

HISTORISK ARCHIV.

Et Maanedsskrift

for populaire Skildringer af

historiske Personer og Begivenheder.

Udgivet af

Johan Petersen, og Frederik Granzow,
cand. theol. cand. jur.

1870. Første Bind.

Kjøbenhavn.

Fr. Wøldikes Forlag.

1870.

I. Cohens Bogtrykkeri.

INDHOLD.

Øm Klosters Feide med Bispen af Aarhuus i Midten af det trettende Aarhundrede.*)

Naar man undtager Saxe Grammatikers danske Historie, ere de fleste af vore Munkekrøniker og Annaler skrevne i et tørt og lidet tiltrækkende Sprog og egne sig ikke til at læses af Andre end Historieforskerne, for hvem de saa at sige ere skrevne. Naar der da blandt Mængden dukker et og andet Skrift frem, som udmærker sig ved en større Udførlighed og ved mere Liv i Fortællingen, saa indbyde disse Egenskaber et større Publicum til at stifte lidt nærmere Bekjendtskab med den gamle Klosterbroders Pen. Den af vore Krøniker, vi her navnlig sigte til, er en i Øm Kloster skreven Munkekrønike, der, som vi have meddeelt i Anmærkningen, findes aftrykt i Langebeks »Scriptores« og behandler Klosterets Strid med Biskop Tyge af Aarhuus. Krøniken giver et vigtigt Bidrag til Opfattelsen af Landets eller rettere Geistlighedens indre Tilstand paa hiin Tid, da Konge og Geistlighed stode overfor hinanden som heftige Modstandere, og har saameget desto større Værd, som denne interessante Strid mellem Klosteret og dets Bisp ikke kjendes andetsteds fra. Men af denne Grund maa den ogsaa af Historien benyttes med desto større Kritik; thi netop den Omstændighed, at Forfatteren er saa nøie underrettet

*) Efter „exordium monasterii Caræ Insulæ“ i Langebeks „Scriptores rerum Danicarum medii ævi“ — Tom. V. 231—302.

om Alt og næsten synes selv at have taget Deel i Striden, naturligviis som Klosterets Stridsmand, berettiger os til den Antagelse, at Fortællingen paa sine Steder har et lidt for partisk Farvestrøg.

I Midten af det trettende Aarhundrede havde alle de større Munkeordener: Benedictinere, Augustinere, Cisterciensere, Johannitter, Dominicanere og Franciscanere faaet Indpas i Riget, de to sidste kun kort Tid i Forveien, hvorimod de førstnævnte, store Ordener allerede længe havde staaet i deres fulde Blomst og eiede rige og anseelige Klostre. Den af disse Munkeordener, der igjen var i Besiddelse af, om end ikke de fleste, saa dog de rigeste Klostre, var Cisterciensernes. Saaledes tilhørte Aas-, Heridsvad-, Esrom-, Sorø-, Holme-, Vitskøl-, Tvis-, Øm-, Lygum- og Ry Kloster denne Orden.

Øm Kloster var stiftet af Biskop Eskil af Aarhuus, og den sextende Februar 1165 førte Abbed Henrik af Vitskøl den første Coloni Cisterciensermunke til det nyoprettede Kloster, der først var bygget i Sminge, Tvilum Sogn, Gjern Herred. Sabro i Sabro Herred var allerførst anviist dem, men de foretrak Sminge. Dog bleve de ikke længe her, hvor de »ikke havde Andet end Husly«, og Biskop Eskils Efterfølger, Sven, anviste dem et bedre Sted, Veng i Hjelmslev Herred. I Veng var der et meget gammelt og forfaldent Benedictinerkloster, der kun havde tre Munke; det blev da ophævet og forandret til et Cistercienserkloster. Ikke heller her fandt Munkene Ro; de vare i Veng i tre Aar, men bleve plagede og forfulgte af en adelig Frue, saa at de tilsidst besluttede at skaffe sig Fred ved at opsøge et nyt Sted. Dette fandt de paa den lille Kalø i Skanderborg Sø*). Veng mageskiftede de bort til Kongen, og her staaer endnu den smukke gamle Klosterkirke. Paa Kalø (Kalvø) var der ligeledes et forfaldent Benedictinerkloster med to Munke,

* See Slutningsbemærkningen.

der maatte forandre Orden, og Cisterciensermunkene nedsatte sig da her. Skjæbnen vilde imidlertid, at de ikke heller paa Kalø skulde finde noget blivende Sted; i de fire Aar, de tilbragte der, fik de tilstrækkelig Erfaring om, hvor ubeqvem Beliggenheden var, da de ofte paa Grund af Uveir og Iis hverken kunde komme frem eller tilbage til Øen, og der ikke kunde bygges nogen Bro. De søgte sig da for femte Gang en ny Bopæl og udkaarede et Sted, der kaldtes Øm*), i Udkanten af en Skov paa en Tange mellem Guden Sø og Mos Sø. Paa dette Sted, med Skov til den ene Side og med en viid Udsigt over frodige Marker og Enge og speilklare Søer, der indesluttedes af høie, skovklædte Banker, kom Øm Kloster da til at ligge, og det var intet Under, at Munkene omsider fandt sig tilfredse og gave Stedet det velklingende Navn »Cara Insula« (Den elskede Ø).

Det var i Aaret 1172, at Munkene fæstede Bo i Øm. I Biskop Sven af Aarhuus havde de en trofast Støtte, og ham skyldte Klosteret næsten Alt. Rige Gaver baade i Jordegods, rede Penge, Bøger og andre Fornødenheder fik Brødrene af ham, og derfor have de ogsaa sat ham et taknemmeligt Minde i deres mærkelige og interessante Klosterkrønike, der er Hovedkilden til Alt, hvad vi vide om Øm Kloster. Det var endog Bispens Beslutning at indtræde som Munk i Klosteret; men just som han havde faaet Tilladelse dertil af Paven, døde han i Aaret 1191. Øm Kloster kom til at indeslutte hans jordiske Levninger, og endnu see vi

---

*) Rimeligviis har her oprindelig ligget et Par Smaaøer, der senere ere sammenvoxede. Navnet Øm kan vistnok antages at være en Sammentrækning af Hensynsformen i Fleertal eyjum af ey (en Ø) (opr. à eller at eyjum), en Oprindelse til Stednavne, som man jo har adskillige Exempler paa, idet det styrende Forholdsord i Tidens Løb er udeladt, medens alligevel det styrede Ord blev staaende i sin oprindelige Form.

i den nærliggende Ry Kirke Ligstenen, der senere blev lagt over hans Grav, og paa hvilken Bispen er udhugget i fuld Ornat.

Hvad de nærmest følgende tre Bisper: Peder Vognsen, Skjalm Vognsen og Ebbe, virkede for Klosteret, omtale Munkene ikke. Ebbes Efterfølger, Peder Elafsen, var meget venlig sindet og gavmild imod dem; han fik ogsaa sit Hvilested foran Høialteret i Klosterkirken, men ved hans Død i Aaret 1246 begyndte Trængselstiden for Klosteret. Det led meget under Kong Eriks Strid med Broderen Abel; begge Hære plyndrede og røvede fra Klosteret, og under denne lovløse Tilstand i Landet begyndte ogsaa de Adelige at tilrane sig Alt, hvad de kunde, af hvad deres Forfædre tidligere havde givet det. Bedre Medfart fik Munkene ikke engang af Kong Eriks egen Dronning, der paa den Tid holdt Hof paa Skanderborg: hun satte sig udenvidere i Besiddelse af deres Jordegods og truede endog Abbed Johannes og Brødrene paa Livet, hvis de ikke gave efter for hende, ja, hun lagde endog Baghold for at bemægtige sig de Vogne, der bragte Korn og andre Fornødenheder til Klosteret. Hertug Abels Krigsfolk brændte det nærliggende Vissing Kloster af, og Frygten for en lignende Skjæbne bragte Munkene i Øm til at afspærre Veiene med Barrikader og forhugge alle deres Fartøier, efter at de først havde skjult deres Kostbarheder og Spisevarer. Dog gik Øm Kloster fri. — I Aaret 1249 valgtes Peder Ugætsøn til Bisp i Aarhuus, og i ham fik Munkene en slem Plageaand. Han fratog dem Øen Sythring*), som de deels havde faaet af Peder Elafsen, deels selv erhvervet; derpaa afpressede han dem et Hundrede og halvfemsindstyve Mark Sølv for de tre Aar, i hvilke Bispestolen havde staaet ledig, og endelig bortførte han fra Klosteret Bøger til en Værdi af to Hundrede Mark; han havde aflagt Eed paa kun at ville

*) Det Sted, hvor nu Sødringholm er bygget, Sødring Sogn, Gjerlev Herred.

laane dem paa en kort Tid, men Klosteret saae aldrig siden Noget til dem. Føier man nu til disse Tab den Sum, Munkene imod al Sædvane*) maatte betale Kong Abel for at faae deres Privilegier bekræftede, og som beløb sig til tre Hundrede Mark Sølv, og tager man al den Skade i Betragtning, som Klosteret havde lidt under Kong Eriks Regjering, vil man let kunne forstaae, at Munkene, da Peder Ugætsøn kom til Klosteret med et meget stort Følge og fordrede Gjæstehold af det i tre Uger, negtede dette, fordi de ikke kunde udholde saa store Udgifter. Bispen blev vred og spurgte, om ikke alle de Afgifter, de vare fritagne for at give Bispestolen, rigeligt overgik, hvad han forlangte af dem. Munkene gjorde Indvendinger og sagde, at det, de eiede, var deres med Lov og Ret, og at de ikke vare pligtige at svare Bispestolen det Mindste. Tvisten endte med, at Munkene igjen svarede en Deel af Afgifterne mod for Eftertiden at være frie for enhver Ydelse til Bispen, fremfor Alt Gjæsteholdet i de tre Uger. De følgende Aar, Bispen levede, havde Klostret da Fred for ham. Han døde 1260, banlyst af Erkebispen, rimeligviis fordi han havde modsat sig Veileconstitutionens Bestemmelser.

Til hans Efterfølger udvalgtes Magister Tyge, der havde været og vedblev at være Kongehuset en trofast Støtte. Han opholdt sig paa denne Tid i Rom, hvor han ivrigt havde talt Kongens Sag mod Erkebispen, og denne saae derfor ikke gjerne ham paa Aarhuus Bispestol, men kaarede i hans Sted Christopher I's Morder, Arnfast, Abbed i Ry Kloster**). Denne dristede sig imidlertid ikke til aabenlyst at beklæde sit Embede, og da Tyge i Aaret 1262 vendte hjem med pavelig Stadfæstelse paa sit Valg, besteg han, uden at bryde

*) Det er derfor ganske naturligt, at der i Krøniken udslynges bittre Ord imod Kong Abel eller, som Munkene foreslaae at kalde ham: „Babel.“

**) Han er ofte bleven forvexlet med den samtidige Domprovst Arnfast i Viborg.

sig om Erkebispen, den Bispestol, han var udvalgt til at beklæde. Arnfast vovede ikke mere at vise sig, da Enkedronningen gjorde Alt, for at faae ham greben. Navnlig havde hun Munkene i Øm mistænkt for at huse ham, og Marsken Johan Kalf gjæstede engang Klosteret med tre Hundrede Ryttere ene for at søge efter ham, ligesom ogsaa senere Bisp Tyge rettede den samme Beskyldning mod Munkene. Disse sige imidlertid, at han vendte tilbage fra Aarhuus til Ry Kloster, saasnart han var bleven viet til Bisp, og forblev der til sin Dødsdag. »Den fromme Mand,« tilføie de, »kom aldrig i vort Huus, efter at han var bleven indviet til Biskop.« hvad Abbeden ogsaa senere aflagde Eed paa. Tvivlsomt er det imidlertid, om han nogensinde er vendt tilbage til Ry og aabenlyst, som en Abbeds Stilling krævede det, har færdedes i Klosteret. Destoværre nævnes ingen Abbed i Ry i de nærmeste Aar, først 1263 nævnes en Abbed, men af et ganske andet Navn, og da maa Arnfast altsaa enten have nedlagt sin Værdighed eller være død; naar han aabent færdedes som Abbed i Ry Kloster, hvorfor skulde da Enkedronningen troe, at han laa skjult i Øm? Arnfast maa have holdt sig skjult; men om han virkeligt har havt et mystisk Mellemværende med Munkene i Øm, vides ikke. Den Omstændighed, at det senere siges, at Bisp Tyge havde banlyst Klosteret, fordi Munkene havde begravet en Morder, og det endskjøndt denne havde gjort Bod paa sit Yderste, berettiger os næppe til at tænke paa Arnfast, medmindre Skribenten med Flid er gaaet saa let hen over denne Sag og har dulgt Morderens Navn for Efterkommerne; men man bliver lidt mistænksom, naar der ligesom gjøres en Undskyldning af Munkene, fordi Abbeden aflagde Eed paa, at han aldrig havde seet Arnfast indenfor Klosterets Mure.

I Aaret 1262, samme Aar, som Tyge kom til Aarhuus, udvalgtes Boetius eller Bo til Abbed i Øm. I Efteraaret samme Aar blev en Munk fra Øm ved Navn Lave over-

falden og saaret i Landsbyen Rosmos. Da Abbeden klagede derover til Bispen, svarede denne med at tage Misdæderne i Beskyttelse og gjøre dem til Bispestolens Bønder for at hindre Klosteret i at faae Ret over dem. Abbed Bo henvendte sig da atter til Bisp Tyge med følgende Ord*): »Herre Bisp! I veed jo, hvorledes Eders Forgænger uden Anledning har voldet os Bekymringer, men hvorledes han, Gud være lovet, gik i sig selv og erkjendte, at han forfulgte os med Urette, hvorfor han afstod fra Forfølgelsen og lod os i Fred i Resten af sin Levetid. Derfor beder jeg Eder, at I ikke for vor Skyld betynger Eders Samvittighed, men vil modtage os i den samme Fred, hvori han forlod os; og I maa vel vide, at mærke vi, at I er os venlig sindet, da ville vi tjene Eder af al Magt og Evne.«

»Gjerne,« svarede Bispen, »vil jeg staae i et venskabeligt Forhold til Eder, naar I blot give mig, hvad Mit er.«

»Hvad Eders er,« sagde Abbeden, »negte vi Eder ikke, men hvad ikke er Eders, det haabe vi, I lader os beholde.« »Vil I,« tilføiede han, »gjæste os, da send os blot Bud, for at vi kunne forberede det Fornødne til Eders Modtagelse; vi kunne da altid erfare, hvor venligt I er os sindet.«

Klosteret fik imidlertid ingen Straf over sine Fredsforstyrrere.

Søndagen før Mariæ Renselsesfest (den anden Februar) kom en Kannik til Klosteret og meldte, at Bispen den førstkommende Tirsdag vilde komme dertil, og at han da haabede at træffe Abbeden og Munkene hjemme. Bispen kom, som han havde lovet, og Munkene modtoge ham efter Sædvane med en høitidelig Procession og førte ham under store Hædersbeviisninger til Kirken, hvor Messen skulde holdes. Da Messen var endt, gik Abbeden til Bispen og spurgte ham, om han ikke vilde træde ind i Conventstuen. Det frøs nemlig stærkt den Dag, saa der var

*) Her, som overalt, hvor Personerne optræde talende, er den latinske Krønikes Text fulgt, saavidt muligt, ordret.

koldt i Kirken, og det begyndte desuden at blive mørkt. Bispen svarede, at han endnu ikke vilde gaae fra Kirken. Abbeden gik da ind for at see, om Alt var istand til Bispens Modtagelse, men strax reiste denne sig og gik bagefter. I Conventstuen stod endnu kun et eenligt Lys og brændte, og ligesom Bispen traadte ind i Stuen og saae, at kun eet Lys var tændt, begyndte han at buldre løs mod Abbeden over en saadan Behandling, ja Krøniken fortæller, at han siden endog skal have klaget til Kongen derover. Om Stuen virkelig blev mere festligt oplyst bagefter, derom melder Historien Intet, og vi høre Intet hverken til Bisp eller Munke før den næste Morgen. Da traadte Bispen ledsaget af Abbeden ind i Conventstuen, hvor Munkene vare forsamlede, og modtoges af dem i ærbødig Taushed.

»Jeg er kommen her«, sagde han, »for at visitere og høre, om I have Noget at udsætte paa hinanden, om I overholde Eders Ordenspligter, og endelig, hvormeget I give ved Døren til de Fattige.«

»Herre Bisp,« indvendte Abbeden, skulde I have noget Andet paa Sinde, saa siig frit frem; Eder skylde vi ikke Regnskab for Noget; vore Visitatorer ere Paterabbederne for Cisterciensesrordenen.« Efter disse dristige Ord istemmede han en Psalme og gik ud, fulgt af sine Munke.

Forbittret ilede Bisp Tyge efter og bød Abbed Bo øieblikkeligt at sammenkalde Conventet. Han vovede ikke at modsætte sig den ophidsede Bisp, men det anede ham, at denne nu vilde komme frem med Fordring paa et aarligt tre Ugers Gjæstehold i Klosteret som en ligefrem Forpligtelse, dette havde mod Bispestolen. Abbeden sammenkaldte derfor først selv i al Hemmelighed Conventet og bad det sige, om man skulde tilstaae eller afslaae en saadan Fordring. Da udbrød de forsamlede Brødre i Begeistring: »Hellere døe end yde ham Noget, hvortil vi ikke ligefrem ere forpligtede.« — Conventet forsamlede sig derpaa for Bispen, der i en heftig Tone udbrød: »Jeg er kommen for

at visitere og fordrer af Eder det sædvanlige Gjæstehold; men da I nu ikke ere forberedte paa at modtage mig, vil jeg opsætte det til den første Søndag i Fasten, da skal jeg, om Gud vil, komme igjen.«

»Herre Bisp«, sagde Abbeden, I veed selv, hvorledes Eders Forgænger, Bisp Peder Ugætsøn, tvang os til at give ham Alt, hvad han kaldte Sit, mod at vi til Gjengjæld for Fremtiden skulde være frie for det aarlige Gjæstehold; ikkedestomindre ville vi af Ærefrygt og Ærbødighed for Eder tjene Eder fuldt saavel, som noget andet Abbedi i Danmark tjener sin Bisp, naar vi see, hvor venligsindet I er mod os og Vore, og det, skjøndt de Alle have Mere af Bispestolen end vi.«

»Som I have pleiet at tjene de andre Bisper, skulle I ogsaa tjene mig,« lød Bispens Svar.

»Ja,« sagde Abbeden, »det ville vi ogsaa; thi vi have heller ikke pleiet at yde dem noget Gjæstehold.« For yderligere at give sine Ord Vægt lod han derpaa oplæse to Pavebreve, der forbød enhver Prælat at fordre Gjæstehold af nogetsomhelst Cistercienserkloster.

Nu forlangte Bisp Tyge, at Klosteret ogsaa skulde give sine Eiendomme i Djurs*) tilbage til Bispestolen, men ogsaa da gjorde Abbed Bo ham opmærksom paa, at Klosteret havde tilstrækkelige Bekræftelsesbreve paa sine Eiendomme i Djurs baade af Erkebisper, Konger og Paver.

»Ti dog med al den Snak!« udbrød den forbittrede Bisp og reiste sig fra sit Sæde. Kort efter tog han bort, dog næppe længere end til det nærliggende Benedictinerkloster Voer.

Da Abbed Bo en af de nærmestfølgende Dage var paa Hjemveien fra Djurs, hvorhen han var taget i Klosterets

*) Djurs kaldtes Strækningen paa begge Sider af den nuværende Green-Aa (fordum Djurs-Aa), ved hvis Udløb Kjøbstaden Greenaa ligger.

Ærinde, traf han to Kanniker, Johannes Lam og Provst Iver, der vare paa Veien til Øm med Brev fra Bispen, at Munkene under Kirkens Straf skulde have Alt forberedt til at modtage ham og hans Følge, naar han kom dertil den første Søndag i Fasten; endvidere paastod han deri, at Biskop Sven netop havde tillagt Klosteret Eiendommene i Djurs, for at Omkostningerne ved Bispernes Gjæstehold kunde bestrides. Abbed Bo sendte Bispen med de samme Mænd Brev tilbage, at for det Første havde Biskop Peder frasagt sig Gjæsteholdet, da Klosteret gav ham anden Erstatning, og for det Andet havde Biskop Sven skjænket Klosteret Eiendommene i Djurs som en Sjælegave for sig. Gjentagne Gange skrev nu Bisp Tyge til Abbeden, men Overbringerne af Brevene fik mundtlig det samme Svar tilbage som tidligere.

Løverdagen før den første Søndag i Fasten, til hvilken Bispen altsaa havde bestemt sin Ankomst, sendte han sine Kokke til Øm Kloster med den Besked, at de skulde træffe Forberedelser til hans Maaltid. Klosterets Magister hospitum (den Broder, der skulde drage Omsorg for Gjæsternes Forpleining), henviste dem til Abbeden, der svarede dem: »Gaae til Eders Herre og sig, at, dersom han kommer som vor Gjæst, da skal han faae Alt, hvad han behøver, men kommer han med Fordring paa Gjæstehold som en Forpligtelse, vi have ligeoverfor ham, da maa han vide, at han ikke faaer det Mindste hos os.«

Da de havde bragt Bispen dette Bud, befalede han dem atter at gaae til Klosteret, og vilde Munkene saa ikke give dem, hvad de behøvede, da skulde de tage det med Magt. Da Bispen opholdt sig i Voer Kloster, kunde de hurtigt komme frem og tilbage, eftersom de kun behøvede at gaae over Mos Sø, der var aldeles tillagt i den stærke Frost, og just som Abbeden atter havde afslaaet Kokkenes Begjæring og truet med at ville sætte Haardt imod Haardt, kom Bisp

Tyge ridende i fuld Rustning, fulgt af en bevæbnet Skare. Abbeden gik ham imøde og hilste ham koldt. »Er vort Maaltid færdigt«, spurgte Bispen. »Ja, det er det vel«, svarede Abbed Bo, men ikke her.« Forbittret pegede da Bispen imod en Fløi af Klosteret, som kaldtes Bispehuset, og spurgte, om det ikke var hans Huus. »Munkene sige, at det er deres Hus og ikke Eders«, lød Svaret.

»Jeg vil have, hvad jeg behøver!« udbrød Bispen heftig, ilede op ad Klostertrappen og brød Døren op ind til det øverste Capel. Da Munkene saae en saadan Adfærd, begyndte de at mumle indbyrdes, om de ikke burde sætte Vold imod Vold. En Klerk fra Ribe, ved Navn Johannes Piper, der var i Bispens Følge, hørte dette og løb op og advarede ham. Just i samme Øiedlik ringedes der med den store Klokke, som kaldte Munkene til Refectoriet. Da blev Bispen bange og troede, at Klokken kaldte Munkene til Vaaben, han steg atter skyndsomt ned i Klostergaarden og befalede, at hans Hest skulde trækkes frem.

Ridder Ebbe Ugætsøn, der var i Bispens Følge, gik hen til Abbeden og bebreidede ham hans Opførsel mod Bispen, men Abbeden bad ham bringe denne det Svar at, hvis han vilde afgive en skriftlig Erklæring om, at Alt skete af Venskab imod ham som Klosterets Gjæst og ikke som en Forpligtelse, det havde overfor ham som dets Bisp, da skulde han faae, hvad han behøvede.

»Aldrig vil jeg tigge af dem, hvad der tilkommer mig med Rette!« udbrød Bisp Tyge i Harme, hvorpaa han satte Sporene i sin Hests Sider og red bort.

Fem Dage efter fremtraadte Biskoppen paa Aabo Sysselthing med Klage over Munkene i Øm Kloster. Klagen gik ud paa, at de havde ringet med deres store Klokke i den Hensigt at kalde alle Klosterets Folk sammen for at drive ham ud som en Hund med Stokke og Kjeppe, og at de husede mange af Kongehusets Fjender, først og frem-

mest Arnfast. Abbed Bo mødte nogle Dage efter paa samme Thing og forsvarede sig mod disse Beskyldninger; han vendte strax tilbage til Klosteret, men den følgende Dag kom en Ridder ved Navn Johannes Kanne til Øm og bad Abbeden at følge med sig til Aarhuus, hvor han og nogle andre af Klosterets Venner vilde søge at stifte Forlig mellem Abbed og Bisp. Det var imidlertid med Nød og næppe, at Bispen bevægedes til at underhandle med Abbèden, men omsider blev der dog bragt et Møde istand i et Capel i Domkirken, og Bispen fremkom da med de ovenanførte Klager mod Øm Kloster. Abbeden svarede, at ingen af dem var sand. Da aflagde Bisp Tyge Eed paa dem, og dette havde naturligviis til Følge, at Abbed Bo stod beskæmmet som en Løgner ligeoverfor hele Forsamlingen. Med en haanlig triumpherende Mine spurgte da Bispen ham, hvorledes han turde driste sig til Sligt, men Abbeden svarede med at aflægge Eed paa, at han ikke havde seet Arnfast, siden denne udvalgtes til Biskop, og at Klosterets Klokke aldrig havde ringet for at volde Bisp Tyge nogen Skade. Derpaa udtalte han en høitidelig Forbandelse over den, der først havde løiet Klosteret Sligt paa, og over sig selv, om han havde gjort sig skyldig i Noget af det, for hvilket Bisp Tyge havde beskyldt ham.*)

De tilstedeværende Riddere lagde sig da imellem og sagde, at en saadan Tvist imellem to Prælater ikke burde taales, og at Bispen skulde lade Klosteret i Fred, hvis det havde Ret. Biskoppen skar Tænder af Harme: »Have I ikke hørt«, spurgte han, »at han forbander mig i min egen Kirke «

*) Grunden, hvorfor Abbeden gjorde dette, sige Munkene, var den, at, hvis Bispens beedigede Paastand om, at Klosteret skjulte Arnfast, uimodsagt var kommen for Enkedronningens Øren, havde hun ikke tøvet et Øieblik med aldeles at tilintetgjøre Øm Kloster.

»Det er ikke Eder, han forbander,« lød Svaret, men den, der først har fremført de løgnagtige Beskyldninger imod ham.«

Da der stod saa Mange omkring, dæmpede Bispen sin Vrede, men stævnede Abbeden til at møde den følgende Dag i den en Miils Vei Nord for Øm Kloster liggende Dover Kirke og der fremlægge Klosterets Privilegier for ham. Hermed erklærede de mæglende Parter sig tilfredse, og man skiltes ad. Abbeden vendte hjem og samlede omhyggeligt alle Privilegierne, som han tilligemed Biskop Svens Testamente, der skulde bevise, at Klosteret havde faaet Eiendommene i Djurs som en Sjælegave af den fromme Prælat, den næste Dag bragte med til Dover Kirke, hvorhen han fulgtes af de ældste og forstandigste Munke i Klosteret. I Forveien havde han befalet alle Klosterets Arbeidsfolk og desuden alle dets Fæstere og Brydere i Dover Sogn at møde bevæbnede ved Kirken, for at de kunde bringe den fornødne Hjælp, hvis Bispen vilde brnge Vold imod Abbeden og hans Munke. Paa sin Side havde Bispen ladet Bud udgaae til alle Benedictinerabbeder og alle Augustinerprovster i sit Stift, at de skulde træde frem med Klager mod Øm Kløster. Begge Parter mødte, og Privilegierne bleve oplæste. Da Bispen nu mærkede, hvor god Ret Klosteret havde for sig i sine Paastande, blev han gnaven og vilde ikke høre dem alle blive læste op. Han afbrød Oplæsningen og sagde: »De Kirker, I have her i Stiftet, kræver jeg herved tilbage af Eder.«

Abbeden svarede Intet, men tog strax Pavens Bekræftelsesbrev paa en af Klosterets Kirker, nemlig Veng, frem og begyndte at læse det op. Atter afbrød Bispen Oplæsningen og sagde: »Alle Eders Breve hjælpe Eder ikke det Mindste. Men hvem har egentlig udnævnt Dig, Bo, til Abbed, og hvem har stadfæstet Din Værdighed uden min Bemyndigelse?«

»Det har Cistercienserordenens Paterabbed,« svarede Bo; »thi det er ham, der har Myndighed over mig og Mine!«

»Saa lyser jeg herved Ban over Dig, fordi Du gjør Dig selv til Abbed, over Dit Convent, fordi det kalder Dig Abbed, og endvidere Ban over alle Andre, der nævne Dig med dette Navn,« udbrød Bispen.

Abbeden reiste sig og sagde: »Med den samme Lethed, hvormed I sætter mine Undergivne i Ban, løser jeg dem derfra; altsaa være i vor Herres Jesu Christi Navn I Alle, saavel Fraværende som Nærværende, løste af Bannet.«

En saa dristig Optræden af Abbeden forargede flere af de Tilstedeværende, og de opfordrede ham til at gaae til Bispen og gjøre ham Afbigt, da han jo dog ikke formaaede i Længden at gjøre Modstand mod Bispens Villie, og da det ligesaalidt sømmede sig for ham, som for nogen Anden, at ligge i Strid med sin Bisp.

»Ikke har han nogen Grund til at føle sig forurettet, uden maaskee, fordi jeg hverken vil eller kan give ham, hvad han forlanger,« svarede Abbed Bo. Derpaa skiltes Forsamligen, uden at man var kommen til nogetsomhelst Resultat; ja, Mødet havde endog kun bidraget til at gjøre Ondt værre.

Den følgende Uge lod Bispen udgaae Stævning til alle Klosterets Bønder at møde henholdsviis i Byerne Virklang, Laasby, Greenaa og Randers. De vovede ikke at undlade at give Møde. De biskoppelige Officialer tilkjendegave dem da , at der var lagt Interdict over Øm Kloster og alle dets Munke og foregave tillige, at, hvis de ikke skyndsomst opsagde Klosterets Tjeneste, da vilde ogsaa de alle blive lyste i Ban. Endeel af dem ilede bekymrede til Abbeden og fortalte ham, hvad der var skeet. Han søgte at stille dem tilfreds: Taalmod vilde nok beseire Ondskaben, meente han; men da Bispens Officialer imidlertid gjentagne Gange satte

Klosterets Bønder i Ban, vilde disse tilsidst næsten alle opsige Klosteret deres Tjeneste. Abbed Bo klagede sin Nød for Biskop Niels af Viborg og Marsken Johan Kalf foruden flere Andre, og disse gjorde da Bisp Tyge Forestillinger om ikke saaledes uden Grund at lægge et Kloster som Øm øde. »Negte de mig fremdeles Gjæstehold, vil jeg plage dem ti Gange saa meget,« var Bisp Tyges Svar.

»Saa formild da paa vor Bøn,« sagde Biskop Niels, »idetmindste Bannet over Klosterets Bønder, saaledes at de have Lov til at gaae til Herrens Bord Paaskemorgen, eller fastsæt en Dag for Abbeden, paa hvilken I kunne forhandle sammen, men dog saaledes, at ogsaa vi kunne være tilstede. Stiller I da en billig Fordring til ham, ville vi, dersom han ikke modtager denne, slutte os til Eder. Vi haabe, at I ikke vil forurette ham.«

»Eder kan jeg Intet negte,« svarede Biskop Tyge, »det skee, som I forlange.«

Paa den fastsatte Dag, i Mai 1263, mødte Bisp Tyge i Aarhuus Domkirke med sine Venner, og sammesteds Abbed Bo, fulgt af Biskop Niels, Abbederne fra Vitskøl, Tvis og Holme Kloster, Johannes Kanne o. fl. Abbeden af Øm vilde oplæse sit Klosters Privilegier og Breve, men Bisp Tyge afbrød ham og sagde:

»Det er en almindelig bekjendt Sag, at alle mine Forgængere paa Aarhuus Bispestol have pleiet at opholde sig hvert Aar tre Uger i Fasten i Øm Kloster, og som Vederlag for Omkostningerne herved have Munkene hidindtil besiddet Djurs. Det skulle de da vide, at, hvis de ikke ville give mig Vederlag for de tre Ugers Gjæstehold i hvert af de Aar, Bispestolen stod ledig, og tillige gjøre Fyldest derfor for dette Aar, da er fra nu af hiin Besiddelse beslaglagt.«

Abbed Bo svarede Intet, men fremtog Biskop Svens Testamente, hvorved han tilskjødede Klosteret Djurs til

evindelig Eie for sin Sjæls Frelses Skyld, og begyndte at oplæse det.

Utaalmodig afbrød Bispen ham atter og sagde: »Ikke skal nogle Pergamentslapper kunne tvinge mig til at give Slip paa, hvad der tilkommer mig. Jeg veed godt, at I have en heel Mængde skrivekyndige Munke i Eders Kloster, saa I kunne sagtens lade skrive, hvilke Breve I ville.«

Med disse Ord hævede han Mødet, der altsaa ligesom de forrige blev resultatløst og snarere bidrog til at forværre Sagernes Stilling end til at forbedre den.

Nu appellerede Abbed Bo, understøttet af de øvrige Cistercienserabbeder i Danmark, til Paven og tilskrev paa samme Tid Cardinalerne og Paterabbederne for Cistercienserordenen i Clairveaux, for at bede dem gjøre deres Indflydelse gjældende hos hans Hellighed, ja han klagede endog til Jakob Erlandsen, der opholdt sin i frivillig Landflygtighed i Sverige.

Da Biskop Tyge fik Nys herom, begyndte han virkeligt at plage Klosteret ti Gange saameget som tidligere. Han havde alt længere Tid i Forveien under Banstraf forbudt Præsterne i sit Stift at gjøre Tjeneste ved de Kirker, der tilhørte Øm Kloster, hvorfor Munkene havde maattet besørge den selv; nu tilskrev han Klosteret, at det inden fjorten Dage skulde kalde sine Munke tilbage og tillige inden fjorten Dage betale ham den Pengebøde, de havde lovet at udrede ham for al den Haan og Spot, de havde tilføiet ham. Til dette sidste Forlangende bemærke Munkene i Klosterkrøniken, at Ingen maa troe, Abbeden nogensinde havde lovet at ville betale nogen Bøde; det var kun en aldeles uhjemlet Fortolkning af nogle Yttringer af Fredsmæglerne før det sidste Møde, som Bispen havde tilladt sig. Klosteret føiede derfor heller ikke Bispen i dette ligesaalidt som i det andet Forlangende, og han søgte nu at tvinge det til at give efter for hans Villie. Saaledes lod han en af dets Munke, der havde forrettet Gudstjenesten i Rosmos

Kirke, gribe af sine Drabanter paa Kirkegaarden sammesteds og kaste i et Fangehul; ved samme Leilighed røvede han to af Klosterets Heste og ligeledes to andre den følgende Uge, hvorhos han lod den Munk, der vogtede dem, pidske. Han gik saa vidt, at han lyste Ban over alle dem, der hørte Messe læse af Øm Klosters Munke, ja endog dem, der tillode Munke fra Øm at høre Messe i deres Kirke.

Imidlertid havde Abbed Bo, træt af de mange Gjenvordigheder, følt, hvorlidet han var istand til at røgte sit besværlige Kald og føre en saa vanskelig Sag igjennem som den, han havde kæmpet for næsten al den Tid, han havde styret Klosteret; thi »Bispen havde saa at sige Kongen, der kun var et Barn, i sit Ledebaand, og Erkebispen, hans retmæssige Dommer, var udjagen af Riget, fordi han vilde hævde Kirkens Ret, saa Biskop Tyge, der hverken frygtede Gud eller Mennesker, regjerede ret som var han sin egen Dommer.« Den tiende Juni 1263 nedlagde derfor Bo sin Værdighed, og til hans Efterfølger valgtes en Munk i Øms Moderkloster Vitskøl, ved Navn Thuro eller Thorer, der tidligere havde været Abbed baade i Vitskøl og Esrom. Det var ikke noget heldigt Tidspunkt at tiltræde Abbedværdigheden i Øm Kloster, og tung var den Byrde, Abbed Thorer lagde paa sine Skuldre ved at modtage Valget. Det har vist heller ikke været saa ganske let at faae ham overtalt dertil, navnlig da han efter alt to Gange at have været Abbed i to forskjellige Klostre maatte have Erfaringen for sig og let kunde see, hvilke Storme han nu vilde gaae imøde, dersom han tredie Gang modtog Valget til Abbed, og det ovenikjøbet i Øm Kloster, hvis Existens var truet baade af Kongehuus og Bispestol. Thorer modtog imidlertid Valget, medens Bo nedlagde sin Værdighed og atter blev Munk i Klosteret. Den nye Abbed tog rask fat paa sin Opgave og satte sig hurtigt ind i Klosterets Stridigheder med Tyge. Han søgte at faae dem bilagte i Mindelighed; utallige Møder bleve holdte, og omfattende Underhandlinger

sattes igang, men Alt forgjæves. Da Bispen stadigt vedblev at fortrædige Munkene og endog gik temmelig grusomt tilværks imod dem, sendte Abbed Thorer i October 1263 atter et Klagebrev til Paven, og for yderligere at give Klosterets Klager Vægt reiste nogle Maaneder efter, i Februar 1264, to Munke fra Øm, af hvilke den ene var den forrige Abbed Bo, til Rom med Fuldmagt til at føre Sagen for Klosteret. I Mai samme Aar kom der da omsider Breve fra Paven, hvori han bebreidede Tyge hans Opførsel og beskikkede Abbederne i Ringsted Kloster og Skovkloster (nu Herlufsholm) tilligemed Provindsialprioren for Prædikebrødrene eller Dominicanerne til Dommere i Striden. Til disse kom der desuden kort efter Brev fra tvende Cardinaler, ja endog til Enkedronningen, Margrethe Sambiria, kom der en Skrivelse fra Abbeden i Clairvaux, Hovedsædet for Cistercienserordenen, hvori han anbefalede hende at tage Klosteret i Beskyttelse mod Bispens Forurettelse. Man skulde troe, at Klosteret nu endelig maatte komme til sin Ret og Bispens Overmod være knækket, men langtfra! Han brød sig jo hverken om Gud eller Mennesker, som Munkene sige, og snildelig afværgede han ogsaa Stormen. Af Paven var han bleven indsat til at fungere som Bisp ogsaa over Roeskilde Stift, hvis Bisp, Peder Bang, var flygtet, og derved havde han faaet Ringsted Kloster og Skovkloster under sin Myndighed, saa at det var ham let at hindre dem i at foretage sig Noget imod ham; men bortseet fra denne Omstændighed, saa stod saavel Benedictinerordenen, hvortil netop hine tvende Klostre hørte, som Prædikebrødrene paa Bisp Tyges og Kongehusets Side, saa at Øm Kloster var lige saa uheldigt stillet som tidligere, ja, havde endog yderligere opbragt baade Bisp og Konge. Forinden vi gaae videre skulle vi dog see, hvorledes Tyge havde handlet imod Klosteret kort efter at Bo og hans Ledsager vare reiste til Rom.

I Danmark var der i disse Aar stor Kornmangel, og Abbed Thorer sendte derfor midt i Februar 1264 tre Munke,

Bjørn, Henrik og Herman til Venden baade med rede Penge og Varer for at kjøbe eller tiltuske sig Korn. De droge til Horsens for derfra at skaffe sig Skibsleilighed, men de kunde ikke strax komme afsted og bleve derfor nødte til at overnatte i Byen. Bisp Tyge havde faaet Nys herom, og midt om Natten, da Munkene laae i en blid Slummer, blev Døren brudt op, og Bispens Drabanter ilede ind og kastede sig med en saadan Voldsomhed over de slumrende Brødre, at Henriks Bryst knustes, saa at han kort efter opgav sin Aand. Bjørn blev bunden og ført bort paa en Hest med Fødderne sammensnørede under dens Bug; kun Herman lykkedes det at undslippe, men først efter at Klæderne vare revne af Kroppen paa ham. Alt, hvad Munkene førte med sig, toge Bispens Drabanter. Stor blev naturligviis Forbittrelsen og Bekymringen i Øm Kloster, men ligesaa afmægtig var den. Bjørn blev først løsladt efter nitten Ugers Forløb, altsaa endog først længere Tid efter at Pavens Breve vare komne hertil, og han kom i en saa ynkelig Tilstand til Klosteret, at han var aldeles ukjendelig. Munkene fortælle, at Bispen foretog sig mange andre lignende Fjendtligheder mod Klosteret, som de dog ikke ville opregne for ikke at trætte Læserne. Om de nu end have søgt at skildre Tyges Fremfærd med saa stærke Farver, som det var dem muligt, og i det Hele have været partiske, saa bliver dog idetmindste Begivenhedens Kjærne tilbage som et sikkert Factum, og den viser, hvor hensynsløs, ja grusom den hidsige Bisps Optræden mod Klosteret ofte har været, og hvor fuldstændigt hans Charakteer har svaret til hans Collegaers paa Lunds og Roeskilde Bispestole i det trettende Aarhundrede, ihvorvel den kom til at give sig Udtryk i en heelt modsat Retning.

Da nu altsaa, som ovenfor sagt, de af Paven beskikkede Dommere Intet foretoge i Sagen, søgte Biskop Esger af Ribe og Niels af Viborg at mægle imellem Øm Kloster og Bisp Tyge, og for første Gang fik de i Aar-

huus den sex og tyvende November 1264 bragt et Forlig istand. Vel maatte Klosteret indrømme Bispen aarligt Gjæstehold i tre Uger af Fasten, men dog paa den Betingelse, at han skulde følge den afdøde Bisp Peder Elafsens Exempel, idet denne sendte hele sit Følge bort med Undtagelse af fire Klerke og fem Lægbrødre, og at Klosteret saa atter skulde have de af Bispestolens Indtægter, som det tidligere havde givet Biskop Peder Ugætsøn tilbage, mod at han ikke oftere kom paa Gjæsteri hos dem.

Nu havde, som man skulde synes, Sagen faaet en Afslutning, og nu kunde Klosteret atter glæde sig ved Haabet om en lysere Frsmtid, men Glæden varede kun kort. Bisp Tyge var og blev Klosteret uvenlig sindet, og han gjorde snart et brat Skaar i Munkenes Beregninger om fredelig Tryghed og Ro; thi da Fasten kom, gjæstede han Klosteret med et Følge af et Hundrede Mand, hvoraf en stor Mængde endog var tilhest. Munkene bleve yderst forbittrede og ærgrede sig over at have sluttet Forlig, naar det skulde være Følgen, men »kommer Tid kommer Raad«, tænkte de, og de tav stille i Haabet om snart at skulle see den pavelige Legat, der ventedes her til Landet, og da faae fuldstændig Opreisning for alle deres Gjenvordigheder, saameget mere, som han hørte til deres egen Orden.

Den med Længsel imødesete Cardinal Guido kom først til Danmark i det følgende Aar, 1266, saa at Munkene maatte vente et heelt Aar og imidlertid lide i Taalmod. Hans Sendelse som pavelig Legat her til Landet var for at stifte Forlig mellem Kongen og Erkebispen, hvad han, som bekjendt, ikke opnaaede. I Roeskilde mødtes Legaten med Kongen og Enkedronningen, og paa dette Møde fremkom alle Cistercienserabbederne i Danmark med Klage over Bisp Tyges Fremfærd mod deres Brødre i Øm. Dette havde tilfølge, at Bispen modtog en skriftlig Irettesættelse fra Legaten, men tillige, at Dronning Margrethe, Kongens Moder, skrev en rigtignok meget kortere, men tillige langt

fyndigere Irettesættelse til Munkene i Øm for deres Stridighed ligeoverfor deres Bisp og raadede dem til at lyde ham. »Vi,« skrev hun »hverken ville eller kunne lade Fornærmelser mod ham ustraffede.« Nu henvendte Abbed Thorer sig atter til Guido, og atter skrev denne et ligesaa frugtesløst Brev til Bisp Tyge som tidligere. Da besluttede Abbeden at henvende sig personlig til Legaten, og det havde den Virkning, at Guido stævnede Bispen til at møde i Ribe. Han kom imidlertid ikke, og derfor lod Legaten en ny Stævning udgaae til ham, først at møde i Slesvig og siden i Lybek, men Tyge mødte hverken det ene eller det andet Sted eller lod møde for sig. Da blev han omsider paa Kirkeforsamlingen i Lybek lyst i Ban tilligemed Kongen og alle Jakob Erlandsens øvrige Modstandere. Abbed Thorer var fulgt med Legaten ligefra Ribe til Lybek, og da han ikke syntes, at der var givet Øm Kloster tilstrækkelig Opreisning ved, at Bispen banlystes, traadte han frem for de forsamlede Prælater og oplæste et langt Klageskrift mod Tyge, der udviklede Striden ligefra Begyndelsen af og fremhævede alle Bispens uretfærdige Overgreb. Dog havde han ligesaalidt noget positivt Udbytte af dette som af alle sine tidligere Anstrengelser, men han haabede stadigt at kunne faae udvirket Noget, og han fulgte derfor med Legaten til Bremen. Her blev han imidlertid syg, ligesom ogsaa en Munk, der ledsagede ham paa Reisen, havde maattet blive syg tilbage i Byen Stade, og han bad da Jakob Erlandsen, der ligeledes fulgte Guido, yderligere at tale Klosterets Sag.

Da Jakob Erlandsen omsider forlod Legaten i Magdeborg, bragte han et Brev med til den nys udkaarne slesvigske Bisp Bonde, der stod paa Erkebispens Parti som Modstander af Kongehuset, og overdrog ham Fuldmagt til at undersøge Sagen og fælde Dom i den. Nu var imidlertid hele Aaret 1266 henrundet, og Striden havde saaledes varet i fire Aar. Den tredie Februar 1267 stævnede da Biskop Bonde Tyge til at møde den første Søndag i

Fasten og gav Prædikebrødrenes Prior det Hverv at overbringe Bispen Stævningen. Denne vovede det ikke og fik en Munk af samme Orden til at udføre Hvervet for sig. »Havde Tyge ikke været vred før, saa blev han det nu,« skriver Krøniken. Heftig opbragt drog han til Kongen og klagede over Klosteret: aldrig havde man budt nogen Bisp, hvad Munkene i Øm bød ham. Da han tillige skal have fortalt Kongen, at Abbed Thorer havde anvendt al Umage for at sværte denne for Legaten, blev Kongen høilig forbittret og truede med at ville fratage Klosteret alle dets Eiendele og kaste Abbeden i Fængsel, hvis Munkene ikke strax gjorde Bispen Afbigt og opfyldte hans Fordringer. Alle de øvrige Cistercienserabbeder i Riget gik da i Forbøn for Øm Kloster hos Kongen, men det baadede dem Intet; thi han var bleven yderligere opbragt derved, at den sønderjydske Hertug Erik havde formastet sig til ved et aabent Brev af to og tyvende Februar 1267 at tage Øm Kloster og dets Munke under sin Beskyttelse. Abbed Thorer saae da sin Existens truet og vidste ingen anden Udvei end at flygte; han forlod hemmeligt Klosteret den tredie Mai og blev borte til den første November, i hvilken Tid han opholdt sig snart i Ry, snart i Løgum Kloster og snart i Byen Slesvig sammen med Jakob Erlandsen; medens han anvendte al sin Umage paa at faae Bisp Bonde til at foretage sig et nyt Skridt i Klosterets Sag. En ny Stævning blev da forkyndt Bisp Tyge, der tog ligesaa ringe Notits af den som af den tidligere, og da Biskop Bonde endelig for tredie Gang stævnede ham til at møde i Slesvig den to og tyvende Mai 1267, sendte Tyge kun som Fuldmægtig for sig sin Capellan Benedict. Denne Fuldmagt blev imidlertid ikke tagen for gyldig, thi Capellanen var i Ban; men da denne blev viist bort, gjorde Tyge sig ikke senere nogen Uleilighed for paa nogensomhelst Maade at imødekomme Biskop Bondes Stævninger, og omsider afsagde da denne den tredie August 1267 sin Kjendelse i Sagen, som besegledes

af Jakob Erlandsen, Peder Bang og alle de øvrige landflygtige Prælater, der opholdt sig hos den slesvigske Bisp. Kjendelsen gik ud paa, at Bisp Tyge skulde udbetale Klosteret alle dets Omkostninger og erstatte det alle dets Tab i den Strid, det havde havt med ham; tillige lystes der Ban over Bispen. Den pavelige Legat, Guido, der var vendt tilbage til Lybek, bekræftede i September 1267 denne Dom. Den faldt naturligviis magtesløs til Jorden, da Bisp Tyge hverken brød sig om sine Collegaer eller om Cardinaler og Paven; han appellerede til en høiere Domstol, sagde han, nemlig til Kongens og Enkedronningens, en Udtalelse, der noksom viser, i hvor skarp en Modsætning Biskop Tyge stod ikke alene til Jakob Erlandsen, men ogsaa til hele Datidens Geistlighed. Han talte snildelig sin Sag for Kongen, der ikke undlod at tage sig af sin trofaste Tilhænger, ja endog truede med at ville inddrage alle Klosterets Godser og jage Munkene ud, saa at hverken disse eller Abbeden turde begive sig udenfor Klosteret uden Følge, da de stadigt vare udsatte for at blive overfaldne og mishandlede.

Det var intet Under, at en saadan Tilstand maatte have en demoraliserende Indflydelse paa Munkene, og der indtraadte ogsaa Slappelse iblandt dem. Vi have tidligere hørt, hvorledes Klosterets Bønder unddroge sig dets Tjeneste; nu begyndte Munkene at løbe bort fra Klosteret, adskillige endog efter at have stukket endeel værdifulde Gjenstande, som tilhørte Klosteret, til sig; næppe Halvdelen af Brødrene blev tilbage, men ogsaa denne trofaste Skare blev træt og kjed af Klosterlivet i Øm, og det var nær ved, at »Cara Insula« havde mistet alle sine Beboere. De bleve nødte til at sælge deres Creaturer og Avling, da de ellers stode aldeles blottede for enhver Hjælp, dersom Kongen en skjøn Dag kom og drev dem Alle ud af Klosteret; ja ikke Nok hermed: de maatte endog sælge deres Klæder, saa at de gik barfodede og spiste i Refectoriet uden Kapper. Sex

Gange i Tiden fra Paaske til den tredivte November fastsatte Kongen dem en Frist, inden hvis Udløb de enten skulde yde Bispen Erstatning for Gjæsteholdet i alle de Aar, de havde negtet ham dette, og desuden give ham yderligere Opreisning for Alt, hvad de havde forbrudt imod ham, eller føle Kongens Vrede; »men vi,« siger Munken i Klosterkrøniken, »trak stedse Tiden ud ved Underhandlinger og haabede stedse paa Hjælp fra en from Christi Ven, — ak! til Straf for vore Synder var der ikke en Eneste, der kunde eller vovede at fremføre et Ord for vor Sag. O Gud! hvor ofte kom der ikke Bud: see, nu ere Eders Fjender her, nu der, see, alt træde de over Eders Dørtærskel; hvorofte have vi ikke nedgravet vore Privilegier, vore Kalke, Kirkens Prydelser og Klosterets andre Kostbarheder, for at de ikke skulde borttages med Vold; og hvor ofte have vi ikke gravet det op igjen, for at det ikke skulde hensmuldre i Jorden?«

Omsider blev Kongen dog kjed af denne lange Forhaling og fastsatte en bestemt Tid, paa hvilken Abbeden skulde møde for ham; han maatte endog give ham Leidebrev paa at drage sikkert ud og hjem, et Beviis paa, at Munkenes Fortælling om de Efterstræbelser og Snarer, man lagde for dem, ikke er overdreven; mødte han ikke, skulde Kongen nok vide, hvad han vilde gjøre. — Om Kongen nu virkelig har vidst, hvad han vilde gjøre, eller om Abbed Thorer nu omsider har føiet sig aldeles efter hans Villie, derom vide vi Intet, da Beretningen om Striden pludselig er afbrudt paa dette Sted, og vi aldeles ikke have andre Efterretninger om den. Den Omstændighed, at Bladet er skaaret bort lige under den sidste Linie, og at det følgende Blad er skaaret heelt bort, har givet Anledning til den Formodning, at der paa disse Sider har staaet nogle Udfald mod Kongen og Enkedronningen, som Munkene selv havde bortskaaret, da de ikke turde udsætte sig for de Farer, Sligt muligviis engang i Tiden kunde medføre for dem. Imidlertid synes

der ikke at være Grund til saadanne Gisninger. Rimeligviis har der aldrig staaet Noget paa de bortskaarne Stykker*), idetmindste har Beretningen om Bispefeiden næppe været længere; den ender ovenikjøbet mod Sædvane midt paa en Linie, og den pludselige Afbrydelse er vist kun Noget, Skribenten selv meer eller mindre bærer Skylden for; muligviis er det Døden, der har hindret ham i Arbeidets Fuldførelse. Vi maae beklage den bratte Ende, Fortællingen faaer; thi vi have ikke mange Krøniker fra Middelalderen, der ere skrevne med en saadan Udførlighed og Livlighed som denne. Det er den samme Mand, der har nedskrevet hele Beretningen om Bispefeiden, og han sees at have været meget nøie kjendt med Forholdene, hvorfor det næppe kan synes altfor dristigt at gjætte paa Thorers Formand, Abbed Bo, som Forfatter til denne Afdeling af Krøniken, saameget mindre, som Munkene rose ham som særdeles kyndig i Skrivekunsten.

Som sagt, hvorledes Bispefeiden er endt, vide vi ikke; og hvad vi vide om Klosterets senere Skjæbne, er meget ubetydeligt. Maaskee er Striden ikke endt før Bisp Tyges Død 1272. Rimeligere er det dog, at Tvisten er bleven bilagt endnu medens Thorer var Abbed, hvilken Værdighed han beklædte indtil 1268, og maaskee netop har nedlagt, da han havde faaet løst den møisommelige Opgave, han han havde stillet sig som Abbed i Øm. Dette kan muligviis være skeet umiddelbart efter at Kongen havde udtalt den Trusel, hvormed Krøniken ender.

I den Afdeling af Klosterkrøniken, hvor Abbederne op-

---

*) Hermed kan sammenholdes den Omstændighed at Marginen er bortskaaren af flere Blade i Haandskriftet, vistnok netop fordi der ikke stod Noget skrevet paa dem, og det var den mageligste Maade at skaffe sig et Stykke Pergament til at notere Et eller Andet paa.

regnes og charakteriseres i al Korthed, tales der nemlig ikke om nogen Strid med Bispen under Abbed Thorers Eftermand, Johannes Dover, hvad der udentvivl vilde være skeet, saafremt den havde vedvaret lige indtil Tyges Død fire Aar efter. Abbed Thorer roses af Munkene som en Mand, der var klog paa Verden og viis paa, hvad der hører Guds Rige til.

Hvorom Alting nu er, saa endte Bispefeiden ikke med Øm Klosters Ødelæggelse, tvertimod, det kom atter paafode og regnedes ved Reformationen for et af Landets rigeste Klostere. Af Cisterciensorordenens Klostere var kun Sorø det overlegent. Det største Beviis paa Klosterets Velstand paa hiin Tid have vi i en 1554 efter Kongens Befaling forfattet Inventarieliste, der viser, at Beholdningen i Øm Kloster blandt Andet beløb sig til: ti og en halv Tønde Smør, sexten Tønder Mjød, tolv Tønder Most, tolv Tønder Aarsøl og sexten Fade gammelt Øl foruden tre og fyrretyve Tønder med forskjellige andre Slags Øl, endvidere sex Tønder Aal, tre Tønder Torsk, sexten Hundrede og halvtredsindstyve Faarekroppe (deraf vare femten Hundrede slagtede Aaret iforveien, 1553), syv Oxekroppe, otte og fyrretyve Faarekroppe, tre og tredive røgede Gjæs, fire Tusinde og tresindstyve tørrede Hvidlinger, femten Hundrede Flyndere o. s. v. Sædbeholdningen beløb sig til otte Læster Rug og Meel, ni Læster fem Pund Byg og Malt, ligesaa meget Havre og fem Tønder Boghvede m. m. Creaturbesætningen beløb sig til syv og tyve Køer, sexten Qvier og Kalve, et Hundrede og tyve Faar, femten Stude, et Hundrede Sviin, et Hundrede og tyve Staldøxne, to og tredive Heste, hvoraf de sex vare Føl, de elleve »Øg« o. s. v. Desuden er der en lang Liste over en utallig Mængde Gang- og Sengklæder, Messeklæder, Huusholdningssager og andre Gjenstande tilligemed en udmærket Bogsamling. Alt dette i Forening med en Formue i rede Penge, der efter at al Gjæld var be-

talt beløb sig til fire Hundrede Joachimsdalere*) viser noksom, hvor velstaaende Klosteret har været.

I Aaret 1560 blev Øm Kloster fuldstændigt ophævet, og snart hørte man Riddersporer klirre mod Gulvet, og Bægerklang og Jægersange lyde i Klosterets Haller, der tidligere havde gjenlydt af de fromme Brødres Messer og Psalmesang. Thi Øm Kloster var blevet Emborg Slot, og paa det sad nu Kong Frederik den Anden, hvem de herlige Skove med de mange Vildtbaner havde lokket did. Men ogsaa den Glands var forgængelig, Vildtbanerne bleve snart ødelagte, og saa havde Stedet ikke mere noget Tiltrækkende for Kongen; han forærede det bort, og dermed havde Øm udspillet sin Rolle. Klosterbygningen eller Slottet blev revet ned, selv Kirken forsvandt, og Vandreren, der er lokket ud for at see den Ruin, der, som Veikortet siger, endnu minder om den svundne Glands, opdager Intet over Jorden uden nogle Bunker Muursteensbrokker, som man støder paa og dynger sammen, hver Gang Grunden graves til et nyt Huus, af hvilke flere nu staae Side om Side paa Klosterets Tomt som Gravminder, der tale til Vandreren om de jordiske Tings Forgængelighed.

Det har almindeligt været antaget, at Kalvø, hvor Klosteret blev bygget, var den samme Ø, paa hvilken senere det Slot byggedes, af hvilket vi den Dag idag see mægtige Ruiner. De Gjenvordigheder, Vind og Veir voldte Munkene, kunde vel ypperligt forbindes med Sagnet om, at de samme Gjenvordigheder vare Skyld i, at Slottet senere blev nedrevet, men mon ikke de vaade Veie, der forbandt Kalvø i Skanderborg Sø med Omverdenen, vilde kunne tænkes at have

---

*) En Joachimsdaler svarede omtr. til vor Specie. Navnet Joachimsdaler er forvansket fra Joachimsthaler, et Navn, Mønten fik efter det Sted, hvor den blev slaaet — Joachimsthal.

voldt Øms Beboere lignende Ulemper? At Kalvø i Kalø Viig var saa almindelig bekjendt, at man strax, naar man saae Navnet Kalvø, kom til at tænke paa den, har formodentlig bevirket, at man fra første Færd heelt har overseet Kalvø i Skanderborg Sø. Seer man imidlertid hen til den Omstændighed, at der fra Veng er knap een og en halv Miil til Øm, og at Klosteret havde sine fleste Jordeiendomme imellem Veng og hiin Sø, saa skulde det allerede synes, at Kalvø i Skanderborg Sø har mere Rimelighed for sig end Kalvø ved Kalø Viig, som ligger i en Afstand af mindst sex Miil fra Veng og mindst syv og en halv Miil fra Øm. Hertil kommer nu Klosterkrønikens Fortælling om, at Munkene strax ved deres Ankomst til Kalvø kjøbte en Deel af den til »Bostorp« hørende Skov for at lade ni Sviin gaae paa Olden der, og at dette Bostorp udentvivl er den nuværende Kirkeby Baastrup tæt ved Skanderborg Søes sydlige Bred. Desuden findes der paa Kalvø i denne Sø svage Fundamenter af en gammel Bygning, om hvilken ogsaa Sagnet paa Egnen taler.

K. N. H. PETERSEN.

Mahommed Ibn-Abi-Amir, Almanzor.*)

I.

I Begyndelsen af Al-Hakem den Andens Regjeringstid (961—976) sade fem Studerende en Dag ved ét lille Lag i en Have i Omegnen af Cordova. Efter Maaltidet herskede stor Munterhed blandt dem; kun en Eneste var taus og tankefuld. Det var en høi, velskabt Yngling med et ædelt, stolt, man kunde fristes til at sige overmodigt Udtryk i Ansigtet, og han havde en Holdning som en født Hersker.

Tilsidst foer han op af sine Drømmerier og udbrød pludseligt:

»En Dag vil jeg uden Tvivl blive Herre i dette Land!« Hans Venner brast i Latter ved dette Udbrud, men han vedblev uden at lade sig bringe ud af Fatningen:

»Siig Enhver af Eder, hvilken Stilling han attraaer; han skal faae den, saasnart jeg kommer til Roret.«

»Nu vel!« sagde en af de Studerende, »disse Æbleskiver falde i min Smag; da det nu er Dig lige Et, vilde jeg gjerne have Overopsynet over Torvet; saa vil jeg altid kunne have Æbleskiver i Overflod, uden at det koster mig en Skilling.«

»Jeg,« sagde en Anden,« holder meget af disse Figner

---

*) Efter Dozy: Histoire des Musulmans d'Espagne. Leyden 1861.

fra Malage, min Fødeegn. Udnævn mig til Kadi i den Provinds.«

»Synet af alle disse udmærket smukke Haver behager mig særdeles,« sagde den Tredie; »jeg vilde gjerne være Præfect over Byen.«

Den Fjerde tav, harmfuld over sin Collegas indbildske Tanker. »Nu er Touren til Dig,« sagde den unge Mand, »forlang nu, hvad Du vil have.«

Den Tiltalte reiste sig, trak ham i Skjæget og raabte: »Naar Du kommer til at herske over Spanien, elendige Pralhans, giv da Befaling til at gnide mig ind i Honning, at Fluerne og Bierne kunne stikke mig, sæt mig bagvendt paa et Æsel og lad mig saaledes blive ført igjennem Cordovas Gader.«

Den Anden sendte ham et rasende Blik, men sagde endelig, da han var bleven lidt Herre over sin Vrede:

»Det er godt. Enhver skal blive behandlet efter Ønske. Den Dag vil komme, da jeg skal huske Alt, hvad I have sagt.«

Fra Gildet vendte den overspændte Studerende tilbage til en af sine Slægtninge, i hvis Huus, han boede. Hans Vært ledsagede ham til hans lille Qvistværelse og forsøgte at indlede en Samtale med ham; men den unge Mand var saa fordybet i sine egne Tanker, at han kun svarede med Eenstavelsesord. Fortrydelig herover forlod den Anden ham og ønskede ham god Nat, Da han den næste Morgen ikke kom ned til Frokosten, troede hans Vært, at han endnu sov, og gik op for at vække ham; men til sin store Overraskelse fandt han Sengen urørt og den Studerende siddende paa Divanen.

»Det lader ikke til, at Du har været i Seng i Nat«, sagde han.

»Nei, det er sandt,« svarede den Anden.

»Hvorfor er Du bleven oppe?«

»Jeg speculerede paa Noget.«

»Hvad var det, Du tænkte paa?«

Jeg tænkte paa, hvem jeg skal udnævne til Kadi, naar jeg bliver Herre i Spanien, og den nuværende Kadi er død. Jeg gjennemløb i Tankerne hele Spanien, og jeg har kun fundet een Mand, som fortjener at beklæde denne Post.

»Maaskee er det Mahommed Ibn-as-Salim, Du sigter til?«

»Ved Allah, ja, det er ham; see engang, hvor vore Tanker mødtes.«

Man seer, at denne unge Mand havde en fix Idee, om hvilken han drømte om Dagen, og som forhindrede ham i at sove om Natten. Hvad var da det for en Mand, der var lige saa ubekjendt som de fleste Andre i den store Hovedstad, og i hvem der dog gjærede saa store Forhaabninger; som, skjøndt han ingen Forbindelser havde ved Hoffet, dog havde sat sig i Hovedet, at han en Gang vilde blive Storvezir?

Han hed Mahommed Ibn-Abi-Amir og hørte til Beni-Abi-Amir'ernes Familie, hvis Stamfader havde været en af de faa arabiske Officerer i Tariks Hær, der i Begyndelsen af det ottende Aarhundrede erobrede Spanien. Familien var af god Adel, men ingenlunde berømt, da dens Medlemmer for det Meste havde valgt Embedsveien, medens Krigstjenesten i Spanien som i de øvrige daværende europæiske Stater blev anseet for den hæderligste. Han var en dristig, intelligent Mand, men af Naturen temmelig overspændt, havde en levende Indbildningskraft, et fyrigt Sind og var behersket af en eneste, vidunderlig heftig Lidenskab. Hans Yndlingslæsning var hans Nations gamle Krøniker, og hvad der meest fængslede ham af de støvede Folianter var Fortællingerne om Mænd, der fra en ringe Stilling havde svunget sig op til Statens høieste Værdigheder. Disse Mænd tog han til Mønstre, og da han paa ingen Maade skjulte sine ærgjerrige Tanker, antoge hans Kammerater ham undertiden for lidt forrykt. Det var han dog ikke. Begavet, raadsnild, snart fast og dristig, snart føielig og

eftergivende, Alt efter Omstændighederne, og desuden lidet samvittighedsfuld i Valget af sine Midler forenede han i sig saa mange Evner, at han vel uden Indbildskhed turde stræbe efter de høieste Maal. Havde han eengang sat sig et Maal, samlede han hele sin Villie for at naae det og lod sig ikke rokke af Noget.

Hidtil havde han imidlertid ikke gjort nogen glimrende Carrière. Da han havde fuldendt sine Studier, maatte han fortjene sit Brød ved at holde et Comptoir nær ved Paladset, hvor han skrev Ansøgninger for dem, der havde noget at bede Chalifen om. Senere fik han en underordnet Post ved Retten i Cordova, men kunde ikke komme ud af det med sin Foresatte, Kadien, skjøndt denne ikke var nogen Anden end Ibn-as-Salim, som Mahommed med Rette satte saa megen Priis paa. Kadien beklagede sig over hans sære Luner til Veziren Mosafi og bad ham om at give den unge Mand en anden Ansættelse, hvilket han ogsaa lovede. Kort Tid efter søgte Chalifen en Intendant til at bestyre sin ældste Søns Godser, og Veziren anbefalede Mahommed. Dette Valg beroede imidlertid ikke paa Chalifen alene, men fornemmelig paa Yndlingssultaninden, Aurora, en Baskerinde, der beherskede sin Mand aldeles. Flere bleve præsenterede for hende, men Mahommed Ibn-Abi-Amir behagede hende meest, og i Februar 967 blev han udnævnt til Intendant med en Gage af femten Guldstykker om Maaneden. Han var dengang sex og tyve Aar.

I sin nye Stilling forsømte han Intet for endnu mere at indsmigre sig hos Aurora, og det lykkedes ham saa godt, at hun udnævnte ham til Intendant over sine egne Eiendomme; syv Maaneder efter sin Embedstiltrædelse blev han udnævnt til Inspecteur over Mønten. I denne Stilling havde han altid meget betydelige Summer imellem Hænder, og han benyttede sig heraf til at skaffe sig Venner blandt de Store. Hvergang en af dem var i Forlegenhed (og her som altid var Adelen ofte i denne Stilling paa Grund af

sin Overdaadighed), var Ibn-Abi-Amir beredt til at hjælpe. Man fortæller saaledes, at den indflydelsesrige Mahommed Ibn-Aflah, der var meget forgjældet paa Grund af de uhyre Summer, han havde udgivet ved sin Datters Bryllup, bragte Ibn-Abi-Amir et med Stene besat Bidsel og bad ham laane sig Noget paa det, idet han tilføiede, at det var den eneste Gjenstand af Værdi, han havde tilbage. Næppe havde han sagt dette, før Ibn-Abi-Amir befalede en af sine Embedsmænd at veie Bidslet og udbetale Ibn-Aflah Vægten deraf i Sølvstykker. Ibn-Aflah kunde næppe troe sine egne Øren (thi Jernet og Læderet var af en betydelig Vægt), men han fik Syn for Sagn, da man snart efter bragte ham en saadan Masse Penge, at han ikke blot blev sat i Stand til at betale sin Gjæld, men endog fik en betydelig Sum til sin Raadighed. Senere pleiede han altid at sige: »Jeg er Ibn-Abi-Amir hengiven af ganske Hjerte, og selv om han befalede mig at gjøre Oprør mod min Hersker, vilde jeg ikke tøve med at adlyde ham.«

Saaledes skabte Ibn-Abi-Amir sig et Parti, der var ham hengivent; men han betragtede det som sin første Pligt at tilfredsstille alle Sultanindens Luner og overøste hende med Foræringer, som hun aldrig havde seet Mage til. I denne Henseende viste han ofte stor Opfindsomhed. En Gang lod han saaledes med uhyre Bekostning forfærdige et lille Slot af Sølv, som han lod sine Slaver bære til Chalifens Palads til stor Forbauselse for Hovedstadens Beboere, der aldrig havde seet den Slags Guldsmedearbeide. Det var en Gave til Aurora. Hun kunde ikke blive kjed af at beundre det nydelige Arbeide, og fra den Tid arbeidede hun saa ivrigt i hans Interesse og viste ham saa megen Opmærksomhed, at hun endog gav ondskabsfulde Rygter Næring. Ogsaa de andre Damer i Haremmet fik Gaver af Ibn-Abi-Amir. Alle vare de henrykte over hans Ædelmodighed, hans Veltalenhed og smukke Væsen. Den gamle Chalif forstod Intet af det Hele. »Jeg fatter ikke,« sagde

han en Dag til en af sine bedste Venner, »hvilke Midler denne unge Mand anvender for at vinde Haremsdamernes Hjerter. Jeg giver dem Alt, hvad de kunne ønske sig, men der er ingen Gave, som behager dem, medmindre den kommer fra ham. Jeg veed ikke, om jeg skal antage ham for en sjelden indsigtsfuld Tjener eller en stor Troldmand. Vist er det imidlertid, at jeg ikke er ganske rolig for Statens Penge, som ere i hans Hænder.«

Det var i Virkeligheden ingen ugrundet Frygt. Den unge Inspecteur havde været meget ædelmodig mod sine Venner, men paa Statskassens Bekostning, og da hans hurtige Lykke havde skaffet ham mange Misundere, anklagede hans Fjender ham en Dag hos Chalifen for Underslæb. Han fik Befaling til ufortøvet at begive sig til Slottet for at vise sine Regnskaber og de ham betroede Penge. Han lovede at komme, men skyndte sig først hen til sin Ven, Veziren Ibn-Hodair, forklarede ham ligefrem sin Stilling og bad ham laane sig de Penge, han behøvede for at dække sit Deficit. Ibn-Hodair gav ham paa Øieblikket den forlangte Sum. Strax begav Ibn-Abi-Amir sig nu til Chalifen, viste ham sine Regnskaber og Pengene og gjorde saaledes sine Anklagere til Skamme. De havde kun beredt ham en stor Triumph. Chalifen kaldte dem Bagvaskere, medens han var fuld af Lovtaler over Møntinspecteurens Dygtighed og Retskaffenhed og overøste ham med nye Værdigheder. I Begyndelsen af December 968 gjorde han ham til Curator for de ledige Embeder, elleve Maaneder efter udnævntes han til Kadi i Sevilla og Niébla, og da Chalifens ældste Søn, Abderrhaman, hvis Eiendomme han hidtil havde bestyret, døde, fik han den samme Post hos Hikam, der nu blev Thronarving. Endelig blev han i Februar 975 Commandeur for det andet Regiment af det Corps, der skulde varetage Polititjenesten i Hovedstaden. I en Alder af et og tredive Aar forenede han saaledes i sin Person fem eller sex indbringende Embeder. Han levede ogsaa som en Fyrste.

Det Palads, som han havde ladet bygge i Rosafa, var overordentligt prægtigt; en Armee af Secretairer og andre Embedsmænd, der vare udvalgte blandt Samfundets høieste Klasser, satte Liv i det. Han holdt aabent Bord, og Porten var uophørligt beleiret af Ansøgere. Iøvrigt greb Ibn-Abi-Amir enhver Leilighed til at gjøre sig populair, og det lykkedes ham fuldstændigt. Alle roste hans Velvillie, Høflighed, Ædelmodighed og ædle Charakteer: i den Retning var der kun een Mening.

Den unge Studerende var saaledes naaet høit op paa Lykkens Stige; men han vilde høiere endnu, og dertil ansaae han det for nødvendigt at skaffe sig Venner blandt Feltherrerne. Et Oprør i Mauritanien bragte ham Opfyldelsen af hans Ønsker.

Al-Hakems Hær havde lidt et Nederlag mod en Fyrste af Edrisidernes*) Dynasti, og Chalifen saae sig tilsidst nødt til at sende sine bedste Tropper mod Fjenden under Anførsel af sin dygtigste Feltherre, den tappre Ghalib. »Reis, Ghalib!« sagde Chalifen til ham, »men vend kun tilbage som Seirherre og viid, at kun Døden paa Valpladsen kan udsone et Nederlag. Spar ikke paa Pengene; udøs dem med fulde Hænder blandt Rebellerne. Afsæt alle Edrisiderne og send dem til Spanien.« Ghalib reiste og seirede, men det kostede saa uhyre Summer, at Sultanen forfærdedes over en saadan Udtydning af sine Ordrer og besluttede at sætte en Stopper for denne Ødselhed eller dette Bedrageri, hvad det nu var. Han udnævnte derfor Ibn-Abi-Amir til Overdommer i Mauritanien (nu Marokko) og paalagde sine Feltherrer at indhente hans Billigelse, førend de foretoge sig Noget af Vigtighed.

Det var en vanskelig Stilling, i hvilken Ibn-Abi-Amir kom til de Folk, hvis Velvillie han vilde sikkre sig; men

*) Denne Familie nedstammede fra Ali og havde i det niende Aarhundrede grundet et Rige i Fez. Red.

hans personlige Elskværdighed og Klogskab var saa stor, at han gjorde sig baade Ghalib, Officererne og Soldaterne til Venner. Han var Hærens Yndling; maaskee sagde en instinctmæssig Følelse dem, at der i denne Kadi var Stof til en Kriger. Ogsaa hans Herre var tilfreds. Mauritanien blev beroliget, og Ghalib holdt et glimrende Indtog i Cordova (September 974).

Faa Maaneder efter ramtes Sultanen af et Slagtilfælde, og fra dette Øieblik var han kun optagen af een Tanke: at sikkre sin Søn Hikam, der endnu var et Barn, Thronen. Med Rette frygtede han for, at man skulde foretrække en af Onklerne, thi aldrig endnu havde et umyndigt Barn siddet paa Omaijadernes Throne. Disse Tanker foruroligede Chalifen i høi Grad, saa meget mere, som en gammel Spaadom sagde, at Omaijadernes Dynasti vilde blive styrtet, saasnart Thronfølgen forlod den lige Linie. For at sikkre sin Søn Thronen vidste Chalifen intet andet Middel end at lade Folket hylde ham snarest muligt. En høitidelig Erklæring blev underskreven af Hovedstadens Fornemme, hvorpaa der blev taget Copier deraf og sendt rundt om i Provindserne, hvor man opfordrede ikke blot Adelen, men ogsaa Menigmand til at underskrive. Fra den Tid blev Hikams Navn nævnet i de offentlige Bønner, og da Al-Hakem døde (October 976), tog han den faste Overbeviisning med sig i Graven, at hans Søn vilde blive hans Efterfølger, og at i Nødstilfælde Veziren Mosafi og Ibn-Abi-Amir vilde vide at skaffe den aflagte Eed Ærbødighed.

II.

Hakem havde udaandet sit sidste Suk i sine to fornemste Gildingers, Fayiks og Djaudhars, Arme, og ingen uden de To vidste, at han var død. Foreløbigt besluttede

de at holde hans Død hemmelig for at raadslaae om, hvad der nu var at gjøre.

Skjøndt disse Gildinger vare Slaver, vare de dog mægtige Mænd og raadede over et talrigt Corps bevæbnede, frie Mænd, der stode i deres Tjeneste. Desuden befalede de over et Tusinde Gildinger, der alle vare rige og mægtige. De troede altsaa at holde Statens Skjæbne i deres Hænder og besluttede at benytte deres Magt til i Stedet for Hikam at sætte dennes Onkel Moghira paa Thronen, da Hikam lededes af den dem fjendske Vezir Mosafi. Først gjaldt det om at sikkre sig denne Mand, og de lode ham derfor hente. Djaudhar vilde strax lade ham myrde, men Fayik, der var mindre klog, men ogsaa mindre blodtørstig, forhindrede dette. Mosafi blev altsaa hentet og underrettet om Sagernes Stilling; uden Tøven lovede han at føie sig i deres Beslutninger, men næppe var han udenfor Paladset, før han sammenkaldte sine Venner, blandt dem Ibn-Abi-Amir, og de ham hengivne Feltherrer. Med Lethed blev denne Forsamling enig om, at man maatte fjerne Moghira, men da Mosafi spurgte om, hvem der vilde overtage Hvervet, svarede Ingen. Da tog Ibn-Abi-Amir Ordet: »Jeg frygter for, at vore Sager tage en gal Vending. Vi ere den her tilstedeværende Høvdings Venner; hvad han befaler, maa udføres, og siden ingen af Eder vil overtage dette Hverv, overtager jeg det, dog under Forbehold af vor Førers Samtykke. Frygt kun ikke, men stol paa mig.«

Disse Ord opvakte almindelig Forbauselse. Man havde ikke ventet, at en Kadi frivilligt vilde overtage et Hverv, som gamle Krigere, der vare vante til at see Blod og Drab, undsloge sig for; men man skyndte sig at modtage hans Tilbud, og Ibn-Abi-Amir steg tilhest i Spidsen for nogle Escadroner og begav sig til Moghiras Palads. Først lod han Slottet besætte, gik dernæst ganske alene ind i den Sal, hvor Fyrsten befandt sig, underrettede ham om Chalifens Død og sagde, at Hikam nu havde besteget Thronen. »Imid-

lertid,« tilføiede han, »frygte Vezirerne for, at Du er misfornøiet med en saadan Ordning, og have sendt mig hen til Dig for at faae Din Mening at vide.«

Fyrsten blegnede ved disse Ord, hvis Betydning han kun altfor godt fattede, og svarede med skjælvende Røst: »Min Broders Død bedrøver mig mere, end jeg kan sige, men jeg hører med Tilfredshed, at min Brodersøn er bleven hans Efterfølger. Gid han regjere længe og lykkeligt! Hvad dem angaaer, der have sendt Dig herhen, da sig dem, at jeg vil adlyde dem i Alt, og at jeg vil holde den Eed, jeg allerede har aflagt til Hikam. De kunne af mig fordre alle de Garantier, de ville; men dersom Du er kommen ogsaa for en anden Tings Skyld, beder jeg Dig om at have Medlidenhed med mig; ved den Evige besværger jeg Dig at spare mine Dage og vel at overveie, hvad Du staaer i Begreb med at gjøre.«

Ibn-Abi-Amir havde Medlidenhed med den unge Mand og lod sig vinde af hans troskyldige Mine. Et politisk nødvendigt Mord var han ikke vegen tilbage for, men myrde en Mand, der ingen Skade kunde gjøre, vilde han ikke. Han sendte Bud til Mosafi og bad om at maatte skjænke Fyrsten Livet, da han var villig til at gaae ind paa Alt; men Sendebudet vendte snart tilbage med følgende Svar: »Du fordærver Alt ved dine Skrupler, og jeg begynder at troe, at Du har bedraget os. Gjør Din Pligt, hvis ikke, sende vi en Anden i Dit Sted.»

Ibn-Abi-Amir viste Fyrsten Billetten og forlod derpaa Salen, idet han befalede Soldaterne at gaae derind. Disse vidste, hvad de skulde gjøre; de qvalte Fyrsten, hængte hans Liig i et tilstødende Cabinet og sagde til Tjenerne, at han selv havde hængt sig, da de vilde tvinge ham til at aflægge Eed til sin Brodersøn. Ibn-Abi-Amir befalede at bisætte Liget i Salen og tilmure Døren. Derpaa vendte han tilbage til Ministeren, der takkede ham meget og hædrede ham ved at lade ham sidde ved sin Side.

Fayik og Djaudhar fik snart at vide, at de vare narrede; men de maatte gjøre gode Miner til slet Spil og sige til Mosafi, at de fuldstændigt billigede hans Plan. Ministeren turde endnu ikke bryde med dem og tog tilsyneladende deres Undskyldninger for gode.

Næste Dag fik Indbyggerne i Cordova Befaling til at begive sig til Slottet, hvor først de Fornemste personligt aflagde Eed til Chalifen, hvorefter Ibn-Abi-Amir fik det ingenlunde lette Hverv at modtage Eden af de øvrige. Mange gjorde Indvendinger, men med stor Takt og Behændighed vidste han at imødegaae disse, og Alle vare enige om at rose den Dygtighed, han havde lagt for Dagen ved denne Leilighed. Alt var saaledes løbet godt af, men i Stilhed forberedte Modpartiet sig paa at faae Opreisning, og Stemningen i Hovedstaden var paa Grund af Mordet paa Moghira saa truende, at Ibn-Abi-Amir blev urolig og raadede Mosafi til at lade Chalifen føre igjennem Byens Gader, hvorved man tillige fik Leilighed til at vise, hvilken imponerende Hærstyrke, man raadede over; tillige besluttede man at afskaffe den forhadte Olieskat, der især ramte de Fattige haardt. Optoget fandt Sted faa Dage efter, og samme Dags Morgen udnævntes eller rettere udnævnte Mosafi sig selv til Hadschib eller Storvezir, medens Ibn-Abi-Amir paa Auroras udtrykkelige Forlangende fik Titel af Vezir med det Hverv at regjere Staten sammen med Mosafi. Ibn-Abi-Amir ledsagede Chalifen i Processionen og blev overalt modtaget som de Fattiges Velgjører, da han gjennem sine Venner havde sørget for at gjøre det bekjendt, at Skattens Ophævelse skyldtes ham.

Gildingerne vedbleve at lægge Planer mod de to Ministre, men da Ibn-Abi-Amir ved Hjælp af Penge og Løfter havde faaet Størstedelen af deres bevæbnede Følge i sin Tjeneste, bleve de afskedigede og ved store Pengebøder berøvede deres Formue og dermed al Magt, en Forholdsregel, der gjorde Ministrene populaire. I en anden Henseende

var man imidlertid meget misfornøiet med Regjeringen. De Christne i Norden havde under Al-Hakem II.'s Sygdom atter begyndt Kampen, og Muhamedanernes Uvirksomhed gjorde dem tilsidst saa dristige, at de paa deres Streiftog vovede sig frem lige til Cordovas Porte. Mosafi havde baade Penge og Tropper, men da han ikke forstod sig paa Krigsvæsenet, blev Forsvaret aldeles forsømt. Denne Tilstand opvakte med Rette Auroras Bekymring, og hun meddeelte denne til Ibn-Abi-Amir, der allerede længe med Misfornøielse havde seet sin Collegas Uvirksomhed og nu benyttede Leiligheden til at gjøre en Ende paa den ved at tilbyde selv at stille sig i Spidsen for Hæren. Mosafi gik ind paa sin Collegas Forslag, som han forelagde det i den Anledning forsamlede Statsraad, dog uden st nævne nogen Anfører; men ingen af Vezirerne tilbød at overtage den ansvarsfulde Post. Da tog Ibn-Abi-Amir Ordet. »Jeg paatager mig at føre Tropperne«, sagde han, »men paa den Betingelse, at jeg selv maa vælge dem og faaer Raadighed over hundrede Tusinde Guldstykker.« Denne Sum forekom en Vezir overdreven, og han yttrede sin Mening derom. »Nu vel!« udbrød Ibn-Abi-Amir, »tag Du to hundrede Tusinde Guldstykker og sæt Dig i Spidsen for Hæren, dersom Du vover det!« Men den Anden vovede det ikke, og Amir fik, hvad han forlangte.

Ibn-Abi-Amir udvalgte Rigets bedste Tropper og begyndte Felttoget i Februar 977. Han gik over Grændsen og erobrede Fæstningen los Banjos (Badene), hvorpaa han i April vendte tilbage til Cordova med et stort Bytte og mange Fanger. Saa lidt betydende end Felttoget var — thi endnu følte Ibn-Abi-Amir sig ikke rigtigt Feltherreposten voxen — foraarsagede det dog stor Glæde i Hovedstaden, der nu var befriet for de fjendtlige Streiftogs Ulemper; men havde Felttoget ikke stor Betydning for Staten, havde det desto vigtigere Følger for Ibn-Abi-Amir, der ved Hjælp af den store Sum, som var stillet til hans Raadighed,

havde vundet Soldaterne for sig. Han udøste Guld med begge Hænder og holdt under hele Felttoget aabent Bord. For Fremtiden kunde han stole paa Hærens Hengivenhed: saafremt han vedblev at belønne Soldaternes Tjenester rigeligt, vare de ham hengivne med Liv og Sjæl.

III.

Efterhaanden som Ibn-Abi-Amirs Magt steg, sank Mosafis. Det var en Mand af en lav Herkomst; men hans Fader havde været Al-Hakems Lærer, og denne Fyrste havde overført sin Kjærlighed til Faderen paa Sønnen. Desuden besad Mosafi videnskabelige Talenter og var en dygtig Digter, paa hvilket den lærde Al-Hakem satte megen Priis. Han havde tilbagelagt en glimrende Løbebane, men havde ikke forstaaet at skaffe sig Venner; thi han havde hele en Lykkeridders utaalelige Stolthed, ved hvilken han fornærmede de Adelige, der foragtede ham paa Grund af hans borgerlige Fødsel. Hans Redelighed var vistnok ligesom de øvrige Embedsmænds meget tvivlsom; dog det havde man vel tilgivet ham; men at han beholdt hele sit Rov for sig selv og ikke delte med Andre, kunde man umuligt finde sig i. Ogsaa hans Nepotisme skaffede ham mange Fjender; thi næsten alle indbringende Embeder vare i hans Slægtninges Hænder. Dertil kom, at han ikke havde noget af de Talenter, der fordres af en Statsmand, men altid i vanskelige Omstændigheder maatte henvende sig til en Anden, i Almindelighed til Ibn-Abi-Amir. Vilde denne længe finde sig i at spille Mosafis Fortroliges og Raadgivers Rolle? Skarptseende Folk tvivlede derpaa og troede at see den Tid nær, da Ibn-Abi-Amir vilde være Storvezir af Navn, som han alt var det af Gavn.

De toge ikke feil. Ibn-Abi-Amir arbeidede ivrigt, men hemmeligt paa at styrte Mosafi og vedblev at gjøre Aurora opmærksom paa hans Feilgreb og Uduelighed, medens han

med en udsøgt Høflighed gjorde Storveziren tryg, og hans Plan lykkedes ham saa godt, at Mosafi fæstede hele sin Opmærksomhed paa en anden Mand, Rigets første Kriger, Ghalib, der havde Commandoen over Tropperne paa Grændsen. Med Rette var denne stolt af de utallige Laurbær, han havde plukket paa mangfoldige Valpladser, og harmedes over, at en Mand som Mosafi skulde styre Riget; han sagde høit og lydeligt, at denne Post tilkom ham selv, og hans Ligegyldighed med at føre Krigen mod de Christne gjorde Rygterne om, at han tilsigtede et Forbund med disse mod Storveziren, sandsynlige. Endnu havde han ikke viist nogen aabenbar Ulydighed, men hvor længe vilde det vare, inden han marscherede mod Hovedstaden, og hvad vilde Mosafi da udrette mod Hærens Afgud? Mosafi indsaae det og henvendte sig som sædvanligt til Ibn-Abi-Amir om Raad. Denne svarede, at der kun var een Udvei: at forsone sig med Ghalib, hvad det end skulde koste, og tilbød sig selv som Mellemmand. Det forestaaende Felttog vilde vel bringe ham i Forbindelse med Ghalib, og da skulde han nok hidføre en Forsoning.

Saaledes lød Ibn-Abi-Amirs Tale, men hans Mening var at opflamme Hadet mellem de gamle Modstandere til sin egen Fordeel. Ved Auroras Hjælp opnaaede han, at Ghalib fik Titel af Dhou-'l-vizaratain (Chef for den militaire og civile Administration) og Generalissimus over hele Grændsearmeen; men Mosafi havde selv givet sit Samtykke til denne Forholdsregel, som Ibn-Abi-Amir forestillede ham var det første Skridt til en Forsoning.

Kun en Maaned efter sit første Felttogs Slutning drog Ibn-Abi-Amir atter i Marken og stødte i Madrid sammen med Ghalib, hvem han fuldkommen vandt ved at et erklære Mosafi for aldeles uskikket til sin Post. Felttoget endtes lykkeligt, og da de to Feltherrer toge Afsked med hinanden, sagde Ghalib til sin nye Ven: »Dette Tog er blevet kronet med fuldstændigt Held; det vil skaffe Dig stor Be-

rømmelse, og Hoffet vil glæde sig saa meget derover, at det ikke vil tænke paa at ransage Dine Fremtidsplaner. Drag Fordeel deraf, og forlad ikke Paladset, førend Du er bleven udnævnt til Præfect i Hovedstaden i Stedet for Mosafis Søn.« Ibn-Abi-Amir lovede at lægge sig disse Ord paa Hjerte.

Sandt at sige tilkom Æren for Felttogets Udfald ene og alene Ghalib, der havde ledet Alt, thi Ibn-Abi-Amir, der endnu kun var en Lærling i Krigskunsten, havde vel vogtet sig for at sige den gamle øvede Feltherre imod. Men Ghalib selv, der vilde drive sin nye Forbundsfælle frem og nok kunde undvære disse Laurbær, fremstillede i et Brev til Hoffet Sagen, som om Ibn-Abi-Amir havde hele Fortjenesten og skrev, at han havde Ret til en anseelig Belønning. Hoffet hverken kunde eller vilde negte Ibn-Abi-Amir Noget, og han fik sin Udnævnelse til Præfect i Byen med Lethed, tilmed da der paa Grund af Mosafis Søns Udygtighed og Bestikkelighed herskede den største Usikkerhed i Staden. Herpaa raadede Ibn-Abi-Amir snart Bod ved sin energiske Optræden, der end ikke skaanede hans egne Sønner; thi da en af disse ved et Mord faldt i Politiets Hænder, fik han paa Faderens Befaling saa mange Pidskeslag, at han døde deraf.

Ved sin Søns Afskedigelse fik Mosafi endelig Øinene op, men for silde. Hans Modstandere kunde støtte sig paa den mægtige Auroras Gunst, paa Hæren og Hovedstadens Befolkning, medens han selv intet Parti havde; thi han kunde være vis paa, at hans saakaldte Venner, hvis Lykke han havde skabt, vilde forlade ham med Lykken. Endnu en Udvei til Frelse øinede han og besluttede at følge den. Han skrev til Ghalib og anholdt om dennes Datter, Atma, for sin Søn. Ghalib lod sig blænde af Tilbudet, og allerede var Ægteskabscontracten undertegnet, da Ibn-Abi-Amir fik det at vide og anvendte Alt for at fjerne den truende Fare, der syntes at skulle tilintetgjøre alle

hans Planer. Han mindede Ghalib om hans gamle Had til Mosafi, om de Løfter, han havde givet under det sidste Felttog, og tilføiede, at Ghalib, hvis han ønskede en passende Forbindelse for sin Datter ikke skulde give hende til en Lykkeridders Søn, men til ham, Ibn-Abi-Amir. Det virkede; Ghalib lod Mosafi vide, at Forbindelsen ikke kunde finde Sted, og strax efter blev Ægteskabscontracten mellem Atma og Ibn-Abi-Amir undertegnet.

Kort efter gjorde denne atter et heldigt Felttog mod de Christne og blev derefter udnævnt til Dhou-'l-vizaratain med ligesaa stor Gage som Storveziren. Imidlertid nærmede den for Brylluppet fastsatte Tid sig, og Chalifen eller rettere hans Moder, der, hvis hun virkelig var Ibn-Abi-Amirs Elskerinde, ingenlunde var skinsyg, indbød Ghalib og hans Datter til Cordova. Ghalib blev overøst med Hædersbeviisninger, fik Titel af Hadschib, og Brylluppet, hvis Omkostninger Chalifen havde overtaget, blev feiret med stor Glands. Vi kunne tilføie, at Ægteskabet, skjøndt det var sluttet af politiske Grunde, var lykkeligt, da Atma foruden sin Skjønhed besad stor Dannelse.

Efterat Ghalib havde afslaaet Mosafis Ægteskabstilbud, følte denne, at hans Magt var forbi. Der herkede en uhyggelig Tomhed omkring ham, thi hans foregivne Venner forlode ham for at indsmigre sig hos hans Medbeiler. Forhen sloges man om den Ære at ledsage ham, naar han gik til sit Palads; nu gik han alene. Han havde aldeles ingen Magt mere; de vigtigste Beslutninger bleve tagne uden hans Vidende, og den ulykkelige Olding afventede Uveiret med stum Resignation. Det kom, førend han maaskee havde ventet det. Den sex og tyvende Mai 979 bleve han og hans Slægtninge afsatte fra alle deres Værdigheder, arresterede og deres Eiendomme beslaglagte, da de tillige bleve anklagede for Underslæb.

Statsraadet fik det Hverv at dømme Mosafi. Skjøndt der var Beviser nok paa hans Underslæb, trak Sagen dog

i Langdrag, da man for at behage Ibn-Abi-Amir hobede Beskyldning paa Beskyldning. Han blev saaledes efterhaanden berøvet Alt, hvad han eiede, men man vedblev at plage ham med Processer, da man troede, at han besad skjulte Rigdomme. Tilsidst erklærede han høitideligt, at han Intet eiede mere; man troede ham, og fra denne Tid var han afvexlende fangen og fri, men altid i en elendig Tilstand. Ibn-Abi-Amir syntes at finde en barbarisk Glæde i at plage ham, og man kan vanskelig forstaae dette Had til en Mand, der ikke mere var istand til at skade ham, medmindre han ikke kunde tilgive Mosafi, at han var bleven tvunget til det unyttige Mord paa Moghira. Hvorledes det nu end forholdt sig, saa slæbte han ham med sig overalt uden engang at sørge for hans Fornødenheder. Fem Aar levede den ulykkelige Mand i denne Tilstand og fornedrede sig selv ved de feigeste Bønner til sin Bøddel, indtil denne endelig blev kjed af ham og lod ham dræbe.

Samme Dag, som Mosafi var bleven arresteret, var Ibn-Abi-Amir bleven Hadschib eller Storvezir;*) men hvor mægtig han end var, var der dog endnu dem, der vovede at optage Kampen mod ham. Gildingen Djaudhar levede endnu og stod i Spidsen for et talrigt, misfornøiet Parti, og hvor almindelig Misfornøielsen var, kunde man slutte sig til af de Smædeviser, der om Natten bleve sungne i Cordovas Gader og hentydede til det Forhold, der sagdes et bestaae mellem Ibn-Abi-Amir og Sultaninden, den skjønne Aurora. Saalænge Modpartiet indskrænkede sig til Sang var det ikke meget farligt, men Djaudhar gik snart et Skridt videre og indgik en Sammensværgelse, hvori ogsaa Appellationsdomstolens Formand deeltog. Maalet for Sammensværgelsen var at myrde den unge Chalif og sætte en anden Prinds paa

*) De Løfter, han gav i sin Ungdom, opfyldte han punktligt; kun slap Spotteren med Landsforviisning.

Thronen. En Mængde Kadier, Fakirer og Videnskabsmænd og tillige den talentfulde Digter Ramadi, Mosafis gamle Ven, deeltoge i denne Samensværgelse.

De Sammensvorne vare fulde af Tillid til deres Plans lykkelige Udfald, saameget mere, som Præfecten i Hovedstaden ikke lagde dem Hindringer i Veien; de havde med ham aftalt Tiden til Mordet. Djaudhar, som vel ikke mere var ansat ved Hoffet, men paa Grund af sit tidligere Embede endnu med Lethed kunde nærme sig Chalifen, havde overtaget det Hverv at myrde denne, hvorefter hans Venner skulde proclamere den nye Chalif som Abderrahman den Fjerde.

Da Præfecten paa den bestemte Dag havde forladt Chalifens Palads for at gaae hjem og havde taget alle sine Betjente med sig, forlangte og fik Djaudhar en Audiens, under hvilken han forsøgte at myrde Chalifen med en Dolk, men en vis Ibn-Arons, som befandt sig i Salen, kastede sig over ham og forhindrede ham deri. Der udspandt sig en Kamp, men Ibn-Arons kaldte Vagten tilhjælp og lod Gildingen arrestere. Kort Tid efter ankom Stadpræfecten, der havde hørt, at Sammensværgelsen var strandet, i al Hast til Paladset; Ibn-Arons bebreidede ham hans Skjødesløshed og gav ham tydeligt nok at forstaae, at han ansaae ham for en af Djaudhars Medskyldige; men Præfecten undskyldte sig saa godt han kunde og søgte ved sin Iver for at arrestere alle mistænkelige Personer at neddysse den Mistanke, som hvilede paa ham. De fleste Sammensvorne bleve korsfæstede og Kronprætendenten dræbt. Digteren Ramadis Skjæbne var ikke saa haard, men dog altid haard nok. Ibn-Abi-Amir vilde landsforvise ham; paa hans Venners Forbøn tillod han ham dog at blive i Cordova, men lod udraabe ved Herolder, at Ingen under haard Straf maatte tale til ham, og den stakkels Digter, der saaledes var fordømt til stadig Stumhed, vandredre nu som en Død midt imellem den Vrimmel af Mennesker, der opfyldte Byens

Gader. Da vi imidlertid senere træffe ham blandt Storvezirens lønnede Digtere, lader det dog til, at han har faaet Tilgivelse.

Denne Sammensværgelse havde overbeviist Ministeren om, at hans værste Fjender fandtes iblandt dem, der havde studeret Theologi og Retsvidenskab. Tildeels var det vel en Følge af Misundelse; men deres Had skrev sig dog især fra de religieuse Grundsætninger, de tilskreve ham. Ibn-Abi-Amir gik i Almindelighed for at være en meget lunken Muselmand. Man kunde vel ikke ligefrem anklage ham for Fritænkeri, dertil var han altfor forsigtig; men man sagde, at han var en Ynder af Philosophi og hemmeligt dyrkede denne Videnskab. Paa den Tid var denne Anklage frygtelig, og Ibn-Abi-Amir indsaae det. Hvad enten han nu var Philosoph eller ei, var han først og fremmest Statsmand og besluttede at bringe sine Anklagere til at forstumme ved et slaaende Beviis paa sin rettroende Tænkemaade. Han lod derfor de meets ansete Ulema'er hente og førte dem til Al-Hakem den Andens store Bibliothek; han sagde, at han havde fattet den Plan at tilintetgjøre alle de Bøger, der vedrørte Philosophi, Astronomi eller andre ved Religionen forbudte Videnskaber, og bad dem selv gjøre et Udvalg. De opfyldte deres Hverv med stor Iver, hvorpaa Ministeren lod de dømte Bøger kaste paa et stort Baal, og han brændte selv med egen Haand nogle.

Det var unegtelig en Vandalisme, og Ibn-Abi-Amir var altfor klartseende til at skjule det for sig selv; men det gjorde en fortræffelig Virkning, tilmed da han senere viste Ulema'erne al mulig Opmærksomhed og hørte andægtigt paa deres alenlange Formaninger, ja endog med egen Haand afskrev Koranen, der vistnok interesserede ham meget lidt, og paa alle sine Reiser tog denne Afskrift med sig. Da han saaledes havde skaffet sig et godt Navn for Rettroenhed, henvendte han hele sin Opmærksomhed paa

Chalifen, der, efterhaanden som han voxede, blev mere og mere at frygte.

Efter sin Lærers Vidnesbyrd var Hikam den Anden i sin Barndom mere opvakt og forstandig end Fleertallet af sine Jevnaldrende; men fra det Øieblik, han besteg Thronen, gjorde hans Moder, Aurora, og Ibn-Abi-Amir sig al mulig Umage for at sløve hans Aandsevner. Der er al Grund til at antage, at han er bleven ødelagt i Haremet; men noget bestemt Vidnesbyrd derom have vi ikke; derimod er det sikkert, at de stræbte at forvilde hans Forstand ved at overvælde ham med Andagtsøvelser, og de forsøgte at bibringe ham den Overbeviisning, at, dersom han regjerede alene, vilde Forretningerne forhindre ham i at arbeide paa sin Sjæls Frelse. Til et vist Punkt vare de heldige; han læste stadigt i Koranen, bad og fastede, men Ibn-Abi-Amir kunde dog ikke være aldeles rolig for ham og maatte frygte for, at et tilfældigt Møde kunde bringe ham i Forbindelse med een af de mange Embedsmænd, der stadigt færdedes i Slottet; og var det en ærgjerrig og behændig Mand, kunde han i et Øjeblik styrte den almægtige Minister. En saadan Fare maatte gjøres umulig. Derfor lod Ibn-Abi-Amir bygge en ny By, Zahira, Øst for Cordova, og derhen forlagde han Regjeringen. Der var det let at passe paa Chalifen. Han lod ham ikke alene omringe med Vogtere og Spioner, som opfangede ethvert af hans Ord, men han lod Paladset omgive med en Muur og Grav, hvortil Ingen turde nærme sig, og Chalifen fik ikke Mere at vide angaaende Statssagerne, end Ministeren vilde sige ham. Denne paastod i Begyndelsen, at den unge Hersker havde overdraget ham at føre Regjeringen for selv at kunne hengive sig til aandelige Sysler, men senere, da han sad fast i Sadlen, brød han sig ikke mere om ham og forbød endog at udtale hans Navn.

For at sætte Kronen paa Værket besluttede han at omdanne Armeen, deels af Fædrelandskjærlighed, deels for sin egen Skyld; han vilde gjøre Spanien til en mægtig

Militairstat og styrte Ghalib; den daværende Hær, der var slet organiseret og Ghalib hengiven, kunde ikke være ham til Nytte. Ghalib havde forhen gjort ham store Tjenester; da han nu ikke mere kunde gavne ham, var han ham kun til Besvær. Den gamle loyale Feltherre saae med Smerte den Maade, hvorpaa Chalifen blev behandlet; men Ibn-Abi-Amir holdt ikke af Modsigelse og var fast bestemt paa at skaffe sig af med sin Svigerfader. Ghalib var imidlertid ikke den Mand, der som Mosafi kunde styrtes ved en Paladsintrigue; hvis han erklærede at ville befrie Chalifen for Ministerens Aag, vilde Folk og Hær reise sig som een Mand for ham; det vidste Ibn-Abi-Amir, og han behøvede derfor en anden Hær, en Hær, der kun afhang af ham — og Mauritanien og Spanien forsynede ham med Soldater dertil.

Paa denne Tid trængte Fatimiderne i Nordafrika frem, og Berberne flygtede for dem til Ceuta, som var i Spaniens Magt. Da Fjenden havde berøvet dem al deres Eiendom, vare de i en beklagelig Forfatning, og Ibn-Abi-Amir benyttede sig heraf. Han opfordrede dem til at komme til Spanien og lovede, at de der ikke skulde komme til at mangle Noget. Mangfoldige efterkom hans Opfordring, blandt dem ogsaa den berømte Kriger Djafar, Fyrste af Zab, og de kom ikke til at fortryde deres Beslutning. Ibn-Abi-Amir sparede Intet for at vinde dem for sig. »Dengang disse Afrikanere,« siger en arabisk Historieskriver, »kom til Spanien, hang deres Klæder i Pjalter, og de havde hver kun en ussel Skindmær; men snart saae man dem bryste sig i Byens Gader, iførte de kostbareste Tøier og ridende paa de prægtigste Løbere, medens de beboede Paladser, hvis Lige de aldrig havde seet, ikke engang i Drømme.« De vare meget begjærlige, men Ibn-Abi-Amir blev ikke træt af at give, og han satte megen Priis paa deres Taknemmelighed derfor. Han beskyttede dem mod Enhver og taalte ikke engang, at man spottede over det Sprog, de talte, naar de

forsøgte at udtrykke sig paa Arabisk, thi i Almindelighed talte de Berbisk, hvoraf Araberne ikke forstode et Ord. En Dag, da Almanzor holdt Revue over sine Soldater, traadte en berbisk Officeer, Vanzemar, frem for ham og sagde paa forfærdeligt Arabisk: »Herre! jeg beder Dig om at give mig en Bolig; thi jeg maa ligge under aaben Himmel.« — »Hvorledes gaaer det til, Vanzemar?« svarede Ministeren, »har Du ikke mere det store Huus, jeg har givet Dig?« — »Du har forjaget mig derfra, Herre, Du har forjaget mig ved Dine Velgjerninger. Du har givet mig saa mange Agre, at alle mine Værelser for Øieblikket ere fyldte med Korn, og der er ingen Plads til mig. Du vil maaskee svare mig, at jeg kun behøver at kaste mit Korn ud af Vinduet, hvis det generer mig; men Du maa huske paa, Herre, at jeg er en Berber, det vil sige en Mand, som nylig har maattet lide Nød og hundrede Gange har været lige ved at døe af Sult. En saadan Mand, kan Du forstaae, betænker sig to Gange, førend han kaster sit Korn ud af Vinduet.« — »Jeg vil just ikke sige, at Du er nogen stor Taler,« sagde Ministeren smilende, »og dog forekommer Dit Sprog mig at være langt mere veltalende og rørende end mine lærde Akademikeres pynteligste Foredrag.« Derpaa henvendte han sig til Andalusierne i sit Følge, som næppe havde kunnet lade være at lee over Berberens Foredrag: »See,« sagde han, »det er den rette Maade at vise sin Erkjendtlighed paa og faae nye Gunstbeviisninger! Denne Mand, som I lee af, overgaaer Eder, mine gode Talere: han glemmer ikke de modtagne Velgjerninger og paastaaer ikke, saaledes som I, at man ikke har givet ham Nok.« Og han lod strax anvise Vanzemar en smuk Bolig.

Ogsaa det christne Spanien forsynede ham med udmærkede Soldater. Fattige, begjærlige og kun lidet fædrelandskjærlige lode de sig lettelig lokke af den høie Sold, Araberen bød, saa meget mere, som han behandlede dem med stor Opmærksomhed og endog befalede, at Søndagen

skulde være en almindelig Fridag for hele Hæren. Man kan saaledes ikke forundre sig over, at Berbere og Christne vare ham lige hengivne; de vare saa at sige hans Eiendom. De havde brudt med deres gamle Fædreland, uden at Andalusien, hvis Sprog de næppe forstode, var blevet dem noget nyt. Deres Fædreland var Leiren; skjøndt de bleve betalte af Staten, vare de dog ikke i dens, men i Ibn-Abi-Amirs Tjeneste. Ham skyldte de Alt, og de vare rede til at lade sig anvende af ham mod Alle. Paa samme Tid omordnede han ogsaa den spanske Hær og inddelte den i Regimenter uden Hensyn til Stammerne, der før havde været Grundlaget for Hærordningen, og derved knækkede han de mægtige Stammehøvdingers Indflydelse.

Forholdet mellem Ibn-Abi-Amir og Ghalib var stedse officielt endnu meget godt, men Ghalib var altfor klog til ikke at indsee, hvad Hensigten var med hans Svigersøns omformende Virksomhed, og han havde besluttet at bryde med ham ved første givne Leilighed. Da de en Dag vare sammen paa et Taarn paa et af Grændseslottene, foer han løs paa ham med Bebreidelser. Ibn-Abi-Amir svarede med lignende Heftighed, og deres Strid fik en saa bitter Charakteer, at Ghalib rasende udbrød: »Din Hund! Ved at tilrive Dig den øverste Magt styrter Du Dynastiet i Fordærvelse.« Derpaa trak han Kaarden og styrtede sig skummende af Raseri over Ministeren. Nogle Officerer forsøgte at holde ham tilbage, men det lykkedes dem kun halvt; Ghalib saarede Ibn-Abi-Amir, der i sin Skræk sprang ned fra Taarnet og kun med Nød og næppe reddede Livet.

Efter en saadan Scene var Krigen uundgaaelig, og den udbrød ogsaa strax. Ghalib optraadte som Forsvarer af Chalifens Rettigheder, og en Deel af Tropperne traadte over til ham, der desuden fik Hjælp af Spanierne i Leon. Flere Træfninger vare uden Resultat; i den sidste Kamp mellem de to Modstandere var Ibn-Abi-Amirs Hær nær ved at tabe Slaget, da Ghalib, som selv kæmpede i Spidsen

for sit Rytteri, havde det Uheld at støde Hovedet mod Sadelbommen. Haardt saaret styrtede han af Hesten; hans Soldater toge Flugten, og Ibn-Abi-Amir vandt saaledes en glimrende Seir. Ghalibs Liig fandtes iblandt de andre. (981).

Men Ibn-Abi-Amir var ikke tilfreds med een Seir. Han vilde ogsaa hævne sig paa Leon, der havde hjulpet Ghalib, og han vilde vise, at han ikke alene havde omformet sin Hær for sin egen Skyld, men ogsaa for Landets. Leons Konge, Ramiro III, blev slaaet og nødt til at søge Forbund med Kongen af Castillien og Navarra. Simancas og Zamora faldt i Arabernes Hænder, og Ibn-Abi-Amir beredte sig til at rykke mod Byen Leon: da søgte Ramiro at redde denne ved et Slag. I Begyndelsen var Lykken ham gunstig, og Fjenden maatte trække sig tilbage til Leiren, hvor Ibn-Abi-Amir sad paa en ophøiet Throne og udstedte sine Ordrer. Rasende sprang han ned, tog sin Guldhjelm af Hovedet og satte sig paa Jorden. Hans Soldater vidste, at det var Tegn paa hans Misfornøielse, og Synet heraf frembragte en saadan Virkning paa dem, at de atter styrtede mod Fjenden og seirede.

Da Vinterens Komme havde nødt Ibn-Abi-Amir til at vende tilbage til Cordova, antog han et Tilnavn, der hidtil kun havde været baaret af Konger: Almanzor (Almanzor billah ɔ: den seirende ved Guds Hjælp), og forlangte, at man skulde vise ham kongelige Æresbeviisninger. Ved Audienser maatte saaledes endog Prindser og Ministre kysse hans Haand, og Mange kyssede endog hans Børns Hænder for at behage ham.

Det saae ud, som om han ingen Medbeilere havde meer, men han var selv af en anden Mening. Den ovenfor nævnte Djafar, Fyrste af Zab, havde gjort ham store Tjenester i Krigen mod Ghalib, men ved sin store Anseelse havde han indgydt Almanzor Frygt, og denne besluttede derfor at skille sig af med ham paa en Maade, der har sat en uud-

slettelig Plet paa hans store Navn. Han gav to Adelsmænd Ordre til ved given Leilighed at myrde Djafar, og for at lette dem denne Niddingsdaad indbød han ham til et Gilde. Da Alle allerede vare temmelig oprømte, sagde Almanzor til Mundskjænken: »Giv dette Glas til den, jeg ærer meest.« Mundskjænken stod raadvild, da han ikke vidste, hvem blandt saa mange høie Embedsmænd Almanzor meente. »Forbandede Mundskjænk,« raabte han da, »giv Veziren Djafar det!« Smigret herved reiste Djafar sig strax, tog Bægeret og tømte det i eet Drag; glemmende al Etiquette gav han sig derpaa til at dandse, og de andre Gjæster fulgte hans Exempel. Festen trak langt ud paa Natten, og da man skiltes, var Djafar fuldstændig drukken. Han gik hjem, kun ledsaget af nogle Pager, men blev pludseligt omriget af de to Adelsmænds Soldater og myrdet, før han fik Tid til at forsvare sig (983).

Hans Hoved og høire Haand bleve sendte til Almanzor, der lod, som han ikke kjendte de Skyldige og fremhyklede stor Sorg over Mordet.

Hvis Folket anede den rette Sammenhæng, sørgede Almanzor imidlertid for, at det snart glemte Djafar over hans Seire. Ramiro III kunde ikke holde sig mod sin Medbeiler til Thronen, Bermudo II, og anraabte derfor Almanzor om Hjælp, men døde kort efter (984). Bermundo saae sig imidlertid ude af Stand til at forsvare sig mod sin Adel og maatte følge sin tidligere Modstanders Exempel; han fik en stor muhamedansk Hær til sin Raadighed, hvorved han befæstede sig paa Thronen, men fra denne Tid var Leon kun en Vasalstat af Chalifatet i Cordova.

Dernæst vendte Almanzor sig mod Catalonien, der var et Lehn af Frankrig og derfor hidtil havde undgaaet Chalifernes Angreb. Men Almanzor vidste godt, at det af Lehnsmændenes Stridigheder opløste Frankrig ikke kunde yde nogen Hjælp. I Mai 985 drog han ud. Hans Tog lignede et Triumphtog. En Mængde lønnede Digtere fulgte ham for

at besynge hans Seier. Resultaterne vare ogsaa glimrende: Grev Borrel blev slagen og Barcellona indtagen efter faa Dages Beleiring.

Næppe var Almanzor vendt tilbage fra sit tre og tyvende Felttog, før han udkastede Planen til en ny Krig i Mauritanien. I dette af Krige hærgede Land truede Edrisiden Ibn-Kennun med at blive altfor mægtig; Almanzor, der helst saae Landet deelt mellem en Mængde Smaafyrster, vilde knække hans Magt, før den voxede ham over Hovedet. Han sendte en stor Hær til Mauritanien under Anførsel af sin Fætter Askeledja. Ibn-Kennun maatte snart overgive sig, men fik af Askeledja Løfte om at maatte leve paa fri Fod i Cordova. Rimeligviis har Feltherren overskredet sin Fuldmagt; i det Mindste erklærede Almanzor Forliget for ugyldigt og lod Ibn-Kennun henrette (985).

Skjøndt Ibn-Kennun havde været en grusom Tyran, opvakte hans Skjæbne dog stor Medlidenhed, tilmed da han var en Efterkommer af Ali og Fatime; til sin store Harme hørte Almanzor, der allerede var lidt urolig ved Hovedstadens Misfornøielse, at hans Fætter i sine Troppers Paahør havde kaldt ham en troløs Mand. Han blev derfor øieblikkeligt anklaget for Underslæb, dømt og henrettet.

Denne Handling forstærkede Raabene mod Storveziren. Ibn-Kennuns Slægtninge nærede af al Magt Misfornøielsen, men de bleve forviste fra Spanien. En af dem, Ibrahim, hævnede sig før sin Afreise ved et Smædedigt mod Almanzor; det var en lang Tid meget populairt, og følgende Vers forekom deri:

»Hvorledes? Omaijaderne leve endnu, og dog hersker en Pukkelrygget over dette store Rige! Og see Soldater, som marschere ved Siden af en Abes Bærestol!.. Omaijas Sønner, I, der nys glimrede som Nattens Stjerner, hvorfor seer man Eder ikke mere? Forhen vare I Løver, men I ere det ikke mere; det er Grunden til, at denne Ræv har kunnet tilrane sig den høieste Magt.«

Almanzor følte, at han maatte gjøre Noget for paany at vinde den offentlige Mening, og han besluttede at udvide Moskeen, hvortil der var stor Trang. Man maatte begynde med at expropriere de omliggende Eiendomme, hvorved man maatte være meget varsom for ikke at støde Nogen; men Ibn-Abi-Amir forstod den Slags Ting. Han lod enkeltviis Eiermændene komme til sig, hvilket allerede var en stor Ære. »Min Ven,« sagde han derpaa til hver Enkelt: »Da jeg har fattet den Plan at udvide Moskeen, det hellige Sted, hvorfra vi opsende vore Bønner til Himlen, vilde jeg gjerne kjøbe Dit Huus i det muselmanske Samfunds Interesse og paa Bekostning af Statskassen, som takket være de Rigdomme, jeg har frataget de Vantroe, er godt fyldt. Siig mig derfor, hvad Du vurderer det til; vær ikke undseelig, siig kun dristig frem!« Naar den Adspurgte da havde nævnt en efter sin Mening overdreven Sum, sagde Storveziren: »Det er altfor lidt, Du er virkelig altfor beskeden. Jeg vil give Dig dobbelt saa Meget.« Og ikke alene betalte han hver Skilling, men lod endogsaa kjøbe en anden Bolig til ham. Der var ikke desto mindre en Dame, i hvis Have der stod et smukt Palmetræ, hun satte megen Priis paa, og som derfor negtede at sælge sit Hus; da hun endelig gav efter, stillede hun den Betingelse, at man skulde kjøbe hende et andet, i hvis Have der ligeledes var et Palmetræ. Det var vanskeligt at finde, men da Storveziren fik hendes Forlangende at vide, udbrød han: »Vi ville kjøbe hende, hvad hun ønsker, om vi saa skulle tømme Statens Pengekister!« — Efter mange Anstrengelser fandt man endelig det Attraaede og kjøbte det for en overdreven høi Betaling.

En saadan Ædelmodighed bar Frugt. Hvad man end havde imod Storviziren, kunde man ikke negte, at hans Foretagender udmærkede sig ved Storstilethed og Genialitet, og man maatte desuden indrømme, at Udvidelsen af Moskeen var et fortjenstfuldt Værk. Men Beundringen steg til det Høieste, da Arbeiderne begyndte, og man saae Terrainnet

blive ryddet af en Mængde christne Fanger med Jern om Benene. Aldrig — det maatte man indrømme — var Islamismen fremtraadt med en saadan Glands, og aldrig havde de Vantroe været ydmygede i en saadan Grad; og da man endelig saae Almanzor selv, den almægtige Herre, Aarhundredets første Feltherre, bruge Hakken, Muurskeen eller Saugen som en simpel Arbeider for at behage Himlen, maatte alt Had forstumme.

Medens man endnu arbeidede paa Moskeen, begyndte Krigen med Leon igjen paa Grund af de muhamedanske Hjælpetroppers overmodige Opførsel. Leon og Zamora, Rigets vigtigste Byer, bleve erobrede, og Bermudo beholdt kun Sødistricterne tilbage.

Almanzor var mægtig og berømt; men det stod skrevet i Skjæbnens Bog, at han skulde komme til at betale denne Lykke dyrt; paa sin hæderfulde Løbebane var han aldrig fri for hjemlige Fjender, og han skulde endogsaa have den Sorg at see sin Søn under Vaaben imod sig.

Abdallah var en tapper og glimrende Ridder, men hans Fader elskede ham dog ikke; thi han havde Grund til at troe, at han ikke var hans egen Søn; men da den unge Mand ikke vidste dette, var han opbragt over, at hans sex Aar yngre Broder, som han troede var langt mindre dygtig end han, blev foretrukken for ham ved enhver Leilighed. Et Ophold hos Todjibiderne i Saragossa, en af de faa mægtige Adelsfamilier, Almanzor havde skaanet, blev skjæbnesvangert for ham. Med Rette frygtede disse for, at Almanzor ved given Leilighed skulde styrte dem, og benyttede sig derfor af Leiligheden til at forlede Abdallah til at deeltage i en Sammensværgelse mod Faderen med det Formaal at dele Spanien. De bleve understøttede af mange fornemme Embedsmænd, blandt Andre af Abdallah, en Prinds af Blodet, Gouverneur i Toledo. Men Sammensværgelsen var altfor vidt forgrenet; Almanzor fik Nys derom, kaldte Sønnen tilbage, afsatte Gouverneuren i Toledo, fratog ham kort

efter Titel af Vezir og forbød ham at forlade sit Palads. Derpaa drog han mod Castilianerne, befalede Todjibiden Abderrahman at forene sig med ham, hvad denne ogsaa gjorde, og opfordrede derefter hans Soldater til at klage over, at Abderrahman havde holdt deres Løn tilbage. Soldaterne fulgte strax Vinket, Statholderen blev afsat, sat under Anklage og Aaret efter halshugget. (990).

Ogsaa Sønnnen fik Befaling til at forene sig med Hæren, og Faderen gjorde Alt for at vinde ham, men forgjæves. Abdallah forlod pludseligt Leiren og søgte et Fristed hos Greven af Castilien. I et Aar forsvarede denne ham, men da han leed det ene Nederlag efter det andet, maatte han bede om Fred og udlevere Abdallah. Denne vendte tilbage uden Bekymring, da han var overbeviist om, at Faderen vilde tilgive ham. Paa Veien mødte han en Officeer i Spidsen for en Afdeling Ryttere. Saalænge det castilianske Følge var tilstede, gjentog denne ideligt for Abdallah, at han Intet havde at frygte; men da Følget var fjernet, og man var kommen til Dueros Bredder, blev Officeren tilbage, og Soldaterne sagde da til Abdallah, at han maatte stige ned og berede sig paa Døden. Saa uventet disse Ord end kom, rokkede de ikke den uforfærdede Yngling. Let sprang han af Mulen og modtog uden Skjælven Dødshugget.

Abdallah, Gouverneuren i Toledo, var flygtet til Bermudo af Leon, men denne afmægtige Fyrste indsaae snart, hvor ubesindigt han havde handlet ved at modtage Flygtningen, og Almanzor tvang ham med Vaabenmagt til at udlevere Abdallah, der paa et Æsel blev ført gjennem Cordovas Gader og forhaanet paa alle mulige Maader, hvorefter han blev kastet i Fængsel. Her fornedrede han sig selv ved ideligt at anraabe Almanzor om Barmhjertighed. »Aldrig«, sagde han, »har en Ulykkelig forgjæves anraabt Dig om Medlidenhed; Din Godhed og Dine Velgjerninger ere utallige som Regndraaberne.« Denne Lavhed hjalp ham Intet. Storveziren skaanede hans Liv, fordi han foragtede

ham altfor meget til at skulle bryde sig om hans Død; men ud af Fængselet kom han ikke før efter Almanzors Død.

IV.

Almanzor havde nu i tyve Aar været Regent af Gavn, han vilde ogsaa være det af Navn og nærmede sig langsomt, men sikkert sit Maal. 991 havde han overgivet sin Søn Abdelmalik Storvezirværdigheden og befalet, at man kun skulde titulere ham Almanzor. 992 forordnede han, at hans eget Segl skulde træde i Stedet for Chalifens; 996 befalede han, at Benævnelsen »Herre« (Zeid) kun skulde gives ham, og paa samme Tid antog han Titel af »Melik karim« (ædel Konge).

Konge var han altsaa, men endnu ikke Chalif. Hvad forhindrede ham da i ogsaa at antage denne Værdighed? Hikam II kunde det ikke være, thi han havde aldrig viist den mindste Energi eller Villiestyrke ligeoverfor Ministeren; Hæren var Almanzor hengiven med Liv og Sjæl; hvad frygtede han da?

Han frygtede Nationen. Den kjendte ikke Hikam II, thi den saae ham næsten aldrig, og da kun omgiven af Haremets Damer og Garde. Men med denne faste Vedhængen ved Dynastiet, som man saa ofte finder hos monarkisk regjerede Folk, elskede den ham dog. Hvormeget Landet end havde at takke Almanzor for, vilde man aldrig have tilgivet ham, at han satte sig paa Thronen. Han vidste dette; men han haabede at kunne bringe Hikam aldeles i Forglemmelse, og at Forandringen af Dynasti da kunde skee uden Rystelse.

Godt var det for ham, at han opsatte sin store Plan! Han fik snart at vide, at hans Skjæbne kun hang i en Traad. Hele den mægtige Bygning havde en Qvinde nær omstyrtet, og denne Qvinde var Aurora.

Hun havde elsket ham; men de ømme Følelsers Tid var forbi for hende som for ham; de vare blevne uenige, og, som det saa ofte skeer, var der i Kjærlighedens Sted ikke traadt Ligegyldighed, men Had. Hun havde besluttet at styrte Almanzor og satte Alt i Bevægelse for at naae sit Maal. Hun sagde til sin Søn, at hans Ære bød ham at vise sig som en Mand og afryste det Aag, en tyrrannisk Minister havde vovet at paalægge ham. Hun bevirkede et fuldstændigt Mirakel; hun indgjød den svage Mand et Glimt af Villie og Energi, og Almanzor fik det snart at mærke. Chalifen behandlede ham først med Kulde og drisfede sig senere endog til at gjøre ham Bebreidelser. Ministeren afskedigede flere farlige Personer i Serailet, men Sjælen i Sammensværgelsen maatte han lade blive, og dermed var altsaa Intet vundet. Aurora var utrættelig; hun viste, at hun havde en Jernvillie ligesaavel som hendes tidligere Elsker. Hendes Udsendinge sagde overalt, at Chalifen endelig vilde afryste Aaget og stolede paa sine Undersaatters Troskab for at befrie sig for sin Fangevogter. De gik endog over Strædet ved Gibraltar og fik Vicekongen i Mauritanien, Ziri-Ibn-Atia til at gjøre Oprør og erklære, at han ikke længer kunde taale, at den lovlige Hersker blev holdt fangen af en overmægtig Vezir.

Ziri var den eneste Mand, Almanzor endnu frygtede, eller maaskee den Eneste, han nogensinde havde frygtet, thi i Almindelighed foragtede han sine Modstandere altfor meget til at frygte dem. Denne Høvding havde i sine Ørkener bevaret sin Races gamle Kraft og Stolthed, og Almanzor selv havde maattet føle denne heftige og dog skarpsindige Aands Overvægt. Nogle Aar før disse Begivenheder havde Ziri aflagt ham et Besøg, og Almanzor havde ved denne Leilighed gjort Alt for at vinde ham; han havde givet ham Titel af Vezir, ladet hans Følge indføre paa Hærens Lønningsregister og endelig godtgjort ham hans Reise-

omkostninger rigeligt. Men Intet af Alt dette havde indvirket paa Ziri. Da han var vendt tilbage til Afrika, førte han Haanden op til Hovedet og sagde: »Nu først har jeg Vished for, at Du endnu tilhører mig.« Da en af hans Folk kaldte ham Vezir, sagde han vredt: »Vezir? Gaae Pokker i Vold med Dit Vezir! Emir, Søn af en Emir, det er min Titel. Hvor har denne Ibn-Abi-Amir været gjerrig imod mig! Istedetfor at give mig god klingende Mønt har han pyntet mig med en Titel, som nedsætter mig! Saasandt Gud lever! han skulde ikke være der, hvor han er nu, dersom der var Andre end Feige og Dumme i Spanien. Takket være Himlen er jeg nu kommen tilbage, og det Ordsprog lyver ikke, som siger, at det er bedre at høre Tale om Djævlen end at see ham.« Disse Ord bleve berettede Almanzor, men han lod, som om han ikke lagde nogen Vægt derpaa. Han frygtede og hadede maaskee Ziri, men han antog ham for oprigtig og ærlig. Deri tog han dog feil. Under et barsk, frimodigt Ydre skjulte Ziri megen List og Ærgjerrighed. Han lod sig let friste ved de Penge, Aurora lovede ham, og den ridderlige Rolle, hun tildeelte ham.

For at betale ham — thi det var det Vigtigste for at vinde ham — tog hun firsindstyve Tusinde Guldstykker af Statskassen, som var i Paladset, og skjulte dem i Krukker med Honning, Absinth og lignende Huusholdningssager, satte Paaskrifter paa og lod Slaver bringe dem ud af Byen. Listen lykkedes. Præfecten anede intet Ondt. Pengene vare allerede paa Veien til Mauritanien, da Sagen blev forraadt for Almanzor, der blev meget urolig herover. Havde han vidst, at hun havde taget dem uden Chalifens Vidende, vilde han vel have taget sig det let; men efter Alt at dømme maatte han troe det Modsatte. Almanzor samlede Statsraadet, sagde, at Haremets Damer benyttede Chalifens Hengivelse i Bodsøvelser til at stjæle af Statskassen og fordrede Bemyndigelse til at bringe den hen paa et sikkert Sted.

Han fik Bemyndigelsen; men dermed var Intet vundet. Da han vilde bringe Pengene bort, erklærede Aurora, at Chalifen havde forbudt det.

Hvad skulde han gjøre? At anvende Magt mod Herskeren selv vovede han ikke, thi han vidste vel, at Hovedstaden da øieblikkeligt vilde reise sig mod ham; den var beredt, den ventede kun paa et Tegn. Men Almanzor tabte ikke Modet. Ziri stod endnu ikke i Spanien, og Chalifen var en svag Mand, der ikke var istand til at fastholde en Beslutning. Almanzor vovede Alt for at vinde Alt og skaffede sig uden Auroras Vidende en Audiens hos Chalifen. Han talte, og ved den Overlegenhed, en stor Aand har over en svag, følte han sig efter faa Minutters Samtale igjen som Konge. Chalifen indrømmede, at han ikke var istand til at regjere selv og bemyndigede Storveziren til at flytte Skatten. Men det var ikke Almanzor nok. Han sagde, at han behøvede en høitidelig, skriftlig Erklæring for at berøve de Ildesindede ethvert Paaskud. Chalifen lovede at underskrive Alt, hvad han vilde, og Almanzor lod da strax udfærdige et Document, i Kraft af hvilket Hikam overlod ham Ledelsen af Forretningerne ligesom forhen. Chalifen og flere Stormænd satte som Vidner deres Segl under, og Almanzor sørgede for, at dette vigtige Document blev saa bekjendt som muligt. Dette skete i Aaaret 997.

Fra nu af var Ministeren sikker. Hvorledes kunde man gribe til Vaaben for at befrie en Mand, som ikke vilde befries? Almanzor besluttede alligevel at gjøre Noget for at vinde Folket. Da man altid havde raabt paa at faae Monarken at see, lod han ham stige tilhest og drage gjennem Byens Gader med Sceptret i Haanden, ledsaget af Almanzor selv og hele Hoffet. En utallig Menneskemængde var samlet paa hans Vei, men Roligheden blev ikke forstyrret, og intet oprørsk Raab lod sig høre.

Aurora maatte tilstaae for sig selv, at hun var overvunden. Ydmyget søgte hun i religieuse Betragtninger

Glemsel af Fortiden og Erstatning for sine Forhaabningers Tilintetgjørelse. Ziri var tilbage; men nu var han ikke mere at frygte, og Almanzor gjorde heller ingen Stads af ham; han satte ham udenfor Loven og sendte sin frigivne Vadhih med en udmærket Hær for at bekæmpe ham.

For at vise baade Venner og Fjender, hvor mægtig han var, begyndte Almanzor paa samme Tid en anden Krig. Bermudo havde benyttet sig af Ziris Oprør og negtede at betale Tribut; Ministeren beredte sig derfor til et afgjørende Felttog, og Skjæbnen vilde, at netop dette skulde blive hans berømteste.

Næst efter Rom nød ingen By i Europa et saadant Ry for Hellighed som Sanct Jago i Galicien. Dens Anseelse skrev sig imidlertid ikke fra nogen fjern Tid, men kun fra det ottende Aarhundredes sidste Deel. Paa den Tid underrettede flere fromme Personer Theodemir, Biskop af Iria (nu el Padro) om, at de om Natten havde seet Lys i et Buskads og hørt en yndig, overnaturlig Musik. Biskoppen, der strax troede paa et Mirakel, beredte sig til at bekræfte det ved Faste og Bøn i tre Dage; derpaa begav han sig til Buskadset og fandt der et Marmorgravsted. Inspireret af en guddommelig Stemme erklærede han, at det var Apostelen Jakob's, Zebedæis Søns Grav, som efter Traditionen havde prædiket Evangeliet i Spanien, og, tilføiede Biskoppen, efter at han paa Herodes's Befaling var bleven halshugget i Jerusalem, havde hans Disciple bragt hans Liig herhen og begravet det. Paa den Tid turde Ingen vove at tvivle paa en saa høi Geistligs Ord, tilmed da Pave Leo III høitidelig stadfæstede Biskoppens Udsagn. Alphons II befalede, at Biskoppen af Iria for Fremtiden skulde residere paa det Sted, hvor Graven var bleven opdaget, og lod opføre en Kirke der. Senere lod Alphons III bygge en anden i dens Sted, der snart fik stort Ry paa Grund af de mange Mirakler, som skete der, saa at Sanct Jago de Compostella paa Almanzors Tid var et Valfartsted, hvorhen

Pilegrimme fra alle Verdens Kanter søgte. Ogsaa i Andalusien kjendte man godt Sanct Jago, men kun af Omtale, thi man maatte have været Fange hos de Christne for at have seet Kirken; ingen muhamedansk Fyrste havde endnu vovet sig ind i disse vilde og utilgængelige Egne; men Almanzor vilde vise, at det ikke var umuligt for ham at ødelægge Apostlens Helligdom, som — saaledes troede Leons Befolkning — hyppigt havde kæmpet i deres Rækker.

Den tredie Juli 997 drog han i Spidsen for Rytteriet ud fra Cordova til Porto, hvor en Flaade ventede ham med Fodfolket, der saaledes undgik en besværlig Marsch. Desuden maatte Skibene tjene til Bro over Duero. Imellem Duero og Minho gik Hæren gjennem de Allieredes Land; men paa den anden Side af Minho blev Marschen farligere, saameget mere, som de Mænd fra Leon, der tjente i Almanzors Armee, fik Samvittighedsnag ved Tanken om, at de droge mod Apostlens Helligdom, og derfor ikke vare til at stole paa. Men Almanzor holdt vaagent Øie med dem og bragte derved deres Planer til at strande. En kold, regnfuld Nat lod han en muhamedansk Ridder, han havde megen Tillid til, hente. »Begiv Dig paa Stedet til Passerne ved Taliars (ved Minho). Hold Vagt der, og før den Første, Du bemærker, til mig.« Ridderen begav sig strax paa Vei; men da han var kommen til Passet, ventede han hele Natten, forbandende det forfærdelige Veir, uden at bemærke en levende Sjæl, og allerede begyndte det at lysne, da han endelig saae en gammel Mand komme ridende paa et Æsel fra den Side, hvor Leiren laa. Han saae ud som en Brændehugger. Ridderen spurgte ham, hvor han skulde hen. »Jeg skal ud for at hugge Brænde i Skoven,« svarede den Adspurgte. Soldaten vidste ikke, hvad han skulde gjøre. Var det den Mand, Feltherren meente? Det var der ikke megen Rimelighed for. Han lod ham drage videre; men et Øieblik efter betænkte han sig. Almanzors Befaling var tydelig og bestemt, og det var farligt at være ham ulydig.

Soldaten gav sin Hest Sporen og naaede Oldingen. »Jeg maa føre Dig til min Herre, Almanzor,« sagde han. »Hvad kan Almanzor have at sige en Mand som mig?« svarede Oldingen; »lad mig passe min Forretning.« »Nei,« svarede Ridderen, »Du skal følge med mig, hvad enten Du vil eller ei.« Oldingen maatte adlyde og følge med til Leiren.

Almanzor, som ikke var gaaet tilsengs, yttrede ikke mindste Tegn paa Forundring ved at see Oldingen, men sagde til sine Slaver: »Undersøg denne Mand!« Da man Intet fandt, befalede han dem at undersøge hans Ridetøi. Almanzor havde anet det Rette. Man fandt et Brev, som hans Folk fra Leon havde skrevet til deres Landsmænd, hvori de underrettede dem om, at en vis Deel af Leiren var daarligt bevogtet, saa at den der kunde angribes med Held. Almanzor fik af Brevet Forrædernes Navne at vide og lod dem tilligemed den foregivne Brændehugger henrette. Skræmmede ved denne energiske Fremgangsmaade vovede deres Kammerater ikke mere at vedligeholde Forbindelsen med deres Landsmænd.

Som en Græshoppesværm udbredte Muhamedanerne sig i Sletten og ødelagde Alt. Den ellevte August naaede man endelig til den hellige By. Indbyggerne vare flygtede, og kun en gammel Munk var bleven paa Apostlens Grav. »Hvad bestiller Du her?« spurgte Almanzor ham. »Jeg beder til hellige Jacob«, svarede Munken. »Beed, saa meget Du vil;« sagde Almanzor og forbød at gjøre ham noget Ondt.

Der blev sat Vagt ved Graven for at beskytte den, men Byen og Kirken bleve jevnede med Jorden. Efter en Uges Ophold gik Almanzor atter tilbage og tog i Lamego Afsked med sine christne Allierede. Han holdt derpaa et prægtigt Indtog i Cordova, ledsaget af en Mængde Fanger, som paa deres Skuldre bare den hellige Byes Porte og Kirkeklokkerne. Portene bleve satte paa den endnu ufuldendte Moskees Tag, og Klokkerne ophængte i den for at

tjene som Lamper. Hvem skulde da have sagt, at den Dag skulde komme, da en christen Konge skulde lade dem bringe tilbage til Galicien paa muselmanske Fangers Skuldre.

I Mauritanien havde hans Tropper i Begyndelsen været mindre heldige, men da en ny Hær var sendt derover, vendte Lykken sig; Ziri blev i et Slag saaret af en af sine egne Folk og døde 1001, hvorefter hans Stater bleve indlemmede i Andalusiens Besiddelser.

V.

Almanzors Løbebane nærmede sig sin Ende. I Foraaret 1002 foretog han sit sidste Tog. Han selv havde altid ønsket at døe i Felten og var saa overbeviist om, at hans Ønske vilde blive hørt, at han altid havde ført sine Liglagener med sig. De vare syede af hans Døttre, og til at kjøbe Lærredet havde han kun brugt Penge, som han havde faaet ind af sine Jordeiendomme, thi de skulde være frie for enhver Skyld, hvilket hans Embedsindtægter efter hans egen Mening ikke vare. Efterhaanden som han ældedes, var han bleven mere gudfrygtig, og, da der staaer i Koranen, at Gud vil bevare dem mod Helvedes Ild, hvis Fødder ere bedækkede med Støv fra Guds Vei, det vil sige fra den hellige Krig, lod han, hvergang han holdt Rast, Støvet omhyggeligt ryste af sine Klæder og gjemme i en dertil indrettet Kasse. Naar han var død, skulde man bedække ham dermed; thi han var overbeviist om, at de Anstrengelser, han havde lidt i den hellige Krig, vilde være hans bedste Retfærdiggjørelse for den himmelske Domstol.

Hans sidste Tog (imod Castilien) var heldigt som alle de foregaaende. Han trængte frem til Canoles og ødelagde den hellige Emils, Castiliens Skytspatrons Kloster. Paa Tilbageveien følte han sin Tilstand forværres. Af Lægerne, der ikke kunde blive enige om hans Sygdoms Natur og

Behandlingsmaade, vilde han ikke modtage nogen Hjælp, fordi han var overbeviist om, at han ikke hunde helbredes. Da han ikke mere var i Stand til at sidde tilhest, lod han sig bære i en Bærestol. Han led frygteligt. »Tyve Tusinde Soldater,« sagde han, »ere indskrevne paa mine Lister, men Ingen af dem er saa elendig som jeg.«

Endelig ankom han til Medinaceli. En eneste Tanke opfyldte ham bestandigt. Trods hans Seire og Anseelse havde hans Herredømme altid været vaklende; derfor frygtede han, at hans Familie ikke skulde kunne hævde Magten efter hans Død. Uophørligt piint af denne Tanke lod han sin ældste Søn, Abdelmalik, hente til sit Leie og raadede ham til at overgive Commandoen over Tropperne til sin Broder Abderrahman og selv begive sig til Hovedstaden for at tage Magten der og holde sig beredt til at undertrykke ethvert Oprør. Abdelmalik, lovede at følge Faderens Raad, men i sin Uro vedblev denne at kalde Sønnen tilbage, hvergang han vilde fjerne sig i den Tro, at den Døende havde udtalt. Almanzor frygtede bestandig for at have glemt Noget og fandt altid et nyt Raad at føie til dem, han havde givet, og da den unge Mand græd, bebreidede han ham dette som et Tegn paa Svaghed. Da Abdelmalik endelig var gaaet, følte Almanzor sig en Smule bedre og lod sine Officerer komme. Disse kjendte ham næppe igjen; han var bleven saa mager og bleg, at han lignede et Spøgelse, og han havde næsten ganske mistet Mælet. Halvt ved Tegn, halvt ved afbrudte Stavelser sagde han dem Farvel og kort efter, Natten til Mandagen den tiende August, døde han. Han blev begravet i Medinaceli, og man satte paa hans Grav disse to Vers:

»De Spor, han har efterladt sig paa Jorden, ville belære Dig om hans Historie, som om Du saae den med Dine Øine.

Ved Allah! Tiden vil aldrig igjen kunne fremvise en

saadan Mand eller Nogen, der som han forsvarede vore Grændser.«

Den Gravskrift, en christen Munk satte ham, er ikke mindre charakteristisk. »I Aaret 1002,« skriver han, døde Almanzor; han blev begravet i Helvede.« Den muhamedanske Helt kunde vel aldrig faae en bedre Lovtale.

R. BESTHORN.

Pazziernes Sammensværgelse i Florents*).

Under de voldsomme Stridigheder mellem Guelferne og Ghibellinerne hævede de norditalienske Byer, og navnlig Florents, sig til en høi Grad af Magt og Indflydelse. Store Rigdomme strømmede til Byen, hvis driftige og krigerske Borgere, især efter at Pisa havde maattet bukke under, dreve en udbredt Handel. Regjeringsformen var vel demokratisk, men de rige og anseete Familier fik dog efterhaanden en overveiende Indflydelse. Mediceernes berømte Slægt overvandt imidlertid ved sine uhyre Rigdomme og sine Medlemmers udmærkede Egenskaber alle sine Medbeilere, og Cosimo af Medici kom i Spidsen for Staten, som han styrede med en saadan Kraft og Viisdom, at han fik Tilnavnet »Fædrelandets Fader«. Ved hans Død 1464 arvede hans Søn Piero hans Magt, men han døde allerede 1469 og efterlod sig af sit Ægteskab med Lucrezia Tornabuoni to Sønner, Lorenzo og Giuliano. Et Forsøg af nogle Indflydelsesrige paa at spille Regjeringen i Hænderne paa den høitanseete Tommaso Soderini strandede paa dennes Uegennyttighed og den unge Lorenzos kloge Optræden. Men det

*) Efter Machiavellis „Istorie Fiorentine", skrevet omtrent 1525 og tilegnet Clemens VII. Værket, der indbefatter otte Bøger, er maaskee det ypperste i denne Retning, den italienske Literatur har at opvise, navnlig i Henseende til Sprogets uovertræffelige Behandling. Det omfatter Tiden fra 1215 til 1492.

er let at forstaae, at Mediceernes overveiende Magt maatte avle Had og Skinsyge hos mange anseete og rige Familier og skaffe dem mange Fjender. Blandt disse var Familien Pazzi den mægtigste og farligste, og det er om denne Families Forsøg paa at styrte Mediceerne at de følgende Blade skulle handle.

Ved Aaret 1478 var Italien deelt i to Leire, paa den ene Side Paven og Kongen (af Neapel), paa den anden Side Venetianerne, Hertugen (af Mailand) og Florentinerne. Skjøndt Krigen imellem dem endnu ikke var erklæret, var der dog daglig nye Anledninger til at fremskynde dens Udbrud, og navnlig gjorde Paven (Sixtus IV) sig i alle sine Handlinger Umage for at fornærme Staten Florents. Da derfor Paven erfoer, at Messer Filippo dei Medici, Erkebiskop af Pisa, var afgaaet ved Døden, skjænkede han dette Erkebispedømme imod den florentinske Signorias*) Villie til Francesco Salviati, hvem han kjendte som en Fjende af Familien Medici. Da nu Signoriaen ikke vilde overlade denne Mand Besiddelsen heraf, paafulgte der ved Behandlingen af denne Sag mellem den og Paven nye Fornærmelser og denne Sidste tilstod i Rom Familien Pazzi de største Begunstigelser, medens han ved alle Leiligheder viste Mediceerne sin Unaade. Dengang var Familien Pazzi ved Rigdom og Adel den meest glimrende i Florents. Dens Overhoved var Messer Jacopo, der paa Grund af sin store Velstand og ædle Byrd af Folket var gjort til Ridder. Han havde ingen andre Børn end en uægte Datter, men derimod mange Sødskendebørn, navnlig Sønner af hans Brødre, Messer Piero og Antonio: af den Første Guglielmo, Francesco, Rinato og Giovanni, og af den Sidste Andrea, Niccolo og Galeotto. Da Cosimo af Medici saae denne Families Rigdom

*) Regjeringsraadet.

og Adel, havde han formælet sit Barnebarn Bianca med Guglielmo i det Haab, at dette Slægtskabsbaand skulde tilveiebringe Enighed mellem de to Familier og udrydde deres Fjendskab og Had, der som oftest er Mistillidens Frugt. Men, — saa usikkre og skuffende ere vore Planer, — ikkedestomindre fik Tingen et ganske andet Udfald: thi Lorenzos Raadgivere viste ham, hvor farligt og skadeligt for hans Myndighed det var at forene Rigdom og Indflydelse hos Borgerne. Dette bevirkede, at der ikke tilstodes Messer Jacopo og hans Brodersønner saadanne Æresposter, som de meente at være berettigede til, naar de sammenlignede sig med Stadens andre Borgere, og heraf opstod der da hos Pazzierne den første Uvillie, hos Mediceerne den første Frygt, og i samme Forhold, som Uvillien voxede, tiltog ogsaa Frygten, hvorfor Pazzierne i enhver Sag, hvori de andre Borgere toge virksom Deel, ikke vare velseete af Øvrighedsmyndighederne. For en ubetydelig Aarsags Skyld tvang saaledes Ottemandsraadet*) Francesco dei Pazzi, der opholdt sig i Rom, til at vende tilbage til Florents, og det uden ligeoverfor ham at tage saadanne Hensyn, som man pleiede at vise anseete Borgere. Pazzierne beklagede sig derfor allevegne med bittre og fornærmende Ord, og dette forøgede atter Mediceernes Mistro og Krænkelser. Jacopo dei Pazzi var gift med en Datter af Giovanni Buonromei (Borromei), en rig Mand, og da denne døde, skulde hans Formue altsaa tilfalde denne Datter; men desuagtet bemægtigede Carlo, en Brodersøn af den Afdøde, sig en Deel af Formuen, og da Sagen kom for Retten, blev der afsagt en Kjendelse**), i Kraft af hvilken Arven efter hendes Fader blev fratagen Jacopo dei Pazzis Hustru og tilkjendt Carlo, en Krænkelse,

---

*) Et snævrere Udvalg af Signoriaen.

**) Saaledes oversætter jeg fa fatta una legge, egl.: blev der gjort en Lov.

som Pazzierne heel og holden skreve paa Mediceernes Regning. Desaarsag advarede Giuliano dei Medici ofte sin Broder Lorenzo imod at drive det for vidt, idet han sagde, at han frygtede, de vilde tabe Alt, blot fordi de stræbte efter for Meget.

Men Lorenzo, hvis Ungdom og Magt gjorde ham dristig og fyrig, vilde selv ordne Alt og forlangte, at Enhver skulde rette sig efter hans Villie. Da nu Pazzierne med deres Adel og store Rigdomme ikke længere kunde finde sig i saa store Forurettelser, begyndte de at pønse paa Hævn. Den Første, der udtalte sig høit og lydeligt mod Mediceerne, var Francesco. Han var heftigere og lettere at fornærme end nogen af de Andre og besluttede derfor at vinde, hvad der manglede ham, eller at tabe, hvad han havde. Og da Regjeringen i Florents var ham forhadt, opholdt han sig næsten stedse i Rom, hvor han efter de florentinske Kjøbmænds Sædvane arbeidede med sine store Capitaler. Da han stod i et fortroligt Venskabsforhold til Grev Girolamo*), saa beklagede de sig ofte for hinanden over Mediceerne. Efter mange slige Klager kom de endelig til det Resultat, at, naar de vilde leve i Sikkerhed, den ene i sine Stater, den anden i sin Fødeby, saa maatte Regjeringen i Florents styrtes, og det kunde efter deres Mening kun skee ved Giulianos og Lorenzos Død. De meente, at Paven og Kongen gjerne vilde give deres Samtykke hertil, naar det blev gjort dem indlysende, at Tingen kunde udføres. Da de nu syslede med saadanne Tanker, aabenbarede de det Hele for Francesco Salviati, Erkebiskop af Pisa, som gjerne sluttede sig til dem, da han var en ærgjerrig Mand og nylig var bleven fornærmet af Mediceerne. De

*) Uægte Søn af Mediceernes Fjende, Pave Sixtus IV. Han eiede Byerne Imola og Forli i Romagnen, men hans Herredømme var meget usikkert paa Grund af det fortrolige Forhold. som dengang fandt Sted mellem Florents og Venedig.

grublede nu altsaa over, hvad der var at gjøre, og besluttede endelig for at fremme Sagen at drage Messer Jacopo dei Pazzi ind i Sagen, thi uden ham troede de ikke at kunne udrette Noget. Det blev derfor besluttet, at Francesco dei Pazzi i dette Øiemeed skulde gaae til Florents, men Erkebispen og Greven blive i Rom for at være ved Haanden, naar et passende Tidspunkt kom til at indvie Paven i Sagen. Francesco fandt Messer Jacopo forsigtigere og vanskeligere, end han havde ønsket, og da han skrev dette til Rom, fandt man det nødvendigt at anvende en stærkere Indflydelse for at beseire hans Modstand, hvorfor Erkebispen og Greven aabenbarede hele Sagen for Giovan Batista da Montesecco, Pavens Condottière*) Denne blev holdt for en stor Kriger og stod i Taknemmelighedsgjæld baade til Greven og til Paven; men han fandt dog Sagen vanskelig og farlig. Erkebispen bestræbte sig imidlertid for at fjerne hans Betænkeligheder ved at gjøre ham opmærksom paa den Hjælp, som Paven og Kongen vilde yde Foretagendet, paa det Had, som Borgerne i Florents nærede til Mediceerne, paa de mægtige Paarørende i Salviatiernes og Pazziernes Følge, paa den Lethed, med hvilken man kunde dræbe Mediceerne, da de færdedes i Staden uden Følge og uden Mistanke, og naar Drabet var udført, forandre Regjeringsformen i Florents. Af Alt dette troede Giovan Batista dog slet Intet, da han havde hørt mange Florentinere tale ganske anderledes.

Medens man nu var fordvbet i disse Planer og Tanker, hændtes det, at Carlo, Herre til Faenza, blev saa syg, at man frygtede for hans Liv. Nu troede Erkebispen og Greven at have fundet en Leilighed til at sende Giovan Batista til Florents og derfra til Romagnen under Paaskud af at tilbagefordre nogle Landgodser, som Herren af Faenza

*) Anfører for Leietropper.

havde frataget dem. Greven overdrog altsaa Giovan Batista at tale med Lorenzo og i hans Navn spørge ham tilraads om, hvorledes han med Hensyn til Sagerne i Romagnen havde at forholde sig; dernæst skulde han tale med Francesco de' Pazzi og i Forening med ham søge at formaae Messer Jacopo de' Pazzi til at gjøre fælles Sag med dem. Og for ved Pavens Autoritet at kunne formaae ham dertil vilde man, at han før sin Afreise fik Sixtus i Tale, og denne lovede da ogsaa at gjøre Alt, hvad der stod i hans Magt for at begunstige Foretagendet. Da nu Giovan Batista kom til Florents, fik han Lorenzo i Tale, blev modtagen af ham med den største Forekommenhed og fik de attraaede Raad paa en saa forstandig og hjertelig Maade, at han blev høilig forbauset over at finde Lorenzo ganske anderledes, end man havde afmalet ham for ham: mild, forstandig og venlig sindet mod Greven. Desuagtet vilde han tale med Francesco, men da han ikke traf ham, som just var reist til Lucca, saa besøgte han Messer Jacopo, men fandt ham i Begyndelsen meget utilbøielig til at indlade sig paa hele Sagen. Før han reiste bort, havde dog Pavens Autoritet havt saamegen Indflydelse paa ham, at han bad Giovan Bastista i Guds Navn reise til Romagnen og saa komme tilbage igjen; Francesco vilde da imidlertid være vendt tilbage til Florents, og saa kunde de tale nærmere om Sagen. Giovan Batista reiste, kom tilbage igjen og fortsatte de opdigtede Underhandlinger med Lorenzo dei Medici om Grevens Anliggender; derhos traadte han igjen i Forbindelse med Messer Jacopo og Francesco dei Pazzi og bragte det endelig saa vidt, at Messer Jacopo gik ind paa deres Forehavende. Dernæst raadsloge de om Udførelsen. Messer Jacopo troede ikke, at Tingene kunde lade sig gjøre, naar begge Brødrene vare i Florents; man burde derfor vente, til Lorenzo reiste til Rom, hvad Rygtet sagde, han vilde, og saa udføre Gjerningen. Francesco meente ligeledes, at det var bedst, naar Lorenzo var i Rom; men selv om

det ikke blev Tilfældet, saa kunde dog, paastod han, begge Brødrene blive ryddede afveien enten ved et Bryllupsmaaltid, ved Spillebordet eller i Kirken. Hvad den fremmede Hjælp angik, meente han, at Paven kunde samle Tropper under Paaskud af at bemægtige sig Kastellet Montone*), da han jo havde gyldig Grund til at fratage Grev Carlo dette, eftersom denne havde vakt Oprør i Siena og Perugias Districter; dog blev der ikke truffet anden Bestemmelse, end at Francesco dei Pazzi og Giovan Batista skulde gaae til Rom og der træffe endelig Aftale med Greven og Paven. Sagen blev paany overlagt i Rom, og endelig bestemte man da, at Montones Beleiring skulde foretages, at Giovanfrancesco da Tolentino, Pavens Soldat**), skulde gaae til Romagnen og Messer Lorenzo da Castello til sin Hjemstavn, at Begge skulde fuldstændiggjøre deres Compagnier med Folk fra Egnen og udføre de Befalinger, de maatte faae af Erkebiskop dei Salviati og Francesco dei Pazzi, hvilke tilligemed Giovan Batista da Montesecco skulde gaae til Florents og der drage Omsorg for Alt, hvad der var nødvendigt til Foretagendets Udførelse, hvortil ogsaa Kong Ferrando (af Neapel) gjennem sin Gesandt lovede virksom Hjælp.

Erkebispen og Francesco dei Pazzi kom altsaa til Florents, hvor de fik Jacopo, Søn af Messer Poggio, paa deres Parti, en lærd, men ærgjerrig og med de bestaaende Forhold meget misfornøiet ung Mand; desuden de tvende Jacopo Salviati, den ene en Broder, den anden en Frænde af Erkebispen. Hertil kom endnu Bernardo Bandini og Napoleone Franzesi, fyrige og Familien Pazzi hengivne Ynglinge. Af Fremmede kom endnu til foruden de Førnævnte Messer Antonio da Volterra og en vis Stefano, en Præst, der op-

---

*) Fæstning i Kirkestaten i Nærheden af Perugia, som tilhørte ovennævnte Carlo Manfredi, Greve af Faenza.

**) ɔ: Condottière.

holdt sig i Messer Jacopos Huus og underviste dennes Datter i det latinske Sprog. Rinato dei Pazzi, en besindig og sat Mand, som fuldtvel kjendte alle de Ulykker, der udspringe af slige Foretagender, vilde ikke have Noget med Sammensværgelsen at gjøre; tvertimod misbilligede han den i høieste Grad og søgte at forhindre den ved alle de Midler, han med Ære kunde anvende.

Paven havde ladet Raffaello di Riario*), et Sødskendebarn af Grev Girolamo, studere de pavelige Videnskaber**) ved Universitetet i Pisa og endnu, medens han opholdt sig der, hævet ham til Cardinalværdigheden. De Sammensvorne ansaae det for hensigtsmæssigt at faae denne Cardinal til Florents og benytte hans Ankomst ikke alene til at hemmeligholde Sammensværgelsen, idet de nemlig i hans Følge kunde skjule de nødvendige Deeltagere, men ogsaa som Anledning til selve Udførelsen. Cardinalen kom altsaa og blev modtaget af Messer Jacopo dei Pazzi i Montughi, hans Villa nærved Florents. Ved Cardinalens Medvirkning haabede de Sammensvorne at bringe Lorenzo og Giuliano sammen og, naar det var skeet, da myrde dem. De gjorde derfor et Gjæstebud for ham paa deres Landgods i Fiesole; men enten det nu var et Tilfælde eller med Overlæg, Giuliano indfandt sig ikke, og da denne Plan saaledes slog dem feil, meente de, at, naar de gave en Fest for Cardinalen i Florents, saa maatte begge Mediceer nødvendigviis give Møde. De traf altsaa deres Forberedelser og bestemte Søndagen den sex og tyvende April i Aaret 1478 til dette Gjæstebud. Da nu de Sammensvorne meente at kunne dræbe dem midt under Festen, kom de sammen Løverdag Nat og ordnede Alt til den følgende Morgen. Men i Løbet af Dagen fik Francesco Underretning om, at Giuliano ikke kunde komme til Gjæstebudet. Sammensværgelsens Ledere traadte da

*) ɔ: Card. Rafael Sansoni.
**) ɔ: Den kanoniske Ret.

sammen paany og bleve enige om, at Udførelsen ikke burde udsættes, da det var umuligt Andet, end at Planen maatte blive opdaget, da den var kjendt af saa Mange. Altsaa bestemte de at myrde Brødrene i Cathedralkirken Sta. Reparata*) hvor de begge paa Grund af Cardinalens Nærværelse efter Skik og Brug maatte indfinde sig. De vilde, at Giovan Batista skulde paatage sig at myrde Lorenzo, Francesco Pazzi**) og Bernardo Bandini derimod Giuliano. Men Giovan Batista vægrede sig bestemt herved, enten fordi han var bleven mildere stemt efter sine Besøg hos Lorenzo eller af andre Grunde. Han vilde aldrig have Mod til at begaae en saa stor Forbrydelse i Kirken, sagde han, og paa engang gjøre sig skyldig i Forræderi og Vanhelligelse af Guds Huus. Dette var den første Foranledning til, at Foretagendet mislykkedes, thi da Tiden var knap, var man nødsaget til at overdrage dette Hverv til Messer Antonio da Volterra og Præsten Stefano, der begge vare høist uskikkede til en saadan Gjerning, baade fordi de manglede Bestemthed og ifølge hele deres Natur. Thi hvis nogensinde et stærkt og fast Hjerte, prøvet i Erfaringens Skole, urokkeligt i Liv og Død, er nødvendigt, saa er det tilvisse ved en saadan Gjerning, for hvilken man derfor ogsaa hyppig seer Mænd, der ere vante til Krig og Blodsudgyldelse, gyse tilbage. Da dette var besluttet, vedtoge de, at Misgjerningen skulde udføres, naar Præsten, som læste Høimessen i Kirken, løftede Hostien iveiret, og at imidlertid Erkebiskop dei Salviati og Jacopo,

---

*) Kirken Sta. Reparata blev nedreven omtrent 1290, og paa dens Plads begyndte Arnolfo di Cambio 1298 Opførelsen af den nuværende Domkirke, Cattedrale di Sta. Maria del Fiore (af Blomsten ɔ: Lilien, Florents's Vaaben). Machiavelli gjør sig altsaa her skyldig i en Navneforbytning, hvis man ikke vil antage, at Kirkens gamle Navn paa hans Tid endnu ikke maa være gaaet af Brug.

**) Francesco hadede Giuliano mere end Lorenzo, fordi hiin havde ægtet Camilla Caffarelli, hvem Fr. elskede.

Messer Poggios Søn, med deres Folk skulde besætte Raadhuset, for at Signoriaen, naar de tvende unge Mænd vare myrdede, med det Gode eller Onde skulde give Gjerningsmændene Medhold.

Da denne Beslutning vor tagen, gik de til Kirken, hvor Cardinalen og Lorenzo dei Medici allerede havde indfundet sig. Kirken var fuld af Mennesker og Gudstjenesten allerede begyndt, men Giuliano endnu ikke kommen. Francesco dei Pazzi og Bernardo, der vare udseete til at dræbe ham, gik altsaa hjem til ham for at søge efter ham og fik ham ogsaa ved indtrængende og listige Bønner med til Kirken. Det er i Sandhed mærkværdigt, at Francesco og Bernardo under den største Ro og Hjertelighed forstode at dølge et saa voldsomt Had og Tanken om en saa stor Forbrydelse; thi baade paa Veien derhen og i selve Kirken underholdt de ham med spøgefuld og ungdommelig munter Tale. Francesco forsømte end ikke under Venskabs Maske at trykke ham i sine Arme og saaledes beføle ham for at mærke, om han skulde være iført Pandser eller forsynet med noget lignende Beskyttelsesmiddel. Giuliano og Lorenzo kjendte tilfulde Pazziernes fjendtlige Sindelag og vidste, at de ønskede at kunne fravriste dem Magten; men de frygtede dog ikke for deres Liv, da de troede, at om Hine ogsaa vilde foretage sig Noget imod dem, saa vilde de gaae frem paa fredelig Viis og ikke bruge saa voldsomme Midler imod dem. Da de saaledes ikke frygtede nogen Overlast, anstillede de sig ogsaa, som om de vare deres Venner. Morderne vare nu paa deres Post, nogle ved Siden af Lorenzo, hvor de paa Grund af den i Kirken talrigt forsamlede Mængde let og uden Mistanke kunde holde sig, andre hos Giuliano, og da det aftalte Øieblik kom, gjennemborede Bernardo Bandini med et kort, til den Ende forfærdiget Vaaben Giulianos Bryst, saa at han vaklede et Par Skridt frem og derpaa styrtede til Jorden; nu kastede Francesco dei Pazzi sig over ham og gjennemborede ham i sin rasende

Iver med mange*) Stød, saa at han endog, forblindet af sit fnysende Had, kom til at saare sig selv farligt i det ene Been. Paa den anden Side styrtede Messer Antonio og Stefano løs paa Lorenzo, og efter at have rettet flere Stød imod ham tilføiede de ham et let Saar i Struben. Enten det nu var deres Keitethed eller Lorenzos Mod — da han saae sig angreben, brugte han sine Vaaben tappert — og deres Hjælp, som ledsagede ham, nok er det, alle deres Bestræbelser vare frugtesløse, saa at de forfærdede toge Flugten og skjulte sig**); de bleve imidlertid snart fundne, ynkelig myrdede og slæbte omkring gjennem Byens Gader. Lorenzo paa sin Side samlede sine Venner omkring sig og indelukkede sig med dem i Kirkens Sacristi. Da Bernardo Bandini saae, at Giuliano var død, styrtede han sig over Francesco Nori, en fortrolig Ven af Mediceerne, og stødte ham ned, enten af gammelt Had til ham, eller fordi han havde villet staae Giuliano bi. Men endnu ikke tilfredsstillet med dette dobbelte Mord ilede han efter Lorenzo for ved sin Kraft og Hurtighed at indhente, hvad de Andre ved deres Langsomhed og Svaghed havde forsømt; da denne imidlertid var flygtet ind i Sacristiet, kunde han ikke komme ham tillivs. Midt under disse skrækkelige og larmende Optrin, saa frygtelige, at Kirken syntes at skulle styrte sammen, søgte Cardinalen Tilflugt ved Alteret, hvor Geistligheden med Nød og næppe kunde beskytte ham, indtil Oprøret var qvalt, og Signoriaen kunde lade ham føre til hans Palads, hvor han i den største Bekymring forblev indtil sin Befrielse.

I Florents opholdt der sig dengang nogle Borgere fra Perugia, som Partistridigheder havde forjaget fra deres Hjem, og hvem Pazzierne ved Løfte om igjen at føre dem tilbage

---

*) Paa Liget fandtes nitten Saar.

**) I et Kloster; disse stode under Beskyttelse af Paven, der holdt med de Sammensvorne.

til deres Fædreland havde bevæget til at tage Deel i deres Planer. Disse tog Erkebiskop dei Salviati med sig, da han tilligemed Jacopo, Messer Poggios Søn, sine Slægtninge og Venner brød op for at besætte Raadhuset. Da han kom derhen, lod han en Deel af sine Folk blive nedenfor med Befaling til at bemægtige sig Porten, saasnart de hørte Larm; selv gik han tilligemed den største Deel af Perugianerne op i Paladset, og da Signoriaen just holdt Middagsmaaltid, thi det var allerede silde, blev han strax indladt af Cesare Petrucci, Gonfalonière di giustizia*). Han traadte nu altsaa ind med et Par af sine Mænd og lod de andre blive udenfor, men Størstedelen af disse kom til at indespærre sig selv i Cancelliet, da Døren til dette var saaledes indrettet, at den, naar den først var lukket, hverken indvendig eller udvendig fra kunde aabnes uden ved Hjælp af Nøgle. Erkebispen, der imidlertid var kommen ind med Gonfalonièren, begyndte nu under Paaskud af at have Noget at meddele ham fra Paven, at tale til ham i saa usammenhængende og forblommede Udtryk, at den Forstyrrelse, der forraadte síg i hans Aasyn og Tale vakte saa mørke Anelser hos Gonfalonièren, at denne pludselig skrigende styrtede ud af Salen, greb Jacopo, Messer Poggios Søn, som han fandt udenfor, i Haarene og overgav ham i Sbirrernes Hænder. Raadsherrerne bleve bestyrtede og bevæbnede sig med hvad Tilfældet gav dem i Hænderne, og Alle de, der vare komne op i Salen med Erkebispen — nogle af hans Folk vare jo indespærrede og de øvrige bleve grebne af Skræk, — bleve nu enten øieblikkelig dræbte eller levende kastede ud af Paladsets Vinduer, og Erkebispen, de tvende Jocopo de' Salviati og Jacopo, Messer Poggios Søn, hængte. De,

*) Overdommer, Justitsminister, — Gonfalonière (ↄ: Bannerherre) var iøvrigt Navnet paa den regjerende Magistratsperson i flere norditalienske Byer, altsaa omtrent det Samme som Podesta eller Doge.

som vare blevne staaende nedenfor i Paladset, havde imidlertid overmandet Vagten og bemægtiget sig Porten og hele den nederste Deel af Bygningen, saa at Borgerne, der ved Larmen vare ilede til Raadhuset, hverken bevæbnede kunde bringe Raadsherrerne Hjælp eller ubevæbnede Raad.

Imidlertid vare Francesco de' Pazzi og Bernardo Bandini blevne grebne af Forfærdelse, da de saae, at Lorenzo var undkommen, og den ene af dem, den paa hvem hele Foretagendets heldige Udfald beroede, var haardt saaret. Da derfor Bernardo indsaae, at Sagen var tabt, tænkte han med samme freidige Mod paa at frelse sit eget Liv, som han før havde tænkt paa at berøve Mediceerne deres, og reddede sig ved Flugten. Francesco, der saaret var kommen hjem til sit Huus, prøvede paa at stige tilhest, fordi man efter Bestemmelsen bevæbnet skulde drage igjennem Byen og kalde Folket til Vaaben for Friheden; men han var ikke istand dertil, thi Saaret var for dybt, og han havde mistet formeget Blod. Han afførte sig derfor sine Klæder, kastede sig afklædt paa sit Leie og bad Messer Jacopo om at gjøre, hvad han ikke selv formaaede. Skjøndt Messer Jacopo var gammel og uvant til slige Oprør, kastede han sig dog paa sin Hest for endnu at vove et sidste Forsøg; han tog omtrent hundrede Bevæbnede, der bleve holdte i Beredskab til dette Foretagende, med sig og begav sig til Pladsen foran Raadhuset, idet han kaldte Folket tilhjælp for sig og Friheden. Men Mediceernes Lykke og Gavmildhed gjorde Folket døvt for hans Røst, og Friheden kjendte man ikke i Florents, saa at Ingen svarede paa hans Opraab. Kun Raadsherrerne, der holdt den øverste Deel af Paladset besat, hilsede ham med Steenkast og indjoge ham Forfærdelse ved deres Trusler. Som nu Messer Jacopo i sin Raadvildhed stod der, kom hans Slægtning Giovanni Serristori, som først satte ham irette for de Uroligheder, han vakte, og dernæst formanede ham til at vende tilbage til sit Huus, idet han forsikkrede ham, at Friheden og Folkets Vel laae de andre

Borgere ligesaa meget paa Hjerte, som ham. Da altsaa Messer Jacopo saae sig berøvet ethvert Haab, saae Raadspaladset fuldt af Fjender, Lorenzo ilive, Francesco saaret, Ingen rede til at følge sig og ikke vidste, hvad Andet han skulde gribe til, saa besluttede han om muligt at redde Livet ved Flugt, forlod med sine Ledsagere Florents og ilede ad Romagnen til.

Imidlertid var allerede hele Staden under Vaaben og Lorenzo dei Medici havde under Bedækning af talrige Bevæbnede trukket sig tilbage til sit Huus. Raadets Palads var blevet tilbageerobret af Folket, og Alle de, der før havde besat det, fangne og myrdede. Overalt i hele Staden lød Mediceernes Navn; Lemmerne af de Myrdede bleve deels stukne paa Landsespidser, deels slæbte omkring i Gaderne, og Folket forfulgte Pazzierne med Vredesskrig og grusomme Handlinger. Allerede vare deres Huse stormede af Pøbelen, Francesco slæbt næsten nøgen ud af sin Bolig, ført til Raadhuset og hængt ved Siden af Erkebispen og alle de Andre*); men ingen Forhaanelse, han underveis maatte døie, var istand til at afpresse ham et Ord; stivt betragtede han de Andre og sukkede taus uden ellers at lade den ringeste Klage høre. Guglielmo de' Pazzi, Lorenzos Svoger, reddede sig ind i dennes Huus ved sin Brødefrihed og sin Gemalinde Biancas Hjælp. I denne Farens Stund var der ikke en Borger, uden at han jo bevæbnet eller ubevæbnet mødte i Lorenzos Huus, og Enhver vilde staae ham bi med Liv og Gods, saa stor var den Lykke og Yndest, Mediceernes Familie ved sin Klogskab og Gavmildhed havde vundet. Rinato de' Pazzi havde, da Uveiret skulde bryde løs, trukket sig tilbage til sit Landgods; da han nu her erfarede Udfaldet, vilde han forklædt flygte bort, men han blev kjendt paa Veien, greben og ført til Florents. Ogsaa Messer Jacopo blev fangen paa

*) Ialt halvfjerdsindstyve.

Reisen over Alperne*); thi da Bjergboerne havde erfaret, hvad der var forefaldet i Florents, og nu saae ham paa Flugten, toge de ham tilfange og bragte ham til Florents, og skjøndt han flere Gange underveis bad dem gjøre det af med ham kunde han dog ikke formaae dem hertil. Fire Dage efter Oprørets Udbrud bleve Messer Jacopo og Rinato dømte til Døden. Men intet af alle de Mord, der vare begaaede i disse Dage, hvor endogsaa Gaderne vare bedækkede med de Dræbtes Lemmer, opvakte Medlidenhed uden Rinatos, thi ham holdt man for en fornuftig og brav Mand og fri for det Hovmod, som man dadlede hos de Øvrige af denne Familie. Og for at der ved denne Begivenhed ikke skulde mangle noget overordentligt Exempel, blev Messer Jacopo først bisat i sine Forfædres Begravelse, men derpaa, som om han var død i Kirkens Ban, revet ud af denne og jordet langt udenfor Stadens Mure; ogsaa herfra blev han imidlertid gravet op, nøgen slæbt omkring i Gaderne ved den Strikke, man havde hængt ham i, og endelig, som om der ikke i Jorden var Plads til en Grav for ham, af de Samme, der havde slæbt ham omkring, kastet i Floden Arno, hvis Vandstand dengang var meget høi. I Sandhed, et rystende Exempel paa Lykkens Ustadighed at see en Mand af saa stor Rigdom, i saa lykkelige jordiske Vilkaar nedstyrtes i saa stor Ulykke, i saa dybt et Fald, bedækket med Skjændsel! Man bebreidede ham adskillige Laster, saasom usømmelig Skjemt og Gudsbespottelser, der ikke engang for et aldeles fordærvet Menneske vilde være passende. Men disse Laster opveiede han igjen ved rundelige Almisser, thi milde Stiftelser og Nødlidende lod han tilflyde rigelig Hjælp. Ogsaa det Gode kan der siges om ham, at han Løverdagen før hiin Søndag, der var bestemt til de skrækkelige Mord, betalte al sin Gjæld for ikke at drage Nogen med ind i sin mulige Ulykke og

*) Maa være Appeninerne, da Veien til Romagnen ikke gaaer over Alperne.

med beundringsværdig Omhyggelighed sendte alle Varer, der tilhørte Andre og som opbevaredes i hans Pakhuus eller Bolig, tilbage til deres rette Eiere. Giovan Batista da Montesecco blev halshugget efter langvarige Undersøgelser. Napoleone Franzesi unddrog sig Straffen ved Flugten. Guglielmo de' Pazzi blev landsforviist, og de af hans Fættere, som endnu vare ilive, kastede i de underjordiske Fængsler i Castellet Volterra. Da nu Oprøret var dæmpet, og alle de Sammensvorne straffede, foregik Giulianos Jordefærd under alle Borgernes Taarer, thi hans Gavmildhed og Venlighed var saa stor, som man kun kan ønske det hos Nogen, der er født under saa glimrende Vilkaar. Han efterlod sig en uægte Søn (senere Pave Clemens VII), der kom til Verden nogle Maaneder efter Faderens Død og fik Navnet Julius.

De Tropper, der under Messer Lorenzo da Castello havde samlet sig i Tiberdalen ligesom ogsaa de, der under Gio Francesco da Tolentino stode i Romagnen, vare rykkede mod Florents for at understøtte Pazzierne i deres Planer, men da de erfarede, at Foretagendet var strandet, droge de atter tilbage.

Et saadant Udfald fik Pazziernes berygtede Sammensværgelse. Langt fra at styrte den Mediceiske Familie tjente den kun til at forøge og styrke dens Magt. Ulykke og Skjændsel bragte den over Ophavsmændene og hidførte en af de ældste og rigeste florentinske Adelslægters totale Undergang. — For Fuldstændigheds Skyld skulle vi endnu tilføie, at Bernardo Bandini, der var flygtet til Constantinopel, blev udleveret af Sultan Bajazet og henrettet, og at Cardinal Raffaello Sansoni af Lorenzo blev sendt tilbage til Paven. Til Napoleone Franzesi hørte man aldrig siden Noget.

FR. JULIUS MEIER.

Ali Pascha af Janina*).

Paa Pindusbjergets vestlige Skraaning, i hine Egne, hvor de gamle Grækere troede, at der herskede et evigt Mørke, boer et vildt og krigersk Folk, der fra de ældste Tider har søgt sin Berømmelse i dristig Vaabendaad og foragtet alle fredelige Sysler. Dette Folk er Albaneserne. De ere Efterkommere af Pelasgerne, der i den forhistoriske Tid fra Nord af trængte ned og under forskjellige Navne bosatte sig paa den græske Halvø; men skjøndt Gothernes, Serbernes og Bulgarernes Indvandring i Middelalderen paa mange Maader øvede sin Indflydelse paa Halvøens Befolkning, have Albaneserne med Seighed bevaret deres oprindelige Charakteer, og de staae endnu omtrent paa samme Culturtrin som deres Forfædre Pelasgerne. Vel tilbringer en Deel af Nationen, maaskee den bedste, sine kraftigste Aar blandt Fremmede, men Albaneseren bringer Intet af, hvad han har hørt og seet, tilbage til Hjemmet; han synes kun at see og lære de Fremmede at kjende for med endnu større Kjærlighed at hænge ved den golde, øde Fjeldskraaning, som han kalder sit Fødeland.

Men deraf kommer det, at Albanien endnu er den Deel

*) Efter en Afhandling af Karl Mendelssohn-Bartholdy i Raumers „Historisches Taschenbuch", fjerde Række, ottende Aargang, Leipzig 1867.

af det osmanniske Rige, i hvilken alle det middelalderlige Barbaries Sædvaner og Skikke med Haardnakkethed holde sig lige indtil Blodhævnen og Stammefrændskabet. Ordsproget: »Blodet bliver aldrig til Vand« antyder i Albanesernes Mund, hvilken Styrke Stammeslægtskabet har, og Blodhævnen er hos denne Nation ligesom hos Corsikanerne saa fast sammenvoxet med Folkets moralske Bevidsthed, at det at tilgive begaaet Uret ansees for eensbetydende med at indrømme dennes Berettigelse. Paa sit Dødsleie tæller Faderen sin Stammes faldne Hoveder og overgiver i al Fromhed Hævnen for disse som en Arvelod til sine Sønner.

Albaneserne have allerede fra gammel Tid af været deelte i to Hovedstammer: Gegerne i Nord- og Mellemalbanien og Toskerne i Sydalbanien. Skjøndt disse to Stammer ere udsprungne af samme Rod, og deres Sprog kun ved en Dialektforskjel afvige fra hinanden, hersker der dog imellem dem et bestandigt Fjendskab, der ikke sjeldent er kommet til Udbrud i de tyrkiske Leire, hvor Tosker og Geger have tjent jevnsides. Religieuse Forskjelligheder have gjort Kløften dybere. Medens Gegerne enten ere orthodoxe Muselmænd (Sunniter) eller, forsaavidt som de ere Christne, romersk-katholske, ere Toskerne derimod Aliter (Schiiter) og de Christne blandt dem græsk-katholske. Af Gegernes Midte fremstod i det femtende Aarhundrede den glimrende Georg Castriota eller Skanderbeg, »Albaniens Drage«, og iblandt Toskerne opvoxede den mærkelige Mand, med hvis Liv vi i det Følgende for nogle Øieblikke skulle beskjæftige os.

Ali var af Mutsoïsaternes Familie, der nedstammede fra en vis Mutsochusos. Hans Bestefader, Muchtar Bei, var en af sin Tids berømteste Krigere og døde med Vaaben i Haand under Korfu's Beleiring 1716. Til Belønning herfor blev hans Søn, den unge Veli, udnævnt til Pascha af to Hestehaler og fik Paschaliket Delvino i Albanien. Hans Kampe med Palikarhøvdingen Bukovallas leve endnu i Folke-

munde, men han formaaede ikke at hævde den Post, som Porten havde anbetroet ham; han blev styrtet af samvittighedsløse Modstandere, forjaget fra Huus og Hjem og døde i Elendighed og Kummer fem og fyrretyve Aar gammel. Ikke engang Familiens Arvegods, Tepeleni, havde han beholdt; Chamko, hans Hustru, Chainitza, hans Datter og Ali, hans Søn, befandt sig derfor ved hans Død i en hjælpeløs Tilstand. I Tepeleni, en lille, øde, af steile Kalkklipper omgivet Plads ved Vojuzza, Sukkenes Flod, blev Ali født 1741, og Stedets vilde, trøstesløse Natur synes at have øvet en betydelig Indflydelse paa Drengens Gemyt.

Allerede tidligt bemærkede man hos ham et heftigt, ondt Sind, der var høist paafaldende i Modsætning til hans tyrkiske Jevnaldrendes rolige Optræden. Saansnart han var traadt ud af Haremmet, røbede han strax en usædvanlig Villiekraft og Virksomhed, og hans kjæreste Opholdssted var Bjergene, i hvis Snee og Kratskove han vankede omkring. Forgjæves søgte hans Fader at fængsle hans Opmærksomhed; han var haardnakket og ulærvillig, og, saasnart han kunde gjøre det uden at paadrage sig Straf, mishandlede han sin Lærer. Faderens Ulykke bidrog ikke til at mildne hans Sind; Skjæbnen og hans Folks Traditioner havde her ligesom givet ham Hævnerens Rolle, og de Livserfaringer, han gjorde, saasnart han traadte ud iblandt Fremmede, gjorde ham kun endnu mere bitter og mistroisk overfor Menneskene.

I sin Ungdom tog han Tjeneste hos Kurt af Berat, der beherskede Mellem- og Nordalbanien. Paschaen fandt saa meget Behag i den kjække, veltalende, og med ham selv aandsbeslægtede Mand, at han trolovede sin Datter Chamko med ham. Men Ali havde mange Modstandere, og disse undlode ikke at sværte ham saaledes hos Kurt, at denne atter ophævede Forbindelsen og gav Chamko til en rigere og mere anseet Frier, Ibrahim Bei. Ali flygtede fra Berat og stod snart i Spidsen for en forvoven Skare af

saadanne Eventyrere, som det i Albanien altid er let at samle ved den lokkende Udsigt til Kamp og Bytte. Hans Moder og Søster fulgte ham. Chamko var en usædvanlig beslutsom og ærgjerrig Qvinde; i hendes hele Fremtræden laa noget Haardt og Strengt, som kun lidet stemmede overeens med hendes Kjøn; hun syntes at føle sig som en Olympias. Nu havde hun kastet Slør og Teen og grebet Vaabnene for at beskytte sin Søns Interesser. Ved Zagoria stødte Ali sammen med Kurts Tropper; men Kampen endte uden nogen Afgjørelse, da Albaneserne paa begge Sider ønskede, at Krigen, af hvilken de havde Fordeel, skulde trækkes i Langdrag. Det varede imidlertid ikke længe, inden Alis Pengemidler begyndte at slippe op; han blev forladt af sine Folk og faldt tilsidst tilligemed sin Moder og Søster i Hænderne paa Beboerne af et Par fjendtlige Smaabyer, Chormovo og Gardiki. De to Qvinder bleve skammeligt behandlede; man kastede dem i et usselt og fugtigt Fængsel og lod dem kun komme ud for at give dem til Priis for de fornemste Beboeres Raahed; men Hævnfølelsen bemægtigede sig dem ogsaa som Følge af denne Behandling i den Grad, at de, saasnart de imod en høi Løsesum vare blevne frigivne, intet Øieblik lode Ali have nogen Ro. Chamko besvoer ham ikke at hvile, førend Gardiki var jevnet med Jorden, og Chainitza gjentog ofte, »at hun ikke kunde døe rolig, førend Puderne i hendes Seng vare stoppede med Haaret af Gardikis Qvinder.«

Ali var selvfølgelig ikke mindre opbragt over den Haan, med hvilken man havde behandlet hans nærmeste Slægt; men han indsaae godt, at Fjenderne for Øieblikket vare altfor mægtige til at han kunde maale sig med dem, og at han lidt efter lidt maatte søge at faae dem i sin Magt. Flere Aar itræk forstilte han sig og fortærede sin egen Harme, men den afkjøledes ikke — Hævnen var en Drik, som han vilde nyde i lange Drag; men for at kunne faae den, maatte han have Magt. At vinde Magt var hans ivrigste Bestræbelse, og

dertil sigtede ogsaa alle de Raad, som hans Moder gav ham. »Min Søn,« sagde hun, »den, som ikke kan forsvare sin Fædrenearv, fortjener, at den bliver røvet fra ham. Husk paa, at Andres Eiendom kun tilhører dem, fordi de ere de Stærkeste; naar Du kan rive den fra dem, er den Din (!).« Ali erkjendte senere, at hans Moders Lærdomme havde slaaet dybe Rødder hos ham og for en stor Deel indgydt ham den grændseløse Ærgjerrighed og Foragt for Retten, som var et af de meest charakteristiske Træk hos ham; men hans første Forsøg paa at virkeliggjøre Chamko's Hævntanker slog feil; hans Skare blev slaaet af Chormovos Beboere, og han selv var en af de Første, som flygtede. Hans Moder forbandede ham, da hun saae ham vende slagen tilbage, holdt Spinderokken henimod ham og raabte: »Gaa, Feige, og spind med Fruentimmerne i Haremmet; det passer bedre for Dig end at bære Vaaben!«

Efter at Ali havde forsøgt sig som vandrende Ridder og Landeveisrøver, en Stilling, som dog hverken bragte ham Ære eller Fordeel, var han saa heldig at opnaae et fordeelagtigt Giftermaal med Emineh, Datter af Paschaen i Delvino, og han begyndte nu for Alvor at tænke paa Tilbageerobringen af sin Families fordums Besiddelse, Tepeleni. Der var han født, og der havde han sine bedste Venner saavel som sine værste Fjender. Til at handle aabenbart var han ikke mægtig nok endnu; han maatte bruge List, og han gik frem med en Snildhed og katteagtig Snuhed, som senere blev et Særkjende for de fleste af hans Handlinger. »Jeg følte Nødvendigheden af at skaffe mig en sikker Støtte i min Fødestavn,« sagde han til Franskmanden Pouqueville, der har leveret værdifulde Bidrag til hans Historie, »jeg maatte, for at kunne tilintetgjøre mine Fjender i denne By i Hobetal, lokke dem til at begaae en Feil, og derfor fattede jeg følgende Plan:

»Jeg havde den Vane, naar jeg havde jaget, at udhvile mig i Skyggen af et Buskads og holde Siesta. Jeg lod nu

en af mine fortrolige Venner gjøre dem, som hadede mig, det Forslag at dræbe mig, og ilede selv forud for mine Fjender til det bevidste Sted, hvor jeg under Træerne fastbandt en Ged, som jeg gav en Mundkurv paa og dækkede til med min Kappe. Forklædt skyndte jeg mig derpaa hjem, medens man affyrede en Salve paa Dyret og tilsyneladende myrdede mig. En Afdeling af mine Folk maatte springe frem ved Larmen af Skuddene for at forhindre Fjenden i at komme nær nok til at opdage Listen. Mine foregivne Mordere vendte derpaa tilbage til Tepeleni og raabte: »Ali er ikke mere til; vi ere frie for ham!« Efterretningen trængte lige ind i Haremmet; jeg hørte min Moders Jammer og mine Fjenders Skrig, men jeg lod Skandalen gaae sin Gang og ventede til det Øieblik, da mine Modstandere havde drukket sig fulde. Da faldt jeg med mine Venner over dem; Retten var paa min Side; Alle vare dræbte, førend Dagen brød frem; jeg fordeelte deres Gods og Huse imellem mine Hjælpere, og fra den Tid af kunde jeg sige, at Tepeleni tilhørte mig.«

Efter at Ali paa denne Maade havde grundet sig en Huusmagt, skred han trinviis frem paa Magtens og Bestikkelsens Bane, og hans Ærgjerrighed drev ham bestandig videre og videre. De forvirrede Forhold i Albanien, de evige Kampe og Intriguer maatte ret egne sig til at benyttes af en saa samvittighedsløs og snu Mand, som han var. Paschaliket i Delvino blev hans første Bytte. Hans Svigerfader, der, som man vil erindre, havde beklædt denne Post, var paa Grund af politiske Forbrydelser bleven halshugget, og hans Efterfølger, Ali Pascha af Argyro-Castro i Albanien, fik af Ali denns Søster Chainitza til Ægte i det Haab derved hurtigere at komme til Magten. Han blev dog dengang skuffet; men Svogerens Efterfølger, Selim Bei Koka, frembød snart saadanne Blottelser, at Ali, der ikke fandt det under sin Værdighed at spille en Angivers Rolle, uden Vanskelighed fik ham i sin Magt. I Modsætning til sine Forgængere

stod Selim paa en venskabelig Fod med Venetianerne, og da en saadan Forbindelse let kunde gjøre Regjeringen i Constantinopel mistænksom, blev det overdraget Ali at udspionere ham. Han paatog sig Hvervet og reiste til Delvino, hvor Paschaen modtog ham venligt og syntes at finde mere og mere Behag i sin Gjæst, der ved Smigrerier forstod at vinde og vedligeholde den Intet anende Selims Venskab.

Der frembød sig snart en Leilighed til at styrte Paschaen. Denne havde solgt en Skov i Nærheden af Søen Pelodas til Venetianerne, og Ali angav ham nu for Regjeringen som den, der havde afhændet et Stykke af Storherrens Riger og Lande. »Naar man ikke kom ham i Forkjøbet«, sagde han, »vilde han rimeligviis snart overlevere hele Provindsen Delvino til de Vantroe. Det gjorde ham ondt, at han maatte henlede Opmærksomheden paa hans Velgjørers, Selims Underslæb, men hans Herres, Sultanens Interesser gik fremfor Alt, og det var dette Hensyn, som havde bevæget ham til at aabenbare denne Sag, som i lige høi Grad vedkom Stat og Religion.« Uden at anstille videre Undersøgelser udstedte man et Dødsferman mod Selim, og det blev overdraget Ali at udføre det. Den gamle Selim anede ikke, hvilken Slange han nærede ved sin Barm, og Ali forberedte i al Mag til Trods for Gjæstfrihedens hellige Love Anslaget imod sin Velgjørers Liv. Han begav sig dagligt til Selim for efter Landets Skik at gjøre ham sin Opvartning, men en Dag foregav han et Ildebefindende og bad Selim om at komme til ham for der at modtage en vigtig Meddelelse. Den gamle godtroende Pascha kom. Paa et givet Tegn styrtede nogle leiede Banditter, som Ali havde skjult i et Skab, frem og saarede Selim dødeligt. Han opgav Aanden med bittre Bebreidelser mod Ali. »Er det Dig min Søn,« raabte han, »der berøver mig Livet? Herre, lad mig ikke have Samfund med den Onde.«

Selims Livvagt ilede til ved Larmen. Den fandt Ali staaende midt iblandt Morderne med det oprullede Ferman

i Haanden. »Jeg har dræbt Forræderen paa vor berømmelige Herres Befaling!« tordnede han den imøde, »see, her er det keiserlige Ferman!« Ved disse Ord og Synet af Documentet bleve Soldaterne staaende ubevægelige af Skræk, medens man skilte Selims Hoved fra Kroppen, og Forbrydelsen blev i den naadige og barmhjertige Allahs Navn erklæret for lovlig. Ali fik som Belønning Posten som Vicar for den nye Dervend-Pascha af Thessalien. Han benyttede denne endnu underordnede Stilling til at samle Rigdomme, og da han havde det Hverv at rense Landet for Røvere, gjorde han sig af snu Politik al mulig Umage for at fremme Røveriet istetfor at hæmme det. Det blev tilsidst ganske umuligt at reise i enkelte Egne, Handelssamqvemmet standsede, og Regjeringens Straf kunde ikke udeblive. Men den ramte ikke den Skyldige; thi Dervend Pascha maatte med sit Hoved betale sin Stedfortræders Forbrydelse, medens Ali selv ved Hjælp af de Summer, han havde samlet sig ved at see igjennem Fingre med Røveriet, bestak Divanets Medlemmer og slap fri for Straf.

Imidlertid var hans krigerske Ry voxet saa meget, at han i den Krig, der 1787 udbrød mellem Tyrkiet paa den ene Side og Østerrig og Rusland paa den anden Side, fik en vigtig Post ved Hæren under Storveziren Jussuf. Paa Grund af de betydelige Tjenester, han ydede under Krigen, fik han Paschaliket Trikkala og Titel af Dervendgi-Pascha eller Overopsynsmand over Landeveiene i Rumili. Som første Pligt i dette Embede gjaldt det at holde Veiene fra Constantinopel til Janina frie og sikkre og rense hele Penëusdalen for Røvere. Havde Ali som Stedfortræder for en Anden været lunken i sin Iver, saa var han i sin egen Tjeneste saameget desto strengere. Han benyttede sig af sin Stilling til at samle et Troppecorps paa fire Tusinde Mand, og han viste snart, hvad man kunde vente sig af ham. Han slog og adsplittede Røverbanderne, hvor han fandt dem paa Sletterne, og jog dem tilbage til Bjergene. Skrækken for

hans Navn var saa stor, at Orden og Sikkerhed snart vendte tilbage; han skaffede sig et stort Ry for at være en virksom og paalidelig Embedsmand og sikkrede sig med det Samme Midler til endogsaa at kunne blive farlig for selve Regjeringen i Constantinopel. Nu fattede han den Plan at vinde Paschaliket i Janina, hvorved han vilde komme til at herske midt i Epirus og blive sat istand til at byde over hele Albanien. Hans Moder, Chamko, var imidlertid død, men hendes sidste Villie bød Sønnen og Datteren at hævne hendes Skjændsel paa Chormovos og Gardikis Beboere. Det var kun een Grund mere for hans Ønske om at faae Paschaliket i Janina. Kornet fra det frugtbare Thessalien var en Livsbetingelse for denne By, og som Pascha af Trikkala kunde Ali beherske Handelsveien fra Constantinopel til Epirus, i Særdeleshed Forbindelsesveien imellem Janina og Thessalien.

Skjøndt Indbyggerne i Janina fra ældre Tider af havde staaet i et halvt uafhængigt Forhold under deres Paschaer, paa hvis Valg de udøvede megen Indflydelse, våre de dog senere blevne fuldkommen betvungne og havde endogsaa i Aaret 1740 staaet i Afhængighedsforhold til den daværende Pascha af Trikkala. Herpaa grundede Ali sine Fordringer. Han dannede sig et Parti blandt Grækerne i Janina, underholdt Agenter, der skulde nære Uenighederne mellem Paschaerne og Beierne, og da den sidste Pascha's Død gav Anledning til store Uroligheder mellem de mange Ærgjerrige, der haabede at vinde hans Plads, og der endog forefaldt Mord ved høilys Dag, ansaae Ali Øieblikket for gunstigt og rykkede mod Slutningen af Aaret 1788 med en Hær for Janinas Porte. Ved hans Ankomst glemte de stridende Partier deres Kiv, samlede deres Stridskræfter og rykkede den fælles Fjende imøde. De bleve imidlertid slagne, og Ali rykkede nu med sin Hær lige ind under Janinas Mure. Men da han ikke havde Tropper nok til at turde vove et Angreb, besluttede han at sende en Deel af sine Tilhængere som Deputation til Constantinopel for

at anmode Porten om at udnævne ham til Pascha af Janina. Sendelsen havde rigtignok ikke det forønskede Udfald, idet man lod Ali vide, at han havde at afskedige sine Tropper og trække sig tilbage til Trikkala; men den snue Mand havde af en tro Tjener faaet Udfaldet at vide, førend Deputationen vendte tilbage, og paa denne Omstændighed byggede han en Plan, som i Dristighed og Hensynsløshed skal søge sin Lige og vel næppe vilde lykkes noget andet Sted i Verden end i den tyrkiske Storherres Lande.

Han traf hurtig Aftale med Sendebudet og Deputationen, og da Beierne af Janina efter Skik og Brug droge det keiserlige Ferman imøde for at bevidne det deres Ærbødighed ved at trykke det til deres Pande, hørte de til deres ubegrændsede Forbauselse, da det blev oplæst, at det indeholdt Ali's Udnævnelse til Pascha af Janina og Befaling til Alle om at anerkjende ham som saadan. Det var et Tordenslag for dem! Nogle modsatte sig og mumlede om, at Formanet var forfalsket, men de Fleste søgte ved en hurtig Underkastelse at sikkre sig den eventuelle Herskers Velvillie. Ali's Venner fordoblede deres Anstrengelser, han benyttede sig af Forvirringen, og i October 1788 drog han triumpherende ind i Staden. Castellet, som beherskede denne, fik en stærk Garnison, Ali belønnede sine Venner, viste en tilsyneladende imødekomende Opførsel mod sine Fjender og sendte dernæst en ny Deputation til Constantinopel for ved Bestikkelse at udvirke Divanets Billigelse af den fuldbyrdede Kjendsgjerning. Gesandtskabet udførte sit Hverv tilfredsstillende, og Ali var Pascha af Janina! Befolkningen i Almindelighed var meget vel fornøiet med Forandringen, da den derved blev fritaget for det trykkende Regimente, som et lille Parti udøvede, og samtidigt dermed saae, at Borgertvistighederne om Paschaværdigheden for bestandigt vare endte, efter at denne var gaaet over i en kraftig Mands Hænder.

Efter at Ali ved lignende Midler havde tilvendt sig

Paschaliket Arta og underkastet sig Akarnanien, kunde han tænke paa at indfrie sit Løfte til Chamko og hævne sig paa Indbyggerne i Chormovo. Byen faldt ved en List i hans Hænder og blev jevnet med Jorden; de, som ikke kunde redde sig ved Flugt, omkom ved Sværdet. En Fange, som blev beskyldt for at have taget Chamko med Vold, blev lagt paa en Rist, kneben med gloende Tænger og stegt ved langsom Ild. Derpaa henvendte Ali sin Opmærksomhed paa Mellemalbanien, som stod under Ibrahim Bei, der fordum ved sin Rigdom og Anseelse havde berøvet ham hans Brud. Men det vilde have været farligt at angribe denne Mand og erobre hans Land lige for Regjeringens Øine, og Ibrahim gjorde desuden hvad der stod i hans Magt for at afvende Angrebet fra sig ved i Ryggen paa Ali at væbne og ophidse Sulioterne i Sydalbanien, nogle smaae, men tappre og fædrelandssindede Folkestammer af albanesisk Oprindelse, der i det syttende Aarhundrede paa Grund af Tyrkernes Forfølgelser havde taget deres Tilflugt til de kassiopeiske Bjerge.

Sulioternes fire Byer hang som Ørnereder paa Klippen to Tusinde Fod over Floden Acherons snævre Dal. Stien, som fra denne fører op ad Bjerget, er næppe saa bred, at to Heste kunne gaae ved Siden af hinanden, og en naturlig Klippeport, Klisura, er som skabt til at standse Fjendens Fremrykning, naar det endelig er lykkedes ham at komme saa høit op ad den smalle Sti; et Fort, Tichos, beherskede dengang Snævringen. Naturen og Kunsten havde gjort Sulioternes Klippeplateau saa godt som uindtageligt, men manglede der i denne Retning Noget, saa erstattedes det af Beboernes Heltemod og Dødsforagt. Alt var hos disse vilde og krigerske Stammer indrettet paa Angreb og Forsvar. Beboerne kaldte gjerne sig selv Krigsforbundet; Handel og fredelig Næringsdrift var foragtet, kun Qvægavl og Røveri gjaldt hos dem for mandlige Sysler. Fra det tiende Aar blev Drengen opdragen i Krigshaandværket; Manden skilte

sig aldrig ved sine Vaaben: med Mnsketten paa Skulderen, Sablen ved Siden og Dolken i`Bæltet drev han sit Qvæg til Græsgangene og knælede ved Alteret; hans Liv var en fortsat Række af Kampe, Seire og Omvexlinger. Selv Qvinden kastede, naar det gjaldt, Rok og Teen og greb til Vaaben. Regjeringsformen var patriarchalsk; en Ældste stod i Spidsen for Stammen; skrevne Love kjendtes ikke, Skik og Brug var Lov, og kun i vanskelige Tilfælde blev et Raad sammenkaldt af de fire Byers Høvidsmænd. Sulioternes Tal var dengang omtrent syv Tusinde, og det vaabendygtige Mandskabs Antal var over to Tusinde.

Som Følge af deres Religion og uafhængige Stilling havde Sulioterne altid staaet i et spændt Forhold til den tyrkiske Regjering, og i otte paa hinanden følgende Krige havde de hævdet deres Uafhængighed ligeoverfor de albanesiske Paschaer. Det var derfor ikke vanskeligt at bringe dem i Harnisk imod Ali, og Ibrahims Opfordringer bleve støttede af russiske Udsendinge, der paa den Tid søgte at opflamme den græsk-christelige Begeistring imod den tyrkiske Regjering, mod hvem Keiserinde Catharina II frygtede for at blive nødsaget til at kæmpe alene, da Joseph II af Østerrig var død (1790). Men med ligesaamegen Beredvillighed som Sulioterne gik ind paa Keiserindens Planer og endogsaa gave deres Skjærv til Udrustningen af en lille Flaade, med ligesaa megen Glæde saae Ali disse oprørske Planer, der gave ham en velkommen Leilighed til paany at vise Sultanen sin Tjenesteiver. I Foraaret 1790 sendte han en Skare paa tre Tusinde Albanesere imod de forvovne Sulioter. Soldaterne fandt ingen Fjender paa Sletten; thi Sulioterne havde efter gammel Krigsbrug trukket sig tilbage til Bjergene, forsynet Fortet og Taarnene ved Acheron med Proviant og opbudt alt deres vaabenføre Mandskab. Albaneserne vovede ikke at stige op i de vilde Bjergegne og spredte sig plyndrende over Sletten ved Paramythia. Da brøde Sulioterne pludselig frem, sloge de overrasede ogkadspredte Fjen-

der, forfulgte dem lige til Janina og plyndrede vidt og bredt paa de tyrkiske Enemærker.

To Aar efter (Januar 1792) sluttede Catharina II i Jassy Fred med Tyrkiet. Hvad Sulioterne i Tillid til hendes Løfter havde gjort, havde hun glemt; hun havde for at naae sit Øiemed faaet dem til at træde under Vaaben mod deres retmæssige Herre, og de havde efter Evne troligt hjulpet hende hele Krigen igjennem: nu lod hun dem i Stikken og troede at kunne sørge for dem ved en betydningsløs Clausul i Fredstractaten og ved at indsætte russiske Consuler i Tyrkiets vigtiste Søstæder. Ali fnysede af Hævnfølelse; han opbød Alt for at tilintetgjøre Sulioterne og faae Opreisning for sine Troppers skammelige Nederlag; ja han forsmaaede ikke at række Haanden til Ibrahim, som han hadede, for ikke at have hans hemmelige Modstand at kæmpe mod. Ibrahim tøvede; men naar Alt kom til Alt, vare baade han og Ali Muselmænd, medens Sulioterne vare Christne, og Religionsfanatismen udrettede her, hvad der maaskee ellers havde været umuligt. Ibrahim forsonede sig med sin gamle Fjende, gav Ali's anden Søn, Veli Bei, sin yngste Datter til Ægte og sendte ham endogsaa et Hjælpecorps mod Sulioterne.

Den første Juli 1792 rykkede Ali med en Hær paa ti Tusinde Mand ud fra Janina. For at gjøre Sulioterne trygge undgik han omhyggeligt ethvert Skin af, at han havde et Angreb paa dem i Sinde; han samlede sine Tropper under det Paaskud, at han vilde straffe de opsætsige Indbyggere i Byen Argyro-Castro*), der kort i Forveien havde vægret sig ved at modtage en Bei, som han havde sendt dem. Han skrev endogsaa til begge de suliotiske Høvdinger, Bojia og Tsavellas, sendte dem »Hilsen og Kys paa Øinene,« berømmede deres Tapperhed og bad dem om at virke i Forening med ham. Bojia var for klog til at gaae i Fælden,

*) En lille By i Albanien, Nordvest for Janina.

men Tsavellas stødte til Ali med halvfjerdsindstyve udvalgte Krigere. Paschaen gjorde nu virkelig tilsyneladende Anstalter til at gaae imod Argyro-Castro, men efterat han havde marscheret et Stykke Vei, lod han sine Folk slaae Leir, og saasnart Sulioterne havde lagt deres Vaaben fra sig for paa gammel spartansk Viis at forlyste sig med krigerske Lege, Springen og Væddeløb, lod Ali dem omringe og binde. To af dem faldt efter en fortvivlet Modstand, de Andre bleve fangne, men det lykkedes dog Een at undkomme, og han gav sine Landsmænd Underretning om Ali's skjændige Forræderi. Da denne derfor kom til Suli, fandt han en Modstand, som han tvivlede om at kunne overvinde med Magt, og han tog derfor paany sin Tilflugt til en List. Han lod Tsavellas bringe for sig, lovede ham Guld og grønne Skove, ja gav ham det Løfte at ville gjøre ham til Befalingsmand i Albanien, naar han vilde overgive ham Fæstningen. Tsavellas svarede, at han som enkelt Stammehøvding kun havde Lidet at sige; men naar man vilde lade ham vende tilbage til hans Landsmænd, skulde han gjøre, hvad der stod i hans Magt. Dette blev ham tilladt, men paa den Betingelse, at han skulde efterlade sin tolvaarige Søn, Photo, som Gidsel hos Ali.

Saasnart Tsavellas var kommen til Suli, sammenkaldte han et Raad af Høvdinge, forklarede dem Ali's Planer og raadede dem til energisk Modstand uden at tænke paa hans Familie. Da alle Forsvarsanstalter vare trufne, skrev han til Ali: »Jeg glæder mig over at have skuffet en Skurk. Jeg staaer her for at beskytte mit Fødeland mod en Røver. Min Søn vil døe, men jeg føler, at han ikke vil døe uhævnet. Man vil brændemærke mig som en hjerteløs Fader, der har opoffret sin Søn for at befrie sig selv; men jeg svarer: Havde Du erobret vore Bjerge, vilde ikke alene han, men hele hans Famile og mine Landsmænd være blevne offrede, og der vilde ikke være bleven nogen Haand tilbage for at hævne ham. Seire vi nu, vil jeg atter faae Børn,

thi min Hustru er ung. Tør min Søn, saa ung han end er, ikke med Glæde døe for sit Fødeland, fortjener han ikke at leve og bære mit Navn, thi vi ansee ikke Den for en ægte Søn af vort Fødeland, som ikke modig tør trodse Døden. Kom kun, Forræder, jeg tørster efter Hævn. Din svorne Fjende Tsavellas.« Hvilket ægte antikt Sind fremlyser ikke af dette Brev! Selv Tuchydides kan ikke anføre noget mere glimrende Exempel paa ophøiet Mod til at offre Alt for Fædrelandet, et Exempel, som en blødagtig, egenkjærlig Nutid vilde gjøre vel i at stille sig for Øie.

Tsavellas's Søn blev ført frem for Veli, Ali's Søn, der sagde til Drengen, at han vilde lade ham stege levende. »Jeg frygter Dig ikke,« svarede Photo, »min Fader vil hævne mig!« Et saadant Heltemod hos et Barn gjorde et dybt Indtryk paa Ali; han skaanede Photo's Liv og frigav Drengen, da Krigen var endt, men beredte sig nu, rasende af Forbittrelse over at see sig bedragen, til et Hovedangreb paa Suli, mønstrede sine Tropper og lovede Enhver, som besteg og stormede Klippeborgen, fem Hundrede Pjastre. Den tyvende Juli 1792 rykkede hans Tropper ind i Acherons Dalsnævring. De trængte længere frem end nogensinde tidligere, og Bojia, der commanderede Sulioterne, lod efter en kort Skinfægtning Fjenden rykke frem lige til det tredie af de Taarne, som dækkede Snævringen. Da blev pludselig Signalet til et almindeligt Angreb givet: fire Hundrede Mand under Bojias Søn styrtede fra et Baghold frem mod Angriberne; Tsavellas, der var rasende over den Skjæbne, som han troede, havde ramt hans Søn, ilede til med alle sine Folk, og hans Hustru, Moscho, rullede tilligemed Qvinderne af hendes Stamme store Stene ned over Albaneserne. Til samme Tid afskar Garnisonen i Tichos, en af Sulioternes Byer, Fjenden Retraiten, og Slagteriet blev almindeligt. Af to Tusinde Mand kom kun Hundrede og fyrretyve tilbage, medens Sulioterne kun havde mistet et Par Hundrede Mand.

Muselmændenes Liig bleve kastede i Acheron, og af de dræbte Fjenders Hoveder dannede Seirherrerne en Trophæ.

Ali havde fra en nærliggende Høi været Vidne til Kampen. Da han saae sine Troppers Nederlag, flygtede han ude af sig selv af Raseri tilbage til Janina; for at skjule Skammen over Nederlaget befalede han, at alle Vinduer skulde være lukkede under hans Indtog, og i fjorten Dage begravede han sig i sit Palads. Hans Soldater, der vare udmattede af Anstrengelser og Skræk, kom kun tilbage i enkelte Hobe, og Sulioterne trængte frem lige til Janinas Forstæder. Her traf de Biskoppen, der i Ali's Navn kom for at bede om Fred, og denne blev sluttet paa de Betingelser, at Sulioterne skulde have Landstrækningen lige til Dervisiana, sex Mile fra Janina, erholde alle deres Fanger udleverede og Tusinde Pjastre for de tyrkiske Fanger, de havde gjort i Slaget. Ali opfyldte naturligviis ikke de indgaaede Betingelser; men vigtige Begivenheder i Tyrkiet og Europa hindrede ham foreløbigt i at foretage noget nyt Skridt mod Sulioterne. Han sørgede for sine Finantser, skrabede mange Penge sammen, trykkede Albaneserne over al Maade ved store Skattepaalæg og gjorde sig forøvrigt Fordeel, hvor han kunde komme til det, idet han snildt benyttede de heldige Chancer, som paa Grund af Urolighederne under Sultan Selims Regjering og den Gjæring, som den franske Revolution fremkaldte overalt i Europa, fra Tid til anden frembød sig for ham.

Freden i Campoformio (1797) havde skaffet Frankrig de joniske Øer, og den franske General Gentili havde den femte Juli samme Aar plantet Republikkens trefarvede Fane paa Korfu's Volde. Ali blev derved pludselig Nabo til Frankrig, og da han saae, at der i denne Omstændighed maaskee kunde ligge gjemt en eller anden heldig Mulighed for ham, gjorde han sig Umage for at indsmigre sig hos den nye franske Regjering. Tilfældet kom ham her til Hjælp; thi General Bonaparte havde netop en

lignende Plan for med ham. I et Brev til Gentili, Commandanten paa Korfu, skriver Bonaparte blandt Andet saaledes: »De maa, saavidt det staaer til Dem, begunstige Ali Pascha. Det ligger i Republikkens Interesse at gjøre denne Pascha saa mægtig som mulig, for at han kan slaae sine Medbeilere og blive en saa betydelig Fyrste, at Republikken kan have Nytte af ham. Send Ingenieur- og Stabsofficerer til ham; lad optage Kort over de for os nu saa interessante Landstrækninger fra Albanien til Morea og see til, at De kan faae Underretning om enhver Intrigue, i hvilken de derboende Folkeslag kunne være indviklede.«

Ali fandt sig tilsyneladende meget godt i sit nye Naboskab. Han modtog Gentili's Gesandt, Rosa, paa den meest forekommende Maade og lod sig af ham paahefte den trefarvede Cokarde. Som Belønning derfor skaffede Ali Franskmanden Epirus's skjønneste Pige til Hustru; Brylluppet blev feiret i Ali's Palads, og iøvrigt viste Paschaen den allerhøieste Grad af Elskværdighed mod sine nye Venner. Han forsikkrede den franske Commandant i Prevesa, en lille By ved Artabugten, at han var en trofast Discipel af Jakobinerreligionen, og forlangte indtrængende at blive indviet i Carmagnolens Cultus. En mindre troskyldig Iagttager end Rosa vilde dog snart have mærket, at Alis Venlighed kun var et Skjalkeskjul for hans ærgjerrige Planer, og at han kun betragtede Revolutionsideerne fra 1789 som et Middel til at forøge sin egen Magt. Da han af Gentili havde faaet Lov til at befare Strædet mellem Korfu og Fastlandet,*) udrustede han hurtigt og hemmeligt en Expedition til Bugten ved Arta og overfaldt ved Midnat i Paasketiden nogle christne Menigheder, som han lod nedhugge, og hvis Huse

*) Da Republikken Venedig eiede de joniske Øer, vaagede den med Mistænksomhed over, at ingen tyrkisk Flaade befarede dens Enemærker og forbød at anlægge nogen Fæstning i mindre end en Miils Afstand fra Adriaterhavets Kyst.

og Kirker han deels plyndrede, deels brændte. Klosteret St. Vasili lod han indrette til et Fort og beherskede derved Snævringen ved Korfu. Hans Agenter undlode naturligviis ikke at give dette Røvertog Udseende af et Korstog mod de vantroe Christne, og Ali fik til Belønning Titlen »Arslan«.

Bonapartes Tog til Ægypten og hans Erobring af dette Land kunde kun medføre et spændt Forhold mellem den franske Republik og Tyrkiet. Som tyrkisk Undersaat burde Ali vel aabenbart have erklæret sig som Frankrigs Modstander, men han holdt i det Hele ikke af Aabenhed, og efterat have modtaget et meget smigrende og venskabeligt Brev fra Bonaparte, der troede at have vundet Ali for Frankrigs Sag — en Tro, i hvilken Paschaen ogsaa i nogen Tid lod Generalen være, medens han forsikkrede den franske Commandant paa Korfu om sin strenge Neutralitet — gjorde han en glimrende Fest for Rosa, men midt under Høitidelighederne lod han denne lægge i Lænker og føre fangen til Janina. Her afpressede han ham ved Hjælp af Trusler og Pinebænk fuldstændige Oplysninger om de Franskes Styrke, og medens han lod Rosa som Spion føre til Constantinopel, kastede han Masken og marscherede i October 1798 mod Prevesa ved Artabugten, hvor der kun laa en lille fransk Besætning paa tre Hundrede Mand. Da Ali rykkede frem med sine fem Tusinde Albanesere, lode de fire Hundrede Prevesanere, som i Forening med de Franske udgjorde Byens Besætning, men som vare blevne raadede til Forræderi af en af Ali's Agenter, deres Allierede i Stikken, og uagtet disse forsvarede sig med Heltemod, var Udfaldet af Kampen dog som man kunde vente. Imidlertid kom Forræderne dyrt til at betale deres Troløshed mod deres tidligere Allierede; thi Ali lod dem, han kunde faae fat paa, myrde, Byen blev plyndret i to Dage, og to Hundrede Indbyggere, som vare flygtede til Vonizza, men af en af Alis Haandlangere — en christen Bisp — vare formaaede til at vende tilbage, bleve nedhuggede med koldt Blod.

Atter havde den snilde Pascha i rette Tid gaaet Regjeringen under Øine og melet sin egen Kage, medens det saae ud, som om han havde bekæmpet Fødelandets Fjender af reen Loyalitet. Blodbadet i Prevesa indbragte Ali den tredie Hestehale, men dermed var han ikke tilfreds; han vilde erobre de joniske Øer, som Franskmændene havde besat. Hans Planer i denne Retning bleve dog forhindrede af Russerne, der i Forening med Tyrkerne holdt de joniske Øer indesluttede, og da disse Øer i Marts 1800 bleve erklærede for uafhængige under Ruslands og Tyrkiets Beskyttelse, saae Ali sig nødt til foreløbigt at opgive videre Forsøg paa Udvidelse i den Retning. Men med saameget desto større Kraft kunde han kaste sig over sine gamle Fjender, Sulioterne.

Han opflammede Abanesernes Religionsfanatisme og forestillede dem, at den tyrkiske Magt ikke vilde kunne reise sig af sit Forfald, medmindre alle Christne bleve udryddede. I Hadet til de Christne vare de ellers uenige Sunniter og Schiiter enige, og da Ali tilmed forsikkrede, at han ikke paa nogen Maade ved denne Krig eftertragtede Land og Bytte, men at han i den anden Verden ventede Lønnen for denne Kamp mod de Vantroe, fik han snart en Hær paa ti Tusinde Mand samlet. Ligesom forrige Gang lod han falske Rygter udsprede med Hensyn til denne Troppesamling: det hed sig, at han vilde fratage Russerne Korfu, forjage Franskmændene fra Ægypten og saa videre, og da han tilmed havde været heldig nok til at faae Suliothøvdingen Botsaris bestukken med fem og tyve Tusinde Pjastre, for at denne deels skulde modarbeide enhver Mistanke hos sine Landsmænd, deels overgive deres Ammunition i Ali's Hænder, var det intet Under, at denne kunde overraske Sulioterne. Men de tappre Bjergboere tabte ikke Modet. I Spidsen for dem stod Photo, Tsavellas's Søn, der allerede tidligt havde viist saa glimrende Prøver paa sit Mod og sin Dødsforagt, at hans Landsmænd kaldte ham

»Tsavellas's Sværd«. Alis første Angreb blev afslaaet, og han blev nødt til at forvandle Beleiringen af Bjergfæstningen til en Blokade.

Landet langs Acherons Bredder blev i en viid Omkreds lagt øde, for at de Beleirede ikke skulde have nogen Mulighed til at kunne proviantere. Ali opfordrede de nærmeste Paschaer til med deres Tropper at deeltage i Kampen, og Ibrahim af Berat mødte med to Tusinde Mand for at understøtte sin fordums Medbeiler, der endnu var hans hemmelige Fjende. For at sprede Sulioternes Kræfter angreb Ibrahim en fast Plads nogle Mile fra Suli, og Tsavellas, der hurtigt var ilet det betrængte Punkt til Undsætning, blev haardt saaret, da Sulioterne efter en haardnakket Kamp trængte seirrigt frem. Tyrkerne troede, at han var falden og fornyede Fægtningen, men da Solen gik ned, og Kampen endnu var uafgjort, besvoer Tsavellas en af sine Kampfæller at afhugge hans Hoved, for at dette Seirstegn ikke skulde falde i den forhadte Ali's Hænder. Endelig skilte Mørket de Kæmpende, og Sulioterne bare deres Anfører blødende og tungtaandende tilbage til Kiafa, en af deres Byer.

Vinteren nærmede sig, og endnu var Klippeborgen ikke erobret. I den tyrkiske Leir herskede Hungersnød og Sygdom: kun Soldaternes religieuse Forestilliger om deres Pligter holdt dem endnu sammen under Fanerne. Ali's Forbundsfæller vare ikke til at stole paa; flere af dem begyndte endog at vise Sympathier for de heltemodige Bjergboere, hvis Modstand de dog ikke troede at kunne beseire, og Ali saae sig derfor nødt til at komme med Fredsforslag, som Sulioterne, blandt hvilke Nøden ligeledes havde naaet en betydelig Høide, modtoge. Fire og tyve Sulioter bleve som Gidsler og som Borgen for Overholdelsen af Fredsbetingelserne førte til Janina. Men da Tyrannen havde saa mange af sine frygtede Modstandere i sin Magt, seirede hans Hævnsyge over hans Klogskab: han lod Sulioternes Vaaben, som de ved deres Ankomst til Byen havde ophængt

paa Kirkeporten, borttage, og sendte det Budskab til Suli, at han vilde dræbe alle Gidslerne, dersom Sulioterne ikke øieblikkeligt underkastede sig. Men denne Troløshed bidrog kun til at opflamme Forbittrelsen hos hans heltemodige Modstandere; de svarede, at de hellere vilde forsmægte paa deres Bjerge end underkaste sig en Nidding som ham. Derpaa forsøgte Ali paany at bestikke en af Høvdingerne; men han havde intet Held med sig. Dimo Zerwas, hvem han tilbød otte Hundrede Punge og de høieste Æresposter i Janina, svarede ham saaledes: »Jeg takker Dig, Vezir, men behold Dine Penge; en saa stor Sum vilde jeg ikke kunne tælle, og den er heller ikke stor nok til at kunne opveie en Steen af mit Fødeland. Den Ære, Du lover mig, lokker mig ikke. Min Rigdom og min Ære er mine Vaaben; med dem vil jeg gjøre mig udødelig og beskytte mit elskede Fødeland«.

Sulioternes urokkelige Heltemod og ubøielige Holdning indgjød selv deres Modstandere en dyb Agtelse. Efter atten Maaneders Beleiring lyste en Straale af Haab for dem, idet Beierne i Epirus, og Paschaerne Ibrahim af Berat og Mustapha af Delvino sagde sig løs fra Ali og forsynede Sulioterne med Levnetsmidler og Ammunition, ja endog sluttede et defensivt Forbund med dem. Fra andre Steder ilede man aabenbart Sulioterne til Hjælp; fra Ætolien kom Palæopulo og fra Messenien Kolokotronis med deres Skarer: Ali Paschas Magt syntes at vakle i sin Grundvold. Men den snilde Tyran kjendte sine Modstandere. Udadtil syntes han at forholde sig rolig; men hemmeligt arbeidede han med en forbausende Kraft paa at splitte sine Fjender. Hans Agenter og Guld gjorde Underværker. I Berat fik han saaledes et Oprør istand, der tvang Ibrahim til at vende hjem, og i Delvino bestak han den commanderende Officeer, der forraadte sin Herre, Mustapha, og overgav Ali Fæstningen. Ved denne Leilighed faldt sex suliotiske Fanger i Ali's Hænder; de fire lod han dræbe, men de To, der vare i Slægt med

suliotiske Høvdinger — den Ene var Tsavellas's Broder —, skaanede han med velberaad Hu. Da Tsavellas imidlertid fik dette at vide, lod han foranstalte en Sørgefest over alle de sex Sulioter: »thi«, sagde han, »den, som er i Hænderne paa Ali, er ikke mere til for mig!«

Ved Ali's energiske Optræden blev Forbundet til Sulioternes Understøttelse qvalt i Fødselen. Blokaden blev fornyet med større Kraft, og alle Hungerens Elendigheder kom over de ulykkelige Bjergboere. Omendskjøndt man havde bragt en stor Deel af Qvinderne og Børnene i Sikkerhed og derved formindsket Folkemængden betydeligt, slap Forraadene dog snart op, og med kogt Græs, Urter og en Haandfuld Meel maatte man søge at opretholde de svindende Kræfter i det haarde Bjergklima. Brøndene havde Fjenden besat; man maatte med Svampe, der vare fastgjorte til lange Traade og nedhidsedes fra Fæstningsmuren, søge at opsamle de faa Draaber, der samlede sig i Klippespalterne. Og dog tabte Ingen Modet. Svage, udtærede, med dybtliggende Øine og indfaldne Kinder vankede de om som levende Liig og kjendte næppe hverandre; men Ingen tænkte paa Overgivelse, og Hadet til Tyrannen overvandt enhver egenkjærlig Tanke. Da Ali bød fem Hundrede Pjastre for Hovedet af en suliotisk Høvding, bød Sulioterne ti Patroner Krudt for et Tyrkehoved, og da Beleirerne havde fanget et Æsel, som Sulioterne forlangte udleveret mod at give en passende Erstatning — et Forslag, paa hvilket man gik ind —, sendte de uforfærdede Bjergboere en for faa Dage siden fangen Tyrk tilbage til sine Kammerater med den Hilsen, at det var Lige for Lige.

Store Begivenheder frembringe ofte store Mænd, og i Sulioternes vilde, fortvivlede Kamp for Tilværelsen fremtræder paa dette Tidspunkt en Mand, hvis hele Væsen og Charakteer synes at grændse til det Vidunderlige. Det var Basilianermunken Samuel, en dristig og energisk Fanatiker, der havde gjort sig det til Livsopgave at bringe Sulioternes

Kamp mod Ali til paany at flamme op. Han kaldte sig selv »den yderste Dom« og begeistrede Tilhørerne ved sine Prædikener om Udholdenhed, Dødsforagt og Hæderen ved at falde for Fædrelandet. Folket ansaae ham for et Guds Sendebud. Han lod bygge Skandser, og i Sanct Paraskevi mellem Kiafa og Suli lod han anlægge en ny Fæstning som det sikkreste Tilflugtssted i Nøden. Undertiden forsvandt han for at begive sig til de nærmeste Markedspladser, hvor han for Rosenkrandse, Reliquier og Billeder tiltuskede sig Levnetsmidler, og ved sin Tilbagekomst saae man ham altid mellem Forposterne paa de farligste Steder.

Under den hemmelighedsfulde Munks Anførsel smilede Lykken endnu engang til de tappre Sulioter. Ali fik fra Constantinopel Ordre til at slutte Forlig med sine Fjender, og han lod dem derfor tilbyde Fred, naar de vilde banlyse Photo Tsavellas. Photos Fortjenester vare blevne stillede noget i Skygge ved Samuels Fremtræden, og det faldt derfor ikke vanskeligt at bevæge Sulioterne til at opoffre deres dristige Anfører. I Raadet besvoer man ham at sætte personlige Hensyn tilside for Fædrelandets Interesser og forlade Suli's Bjerge. Forgjæves viste Photo dem, at de vilde komme til at lide langt Mere end forhen, dersom de gik ind paa Ali's Forlangende; de bleve ved deres Mening, og Photo gik bort efterat have opbrændt sin Faders Huus, for at dette ikke skulde blive vanhelliget af Tyrkerne. Kun faa Trofaste fulgte ham; men Ali havde nu Sulioterne, hvor han vilde have dem. Han sendte Bud til Photo og gjorde ham de mest glimrende Tilbud, lokkede ham til Janina og trængte ind paa ham for at faae ham til at forraade sine Landsmænd. Photo's Forestillinger om, at han som enkelt Mand ikke formaaede at udøve nogensomhelst Indflydelse paa sine Landsmænd, hjalp ikke, og han gik da omsider tilsyneladende ind paa Ali's Plan og lovede, at han vilde forsøge paa at overtale sine Landsmænd til at modtage selv de haardeste Betingelser; men dersom det ikke lykkedes

ham at bringe Fred tilveie, vilde han vende tilbage til Janina. Han gik til Kiafa, hvor han besvoer sit Folk kun at slutte Fred, naar Tyrannen vilde tilstaae det Uafhængighed, og ilede derefter som en anden Regulus, døv for sine Venners og sin Families Bønner, tilbage til Janina, hvor den fortørnede Pascha øieblikkelig lod ham lægge i Lænker.

Tre Aar havde nu den ulige Kamp varet; da lykkedes det Sulioterne i Sommeren 1803 at sprænge et af Ali's Forter i Luften. Tyrannen blev rasende og mishandlede sin Hustru Emineh, der vovede at lade et Ord falde til Forsvar for Sulioterne, saaledes, at hun døde af Skræk, skjældte sine Sønner ud for feige Qvinder, fordi de ikke kunde overvinde den lille Hob, og fordoblede sine Anstrengelser. Endelig udrettede hans Guld, hvad hans Vaaben ikke formaaede. Der fandtes ligesom fordum ved Termopylæ en Ephiaetes mellem Sulioterne, Philo Gusi, en feig Usling, der i en Træfning havde grebet Flugten og paa hvem den almindelige Foragt hvilede. Han pønsede paa Hævn, og hans første Pligtforsømmelse gjorde ham til Fædrelandsforræder. Imod Løftet om ti Punge og sin fangne Søns Befrielse førte han Natten imellem den fem og tyvende og sex og tyvende September 1803 to Hundrede Tyrker ad hemmelige Stier til Suli, hvor Fjenderne skjulte sig i hans Huus. Om Morgenen blev der stormet paa alle Kanter, og da Sulioterne brød frem mod Angriberne, faldt de to Hundrede Tyrker dem i Ryggen, og den tappre lille Skare maatte efter en kort, men heftig Kamp trække síg tilbage til St. Paraskevi, hvor Samuel havde ordnet Alt til den sidste Kamp. Da Ali ikke vilde drive de Beleirede til det Yderste, gav han Tsavellas fri under den Betingelse, at han paany skulde anvende sin Indflydelse for at formaae sine Landsmænd til at nedlægge Vaabnene og forlade deres Hjemstavn.

Tsavellas benyttede imidlertid den Frihed, der var ham skjænket, til at underhandle med Indbyggerne i Parga, en lille Søstad ved Adriaterhavet, Nordost for Janina, om

at modtage Qvinderne og Børnene fra Suli. Han troede at kunne overliste Ali og fornye Kampen, naar de Værgeløse vare i Sikkerhed. Men formodentlig vare Parganioterne bange for Paschaens Hævn, thi Underhandlingerne trak sig i Langdrag, Sagen blev forraadt for Ali og hans Søn, saa at der ikke blev Andet tilovers for Tsavellas end at begive sig til St. Paraskevi for i Forening med Munken og forsvare det sidste frie Sted i Bjergene. Her kæmpede den tappre Skare, indtil ethvert Haab var ude og Veli fuld af Beundring over Bjergboernes Heltemod indrømmede dem en Capitulation. Den tolvte December 1803 forlode Sulioterne deres Fødeland: Hovedskaren gik under Tsavellas til Parga, en anden under Kutsonikas og Botsaris til Tsalongo og en tredie til Reniassa. Med fem Kammerater blev Samuel tilbage i St. Paraskevi. Han skulde afslutte Capitulationen og modtage de Penge, som Fjenden havde lovet for den Ammunition, der endnu var tilovers i Fortet. To Tyrker og Ali's Secretair vare tilstede for at afslutte Handelen. »Nu Munk«, sagde Secretairen til Samuel, da Handelen var afsluttet, »hvilken Straf troer Du, at Veziren har tiltænkt Dig, der har været saa dumdristig at overgive Dig i hans Hænder?« — »Han kan ikke finde nogen, der kan skrække en Mand, som længe har været kjed af Livet og foragter Døden,« svarede Samuel, og med disse Ord sprang han op og affyrede sin Pistol i den Krudtkasse, paa hvilken han havde siddet; en frygtelig Explosion paafulgte, og Munken og Tyrkerne bleve begravne under St. Paraskevis Ruiner. En Græker, der havde staaet ved Døren, undkom, men af den heltemodige Munks Liig var intet Spor at finde!

For Ali var Samuels sidste Heltedaad kun et Paaskud til at erklære Overeenskomsten med Sulioterne for brudt. Han satte efter de Bortdragende, og det lykkedes kun Tsavellas, der havde anet det Kommende og fremskyndet Marschen, at naae Parga uden betydeligt Tab. Den anden Skare, der var draget til Tsalongo, troede at være sikkret

ved dette Steds faste Beliggenhed, der i flere Henseender mindede om Suli's, og den holdt sig ogsaa to Dage i denne Stilling. Men de Beleiredes Levnetsmidler og Krudt gik med, og det lykkedes Fjenden at sætte sig i Besiddelse af den Brønd, fra hvilken de havde hentet Vand. Qvinderne vare de Første, der saae, hvor haabløs Stillingen var; tresindstyve af dem grebe deres Børn og ilede med dem op paa en fremspringende Klippe, der hang ud over Acheron, hvis Brusen næppe kunde høres i den svimlende Høide. Her standsede de, og efter en kort Raadslagning omfavnede de for sidste Gang Børnene og slyngede dem i Afgrunden. Derpaa begyndte de Romaikaen, en Slags Dands, og Een for Een, eftersom Touren kom til dem, styrtede de sig syngende i det gabende Dyb. De, der vare blevne tilbage i Tsalongo, forsøgte at frelse sig ved et natligt Udfald, men Fjenden var paa sin Post, og af otte Hundrede naaede næppe halvandet Hundrede det venskabelige Parga. Qvinderne og Børnene af tyve Suliotfamilier, der havde søgt Tilflugt i Reniassa, bleve et Offer for Alis forbittrede Soldater, og Despo, Sulioten Botsi's Hustru, sprængte sig selv tilligemed sine Døttre og Børnebørn i Luften, efterat hun først havde forsvaret sig tappert i Taarnet Kula. Den sidste Skare, der havde søgt Tilflugt i Klosteret Seltso, forsvarede sig energisk fra Januar til April 1804, men ogsaa den maatte bukke under for Overmagten. Kun fem og fyrretyve sloge sig tilligemed Anføreren, K. Botsaris, igjennem til Parga; de Øvrige omkom ved Fjendens Sværd og i Floden Achelous Bølger.

Det er en Selvfølge, at Ali's Tilintetgjørelseskamp mod Sulioterne indbragte ham alle rettroende Moslemims udeelte Bifald og Regjeringens Bevaagenhed. Han fik nye Titler, og blandt Andet blev den vigtige Opgave ham betroet at rense Makedonien og Thrakien for »Kersaliderne«, nogle Røverbander, der i viid Omkreds hærgede Landet og standsede alt Samqvem. Med ti Tusinde Albanesere drog Ali i

Foraaret 1804 til Monastir, jog Røverne ud af deres Skjulesteder, og efterat de to Trediedele af det europæiske Tyrkies Paschaer havde samlet sig under hans Faner, saa at hans Styrke var voxet op til firsindstyve Tusinde Mand, rykkede han for Philippopels Porte, statuerede et strengt Exempel paa de fangne Røvere og lod to Paschaer, som havde understøttet Banditterne, henrette. Et Mytteri blandt Tropperne, der var anstiftet af hans Fjender i Divanet, tvang ham imidlertid til at vende tilbage til Janina, rigtignok med rigt Bytte; men Posten som Vezir over Rumili, hvilken han havde ventet for sine Tjenester, blev givet til en Anden.

Skjøndt Ali altsaa havde nogen Grund til at ansee sig for slet lønnet af Regjeringen, gjorde han dog gode Miner til den sidste Forbigaaelse og bekæmpede de græske Klephter, der i Sommeren 1805 søgte at organisere en regelmæssig Opstand og forene sig med Serberne mod Nord. Ali tvang dem til at vende tilbage med uforrettet Sag, og da han derved havde vundet Napoleons Gunst, saa at denne endogsaa ved Talleyrand lod skrive til ham, »at man burde tæmme Serberne og holde Grækerne nede, da de vare Ruslands sande Hjælpetropper,« haabede Ali ved fransk Hjælp endelig at naae sit Maal: Herredømmet over de joniske Øer.

Men Freden i Tilsit 1807 og Venskabet mellem Napoleon og Alexander I. af Rusland bragte paany Alis Forhaabninger til at strande. De Franske havde vel ved deres Forbøn i Constantinopel skaffet hans Sønner to Paschaliker, og Regjeringen havde taalt, at han fordrev den tyrkiske Garnison i Prevesa, som han derefter besatte med sine egne Tropper, ja endogsaa fundet sig i, at han i Forening med Franskmændene beredte sig til at erobre de joniske Øer — men, skjøndt han af al Magt ved sine Agenter hos Napoleon anholdt om at blive optaget som Vasal af Frankrig under den Betingelse, at de joniske Øer skulde tilstaaes ham som arveligt Fyrstendømme, lod Keiseren ham ganske

tørt melde, at han ikke vilde have Mere med ham at gjøre, og at han vilde lade ham tugte af Storherren, hvis han nogensinde vovede at blande sig i de Capitulationer, der bestode imellem Porten og Frankrig! Ali modtog Keiserens Budskab som en Hund, der slikker sin Herres Haand, naar den har faaet Prygl, thi hans Svar til Consul Pouqueville lød saaledes: »Bonaparte er vred paa mig; men jeg beder Dig, skriv til hans Minister, at, naar denne store Mand kaster mig ud af Døren, kommer jeg ind ad Vinduet, thi jeg vil døe som hans Tjener.« Men hans Indre kogte af en Forbittrelse, som maatte have Luft, og ligesom sidst, da han var bleven skuffet, lod han sin Vrede gaae ud over Trediemand.

Den nationale græske Bevægelse, som var begyndt i Sommeren 1807, maatte først undgjælde. Den blev undertrykt, og nu kom Touren til Ibrahim af Berat, hvis Fornærmelse Ali i fyrretyve Aar ikke havde glemt, og paa hvis Tilintetgjørelse han havde grublet Dag og Nat i den lange Tid. Han aftalte en Operationsplan med de engelske Agenter, som nu vare hans Venner, efterat Napoleon havde overlistet ham, og denne Plan gik ud paa, at han, medens Englænderne gik mod de joniske Øer, vilde angribe Ibrahim, sikkre Kysterne af Epirus og derpaa understøtte de Engelskes Angreb paa Korfu. Uden at agte paa sine Sønners Forestillinger og Regjeringens Trusler lod Ali en albanesisk Høvding, Omer Vrionis, beleire Berat, og den frygtelige Virkning af de congreveske Raketter, som Ali havde faaet af Englænderne, tvang snart Ibrahim til Overgivelse. Nu ilede Ali til; »han maatte mægle mellem Ibrahim og Omer« og tvang under dette Paaskud den gamle Pascha til at trække sig tilbage til Aulona, ude ved Søkysten, hvorpaa han indsatte Omer i hans Sted. Da et truende Ferman ankom fra Constantinopel, spillede han en udmærket rørende Comedie: Han kyssede Fermanet, lagde det paa sit Hoved og udgjød Taarer, da det blev forelæst. »Sul-

tanens Fjender,« sagde han, »vare gaaede saa vidt i deres Ondskab, at de havde beleiret Ibrahim; da var han kommen til Hjælp, havde ophævet Beleiringen og bragt Ibrahim sikkert til Aulona. Denne Opfattelsesmaade deeltes af alle Provindsens Øvrighedspersoner, der i en Rapport berettede Sultanen, at Ibrahim i Forening med Franskmændene havde pønset paa Forræderi; de havde derfor beleiret ham, men Ali havde fravristet dem ham og ført ham til Aulona. Regjeringen saae, at det dreiede sig om et »fait accompli«; Alis Guld gjorde Resten, og den taug! Franskmændene havde rigtignok i Sinde at give Ali en alvorlig Lection for hans Skurkestreger og indledede Forhandlinger med Porten derom, men Forholdene andetsteds krævede de Tropper, man havde bestemt at anvende mod Ali, og han slap saaledes ogsaa paa den Kant heldigt fra Uveiret.

Ali havde imidlertid ikke været uvidende om de Planer, man smeddede imod ham. Den ulykkelige Ibrahim maatte undgjælde derfor. Han blev angreben i sit Tilflugtssted, Aulona, udjagen, greben paa Flugten og slæbt til Janina, hvor han forblev som Fange hele sit Liv. En Vezir i en anden Vezirs Fangenskab! det var noget Uhørt selv i det tyrkiske Riges Aarbøger. Men Ali kastede atter sit Guldstøv i Øinene paa Divanet, og tilmed var hans Magt saa stor, at Regjeringen af nære Grunde gjorde bedst i at »opsætte« Straffen, thi alle Paschaerne i Albanien og alle Høvdinger for de græske Klephter hyldede nu den mægtige Satrap.

Efterat Ali havde hævnet sig paa sine gamle Fjender i Delvino og Argyro-Castro ved at underkaste sig dem (1812), kom endelig det Øieblik, da han kunde tænke paa Gardiki. Byen havde som de fleste Stæder i disse Egne en fast Beliggenhed, idet den var bygget paa et kegleformigt Bjerg; dens Huse vare ligesaamange smaae Steenfæstninger, der vare velprovianterede og forsynede med Skydeskaar. Hvert enkelt af dem maatte derfor erobres med Storm. Musta-

pha-Pascha af Delvino, som havde taget sin Tilflugt til Gardiki, da Ali forjog ham fra hans Paschalik, befandt sig paa den Tid i Byen og opflammede den til kraftig Modstand. Et hemmeligt Sendebud fra Constantinopel gjorde det Samme, medens paa den anden Side Chaïnitza drev Ali frem. Beleiringen var vanskelig og trak længe ud; men Gardikioterne, der som Hyrder vare vante til Frihed og den friske Bjergluft, følte sig beklemte og begyndte at vise Tegn til Modløshed. Athanasi-Vaja, en af Ali's dygtigste Officerer, bemægtigede sig ved Overfald et strategisk vigtigt Meieri, som beherskede en stor Deel af Staden; Gardikioterne trak sig tilbage til et Qvarteer af Byen, som endnu ikke var besat af Fjenden, og underskreve her Underkastelsesdocumentet. To og halvfjerdsindstyve Gidsler, deriblandt Mustapha Pascha, bleve under stærk Bedækning førte til Janina. Deres Vei var blomstersmykt, og i Janina modtog man dem med Musik og Glædesudbrud. Ali gik dem i egen Person imøde, løftede dem op, da de kastede sig til Jorden for ham, og henvendte kun et Par svagt dadlende Ord til dem — Altsammen for at gjøre dem trygge. Natten mellem den sjette og syvende Marts 1812 lod han dem angribe af Snigmordere, og da de samlede sig, fyrede paa Angriberne og joge dem tilbage, tog Ali deraf Anledning til den næste Dag at affordre dem deres Vaaben, »da de havde forsøgt at undflye«. De bleve indesluttede i Klosteret Sotira, der ligger midt i Søen ved Janina. »Min Søn,« sagde han ved denne Leilighed med Taarer i Øinene til Pouqueville, »Skjæbnen er tilfredsstillet, og mine Fjender kunne uagtet deres sidste Forsøg paa Flugt ikke rokke min Naade; jeg beholder dem i min Magt, men jeg vil ikke tilføie dem Overlast. Tro mig, min kjære Consul, og opgiv Dine Fordomme imod mig, jeg vil tvinge Dig til at holde af mig, idet jeg fra nu af har besluttet at vælge et ganske nyt System. Jeg vil ydmyge mine Fjender ved min Høimodighed. Gardiki skal blive Albaniens Blomst, og jeg selv vil

henleve mine gamle Dage i Argyro-Castro*). Disse skulle være mine sidste Planer, og kunde jeg endnu naae at komme i Besiddelse af Parga, vilde alle mine Ønsker være opfyldte. Jeg tør ikke bede Dig, min Søn, om at følge mig paa den Reise, som jeg har for, thi Veiret er for slemt. Men skriv Alt, hvad Du hører, til Dit Lands Gesandt; thi mine Fjender i Constantinopel ville sværte mig, og det er godt, naar Sandheden kommer dem i Forkjøbet.«

Trods denne skjønne Tale gjorde Consulen sig ingen Illusioner med Hensyn til Ali's Stemning overfor de fangne Gardikioter, og hans Anelse gik kun altfor vel i Opfyldelse. Efterat Ali havde forhandlet med sin Søster Chaïnitza, ilede han til Gardiki for at udføre sine høimodige Hensigter. Paa Slottet Chendria reiste han sin Dommerstol. Herolder forkyndte i hans Navn Gardikioterne en almindelig Amnesti og opfordrede alle mandlige Beboere fra tiaars Alderen af til at møde i Chendria for af Vezirens egen Mund at erfare hans Villie, men trods de smukke Ord var Bestyrtelsen i Gardiki stor, og Mændene anraabte Gud og Propheten om Beskyttelse, medens Qvinderne sagde deres Mænd et smerteligt Levvel.

Da Gardikioterne knælende faldt Tyrannen tilfode, syntes denne at blive rørt; han fik Taarer i Øinene, beroligede dem, kaldte dem sine »kjære Børn« og anmodede dem slutteligt om at begive sig ind i en nærliggende Gaardsplads, hvor han vilde meddele dem den endelige Beslutning om deres Skjæbne. Offrene bleve paa Veien derhen bevogtede af Ali's Livvagt. Da henved syv Hundrede Fanger vare komne ind, styrtede Ali frem med hævet Øxe og raabte: »Vras!« (Dræb!). Men Muhamedanerne bleve staaende ubevægelige, en dump Knurren lod sig høre i deres Rækker, de

*) Der havde Ali efter Erobringen af Byen ladet bygge et stort Palads i venetiansk Stiil; men Opførelsen var forhastet og Materialerne yderst slette; derfor stod det Hele ikke længe.

erklærede, at de ikke vilde besudle deres Hænder med Muselmænds Blod. Selv »det sorte Corps« vægrede sig ved at myrde de Værgeløse og forlangte, at man skulde give de Fangne deres Vaaben; saa vilde de kæmpe mod dem under lige Betingelser. Ali skummede af Raseri; han troede næsten at maatte opgive sin Hævn. Da tilbød Grækeren Athanasius Vaja at være Bøddel og styrtede med sine græske Tropper mod Murenes Ydreside. Pludselig see de ulykkelig Indelukkede en Hob Bevæbnede komme op paa Muren og lægge an; paa Ali's Befaling affyres en dødbringende Salve mod de Værgeløse, medens Soldater, der staae ved Foden af Muren, ere beskjæftigede med at lade og række deres Kammerater Vaabnene, for at den morderiske Ild kan vedligeholdes. Offrene skjule sig jamrende bag hverandre og gribe til Stene, som de slynge mod Soldaterne paa Muren; enkelte af disse falde saarede om; men lidt efter lidt forstummer Larmen og Modstanden, og Dødens Stilhed ruger over den gyselige Gaardsplads, hvor syv Hundrede Liig vidne om Ali's Hævn. — Man lod de Døde ligge ubegravede, murede Porten til og satte den Indskrift derover: »Saaledes bør alle Ali's Fjender gaae til Grunde«.

Ogsaa Gidslerne i Øklosteret Sotira bleve paa denne blodige Dag henrettede. Gardikis Koner og Jomfruer bleve givne til Priis for Skjændsel og derefter slæbte for Chaïnitza, der under Forbandelser afklippede deres Haar, med hvilke hun stoppede Puderne i sin Divan. Derpaa forkyndte en offentlig Udraaber, at Ingen maatte give Gardikis Koner og Piger Huusly; de skulde jages ud i Skovene og paa Bjergene for der at blive et Bytte for Hungeren eller de vilde Dyr. Kun een Familie blev skaanet; men Ali forbød, at der, saalænge hans Dynasti regjerede, maatte reises noget Huus paa det Sted, hvor Gardiki havde staaet.

End ikke denne Voldsdaad, øvet af en Muselmand mod troende Muselmænd kunde bevæge Porten til virksom Indskriden, og Intet viser bedre end dette Tilfælde, hvor dybt

den tyrkiske Regjering var sunken, efterat de kraftige Erobrere, der grundede det osmanniske Rige, vare blevne afløste af jammerlige Haremshelte, der næppe gad overvære deres egne Statsraad. Forøvrigt hjalp Englænderne ogsaa Ali til at formilde Regjeringen, og han kan takke dette Folks Venskab for, at han endelig naaede at bemægtige sig den sidste Plet, som endnu var tilbage for ham at ønske — Parga. Man vil erindre, at denne By, der tidligere havde tilhørt Venedig, i sin Tid havde modtaget de flygtende Sulioter; dens Indbyggere vare Christne og frie, og den Tanke var Ali utaalelig, at der saa nær ved hans Besiddelser skulde findes en uafhængig Stad. Et Par Gange havde han forsøgt deels ved List og deels ved Magt at faae Byen i sin Besiddelse, men hidtil vare hans Planer slaaede feil. Da Byen endelig ved Napoleons Fald kom under engelsk Beskyttelse, antog man i Almindelighed at den, skjøndt det ikke var nævnt i Tractaten, hørte ind under den joniske Republik, ja, selv om dette ikke var Tilfældet, skulde man dog have troet, at England som christen Magt vilde have beskyttet Parga, saameget mere, som denne By aldrig havde været tyrkisk Eiendom. Men Ali's Guld klarede atter her Sagerne. Han fik sat igjennem, at Porten negtede sit Samtykke til Englands Protectorat over de joniske Øer, dersom Parga ikke blev udleveret til den. En hemmelig Artikel bestemte tillige, at Parga skulde overleveres til Portens »tro Tjener« Ali. England gik ind herpaa, men fordrede dog, at der skulde gives Parganioterne en Skadeserstatning i Penge, fordi man forjog dem fra deres Fædreland, og denne Erstatning, meente man, kunde passende fastsættes til en halv Million Pund Sterling. Ali's Underhandlere foresloge halvtredsindstyve Tusinde Pund, og efter lang Tingen og Prutten blev Resultatet, at Parga — uden at Indbyggerne bleve spurgte derom — af England blev solgt for et Hundrede og halvtredsindstyve Tusinde Pund! Den tredie Mai 1814 skulde Byen rømmes.

Ali's Tropper rykkede frem, og Parganioternes Stilling var fortvivlet. De kastede sig ned foran deres Helgenbilleder, opgravede deres Forfædres Been, som hidtil havde hvilet i fri Jord, og opreiste paa Marken et Baal af Olietræ for at brænde dem. De fattede den rasende Beslutning, at dræbe deres Qvinder og Børn for derpaa at falde i en fortvivlet Kamp mod Tyrkerne og Englænderne. En engelsk Officeer iler til Korfu og beretter Gouverneuren, Maitland, at dersom der ikke træffes energiske Forholdsregler, ville forfærdelige Scener foregaae i Parga. General Adams sendes over; hans energiske Forestillinger forhindre Ali's Tropper fra at rykke frem, og hans venlige Overtalelser bevæge Parganioterne til at udvandre til Korfu. Ved Skinnet af det Baal, som fortærer deres Forfædres Been, indskibe de Ulykkelige sig paa den engelske Fregat »Glasgow«, og strax efter dem rykke Albaneserne ind i Parga. De christne Kirker forvandles til tyrkiske Moskeer — det sidste Bolværk for den christelige Frihed paa det græske Fastland er faldet, og Ali tilveiebringer Indløsningssummen ved en overordentlig Skat, som han endogsaa affordrer sine egne Tjenere!

Efter Pargas Erobring befandt Ali sig paa sin Magts Høidepunkt. Hans Herredømme strakte sig over en stor Deel af den græske Halvø, Penge og Tropper havde han i rigeligt Maal, og hans Leidebreve vare vidt og bredt mere agtede end selve Storherrens Fermaner. Hans Hovedstad, Janina, udmærkede sig ved Rigdom og Dannelse og var en Samlingsplads for Alle, som vilde gjøre sig bemærkede ved Aand og fiin Opdragelse. Smigrere indfandt sig ved hans Hof; Skrifter i det franske og græske Sprog bleve tilegnede den »dydige, høihjertede« Fyrste, og i Wien trykkede man et Digt til hans Ære. Englændere, som Byron, Hobhouse, North, Douglas og Flere forsømte ikke at gjøre »den store

Pascha« deres Opvartning; man sammenlignede ham med Oldtidens Helte, kaldte ham den gjenopstandne Pyrrhus, og Ali hørte naadigt og tilfreds paa det Altsammen; men i Virkeligheden ansaae han paa ægte tyrkisk Viis baade Lærdom og Dannelse for at være behagelige Luxusartikler, der kun havde nogen Værdi, forsaavidt som de kunde benyttes af Magten. Han sammenlignede gjerne de Lærdes Meninger med Almuens Kulsviertro og spottede over dem ved enhver Leilighed. Heller ikke Muhamedanismens religieuse Forskrifter gik frie for hans Spotterier. Saaledes befalede han engang, at der skulde bringes Viin, og anstillede sig meget fornærmet, da Adjutanten mindede ham om Prophetens Forbud. »Ti!« raabte han truende til ham »i mit Land er jeg Prophet, og hvis jeg ønskede det, saa vilde Du strax erkjende mig derfor.« Denne Ali's Trods imod Tro og Tradition er een af de mærkeligste Sider af hans Væsen, og hvis vi ikke kjendte denne, vilde Ali være en psychologisk Gaade. Muktar, Ali's ældste Søn, udtalte sig offentligt for Schiiternes frisindede Lære, og man havde Paschaen mistænkt for hemmelig at nære samme Anskuelse, hvilket forsaavidt kan være rimeligt nok, som Schiiternes Opfattelse af Statens Begreb passede fortræffeligt med Ali's Ideer. Men skjøndt han paa den ene Side i sit stille Sind loe ad Mængdens orthodoxe Skrupler, krøb han dog i Støvet for Geistligheden. Den stolte Hersker forrettede enhver Tjeneste, som Dervicherne forlangte af ham, han bragte dem Piber og Kaffe, han taalte, at de paa Gaden trak hans Hest i Tøilen, at de forfulgte ham med fornærmelige Taler og Straffeprædikener, kaldte ham en »Atheist« og et »vantro Sviin«, og han fandt sig i, at de kastede Stene og Jordklumper paa ham.

Den Overtro, som Ali spottede hos Andre, var han dog selv ikke ganske fri for, og navnlig stolede han fuldt og fast paa Sandheden af Dervischernes Udsagn. Han troede paa de Vises Steen og paastod i fuld Alvor, at han vilde

blive et Hundrede og halvtredsindstyve Aar gammel og ende som Herre over Korfu —, fordi en persisk Dervisch havde spaaet ham det. Hans Byggelyst skrev sig fra et Udsagn af en syrisk Dervisch, der havde raadet ham til bestandig at bygge, fordi hans Livs Sikkerhed beroede paa en uafbrudt Byggevirksomhed. Da en af hans Venner bemærkede, at han, naar han endelig vilde følge Dervischens Raad, hellere skulde bygge Hospitaler og gode Herberger for fattige Reisende end Luxusbygninger, svarede han, at saadanne Velgjørenhedsanstalter kunde enhver privat Mand grunde; men en Mand som han maatte ogsaa vise kommende Slægter sin Magt. Desuden vilde han nødig give sig Udseende af at smigre for den offentlige Mening: han vilde frygtes, ikke elskes.

Ali's Overmod og Forslagenhed viser sig intet Sted paa en mere charakteristisk Maade, end da han i Begyndelsen af Aaret 1819 fik den Efterretning, at Lynet havde slaaet ned i hans Palads i Tepeleni og lagt det i Aske. Han ilede strax til Stedet, og da han havde overtydet sig om, at Kjælderne, i hvilke han opbevarede alle sine Penge og Kostbarheder, vare uskadte, lod han over hele sit Rige en Proclamation udgaae, i hvilken det hed, at han i sin Fødeby ikke mere havde noget Sted, hvor han kunde hvile sit Hoved. Han opfordrede Alle, der elskede ham, til nu at vise dette i Gjerningen ved at staae ham bi, og fastsatte en bestemt Dag, paa hvilken han vilde tage imod deres Gaver. Allevegnefra strømmede en talrig Menneskemasse sammen i Tepeleni, hvor man til sin Forbauselse saae Paschaen af Janina sidde ved Yderporten af det afbrændte Palads iført en Tiggerdragt, med korslagte Been og blottet Hoved. Han røgede af en snavset lille Pibe og holdt en rød albanesisk Hue frem for deri at modtage sine Undersaatters Almisser. Hans fortrolige Venner havde hemmeligt faaet betydelige Summer, som de nu bragte som frivillige Gaver for at opflamme de Riges Iver. Var et Bidrag ringere end

Ali havde ventet, sagde han med et Anstrøg af Tungsindighed: »Tag Eders Penge tilbage, behold dem selv; hvilken Nytte kan en saadan Ubetydelighed gjøre Ali, en Mand, hvem Himlens Vrede har ramt, og som nu intet Sted har, hvor han kan hvile sit gamle Hoved med det hvide Skjæg. Dog, naar Gud giver og atter tager, saa kan han ogsaa atter give, og da skal jeg nok forstaae at skjelne mine Venner fra mine Fjender.« Saadanne Ord bevirkede, at man forhøiede »Kjærlighedsgaverne« til det Dobbelte, ja Tredobbelte, og Ali fik ved denne Comedie samlet en større Sum, end han behøvede til Paladsets Gjenopførelse.

Ali regjerede med Strenghed, men der kan næppe tvivles om, at Beboernes vilde og egenraadige Natur fordrede en Jernarm for et bøies. Han opkastede sig til Formynder for alle sine Undersaatter, tillod intet Salg af Grundeiendomme uden at forlange ti Procent for sin egen Kasse og indsatte sig selv til Universalarving af alle dem, som døde uden mandligt Afkom. Han tvang sine Undersaatter til at hente det gamle Korn ud af hans Magasiner og lægge nyt istedet; han forhøiede Skatterne og Tienden til det Dobbelte, han greb ind i de snevreste Privatforhold, og intet Ægteskab blev indgaaet uden hans Samtykke. Det ringeste Brud paa Sædeligheden straffede han med frygtelig Strenghed, medens han selv handlede, som om han havde Privilegium paa alle Livets Nydelser. Europæere, som første Gang besøgte Janina, gyste ved Synet af afhuggede Menneskehoveder og Arme, og der fordres et dybt Kjendskab til Albanesernes Charakteer for at kunne indsee det Berettigede i saadanne Gyseligheder. »Du kjender ikke Albaneserne og Grækerne,« sagde Ali engang til en Bekjendt; »medens jeg lader den ene Broder hænge i en Platan, stjæler den anden Broder under Træet. Lader jeg en Fader brænde, stjæler Sønnen Asken for at sælge den; de ere bestemte til at beherskes af mig, og jeg alene er istand til ved Frygt at holde dem i Tømme.«

I disse Ord ligger en dyb Sandhed. Indtil Begyndelsen af Aarhundredet herskede Næveretten i Albanien; Adelen levede af Udpresninger og Udsugelser og de lavere Stænder af Tyveri og Stratenrøveri, medens den fredelige, christne Bonde henslæbte sit Liv i Elendighed. Men Ali Pascha gjorde Ende paa alt dette Uvæsen; han tilintetgjorde de arvelige Herskerslægter og førte i den nyeste Tid den Kamp mod Aristokratiet, som Eneherredømmet i det øvrige Europa dengang forlængst havde kæmpet tilende. Han ordnede Alt med ubønhørlig Strenghed; Sikkerhed for Liv og Eiendom herskede overalt, og med Undtagelse af de Fordele, han som Selvhersker betingede sig, vare Alle lige for Loven. Handelen blomstrede, Industrien trivedes, og istedetfor at de albanesiske Kjøbmænd tidligere havde søgt Forbindelser mod Øst og overladt Franskmændene Søhandelen, vendte de sig nu imod Kysten og de joniske Øer, medens der tillige efter 1815 aabnedes et livligt Samqvem med England og Østerrige. En saadan Forandring kunde vanskelig hidføres ad fredelig Vei; kun ved Anvendelse af Magt var det muligt at gjøre et Folk som Albaneserne modtageligt for Civilisationens Velgjerninger, og heri ligger Ali Pascha's store Fortjeneste. Hans egentlige Livsopgave: at grunde en albanesisk Stat over hele den sydlige Deel af den græske Halvø er gaaet under med ham, medens hans handelspolitiske og culturhistoriske Skabninger, som i Grunden kun vare Biting for ham: hans Gader, Vandledninger, Gymnasier og Skoler, have overlevet ham. For at grunde et særeget, albanesisk Rige havde Ali maattet kunne gribe og forfølge en stor national Tanke; men dertil var han ikke Manden; han handlede ikke efter et System, men kun efter øieblikkelige Indskydelser og subjectiv Vilkaarlighed. Derfor stod hans Magt, saa glimrende den end tog sig ud, kun paa svage Fødder; thi han havde aldrig forstaaet at skaffe sig sande Venner, og han gjorde heller ikke sig selv nogen Illusion om sin Stillings og sine Værkers Varighed. »En

Vezir,« sagde han til sine Sønner, »er en Mand, der er klædt i Peltsværk og sidder paa en Krudttønde, som en Gnist kan sprænge i Luften.« Netop da han havde naaet Høidepunktet af sin Magt, viste det sig, at denne var undergravet, og at en falsk og egenkjærlig Tyran hurtig bliver forladt og forraadt af Alle.

Katastrophen stod paa en mærkelig Maade i Forbindelse med de religieuse Modsætninger, som vi allerede tidligere have omtalt. Ismael-Pacho-Bei, der var en Slægtning af Ali og af denne var bleven ansat hos hans Søn Veli, Statholder i Morea, hyldede de gamle, loyale, sunnitiske Grundsætninger. Veli bestyrede imidlertid sin Provinds slet, hans Undersaatter klagede over ham, og Divanet befalede ham at begive sig til Trikkala. Ali, som tidligere havde faaet Nys om Moreensernes Klage, og iblandt hvis religieuse Grundsætninger Lydighed mod Sultanen ikke havde nogen Plads, lod sin Søn melde, at han ikke skulde adlyde Befalingen, men under forskjellige Paaskud forhale sin Afreise fra Morea; Ali skulde da nok sørge for, at Fermanet blev tilbagekaldt, og holde ti Tusinde Albanesere i Beredskab som Hjælpetropper. Det Samme meldte han til Pacho-Bei og tilføiede, at han vilde ansee enhver Eftergivenhed for den største Urimelighed. Den orthodoxe Pacho-Bei ansaae imidlertid ubetinget Lydighed imod den af Gud selv indsatte Hersker for en Muselmands første Pligt og forestillede Veli, at hans Fader vilde blive en Oprører og opkaste sig selv til Prophetens Stedfortræder. »Ali's lidenskabelige Udbrud hidrørte fra, at hans Aandskræfter vare svækkede af Alderen; man turde ikke begaae en saa stor Daarskab for ikke at opvække Storherrens Vrede. Sultanen havde kun frataget Veli hans Paschalik i Morea i den velvillige Hensigt at give ham et andet og rigere i Nærheden af Hjemmet; men var Veli ikke tilfreds dermed, saa skulde han (Pacho) nok anvende sin Indflydelse hos Divanet for at skaffe ham en anden Provinds.«

De rettroende sunnitiske Forskrifter overvandt Veli's Tvivl. Han adlød Sultanen og begav sig, da den nye Pascha allerede befandt sig i Nauplia, selv til Larissa. Dette kunde imidlertid ikke længe blive skjult for Ali; han erfarede, at hans kjætterske Ærgjerrighed var bleven gjort til Skamme af den orthodoxe Pacho-Bei, og hans Vrede imod denne kjendte ingen Grændser. Han lod sine egen Sønner angribe ham i Larissa, og kun ved Aandsnærværelse undgik Pacho Døden ved at skjule sig under sin Hests Bug i det Øieblik, da Morderne skjød paa ham. Intet Sted kunde han faae Ro for sine Fjenders Efterstræbelser, men endelig lykkedes det ham dog at finde et sikkert Opholdssted i Constantinopel, hvor han gjorde sig til Organ for Alle dem, som følte sig besværede af Ali's eller hans Sønners Overgreb. Han forforstod at fremstille sig selv som et Offer for Tyrannen og indsmigrede sig saaledes i Sultanens Gunst, at denne udnævnte ham til Kaputsi-Pascha og gav ham en høi Post i Divanet.

Pacho vovede endnu ikke uden videre Omstændigheder at angribe Ali; han forsøgte sig først mod Sønnen Veli og bragte det til, at Sultanen fratog denne hans Værdighed som Pascha af Thessalien og gav ham en lavere Post i Lepanto. Ali blev meget bekymret, da han erfarede sin Dødsfjendes Forfremmelser, og Slaget imod hans Søn spaaede ham selv et endnu føleligere. Endnu troede han dog at kunne indjage Sultanen Skræk og besluttede sig til et af de Vovestykker, hvis Følger altid forhen havde svaret til hans Forventninger. Han afsendte to albanesiske Banditter med det Hverv at myrde Pacho-Bei. Disse forhørte sig først om, hvor Pacho boede; efterat de havde faaet dette at vide, rede de strax til hans Bolig og saae ham staae ved et Vindue, som førte ud til Gaden. De rede tæt hen til Muren og gave Ild, men Pacho bukkede sig netop ned i det samme Øieblik, og Kuglerne fløi over hans Hoved. Banditterne søgte strax at undkomme ad Veien til Makedonien, men de bleve

forfulgte af Ilbud, hvem det lykkedes at gribe den Ene i Adrianopel, medens den Anden lykkelig naaede tilbage til Janina. Paa Pinebænken tilstod den fangne Bandit, at han var sendt af Ali Pascha, og alle dennes Fjender forenede sig nu om at fremstille Mordforsøget som et ondskabsfuldt Attentat imod Sultanen. »Hvilke Skjændselsgjerninger kunde man ikke tiltroe Ali, naar han havde vovet at forfølge en Flygtning, som havde søgt Beskyttelse i Skyggen af Sultanens Naade?« Ali's Fald blev besluttet i Divanet, og en Leilighed til at udføre Beslutningen lod ikke længe vente paa sig.

De græske Frihedsideer havde henimod Slutningen af dette Aarhundredes andet Aarti gjennemtrængt Halvøen som en hemmelig Kræftskade og truede med at bryde ud i et stort Oprør, naar Leilighed gaves. Ali kjendte disse Ideers Tilværelse; han havde tidligere selv taget dem i sin Tjeneste og vidste, at de fleste græske Høvdinger og Kapitanys stode i hemmelige Forbund med hverandre; for at erfare de nærmere Enkeltheder ved Sammensværgelsen lod han et Par ansete græske Høvdinger, der faldt i hans Hænder, pine og dræbe, og paatog sig dernæst, skjøndt hans religieuse Anskuelser, som bekjendt, vare af en temmelig fritænkerisk Art, den rettroende Muselmands Rolle, idet han i Constantinopel gjorde Anmeldelse om Sagen som farlig fra et reent religieust Standpunkt. Et Ministerraad blev strax sammenkaldt, men Ali's Modstandere erklærede, at hans Indberetning kun var et nyt Beviis paa hans Ærgjerrighed og hensynsløse Fremfærd mod Portens trofaste Undersaatter, og fordrede, at en saadan Fremfærd skulde forbydes ham. Det syntes virkelig, som om Divanet ved disse Beskyldninger nu endelig fik Øinene op baade for Ali's Vilkaarlighed og Farerne ved den græske Bevægelse; men det blev dog bestemt i Statsraadet, at man ikke strax skulde bringe ham til det Yderste, men lidt efter lidt fratage ham det ene District efter det andet for tilsidst at indeslutte den gamle Ræv i

hans Hule, Janina og Vostinas, en Albaneser, der var den, som i Raadet havde forelagt den ovennævnte Plan, blev selv sendt til Ali for ved falske Forestillinger at bevæge ham til Eftergivenhed.

Ali, der ikke troede, at Uveiret endnu var saa nær, lod sig skuffe af den listige Vostinas og gav Afkald paa alle sine Besiddelser med Undtagelse af Berat og Janina i Haab om derved at faae Amnesti. Da han imidlertid ikke kunde skjule for sig selv, at der ikke destomindre var Mulighed for, at det vilde komme til et Brud med Regjeringen, beredte han sig til at møde Magt med Magt, samlede alle de Tropper, han kunde, spillede den Orthodoxe for Sunniterne og Fritænkeren for Schiiterne, fraterniserede med Grækerne og drak paa Guds Moders Sundhed, ja, lovede at blive Christen — kort sagt, var Alt for Alle for at vinde Tilhængere. Han samlede i Mai 1820 Albaniens christne og tyrkiske Høvdinger i Janina og forestillede dem, at han ved deres Hjælp kunde dictere Storherren Freden foran Constantinopels Porte, hvorimod Albanien for bestandigt vilde miste sin Uafhængighed, dersom man nu lod ham i Stikken. Han lovede at dele sine Skatte med dem, og da han for til en Begyndelse at virkeliggjøre dette skjønne Løfte lod et Fad med Zechiner slaae op og vælte midt i Forsamlingen, gjenlød Salen af Jubelraab: »Leve Ali, den albanesiske Friheds Gjenopretter!« Ali kjendte sine Folk. Men det vilde være for Meget forlangt, hvis man troede om dem, at deres politiske Indsigt gik dybere end til Zechinfadet. Da Ali for at knytte dem endnu nærmere til sig lovede Epiroterne et Charta (Frihedsbrev), viste det sig kun altfor tydeligt, hvorlidet Begreb de havde om, hvad et Frihedsbrev eller Frihed overhovedet vilde sige. »Et Charta?« spurgte Tyrkerne hverandre, »hvad skulle vi med det? Have vi ikke vor Alkoran? Den Ulykkelige vil dog vel aldrig omstøde Prophetens hellige Forskrifter?« De albanesiske Soldater drøftede indbyrdes, hvorvidt Chartet mulig

kunde forhøie deres Sold. Kun Grækerne raabte fornøiede: »Kom hid med Chartet, vi kunne bruge det!« Ali sendte virkelig ogsaa en Agent til Korfu for der at faae samlet Elementer til en organisk Forfatningsstat. Det lykkedes ogsaa, da Korfioterne i den Tid, de havde været beherskede af Fremmede, havde været velsignede med forskjellige Charter, men Agenten blev paa Tilbageveien fangen af Tyrkerne, og Begivenhederne fulgte nu saa hurtigt paa hverandre, at der ikke længere kunde være Tale om fredelige Midler, men kun om en Afgjørelse ved Vaaben. Hele den græske Halvø var kommen i en voldsom Bevægelse, der snart skulde knuse den Mand, som tildeels havde fremkaldt den.

Porten havde strax inddraget de af Ali afstaaede Provindser og udnævnt hans Fjender, Pacho-Bei og Dramalis, til Vezirer. I Juni 1820 blev Ali erklæret for »Fermanli« eller Fredløs og indstævnet til at møde ved »den forgyldte Tærskel til Lykkens Port« for at retfærdiggjøre sig. Tyrannen indsaae nu, at han var bleven ført bag Lyset med Hensyn til Løftet om Amnesti, han rasede, da han fik Efterretning om Fermanet, og raabte: »Den fangne Slavindes Søn forlanger mit Liv; men jeg haaber til Gud, at Grændsen mellem ham og mig skal afstikkes ved Adrianopel!« Han paakaldte Stormagterne, der tidligere havde viist sig saa gunstige; men England svarede, at det »gjerne skulde forvare hans Skatte«, hvorimod det af Princip ikke vilde blande sig i Tyrkiets indre Politik, og Ali maatte derfor søge Tilflugt hos det forhadte Rusland, som han tilbød en Armee paa fyrretyve Tusinde Mand, naar det vilde erklære Porten Krig; men heller ikke denne Plan lykkedes ham, og han var saaledes henviist til sine egne Stridskræfter, der dog endnu paa ingen Maade vare ubetydelige.

Men nu viste det sig, hvorlidt en Tyran i Nøden kan stole paa sine Venner. Anførerne for de Armeecorps, som Ali havde sendt i Marken, Omer Vrionis, Selichtaris og Vasiaris, hvis Enighed i Operationerne var uomgængelig nød-

vendig for disses heldige Udfald, vare hemmelig sammensvorne imod ham og underhandlede med Fjenden. Hans Sønner svigtede ham, Muktar overgav sig til Veziren af Skodra, og Veli tabte Modet, da en tyrkisk Flaade, der skulde angribe Ali fra Vest, viste sig for Prevesa. »Ulykkelige Ali,« klagede denne med Rette, da han hørte dette, »Du har opdraget Høns!« Intetsteds fandt han Tilflugt. Dervischerne, der hidtil villigt havde udbredt hans religieus-politiske Anskuelser, tjente nu hans Fjender, ja en af dem var endog skjændig nok til at lokke Ali ud i Omer Vrionis's Leir under Paaskud af, at hans personlige Nærværelse var nødvendig for at opmuntre Tropperne, men i Virkeligheden, for at man kunde bemægtige sig Tyrannen under en Tumult, som man havde isinde at anstille, naar Soldaterne skulde have deres Sold. Ali kunde takke sin Hest's Hurtighed for, at han udslap til Castellet i Janina, hvor han fra nu af indesluttede sig og beredte Alt til det yderste Forsvar.

Omer Vrionis og de andre sammensvorne Anførere kastede nu Masken, erklærede sig aabenbart mod Ali og forenede sig med Sulioterne, der ved Rygtet om Ali's betrængte Stilling vare ilede hid fra deres Landflygtighed i Haab om at kunne erobre deres gamle Fædrenehjem tilbage. Deres Forposter stode allerede nærved Janina. Pacho Bei, der var Anfører for Regjeringstropperne, fulgte efter, og snart var Janina indesluttet af en tredobbelt Fjende. Men Beleirernes Interesser vare altfor ueensartede til, at de længe kunde forblive enige. Den uduelige og opblæste Pacho-Bei, der ved de albanesiske Feltherrers Forræderi havde naaet Janina uden Sværdslag, troede, at Begivenhedernes heldige Vending alene maatte tilskrives hans Viisdom; derved fornærmede han Omer, og Sulioterne begyndte at anstille Betragtninger over, hvor vidt de burde gaae i deres Loyalitet mod den tyrkiske Regjering. Ali benyttede sig af disse Omstændigheder og begyndte at pleie hemmelige Underhandlinger med Sulioterne, hvem han gav de skjønneste

Løfter, naar de vilde reise sig for hans Sag; det syntes virkelig ogsaa, som om de tappre Bjergboere vilde gaae ind herpaa, idet Botsaris om Natten i en Baad satte over Søen og bragte den betrængte Ali et gunstigt Svar fra sine Brødre; men de snue Grækere havde ikke glemt, hvad Tyrannen havde gjort imod dem for en Snees Aar siden: de vilde kun bruge Ali's Intriguer som et Paaskud til en Reisning, der udelukkende gjaldt deres egne Interesser, og som et Slør, der for Regjeringen i Constantinopel skulde tilhylle deres egne farlige Planer.

Det var derfor heller intet Under, at Porten, da den græske Opstand endelig udbrød, ansaae denne for at være Ali's Værk og ansporede alle Kræfter for at tilintetgjøre ham, da den meente, at, naar Reisningens Leder var falden, vilde de andre Høvdinger snart falde tilføie. Hvor stor en Feiltagelse Porten begik, veed Enhver, men den holdt dog fast ved sin Anskuelse, selv efter at Sulioterne i December 1820 efter Ali's og Botsaris hemmelige Aftale havde] forladt den tyrkiske Leir, tiltvunget sig Gjennemmarsch til deres gamle Fædreland Suli og der som den græske Friheds Førstegrøde plantet Uafhængighedens Fane. Baade den tyrkiske Regjering og Ali bleve saaledes overlistede.

I den Tro, at Sulioterne havde gjort hiin kraftige Diversion for at skaffe ham Luft, begyndte Ali at underhandle med Omer Vrionis og de andre frafaldne Albanesere om at forene sig med ham, naar han vovede et Udfald mod Pacho-Bei. Dersom nu Sulioterne kunde bevæges til fra deres Bjerge at falde Pacho i Ryggen, vilde Tyrkernes Nederlag blive fuldstændigt, og Ali sparede ikke paa gyldne Løfter hverken til Sulioterne eller til Omer. Men skjøndt der tilsyneladende var Meget at vinde for Sulioterne i Øieblikket, vare dog Enkelte i Krigsraadet klartsynede nok til at see, at, dersom Ali nu slap ud af sin Knibe, vilde han gjøre Alt for at vise sig som en tro og lydig Undersaat mod Sultanen, og Intet laa da nærmere forhaanden for ham

end at forsøge at knuse den græske Opstand. Man burde ikke forene Frihedens Sag med Tyranniets. Tilsyneladende gik man derfor ind paa Ali's Plan, men sendte bagefter et Bud til ham med Anmodning om Opsættelse. Dette Bud maatte imidlertid ikke komme til Castellet i Janina, førend Udfaldet var skeet. Følgen var, at Ali i Tro til Sulioternes Hjælp angreb den tyrkiske Leir; hans Soldater kæmpede med glimrende Tapperhed, men han speidede forgjæves efter Hjælpen fra Suli's Bjerge, hvor Baunerne skulde have antydet, at Sulioterne rykkede frem. Han blev slagen og maatte paany trække sig tilbage til Castellet.

Fra dette Øieblik af indsaae Ali, at der ikke mere kunde være Tale om nogen Angrebskrig fra hans Side; han maatte indskrænke sig til et Forsvar, der, saaledes som Omstændighederne snart stillede sig, var haabløst nok. Den græske Opstand hjalp ham ikke, skjøndt Grækerne endnu havde det i deres Magt i Forbindelse med Albaneserne at sætte Ali i Frihed ved at fordrive Pacho-Bei fra Janina. Men et Forslag, som Sulioterne gjorde de græske Høvdinger i Morea, og som gik ud paa, at man skulde rykke ind i Albanien med en stor Hær for i Forbindelse med Albaneserne at hæve Beleiringen af Janina, sikkre sig Ali's Person og derefter føre Krigen ind paa Sultanens Gebeet, strandede, fordi Grækerne havde været uforsigtige nok til at lade Albaneseren Tahir overvære deres Raadsforsamling. Da Tahir vendte tilbage til Albanien, fortalte han sine Landsmænd, at Grækernes Plan ikke saameget gik ud paa at hjælpe Ali som paa at kæmpe for deres egen Frihed ved at benytte Albanesernes Hjælp, og som Følge heraf havde disse naturligviis ingen Lyst til at indlade sig paa Forbundet; dette blev til Intet, og det sidste Haab om Hjælp sluktes for Ali.

Porten, der imidlertid havde besluttet for enhver Priis at tage Janina, fratog den pralende, men feige Pacho-Bei Commandoen og indsatte i hans Sted henimod Slutningen af Aaret 1821 en gammel, erfaren Militair, Churchit-Pasha,

der ikke saaledes som Pacho-Bei var ledet af personligt Had til Ali eller Begjærlighed efter dennes Skatte, men kun af Interesse for sit Hof. Et længere Bombardement gjorde de Beleirede modløse, Ali's Magasiner gik op i Flammer, og Alt var beredt til en afgjørende Storm, da Castellet pludselig ved Forræderi kom i Hænderne paa Beleirerne. Ali fandt dog endnu et sidste Tilflugtssted paa Fæstningens Akropolis, hvor hans Skatte, hans Harem og Krudtkammer befandt sig, og vaklede en Tidlang imellem den Beslutning at sprænge sig selv med alle sine Skatte i Luften og Troen paa Churchit's Forsikkringer om, at han Intet havde at befrygte, da Sultanen havde befalet, at man skulde behandle Fangen overeensstemmende med hans Rang. Churchit sagde endogsaa til Paschaen, at han selv havde skrevet til Constantinopel for at bede om Tilgivelse for ham.

Ali's Lyst til Livet forledte ham i hans fortvivlede Stilling til at laane Øre til hans Fjendes Forslag; han forlangte kun en gjentagen Forsikkring af Churchit om uhindret at maatte reise til Constantinopel for at tale med Sultanen, hvis Tilgivelse han haabede at vinde ved at give vigtige Oplysninger om den græske Opstand. Ved denne Udsigt lod han sig af Churchit lokke ud af sit sidste Smuthul til en lille Ø i Søen ved Janina; men han beroligede sig med den Tanke, at Alt i Fæstningen under hans Fraværelse vilde blive staaende paa den gamle Fod, og at en tro og prøvet Tjener, en lam Officeer, bestandig vilde være beredt til at stikke en brændende Lunte til Krudtkammeret. Han havde paa det Strengeste forbudt denne Officeer at indlade nogen tyrkisk Soldat i Akropolis, medmindre denne medbragte et Tegn, som de forud havde aftalt. I ethvert andet Tilfælde skulde han sprænge Akropolis i Luften.

Churchit lod den fangne Pascha paa Øen behandle med al mulig Ærbødighed og Opmærksomhed og lod ham sige, at han allerede syv Gange havde skrevet til Sultanen for

at udvirke Tilladelse til Ali's Afreise. Dette blev dog kun sagt for at skuffe Fangen; thi i Mellemtiden gik alle Churchit's Bestræbelser ud paa at erfare, hvilket Tegn der var blevet aftalt imellem Ali og Officeren. Ved Bestikkelse lykkedes det ham ogsaa at opdage, at dette bestod i en Coralsnor, som Ali bar hos sig, og som han skulde sende den Anden for at lade ham vide, at Alt var vel, og at han turde forlade Akropolis. Churchit fordoblede nu sine Bestræbelser for at skuffe Fangen og stillede ham en gunstig Dom af Divanet i snarlig Udsigt; men pludselig savnede Paschaen en Dag sin Coralsnor, og de mørkeste Anelser opstege hos ham, da han, trods al Søgen, ikke var istand til at finde den.

Kort efter kom den lamme Officeer til ham. Da den forfærdede Ali spurgte ham, hvorfor han havde forladt Akropolis, foreviste Soldaten den skjæbnesvangre Coralsnor. »Vee mig,« raabte Ali, »Forræderne have fanget mig ved List!« Han traf nu alle mulige Forsigtighedsregler; men det var for silde. Mehmet, Churchit's Adjutant, besøgte dagligt Ali, uden at Coralsnoren eller Akropolis's Overgivelse blev omtalt imellem dem; men imidlertid forstærkedes Vagten, og et saa stort Antal Tropper concentreredes paa Øen, at enhver Modstand kunde overvindes. Endelig, den sextende Januar 1822 lod Mehmet en Afdeling Soldater rykke ind i Ali's Bolig, begav sig selv til hans Gemak og sagde til ham i en streng Tone: »Bed og adlyd den keiserlige Befaling, der forlanger Dit Hoved!« og samtidigt dermed drog han Fermanet frem og holdt det hen for Ali. Til Svar greb Ali en Pistol, affyrede den og saarede Mehmet i Armen. Denne flygtede ud af Huset, men lod Døren spærre udenfra; hans Soldater fulgte Exemplet og indespærrede Ali's Tilhængere, idet de raabte til dem, at de vilde blive nødsagede til at bruge Magt, dersom de løsnede et Skud. Mehmet og hans Ledsagere begyndte nu at skyde imod Ali's Vinduer, og denne besvarede Ilden indenfra, indtil han endelig dødelig

saaret sank om. Den tre og tyvende Februar bragte Churchit's Adjutant Ali's Hoved til Constantinopel, hvor det under Folkets Jubel blev baaret omkring i Gaderne og endelig opstillet foran Serailets store Port. Faa Uger efter lede hans Sønner den samme Skjæbne; deres frivillige Underkastelse og Ubetydelighed havde ikke kunnet beskytte dem.

Saaledes døde denne Mand, som havde ført Albanien et stort Skridt fremad mod Civilisationen og gjort Ende paa Middelalderens Principer om Næveret og Feudalitet. Hans Idee: at grunde et stort epirotisk Rige slog feil, hans personlige slette Egenskaber plettede hans Liv med Handlinger, der røbe en mere end middelalderlig Raahed og Grusomhed, men hans Liv og Virksomhed, der er et talende Beviis paa, hvad en stærk og ærgjerrig Vasal formaaer overfor en afmægtig Regjering, bliver altid mærkeligt nok til at sikkre ham et Navn i Historiens Aarbøger.

Johan Petersen.

Dronning Christine i Frankrig og Monaldeschi's Mord*).

Gustav Adolphs aandfulde Datter Christine var i Aaret 1654 nedsteget fra Sveriges Throne for i et rigt Privatlivs behagelige Ro at sysle med Kunst og Videnskab. Hun higede mod Sydens mere begunstigede Lande. »Endelig er jeg i Frihed!« udraabte hun, da hun efter sin Afreise fra Hovedstaden var kommen til Grændseskjellet og med et Udtryk af inderlig Glæde var sprungen af Vognen og over paa den fremmede Jordbund. »Endelig er jeg sluppen fra Sverige, til hvilket jeg haaber aldrig mere at vende tilbage.« Efter et Besøg i Nederlandene antog hun den katholske Lære i Innspruck i det følgende Aar, 1655. Snart efter holdt hun sit Indtog i Rom, hvor hun vilde opslaae sin Residens. Skjøndt Indtoget efter hendes Ønske skete incognito og om Aftenen, havde dog talrige Folkemasser forsamlet sig for at see den nordiske Semiramis. Kanonerne tordnede, og mere end Tusinde Fakler udstraalede deres flagrende Skin. »Her i Rom reiser man incognito paa en ganske besynderlig Maade,« sagde Dronningen paa sin ironiske Viis til de Cardinaler, som sade hos hende i Vognen. Nogle Dage efter fandt først det egentlige Indtog Sted

*) Efter Fryxell.

med en glimrende Pragt. Paven, Alexander VII, vilde benytte Leiligheden til at forherlige sin Kirkes Triumph, idet denne havde optaget den vidtberømte, kloge og lærde Dronning i sit Skjød. Dronningen, klædt som Amazone og omgiven af Fyrster og Cardinaler, red paa en hvid Ganger, en Foræring fra Paven. Toget gik igjennem Porta del Popolo til St. Peters Kirken, hvis Mure og Piller vare behængte med kostbare Tæpper. Efterat Dronningen under Musik var traadt ind i Kirken og havde forrettet sin Bøn, blev hun af to Cardinaler ledsaget til Consistoriets Sal, hvor Paven modtog hende. Hilsenen skete ved tre Knæfald, det ene, da hun traadte ind i Værelset, det andet midt paa Gulvet, det tredie for hans Fødder, hvorpaa hun kyssede hans Haand. Dagen efter modtog hun sin Daabsbekræftelse i Vaticankirken og føiede »Alexandra« til sit gamle Navn, sandsynligt for at vise Pave Alexander en Opmærksomhed, maaskee ogsaa som en Antydning af den Beundring, som hun stadig nærede for Alexander den Store.

Under Fester og Fornøielser gled Tiden hen for den svenske Dronning i Verdens gamle Hovedstad. Alle Kirker og Kunstværker, Samlinger, Mindesmærker besaae hun og stiftede endogsaa 1656 et Videnskabernes Akademi, der bestod af lærde og aandrige Italienere. De skjønne Kunster havde en varm Beundrerinde i Christine. Da hun saae en Marmorstatue, som forestillede »Sandheden«, af Bernini, der paa den Tid havde et stort Navn, udraabte hun henrykt og begeistret: »O! hvor skjøn! hvor skjøn!« Ved denne Leilighed, fortæller man, at En af de Omkringstaaende skal have sagt »Gud skee Lov, at Deres Majestæt elsker Sandheden! hos Personer af saa høi Byrd er det ikke almindeligt.« Christine, som udmærkede sig ved sine aandrige Indfald, gav til Svar: »Det troer jeg nok; thi alle Sandheder ere ikke af Marmor.«

Under Dronningens Ophold det Aar i Rom indtraf det Særsyn, at en halvtresindstyveaarig Cardinal, en født Co-

lonna, forelskede sig saa heftigt i Dronningen, at hans Tilbøielighed vakte almindelig Opmærksomhed og blev en Gjenstand for Latter og Skjemt. Det fortælles, at nogle Gjække ved Christines Hof havde narret den aldrende Prælat til at sværte sit Overskjæg for saaledes, som de indbildte ham, mere at behage Dronningen. Paven syntes imidlertid, at Sagen gik for vidt og forbød Cardinalen at besøge Dronningen. Da begyndte den fyrige Elsker at opføre Serenader udenfor hendes Vinduer, saa at Paven endelig blev nødt til at forvise Cardinalen fra Staden. Sagen er desto mærkeligere, som Historien ikke kan nævne en eneste Mand, der har fattet en oprigtig Tilbøielighed for hende trods hendes Ungdom og Aand, med Undtagelse af den nysnævnte Cardinal. Dronning Christine var dengang tredive Aar gammel.

Men Christine havde ingen Ro i Rom. Hendes gamle Forkjærlighed for Franskmændene vaagnede atter hos hende og med det Samme Ønsket om at besøge og lade sig beundre ved det berømte franske Hof. En smitsom Sygdom, der grasserede i Rom, gav Anledning til Opbrudet. De nødvendige Reisepenge samledes sammen paa flere Maader. Fra de Lande, der skulde udrede hendes Apanage, kom en Vexel paa fem og tredive Tusinde Kroner; Juveler og Perler bleve pantsatte for ti Tusinde Ducater; en Mængde Kister og Vogne solgtes, og den største Deel af Hofpersonalet fik Afsked. Endelig skjænkede Paven hende tyve Tusinde Kroner og laante hende sine Fartøier til Reisen. Denne gik for sig tilsøes fra Civita-Vecchia til Marseille og løb heldigt af. Sørøvere viste sig vel paa Afstand, men vovede ikke at angribe de pavelige Galleier. Fra Marseille tog man Veien over Avignon, Lyon og Dijon til Paris. Overalt blev Christine modtagen med næsten større Høitidelighed end Kongen selv. Vers og Taler bleve i rig Mængde fremsagte til hendes Ære. En Præst modtog hende med den Hilsen: Fecit te Suecia Christinam, Roma Christianam; faciat te

Gallia Christianissimam; det er: »i Sverige blev Du Christine, i Rom Christen, gid Du i Frankrig maa blive den Allerchristeligste«; et Ordspil, der synes at udtrykke det Ønske, at Christine maatte blive den franske Konges Gemalinde, da denne bar Titel af den »allerchristeligste« Konge. Partiet vilde rigtignok have været noget ulige, eftersom Dronningen var tredive og den unge franske Konge ikke tyve Aar gammel.

Indtoget i Paris var glimrende, skjøndt Kongen for Øieblikket ikke opholdt sig der. Det skete om Aftenen den otte og tyvende August 1656 blandt en Folkemængde af henved to hundrede Tusinde Personer, uden at regne de talrige Nysgjerrige, som fyldte Vinduer og Tage. Da Hovedstadens Overpræsident, den berømte de l'Hopital, holdt en Tale til Christine, blev han hvert Øieblik afbrudt af Mængden, som skubbede og trængte sig frem. Han afbrød sig derfor til Slutning selv med de Ord: »Jeg skulde egentlig paa Stadens og Indbyggernes Vegne udtale deres Glæde, men Deres Majestæt seer, at de selv have indfundet sig saa talrigt og tilkjendegive deres Mening saa eftertrykkeligt, at mine Bestræbelser ere overflødige og umulige og kunne derfor med Deres Majestæts Samtykke opsættes til bedre Tid og Leilighed.« Dronningen blev derpaa ført til Louvre, til Kongens egne Værelser, som vare indrettede for hende. I Paris opholdt hun sig nogle Dage og reiste derpaa til Compiègne, hvor Hoffet dengang opholdt sig. Hun blev af det stolte Hof modtaget med langt større Artighed, end man skulde formode. Kongen, hans Broder og Cardinal Mazarin mødte ved Chantilly, Enkedronningen ved Fayet, hvorfra de ledsagede deres Gjæst til Compiègne.

Her befandt Christine sig i Midtpunktet af Datidens meest glimrende Hof og omgiven af Personer, udmærkede ved Dannelse, træffende Viid og fin Selskabstone; med eet Ord: midt i den Kreds, som dengang og længe ved sin Smag og Viid regjerede hele det dannede Europa. Uagtet alt dette

optraadte Christine med samme Frihed som i sin egen Bolig og viste uden Forstillelse og Ængstelse saavel sine gode Egenskaber som sine Feil. Der savnedes ikke Øine, som iagttoge, ikke Penne, som optegnede begge Dele. Vi have dem at takke for en udførlig Skildring af Christines Personlighed paa denne Tid. Det var især to aandrige Qvinder, Mademoiselle de Montpensier og Mademoiselle de Motteville, som med Kjønnets Opmærksomhed fulgte og iagttoge den fremmede Dronning.

Mangehaande Rygter og Beskrivelser, saavel fordeelagtige som ufordeelagtige, men alle fulde af Modsigelser og Besynderligheder vare gaaede forud for Christine og havde opvakt Hoffets Nysgjerrighed. Denne Følelse steg nu til den høieste Grad, og Alle trængte sig frem for at see den mærkværdige Qvinde. Hendes Mund var stor med bestemte, men ogsaa behagelige Træk, Øinene blaae og store med et hurtigt vexlende Udtryk, snart af Godhed og Glæde, snart af Viid og Fyrighed. En høi Pande og en stolt Ørnenæse fuldendte det Bydende i hele hendes Ansigt. Hendes Figur svarede ikke dertil. Hun var lille af Væxt og stærkt bygget. Hendes ene Skulder hævede sig høiere end den anden, en Feil, som Christine selv ofte spøgede over. Endnu mere usædvanlig var hendes Dragt, en besynderlig Blanding af Mandens og Qvindens. Hovedet bedækkedes af en Paryk, snart lys, snart mørk, og af en Hat med svaiende Fjer. Klædedragten bestod for det Meste af et Slags Skjørt eller Underkjole og et dertil tæt sluttende Liv. Halskrave og Fodbedækning vare fuldstændig som Mænds. Hendes Klæder vare sædvanlig graae eller ildfarvede, ofte prydede med Broderi og Ædelstene, som hverken vare udsøgte eller anbragte med Smag. Allerbesynderligst vare dog hendes Lader og Manerer, som ganske manglede den Værdighed, der ansaaes for passende for Qvinden og Majestæten. I det fornemste Selskab hørte man hende synge, tale høit, skoggerlee og stundom ledsage sine Ord med Eder, medens hun

hele Tiden kastede Benene frem og tilbage, lagde dem op paa andre Stole eller over Armene af sin egen. Snart sank hun tilbage i en saa dyb Tankefuldhed, at hun ikke mærkede, hvad der foregik omkring hende. Nu vaagnede hun hastigt op og viste i samme Øieblik hele sin tidligere Livlighed. I Theatret saae man hende græde høit og uforstilt, skoggerlee eller raabe høit af Henrykkelse, Alt efter Skuespillets Indhold. Ligesaa besynderlig var hendes Omgivelse. Den bestod af nogle temmelig ubetydelige italienske Herrer. Af Damer fandtes kun to og af et saadant Udseende og en saadan Beskaffenhed, at de ikke kunde træde offentlig frem; derfor blev Kongen tvungen til i Compiègne at give hende flere af sin egen Hofstat. Med det ovennævnte Selskab havde hun gjennemfaret Frankrig og som en almindelig Reisende overnattet paa Gjæstgivergaarde, naar hun ikke var indbudt andetsteds.

Disse mange og usædvanlige Særheder gave rigt Stof til Bemærkninger og Omtale. I Henseende til hendes Klædedragt, upassende Manerer og djærve Fremfusenhed lignede man hende ved en Taterske. En Anden meente, at hun lignede mere Heltinden i en Roman fra Middelalderen, medens hun fattig, eensom og under de besynderligste Eventyr strøg Verden omkring. En Tredie lignede hende ved Slottet Fontainebleau, der bestod af mange og store Bygninger, men alligevel savnede Orden, Plan og Sammenhæng. Alt dette yttrede man dog kun i hendes Fraværelse. — Hofmændene spidsede nu deres Tunger til artige Indfald og tænkte, at de skulde gjøre sig lystige paa hendes Bekostning og haabede en let Seir over en Dame, som selv næsten indbød til Skjemt og Vittigheder. Men de fandt sig aldeles skuffede. Christine traadte op med en Sikkerhed, man ikke ventede, med en afgjort Overlegenhed i Aand og Kundskaber og dertil med en Dristighed i alle sine Svar, som forbløffede. Ingen vovede at udsætte sig for et bidende Indfald fra hendes bestemte Læber og gjennemtrængende

Øine. Alle følte Indflydelsen af en overlegen og usædvanlig udrustet Aand og trak sig med Forundring eller Beundring tilbage. Hun traadte overalt frem som den Første og henrev Alle ved sin Forstand, sin Frihed og sine umaadelige Kundskaber. Man bemærkede f. Ex., at hun næsten bedre end Nogen i Frankrig kjendte dette Land, dets berømte Personer, deres Forhold, de høiadelige Slægters Vaabner, Stamtræer og Ahner, de store Skribenters Liv og Arbeider, og dette Sidste saaledes, at hun med selve Forfatteren kunde samtale om Indholdet af Værket. Man kunde ikke noksom beundre og feire en saa usædvanlig Qvinde, og Dagene glede hen under uafbrudte Fornøielser og Fester.

Christine kunde, naar hun vilde, vise den meest udsøgte Opmærksomhed, og hun anvendte nu denne Gave til at vinde Enkedronningens og den attenaarige Konges Velvillie. Denne var med sin Broder redet Christine imøde til Chantilly, hvor de bleve forestillede af Mazarin som to unge Adelsmænd af de bedste Forhaabninger. Dronningen gjenkjendte dem strax af Portraiterne i Louvre og svarede derfor: »Ja! jeg troer virkelig, at de besidde udmærkede Egenskaber; thi de synes fødte til at bære Kroner.« — Ludvig XIV var endnu paa den Tid bly og forlegen i Selskab; men Christine behandlede ham med en saa lykkelig Forening af Aabenhjertighed og Smiger, at han i hendes Nærværelse følte sig mere fri og glad, end man kunde vente. Enkedronningen af Frankrig havde meget smukke Hænder og satte Priis derpaa. Strax efter Ankomsten bad Christine leilighedsviis om at see de Armbaand, Enkedronningen bar. »Det interesserede hende,« sagde hun, »at see, om de deri indfattede Portraiter af Kongen og Prindsen vare vellykkede.« Enkedronningen trak sin Hanske af og løftede Armen. Det var netop det, Christine havde villet. Hun begyndte nu at betragte og berømme ikke Armbaandet, men Armen og Haanden, dens Form, Hvidhed og Skjønhed, og

hun anbragte sine Artigheder saa udsøgt og frit, at Dronningen blev smigret uden at blive forlegen. En anden Gang yttrede hun: »Om end min Reise fra Rom ikke har bragt mig andre Fordele, er den alt tilstrækkeligt belønnet, da jeg herved har faaet det at see, som i sit Slags er det Skjønneste i Verden.« Christine forstod med alle sine Besynderligheder at vinde Enkedronningens Velvillie, skjøndt denne ellers med Mishag betragtede dem, der syndede mod den gode Tones Fordringer.

Mod Andre var Christine ikke saa artig. En gammel Hofmand forfulgte og trættede hende med sine Historier. Første Gang gjorde Christine blot den Bemærkning, at Hr. de Nogent maatte have en særdeles god Hukommelse; men da han ikke forstod Vinket og vedblev at tale om Noget, som kunde indtræffe om Hundrede Aar, svarede Christine: »Jeg vil ønske, at ogsaa De, Hr. de Nogent, maatte til den Tid være levende og i den samme graagule Kjole fortælle de samme Historier; thi, oprigtigt talt, jeg vil hellere høre dem om Hundrede Aar end nu.« — En Aften saae hun et italiensk Skuespil og sagde ved Stykkets Slutning, at Skuespillerne havde gjort deres Sager slet. En, der vilde forsvare dem og Hoffets Mening i dette Punkt, yttrede, at Selskabet pleiede at spille meget bedre, end det havde været Tilfældet den Aften. Christine svarede tørt: »Det troer jeg nok, thi ellers kunde man ikke beholde det.« En Dag hørte hun et Digt af temmelig letfærdigt Indhold blive oplæst. Dronningen viste ikke noget Mishag, men desto mere en Hr. Chapelain, der havde skrevet et Digt om Pigen fra Orleans. Man fortalte Christine hans Dom. »Hr. Chapelain,« faldt hun ind, »er en Stakkel, som gjerne saae, at alle Qvinder vare Jomfruer af samme Art som hans orleanske Pige.« — Ved Ankomsten til Fontainebleau fremtraadte de fornemme Damer, som opholdt sig der, og hilsede Christine med Kys efter Datidens Skik. Christine yttrede til nogle af sine Fortrolige: »Jeg undrer

mig over, hvorfor disse Damer have et saadant Raseri efter at kysse mig. Det kommer vist deraf, at jeg, som man siger, har saamegen Lighed med en Mand.« Det var ogsaa under dette Besøg i Frankrig, at Christine lod den bekjendte Yttring falde: »Jeg holder af Mænd, ikke fordi de ere Mænd, men fordi de ikke ere Qvinder.« Hendes sædvanlige Uvillie mod Ægteskab yttrede sig ogsaa nu. Hun raadede Pigerne fra at gifte sig; »thi,« sagde hun, »endogsaa den bedste Mand fortjener ikke, at man for ham opoffrer sin Frihed; og desuden — at føde Børn til Verden, hvilken uhyggelig Sag!« Hun fattede megen Hengivenhed for en Fru de Thianges og søgte med Iver at overtale denne til at skilles fra sin Mand og følge med til Italien. I Almindelighed blandede Christine sig ofte og ubuden i Andres Affairer, i Hoffets Intriguer, ja i de delicateste Forhold. Den unge Konge havde fattet en saa stor Tilbøielighed for Mademoiselle Mancini, en nær Slægtning af Cardinal Mazarin, at han vilde ægte hende. Baade Enkedronningen og Cardinalen satte sig ivrigt mod Forbindelsen, men længe forgjæves. Under disse Forhold kom Christine til Paris. Hun fattede stor Deeltagelse for de to Forelskede, satte sig ofte ved deres Side, søgte at blive deres Fortrolige og yttrede engang til Kongen: »Hvis jeg var i Eders Sted, skulde Intet hindre mig i at tage den, jeg elskede, til Gemalinde. Man troede, at denne Yttring, som i høi Grad mishagede baade Dronningen og Cardinalen, bidrog til at paaskynde Christines Afreise fra Frankrig.

De strenge Katholiker vare her som overalt utilfredse med Christines Opførsel. Hun talte ligefrem spøgende om det pavelige Hof og dets Andagt. Da hun besøgte den bekjendte Notre Dame Kirke i Paris, yttrede hun ganske uformodet det Ønske at nyde Nadveren der. Da hendes Ledsagere spurgte, hvilken Prælat af den talrige Forsamling hun i dette Tilfælde ønskede til Skriftefader, sagde hun ligegyldigt: »Vælg selv en af Biskopperne, hvilken-

somhelst.« Man valgte Biskoppen af Amiens, og Skriftemaalet begyndte, under hvilket Christine, der laa paa Knæ, til sin Skriftefaders Misfornøielse og Forlegenhed uophørligt saae denne dristigt og stivt i Øinene. Siden fulgte Nadverens Nydelse i selve Kirken. Christine faldt under den ikke engang paa Knæ og viste intet Tegn til Andagt, men talte med de Omkringstaaende under hele Gudstjenesten. Allerede i Rom var Christine bleven misfornøiet med Jesuiterne, som det fortælles, fordi deres General ikke havde gjort hende tilbørlig Opvartning; i Frankrig viste Christine det samme fjendtlige Sindelag mod dem. En Dag havde denne Orden ladet sine Elever opføre et Sørgespil ved Hoffet. Christine gjorde aabenlyst Nar baade af Stykket og af Fædrene selv. Dagen derpaa kom Kongens Skriftefader, Jesuiten Annat, og søgte at tilveiebringe en Forsoning mellem hende og Ordenen. Christine svarede: »Jeg kjender altfor godt Jesuiternes Magt og vilde derfor hellere vælge en mægtig Fyrste til Fjende end deres Orden. Jeg vil ogsaa gjerne forsones med Eder, men paa den Betingelse, at jeg aldrig vælger Nogen iblandt Eder enten til Skriftefader eller til Skuespiller.« Pateren gik naturligviis bort endnu mere misfornøiet end han var kommet.

Den trettende September afreiste Dronningen fra Compiègne under alle ydre Tegn paa en god Forstaaelse mellem hende og Hoffet. Paa Hjemveien besøgte hun Ninon de l'Enclos, som dengang var bekjendt over hele Europa for sin Skjønhed, Aand og Elskværdighed, men tillige for sit frie Levnet og den Aabenhed, hvormed hun forsvarede det. Man sagde, at denne Ninon var den eneste Dame i Frankrig, som Christine gav noget Beviis paa virkelig Høiagtelse.

II.

Christines Besøg i Frankrig havde været meget behageligt. Hver Dag bragte Fornøielser og Adspredelser;

overalt smigredes hendes Forfængelighed. Desuden havde det franske Hofs Rundhaandethed den Fordeel for hende, at hun kunde spare sin egen Kasse. »Frankrig, yttrede hun, »er det skjønneste Land, og det franske Hof det artigste og fineste i Europa.« I Rom havde Christine det ikke saa behageligt. Hendes Ophold der havde mistet Nyhedens Tiltrækning. Underholdningspengene fra Sverige bleve sendte saa uordentligt, at Christine blev nødt til at leve meget stille. Paven og den høie romerske Adel var ikke mere saa opmærksom imod hende som tidligere. Derfor blev Dronningens Residens i Rom denne Gang ikke af lang Varighed, og hun foretog snart en anden Reise til det elskede Frankrig. Som Anledning foregav hun deels en i Italien udbrudt, smitsom Sygdom, deels sit Ønske om at see Kong Ludvig dandse i en stor Ballet, som skulde gives i Paris. Desuden vilde hun give sig en diplomatisk Vigtighed for det franske Hof ved et Forslag om ved Hjælp af franske Vaaben at fratage Spanierne Neapel. Under Paaskud af Mangel paa Tropper afslog den franske Regjering Forslaget, og man gjorde desuden Nar deraf og kaldte det »Argonautertoget.« Nogle sige, at Christine havde meddeelt det franske Hof sin tilsigtede Reise og var bleven indbudt, men de fleste Forfattere negte det Sidste. Hvordan nu end Sagen forholder sig, tiltraadte Dronningen sin Reise, men frabad sig alle Æresbeviisninger. Den Maade, paa hvilken hun reiste, passede heller ikke til Modtagelsen af saadanne, idet Knaphed og Særheder viste sig i hele Eqviperingen. Man saae med Forundring Dronning Christine foretage sin Reise gjennem Frankrig i et Par almindelige Vogne. Klædt i en guul Underkjole, et luvslidt Overliv og med en dagligdags Hue paa Hovedet sad Dronningen ved Siden af Overstaldmesteren, Monaldeschi, og Gardecapitainen, Ludvig Sentinelli, i den første Vogn. I den anden kom det øvrige Personale, og nogle faa Ryttere sluttede Toget. Man hører heller ikke denne Gang Tale om en eneste Høitidelig-

hed ved hendes Modtagelse. Hoffet, der opholdt sig i Paris eller St. Germain, vilde undgaae Besøget og bad hende forblive i Lyon eller Avignon; »man var ikke beredt paa Modtagelsen af en saa høi Gjæst.« Da Christine imidlertid ikke forstod eller ikke vilde forstaae disse Vink, anviste man hende indtil Videre Lystslottet Fontainebleau til Bolig. Men der lod man hende ogsaa forblive. Uge efter Uge haabede hun at blive indbuden til Paris, men forgjæves, og kun faa Personer indfandt sig for at opvarte den i det forrige Aar saa søgte og feirede Dronning. Man saae tydeligt, at Hoffet vilde give sit Mishag tilkjende over hendes Ankomst.

Det var under dette lange og fortrædelige Ophold i Fontainebleau, at Dronningen lod fuldbyrde det berygtede Mord paa Monaldeschi.

Johan Marquis de Monaldeschi var født i Rom og af fornem Slægt. Alle Forfattere beskrive ham som en egenkjærlig, fremfusende, utaknemmelig, aabenmundet Herre uden Ære og Tro. Ved Christines første Ankomst til Italien blev han ikke blot optagen i hendes Tjeneste, men vandt ogsaa snart hendes Gunst, saa at han blev udnævnt til Overstaldmester og bestandig saaes ved Dronningens Side. Mange sagde og troede, at han efter Yndlingen Pimentellis Afsked var hendes erklærede Elsker. — Paa samme Tid havde Christine optaget to Grever Sentinelli i sin Tjeneste. De vare Italienere og Brødre; den ene, Ludvig, blev Capitain for hendes Garde, den anden, Frants Maria, Overkammerherre. Den Sidste modtog endog saa store Gunstbeviisninger af Dronningen, at Mange antoge ham for den virkelige Elsker. Der var ogsaa indtraadt et bittert Fjendskab mellem begge Yndlingerne, og den Ene søgte ved allehaande Rænker at fortrænge den Anden.

Ingen har kunnet eller kan bestemt angive Aarsagerne til den bittre Uvillie, som Christine under denne Reise havde fattet mod Monaldeschi. Naturligviis gjættede man

for det Meste paa forsmaaet Kjærlighed. Et paa den Tid under et falsk Navn udkommet Skrift (Memoires de la vie du Comte D.), som dog er et aabenbart Væv af Opdigtelse og Sandhed, har optaget og bearbeidet denne Gisning. Forfatteren beskriver nemlig, hvorledes Monaldeschi har forelsket sig i en anden Dame, hvorledes han i et Brev til denne Sidste klager over sin tunge Lod, over Dronningens Forelskelse i ham, over sin egen Modbydelighed for hendes Person o. s. v., og endelig fortælles der, at samme Dame, opbragt over Monaldeschi's Løgne og Bedragerier, gjennem Sentinelli har ladet det omtalte Brev tilstille Dronningen.

Den Forklaring, som er fulgt af mere troværdige Forfattere, deriblandt af den daværende svenske Gesandt i Paris, Courtin, i hans samtidige Indberetninger til Stockholm, er følgende:

Monaldeschi's Rival til Christines Yndest, Frants Maria Sentinelli, var under denne Reise bleven ladt tilbage i Italien. Monaldeschi opsnappede og gjemte nogle af hans Breve. Istedetfor disse opsatte han i Sentinellis Navn en Deel andre Breve af et for Christine ufordeelagtigt Indhold. Siden reenskrev han dem og efterlignede paa en heldig Maade Sentinelli's Stiil, en Kunst, hvori han besad en temmelig stor Øvelse. Alt var saaledes bestemt, at Brevene skulde komme Christine ihænde og saaledes for bestandigt styrte den forhadte Medbeiler. Dette Rænkespil understøttedes af Passerini, en Usling, som Monaldeschi havde hjulpet til at blive Dronningens Hofprædikant. Efter Nogles Formodning var det den samme Passerini, som havde reenskrevet Sentinelli's eftergjorte Breve.

At Indholdet af disse opdigtede Breve har været baade ufordeelagtigt og høist ubehageligt for Christine, veed man, men heller ikke mere. Den troværdigste Hjemmelsmand (Courtin), som har yttret sig derom, forsikkrer, at Sagen ikke angik Kjærlighedsaffairer.

Det var under Opholdet i Fontainebleau, at disse In-

triguer begyndte at udvikle sig. Christine fattede snart Mistanke om Bedrageri hos Monaldeschi, maaskee især, fordi hun kjendte hans Fjendskab til Sentinelli. Hun begyndte derfor nøie at vaage over hans Færd og opsnappe de Breve, som kom til ham. Hun blev nu mere og mere forvisset om Overstaldmesterens Forræderi saavel mod Stalbroderen Sentinelli, hvem han vilde styrte, som mod hende selv, hans Velgjørerinde, om hvem han letsindigt udspredte nedrige Beskyldninger. Tilsidst henvendte hun sig til Passerini, som forraadte Hemmeligheden og udleverede Monaldeschi's Udkast til de omtalte Breve. I hele denne Tid skjulte hun sin Mistanke og viste Monaldeschi den samme Tillid og Velvillie som før, for at han Intet skulde mærke, indtil der kunde skaffes gyldigt Beviis. En Dag begyndte hun at tale med ham om de slette og nedsættende Rygter, der udspredtes angaaende hendes Levnet. Monaldeschi, der troede sig selv sikker, sagde: »Disse fordreiede Angivelser maae dog komme fra En eller Anden, som staaer i et meget nært Forhold til Eders Majestæt. Det kan vel næppe komme fra nogen Anden end Overkammerherren, Sentinelli, eller fra mig. Eders Majestæts Skarpsindighed vil snart udfinde Bedrageren, og det er min Bøn, at han ikke maa blive skaanet.« Dronningen svarede: »Hvad Straf fortjener da en saadan Forræder?« Marquien sagde: »Eders Majestæt bør uden Barmhjertighed strax lade ham nedstøde. Det vilde være en saa retfærdig Handling, at jeg vilde tilbyde mig selv til dens Fuldbyrder eller til dens Offer, hvis jeg befandtes at være Forbryderen.« — »Godt,« svarede Christine, »husk vel paa disse Ord og vær overbeviist om, at jeg ikke skal skaane Forræderen.« — I Slutningen af October kaldte Christine Le Bel, Prior i det derværende Mathurinerkloster til sig. Hun overleverede ham en forseglet Pakke uden Udskrift og befalede ham at passe godt paa den, indtil hun selv forlangte den tilbage. Denne Pakke indeholdt Beviserne for Monaldeschi's Forræderi. Det sy-

nes, som om disse ikke alene bestode i de efter Sentinelli efterskrevne Breve, men ogsaa i nogle Udkast dertil, skrevne med Monaldeschi's egen, uforstilte Haand. Hun befalede desuden Ludvig Sentinelli med Navns Fortielse at berette hele Sagen for en Munk og spørge, om ikke et saadant Forræderi fortjente Døden, hvilket Munken bejaede.

Imidlertid begyndte Monaldeschi at undre sig over sine Breves Udeblivelse. Der kom andre Omstændigheder, som forøgede hans Uro. Han brændte en Deel af sine Papirer og begyndte under Klæderne at bære en let Pantserskjorte for at beskytte sig mod uventede Tildragelser. Tilsidst kunde han ikke dølge sin Uro; thi hans Bleghed og nedslagne Sindsstemning faldt strax i Øinene. Man troede at bemærke, at han beredte sig til en hemmelig Flugt.

Men Christine vilde ikke lade ham undslippe. Den første November fik han Befaling til at indfinde sig i Hjortegalleriet, som bar dette Navn af de der anbragte Hoveder og Horn af Hjorte, som de sidste franske Konger havde nedlagt. Monaldeschi kom og traf der Christine, som begyndte en Samtale om ligegyldige Ting. Nogle Øieblikke efter traadte Ludvig Sentinelli ind fra den ene Side med to af Dronningens Drabanter og fra den anden Side Pater Le Bel; efterat denne var kommen ind, blev Døren slaaet heftigt i Laas. Nu hævede Christine sin Stemme, kaldte alle de Indkomne nærmere og forlangte og modtog af Le Bel den betroede Pakke. Hun aabnede den, fremdrog de eftergjorte Breve, viste Monaldeschi dem og spurgte med høi og heftig Røst: »Kjender I disse?« Monaldeschi begyndte at skjælve, men negtede det dog og troede, det var Afskrifter, som Dronningen selv havde ladet tage. Christine spurgte igjen: »I veed altsaa Intet om disse Breve.« Hun taug og gav ham nogle Øieblikke til at besinde sig, men ogsaa han taug. »O, hvilken Bedrager!« udbrød Dronningen og fremtog nu de af ham med ufordreiet Haand-

skrift opsatte Udkast til de samme Breve. Monaldeschi vedkjendte sig sin Skrift, men søgte ved Forklaringer og Udflugter at vælte Skylden paa Andre. Men da dette ikke lykkedes, kastede han sig paa Knæ og bad om Naade. Nu droge Sentinelli og begge Soldaterne deres Kaarder, rede til at efterkomme Christines Vink. Monaldeschi bad hende høre et Forsvar. Da hun gav sit Bifald hertil, reiste han sig op og førte hende afsides fra det ene Hjørne af Værelset til det andet, medens han talte ivrigt og ledsagede sin Tale med heftige Gebærder. Christine fulgte og hørte ham uden Tegn til Misfornøielse, men ogsaa uden Tegn til Medlidenhed med hans Angst. Denne Talen og Frem- og Tilbagevandren varede en heel Time. Een Gang vendte Christine sig til Le Bel og sagde: »Min Fader! Jeg beder Eder være Vidne til, at jeg ikke gjør mig skyldig i nogen Overilelse, men giver denne Forræder al den Tid til at forsvare sig, som kan forlanges af en Person, der er bleven saaledes forulempet som jeg.« Mod Slutningen af den omtalte Samtale tvang hun Monaldeschi til at udlevere de Papirer, han havde i Lommen. Ogsaa deriblandt fandtes nogle Breve med eftergjort Stiil og Monaldeschi's egenhændige Udkast dertil, alle af samme Indhold som de tidligere. Forvirret og aldeles overbeviist kunde Monaldeschi ikke fremføre et eneste Ord mere; Christine vendte sig paany til Le Bel og yttrede høit og med Eftertryk: »Min Fader! jeg overlader dette Menneske i Eders Hænder; bered ham til Døden og hav Omhu for hans Sjæl!« Prioren og Monaldeschi kastede sig ned for hendes Fødder; Begge bade i næsten lige stor Angst om Naade og Tilgivelse. Monaldeschi vedkjendte sig sin Brøde og indrømmede, at han for nogle Dage siden havde udtalt Dødsdommen i den samme Sag og netop i samme Værelse. Han bønfaldt om den Naade, at Straffen maatte forandres til livsvarig Forviisning fra Europa. Men Christine var ubevægelig. Hun yttrede til Prioren, at mangen En var bleven

radbrækket for en mindre Forbrydelse end den, Monaldeschi havde begaaet. Til denne Sidstes Bøn svarede hun: »Det er bedre at døe end at leve som Nidding. Gid Gud maatte vise Eder Barmhjertighed, som jeg har viist Eder Retfærdighed!« Derpaa vendte hun dem Ryggen og gik ud.

Sentinelli og Soldaterne satte nu deres Kaarder mod Monaldeschi's Bryst og befalede ham strax at begynde Skriftemaalet; »thi han havde ikke mange Øieblikke tilbage.« Monaldeschi kastede sig for Priorens Fødder og bad denne anraabe Dronningen om Naade. Le Bel svarede under Taarer: »Bed Gud om Naade; det er bedre.« Monaldeschi vilde imidlertid ikke begynde sit Skriftemaal, men vedblev i sin Angst at bede om Le Bel's Mægling. Denne gik endelig og fandt Dronningen med et roligt Ansigt og uden Spor af Bevægelse. Han faldt ned for hendes Fødder og bønfaldt hende under Taarer og Hulken ved Frelserens Lidelse og Død om at vise Barmhjertighed mod den Ulykkelige. Han bad hende huske paa, at hun var i en fremmed Konges Slot og burde derfor tage i Betænkning, hvorvidt denne vilde bifalde en saa voldsom Fremgangsmaade. Christine svarede: »Jeg er her hverken som Flygtning eller Fange og har altid og allevegne Ret til at straffe mine Fjender. For mine Handlinger er jeg Ingen ansvarlig uden Gud.« Prioren vilde ikke ophidse hende ved Indvendinger herimod, men anraabte derimod hendes Mildhed og store Navn. Dette vilde lide ved en saa blodig og opsigtvækkende Afstraffelse, der, om den end i sig selv var retfærdig, af Mange vilde blive dadlet som voldsom og forhastet. Dette kunde undgaaes og Marquien dog komme til at bøde for sin Forbrydelse, naar han overgaves i Rettens Hænder.« »Hvad,« raabte Christine, »skal jeg som har uindskrænket Magt over mine Undersaatter, nødes til at begynde Rettergang for at faae en svigefuld Tjener afstraffet, om hvis Troløshed jeg har fuldt Beviis, og det af hans egen Haand.« »Men,« sagde Le Bel, Eders Majestæt er selv Part i denne Sag.« — »Nei, min

Fader,« svarede Dronningen, »min Samvittighed tillader mig ikke at bifalde Eders Begjæring, vend derfor tilbage og bered den Ulykkelige til Døden.«

Le Bel maatte adlyde. Under Taarer og trøstende Ord omfavnede han Monaldeschi og bad ham berede sig til Døden. Ved dette Svar opløftede den Ulykkelige flere Angstskrig, men faldt tilsidst paa Knæ og begyndte sin Syndsbekjendelse. Et Par Gange afbrød han den og reiste sig op under fornyede Angstraab, men faldt atter ned og fortsatte Bønnen. Nu aabnedes en Dør, og Passerini traadte ind. Strax sprang Monaldeschi op og gik hen til den Indtrædende, greb hans Hænder og bad om hans Forbøn. Hofprædikanten og Sentinelli gik begge ind til Dronningen. Da Christine hørte, at Monaldeschi endnu ikke var færdig med Skriftemaalet, udraabte hun: »Den Cujon, som er bange for at døe! Saar ham og søg paa den Maade at tvinge ham til Skriftemaalet!« Sentinelli kom alene tilbage og sagde: »Marquis! Har Du ikke skriftet endnu, saa bed Gud om Naade, thi nu maa Du døe.« Med det Samme trængte han den Ulykkelige hen mod Muren og rettede et Kaardestød mod Maven. Pantserskjorten beskyttede Legemet, men Monaldeschi omfattede Kaarden saa fast, at den krummede sig, og et Par Fingre bleve afskaarne, da Sentinelli trak den tilbage. Denne havde mærket Pantserskjorten og gav derfor Monaldeschi et Hug i Ansigtet. Den Ulykkelige raabte nu paa Prioren, ved hvis Nærmelse Soldaterne trak sig nogle Skridt tilbage, og Skriftemaalet fuldførtes. Derpaa kastede Monaldeschi sig ned paa Gulvet, og en af Soldaterne gav ham et voldsomt Hug i Hovedet. Den Ulykkelige gjorde Tegn til, at de skulde afhugge hans Hoved for at forkorte Pinslerne. Soldaten huggede tre Gange, men forgjæves; thi Pantserskjorten var trukken op under Klæderne lige til Hovedet. Nu aabnedes en Dør, og Passerini traadte ind igjen. Monaldeschi hørte Lyden og slæbte sig i Blod langs Væggen henimod den Indtrædende. Han haa-

bede Naade, men Præsten kom blot for at modtage hans sidste Bøn, hans sidste Bekjendelse og vendte atter tilbage til Dronningen. Idet denne gik ud, løftede en af Soldaterne sit Sværd og stødte det i Monaldeschis Hals, saaledes at hans Strube blev overskaaret, og den Ulykkelige styrtede bevidstløs til Gulvet. Dog varede det endnu et Qvarteer, inden Blodtabet afkræftede ham, og Alt var forbi. Dette uhyggelige Optrin havde varet fra Klokken et, da Monaldeschi kom, til omtrent Klokken fire, da han drog sit sidste Suk.

Medens Monaldeschi led Dødsangst og en marterfuld Død, sad Dronningen et eller to Værelser derfra med et ikke blot roligt, men ogsaa glad Ansigt, som om Intet særdeles Vigtigt var paafærde. Da Sentinelli kom ind og berettede, at Alt var forbi, yttrede hun: »Det er med Uvillie, at jeg har seet mig tvungen til denne Afstraffelse, men Retfærdigheden fordrer den«. Hun lod udbetale Hundrede Livres til Mathurinerklosteret og paalagde Prioren Le Bel at besørge Begravelse og Sjælemesser for den Ulykkelige. Morderne fik Tilladelse til at tage Flugten.

Over hele Europa viste man ikke blot Mishag med, men ogsaa Afsky over Christines Opførsel i denne Sag. »Om ogsaa hendes Rettighed og Beføielse til at straffe fra Lovens Side kunde forsvares ifølge den Enevoldsmagt over sine Tjenere, hun ved Thronfrasigelsen havde forbeholdt sig, maatte hun betænke, at Monaldeschi, skjøndt han stod i hendes Tjeneste, dog vedblev at være Pavens Undersaat; og Straffen fuldbyrdedes desuden i en fremmed Konges Rige, ja, endog paa et af hans Slotte, som han af Gjæstfrihed for Øieblikket havde overladt hende. Samvittighedsfuldhed, Forsigtighed, Billighed, ja, selv Retfærdigheden havde derfor maattet lede hende til at raadføre sig med Paven og Kongen af Frankrig, inden Straffen fuldbyrdedes. Og var denne Afstraffelse nødvendig? Var Forbrydelsen saa himmelraabende, at den uundgaaelig maatte straffes, og det saa blo-

digt, ja, med Opoffrelse af Christines egen Anseelse! Hvori bestod da denne forfærdelige Brøde? Hvorfor var Christine saa egensindig at lade hele Verden i Ubekjendtskab derom? Man fristedes jo til at troe, at Alt bestod i Bagvadskelser, maaskee beskjæmmende og nedrige, men dog blotte Bagvadskelser. Om ogsaa den qvindelige Forfængelighed var bleven saaret og dybt saaret, saa havde dog den qvindelige Barmhjertighedsfølelse burdet om ei tilgive, saa dog nøies med en mildere Straf.« Saaledes tænkte, talte og skrev man over hele Europaa, og det varede ikke længe, inden Christine fik Følgerne af sin Opførsel at mærke.

Det franske Hof kom i en ikke ringe Forlegenhed ved denne Begivenhed. Paa den ene Side afskyede man Christines Grumhed og harmedes over hendes Dristighed: at vove en saadan Handlig i den mægtige Kong Ludvigs Rige og Slot, men paa den anden Side vidste man ikke, hvilken Straf der kunde paalægges hende som Qvinde, Fremmed og Ingens Undersaat. For at komme lettere ud over disse Vanskeligheder bad man Christine om at give Sagen en anden Forklaring, da Regjeringen paa sin Side vilde lade, som om den var uvidende om det Hele. Men Christine vægrede sig i Begyndelsen med sin sædvanlige Stolthed ved at nedlade sig til denne Udvei; dog synes det, at hun tilsidst er gaaet ind derpaa. Hoffet lod nu, som om Intet var forefaldet, og Ludvig aflagde for Skinnets Skyld Christine et Besøg, som dog var baade kortvarigt og koldt.

Ogsaa med Mazarin havde hun en Sammenkomst. Følgen heraf var, at Christine maatte love at vende tilbage til Italien uden at besøge Paris. Indtil videre blev hun i Fontainebleau; men her lod man hende leve i Eensomhed med hendes eget, i alle Henseender ubetydelige Selskab. Næsten Ingen af Betydenhed hædrede hende med sit Besøg.

Det var paa den Tid, at Christine faldt paa den Idee at besøge England. Hun haabede der at blive vel modtaget

og paa en ny Skueplads vække ny Henrykkelse i Stedet for den, der var saa betydeligt kjølnet i Frankrig. Under et eller andet Paaskud afsendtes der til Cromwell et Sendebud, som i London høit og tydeligt skulde omtale Christines overordentlige Beundring for Protectoren og hans Værk, hendes brændende Ønske om at see en saa usædvanlig Mand og saa videre. Men Cromwell frygtede Christines hvasse Tunge, hendes utaalelige Nykker og Bekostningerne ved hendes Modtagelse. Desuden kunde han, der havde gjort sin Lykke ved at forfølge Papismen, næppe vise nogen udmærket Æresbeviisning mod en Overløber til denne Tro. Han undgik Besøget. Christines Smiger besvaredes med lige saa udsøgte Artigheder, men derimellem forekom ikke et eneste Ord, der kunde opfattes som en Indbydelse til London. Christine maatte forblive i Fontainebleau.

Lysten efter at komme til Paris vaagnede imidlertid paany og med forøget Styrke. Uagtet Christine havde lidt den Ydmygelse i hele tre Maaneder at være overladt til sig selv i Fontainebleau, uagtet hun havde lovet Mazarin at vende tilbage til Italien, seirede dog Lysten efter Paris, og hun begyndte igjen at bede om Tilladelse til at maatte besøge denne By. Det franske Hof, som havde udtømt alle mulige Udflugter, maatte tilsidst give sit Bifald. Næppe havde Christine faaet dette, førend hun deels ridende, deels kjørende og deels seilende skyndte sig til Paris med et saadant Hastværk, at kun to Personer af Selskabet formaaede at følge hende. De Øvrige kom først nogle Timer senere. Til hendes Modtagelse vare dengang ingen Høitideligheder foranstaltede; dog fik hun til Bolig Cardinal Mazarin's Værelser paa Slottet. Dette skulde være et høfligt Vink om saasnart som muligt at afreise igjen for ikke at være den gamle og mægtige Minister længe til Besvær. Man søgte ogsaa paa andre Maader at virke til samme Maal. Den franske Enkedronning udtalte høit, at Christine kun vilde blive een Dag i Paris. Hun paalagde endogsaa sine Hofdamer at

omtale for den svenske Dronning, hvor kjedeligt der for Øieblikket var ved det franske Hof, hvor faa Fornøielser der fandtes, o. s. v., og da Christine ikke forstod eller ikke vilde forstaae disse Vink, gik man endnu videre. En Aften havde den fremmede Dronning dandset i et privat Selskab. De Nærværende fandt hendes Dands latterlig. Maaskee var den det ogsaa paa Grund af den enogtredive-aarige Dronnings mindre ungdommelige Udseende og usædvanlige Dragt, Manerer og Trin, maaskee var den det ikke, man lod sig vel i sin Dom paavirke af Hoffets Uvillie mod hende; men imidlertid fortaltes det paa Slottet, hvorledes man havde gjort sig lystig over Christines Dands. Enkedronningen yttrede da sin Lyst til at see den, i hvilken Hensigt Christine blev indbudt til Kongen. For endnu mere ugeneert at kunne give Latteren Luft blev kun den fortroligste Hofkreds indbudt. Men Christines Veninde, Marquise de Bregis, underrettede hende om Listen. Hun indfandt sig paa Slottet, men man kunde ikke bevæge hende til at dandse.

Uagtet alle disse Ubehageligheder blev Christine dog i Paris ikke een, men flere Dage, ja endogsaa Uger. Hun syntes ikke at mærke eller agte Hoffets saarende Opførsel. Med et glad Udseende og let Sind deeltog hun i dets Fornøielser, ja i alle andre Forlystelser, som ledsagede den muntre Carnevalstid. Efter at have sovet den største Deel af Dagen skyndte hun sig næsten hver Aften ud, tog den første den bedste Hyrevogn og kjørte omkring til Maskerader og Comedier til langt ud paa Natten. Hun ligesom jagede efter alle mulige Fornøielser og syntes til Trods for Hoffet at befinde sig overordentlig vel. Mod Carnevalets Slutning omtalte hun for Kongen sin store Lyst til under den forestaaende Faste at faae Leilighed til at høre og beundre de største Prædikanter i Paris. En anden Gang yttrede hun, at det ikke havde været hende nær saa tungt at forlade sit Fædreland som denne Gang at skulle forlade Frankrig, ja, der gik det Rygte, at hun agtede for bestandigt at tage Ophold i dette Land.

Man kjender ikke alle de Midler, Hoffet brugte for at paaskynde hendes Afreise. Man veed kun, at hun fik udbetalt to Hundrede Tusinde Livres af de resterende Underholdningspenge, som hun ved Thronfrasigelsen havde forbeholdt sig; endvidere at Mazarin lovede hende at afstaae sit Palads i Rom. Der fortælles endogsaa, at Enkedronningen har udtalt, at, hun selv vilde flytte fra Louvre, hvis Christine ikke gjorde det. Christine tog en stolt Afsked og afreiste, ligesom Carnevalstiden var forbi. Hun lagde Veien over Fontainebleau, Avignon og Toulon; derfra gik hun tilsøes til Livorno og endelig til Rom, hvor hun opslog sin Bolig i Mazarins Palads. Hendes Modtagelse var mindre høitidelig end nogen af de tidligere Gange. Derimod syntes man at spore mindre Stolthed i hendes Opførsel, end hun før havde viist.

Denne Christines anden Reise til Frankrig blev i mange Henseender et Vendepunkt for hende. Med Hensyn til hendes Anseelse i Europa blev den det Samme, som Aaret 1651 havde været i Sverige. Da Christine forlod Sverige, var Europa endnu opfyldt af de Lærdes Lovsange over hendes Person. Hun blev næsten overalt modtaget med Nysgjerrighed, Beundring og glimrende Høitideligheder. De, som ikke frivilligt stemmede med heri, gjorde det alligevel af Frygt for et vittigt Indfald, som, udtalt af Dronningen, snart vilde gjenlyde ved alle Europas Hoffer. Konger og Fyrster kappedes om at feire denne store Aand, der havde baaret Kronen ligesom de selv og, som Digterne sang, havde hædret den mere, end hun var bleven hædret af den. Meest udbasunedes dog hendes Berømmelse af Katholikerne, som dermed vilde forstørre Værdien og Æren af denne Erobring. Efterat saadanne Rygter vare gaaede forud, reiste Christine i Aarene 1654 til 1657 omkring i Europa og samlede sig en rig Høst af Beundring og Æresbeviisninger. Men derved saaedes intet Frø til et blivende stort Navn. Hvorsomhelst hun viste sig, forsvandt

Glandsen og Trylleriet ved hendes Navn. Før Ankomsten talte man om hendes Forstand og store Egenskaber, efter Afreisen om hendes Besynderligheder, Nykker og Feil. Disse nye, men for det Meste overeensstemmende Erfaringer forandrede fuldstændigt den almindelige Mening. Man begyndte at ansee Christine for mere besynderlig end stor. Den Maade, hvorpaa hun reiste omkring i Europa, det Selvraadige i hendes hele Opførsel, den Maade, hvorpaa hun tryglede sig til Frankrig 1657, Alt dette og fremfor Alt især det uhyggelige Mord paa Monaldeschi bragte Uvillien og Foragten til den høieste Spidse. Fyrsterne skjøde hende fra sig, og det een Gang for Alle. Med Undtagelse af en Høitidelighed i Kjøbenhavn 1660 blev hun i de sidste tredive Aar af sit Liv og uagtet sine mange Reiser gjennem Europa ikke en eneste Gang indbudt til noget Hof. Digterne og de Lærde, hvis Forhaabninger i saa mange Henseender vare blevne skuffede, forandrede deres tidligere Berømmelse til Dadel, som udtaltes høit og uden Frygt. Thi Christine var ikke mere den aandrige Dronning, hvis vittige Indfald frygtedes som en Dødsdom; hun var en lunefuld Qvinde, hvis Ord og Mening for det Meste bestemtes af Øieblikket, en Person, over hvis Besynderligheder og Særheder man gjorde sig lystig, men om hvem man forresten lidet bekymrede sig. Dette synes netop at være Grunden til, at der med Undtagelse af hendes Reiser til Sverige kun findes meget faa Optegnelser om hendes Liv efter 1658. Europa havde een Gang for alle fældet sin Dom over hende, og man ansaae det for overflødigt at samle yderligere Beviser til Bekræftelse af denne Doms Retfærdighed.

C. H. Stremme.

Ejnar Tambeskjælver.*)

I Aaret 982 fødtes, uden Tvivl paa Gaarden Gimse Sydvest for Trondhjem i Gulaadal, et Drengebarn, der fik Navnet Ejnar. Faderen, Endride, er meest bekjendt ved denne Søn, men Farfaderen, Styrkar, nævnes ved Slaget i Hjørungevaag som en af de meest ansete Lehnsmænd i den nordlige Deel af Norge, ligesom hans Skib i Slaget ved Svolder var saa anseeligt, at det var blandt dem, der af Fjenden antoges for at være Kong Olavs navnkundige »Langorm«. Længere tilbage var Ætten i Slægt med de i Sagaerne berømte Mænd: Ketil Hæng og Kveldulv, en Slægt, hvis Selvfølelse var saa stor, at den tildeels ikke kunde finde Plads for sig i Norge, efter at dette var kommet under een Konges Vælde, hvorfor den vandrede til det frie Island, og hos hvilken Kraften undertiden strømmede over i en egen Art Raseri, der for Andre havde noget Trolddomsagtigt. Ligesom den dengang Nyfødte ikke blev sin Æt ulig, satte han, som det vil sees, ogsaa stor Priis paa at stamme fra denne og følte den deri liggende Tilskyndelse. Om Ejnars Opdragelse kjende vi ingen Enkeltheder, men Udfaldet var, at han atten Aar gammel omtales som »den stærkeste Mand og bedste Bueskytte i Norge; hans Skud havde Kraft fremfor alle andre Mænds; han skjød med Piil gjennem en endnu blød, raa

*) Efter Fornmanna sögur (Bind 1—6), Snorro, Fagerskinna og P. A. Munch: „det norske Folks Historie“.

Oxehud, der var ophængt paa en Bjælke, og gjorde sig derved navnkundig; han var dygtigere paa Skier end enhver Anden og i det Hele den største Idrætsmand.« Samme Aar aflagde han ogsaa den maaskee meest bekjendte Prøve paa sin Tapperhed ved sin Deeltagelse i Slaget ved Svolder, hvortil han ligesom sin Farfader*) fulgte Kong Olav. Vistnok krævede Vedtægten, at Langormens Mandskab skulde være mindst tyve Aar, saa Ejnar ei heller antoges for at kunne svare til en fuldvoxen Mand, men den almindelig bekjendte Beretning om hans Deeltagelse i denne Kamp viser noksom, at han kunde gjøre Fyldest for en Saadan.

Buen var hans Yndlingsvaaben, og fra denne fik han ogsaa sit Tilnavn: Strengerysteren (Þambarskelfir).

Et af de mange Sagn om Olav Trygvesens Frelse fra Slaget lader Ejnar føres bort af de Danske og sælges som Træl, men løskjøbes og sættes i Frihed af den forklædte Kong Olav, der tillige forudsiger ham hans Skjæbne; et andet Sagn lader Kong Olav i Østerlandene spørge en norsk Pilegrim om Ejnar og give ham det Vidnesbyrd, »at han kæmpede kraftigst paa Langormen efter sin Ungdom, thi han var kun atten Aar og dog lige med Kongens tappreste Kæmper.« Ja, han sendte endog Ejnar en Kniv og et Bælte med de Ord, »at Ingen havde kæmpet bedre paa

*) Da denne den Gang maatte være ældre, har allerede Snorro, hvem P. A. Munch giver Medhold, i Stedet for ham indsat Sønnen Endride. Men hvis Slaget i Hjørungevaag efter almindelig Antagelse stod 994, var altsaa Styrkar endnu den Gang kampdygtig og behøvede jo Aar 1000 kun at være omtrent tredsindstyve Aar. At Stykar levede under Olav Trygvesen, er vist, da han nævnes blandt de fremragende Mænd, hvem hiin truede med at ville offre, da det forlangtes af ham, at han skulde offre — en Trusel, ved hvilken han netop tvang Hine til at lade sig døbe. Da hverken Styrkar eller Endride nævnes efter Svolderslaget, hvorimod Ejnar nævnes som Herre paa Gimsø, have rimeligviis begge Hine været med i Slaget og ere faldne der.

Ormen end han«. Vist er det derimod, at Erik Jarl ikke alene gav ham Fred og sluttede Forlig med ham, men endog gav ham sin Søster Bergljot til Ægte, da han foruden sine personlige Egenskaber var »ætstor og rig.« Tillige overdrog han Ejnar en stor Deel af de Jarlen tilkommende Ydelser i Egnen om hans Gaard, saa han blev mægtigst og indflydelsesrigest af Lehnsmændene i Trøndelagen, en ivrig Ven og stor Støtte for Jarlerne. Dog vedblev Ejnar at sørge over Tabet af Olav Trygvesen og var sjælden fuldglad. Ægtefolkene begavedes med en Søn, der ligesom Farfaderen kaldtes Endride og tillige var stor og stærk og i Meget sin Fader lig.

Da Erik Jarl drog til England for at hjælpe Knud den Store med dette Lands Erobring (1015), viste han atter Ejnar sin Tillid ved at overdrage ham Formynderskabet for sin Søn Hakon og derved Styrelsen af det halve Norge. Imidlertid fangede Olav den Hellige strax ved sin Ankomst den unge Hakon og tvang ham til at opgive enhver Fordring paa Norge. Ikkedesmindre vedblev Ejnar trofast at støtte sin Svoger Svend, hvem Broderen Erik ved sin Afreise havde overdraget Styrelsen af den anden Halvdeel af Norge. Da han saaledes erfarede, at Olav var kommen til Trøndelagen og holdt Thing med Bønderne for at kundgjøre dem, hvorledes Hakon havde afstaaet ham Retten til Norge, og at Olav vilde overraske Svend Jarl, underrettede Ejnar denne derom, hvorfor Svend ogsaa skyndte sig at mødes med ham. Svend vilde nu strax samle en Hær mod Olav, men Ejnar raadede til at bruge Forstand og ikke fare frem uden Forstand. De skulde kun passe paa Olav og ikke lade ham mærke Andet, end at de holdt sig rolige, saa vilde han nok slaae sig til Ro i den forestaaende Juul; hvis han derimod erfarede, at de samlede en Hær, vilde han drage bort til Søes. Ejnars Raad blev fulgt og slog for saa vidt til, som Olav virkelig ogsaa tog fast Ophold i Nidaaros (Trondhjem), men da han holdt omhyggelig Vagt,

lykkedes det ham dog at undslippe fra det Angreb, hine gjorde paa Byen, der blev plyndret og brændt. Palmesøndag derefter stod det afgjørende Slag ved Næs (mellem Skeensfjord og Laurvig). Ejnar fraraadede forud Kampen og søgte tillige idetmindste at afholde Svend fra for tidlig at opbruge Skudvaabnene, da »det vilde blive en haard Byge, naar de fik dem igjen«. Svend fulgte imidlertid til sin egen Skade intet af Raadene, hvorfor Ejnar heller ikke kunde hindre, at Slaget blev et Nederlag for ham; men han viste dog sin Svoger en stor Tjeneste ved at gjøre et Anker fast i Forstavnen af hans Skib og saaledes slæbe dette bort, ligesom Kongens Folk vare i Færd med at entre det. Ejnar indsaae nu, at der for Øieblikket ikke kunde være Tale om Modstand, hvorfor baade han og Svend toge deres Tilflugt til den Sidstes Svoger, Kong Olav Skjødkonge i Sverige. Ejnar opholdt sig dog ogsaa noget i Danmark. Efter Olav Skjødkonges Død blev han imidlertid forligt med Olav den Hellige, saaledes at han skulde have alle sine egne Ejendomme tilbage og ligeledes Alt, hvad der havde været hans Hustrues Medgift. Han vendte nu efter sex Aars Fraværelse tilbage og boede paa sine Gaarde uden at give sig i Kongens Tjeneste, men holdt sig og sine Mænd paa det Prægtigste, da han havde meget store Eiendomme, skjøndt han havde maattet opgive de ham tillagte Ydelser af de omboende Bønder. Aaret efter sin Hjemkomst gjorde Ejnar en Reise til England og besøgte vel der sin Hustrues Brodersøn Hakon (muligviis levede dennes Fader Erik endnu), ligesom ogsaa Kong Knud den Store; derfra drog han til Rom, hvorfra han efter et Aars Forløb vendte hjem — dog uden at vise sig hos Kong Olav.

Medens Ejnar saaledes holdt sig fjern fra al Deeltagelse i det offentlige Liv, forefaldt en Begivenhed, der viste hans kraftige Æresfølelse og faste Villie til at værne om denne. Paa Jæderen (den sydvestlige Kyst af Norge) boede Erling Skjalgsen, hvem Olav Trygvesen havde givet sin

Søster Astrid til Ægte for at støttes af hiin, der var »den anseeligste unge Mand i Norge«; og da hun ikke vilde ægte en Mand uden Fyrsterang havde han med det Samme overdraget hiin alle kongelige Afgifter fra Lindesnæs til Sognefjord, idet han fik denne Strækning i Lehn paa samme Maade som Harald Haarfagers Sønner, »saa, skjøndt han ei vilde kaldes Jarl, havde han dog større Magt end de fleste Skattekonger«. Efter Olavs Fald fandt vel Erik Jarl, at Erlings Magt var for stor, og vilde fratage ham Kongeafgifterne, men Erling krævede dem alligevel, og Landboerne betalte hellere til Begge, end de vilde udsætte sig for Erlings Overfald. Hvad deres indbyrdes Forhold angik, kunde Jarlens Fogder ikke holde sig i Erlings Lehn, og selv vovede han ligesaalidt at komme paa Gjæsteri i Nærheden uden at være meget mandstærk. Erling selv havde altid et Hundrede Frigivne hos sig, hvis Antal han forøgede paa den smukke Maade, at han gav sine Trælle et bestemt Dagværk og ved dettes Opnør Frihed til at arbeide for sig selv, ligesom de ogsaa fik et Stykke Jord at drive, for at de paa begge disse Maader kunde samle Penge til at løskjøbe sig. De Frigivne satte han saa i Vei ved at hjælpe dem til Sildefiskeri eller Opdyrkning af øde Strækninger. Svend Jarl sluttede derfor, da han kom til at styre Norge for sin Brodersøn Hakon, strax Forlig med Erling og indrømmede ham alle hans gamle Indtægter; ligeledes fik Erlings Søn Aslak Svends Datter til Ægte. Erling kæmpede derfor ogsaa for Svend i det omtalte Slag ved Næs, men drog efter dettes uheldige Udfald tilbage til sin Gaard. Endelig sluttedes der Forlig mellem ham og Olav den Hellige paa den Betingelse, at Kongen skulde bestemme, hvilken Deel han vilde overdrage Erling af Kongeafgifterne. Denne mægtige Mand havde en Datter ved Navn Sigrid, der blev opfostret hos en af Kongens Ombudsmænd, og da denne blev forflyttet nordligere op i Norge, maatte hun følge med mod sin Villie, da hun navnlig var utilfreds med at være skilt fra sine Frænder.

Paa denne Tid vilde netop Ejnars Søn, Endride, seile sydpaa. Han havde Skjønhed og Fagerhed efter sin Moders Frænder, Hakon Jarl og Sønner, men Væxt og Styrke havde han efter sin Fader tilligemed alle de Færdigheder, som Ejnar havde fremfor andre Mænd; han var ogsaa den vennesæleste Mand, »saa han med Rette kunde kaldes den raskeste unge Mand i Norge«. Da han kom til den Ø, hvor Sigrid var, med et Skib, malet over Vandgangen og med prægtig Stavn samt udsøgt Mandskab, gik Sigrid ned til Skibet og spurgte, hvem der styrede det, og efter at have erfaret det, bad hun om at maatte komme med. Endride spurgte, hvem hun var, men overhørte Svaret i sin Travlhed med at omlade Skibet, saa han først erfarede, hvem hun var, da de vare under Seil, og for silde indsaae, hvor ilde det vilde blive ham optaget, at han havde taget hende med. De fik Modvind og maatte søge Land paa en øde Ø, hvor de ikke havde Andet at opholde sig i end et Fiskerskuur; men Sigrid holdt sig i Tillid til Endrides Ridderlighed nærmest til ham; saaledes gik tre Døgn, da sagtnedes Uveiret og de gik atter ombord. Endride beklagede Sigrid, fordi hun maatte tumle om med dem; men hun svarede, at hun kun agtede det ringe. De maatte imidlertid for Modvind vende tilbage til Ejnar. Denne modtog dem uvenligt og bebreidede Endride, at han vovede at føre Erlings Datter med sig som Frille. Endride retfærdiggjorde sig ved at forklare Sagens sande Sammenhæng, men Ejnar indvendte, at Erling vilde see det paa den anden Maade. Endride vilde imidlertid holde sit Løfte til Sigrid og bringe hende hjem til hendes Fader, skjøndt Ejnar paany forestillede ham Faren derved. Erling modtog dem koldt, men høfligt og vilde prøve Forholdet mellem dem ved, at han om Aftenen med en tilsyneladende overvættes Føielighed lod Endride vise til Sigrids Værelse, men hiin lod sig, advaret af Sigrid, ikke fange og forsikkrede paa det Bestemteste, at han ikke havde misbrugt hendes farlige Stilling:

»Kun deres Læber havde berørt hinanden.« Erling forlangte imidlertid Jernbyrd til Beviis paa hans Ord, hvilket Endride ogsaa gik ind paa »for at rense Pigen og sig for ondt Rygte.« Prøven var saa ubetinget til Fordeel for Endride, at Erling nu vilde gjøre sin Uret god ved Venlighed, men Endrides Stolthed tillod ham ikke at blive længere, og han drog bort. Erling blev opbragt over hans bratte Bortgang, men hans Søn Skjalg foreholdt ham Ejnars og Endrides store Magt, og at Fornærmelsen vilde blive »mangen Mands Bane«, saa at han endelig gav sit Minde til, at Skjalg maatte tilbyde Endride Sigrid til Hustru som en Bod for Uretten, uagtet det var haardt for Erlings Stolthed, at han af sig selv skulde tilbyde en Mand sin Datter. Skjalg indhentede Endride, bød til Prøve først Penge, men fik brat Afslag, og lod ham derefter vide, at han vilde faae Ja, hvis han beilede til Sigrid; men Endride svarede: »Ikke vil jeg negte for Dig, at hun er den Qvinde her i Norge, jeg helst vilde eie, men dog vil jeg nu ikke beile til hende.« Først da Skjalg i Faderens Navn tilbød ham hende, sagde han: »Dette er meget værd; thi ingen Mand vil kunne fatte, hvor meget det maa synes Erling at være, at han skal tilbyde en Mand sin Datter.« Han vendte da tilbage, lod Erling gjentage Tilbudet, og der holdtes Trolovelse. Paa Hjemveien mødte han Ejnar med tyve Skibe, og hiin modtog sin Søn med de haanende Ord: »Hvi er Du kronraget som en Munk.« Endride forklarede, at det var i Anledning af Jernbyrden, og spurgte, hvad den store Hær skulde til. Faderen svarede: »Om Du end ikke har Mod til at hævne Din Vanære, saa kan jeg dog ej udholde at sidde rolig derved. Har Du baaret hedt Jern og brændt Dit Kjød, vil jeg gjerne, at nogle af Jæderboerne (Erlings Folk) skulle bære koldt Staal i deres Kjød. Ulig er Du Din Morfader, Hakon Jarl, og Dine Stamfædre, Ketil Hæng og Kveldulv.« Endride prøvede atter sin Fader ved først at sige, at han skulde have Penge, hvad der dog snarere

forøgede dennes Vrede, dernæst, at han skulde have Sigrid til Ægte, men Ejnar fandt hende for dyrt kjøbt ved Jernbyrden. Først da han erfarede, at Erling selv havde tilbudt hende, erklærede han denne Ære lig den tilføiede Fornærmelse, »thi Erling maatte saa have været bange«; dog vilde han seile ned til Jæderen med hele Hæren, for at de der skulde see, hvad Magt han og Endride havde. Der var altsaa Grund nok for Skjalg Erlingsen til at sige ved deres Komme: »Der kan Du see Fader, at det er bedre at have disse Mænd til Venner end til Uvenner.« Efter hans Raad bleve de modtagne med et prægtigt Gilde, ved hvilket ogsaa Endrides og Sigrids Bryllup holdtes.

Da Olav den Hellige var bleven forjaget, og Knud den Store havde bemægtiget sig Norge og overdraget dette til Hakon Jarl (1028), fik Ejnar af denne alle sine gamle Rettigheder tilbage. Knud gav ham desuden store Gaver for at binde ham til sig, saa Ejnar var den største Mand (uden Fyrsterang) i Norge; ligesom Kongen ogsaa udelod sig med at »Ejnar eller hans Søn Endride syntes ham bedst skikket til at bære Rangsnavn, naar der ikke havde været en Jarl, for deres Æts og alt Andets Skyld«; hvilke Løfter Ejnar ansaae for at være meget værd, hvorfor han lovede ham Troskab, og saaledes steg hans Anseelse paany. Derfor ansaaes han for at være En af dem, der vilde gjøre Kong Olav ivrigst Modstand ved dennes mulige Tilbagekomst.

Da Hakon forgik med sit Skib (1030), ansaae Ejnar sig og sin Søn for nærmest arveberettigede efter ham, og for at varetage denne Fordring og minde Kong Knud om hans Løfter om Jarledømmet drog han til England; men Knud havde nu bestemt sin Søn Svend til Konge i Norge og vilde kun give Ejnar den Værdighed, »han var født til«, nemlig som Lehnsmand. Ejnar saae nu, at han ikke kunde faae Noget udrettet, men, da man ventede Kong Olavs Angreb paa Norge, tænkte han, at det ikke var værd at paa-

skynde Reisen mere end gavnligt, da han ellers kom til at kæmpe mod Olav og dog ikke fik større Forøgelse af Magt end før. Han lavede sig derfor i al Mag til Hjemreise og kom heller ikke hjem, før Kong Olav var falden.

Nu var det forbi med Venskabet mellem Kong Knud og Ejnar, der vel bestandig havde været Kong Olavs Uven, men dog ikke vilde see Norge under fremmed Vælde og desuden fandt sig personlig tilsidesat. Den første Gang, Ejnar viste Omslaget, var, da han bestræbte sig for at faae Kong Olav erklæret for Helgen. I Forening med dennes Ven, Biskop Grimkel henvendte han sig derfor til Kong Svend og dennes Moder Alviva og forlangte Tilladelse til at optage Olavs Liig og foretage den sædvanlige Helgenprøve dermed, hvilket ogsaa skete. Da Alviva ved denne Leilighed gjorde Indvendinger og ikke vilde lade det gjælde som Tegn paa Hellighed, at Legemet var uskadt, samt at Haaret ikke brændte, skjøndt det lagdes paa Gløder med Røgelse, men forlangte, at det skulde lægges paa uindviet Ild, »bød Ejnar hende at tie og sagde hende mange haarde Ord«. Olavs Hellighed gik da ogsaa igjennem. Snart blev Fjendskabet endnu mere aabenbart, og Ejnar blev Hovedmanden for de Høvdinger, der forenede sig mod de Danskes Herredømme; ja paa et Thing, hvor Bønderne ikke kunde faae Ret, sagde han, saa at Mange hørte det: »Jeg var ikke Kong Olavs Ven, men Trønderne gjorde en daarlig Handel, da de solgte deres Konge og toge mod en Hoppe og hendes Føl. Denne Konge kan ikke tale, og hans Moder vil kun Ondt og lover det altfor godt.« Nu loe Alle og larmede. Alviva søgte vel at faae Bønderne til at være rolige, men Ejnar sagde, at de skulde gaae hjem; »de havde baade før og nu havt et daarligt Udbytte af at søge til Alviva; Folk maatte da hellere hjemme vente paa Uretten end Alle søge den paa eet Sted og der lytte til en Qvindes Ord, skjøndt de ikke havde villet lyde Kong Olav der nu var bleven erklæret for hellig; hans Drab var et stort Nid-

dingsværk og var nu bleven slemt hævnet ved al den Haan, dette Folk havde lidt, siden de Danskes Herredømme var kommet over dem; Gud give, at det maatte vare kort, det havde allerede varet for længe.« Ejnar gik derpaa bort, og hele Mængden efter ham.

Det var vel omtrent ved denne Tid, at der til Ejnar kom en Normand, som var udsendt af Kong Jarislav i Garderige (Rusland), til hvem Olav havde betroet sin Søn Magnus; hiin skulde undersøge, om der var noget Haab for denne og var rigelig forsynet med Penge til at skaffe ham Venner. Ejnar sagde, at vel havde han Meget imod, at de mægtige Mænd saaledes bleve vundne ved Penge, siden Knud den Store havde brugt dette Middel; men han længtes efter at tjene Kong Magnus og vilde derfor komme til ham om Foraaret. I Vaaren drog da ogsaa Ejnar med Kong Olavs forhenværende ivrige Modstander, Kalv Arnesen, der maaskee endog havde lagt Haand paa hiin, til Garderige for at tilbyde Magnus Norge. Ved deres Ankomst erklærede Kong Jarislav udtrykkeligt, at han ikke troede nogen Mand i Norge bedre end Ejnar, men dog følte Betænkelighed ved at lade dem faae Magnus med sig, baade fordi der var viist hans Fader saa liden Troskab, og paa Grund af den Modstand, der kunde ventes fra dansk Side. Ejnar indrømmede vel det Berettigede i disse Betænkeligheder, men det var en Nødvendighed og Ære for Svenden, at han fik sin Fædrenearv, og det var alle Norges Indbyggeres Villie at afkaste det trykkende Aag.« Dronningen foreholdt nu Ejnar, at han var bekjendt for sin Manddom, fremdeles, at han ikke havde været deelagtig i Kong Olav's Drab og havde stor Magt; dersom derfor han og elleve af de bedste Mænd i hans Skare vilde sværge, at han vilde være Magnus's Fosterfader, og hjælpe ham til Magten i enhver Henseende, saa vilde de føie dem. Ejnar erklærede vel, at det var Meget at afkræve dem en saa stærk Eed i et fremmed Land, men aflagde den dog. De vendte altsaa tilbage til Norge med den elleveaarige

Magnus, som de fik udvalgt til Konge (1035), og Ejnar var den ene af hans Ledere, navnlig ved sit Mod og sin Kraft, medens Viisdommen fremhæves hos den anden, den nysnævnte Kalv Arnesen. At Ejnar betragtede sig som den Ypperste, fremgaaer af et lille Træk; da Begge vare paa Gjæsteri med Kongen, var Ejnar sysselsat med at ordne Mændene, og imidlertid havde Kalv sat sig paa hans Plads nærmest Kongen, men da Ejnar saae det, satte han sig paa Kalv's Skulder med de Ord: »Man skal baase den gamle Oxe før Kalven«. Kalv veeg da til Side og lod Ejnar faae Pladsen nærmest Kongen. Ejnar blev ogsaa temmelig snart fri for denne Medbeiler. Da nemlig Kongen en Gang var i Nærheden af Stiklestad, sagde han til Ejnar, at de skulde ride derhen og see Minderne om Slaget; men han svarede, vist ikke uden Bagtanke: »Jeg kan kun sige Lidt derom, da jeg den Gang ikke var i Nærheden, men lad Kalv ride med; han maa kunne fortælle nøie derom«. Kalv kom virkelig ogsaa til at minde Magnus saaledes om sin Deeltagelse i Slaget, at han fandt det raadeligst ved frivillig Landflygtighed at unddrage sig de mulige Følger.

I nogle Aar omtales Ejnars Virksomhed ikke særligt, maaskee netop, fordi det i Virkeligheden var ham, der stod bag Alt, hvad der skete i Kongens Navn; kun advarede han udtrykkeligt Magnus mod at gjøre Svend Estridsen til Jarl i Danmark med de bekjendte Ord: »For stor Jarl, for stor Jarl, Fostersøn!« Men selve Kongens Svar: »I mener, at jeg ikke ene kan raade for Noget!« viser netop, hvor vant Ejnar var til at betragte sig som den Styrende. At baade Ejnar selv og Kongen vidste, hvor meget hiin var for denne, viste sig ogsaa ved en enkelt Leilighed. En Islænder ved Navn Torsteen var bleven Kong Magnus's Hirdmand, men vakte hans Vrede, deels ved at undslaae sig for at betale Skat for sig og sine Mænd, deels ved uden hans Tilladelse at drage i Handelsfart til Dublin. Han blev derfor erklæret for fredløs, men kom dog tilbage og søgte at vinde Ejnar

ved at tilbyde ham nogle udmærkede Heste, men Ejnar vilde ikke modtage dem, da Torsteens Sag stod saa slet. Denne fandt imidlertid Leilighed til at give Endride de samme Heste. Da Ejnar fik det at vide, sagde han strax, at han vilde have givet Meget til, at det ikke var skeet, og at Endride ikke kjendte Kongens Heftighed, hvis han mente, det var let at forlige ham med Torsteen. Dog tog Endride ham hjem til sig, men Ejnar gav sig kun lidt af med ham. Om Julen pleiede baade Fader og Søn at være Gjæster hos Kongen, og Endride vilde som sædvanlig afsted; Ejnar fandt det bedre, at han blev hjemme, men da han desuagtet tog afsted, blev Faderen hjemme. Paa Veien indhentedes imidlertid Endride af Ejnar, der foreholdt ham, at han skulde vende tilbage til Gimse, saa vilde han selv drage til Kongen, og der vilde behøves al Anstrengelse for at skaffe Forlig; han kjendte baade Endride og Kongen: hiin forstod ikke at føie sine Ord, saa det kunde hjælpe, og det blev ikke bedre for Ejnar at tale derom, naar der var kommet Mere imellem dem. Endride vendte da tilbage med Torsteen. Kongen havde hørt, hvad der var skeet, og Ejnar og Endrides Dristighed var bleven fremhævet for ham, men han svarede ikke derpaa. Da Ejnar nu kom, modtog Kongen ham venligt, lod ham sidde nærmest ved sig, og talte meget med ham. Først efter flere Dages Forløb begyndte Ejnar paa sit egentlige Ærinde ved at tilbyde Alt, hvad han formaaede, for at Torsteen kunde faae Fred. Kongen svarede: »Lad os ikke tale derom, thi jeg vil nødig gjøre Dig vred«; der gik nu atter fire Dage, inden Ejnar begyndte paany men forgjæves. Efter fem andre Dages Forløb gjorde han det sidste Forsøg, og da Kongen endnu var lige uvillig, sagde han: »Jeg troede, at I vilde lade min Bøn gjælde for en Mand, naar vi ville vise Eder Ære i alle Ting, og saaledes synes jeg altid at have gjort, og dette var mere Endrides end mit Værk; men det mener jeg, at der skal skee Meget, inden han bliver

dræbt. Jeg er ilde stedt, naar I strides, min Søn og Du, naar I ikke vil tage Penge til Bøde for Torsteen, men vil kæmpe med min Søn; dog vil jeg ikke kæmpe mod Eder. Men I synes mig ikke at tænke meget paa, at jeg kom til Eder i Garderige og blev Eders Fosterfader; siden har jeg støttet og bestyrket Eders Magt og til enhver Tid tænkt paa, hvorledes jeg skulde vise Eder meest Hæder, men nu vil jeg fare bort af Landet og aldrig hjælpe Dig siden, og der er dem, der ville mene, at Du kun skaffer Dig liden Vinding ved Alt dette.« Derefter gik Ejnar vred ned mod Hallens Udgang, men Magnus sprang op og gik efter ham og lagde sin Arm om hans Hals med de Ord: Kom, kjære Fosterfader, det skal aldrig skee, at vort Venskab skal ophøre: Giv Manden Fred paa de Betingelser, Du selv synes.« Herved formildedes Ejnar, og Torsteen fik paany Fred og Kongens Venskab. Hvor betydelig Ejnar selv ansaae Sagen for at være, sees af, at han senere afslog at tage sig af en anden Fredløs, da han en Gang havde antaget sig en Mand, som Kongens Vrede hvilede paa, og »det var lige ved, at det ei var gaaet ham selv godt.« — Endnu før Slaget paa Lyrskovshede fremtræder Ejnar som Kongens vigtigste Raadgiver, thi da det mærkedes, at de Danske kun havde lidet Mod til den forestaaende Kamp, raadede han Kongen til at prøve deres Paalidelighed. De gik derfor forklædte om og hørte ogsaa en Mand sige til en anden, at han vilde holde sig nær ved den derværende Skov, thi der kunde den kæmpe, der vilde, og den flye, der vilde. Ejnar bemærkede da, at denne Mand udtalte Manges Villie, og raadede Magnus til at stille sine Fylkinger saaledes, at de ikke fik en saa god Leilighed til at flygte ind i Skoven, som de havde Lyst til. Ejnar var ogsaa den Første, hvem Kongen fortalte, at hans Fader i en Drøm havde lovet ham Seir.

Da Olav den Helliges Halvbroder, Harald Haardraade, kom hjem fra det græske Rige og fremkom med Fordring paa Deel i Norge, var Ejnar afgjort derimod. »Harald

havde været langt borte, da de toge Landet fra de Danske, og vi have ingen Lyst til at dele os mellem to Konger; vi have altid tjent een ad Gangen, og saaledes skal det være, medens Kong Magnus lever.« Da Magnus desuagtet senere gav Harald Deel i Magten, bevarede Ejnar sin Misstemning mod ham. Han var derfor vel tilfreds, da Bønderne klagede over dennes Fordringsfuldhed og Begjærlighed, og paatog sig at undersøge Sagen. Ejnar drog derfor til et Thing, som Harald holdt med Bønderne, og mødte med 60 Mand og med en Guldhjelm paa Hovedet. Da en gammel Bonde med megen Fynd gjorde gjældende, at Magnus var den egentlige Konge, var Ejnar ikke seen til at takke ham og alle Kong Magnus's Venner. Da sagde Harald i sin Vrede de ildevarslende Ord: »Høit bærer Du nu Hjelmen, Ejnar, og stærkt viser Du Dig som min Modstander; den Dag var god, som lod Guldhjelmen falde, og, som Du nu er et Hoved høiere end andre Mænd, skulde Du snart være et Hoved lavere.«

Aar 1047 drog Ejnar for sidste Gang med Magnus til Danmark; her havde Kongen en Drøm, ifølge hvilken hans Fader gav ham Valget mellem at døe snart eller leve længe med stor Magt, men tillige begaae en stor Synd; han valgte det Første, men Fortællingen om Drømmen vakte megen Sorg hos hans Venner. Kort efter vaagnede Magnus en Morgen meget varm og ilde tilpas; Ejnar spurgte, om han var syg; Kongen svarede, at han endnu kun var lidt angreben. Ejnar sagde da, at det var ham og hans Venner en stor Sorg, og at de aldrig vilde faae Erstatning, hvis de skulde miste ham. Da Magnus blev daarligere, bad Ejnar ham at sige, hvad der var meest nødvendigt, og give sine Venner gode Raad, da deres Samtale maaskee ikke blev lang. Kongen bad nu sin Farbroder Harald om at vise sig som en Ven af hans (Kongens) Venner, og denne erklærede sig vel bunden dertil for Magnus's Skyld, men tilføiede, at Nogle af dem ansaae sig for store nok ved sig selv og for hans Overmænd. Ejnar, der vidste, hvem

der sigtedes til, sagde da: »Det kan ikke hjælpe at tale herom; han har forud en bestemt Beslutning, hvad han saa end lover nu.« Harald indvendte vel: »Er det ikke muligt, at jeg er mine Venners Ven?« men Ejnar sagde til Kongen: »Tal, Herre, om det, der er mere vigtigt, om, hvorledes det skal gaae med Rigerne.«

Da Magnus nu havde overdraget Norge til Harald, men bestemt Danmark til Svend Estridsen, mindede Ejnar ham om at sørge for sin Broder Torer, da »Harald kun vilde vise ham liden Hæder; det Høieste vilde være, om han fik Lov at beholde Livet.« Torer var en Halvbroder til Magnus, med hvem han havde Moder tilfælles, og Harald havde tidligere viist et uvenligt Sindelag mod ham. Magnus sendte derfor Torer til Svend Estridsen med Budskabet om, at han skulde have Danmark.

Da Magnus var død, vilde Harald ikke lade sig nøie med Norge, men vilde fortsætte Kampen mod Danmark og holdt derfor Thing med Hæren, men Ejnar svarede paa hans Anmodning om Hjælp, at »det paalaa ham meget mere som Pligt at føre Kong Magnus's Liig til Graven sammen med hans Faders, den hellige Olavs, end at kæmpe udenlands med Kong Harald, om han ogsaa havde Lyst til en fremmed Konges Rige og Eiendom; det syntes ham bedre at følge Kong Magnus død end enhver anden Konge levende.« Han lod derefter Liget sætte op paa Kongeskibet saa høit, at det kunde sees fra de andre Skibe, og som sædvanligt fulgte Trønderne og mange andre Normænd ham, saa at Harald var nødt til ogsaa at vende tilbage. Ejnar førte nu Kongens Liig til Nidaaros. Trods Uvenskabet mellem ham og Harald beholdt han sin gamle Magt. Ejnar var ogsaa ligesom selvskreven Formand for hele Trøndelagen. Han svarede paa Bøndernes Vegne, naar Kongens Ombudsmænd paa Thingene henvendte sig til dem; »han var baade lovkyndig og havde Mod til at fremme sin egen Sag paa Thingene og til at fremføre

Lovens Værn for Bønderne, naar man gik dem for nær, om det saa var selve Kongen, og alle Bønderne understøttede ham.« Herover blev Kongen vred, og det kom saa vidt, at de sagde hinanden haarde Ord, idet Ejnar gjorde gjældende, at Bønderne ikke vilde taale, at Kongen brød Loven. Saaledes gik det flere Gange. Ejnar samlede derfor mange Mænd om sig paa sin Gaard og havde endnu flere, naar han drog til Nidaaros; han havde da otte eller ti Langskibe og henved fem Hundrede Mand, naar Kongen var der. Da Harald en Gang saae ham komme med denne store Skare, skal han have udbrudt:

Visselig seer jeg vandre
vældige Ejnars Flok.
Seet har jeg ofte paa Søen
seile Høvdingen kjæk.
Op paa Tronen at træde
nu nok tragter hans Hu;
slig en Hær af Huuskarle
holde selv Jarler knap.

Os udjager af Landet
Ejnar visselig snart,
Afliver Øxen ikke
Overmodige Mand.

Ejnar lod sig imidlertid ikke advare, ja, da en Gang en Mand, der havde været i hans Huus, og som han syntes godt om, var bleven grebet som Tyv, gik Ejnar til Thinget, hvor Kongen selv var tilstede, med hele sin væbnede Hær og tog Manden bort med Magt, hvilket opbragte Kongen saaledes, at der blev aabenbart Fjendskab mellem dem. Der kom desuden flere Anledninger. En Mand ved Navn Torfin havde opgravet en Kiste med en Skat og, skjøndt Runer paa Laaget viste, at den havde tilhørt Hakon Jarl, bemægtiget sig den. Hans pludselige Rigdom vakte imidlertid Mistanke, Kongen fik ham til at bekjende Sandheden

og tilegnede sig derfor Alt, hvad han havde erhvervet sig ved dette Fund. En Islænder, der havde været Torfins Medvider, havde imidlertid underrettet Ejnar om denne Svig, og Ejnar bebreidede ham vel, at han ikke havde meddeelt ham dette i rette Tid, da han aldeles havde Magt over Torfin, medens det ikke var let at strides med Kongen, men dog gav han ham noget Sølv og sendte ham til Island med Paalæg om ikke at komme til Norge, medens Harald var Konge. Derefter drog Ejnar med et stort Følge af sine Frænder og Venner til Kongen og spurgte ham, hvem han traf, netop da han kom fra Kirke, om han havde tilegnet sig Skatten. Kongen sagde ja og beraabte sig paa Landsloven, efter hvilken han havde Ret til Alt, hvad der fandtes i Jorden; men Ejnar indvendte, at det kun gjaldt, naar Eiermanden ikke kjendtes, hvorimod her hans Hustru Bergljot og hans Søn Endride havde Ret til al Arv efter Hakon Jarl, »og vil I ikke give Slip paa Skatten, skulle vi ikke betænke os paa at søge at faae den (med Magt), saa kan I værge for den, om I vil.« Harald svarede: »Mægtig er Du, Ejnar, thi Du er nu snarere Konge i Landet end jeg, skjøndt jeg bærer Kongenavn.« Dog fik velsindede Mænd mæglet Forlig, og Skatten blev udleveret til Ejnar.

Denne vidste imidlertid godt at gjøre Forskjel paa sit personlige Uvenskab med Harald og paa, hvad han skyldte sit Land. Kong Harald lod nemlig for at prøve forskjellige Mænds Troskab nogle danske Fanger reise rundt med Kostbarheder og Breve, der sendtes i Svend Estridsens Navn og skulde opfordre til Frafald fra Harald og til at slutte sig til Svend. De Udsendte kom først til Ejnar, der svarede: »Det er bekjendt nok for Folk, at Kong Harald ikke er min Ven, medens Kong Svend ofte taler venligt om mig, og jeg vil gjerne være hans Ven; men kommer han til Norge med en Hær mod Kong Harald og hærger dennes Land, vil jeg gjøre Modstand med al min Kraft og yde Kong Harald al den Understøttelse, jeg formaaer, for at

værge hans Land mod Svend.« Kongen sagde ogsaa, da han hørte dette: »Det kunde man vente af Ejnar, at han vilde svare mandigt, om end med liden Kjærlighed til mig.« Da nu Harald erkjendte, at Ejnar havde viist baade »Manddom og Trofasthed«, og der tillige blev »mæglet og tilskyndet af gode Mænd,« vilde han vise et Venskabstegn mod Ejnar og bød ham til sig i Nidaaros til et prægtigt Gilde. Kongen modtog ham vel og anbragte ham nærmest ved sig; om Aftenen, da de havde spiist, og Bønderne vare tagne bort, satte de sig i Kreds i Halmen*), baade Kongen, Ejnar og mange udvalgte Mænd; de drak da og vare glade. Der blev taget Puder frem, som lagdes bag Kongen og Ejnar, og de loe og spøgte med hverandre; Harald fortalte om sine Idrætter i Udlandet, men syntes, at det var, som Ejnar ikke agtede derpaa, ja, det varede ikke længe inden han faldt i Søvn; (da dette forefaldt 1049 eller 50, var han altsaa henved halvfjerdsindstyve Aar). Kongen optog det, som om han ringeagtede Fortællingen, og syntes at mærke, at Ejnar nu, som ved deres tidligere Mellemværende, ikke vilde vise ham nogen Agtelse, medens han dog meente at have bøiet sit Sind og stræbte efter Enighed mellem dem. Der var drukket tæt, og da Ejnar i Søvne hældede tilbage mod Puderne, sagde Harald til en af sine Frænder, at han skulde snoe Halmen sammen, stikke den i Haanden paa Ejnar og saa rykke stærkt i ham og sige: »Hold imod, Ejnar!« Denne gjorde det, og Ejnar, der pludselig blev vækket, kom ved Anstrengelsen for at holde fast til at synde høiligt mod al god Tone. Kongen sprang nu op og gik bort. Da Ejnar mærkede, hvorledes man havde havt ham til Bedste, blev han vred, men gik dog til Sengs. Men om Morgenen gik

---

*) Skulde dette synes noget tarveligt, kan det mindes, at det Hundrede Aar senere fremhævedes som en stor Overdaad af den bekjendte Thomas a Becket, at han hver Dag lod strøe frisk Halm paa sine Gulve.

han med sin Flok hen til det Huus, hvor den omtalte Mand sov, brød det op og dræbte ham. Kongen blev meget forbittret over sin Frændes Drab, men ved Mægling af Begges Venner blev det bestemt, at de skulde mødes i Kongsgaarden og selv afgjøre Sagen. Kongen gik da ind i den bestemte Hal med faa Folk, men den øvrige Hird var ude i Gaarden; han lod sætte et Brædt for Lemmen, saa der kun var en lille Aabning til Lys. Ejnar kom med sin Skare og sagde til Endride: »Bliv Du her med Hæren, saa vil der ingen Fare være for mig«; han blev da ogsaa ved Døren. Da Ejnar kom ind, sagde han: »Mørkt er der i Kongens Modtagelsesstue«. I det Samme løb Hirdmændene frem og anfaldt ham; Ejnar vendte sig da mod Kongen og huggede efter ham, dog uden at saare ham, da han var i to Brynjer. Da han selv begyndte at blive saaret, sagde han: »Hvast bide Kongens Hunde!« Da Endride hørte dette, løb han ind, men blev ogsaa fældet. Kongens Mænd løb nu sammen foran Døren. Bønderne eggede vel hverandre og sagde, at det var en Skam for dem, ikke at hævne deres Høvding, men da de ingen Fører havde, blev det til Intet, saa meget mere, som Kongen gik ud til sin Hær, reiste sit Banner og ordnede sin Fylking, hvorefter han og hele hans Hær gik ombord paa Skibene og skyndsomst roede ud af Aaen til Fjorden.

Da den gamle Bergljot hørte sin Ægtefælles Drab, gik hun op i Kongsgaarden og eggede Bondehæren til Angreb, men Kongen var da allerede ude af Aaen, hvorfor hun sagde: »Nu savne vi min Frænde, Hakon Iversen*); ei havde Ejnars Bane roet ud af Aaen, om Hakon havde staaet her paa Bakken.« Derefter lod hun sin Mands og Søns Liig bære bort og begrave i Olavs-Kirken ved Siden af Kong Magnus's Grav.

---

*) Hendes Søsterdattersøn, bekjendt af, at han reddede Svend Estridsen i Slaget ved Nisaa.

Bergljot sendte endelig Bud til Hakon Iversen om at stille sig i Spidsen for Bønderne og Lehnsmændene, der vilde hævne Ejnar; men Kongen fik Underhandlinger igang med ham, og, da han fik sit Forlangende opfyldt: at faae Magnus den Godes Datter til Ægte og blive Jarl, opgav han Ejnars Sag.

O. Kalkar.

Billeder af Pave Sixtus den Femtes Liv.
(1521—1590.)*)

Europas Opmærksomhed er paany rettet imod Rom. Et glimrende Concilium, hvis Mage Verden ikke har skuet i tre Aarhundreder, er i denne Tid forsamlet om Pio Nono for at støtte ham i hans Bestræbelser efter paa Kirkens Omraade at tilkæmpe sig Opreisning for de Nederlag, som Pavestolen i de sidste Decennier har lidt i Kampen mod Frihed og Oplysning. Det er ikke usandsynligt, at Nederlaget i Kirken vil blive endnu større end i Staten. Derom vil den nærmeste Fremtid bære Vidnesbyrd; men just paa dette Tidspunkt har det Interesse at vende Blikket mod Fortiden og fornye Billedet af en Pave, der, uden Hjælp af noget Concilium, alene ved sit klare Blik og sin mægtige Villie forstod at hævde Roms aandelige Betydning midt under Reformationens Seire og at arbeide Pavestolens verdslige Magt op til en senere ukjendt Høide. Denne Mand var Sixtus den Femte. Mange Paver — og den nuværende ikke mindst — have været elskeligere end han; men ingen af Paverne siden Reformationen har været be-

*) Kilder: M. A. J. Dumesnil: Histoire de Sixte-Quint, sa vie et son pontificat. Paris 1869. — J. Lorentz: Sixtus V und seine Zeit. Mainz 1852. — L. Ranke: Die römischen Päpste, ihre Kirche und ihr Staat im 16—17 Jahrhundert. Berlin 1834. — J. J. Rambach: Gesch. der röm. Päpste. 1779.

tydeligere end han. Han var den sidste Pave, der indgjød Folkene Beundring og Kongerne Skræk.

Sixtus den Femte var af ringe Herkomst, et nyt Beviis paa Guds Magt til at udvælge det Ringe for at beskæmme det Stærke og paa Geniets Magt til at bryde sig en Bane. Og er der for den i Ringhed Fødte end mange Trin til St. Peters Stol, saa ere disse Trin dog ikke saa mange og saa steile som de, der føre til Kongethronerne, som ere vogtede af Arvelighedens Lænker, der kun kan og tør brydes af hine enkelte mægtige Aander, hvis overlegne Geni giver Vidnesbyrd om deres Sendelse fra Gud. Til St. Peters Stol staaer derimod Veien aaben for Høi som for Lav; den glimrende Udsigt giver mangen Villie Spændkraft, og Rænker, ikke mindre end Geni og Flid, kunne hæve derop. En Forening af alle tre Ting bragte Sixtus til Maalet. Om hans Barndom, Ungdom og Privatliv, førend han besteg Pavethronen, haves mange Beretninger; men de dele sig ligesom i to Rækker, hvoraf den ene ved sin Jevnhed og Naturlighed bærer Paalidelighedens Mærke, medens den anden synes snarere at henhøre til Sagnenes og Folkedigtningens end til Historiens Omraade. Og i Virkeligheden var Sixtus en Skikkelse, der nok kunde give Stof til Sagn. Ingen anden Pave har som han imponeret sin Samtid og efter sin Død levet i Romerfolkets Erindring. Hvad Under da, om Efterverdenen stundum har udsmykket Historien med allehaande Sagn og blandet Digtning og Sandhed sammen i en ureen Blanding. Og Alt eftersom Beundring eller Had har tegnet hans Billede, er Sixtus fremstillet i Helgenglorie eller i Skikkelse som en Dæmon. Sandheden ligger her midt imellem begge Yderligheder; i den følgende Fremstilling af hans Liv skulle vi søge at tegne hans Billede efter den Anviisning, som er givet af Forfattere, der omhyggelig have syslet med hans Historie.

Felice Peretti — thi saaledes var Sixtus den Femtes oprindelige Navn — er født den 13de December*) 1521 i Grotte à Mare, en lille By paa syv til otte Hundrede Indbyggere, som ligger i Grevskabet Fermo i Mark Ancona, ikke langt fra Byen Montalto, hvis Navn Felice senere kom til at bære. Ved et mærkeligt Træf skete det, at Cardinalerne samme Dag, som han blev født, gik i Conclavet for at vælge en ny Pave efter Leo d. Tiendes Død. Ni Gange samledes endnu Conclavet, før Felice blev valgt. Hans Slægt hørte oprindelig hjemme i Dalmatien, men var i Midten af det 15de Aarhundrede — af Frygt for Tyrkerne — flygtet til Italien, hvor først Montalto og senere Grotte à Mare blev dens Hjemsted. Blandt hans Forfædre havde der været flere velstaaende og ansete Mænd; men hans Fader Peretto Gentile Peretti var kun en fattig Landmand, og hans Moder Mariana var kun af ringe Byrd*).

I deres Have, som var anlagt omkring Ruinerne af et gammelt Junotempel, voxede Citroner og Pommerantser; Huset var malerisk, men forfaldent. Som Pave talte Sixtus ofte om sit Barndomshjem, og skjøndt han ikke taalte, at Andre omtalte med Spot, hvad han omfattede med Kjærlighed, saa spøgede han dog selv med: »at han var født i det meest straalende Huus i Italien, fordi Sol og Maane uhindret kunde straale ned igjennem Taget.« En Broder, Prospero, døde længe før han; Søsteren Camilla derimod blev ham en trofast Støtte i hans Ringhed som i hans Storhed. Han blev døbt den sex og tyvende Decbr. 1521 og fik i Daaben Navnet »Felice« (den Lykkelige). Nogle paastaae, at Faderen havde givet ham dette Navn efter Tilskyndelse af en guddommelig Stemme, der engang, da han var mismodig, havde trøstet ham med disse Ord: »Frygt ikke, Peretti, Din Hustru skal føde Dig en Søn, som skal bringe Lykke over

*) Efter Andre: d. attende Decbr.
**) Efter Andre hed Faderen Franciscus og Moderen Gabana.

hele Dit Huus.« Smiger eller blind Beundring har opdigtet denne Fortælling for at herliggjøre Paven med en Bebudelse af hans Fødsel, der ikke staaer meget tilbage for Englebebudelsen til Jomfru Maria. Den sande Grund til hans Navn maa snarere søges i den Omstændighed, at baade Præsten, der døbte ham, og Faderens Ven, der stod Fadder til ham, hed »Felice«, hvorfor ogsaa Sixtus engang fortalte, at der ved hans Daab havde fundet et »concursus felicitatis« (et Sammentræf af lykkelige Omstændigheder) Sted. Han voxede op til et sundt, livligt og lærelystent Barn; men hans Fader kunde ikke undvære de faa Bajocci, som den nærmeste Skolemester fordrede om Maaneden for at oplære Drengen. Medens de andre Børn fra Landsbyen gik i Skole, maatte Felice da løbe om i Skov og paa Mark og vogte sin Faders og vel stundom ogsaa Naboers og Venners Sviin, skjøndt det ikke kan bevises — hvad der saa ofte fortælles —, at han som Dreng har tjent sit Brød som Svinehyrde hos Fremmede. Medens han saaledes løb om paa Marker og paa Veie, saae han ofte Munke og Præster, enkeltviis og i Processioner, drage forbi. Han løb da til dem, sluttede Bekjendtskab med dem, sladdrede med dem, fulgte dem paa Vei og passede dem op, naar de vendte tilbage, og snart kunde han aldrig see en Geistlig uden at give sig i Lag med ham. Og de gave sig ogsaa gjerne af med det muntre Barn, som med Øine og Øren slugte Alt, hvad der blev ham viist og fortalt. Og naar Felice saa om Aftenen traf sammen med Byens andre Børn, der efter deres stilllesiddende Skoleliv i den snevre Stue, tumlede sig paa Marken i munter Leg, saa laante han deres ABC'er — thi en saadan Skat eiede han ikke selv —, og medens hans Legeme hvilede sig efter Dagens anstrengende Virken, arbeidede hans Aand paa at indprente sig den Lærdom, som de altid skiftende Lærere havde bibragt ham. Under saadanne Forhold naaede han sit niende Aar. Da forbarmede hans Farbroder, Franciscanermunken Salvatore Peretti sig over ham

og tog ham med Forældrenes Samtykke til sig i Klosteret i Montalto, hvor han sørgede for hans Opdragelse. Af Mad og Drikke fik han kun lidet, men hans Hunger efter Kundskab kunde her blive stillet. Under Lampen i Korsgangen eller ved Lyset foran Madonnabillet i Klosterkirken sad han ofte ubemærket af Munkene og læste Alt, hvad han kunde overkomme. Hans Evner udviklede sig hurtigt, og hans Hukommelse var især saa stærk, at han om Aftenen temmelig ordret kunde gjengive den Prædiken, han om Morgenen havde hørt, idet hans livlige Gesticulation under Fremsigelsen tillige vidnede om, at det ikke blot var Hukommelsen, men ogsaa Hjertet, der var grebet af Prædikenen. Allerede Aaret efter sin Ankomst til Klosteret (1531) var den tiaarige Dreng saa vidt udviklet, at det blev ham tilladt paa Palmesøndag at aflægge sit Munkeløfte. Sine borgerlige Klæder maatte han ombytte med Franciscanernes brune Dragt; men sit borgerlige Navn fik han mod Sædvane Lov til at beholde. Som »Fra Felice« levede han endnu syv Aar i dette Kloster, hvor hans Tid var deelt imellem Bodsøvelser, Kjærlighedsgjerninger og Læsning. Talerkunstens Ypperste — Demosthenes, Cicero, Quinctilian — studerede han med Flid, og af de latinske Digtere lærte han selv at skrive sirlige Vers. Om hans Opførsel her i Klosteret haves en dobbelt Beretning. Nogle have fremstillet ham som indesluttet og taalmodig ligeoverfor hans Jevnaldrendes Misundelse og Spot, der just derfor kaldte ham »Æslet fra Ancona«; Andre paastaae derimod, at Felice's Selvtillid voxede med hans Kundskaber, og at han altid i Bevidstheden om sin Overlegenhed afvæbnede sine Kammerater med det Spørgsmaal: »Vil Du disputere med mig?« Begge Beretninger kunne indeholde nogen Sandhed; thi hele hans Liv bærer Vidnesbyrd om, at han paa een Gang forstod at bære, hvad han maatte eller af Klogskab vilde taale, men at han tillige forstod at tæmme sine Modstandere, naar han greb til de Vaaben, hvormed først Naturen og

senere Magten saa rigelig havde udrustet ham. Da han havde fuldendt sine Studier i Klosteret, blev den syttenaarige Munk sendt ud i Verden for ved Italiens Høiskoler at forøge sine Kundskaber. I sex Aar (fra 1538—1544) flakkede han saaledes omkring og opholdt sig navnlig i Ferrara og Bologna. Agtelse tiltvang han sig overalt, men ikke Kjærlighed, hvad enten det nu var hans Dygtighed, der skaffede ham Misundere, eller hans Stolthed, der skaffede ham Fjender. Kun to Gange afbrødes Studielivets Eensformighed ved Smaareiser, der begge havde samme Formaal: at faae Paven at see, hvad der længe havde været Felices inderlige Ønske. Den første Gang, det opfyldtes, var 1541. I dette Aar skulde Keiseren og Pave Paul III have en Sammenkomst i Lucca. Forstanderen for det Kloster, hvori Felice opholdt sig, vilde reise derhen, og valgte ham fremfor de andre unge Mænd til sin Ledsager. Glæden over at have seet to berømte Mænd maatte bøde paa de Spotterier, der ventede ham i Klosteret ved hans Hjemkomst. Kammeraterne bøiede sig strax for ham og sagde: »Siden Du har seet hans Hellighed, saa føler Du vel selv Paven indeni Dig«; men han svarede dem ganske rolig: »Siden I tage saadan paa Vei over, at jeg har seet Paven, hvad vilde I da sige, hvis I engang skulde faae mig selv at see som Pave.« I Aaret 1543 var Paven paany paa Reise og vilde gjæste Ancona. »Fra Felice« kom herhen og skulde just paa Mariæ Bebudelsesdag prædike i Franciscanernes Kirke. Hans Foresatte raadede ham derfra, da han som ung Prædikant let kunde blive overvældet ved Synet af en saa glimrende Forsamling som den, der vistnok vilde overvære Gudstjenesten. Men Felice stolede paa sine Evner og vilde ikke lade en saadan Leilighed til at blive bemærket slippe sig af Haanden. Han holdt sin Prædiken til almindelig Tilfredshed, og mange Prælater, som havde hørt den, bevarede den unge Prædikant i velvillig Erindring. Fra nu var hans Stjerne i stadig Stigen; dog skal det siges

til hans Ære: han lod sig ikke bære i Veiret, men arbeidede sig frem Skridt for Skridt. Strax 1544, da han havde fuldendt sine Studier ved Universiteterne, blev han udnævnt til Lærer i kanonisk Ret i Rimini og senere i Siena. Medens han virkede her, blev han tillige ordineret til Præst og bar fra nu af Navnet »Pater Montalto«; med Berømmelse disputerede han for Doctorgraden i Theologi; men hans Lykke skriver sig egentlig fra 1549, da han ved en Disputats i Assisi, som overværedes af Cardinal Carpi, aldeles vandt dennes Hjerte ved sine glimrende Kundskaber, sin Behændighed og Aand. Men Montalto vidste, at Bekjendtskabet mellem en gammel Cardinal og en ung Præst let kunde sygne hen, og han sluttede derfor Venskab med Cardinalens Secretair, Sigismundo Bozio, for ved Hjælp af denne at kunne bringe sig i Erindring. Og Montalto kunde ofte trænge til mægtig Beskyttelse. Som enhver ung Mand, der ved Evner og Flid kæmper sig fremad, fik han Fjender og Misundere, der med en vis Ret kunde kaste sig over ham; thi hans Charakteer, der var bleven hærdet ved Barndommens Armod og Ungdommens Klostertugt, synes tidligt at have udviklet sig til en Selviskhed, Ubøielighed og Trods, der i en underordnet Stilling let maatte berede ham store Vanskeligheder. Ideligt laa han i Strid med sine Foresatte; thi saa ofte hans skarpe Blik opdagede Feil i det Bestaaende, vilde han ogsaa forsøge at sætte sin Villie igjennem trods deres, og lykkedes dette ham ikke, saa forlod han gjentagne Gange sine Embedsstillinger uden at indhente Tilladelse dertil. Pater Montaltos Brud paa Tugten vilde ikke være blevet taalt af Pave Sixtus den Femte; men de foregaaende Paver vare ikke saa strenge, og ved Bozios og Cardinal Carpis Hjælp klaredes Vanskelighederne let. For at skille Montalto fra sine gamle Modstandere, blev han sendt til Siena, hvor han virkede to Aar som Lærer i Theologi. I samme Egenskab forflyttedes han til Neapel, hvor han paa een Gang optraadte som Forfatter med en

Commentar over Matthæusevangeliet og gjorde sig bemærket som en udmærket Prædikant. I Fastetiden pleiede de berømteste Prædikanter at samle sig i Rom. Montalto blev 1552 indbudt hertil for at holde Fasteprædikener i Kirken St. Apostoli. Tre Gange om Ugen prædikede han over Romerbrevet for en glimrende Forsamling af Præster og Cardinaler, blandt hvilke Carpi sjeldent blev savnet. Ved en af disse Prædikener indtraf en Begivenhed, der var tænkt til det Onde, men just blev vendt til det Gode. Da Montalto nemlig en Dag havde endt første Deel af sin Prædiken og efter italiensk Sædvane nu vilde oplæse de Sedler, der blive henlagte paa Prædikestolen og indeholde Bønner og Forbønner, saa fandt han uventet en forseglet Seddel, som han aabnede og sagte læste igjennem. Forbauselsen stod malet i hans Ansigt; thi Sedlen indeholdt en kort Fremstilling af Hovedpunkterne i hans tidligere Prædikener, og ved hvert Punkt stod der med store Bogstaver skrevet i Randen: Du lyver! Det lykkedes ham ikke ganske at skjule den uhyggelige og bittre Stemning, der opstod i ham, og da Prædikenen var endt, blev Sagen derfor Gjenstand for almindelig Efterspørgsel og Samtale. Montalto var sig sin Rettroenhed bevidst og sendte øieblikkelig Sedlen til Inqvisitionens Undersøgelse. Kort efter traadte selve Storinqvisitoren, Michele Ghislieri, ind i hans Kammer. Sixtus fortalte ofte som Pave, hvorledes Synet af denne myndige Mand med de buskede Øienbryn, den skarpe Næse og det bydende Væsen havde slaaet ham med Skræk. Dog fattede han sig hurtigt, og var end Inqvisitoren skrap til at spørge, saa var Pateren det ikke mindre til at svare; de strenge Træk mildnedes lidt efter lidt, og efterat Ghislieri havde glædet sig over Montaltos sjeldne Evner og Kundskaber, omfavnede han ham tilsidst og tilsagde ham sit Venskab og sin Beskyttelse. Han holdt trofast sit Løfte, ikke blot i sin daværende mægtige Stilling, men ogsaa, efter at han

havde modtaget Kirkens Purpur og som Pave Pius V havde besteget St. Peters Stol.

Fra dette Bekjendtskab stammer hans Lykke; men dog skulle vi ogsaa her omtale nogle andre Bekjendtskaber, han paa denne Tid sluttede i Rom, der — selv om de ikke strax hjalp ham fremad — dog havde Indflydelse paa Udviklingen af hans Charakteer. Han blev Ven af Capucinermunken Felice, der skal have spaaet ham hans Paveværdighed og derved nedlagde den ustandseligste Ærgjerrigheds Frøkorn i hans Sjæl. Da han havde naaet sit Maal, lod han Felice, der døde 1588, kanonisere. Vigtigere endnu var hans Venskab med den ædle Philippus Neri*), hvis Reenhed i Vandel og Omsorg for de Fattige fandt Gjenklang i Montaltos Bryst, og hvis Valgsprog: »Foragt Verden, uden at foragte Nogen, foragt Dig selv, men — ogsaa Andres Foragt!« i mange Henseender blev virkeliggjort af Sixtus. Men af endnu større Betydning har vistnok hans Forhold været til Jesuiterordenens berømte Stifter, Ignazio Loyola, der dengang opholdt sig i Rom. Skjøndt Sixtus som Pave var ugunstig stemt imod Jesuiterne,**) levede han dog i sin Ungdom i fortroligt Samfund med deres Ophavsmand, med hvem han endog stiftede et Broderskab, hvis Gjerning var at ledsage Hostien, naar den bares til Syge. Mange Handlinger af den senere Pave, der just ikke altid ved de tilladeligste Midler søgte at naae sit Maal, kunne maaskee finde deres Forklaring i dette Ungdomsbekjendtskab.

I disse Forbindelser og Forhold henlevede Montalto tre

---

*) Goethe har i sin „italienske Reise“ (andet Ophold i Rom) tegnet et Billede af denne „humoristiske Helgen“.

**) Man foreslog engang Sixtus at tage sig en Skriftefader blandt Jesuiterne, men han svarede: „Det er bedre, at de skrifte for mig, end at jeg skrifter for dem.“ Han skal endog have tænkt paa at forandre deres Navn til Ignatianer, da deres Færd mindede saare lidet om Jesus. Dog brugte han dem som Spioner.

Aar i Rom, ivrig beskjæftiget med at prædike og med at studere Aristoteles' Skrifter. I Fastetiden 1555 prædikede han i Genua. Just som han en Lørdag Aften beredte sig paa sin Prædiken, indtraf Budskabet om Pave Julius den Tredies Død. Dagen efter forstod han at give sin Prædiken over Bespiisningen i Ørkenen en saa aandfuld Vending, at hele Genua var begeistret for ham, og Folk talte kun om disse Undere af Veltalenhed, som Franciscaneren øvede. Han selv ilede til Rom; hans Ry var alt ilet forud. Dog naaede det ikke til den nys udvalgte Pave Marcellus' Øren; thi han døde efter to og tyve Dages Regjering. Da Montalto underveis fik Budskabet om hans Død, udbrød han i Spøg: »Hvis alle Paver kun vilde regjere saa kort, saa kunde der vel snart blive Haab for mig.« Den nye Pave Paul IV (1555—59) blev ham en naadig Herre; thi ivrig, som han var, for Inqvisitionens Sag, stod han i fortroligt Forhold til Montaltos Velyndere, Carpi og Ghislieri. Da Paven nu just vilde oprette et Inqvisitionstribunal i Venedig, foreslog de deres Yndling til Forstander, og den hellige Fader gik villig ind herpaa. Saaledes fik Montalto, fem og tredive Aar gammel, sit første store, ansvarsfulde Embede som General-Inqvisitor og theologisk Lærer i Venedig.

Denne Stilling, som han beklædte i fire Aar, beredte ham heftige Kampe, som han rigtignok tidt selv fremkaldte ved sit stolte, overmodige Væsen og sin smaalige Indblanding i alle Republikkens Sager. Den frie Stad, som styredes af Dogen, Senatet og de ti Mænds Raad, vilde ikke bøie sig for Pavens Magt, end ikke i det reent Aandelige, og allermindst, naar den yttrede sig paa saa udfordrende Viis. Og paa den anden Side vilde den unge Inqvisitor, der var begjærlig efter at vinde nye Laurbær i Rom og idelig blev inspireret af Storinqvisitoren selv, ikke vige tilbage, men satte Haardt imod Haardt. Det vilde føre os for vidt at følge Montalto i alle disse Forviklinger; et eneste Exempel maa være nok. Paa Tilskyndelse af Ghislieri, der imidlertid

var bleven Cardinal, udstedte han den Ordre til alle Boghandlere i Venedig, at de skulde forfatte og overlevere ham en Fortegnelse over de Bøger, de havde tilsalgs, for at han kunde overbevise sig om, at Intet blev solgt, som havde Pavens Mishag. For Fremtiden maatte endvidere enhver Bog sendes ham til Gjennemsyn, førend den kunde trykkes. Denne Censur var et utaaleligt Aag for den frie Stad, hvis Boghandlere just for en Deel levede af saadanne Skrifter, som ikke turde udgives andetsteds. En Enkelt af dem erklærede lige ud, at han ikke anerkjendte anden Øvrighed end Staden Venedigs; men Montalto foer frem imod ham med yderste Voldsomhed. En formelig Bulle, der excommunicerede ham af Kirkens Moderskjød, blev opslaaet paa hans Boglade, og da Øvrighedens Tjenere rev den ned igjen, voxede Spændingen til det Høieste. Imidlertid døde Pave Paul. Romernes Had til ham gav sig nu ret Luft, idet de slæbte Pavens Billedstøtte gjennem Skarnet. Da Montalto fik Efterretningen herom, frygtede han, at Bevægelsen let kunde forplante sig fra Rom til Venedig og fra Pavens Billede overføres paa hans forhadte Repræsentant —, og han forlod derfor Venedig, et Skridt, der vidner om hans Klogskab, men ikke om hans Mod. Han haabede, aldrig mere at skulle vende tilbage; men hans Haab blev skuffet. Den nye Pave Pius IV (1560—1565) sendte ham nemlig øieblikkelig tilbage igjen med strenge Instruxer; men Montalto havde gjort sig til en Umulighed i Venedig. Senatet fordrede saa energisk hans øieblikkelige Fjernelse, at Paven af Frygt for et Brud med Republikken maatte give efter og offre sin Inqvisitor. For Montalto var det et tilsyneladende Nederlag; men han var glad i sit Hjerte over at turde vende tilbage til Rom, hvor store videnskabelige Hædersposter bleve ham betroede til Løn for hans Troskab og Lydighed imod den hellige Stol. Snart kunde Intet mere sættes i Værk, uden at Montalto raadspurgtes og fik Indflydelse derpaa. Blandt andre

Tillidshverv blev det ham saaledes ogsaa betroet i Følgeskab med nogle Cardinaler at reise til Spanien for at ordne et liturgisk Spørgsmaal, der forhandledes mellem Paven og Ærkebiskoppen af Toledo. Reisen blev for Montalto af store Betydning, da hans udmærkede Prædikener, strenge Sæder og dog saa smidige Aand skaffede ham en Mængde mægtige Velyndere, der henledte Philip den Andens Opmærksomhed paa ham som en Mand, der var lige brugbar i Kirke og i Stat. Det egentlige Formaal for Reisen blev derimod ikke naaet; thi aldrig saasnart var Gesandtskabet kommet til Toledo, førend det indhentedes af Budskabet om Pavens Død, og snarest muligt reiste Cardinalerne nu til Rom for at tage Deel i Pavevalget. For Montalto var denne Begivenhed af største Betydning; thi det var hans Ven og Beskytter, den fordums Storinqvisitor Ghislieri, der under Navn af Pius V besteg St. Peters Stol (1566—72). Budskabet om dette Pavevalg fyldte ham dobbelt med Glæde, fordi det var ledsaget af hans egen Udnævnelse til Franciscanergeneral; fem og fyrretyve Aar gammel stod han nu i Spidsen for den Munkeorden, hvori han som tiaarig Dreng var indtraadt. Han ilede til Rom for at kysse Pavens Fod; Pius løftede ham op, sluttede ham i sine Arme og løftede ham Aar efter Aar fra Trin til Trin. Med overordentlig Energi holdt han Visitats i sine Klostre, og denne Virksomhed var ligesom en Morgendæmring for hans Dagværk som Pave. Han udnævntes snart til Biskop for St. Agatha di Goti, som han senere ombyttede med Bispedømmet Fermo; dog var han næsten altid i Rom, da Paven, hvis Skriftefader han var bleven, aldrig kunde leve uden ham. Det var kun et reent Tidsspørgsmaal, naar han skulde beklædes med Kirkens Purpur. Han brændte af Længsel derefter, og den syttende Mai 1570 kronedes hans Haab; ni og fyrretyve Aar gammel blev han udnævnt til Cardinal.

Men dermed standsede ogsaa en Tid lang hans Lykke,

skjøndt hans Ærgjerrighed ikke var standset, men voxede Dag for Dag. Hans Velynder, Pius, døde og efterfulgtes af Gregor XIII (1572—85), der under hele sin Regjering viste ham overordentlig Ugunst. Gammel Jalousi, opstaaet paa den spanske Reise, hvori begge deeltoge, var Aarsag dertil. Den aarlige Dotation, som Pave Pius havde tilstaaet Montalto og nogle andre ubemidlede Cardinaler, blev øieblikkelig inddraget, og han blev afskaaret fra al Indflydelse og Magt. Da han nu heller ikke mere — som fordum i sin Egenskab af pavelig Skriftefader — kunde gjøre sig Haab om at blive i Rom, eftersom han jo var Biskop paa Landet, saa besluttede han sig til at opgive denne Stilling for i Hovedstaden at kunne oppebie bedre Tider og holde et vaagent Øie med Begivenhedernes Gang. Og han forstod at benytte sin Tid. Hvad han havde tabt i Pavens Gunst søgte han at vinde i Folkets, og han vidste, at den sikkreste Vei dertil var at optræde som Kunstens og Videnskabernes Beskytter. Kunde han end ikke heri maale sig med Cardinal Farnese, hvis mægtige Formue gjorde ham til Roms Mæcenas, saa vidste han dog ved streng Sparsommelighed og ved Laan at skaffe sig Midler ihænde til at hævde sig en anseelig Plads. Han udsmykkede Kirker, reiste Gravmæler over afdøde Paver og byggede sig selv en prægtig Villa paa Esquilinerhøien, hvor han i landlig Ro — omfredet af sin Søster Camilla, der styrede hans Huus — hengav sig til Studier og Udgivelsen af Kirkefaderen Ambrosius's Værker. Iøvrigt var han, just efter Ønske, en Gaade for Alle; thi der var foregaaet en mærkelig Forandring med hans hele Fremtræden. Ifølge Nogles Paastand anstillede han sig legemlig svag, hostede og gispede og krøb afsted ved en Stok for om mulig ad den Vei at skaffe sig Udsigt til St. Peters Stol, som Cardinalerne havde Fordeel af at besætte med en Døende, der snart paany kunde vige Pladsen for en af dem. Men denne Fortælling er uhistorisk, da Actstykker fra Conclavet, hvori Montalto blev valgt, ud-

trykkelig godtgjøre, at han kaaredes til Pave, fordi han efter Omstændighederne var i ret kraftfuld Alder (fire og tresindstyve Aar) og af stærk og god Constitution. Derimod er det udenfor al Tvivl, at han i aandelig Henseende har anvendt alle Forstillelsens Kunstgreb for at skuffe sine Colleger i Opfattelsen af hans Charakteer og for at bane sig Veien til Thronen, hans eneste Maal. Han blev pludselig høflig mod Alle, eftergivende, sagtmodig, altid af dens Mening, med hvem han sidst havde talt; thi han havde lært at sande den gamle Regel: qui nescit simulare, nescit regnare (den der ikke kan forstille sig, kan ikke regjere). Inqvisitoren fra Venedig var paany bleven til »Æslet fra Ancona«. Og hans Taalmodighed blev virkelig stundom sat paa haarde Prøver. Det tungeste Slag ramte ham 1581. Hans Søster Camilla havde en Søn, Francesco Peretti, som ganske havde vundet hans Hjerte. Denne unge Mand blev gift med en paa den Tid berømt Skjønhed, Vittoria Accorambuona, som imidlertid blev Anledningen til hans Død*). Ikke længe efter Brylluppet blev han nemlig en Aften ved en Mand, som havde hans Tillid, anmodet om at komme hen paa Monte Cavallo, da hans Svoger havde noget Vigtigt at tale med ham om. Han gik trods sine Slægtninges Bønner, men vendte aldrig mere hjem; thi ikke saasnart var han kommen til Opgangen af Bjerget, førend han styrtede død til Jorden, ramt af Bøsseskud og Dolkestik. Begivenheden vakte uhyre Sensation i Rom, og Alle vare spændte paa, hvad Cardinal Montalto vilde sige og gjøre. Han sagde Lidet og gjorde endnu Mindre. Da han var bleven underrettet om Mordet, bad han en Bøn for den Dødes Sjæl, trøstede hans Efterlevende og vendte saa rolig tilbage til sit Arbeide, som om Intet var skeet. Den al-

*) Hele denne uhyggelige, men for Datiden betegnende Tildragelse er udførlig fremstillet i „Neue römische Briefe von einem Florentiner“. Zweiter Theil. Leipzig 1844.

mindelige Mening udpegede med Rette Orsini, Hertug af Bracciano — et Uhyre, der med egen Haand havde dræbt sin første Hustru — som Ophavsmand til Mordet, da hans Lidenskab for Perettis Hustru var almindelig bekjendt. Paven lod Sagen undersøge strengt; men Montalto var den Første, der bad ham standse dermed, ikke fordi hans Hjerte ikke brændte efter Hævn, men fordi hans Forstand var større end hans Hjerte og lærte ham, at det var uklogt at lægge sig ud med en hertugelig Familie, som raadede over mange Stemmer i Conclavet. Gjemt var ikke glemt, og Hævnens Time lod ikke vente paa sig.

Gregor XIII døde pludselig Onsdag den tiende April 1585, og faa Dage efter Begravelsen traadte Conclavet sammen*). Medens dette varer, samle alle Intriguer sig ligesom i et Brændpunkt. To og fyrretyve Cardinaler skulde denne Gang afgive deres Stemmer, men deres personlige Interesser og Tilbøieligheder gjennemkrydsedes, ophidsedes og neddæmpedes paa mange Maader af de store Magters diplomatiske Agenter, blandt hvilke navnlig den spanske Minister, Grev Olivarèz, var usædvanlig virksom. Valget af Montalto var ingenlunde Spanien ukjært, da Kong Philip just satte Priis paa ham; dog havde man ikke oprindelig tænkt paa ham. Hvorledes det i det Hele taget gik til, at han blev valgt, er ikke let at opklare. Man stemte først i flere Dage paa fire Cardinaler, som Diplomaterne og den offentlige Mening især havde udpeget; men de faldt aldeles igjennem. Paa Montalto tænkte vistnok i Begyndelsen Ingen; han var som sædvanlig høflig, tilbageholdende, ydmyg og ordknap, og just dette Skin, der af mange Cardinaler, som ikke kjendte ham og hans Fortid nøie, blev taget for Virkelighed, blev hans bedste Anbefaling

*) Angaaende de med Conclavets Samling og Pavevalget forbundne Skikke kan henvises til „Illustreret Tidende“ 1863 Nr. 213.

til Pavethronen. Thi da mange mægtige Cardinaler havde maattet opgive Haabet om selv at blive valgte, opbøde de alle deres Evner for at hindre frygtede Medbeilere fra at naae Maalet og kastede sig derfor hellere end gjerne over en Mand, hvis Beskedenhed gav dem Haab om, at Statens og Kirkens Roer lempeligt kunde glide over i deres Hænder. Det var især Cardinal Allessandrino, der var virksom for Montaltos Valg, og endogsaa ved adskillige utilladelige Midler, som han anvendte i Smug, samlede Stemmerne derfor. Da han meente at have forberedt Sagen tilstrækkeligt, turde han dog ikke lade det komme an paa Stemmegivning, der let kunde bringe mange Svage til at vakle, men besluttede at vove et coup de main. Da de andre Cardinaler, som vare uvidende om denne Intrigue, havde samlet sig som sædvanlig til Afstemning Onsdag den fire og tyvende April, traadte pludselig Allessandrino og hele hans Parti i Procession ind i Salen, gik lige hen mod Montalto og hilsede ham med Raabene: Papa, Papa! De overrumplede Cardinaler skummede af Vrede; men da de saae den store Majoritet, der saaledes ved Acclamation havde kaaret Montalto, vovede de ikke at sætte sig derimod, da de nødig vilde lægge sig ud med den vordende Pave. Den paafølgende Stemmegivning faldt derfor ud til hans Fordeel. Montalto var Pave! Han valgte Navnet: Sixtus den Femte, og hans Valgsprog blev: »Fra Moders Liv er Du, o Gud, min Beskytter!«

Man har et charakteristisk Sagn, som man næsten kan beklage, ikke er sandt. Der fortælles, at Montalto, da han var valgt, kastede sine Krykker og sin Stok, rettede sin krogede Skikkelse til en hidtil useet Høide og tilraabte de forbausede Cardinaler: »Før bøiede jeg mig for at finde St. Peters Nøgler; men nu, da jeg har dem, retter jeg Blikket mod Himlen; thi Jorden kan ikke byde mig Mere.« Det, som ikke skete med hans Legeme, skete imidlertid med hans Aand. Han afkastede nu alle de Baand, som Klog-

skab og Forstillelse hidtil havde paalagt ham, og rettede sig til sin fulde Høide. »Æslet fra Ancona« var paany bleven afløst af Inqvisitoren fra Venedig, og Cardinalerne, som om Morgenen havde sagt om Montalto: »Han har ikke Kraft til noget Ondt og ikke Forstand til noget Godt« — stode maalløse, da de saae Sixtus have begge Dele. En af de første Adelsmænd, der frygtsomt nærmede sig for at kysse hans Fod, var Hertug Orsini, hans Søstersøns Morder, der nys havde ægtet den Dræbtes Enke. Et lynende Blik skræmmede ham tilbage, og Paven tilraabte ham: »Vær vis paa, at selv om jeg tilgiver hvad Du har begaaet imod Francesco Peretti og Cardinal Montalto, saa er jeg ingenlunde tilsinds at tilgive, hvad Du kunde vove mod Sixtus. Jag Banditterne, som Du giver Tilhold, ud af Dit Huus og Dit Land! Gaa og adlyd!« Samme Aften vare Cardinalerne tilsagte til hans Taffel, ved hvilken Leilighed Sixtus holdt en Allocution til dem over Jesu Ord til Simon: »Du er Petrus og paa Dig vil jeg bygge min Kirke«, idet han derved antydede for dem, at de ikke maatte vente nogensomhelst Andeel i Styrelsen af Kirke og Stat. Dagen efter var Rygtet om dette Maaltid rundt omkring i hele Staden, og den romerske Folkevittighed gjorde sig lystig paa Cardinalernes Bekostning, idet Pasquinofiguren*) stod med et mægtigt Bundt Tandstikkere i Haanden »til Brug for de Herrer Cardinaler.« Disse hævnede sig ved allehaande Spotterier over Pavens og hans Slægts ringe Herkomst; og for at spotte Pavens Søster Camilla stod Pasquino en Dag i en meget smudsig Skjorte med en Seddel i Haanden, hvorpaa var skrevet: »Vee mig! min Vadskerkone er bleven Prind-

*) Pasquino var en for sine Vittigheder berømt Skomager i Rom, der levede omtrent ved Aar 1500. Efter hans Død opsloges allehaande vittige Indfald paa en Billedstøtte ikke langt fra Skomagerens Bolig; den kom til at bære hans Navn. En anden Billedstøtte, Marforio, overtog Spørgerens Rolle. Marforio er flyttet bort; Pasquino bruges endnu.

sesse!« Sixtus taug til disse Smaadrillerier; men Tiden kom snart, da han vilde tale. Til sin Kroning, som foregik med stor Pragt, valgte han en Onsdag, eftersom denne Dag var en lykkelig Dag for ham, da alle mærkelige Begivenheder i hans Liv: hans Fødsel, Bispe- og Cardinaludnævnelse og endelig Pavevalget, vare indtrufne paa denne Dag. Med den tredobbelte Krone paa sit Hoved skred nu Hyrdedrengen Felice Peretti til sit tredobbelte Hverv: at vogte Hjorden, at styre Staten og at svinge sin Krumstav over Verdens Riger.

Hver af disse Opgaver var betydelig nok til at udfordre en Herskers hele Kraft, og de fleste af Sixtus's Formænd paa Pavestolen havde ogsaa kun offret sig til den ene eller den anden af dem. Nogle af dem havde med Iver kastet sig over Kirkens Styrelse og virket for Sædernes Reenhed og Klostrenes Tugt, idet Øinene ved Reformationen vare blevne opladte for mangfoldige Brøst. Andre havde fornemmelig indviklet sig i Politikens Garn for ved fremmed Hjælp at tvinge Kjætterne tilbage til Kirkens Moderskjød. Om Romerstatens Styrelse og Udviklingen af dens egne Kræfter havde omtrent Ingen af dem bekymret sig det Mindste. Med sit skarpe Blik saae Sixtus strax, at hermed maatte Begyndelsen gjøres. Den, der vilde have Ret til at tale med om andre Landes indre Forhold, maatte først og fremmest formaae at styre sit eget Land, og den, der vilde indbyde Frafaldne til at vende tilbage til Kirken, maatte fremfor Alt sørge for, at Tilstanden var en saadan, at man kunde faae Lyst til at følge Indbydelsen. Sixtus blev en stor og mægtig Reformator i sit Land. Dets Tilstand var forfærdelig, da han besteg St. Peters Stol. Landet var vel frugtbart og godt, havde Overflødighed paa Korn, Olie og Viin, og Kjærnen af Befolkningen var nøisom, tapper og trofast; men de forrige Pavers sløve eller

vaklende Regjering havde gjort Landet til en Ager, der kun blev høstet af en Skare Embedsmænd og Røvere. Tidt var det endda svært nok at skjelne mellem disse to Klasser; thi Røveri var et sandt Embede og Embedsførelsen et sandt Røveri. Den eneste Forskjel var den, at Røverne plyndrede i Bjergene og paa Kysten, men Embedsmændene i Stæderne. Fattigdommen voxede omkap med Udsugelsen, og Sædeligheden var snart kun en tom Lyd. Mødrene solgte deres Døttres Ære for at faae Penge, og Klostrene vare Asyler for alleslags skjændige Handlinger. Forbryderne trøstede hinanden med disse Ord: »Husk paa, vi leve jo i Gregors Tid!« Men snart fik de at føle, at Sixtus var kommen til Roret.

Samme Dag, han var bleven Pave, lod han Gouverneuren i Rom kalde til sig, og idet han anvendte Jesu Ord paa sig: »Jeg er ikke kommen for at bringe Fred, men Strid«, befalede han ham strax at træffe Foranstaltninger til Røveriets Standsning. Og hans Forholdsregler vare baade energiske og kloge. Han afskedigede Størstedelen af Soldaterne, som altid trak det korteste Straa i Kampen mod Røverne, der kjendte Bjergene langt bedre end de og desuden ved Trusler kunde lukke og aabne Befolkningens Mund, Alt efter Behag. Istedetfor en aaben Kamp, som vilde koste Penge, indledede han en Krig mellem Befolkningen og Røverne og endog mellem Røverne indbyrdes. En Politiplacat satte Dødsstraf for Alle dem, der husede Røvere, men udlovede store Belønninger for dem, der angave dem eller bragte deres Hoved; fuldstændig Benaadning og Penge lovedes til de Banditter, der forraadte deres Kammerater. Følgerne af disse Forholdsregler viste sig snart. Hoved efter Hoved blev sendt til Paven, der lod dem offentlig stille frem i Rad paa Engelsborg, og Røverne, som havde faaet Skræk i Blodet, udryddede hinanden i Haab om Benaadning for sig selv. Efter et Aars Forløb var Kirkestaten saa fri for Røvere, at de Reisende — og med dem Pengene —

paany begyndte at strømme til Rom. Naar de fremmede Sendebud fortalte, at de vare reiste igjennem et sikkert og fredeligt Land, følte Hans Hellighed megen Glæde.

Men ligesom han havde bragt Sikkerhed paa Landet, vilde han ogsaa skabe Orden og Ro i Stæderne og da navnlig i Rom. De gamle Partistridigheder mellem Guelfer og Ghibelliner brøde endnu frem blandt de adelige Slægter; selv under den tilsyneladende Fred rasede altid en hemmelig Krig, og de fleste Stæder vare ligesom deelte i tvende Leire. Enhver gik bevæbnet, stundum endog ledsaget af Tjenere med Bøsser og Sværd. Hyppige Gadekampe og Snigmord vare Følgen deraf. Pave Gregor havde udstedt strenge Forbud mod at bære Hjulbøsser, et Vaaben, der gjorde det let at nedlægge sin Fjende paa lang Afstand, saa at man kunde redde sig ved Flugt; men Forbudet var altid blevet trodset. Sixtus, hvis Hjerte endnu blødte over Perettis Mord, forstod bedre at sætte sin Villie igjennem. Fire Dage efter hans Thronbestigelse bleve to unge Adelsmænd af fornem Byrd trufne paa Gaden med disse Bøsser i Haanden. Samme Aften hang de i Galgen paa Engelsborgbroen, for at Folket kunde see, at Paven ingen Personsanseelse gjorde, naar Loven blev overtraadt. Og som han ingen Forskjel gjorde paa Stænder, gjorde han heller ingen Forskjel paa Alder. En Dreng viste Opsætsighed mod Politiet, der vilde tage et Æsel fra ham; samme Aften blev han ført til Retterstedet, og da man forestillede Paven Synderens Ungdom, svarede han kun: »Jeg vil lægge et Par Aar af mine til hans« —, og dermed blev Dommen fuldbyrdet. Ikke engang Udlændinge kunde undgaae hans hurtige Justits. En ung Spanier havde i Hidsighed dræbt en Soldat af Schweitzergarden, der ved Uforsigtighed havde stødt ham for Brystet med en Landse. Fem Timer efter hang han i Galgen trods den spanske Ministers Fordring paa ordentlig Rettergang. Paven vilde vise de fremmede Hoffer, at der var god Retspleie i den evige Stad, og ofte

gjentog Sixtus Davids Ord: »Jeg lod døe paa een Morgen alle Jordens Syndere for at rense Guds Stad fra alle dem, som øve Uret!« Man gyser tilbage for denne blodige Færd, der dog ingenlunde udsprang af Blodtørst, men af oprigtig Omsorg for Folkets Vel; ved Enkeltes Død vilde han frelse Manges Liv. Hans Hensigt blev ogsaa naaet; Snigmord og Drab standsede under hans Regjering. Rom var rolig og tryg, om det end var som en Dødsstilhed, der rugede over Landet; alle Munde vare lukkede af Frygt for Straf. Men da Menneskene taug, maatte Stenene tale. En Morgen saae man St. Peters Billedstøtte paa Engelsborgbroen iført Reisekappe, Skoe paa Fødderne og Vadsæk i Haanden. St. Paulus stod ligeoverfor med en Tavle og spurgte ham om Grunden til hans Afreise. »Min Kammerat,« svarede Petrus, »jeg vil flygte fra Rom af Frygt for Paven, for at jeg ikke skal blive straffet for det Øre, jeg i Gethsemane huggede af Ypperstepræstens Tjener.« Folket loe; men Paven lod sig ikke anfægte af saadanne Smaating; han var selv en Ynder af lystige Indfald.

Men det var ham ikke nok at have bragt Roligheden tilveie; han vilde ogsaa sørge for, at den ikke saa snart igjen skulde forstyrres, og den bedste Vei dertil var at bruge Folkets Tid og Flid til alvorligt Arbeide. Af Naturen var han selv overordentlig arbeidsom. Han sov kun faa Timer af Natten, og, indtraf der vigtige Depescher paa denne Tid, lod han sig øieblikkelig vække. »Arbeidet er min Hvile!« svarede han altid dem, der bad ham skaane sig selv. Om Dagen var han i ustandselig Virksomhed, og i Kirker og Klostre var man aldrig sikker paa, naar Paven kom for selv at visitere. Men som han selv arbeidede vilde han ogsaa sysselsætte Andre. Cardinalerne, hvis Antal han bestemte til halvfjerdsindstyve — den eneste af hans Forholdsregler, der har holdt sig til vore Dage — inddeelte han i femten Congregationer, som han tildeelte forskjellige Forretninger, der kunde optage Tiden for disse

urolige Hoveder. Og selve Folket beskjæftigede han paa forskjellig Viis. Han anlagde sex nye Gader i Rom, hvoraf den ene endnu bærer hans Navn »Strada Felice«, byggede en Bro over Tiberen, befæstede Søkysten mod Sørøverne, anlagde Fæstninger rundt omkring, paabegyndte en Havn ved Terracina og udtørrede en Deel af de pontinske Sumpe; og overalt var han selv tilstede for at opmuntre til Hurtighed og Flid. I Sumpene lod han opføre en Pavillon, hvor han ofte overnattede og hentede Spiren til sin Sygdom. Desuden ophjalp han Uld- og især Silkemanufacturerne, idet han endog befalede, at der i enhver Have skulde plantes Morbærtræer. Men af størst Betydning for Folkets Beskjæftigelse og deraf følgende Velstand vare dog de mægtige Byggeforetagender i selve Rom, som vi senere skulle omtale.

Alt dette kostede imidlertid Penge, og just derpaa var der Mangel, da Sixtus kom paa Thronen. Han beskyldte endog sin Forgænger Gregor, der havde givet store Almisser, for at have fortæret Indtægterne af to Pontificater. Finantsnøden var ved uklog Styrelse lidt efter lidt naaet saa vidt, at Pius II engang kun havde Raad til at spise eet Maaltid om Dagen, og Innocents VIII havde pantsat den pavelige Krone. For at raade Bod paa denne Nød havde man grebet til den fordærveligste Udvei: at sælge alle Embeder og at oprette saa mange nye, som der var Kjøbere til. Pave Leo X oprettede alene to og tyve Hundrede nye Embeder. Man fik vel Penge i den øieblikkelige Trang, men fik tillige en demoraliseret Embedsstand og et udtæret Folk, der ikke kunde svare sine Skatter. Sixtus, der fremfor Alt maatte have Penge strax, slog uden Betænkning ind paa sine Forgængeres Vei. Cardinal Castagna, hans Efterfølger paa Pavestolen, foreholdt ham Faren ved dette System; men Paven svarede ham, at det var rimeligere at Folk betalte for at faae Embederne, end at de fik Penge ovenikjøbet for at have dem. Foruden ved Embedssalg skaffede

han Penge paa forskjellige andre Maader; men den værste af dem alle var dog de tunge Skatter, som han lagde endogsaa paa de uundværligste Fødemidler. Folket taug; men Pasquino talte. En Søndag Morgen stod han med en vaad Skjorte i Haanden, som han tørrede i Solen. Marforio foreholdt ham det Upassende i at bruge Søndagen til Sligt; men Pasquino svarede: »Venter jeg til imorgen, saa er der lagt Skat ogsaa paa Solstraalerne!« I faa Aar samlede Sixtus — navnlig ved Jødernes*) Hjælp — umaadelige Summer. Dog skal det siges til hans Ære: Han brugte dem ikke til at berige sig og Sine. Selv var han saa tarvelig, at hans Maaltid kun kostede ham sex Paoli (ca. syv Mk.) om Dagen, og hans Slægtninge maatte selv arbeide sig frem, som han havde gjort før dem. Kun to unge Slægtninge, den ene fjorten, den anden atten Aar gammel, udnævnte han strax ved sin Thronbestigelse til store Værdigheder; men det var ogsaa den eneste Gang, han i saa Henseende traadte i sine Forgængeres Fodspor. Statens Tarv gik forud for Alt, og han formaaede endog i Engelsborg at nedlægge et Reservefond paa fire og en halv Million Scudi, som kun maatte bruges i visse Øiemeed: til Bekæmpelse af Tyrkerne, til Udryddelse af Kjætterne, til Erobring af det hellige Land, til Kirkestatens Forsvar eller til Gjenerhvervelse af tabte Provindser. Han forpligtede sig og sine Efterfølgere til at overholde disse Bestemmelser. Innocents X brød dem desuagtet 50 Aar efter Sixtus' Død, og Pengene spredtes for alle Vinde.

Endskjøndt Paven saaledes førte et Jernscepter over sit Folk, der gjorde ham frygtet, var han dog ingenlunde

*) Hans Adfærd mod Jøderne vidner om hans fordomsfrie Blik. Pius V havde udjaget alle Israeliter af Landet, undtagen dem, der boede i Rom og Ancona. Sixtus kaldte dem strax tilbage, tillod dem at bygge Synagoger og anlægge Kirkegaarde og sikkrede dem en menneskelig Behandling, idet han sagde, „at det var værdigere for Kirken at vinde Jøderne for Troen ved Mildhed end at forhærde dem ved Spot.“

mørk og haard i det daglige Liv. Mod Adelen og Cardinalerne, hvis Rænker han gjennemskuede og foragtede, var han vistnok indesluttet og stolt, men for Menigmand stod hans Hjerte aabent ikke mindre end hans Øre. Ingen maatte afvises fra hans Audiens, og havde hans Tunge Evne til at bide de Fornemme, saa havde den ogsaa Magt til at trøste de Ringe. I en Hungersnød, som rasede i Rom, sørgede han for de Fattige med faderlig Omhu, og for Gamle og Svage byggede han et Hospital med to Tusinde Senge. Selv tillod han sig ofte en Spøg, som da han engang lod hente til sig en fattig Skomager, der i hans Ungdom havde solgt ham et Par Skoe for Spotpriis, idet han spøgende havde sagt, at Resten kunde han betale, naar han blev Pave. Skomageren, som var bleven gammel og graa, havde glemt hele Sagen og skjælvede ved at hentes til Paven; men Sixtus havde optegnet det i sin Dagbog og ilede strax med at holde sit Ord paa en saadan Maade, at den Gamle ikke fortrød sin Handel. Og som Paven kunde more sig selv ved en uskyldig Spøg, saaledes var det ham ogsaa kjært at see sine Undersaatter glade. Romerne frygtede i Begyndelsen af hans Regjering, at Carnevalet skulde blive dem forbudt; men det var saa langtfra Tilfældet, at det tvertimod vandt i Munterhed og Liv, fordi det blev ledet med den største Orden. Der blev bygget Barrierer paa begge Sider af Corso, for at Hestevæddeløbene ikke skulde skee paa Menneskelivs Bekostning, og det blev befalet at kaste med confetti istedetfor med Stene, Frugter og Skarn, som ellers havde været benyttede. Dog blev der for begge Ender af Corso opreist tvende Galger, for at Synet af dem altid kunde minde Folket om at holde Lystigheden indenfor Lovlighedens og Sømmelighedens Grændser.

Saaledes styrede Sixtus sin egen Stat med Fasthed og Kraft. Men derfor glemte han dog ingenlunde at svinge sin Krumstav ogsaa over den Deel af Hjorden, som var spredt rundt om i Verdens forskjellige Lande. Han ind-

satte en Ærkebiskop i Japan, hvorfra der var kommet et Gesandtskab for at hylde den hellige Faders Supremati. Sendebudene maatte bære Pavens Slæb og fik et mægtigt Indtryk af Sixtus som Verdens Behersker. Han blandede sig i Styrelsen af Kirken i Mexico; og i de europæiske Stater, som vare blevne Pavestolen troe, vare hans blotte Ord Befalinger. Han forbød de tydske Biskopper at uddele Nadveren under begge Skikkelser, hvad der — for at imødekomme Reformatorernes Fordringer — var blevet enkelte af dem tilstaaet; i Schweitz traadte han bestemt op imod den verdslige Bestyrelse af Kirkegodserne, medens han i Savoyen og Franche-Comté, ja selv i Spanien tvang Regenterne til at give Afkald paa deres gamle Ret til at vælge deres Bisper. Universitetet i Løwen, som var indviklet i en theologisk Kamp med Jesuiterne om »den frie Villie«, fik Befaling til at holde inde med Striden; thi der existerede jo ingen anden Villie end den hellige Faders. Ogsaa Republikken Venedig fik denne Villie at føle, eftersom Paven ret med Hjertenslyst — i Ihukommelse af de Krænkelser, han havde lidt i Venedig — tvang Senatet til at sætte nogle Decreter, der mishagede ham, ud af Kraft. Og som han med Myndighed svingede Krumstaven over de katholske Lande, saaledes frygtede han heller ikke for at slynge Banstraalen mod Kjætternes Hoved og mod deres, der stod dem bi. Dette fører os til at betragte hans politiske Stilling og hans Deeltagelse i Verdensrigernes Kampe. Man har bebreidet Sixtus, at han altfor meget blandede sig i denne Verdens Handeler og derved tilsidesatte sin egentlige Opgave, den religieuse. Det Første maa indrømmes, om man end ikke kan undre sig over, at en Mand med et saa uhildet Blik og en saa kraftig Villie søgte at bøie Verden efter sig. Det Sidste maa derimod benegtes; thi Kirkens Tarv blev aldrig tilsidesat for verdslige Kampe; men midt under disse var det dog altid Kirkens Triumph over de Frafaldne, der vinkede som det lokkende Maal.

Ved hans Thronbestigelse var Europa gjennemrystet af timelige og aandelige Kampe. Det nye Liv, som Reformationen havde affødt, var ikke kommet til Verden uden bittre Fødselssmerter. Samvittighederne havde reist sig mod Pavens Aag; Frihed og Oplysning vare traadte i Skranken mod Uvidenhed og Trældom. Og selv om de fleste af de Lande, der bleve deelagtige i Reformationens Goder, maatte gjennemgaae haarde Prøvelser, førend det nye Liv fik skabt sig de passende Former, saa var Alt dette dog for Intet at regne mod de Saar, som ved Reformationen bleve tilføiede Paven, hvis mægtige Arm blev betydelig forkortet. Størstedelen af Tydskland og Schweitz, England, Danmark, Norge og Sverige havde aldeles afkastet Aaget, og i Nederlandene rasede forbittrede Kampe; kun i Polen og Spanien herskede den gamle Tro, og Spaniens Konge satte endnu sin Ære i at være »den katholske Majestæt«.

Paa Sixtus' Tid var det Philip den Anden, der bar denne Titel, hvis Lyd alene maatte gjøre ham til Pavens Forbundsfælle. Sixtus benyttede sig ogsaa hyppigt af Spaniens rige Hjælpekilder for at hævde Katholicismens Ære; at Philips egen Ære ofte led et Skaar ved disse Foretagender, var ingenlunde ubehageligt for Paven, der i sit Hjerte nærede Frygt for denne Konge, hvis Magt han hellere end gjerne saae stækket. Thi skjøndt Philip var Hersker over Jordens mægtigste Rige, hvor Solen aldrig gik ned, var han dog umættelig efter endnu flere Lande; Frankrigs Krone var hans hemmelige Længsel, og Sixtus nærede ikke uden Grund Frygt for, at der bag Venskabsmasken lurede et Par Øine, der havde udseet sig Pavestolen til et Bytte, som ved Leilighed burde forenes mod Kongeriget Neapel, der stod under Spaniens Scepter. Dog bevægede denne Frygt aldrig Paven til at optræde med Forsigtighed og Lempe overfor Philip; tvertimod reiste han sig ofte mod ham i sin fulde Myndighed. Næppe var han kommen paa Thronen, førend han fik Leilighed dertil. Det var Skik og Brug, at

den spanske Konge aarlig paa St. Peters- og Paulsfesten, den ni og tyvende Juni, ved sin Gesandt lod Paven overrække en Sum Penge og en hvid Hest som Lehnsafgift for Kongeriget Neapel, der stod under Roms Overhøihed. To Maaneder efter Sixtus' Thronbestigelse skulde denne Ceremoni finde Sted med sædvanlig Høitidelighed. Men den spanske Konges Gave blev denne Gang modtaget ganske anderledes end ellers; thi Sixtus reiste sig op fra sin Throne og sagde med Harme: »I Sandhed, denne Høflighed er ikke ringe! man giver en Hest for et Kongerige! Dog har jeg ikke i Sinde at lade dette gaae ret længe.« Hvad Meningen var med disse Ord, er aldrig blevet opklaret. Den spanske Minister saae deri en Antydning af, at Paven med Magt vilde erobre Neapel og forbinde det med Kirkestaten paa den modsatte Maade af den, Philip attraaede; han lod derfor Grændsen omhyggelig bevogte, uden at dog denne gjensidige Mistænksomhed tilsyneladende skadede det gode Forhold.

Der var næppe noget Land i Europa, uden at Sixtus havde tænkt paa at indblande sig i dets Forhold; Døden hindrede ham imidlertid fra at fuldføre alle hans Planer, og hans Efterfølgere forstode ikke at befæste og benytte de vundne Resultater.

Imod Danmark skal han have næret fjendtlige Hensigter og søgt at ophidse den tydske Keiser mod Kong Frederik den Anden, der med Penge understøttede Huguenotterne i Frankrig. Dog naaede han ikke her sit Maal.

Imod Sverige intriguerede han af al Magt, og Skuepladsen for hans Bestræbelser var Polen. Dette Land var som sædvanlig sønderrevet af Kampe. Pavens Ven, den ridderlige Konge Stephan Bathory, døde 1586, og tre Partier stredes om Kronen. Det ene Parti, Adelen, vilde kaare en polsk Adelsmand til Konge; men Adelsmændene kunde kun enes om Eet: de vilde Alle være den ene Udkaarne. Det andet Parti, som kjendte Nationalsvagheden: at en Polak

ikke vil lade sig regjere af en Landsmand, saae sig derfor om efter en fremmed Fyrste og havde kastet sine Øine paa den tydske Keisers Broder, Ærkehertug Maximilian. Hans ædle Personlighed vandt almindelig Anerkjendelse; men Frygten for, at Polen ved denne Ordning engang skulde hjemfalde som et Arveland til Tydskland, skaffede denne Plan mange Modstandere. Disse henvendte Opmærksomheden paa den svenske Kronprinds Sigismund, der var beslægtet med det jagellonske Kongehuus og desuden kunde bringe Polen mange Fordele, eftersom Sverige var i Besiddelse af en Flaade, der kunde gjøre god Tjeneste i Kampen mod Rusland. Sixtus virkede af al Magt for Maximilians Valg; thi vel havde han Intet mod den svenske Kronprinds personligt, eftersom han var en god Katholik, men han frygtede for, at det nøie Forbund mellem begge Lande skulde overføre til Polen mange Spirer af Protestantismens Kjætteri, der i Sverige havde slaaet saa dybe Rødder. Dog var han forsigtig nok til at give sin Nuntius i Polen Befaling til at støtte Sigismunds Valg, ifald det skulde vise sig, at hans Udsigter til Seir vare de bedste; thi tilsyneladende maatte Intet skee imod Pavens Villie. Sværdet maatte snart dømme i Prætendenternes Strid, og Maximilian trak det korteste Straa, idet han blev aldeles slaaet og fanget af Sigismund. Skjøndt denne Begivenhed var en Streg gjennem Sixtus' Beregning, forstod han dog at vende den til sin Fordeel, idet han optraadte som Mægler mellem Seirherren og den Fangne. Cardinal Aldobrandini, senere Clemens VIII, som Paven kaldte »en Mand efter sit Hjerte«, blev sendt som overordentlig Nuntius til Polen og jævnede alle Stridigheder til største Ære for den pavelige Stol. Cardinalen blev ved sin Hjemkomst til Rom modtaget med kongelig Pomp.

Medens Sixtus saaledes havde Opmærksomheden henvendt paa Norden og Polen, søgte han ogsaa i Tydskland at hævde sin Magt, idet han af alle Kræfter tilskyndede den vankelmodige Keiser Rudolph til at udrydde Protestan-

tismen med væbnet Haand. Men Sagen viste sig her i den Grad ugjørlig, at selv den pavelige Legat i Tydskland skrev til Paven, at det var umuligt at tænke derpaa.

Med desto større Forventninger rettede derfor Sixtus sin Opmærksomhed paa England. Over dette Land havde Dronning Elisabeth allerede hersket i syv og tyve Aar, og hun hadede alt det katholske Væsen lige saa stærkt som Paven Protestantismen. Dog næredes der ingen personlig Uvillie mellem de to Regenter, da de begge med deres skarpe Blik forstode at bedømme hinandens store Egenskaber. Ligesom Elisabeth ofte skal have udtalt sin Agtelse for »Regenten Sixtus«, saaledes tillægger man ham den Yttring: at, hvis Elisabeth og han havde været gifte sammen, saa vilde deres Søn være bleven en anden Alexander Magnus. Da Katholicismen endnu havde en Deel Tilhold i den engelske Adel, saa haabede Paven at gjenvinde sit Fodfæste i disse tabte Riger. Han fik snart Leilighed til at blande sig i deres Forhold. Elisabeth havde mod Tro og Love sat Maria Stuart i Fængsel, hvor hun nu holdt hende fangen paa nittende Aar. Denne ulykkelige Fyrstinde saae i sit Fængsel Leilighed til at skuffe sine Vogteres Aarvaagenhed og sende Paven et Brev*), hvori hun med rørende Ord fremstillede sin ulykkelige Stilling, bevidnede sin Lydighed mod Paven, til hvis Varetægt hun anbefalede sin Søn, og meddeelte ham til Slutning den vigtige Nyhed, at Elisabeth havde Spioner endogsaa i Cardinalcollegiet, der meddeelte hende alle Pavens hemmeligste Planer. Sixtus blev forbittret over denne dobbelte Dristighed: at krænke Pavens Hellighed ved at holde Spioner i hans Raad og at trodse hans Anseelse ved at tragte en katholsk Fyrstinde, Kirkens lydige Datter, efter Livet. Han klarede først sine egne

---

*) Dette Brev findes for Størstedelen gjengivet i det Afsnit af Dumesnils ovenanførte Værk, som er oversat i Dr. H. N. Clausens „Nyt theol. Tidsskrift“ 1869. 2.

Forhold. Samme Dag, som Underretningen var modtaget, holdt han en Tordentale til Cardinalerne, og advarede dem mod Forræderi. Dog var han klog nok til ikke at undersøge Sagen for dybt, da der let kunde fremkomme Ting, som kunde stille den pavelige Aarvaagenhed i mindre gunstigt Lys. Han var imidlertid saa heldig at faae opsnappet nogle Breve til Elisabeths Secretair, som vare skrevne af en vis Annibale Capello og indeholdt Meddelelser om Pavens Planer. Capello blev faa Dage efter halshugget, efter at hans Tunge og Haand først vare afskaarne. Dernæst gjorde Paven Skridt for at faae Maria Stuart frelst. Han formaaede Kongen af Frankrig til at sende en overordentlig Gesandt til England og medgav denne en pavelig Skrivelse, der i indtrængende Ord advarede Elisabeth mod at lægge Haand paa Kirkens Datter. Ikke desto mindre blev Maria halshugget kort Tid efter, den attende Februar 1587, hvad enten Udførelsen af Dødsdommen nu skete med eller imod Elisabeths Vidende. I ethvert Fald blev det hende, der fik Følgerne at mærke. Thi aldrig saasnart fik Sixtus Underretning om dette Drab, førend han udslyngede Banstraalen mod Englands Dronning, erklærede hende for afsat og opfordrede alle de Folk, der stode under hendes Scepter til at afryste Kjætterindens Aag og vende tilbage til Kirkens Moderskjød. Hvis Paven kun havde indskrænket sig hertil, vilde Elisabeth næppe have bekymret sig derom; men han beredte i Stilhed mere virksomme Midler til at kue den stolte Dronning. Først opfordrede han Frankrigs Konge, der ved Slægtskabsbaand var knyttet til Maria Stuart, til at hævne hendes Død, og da Henrik paa Grund af Landets ulykkelige Stilling bad sig undskyldt, æggede han Philip af Spanien til at erobre England, idet han lovede ham Hædersnavnet: defensor fidei (Troens Forsvarer). Philip kunde i sin fanatiske Iver for Katholicismen vel gjøre Meget for denne Titels Skyld; men endnu Mere gjorde han dog for at erhverve Englands Krone, hvortil han paa Grund

af sit Giftermaal med den forrige engelske Dronning, Maria, mente at have en vis Ret. Han gik ind paa Pavens Forslag, og en fuldstændig Alliance blev sluttet imellem dem. Philip forpligtede sig til at udruste en betydelig Flaade, hvormed han vilde erobre England, og Paven lovede til Gjengjæld at staae ham bi med en Million Guld-Scudi; dog var han forsigtig nok til at betinge sig, at Halvdelen først blev udbetalt, naar en engelsk Havn var erobret, Resten først, naar Fjenden var slaaet i et ordentligt Slag. Den »uovervindelige Armada« paa et Hundrede og fyrretyve Skibe blev imidlertid hurtig overvundet af Vind og Veir, og kun som Vrag naaede en Deel af Skibene Englands Kyster. Elisabeth hoverede, Protestanterne i hele Europa jublede og slog Medailler, hvorpaa Paven og den spanske Konge afbildedes med Æselsøren og Bind for Øinene. Philip forstod vel at beherske sin Harme; men Paven alene vidste at drage Nytte af dette Uheld. Han sendte Philip et høfligt Brev, hvori han beklagede det Skete; men Pengene beholdt han, eftersom Betingelserne for Betalingen ikke vare indtraadte, — og i sit Hjerte trøstede han sig med, at, var hans Fjende Elisabeth end ikke bleven knækket, saa var hans Ven Philip bleven det desto mere, og deri saae han en ikke ringe Fordeel. Det gode Forhold mellem de to Regenter leed et Skaar herved; det leed et endnu dybere ved Forholdene i Frankrig.

Dette skjønne Land var aldeles ødelagt af Kampe. Bartholomæusnattens Rædsler havde end mere opildnet Katholikernes Fanatisme og opflammet Huguenotterne til Fortvivlelsens Nødværge. Just da Sixtus kom paa Thronen, rasede den Kamp, som kaldes de tre Henrikers Krig. Den første af de Henriker, der gav Kampen Navn, var Landets Konge, Henrik den Tredie, den forhenværende Hersker over Polen, der efter sin Broder Carl den Niendes Død var flygtet hjem til Paris, efterladende sig i Polen et vanæret Navn, men medtagende til Frankrig alle sine Laster. Hans Moder,

Catharina af Medicis, lod ham gjerne føie alle Kjødets Lyster; thi jo svagere han blev paa Legeme og Sjæl, desto sikkrere hvilede Regjeringens Tømmer i hendes Haand. Hans Laster bleve — som det saa ofte skeer — kun overgaaede af hans Bigotteri. Snart blev han seet i Selskab med sine smaae Hunde, som han om Dagen bar i en Kasse om Halsen, og som om Natten skifteviis maatte vaage over ham; snart begik han Optøier med sine Yndlinge (mignons), Hertugerne af Joyeuse og Epernon, saa at han var en Fabel for hele Paris, der endog i offentlige Opslag spottede denne »Tossekonge af sin Moders Naade.« Men snart saaes han saa igjen at løbe om i Paris's Gader i Spidsen for Flagellanter, der under Bodssange pidskede sig selv for at forsone Gud. Saaledes var den Konge, til hvis Hænder Frankrig var betroet, og man kan derfor ikke undre sig over, at Katholiker som Protestanter søgte sig andre Førere i deres gjensidige Kampe. Katholikerne sluttede sig sammen i en »Ligue«, som styredes af Henrik af Guise, en snu Politiker og modig Kriger (le Balafré: den Skrammede, var hans Hædersnavn) og hans Brødre, Cardinalen af Lothringen og Hertugen af Mayenne; deres offentlig udtalte Formaal var at hævde Katholicismens Sag, men det skjulte Øiemed var at bemægtige sig Thronen jo før jo hellere. Huguenotterne derimod samlede sig om den ædle, ridderlige Kong Henrik af Navarra, der vel i Bartholomæusnatten havde foretrukket Messen for Døden, men som senere igjen havde antaget den protestantiske Tro, skjøndt den var den eneste Skranke, der skilte ham fra Frankrigs Throne og fra Folkets almindelige Hylding. Men bag disse Thronprætendenter, den katholske og protestantiske, der skulde kæmpe om Magten, lurede endnu en tredie, Philip af Spanien, der med Glæde pustede til Ilden i det Haab, at det var ham, der ud af den almindelige Brand skulde frelse den franske Krone.

Aldrig saasnart var derfor Sixtus bleven Pave, førend Philip den Anden og Henrik af Guise indtrængende opfor-

drede ham til at lyse Kjætteren og Menederen, Henrik af Navarra i Ban, idet de begge vare enige i at ville skaffe en forhadt Medbeiler af Veien for senere at berede hinanden den samme Skjæbne. Sixtus gik efter nogen Nølen ind paa denne Begjæring; thi skjøndt han nødigt vilde see Philips Magt forøget med et heelt Kongerige, saa vilde han dog hellere vide Frankrig i hans Haand og dermed bevaret for Katholicismen end overgivet til Henrik af Navarra og dermed hjemfaldet til Kjætteriet. Desuden haabede han, naar Henrik først var fjernet, i Guiserne og muligviis i selve Kongen at faae en Modvægt mod Philips ærgjerrige Planer. Han udslyngede derfor den femte September 1585 Banstraalen mod Henrik af Navarra, erklærede ham for en Meeneder og Kjætter og udelukkede derfor ham og hans Efterkommere fra Thronfølgen i Frankrig. Dette Skridt satte just — som Sixtus havde beregnet — Mod i den svagsindede Henrik den Tredie, der nu selv fattede den Beslutning, at ville udjage alle Huguenotter og forbyde den reformeerte Tro i Frankrig. Men hans Beslutning blev som sædvanlig snart rokket; thi Banbullen gjorde ikke den forønskede Virkning. Det franske Parlament protesterede mod Pavens Indblanding, og Henrik af Navarra lod endogsaa den sjette November 1585 paa Vaticanets Port opslaae en Protest, hvori han kaldte Sixtus en falsk Pave og appellerede fra hans Dom til et almindeligt, frit Concilium. Denne Djærvhed skal i høi Grad have forbauset Paven, der fra den Tid ikke kunde negte Henrik sin Beundring; men i endnu høiere Grad imponerede dette Skridt den stakkels Kong Henrik, der tog sin Befaling om Huguenotternes Forfølgelse tilbage, eftersom han syntes, at en saa dristig Mands Venskab maaskee kunde befrie ham baade fra Pavens og Liguens Formynderskab. Uberegnelighed var just et af Hovedtrækkene i hans Politik, og i sine lysere Øieblikke sagde han ofte: »Jeg vil bruge den ene Fjende til at slaae den anden med.« Sixtus blev forbittret, da han mærkede,

at den franske Konge havde svigtet sit Løfte, og da han tilskrev sin Nuntius' Udygtighed dette Omslag, kaldte han ham tilbage og sendte en anden øvet Statsmand til Paris som hans Afløser. Men Kong Henrik negtede at modtage denne, hvorfor Sixtus øieblikkelig gav den franske Minister i Rom Befaling til inden fire og tyve Timer at forlade Pavestaten. Da den franske Konge saae, at han havde fornærmet Paven og frygtede for Følgerne af et diplomatisk Brud med Rom, blev han saa forskrækket, at han strax bad Sixtus om Forladelse og søgte at formilde ham ved at gjentage sit Løfte om Huguenotternes Udjagelse. Men da han hertil behøvede Penge, anmodede han med det Samme Paven om at forstrække ham dermed. Sixtus svarede ham gjentagne Gange med et bestemt Afslag, affattet i saa haarde Ord, at det næsten synes utroligt, at en Konge vilde lade sig byde Sligt. Da Huguenotterne imidlertid Dag for Dag hvervede flere Tropper og truede Kongen, lod Paven sig tilsidst bevæge og sendte ham en betydelig Sum Penge og ni og tyve Tusinde Mand til at forstærke Hæren. Soldaterne sendte Henrik strax tilbage; Pengene forstod han derimod at bruge, idet han anvendte flere Millioner paa sin ene Yndlings Bryllup og skjænkede syv hundrede Tusinde Daler i Medgift til den andens Brud. Da den pavelige Nuntius fik det at vide, gjorde han Kongen heftige Bebreidelser; men Henrik bad kun om at formelde Paven sin Respect og at meddele ham, hvor strengt han udførte Bodsøvelserne hver Dag. Fra nu af saae Sixtus, at der Intet var at udrette med en saadan Konge, og han nærmede sig derfor mere og mere til Henrik af Guise, som han udsaae til Frankrigs Frelser baade fra Spaniere og Huguenotter.

Vi skulle ikke paa dette Sted forfølge Begivenhederne i Frankrig nærmere, uden forsaavidt som de fik Indflydelse paa Sixtus' Politik og Liv. De udviklede sig imidlertid med rivende Hast. Da Huguenotterne virkelig rykkede i Marken med en anseelig Hær, saae Kong Henrik sig ende-

lig nødt til at drage imod dem, efter at han havde udrustet sin Hær for Penge, der vare laante i Venedig. Den tyvende October 1587 stødte begge Hære sammen ved Couras: Huguenotterne slet udstyrede med Klæder og Vaaben, men godt udrustede med Enighed og Gudsfrygt, hvorved »de smaae Ting voxe;« Katholikerne klædte i Silke og Fløil, men med gjensidig Uenighed og Mistillid mellem Førerne. Da Kongen og Henrik af Guise ikke undte hinanden Seiren, blev det Henrik af Navarra saameget desto lettere at vinde den. Sixtus blev høist betænkelig ved dette Nederlag og besluttede fra nu af at styrte Kongen, hvis Uberegnelighed og Svaghed tilintetgjorde alle Planer. Han understøttede aabenlyst Henrik af Guises Oprør mod hans Herre, sendte ham en indviet Kaarde til Belønning for nogle Smaakampe, han havde vundet over Huguenotterne, og hans Glæde blev fuldkommen, da Liguen den tolvte Mai 1588 paa den blodige Barricadedag erobrede Paris fra Kongen, der maatte flygte forklædt, medens Hertugen af Guise blev baaren i Triumph gjennem Staden af Folket, der tiljublede ham: »Uden Dig vare vi kun som Fluer; men Din Nærværelse har gjort os til Løver!« Hertug Henrik havde været vis paa Thronen, dersom ikke Kong Henrik havde vævet ham en Ligskjorte istedetfor Purpur. Fra Paris var Kongen nemlig flygtet til Blois, hvor han tilsyneladende sluttede Forlig med Guiserne, medens han dog i sit Hjerte bevarede et uudslukkeligt Had til denne »Konge af Paris«. Da Hertugen derfor en Dag kom til Statsraadet i Kongens Slot, blev han pludselig stødt ned i Forsalen, og da han var død, traadte Kong Henrik selv ud af sit Cabinet, hvor han havde lyttet, indtil Alt var forbi, betragtede sit Offer med et hævngjerrigt Smiil, sparkede den Døde i Ansigtet med sin Støvlehæl og ilede saa ned til sin Moder, Catharina af Medicis, for at melde hende denne glædelige Nyhed. Hun laa just da for Døden, som tolv Dage efter gjorde Ende paa hendes Liv; men dog udbrød hun i Glæde: »Det

er godt skaaret, min Søn, men nu gjælder det om at sye.*) Men dette var en vanskelig Sag; thi Budskabet om dette Mord opvakte almindelig Forbittrelse mod Kongen. Katholikerne i Frankrig havde mistet deres Yndling, og Sixtus var bleven berøvet sit Værn imod Huguenotterne saavel som imod Philip. Da Henrik nu desuden for ret at gjøre det af med Guiserne, lod Hertugens Broder, Cardinalen, fængsle og dræbe, blev Pavens Forbittrelse dreven til det Høieste ved en saa uhørt Forbrydelse: uden Lov og Dom at lægge Haand paa en Kirkefyrste. Den franske Geistlighed begyndte at prædike aabenbart Oprør mod Kongen; man afbildede ham paa Kirkernes Altre forfulgt af Djævle, og en Præst vovede endog at sige i sin Prædiken: »Jeg er altid beredt til at dræbe Kongen — undtagen paa den Dag, da jeg offrer Herrens Legeme og Blod.« Da den ulykkelige Konge saae sig truet af Paven og forladt af sit Folk, vidste han ingen anden Udvei end at kaste sig i Kjætternes Arme, og i April 1589 sluttede han paa Slottet Plessis les Tours en Alliance med Henrik af Navarra, med hvem han derpaa rykkede mod Paris. Dette var Mere, end Sixtus kunde taale. Den femte Mai 1589 slyngede han Banstraalen imod Henrik den Tredie, og den første August samme Aar stak Munken Jacques Clément Morderdolken i Kongens Hjerte. Han døde otte og tredive Aar gammel, og hans Død blev hilset med almindelig Glæde. Morderen blev vel øieblikkelig dræbt; men ved hans Grav knælede Skarer af Troende, og overalt lød det i Kirkerne: »Hellige Jacques Clément, bed for os!« Sixtus gik endog saa vidt i sin Glæde over Kongens Død, at han ubesindig erklærede Morderen for en Helgen, hvis Bedrift var at stille lige med Jesu Christi Menneskeblivelse og Opstandelse!

Men Pavens Glæde skulde kun vare kort; thi efter

---

*) En Fremstilling af Henrik den Tredies hele Regjering og Hof er givet i Félice's histoire des Protestants en France. 1851.

Kongens Død udviklede Forholdene i Frankrig sig altid mere og mere uberegneligt og ængstende. Henrik af Navarra vandt større og større Yndest i Folket og blev kaaret til Konge af et stort Parti, medens Liguen valgte Cardinalen af Bourbon til Konge under Navn af Carl den Tiende. Paven frygtede den Første og ringeagtede den Sidste og vidste derfor ingen anden Udvei end paany at begunstige Philip den Andens Planer, som han længe havde svigtet. Underhandlingerne mellem Rom og Madrid levede op paany, og Philip saae sig ved sine Ønskers Maal, da der paany indtraf et mærkeligt Omslag i Pavens Sind. Henrik af Navarra vandt i denne Tid Seir efter Seir over Liguen, og Sixtus indsaae snart, at det var umuligt at forhindre Kjætteren fra at sætte Frankrigs Krone paa sit Hoved. Da Henrik af Navarra nu desuden ret tydeligt lod Paven forstaae, at han ikke var utilbøielig til at lægge Veien til Frankrigs Throne gjennem Romerkirkens Porte, saa greb Sixtus med Begjærlighed denne Udvei til at blive Philip af Spanien qvit. Han udtalte nu høit og tydeligt, at »Frankrigs Krone var som skabt for Henrik af Navarras Hoved«, modtog et Sendebud fra ham i Rom og blev ham endnu mere hengiven, efter at han ved Ivry (fjortende Marts 1590) havde beseiret Liguen og var rykket mod Paris.

Kong Philip var maalløs over dette Omslag; hans Minister i Rom fordrede Forklaring, men blev afviist af Sixtus efter et heftigt Ordskifte. Tunge Skyer trak sig sammen over Pavens Hoved. Neapels Banditter gjorde for spanske Penge Indfald i Kirkestaten, og de spanske Munke prædikede offentlig Pavens Afsættelse.

Da døde Sixtus ganske uventet Mandagen den fire og tyvende August 1590, ni og tresindstyve Aar gammel.

Han havde i fire Maaneder følt sig svag, klaget over Feber og Hovedsmerter, men var dog oppe indtil sin sidste Dag. Han hørte om Morgenen Messen som sædvanlig og var beskjæftiget næsten til sin sidste Time, idet han ærlig

opfyldte Keiser Vespasians Ord, som han havde gjort til sine: »En Regent bør døe staaende og i fuldt Arbeide.« Hvad han fordrede af Andre, opfyldte han selv: »Man skal ikke skaane sig for Arbeide eller frygte for sin Sundhed, men i alle Ting kun tjene Gud!« Mod Slutningen, da hans Ildebefindende tiltog stærkt, skal han have sagt til sin Læge: »Jeg troer, Hr. Doctor, at Spanierne ere blevne kjede af at have mig til Pave«, og denne Mistanke om en Forgivelse, som han selv henkastede, udtaltes ogsaa senere af Kong Henrik den Fjerde, der ved Budskabet om Pavens Død yttrede: »Himlen har ingen Deel deri; der have vi igjen en Streg af den spanske Politik.« Dog har denne Mistanke aldrig fundet Beviis. Sixtus døde henad Klokken sex om Eftermiddagen i sin Søstersøns og sin Efterfølgers, Cardinal Castagnas, Arme. Just som han drog sit sidste Suk, skyllede en heftig Regnbyge ned over Rom, og Torden og Lynild knittrede og bragede over Vaticanet, hvor den stolte Hersker laa død og kold.

Hans Fjender sagde, at det var Djævlen, der havde hentet Paven hjem i det heftige Uveir.

Samle vi til Slutning alle de enkelte Træk af denne Paves Liv til en Heelhed, da fremkommer der hverken Billedet af en Dæmon eller af en Helgen, men af et rigt begavet Menneske med alle dets Fortrin og Feil. Hans Villie var ubøielig streng — mod ham selv som imod Andre — og kjendte kun een Herre over sig: hans skarpe og klare Forstand. Hjertet derimod var en Slave, der kun sjeldent kom til Orde. Derfor fik han mange Fjender, enkelte Beundrere, men slet ingen oprigtige Venner; og selv paa os, der kunne bedømme ham mere upartisk end hans Samtid, gjør Betragtningen af hans Liv ofte et frastødende Indtryk. Dog maa Meget af det, der synes at plette hans Liv, ikke blot lægges ham, men ogsaa hans Tidsalder til Last. Han

er at opfatte som en Læge, der med sin Kniv maa bringe Saar just for at bringe Sundhed. Mange af hans Forgængere have havt de samme Forsætter som han; men kun faa af dem have havt den Villiens Udholdenhed som han, til at gjøre det gamle Ord Fyldest: »Jeg bøier Verden efter mig, ikke mig efter Verden!«

Det romerske Folk følte sig lettet ved hans Død; det havde ikke Syn for hans opdragende, men kun for hans revsende Haand. Den Aften, han var død, drog tætte Folkeskarer gjennem Roms Gader, og som Dyr, der længe havde været i Buur, tumlede de sig om i tøilesløs Frihed. Pavens Billedstøtte blev forhaanet og revet ned. Dog gik ikke dermed Billedet af hans Skikkelse tabt for Efterverdenen; thi mange Portrætter af ham ere opbevarede indtil vore Dage. Den krogede Skikkelse minder altid uvilkaarligt om Cardinalen, der søgte efter St. Peters Nøgler, og det store, stærkt beskjæggede Ansigt med den krogede Næse og de lurende Øine synes at udtrykke hiin Blanding af Snildhed og Kraft, der kom tilsyne i hans Optræden.

Et Mindesmærke over ham er opreist i Kirken St. Maria Maggiore, hvor hans Legeme — efter et Aars Bisættelse i Peterskirken — blev stedet til endelig Hvile. Men det bedste Monument over ham er selve Rom, der er som et uhyre Mausoleum over Sixtus den Femtes Grav. Overalt, hvor man vandrer i Staden, drages Tanken tilbage til denne daadkraftige Pave. Peterskirkens mægtige Kuppel, som i det Fjerne bringer den Reisende den første Hilsen og det sidste Farvel, blev til paa denne Herskers Bud. Ti Aar havde man anslaaet til dens Opførelse; men Sixtus gav Bygmesteren Giacomo della Porta Befaling til: »ikke at bekymre sig om Udgifterne og ikke at spilde et eneste Øieblik.« I to og tyve Maaneder var Arbeidet endt. Fire af de Obelisker, der smykke Rom, ere reiste af ham; mange Kirker ere opførte og endnu flere restaurerede paa hans Befaling. Lateranpaladset blev bygget og en ny Fløi føiet til

Vaticanet, for at det mægtige Bibliothek kunde finde Plads deri*). Bygningens Opførelse, rige Udstyrelse og Bøgernes Opstilling var tilendebragt i Løbet af et Aar. Sjælen i alle disse Bygningsforetagender — ligesom ogsaa i Roms Vandforsyning, hvorom »Aqua Felice« er et Minde — var Architekten Domenico Fontana, hvis hurtige Hoved og dristige Villie frembragte disse Værker med samme Hast som Aanderne i Eventyrets Verden. Han var Sixtus en uvurdeerlig Mand; thi han hjalp ham til ved Arbeide at holde Folket i Ro og Velstand, samtidig med, at han kastede et Skjær af Storhed over Pavens Navn. Og endnu den Dag idag er det Fontanas Værker, der fortælle Sixtus' Historie. Alle hans øvrige Bedrifter ere blevne til Intet og gaaede i Glemsel. Det fyldte Skatkammer er tomt, Romerfolkets Velstand er nu kun et Sagn; Verdenshistorien fortæller kun Lidet om denne Paves Regjering. Men selv om Menneskene tie, skulle Stenene tale, og saalænge den »evige Stad« bestaaer, skulle de vidne derom: at Sixtus den Femte var en af Roms største, daadkraftigste Paver.

---

*) Med dette Bibliothek blev der forbundet et Bogtrykkeri, hvorfra der — ved Siden af mange fortjenstfulde Værker — ogsaa udgik den berygtede Udgave af den latinske Bibeloversættelse (Vulgata). Sixtus' Hurtighed førte her til et uheldigt Resultat. I Fortalen erklærede han selv Texten for feilfri og truede Alle dem, der vilde forbedre den, med guddommelig Unaade. Men snart opdagede man saa mange grove Feil, at de uddeelte Exemplarer tilbagekaldtes, for at Paven selv kunde rette deri.

H. Stein.

Hotel Rambouillet.*)

Frankrigs Historie er riig paa interessante Perioder, Perioder, der ikke alene ere store og betydningsfulde for Landets egne Udvikling, men ogsaa for hele Europa og for Culturlivet overhovedet.

En saadan Periode er den, der begynder med Richelieu's Statsstyrelse og ender med Mazarins. Den er betydende, ikke alene ved sine politiske Resultater, ved at svække Huset Østerrig, ved Katholicismens Overmagt over Protestanterne og ved Haandhævelsen af den europæiske Ligevægt, men endnu mere ved de reent aandelige og sociale Bevægelser, som den har kaldt til Live. De Reformer med Hensyn til Sprog og Sæder, der skrive sig fra den, ere tilstrækkelige til at omgive det syttende Aarhundrede med en Storhedsglands, som ikke kan fordunkles.

Under Indflydelse af Marquise de Rambouillet, en Dame, for hvem alle Tider maae nære den høieste Grad af Agtelse, begyndte Mændene at søge Qvindens Selskab; den Raahed i Sæder, som hidtil havde været herskende ikke alene i de lavere, men endog i de allerhøieste Kredse, og om hvilken man vil faa en klar Forestilling ved at læse de nærmest forudgaaende Forfattere, f. Ex. Rabelais, gav Plads for den

---

*) Kilder: Victor Cousin, Charles Livet, Voiture og Mlle. de Scudery.

fine, dannede Selskabstone, der lidt efter lidt er bleven et Mønster for alle Lande. I Fru de Rambouillets Selskabssale skabtes den franske Aand og Elegance, dèr uddannedes det franske Sprog til den Ynde og Velklang, som man allerede finder i Molières første Lystspil; fra Sammenkomsterne hos hende er den fine, aandrige Conversationstone udgaaet, der senere har udviklet sig videre og i den nyere franske dramatiske Literatur, f. Ex. hos Musset, naaet en Høide, over hvilken man maa forbauses.

Det er Hotel Rambouillets Fortjeneste, og den kan aldrig afdisputeres. Naar man i den Omstændighed, at Molière har hentet Stoffet til sin Comedie »Les précieuses ridicules« herfra, vil finde en Skygge kastet over denne Kreds af Alt, hvad Frankrig da eiede af Stort og Udmærket, seer man aldeles feil paa Tiden. Precieusebevægelsen var bleven adopteret paa mange Steder, hvor man ikke havde Aand og Viid nok til at gjøre den til mere end et latterligt Pedanteri. Dette var det, som Molière bekæmpede og revsede i sin Comedie; ganske vist fandt han saa ogsaa Forbilleder for sine comiske Figurer i Hotel Rambouillet, thi ogsaa herhen havde den latterlige Udskeielse af det fra Begyndelsen af Fortjenstfulde og Udmærkede fundet Vei; men man maa erindre, at Hotel Rambouillets Blomstringstid da allerede var forbi, at Udskeielserne kun vare Undtagelser, og at Fru de Rambouillet og hele den Kreds af aandfulde Mænd og Qvinder, hvis Liv falder sammen med hendes, vare de Første til at yde Molières Comedier den Anerkjendelse, som de fortjente. Stødet til det nye Sprog og de nye Sæder var udgaaet fra »den blaae Sal«; selv Molière benyttede det Grundlag, som var lagt der; ogsaa han skyldte Fru de Rambouillet Meget.

Catherine de Vivonne var Jean de Vivonne, Marquis af Pisanis eneste Datter. Hendes Fader var fransk Gesandt i Rom, og hun blev født her mod Slutningen af Aaret 1588.

Kun tolv Aar gammel ægtede hun Charles d'Angennes, Marquis af Rambouillet.

Hun blev opdraget i Italien af en italiensk Moder. Fra denne classiske Jordbund medbragte hun da til Frankrig et rigt Fond af fiin, aandelig Dannelse og elskværdig, indtagende Ynde.

Hun opholdt sig en kort Tid ved det franske Hof. Men hverken de Sæder, som mødte hende der, eller det Sprog, man der talte, var af den Natur, at det kunde drage hende til sig. Hendes qvindelige Følelse følte sig stødt tilbage af den Usømmelighed, som hun overalt var Vidne til, hendes udviklede Smag maatte saares af al den Raahed, hun saae rundt om sig, hendes Aand og Dannelse, hele hendes Charakteer kunde ikke gaae sammen med det Liv, man førte, og den Tone, som var den herskende.

Da hun allerede 1607 eller 1608 var bleven Moder til en Datter, den senere saa prægtigt besungne Julie d'Angennes, trak hun sig fuldstændig tilbage fra Louvre til det berømte Hotel i Gaden Saint Thomas du Louvre.

Mellem de forskjellige Værdisager, som hun havde bragt sin Mand i Medgift, var ogsaa det gamle Hotel Pisani. Men som hendes Smag var uddannet paa alle andre Omraader, saaledes havde hun ogsaa i Italien faaet et klart og aabent Øie for architektonisk Skjønhed. Hun fandt den gamle Bygning styg og besluttede at lade den nedrive for at bygge den op igjen efter sit eget Hoved. Det nye »Hotel Rambouillet« blev opført til de mindste Detailler efter hendes egen Tegning, og dog blev det en af de smukkeste Bygninger fra den Tid, et Mønster, som man ofte søgte at efterligne, men som man kun sjeldent naaede. Selv Michel Angelo, siger Voiture, vilde have beundret hendes Værk.

Sauval har udførligt beskrevet Bygningens Skjønhed; fra ham laane vi nogle enkelte Details. Man traadte først ind i en rummelig og pyntelig Gaard; tilvenstre for den var »la basse-cour», hvor Vognskuret, Stalden, Bageriet osv.

befandt sig; for at komme ind til den maatte man gjennem en hvælvet Port paa den ene af Hovedbygningens Fløie. Fra alle Steder i Forgaarden kunde man see Haven, der som alle Haver paa den Tid var anlagt med stor Omhyggelighed. Gjennem en stor Mængde lige Linier concentrerede den sig mod Midtpunktet, hvor der fandtes et rundt Vandbassin med pragtfulde Cascader. Den var ikke stor, men til Gjengjæld var den rundt omgiven af andre Haver, og ingen Bygning hindrede Udsigten. Selve Hovedbygningen var af røde Muursteen, og der fandtes paa den en talrig Mængde af hvælvede Vinduesfordybninger, Gesimser, Friser, Architraver og firkantede Steenpiller; den havde fire Fløie, som hver udgjorde en Bolig, der kunde sættes ved Siden af selv de prægtigste paa den Tid. Gjennem en Trappegang, der snoede sig i Spiralform, kom man op i en stor Sal. Fra den udgik saa en lang Række Værelser, hvis brede Fløidøre vare anbragte lige for hinanden.

Meublementet i disse Sale var fyrsteligt, og det skiftede altid efter Modens Fordringer. Selv »det blaae Værelse«, der er blevet saa berømt gjennem Voitures Fortælling, maatte følge med Tiden; det blaae Fløielsbetræk, der var indlagt med Guld- og Sølvprydelser, blev ikke siddende bestandigt. Det bærer allerede ikke længere dette Navn i Mademoiselle de Scudery's Bog »le grand Cyrus«, Hovedkilden til Hotel Rambouillets og til hele det franske sociale Livs Historie i det syttende Aarhundrede.

Det var i denne »blaa Sal«, at Fru de Rambouillets Gjæster samlede sig, det var fra den, det franske Sprog udgik i en ny og renset Skikkelse, det var fra den Aand og Dannelse, Fiinhed og Elegance i Sæder og Adfærd udbredte sig over Frankrig.

Den elskværdige Værtinde modtog her Alt, hvad Frankrig eiede af store og udmærkede Navne, hvad enten det var Statsmænd, Krigere, Videnskabsmænd, Digtere eller Kunstnere. Enhver, der paa en eller anden Maade hævede

sig over Mængden, var velkommen, hvilken saa end hans ydre Stilling var. Hvad man forlangte, var kun Aand og et fiint, belevent Væsen. Rigdom eller en høitstaande Stilling tog man intet Hensyn til, men en aristokratisk Tone blev dog snart den herskende, da de Fleste, som kom, vare store Herrer, og da Værtinden selv tilhørte to saa fornemme Slægter som Rambouillet og Vivonne.

Literaturen udgjorde heller ikke den eneste Gjenstand for Underholdningen. Man hentede Æmner for Conversationen fra Alt, fra Krigen fra Religionen, fra Politiken. Statens Affairer bleve drøftede ligesaavel som de letteste smaae Nyheder, forudsat, at de forebragtes med Aand og Elegance. Man søgte og hædrede Forfatterne, men de dominerede ikke. Det gjorde overhovedet ikke nogen enkelt Klasse eller nogen enkelt Retning. Det, som gav Hotel Rambouillet Betydning, og det, som bevirkede, at det fik en saa udbredt Indflydelse paa hele Datidens sociale og aandelige Liv, var netop, at det Udmærkede i hele sit vidtstrakte Omfang, at den uddannede Aand og som Følge deraf en betydningsfuld Lethed, selv i Behandlingen af de alvorligste Sager, vare de Magter, som stode ved Roret.

Fru de Rambouillet var omtrent tyve Aar, da hun trak sig fuldkommen tilbage fra Hoffet. Samtidig begyndte Sammenkomsterne hos hende. Tidspunktet kan ikke nøie angives, men det synes, som om det er omtrent 1617 eller 1618 og i ethvert Tilfælde før 1620, at de tage deres Begyndelse. I omtrent tredive Aar staaer derpaa Hotel Rambouillet omgivet af sin straalende Storhedsglorie; dets Betydning og Anseelse taber sig saa lidt efter lidt; det havde allerede lidt en følelig Svækkelse ved Hr. de Pisanis Død i 1645 og ved Frondekrigen i 1648. Senere kom, i 1652, Hr. de Rambouillets Død til; selv den ædle, aandfulde Værtinde begyndte nu ogsaa at lide under Alderdommens Svagheder.

Hun holdt det Hele samme, thi hun forenede i sin

Person alle de Egenskaber, der udfordredes for at samle en saa udvalgt Kreds af begavede Mænd og Qvinder.

Det følger af sig selv, at der krævedes sjeldne Egenskaber for at vinde Bifald hos Alle dem, hun havde nærmet til sig, uanseet deres forskjellige Anskuelser, Interesser, Rang og Charakteer. Men Fru de Rambouillet vandt dette Bifald hos Alle. Udmærkede Personligheder pleie i Reglen, netop paa Grund af deres fremtrædende Stilling, at være udsatte for mange Angreb, men man vil forgjæves søge efter et eneste ondt Ord om hende. Det vil være umuligt at opdrive blot en lille aandrig Vittighed sagt paa hendes Bekostning, en Ondskabsfuldhed, en Bagvadskelse, — overalt møder man tvertimod en sand Strøm af Lovtaler, der ere fremsatte med Varme og Overbeviisning, og som gaae heelt ned igjennem flere Menneskealdre. Selv Forfatterne, en Klasse Mennesker, der ellers kun sjelden blive enthousiasmerede over andre Samtidige end dem selv, men derimod ere meget lette til at opfatte og latterliggjøre enhver uheldig Side hos Andre, ere altid enige i deres Beundring, naar det gjælder Marquisen af Rambouillet. Hun har endog afvæbnet Tallemant. Han, der ellers altid var rede til at søge Smaasladderen op i Krogene og besudle selv de meest udmærkede Navne med dens Bagvadskelser, lader hende aldeles gaae Ram forbi, ja han istemmer endog den almindelige Beundring. I hvilken Tone saa Mlle. de Scudery taler, hun, der havde været een af de hyppigste Gjæster i Hotel Rambouillet, hvor Tallemant, saavidt vides, først kom senere og endda kun meget sjeldent, vil man let kunne forstaae. I endnu langt varmere Udtryk gjentager hun hans Lovtaler eller rettere forudsiger dem, thi Tallemant skrev denne Deel af sine Memoirer 1657 og »le grand Cyrus«'s syvende Deel, der behandler Hotel Rambouillets Historie, daterer sig fra November 1651.

Vi ville et Øieblik lade hende selv tale om sin udmærkede Veninde. Efter at have tegnet et Billede af Fru

de Rambouillets just ikke regelmæssige og blændende, men ædle og qvindelige Skjønhed, fortsætter hun: »Iøvrigt var denne mærkelige Dames Dannelse og Aand endnu langt betydeligere end hendes Skjønhed; for hiins Udstrækning fandtes der ingen Grændser, og hendes Aand havde ikke sin Lige i Høihed, Godhed, Retfærdighed og Reenhed. Cléomires*) Dannelse var ikke alene bygget paa den rige Begavelse, hun havde modtaget fra Naturens Haand; nei, hun havde ved flittige Studier udvidet denne paa den meest omhyggelige Maade. Det var kun paa yderst faa Omraader at hun ikke følte sig hjemme. Men vidste hun saaledes end Alt, hvad der fortjente at vides, saa lod hun dog aldrig sin Viden træde frem som tør og kjedelig Lærdom. Hun talte simpelt, ligefremt og forstaaeligt om Alt, og det var kun et mere indviet Øie, som kunde see, at der bag denne Jævnhed og Ligefremhed laa en fyldig Forstaaelse af selv de vanskeligste Videnskaber, en paa omfattende Kjendskab til Sagen grundet, betydningsfuld Vurdering af Kunstens og Poesiens Frembringelser. Men derfor fandt man heller Intet smukt og godt uden at hun havde tilkjendt det sit Bifald, og enhver Kunstner og Forfatter søgte først og fremmest hendes Roes. Hun blev ogsaa priist og besungen af Alle; i saa omfattende Grad besad hun Alles Agtelse og Kjærlighed, at Ingen kunde see hende uden at maatte udtale sig i Lovtaler, uden at føle sig i høieste Grad indtaget af hendes Skjønhed, hendes omfattende Dannelse og hendes høie, ædle Aand.

Til disse Egenskaber føiede sig endnu een, der var

---

*) I Mslle. de Scuderys Bog „le grand Cyrus" have alle Personerne fingerede Navne. Scenen for de Tilstande og Begivenheder, der skildres, er, overeensstemmende med Tidens Sædvane, henlagt til et fjernt, kun lidt bekjendt Land, men man har senere fundet Nøglen til Forstaaelsen af Bogen og da ogsaa faaet at vide, at den Skikkelse, som optræder under Navnet Cléomire, er Fru de Rambouillet.

aldeles nødvendig for hende i denne af stærke og hyppige Storme rystede Tid, det var en høi Grad af Selvstændighedsfølelse, Uafhængighed og Upartiskhed. Et enkelt Træk, vil være tilstrækkeligt til at kaste et Lys over dette.

Richelieu, der havde naaet sin høie Stilling som Frankrigs uindskrækede Førsteminister, følte stor Høiagtelse for hende, men omgivet, som han var, af hemmelige Fjender, ja endog af skjulte og farlige Sammensværgelser, sørgede han for, at hans Politi havde Øinene overalt. Det kunde ikke være ham ligegyldigt, hvad der gik for sig, og hvad man sagde om ham i et Selskab som det, der samlede sig i Hotel Rambouillet. Marquien var nylig bleven sendt som Gesandt til Spanien for at underskrive den Tractat, der endte den mantuaske Arvefølgekrig. Det var Cardinalen, han skyldte denne høitbetroede Post, og Richelieu troede derfor at kunne vente Gjentjeneste hos hans Hustru. Han sendte sit sædvanlige Redskab, Pater Joseph, til hende. Denne førte Talen hen paa Marquiens Sendelse, paa hans Fortjenester, paa de Udmærkelser og Værdigheder, som han havde i Udsigt og muligviis vilde naae. Men det var nødvendigt, at Fru de Rambouillet hjalp lidt med til hans Forfremmelse. Hun modtog hos sig forskjellige Personer, der vare Fjender af Cardinalen og Staten. Hans Eminence fordrede ikke, at hun skulde fjerne dem, men han ønskede i Regjeringens Interesse at kjende Navnene paa dem, der vare fjendtlig sindede imod ham og lagde Hindringer i Veien for hans Planer. Skjøndt Pater Joseph vidste at sætte sin Tale paa Skruer, indsaae Fru de Rambouillet dog tydeligt, hvad det var, man ventede sig af hende. Hun svarede derfor ogsaa Pateren: »Jeg troer ikke, at de, som komme hos mig, intriguere mod Cardinalen, men selv om det ogsaa forholdt sig saaledes, vilde jeg kun være lidet skikket til at agere Hans Eminences Spion.« Og hun tilføiede: »Alle vide altfor vel, hvilken Hengivenhed og hvilket Venskab jeg nærer for Hans Eminence, til at man skulde

vove at tale ondt om ham i min Nærværelse; det vil derfor være mig aldeles umuligt at bevise Cardinalen den Tjeneste, som han anmoder mig om.«

Richelieu havde iøvrigt selv tidligere været mellem det talrige Selskab, som samledes i Hotel Rambouillet. Vi kunne selvfølgelig ikke i denne korte Skildring give en fuldstændig Fortegnelse over dets brogede Skare af Gjæster, men skulle kun nævne nogle af de »bedste Huusvenner«.

Malherbe var en af de tidligste Gjæster, og han havde allerede strax medført en ædel og alvorlig Poesi, som Arthénice — det var det Navn, med hvilket Malherbe i Almindelighed benævnede Fru de Rambouillet — maatte skatte og beundre bedre end nogen Anden. Han havde præsenteret sin talentfulde Elev, Racan; disse To og den senere Biskop af Nantes, Cospeau, hvis aandfulde Veltalenhed Fru de Rambouillet allerede tidligt lærte at sætte Priis paa, vare de ældste Gjæster. Lidt senere blev Voiture, Datidens meest feterede Digter, den, der hyppigst aflagde Besøg, og samtidig modtog Fru de Rambouillet ogsaa Endymions Forfatter, Gombould, Adonis Digter, Marini, og Chapelain, en lærd og kundskabsrig Mand, men Digter, mere paa Grund af tilfældige Omstændigheder end i Kraft af et indre, ubetvingeligt Kald. Richelieu traf ikke blot sammen med sin Ven Cospeau, men ogsaa med Cardinal de la Valette, der var syv Aar yngre end han, og med Marquien af Vigeau, der senere paa Grund af sin Kjærlighed til Husets Datter, Julie d'Angennes, og paa Grund af sin noget miniaturagtige Størrelse blev kaldet Julies Dverg. Marschal de Souvre, der var en Ven af Marquis de Rambouillet, introducerede sin Datter, den berømte Fru de Sablé, og traf samtidig sammen med Hertugen og Hertuginden af Trémouille.

Fremdeles havde Marquisen paa Enkedronningens Baller stiftet Bekjendtskab med Angélique Paulet. Hun bidrog til at forherlige Sammenkomsterne i Hotel Rambouillet ved sin Skjønhed og sin smukke Sangstemme, der endog overgik

Fru Aubrys. Fru Aubry selv, der er bleven saa bekjendt gjennem Tallemants og Voitures Breve, var ogsaa en hyppig Gjæst ligesom Fru Saintot. »Madame la princesse«, Charlotte de Montmorency, Gjenstanden for Henrik IV's ulykkelige Kjærlighed, medbragte til Hotel Rambouillet sin Datter, Anne-Geneviève de Bourbon, som senere blev Hertuginde af Longueville, og som var en af sit Aarhundredes smukkeste og meest aandfulde Qvinder. Hun var endnu næsten Barn, da hun blev indført hos Fru de Rambouillet, men ikkedestomindre var hun Gjenstand for Alles Forgudelse.

Dette var Hotel Rambouillets oprindelige Stab. Senere kom imidlertid mangfoldige Andre til, hvis Navne indtage en udmærket Plads i Frankrigs Historie. Vi ville i det Følgende komme til at omtale Nogle af dem.

Dette brogede Selskab, som har skabt det franske Sprog, som har skabt den fine aandrige Conversation og som, det paastaae idetmindste ansete franske Forfattere, maa betragtes som Incitamentet til Stiftelsen af l'Académie française, underholdt sig imidlertid med høist forskjellige Sager. Nogle smaae, opbevarede Træk fra det daglige Liv i Hotel Rambouillet ville bedst give en Forestilling om, hvilke rene Ubetydeligheder, der, fordi man lagde Viid og Aand ind i dem, kunde sysselsætte dets udmærkede Gjæster.

En Aften havde man inviteret Greven af Guiche til et rigt Maaltid, Noget, han satte megen Priis paa. Man kjendte Grevens Smag og serverede lutter Retter, som han ikke holdt af. Han vovede ikke at beklage sig, men hans forbittrede Udseende bar tydeligt nok Vidne om, at han følte sig høist ilde tilmode. Man morede sig imidlertid kostelig over ham, indtil Fru de Rambouillet endelig forbarmede sig over den Ulykkelige og lod bringe et rigt Udvalg af de Sager, som Greven holdt rigtig meget af. — En anden Gang havde man ved et Middagsgilde tracteret ham med Champignons. Nu gav man sig om Natten til at sye alle hans Klæder

ind, og da han den næste Morgen vaagnede, kostede det ham stor Møie at komme i Klædern. »Hvor De er oppustet!« siger Hr. de Chaudebonne til ham; »hvor de er oppustet« gjentage Alle de, han møde. Han iler til et Speil. Det er ude med mig, udbryder han, disse forfærdelige Champignons have været giftige. Man er i travl Bevægelse, man sender Bud til Lægen, til Apotheket, men imidlertid bringer Hr. de Chaudebonne en Recept, der, som han siger, oftere er bleven anvendt med Held. Greven læser: »Tag en god Sax og spræt Deres Klæder op i Sømmene.« Han brister ud i Latter og er helbredet.

Men alligevel havde man intetsteds mere Smag og mere Sands for høiere Interesser end i Hotel Rambouillet. Malherbe udtaler sig allerede 1613 i et Brev til Peiresc med megen Varme om Fru de Rambouillet og om det aandrige Selskab, han havde truffet hos hende. »Man blev,« siger han, »uden at man selv vidste af det, et Stykke af en Digter, naar man kom ind i den blaae Sal; Enhver følte uvilkaarlig Lyst til at skrive Vers, selv om han aldrig havde tænkt paa det før, endog mig selv gik det ikke bedre.« Men fremfor Alt forstod Ingen at bedømme et Digterværk og i det Hele taget at finde Poesien saavel i Livet som i Kunsten saa godt som denne, for alt Stort og Smukt begeistrede Kreds. Malherbe troede allerede at finde denne udsøgte Smag fuld færdig, men han selv bidrog imidlertid meget til at udbrede og danne den. Efter hans Død vedligeholdt den sig, ja udviklede sig endnu videre. Da Mairet i 1629 havde skrevet sin Tragedie »Sophonisbe«, der først blev fordunklet af Corneilles »Cid« var Fru de Rambouillet den Første til at bringe den unge Digter sin Hyldest. Han blev strax optaget i den blaae Sal, og Hotel Rambouillet blev et af de første Steder, hvor man spillede hans berømte Tragedie. Julie d'Angennes havde Sophonisbes Rolle og Abbed Arnauld Scipio's. Mellem Acterne, siger Arnauld i sine Memoirer, sang Frøken Paulet og

spillede paa Cithar, og hendes fortryllende Stemme erstattede fuldkomment et stort Orchester.

Det er iøvrigt vanskeligt nu at forstaae, hvorledes denne Tragedie kunde gjøre saamegen Lykke, men paa den Tid da »Sophonisbe« kom frem, var der i Virkeligheden ingen Skuespilforfatter, som kunde rivalisere med Mairet.

Et contrairt Modstykke til ham saavel hvad det Ydre som hvad deres Forfattervirksomhed angik, var Neufgermain, et af disse stakkels Væsener, der paa Grund af Pengetrang faae aldeles forkeert fat paa Livet. Han var sikkert ikke uden Talent, men han drev det aldrig til at skrive et selvstændigt Arbeide; det blev i Reglen ved Leilighedsdigte, som han kunde sælge, de største for tre Francs, de mindste for fyrretyve Sous Stykket. Han maatte ofte være Skive for de Andres Morkab, og navnlig blev han drillet meget af Voiture, en af den Tids meest ansete Digtere og en af de hyppigste Gjæster i Hotel Rambouillet.

Voiture var i det Hele taget Ophavsmand til den meste Spøg, der blev dreven i Hotel Rambouillet. Saaledes var under den seneste Periode af Trediveaarskrigen Julie d'Angennes meget indtaget i Heltekongen Gustav Adolph. Man drillede hende stadig med dette Sværmeri for den berømte Kriger og paastod, at hun var forelsket i ham. En Dag saae man hende bære en særdeles kostbar Diamantbrosche; Kongen af Spanien havde foræret Hr. de Rambouillet den under hans Gesandtskab. Fru de Châteauroux, der troede, at det virkelig var Alvor med Julies Kjærlighed, indbildte sig imidlertid, at denne Brosche var en Foræring fra Kongen af Sverige. Man morede sig kostelig herover, siger Tallemant, og Voiture lod udklæde sex Mennesker, der præsenterede sig som Udsendinge fra Gustav Adolph og bragte Svenskekongens Portrait tilligemed et Brev fra ham til Hotel Rambouillet. Brevet var meget morsomt skrevet og afgav i lang Tid Stof for Conversationen hos Arthénice.

Undertiden var imidlertid ogsaa Voiture Gjenstand for Andres Skjemt. Han lod næsten aldrig sine Arbeider trykke, men han læste gjerne sine Digte høit for sine Venner. En af disse havde en udmærket Hukommelse; da Voiture engang havde læst en af sine Sonnetter for ham, skrev han den ned og gav den til Fru de Rambouillet. Hun lod den trykke i en af de talrige »Recueils«, som hun udgav. Da nu Voiture læste den høit i den blaae Sal, viste man ham Bogen. Det var Ord til Andet det samme Digt. Det var umuligt at forstaae dette; tilsidst kom han til den Overbeviisning, at han slet ikke havde skrevet Digtet, men kun læst det saa ofte, at han til Slutning havde bildt sig ind, at det var af ham selv. Det blev Kilde til en heel Deel Morskab, førend man fortalte ham, hvordan Sagen hang sammen.

Men for disse Træk af det daglige Liv i Hotel Rambouillet maae vi ikke glemme de vigtigere Begivenheder, til hvilke det i Aarene 1630—40 var Vidne.

Det franske Akademi grundlægges, den tragiske Poesies Mestere fremtræde; Corneille skriver, opfyldt af hele den Dannelse, han havde modtaget i Hotel Rambouillet, sin »Medée«, sin »Cid« og »Les Horaces«, lidt senere kommer Racine til, Descartes offentliggjør sine »Discours de la méthode«, og Balzac udsender det ene fortjenstfulde Arbeide efter det andet.

Balzac var Hotel Rambouillets Yndling. Han opholdt sig ofte borte fra Paris og kunde derfor ikke altid deeltage i Sammenkomsterne i den blaae Sal, men hvor langt han end var borte, stod han dog altid i den livligste Forbindelse med Hotellet. Saasnart han havde skrevet Noget, blev det strax sendt til Fru de Rambouillet, for at hun skulde afgive sin Mening om det. Dommen gik ham kun sjeldent imod, thi hvad han skrev, besad næsten altid de Egenskaber, som Hotel Rambouillet satte Priis paa, et reent og ædelt Sprog, en omhyggelig udarbeidet Stiil og et Til-

snit af spansk Elegance og Tankerigdom, som denne Tid og denne Kreds særligt fandt Behag i.

En vigtig Rolle i Hotel Rambouillets Historie spiller ogsaa Marquis de Montausier, men det var paa en anden Maade end Balzac. Han var Julie d'Angennes's utrættelige Elsker.

Allerede, da han blev introduceret i 1631, beundrede han hende i fuldeste Maal, og denne Beundring voxede snart til Kjærlighed. Han var endnu ung, næppe et og tyve Aar gammel. Som yngste Søn af Huset bar han Navnet Marquis de Salles. Hans ældre Broder havde allerede længe været indført i Hotel Rambouillet af Madame Aubry og optraadte ogsaa som Julies Tilbeder. Men da Krigen drog ham til Italien, følte han ligesom forud, at dette Felttog vilde blive uheldsvangert for ham. Ved sin Afreise sagde han til Frøken Rambouillert, at han vilde blive dræbt, og at hun maatte skjænke hans Broder, der var lykkeligere end han, sin Haand. Hans Anelse var rigtig; i Italien ramte et Steenkast ham i Hovedet og voldte hans Død.

Hans Broder, Marquis de Salles, blev ved dette Dødsfald Familiens Hoved og antog Titlen Marquis de Montausier. Han kunde nu tilstaae, at hans Beundring for Julie var bleven til en inderlig og dyb Kjærlighed; han kunde aabent beile til hendes Haand.

Forskjellige Omstændigheder gjorde imidlertid, at han maatte vente paa sin Lykke. Man har sagt, at det skyldtes Tidens vrange Anskuelser om Ægteskabet, men det er ikke saa; de falske Precieuser havde endnu ikke opstillet deres vrange Theorier, og selv om det havde været Tilfældet, vilde disse aldrig have kunnet smitte Julie d'Angennes. Nei, Sagen var for det Første ganske simpelt den, at Montausier ventede længe med at bede om hendes Haand, skjøndt han elskede hende, og skjøndt hans Kjærlighed ikke var nogen Hemmelighed; og dernæst ønskede Julie ikke at indgaae et Ægteskab, som

kunde fjerne hende fra hendes Moder. Maaskee tænkte hun ogsaa paa, at Montausier var tre Aar yngre end hun. Han havde tilmed endnu ikke indlagt sig saamegen Hæder, at han kunde være et passende Parti for den ældste Datter af en berømt Familie, og han var tillige Protestant, medens Fru de Rambouillet og Julie selv vare ivrige Katholiker. Men lidt efter lidt aflagde Marquien sine Prøver, vandt sine Grader og erholdt ansete Poster; hans udholdende Kjærlighed bevirkede, at man glemte Faren ved en Forbindelse, som Forskjellen i Alder kunde gjøre ulykkelig; Montausier skiftede Religion, og saaledes fik han da endelig, fjorten Aar efter sin første Optræden i Hotel Rambouillet, Lønnen for sin lange og udholdende Venten.

I disse fjorten Aar var han paa det Nøieste og Inderligste knyttet til Selskabet i den blaae Sal. Alle holdt af den unge, aabne, elskværdige Marquis, Alle fulgte hans Kjærlighed til Julie med levende Interesse, og naar Krigen eller hædrende Commandoposter i Elsass kaldte ham bort fra Paris, vedligeholdtes der en levende Brevvexling med ham. Man hørte altid gjerne Tale om ham, og Chapelain vidste aldrig noget bedre Middel til at gjøre sig bemærket end ved at berette om den unge Marquis's hædrende Bedrifter i Provindserne.

Som Balzac, som Voiture, som Chapelain, saaledes var ogsaa Montausier paavirket af den rene Smag, der velgjørende udbredte sig fra den blaae Sal. Han skrev med Lethed baade Prosa og Vers, og om han end ikke i den Grad beilede til Alles Gunst som Fofatterne af Profession, saa foragtede han dog heller ikke den Roes, som Medlemmerne af Hotel Rambouillet i rigt Maal tildeelte ham. Han vidste ogsaa, at Julie nok holdt af et lille formskjønt Vers, og han undlod derfor aldrig at sende hende Sonnetter, naar han til sin Sorg maatte gaae i Landflygtighed til Provindserne.

Under et af sine Ophold i Paris var det, at han fattede Ideen til den berømte »Guirlande de Julie«, som han satte

sammen tilligemed de fleste af Hotel Rambouillets Omgangsvenner, og som endnu er opbevaret til et Vidnesbyrd om, hvorledes Alle sværmede for den unge, skjønne og begavede Dame.

Foruden Montausier selv, der skrev sexten Madrigaler til »Krandsen«, finde vi her Digte af Følgende, — som vi nævne for at meddele vare Læsere Navnene paa flere Medlemmer af Hotel Rambouillets Stab —: Arnauld d'Andrilly (baade Fader og Søn), Arnauld de Corbeville, Arnauld de Briotte, Chapelain, Colletet, Corneille, Desmarets, Godeau, Gambauld, Habert de Montmort, Habert de Cérisy, Malleville, Martin — bedre kjendt under Navnet Pinchesne —, Scudery, Tallemant des Réaux og Marquis de Rambouillet. Krandsen bestod af ni og tyve Blomster, og for hver af disse var der idetmindste een Madrigal, men ofte flere; — hele Samlingen beløber sig til en og tresindstyve foruden Dedicationsdigtet.

Den berømte Kaligraph, Nicolas Jarry, skrev Manuscriptet. Blomsterne bleve malede af Robert; det røde Moroquinsbind var et Mesterværk af Bogbinderkunst.

Bogen indeholdt først tre hvide Blade; derefter fulgte Titelbladet, paa det femte var der omkring Ordene »la Guirlande de Julie« malet en smagfuld Blomsterkrands. Et overordentlig fint udført Miniaturmaleri paa det syvende Blad forestillende Zephyr, omgiven af en Sky. I sin høire Haand holdt han en Rose og i den venstre en Blomsterguirlande. Det ottende Blad indeholdt endelig Montausiers Dedicationsmadrigal, og derpaa fulgte selve Arbeidet, der begyndte med et Vers af Chapelain, som har til Titel »Keiserkronen«. Han alluderer i dette Digt til Julies foregivne Passion for Kongen af Sverige og siger, at Gustav Adolph efter sin Død var bleven forvandlet til en Blomst, bestemt til at indflettes i hendes Krands.

Man kan ikke forstaae en saa sjelden Udmærkelse uden at være fuldstændig inde i Tidsforholdene og selv føle sig berørt af den samme Kjærlighed til Julie, som hele hendes

Samtid. Alle overvældede hende med Lovtaler. Ved et løseligt Blik vil man maaskee antage dem for overdreven Smiger, men det vare de ikke. Stifter man nærmere Bekjendtskab med hendes Liv, vil man finde dem fuldstændig berettigede.

Skjøndt hun var omgivet af Hylding allerede fra den tidligste Barndom, skjøndt hun var søgt og forgudet af Alle, hvad Frankrig paa den Tid kunde opvise af store og berømte Navne, vedblev hun dog altid at være let og ligefrem i hele sin Optræden, — hun var fri for selv det mindste Spor af Coquetteri.

Saavel i Hotel Rambouillet som senere ved Ludvig den Fjortendes glimrende, men letfærdige Hof bevarede hun sin Dyd reen og uplettet. Ved sit Exempel hævdede hun med Berømmelse Marquis de Sablés aandfulde, men farlige Grundsætning: »at Qvinderne ere til for at tilbedes og rundt om sig udbrede alle store og ædle Følelser, medens de som en tilstrækkelig Belønning tilstaae deres Agtelse og Venskab.« Denne Paastand, som vilde have været latterlig under Henrik den Fjerdes Regjering, var det ikke, da Angélique de la Fayettes og Marie de Hauteforts kydske Tilbeder førte Sceptret, og da Seirherren ved Rocroy glemte alle letbevægelige Skjønne for et eneste Blik af den rene, dydige Frøken du Vigeau. Aldrig har Nogen vakt saamegen ideel og reel Kjærlighed som Julie d'Angennes. Tiden slukkede den ikke, men den mildnede den og bøiede den henimod et varmt og varigt Venskab, og aldrig har Nogen i sin Ungdom hävt saamange Tilbedere og i sin Alderdom saamange Venner som hun.

Sin Haand skjænkede hun til den, der elskede hende høiest af dem Alle. Den femtende Juli 1645 ægtede hun Marquis de Montausier, der imidlertid var bleven Gouverneur over Saintonge og Angoumois.

Madame de Rambouillet saae dette Bryllup med Glæde. Det berøvede hende ganske vist en elsket Datter, men det

beroligede hende paa den anden Side ogsaa, fordi Julies Fremtid var sikkret, nu da hun var knyttet til en ædel og fremragende Mand, hvis Udholdenhed var en Borgen for Lykken. Selv følte hun sig gammel og svækket ved Sygdomme, der ikke undte hende nogen Ro. Hun kunde ikke tvivle om, at Julies Fraværelse vilde medføre en Slutning paa de talrige Sammenkomster, som sikkert trættede hende. Men Tanken om snart at trække sig tilbage fra Verden forskrækkede hende ikke; hun fandt i sine Erindringer og i sin Smag for Læsning Hjælpemidler, som tillode hende at have Nok i sig selv.

Tiden hertil var dog endnu ikke ganske kommen. Endnu i nogle Aar vedblev den blaae Sal at være Samlingsstedet for det udvalgte Selskab, vi have truffet der. Et bestemt Tidspunkt for Sammenkomsternes Ophør kan ikke angives. Vi have omtalt den meest glimrende Periode i Hotellets Historie, naar vi have dvælet ved de lykkelige Aar, der gik forud for Julies Ægteskab. Siden kom Sygdom og Sorg; de store Statsrystelser kom og deelte Interessen, thi i de borgerlige Uroligheder før, under og efter Frondekrigen kunde selv Hotel Rambouillets Gjæster ikke lade være at tage Deel. Det gik her som saa ofte: Politiken slugte og tilintetgjorde lidt efter lidt de stille, fredelige literaire Interesser. Men den Spire, som var lagt ved Sammenkomsterne i den blaae Sal, satte senere Blomster og Frugt; den Glands, som omstraaler Ludvig den Fjortendes ridderlige Hof, den Hæder og Storhed, som i den nærmest følgende Tid knytter sig til den franske Literaturs Historie, har hentet sit væsentlige Grundlag fra Sammenkomsterne hos Fru de Rambouillet.

De Festligheder, som havde ledsaget Fru de Montausiers Bryllup, vedvarede endnu, da det Slag stod ved Nørdlingen (tredie August 1645), der var saa hæderligt for Hertugen af Enghien, saa lykkeligt for Frankrig, saa uheldsvangert for Familien Rambouillet. Der faldt, som et Offer for sit Mod,

dens eneste Arving, Marquis de Pisani. Marquisens Sorg var overvældende, da hun hørte Beretningen om sin eneste Søns Død, og forgjæves søgte Hotellets talrige Digtere at mildne den utrøstelige Moders Smerte ved at bevidne hende deres Agtelse og Sorg. Det regnede med Sonnetter, Stancer, Elegier, og fornemmelig vare Gombauld, Tristan l'Hermite, Petit og la Mesnardière utrættelige.

Ogsaa det følgende Aar begynder med et Dødsfald. Cospeau, dengang Erkebiskop af Lisieux, som tilligemed Baron de Villeneuve havde været en af Marquisens tidligere Venner, døde i sit Erkestift. Han var Bossuets Lærer, og han havde hos Arthénice været en faderlig Ven og Beskytter af denne unge Præst, der snart blev en af den blaae Sals berømteste Medlemmer. Saaledes gik lidt efter lidt Flere og Flere af den gamle Stab bort, men endnu, da Boyer 1647 dedicerede Marquisen sin Tragedie »la Porcie romaine«, var der dog Mange tilbage, — Fru de Rambouillet modtog endnu daglig de meest hædrende Beviser paa Hylding.

Det synes iøvrigt, at hun sammen med sine fortrinlige moralske Egenskaber, som Alderen endnu mere udviklede, har bevaret sin Ungdoms mærkelige Skjønhed. Den berømte Grammatiker Ménage forsikkrer os herom i en italiensk Sonnet. I en Alder af otte og halvtredsindstyve Aar, siger han, rødmede hendes Kind endnu med hele Ungdommens Friskhed og Ynde, Øiet havde endnu den unge Piges livfulde, spillende Blik, — med Hensyn til hende var det af Digterne til Trivialitet gjentagne »Mi consuma il core« Mere end tom Smiger.

En anden Grammatiker foruden Ménage, Vaugelas, en af det franske Sprogs fornuftigste Rensere, var ogsaa mellem Marquisens Venner. Thi hos hende var ikke blot Poesien og Theatret repræsenteret, — hendes Huus stod aabent for alle Videnskabens Stormænd.

Naar vi da fremdeles have nævnt Bois-Robert, — ogsaa en hyppig Gjæst i den blaae Sal — ville vi sikkert ikke

savne ret mange af Datidens store Navne. Corneille have vi ganske vist kun omtalt løseligt een Gang, da han skrev Digtet til »la Guirlande de Julie«, men der kan næppe være Tvivl om, at ogsaa han oftere har deeltaget i Marquisens Sammenkomster. Voiture, Chapelain o. fl., nævne ham ofte i deres Breve, og hele hans tidligere Udvikling bærer øiensynligt Præg af at være for en stor Deel hentet fra den blaae Sal.

Vi ere imidlertid naaede frem til Frondekrigens Udbrud. Vennerne skilles, de forskjellige Interesser, de forskjellige mere eller mindre snævre Baand drage dem paa den ene Side til Rebellerne, paa den anden til Mazarin. Montausier, der var nødt til at blive i sit Gouvernement i Saintonge, gav Royalisterne det ene virksomme Beviis paa Hengivenhed efter det andet, og dette bidrog væsentlig til hans kommende Storhed.

Da han kom tilbage til Paris var Voiture død, Frøken Paulet var død, og Marquisen, der bestandig var lidende, berøvet sine Børn og urolig for sine Venner i begge de forskjellige Leire, levede kun i sin næsten blinde Ægtefælles sørgelige Selskab. Hele den brogede Verden, der før samledes hos hende, havde Omstændighederne spredt ud for alle Vinde.

Sammenkomsterne i Hotel Rambouillet existerede ikke længere. Marquien døde den sex og tyvende Februar 1652, og dette nye Tab, der skilte to Mennesker fra hinanden, som havde været forenede i mere end halvtredsindstyve Aar, var for hans Enke en Sorg, som hun da var alene om at bære. Kun Montausier og hans Hustrues varme Deeltagelse og trofaste Hengivenhed formaaede at mildne hendes Savn. Hun flyttede sammen med dem, og Julie gjorde nu Alt, for at hendes Moders sidste Dage kunde blive saa skjønne, som de tidligere havde været det. Men de svundne Tiders Minder vare dog for Fru de Rambouillet Tilværelsens skjønneste Side. Og det kunde heller ikke være anderledes,

thi hun maatte vide med sig selv, at hendes Liv havde været Mere end en tom Leg, at hun havde udsaaet en Sæd, som skulde bære rig og velsignet Frugt i Fremtiden.

Begyndelsen af det syttende Aarhundrede var den spirende Storheds Periode. Der var Storhed over den franske Statsstyrelse — store Mænd fødtes skareviis for at offre den sine Kræfter i Raadssalen og paa Valpladsen. En Fylde af Kraft og Styrke gjennemstrømmede det franske Samfund. Overalt var der store Varsler: i Kunsten, i Videnskaberne, i Philosophien. Descartes, Poussin og Corneille gik under Richelieus Øine frem mod deres kommende Storhed, opfyldte af dristige Tanker. Alt pegede henimod Storhed, men Alt var raat, uordnet og uharmoninsk. Styrken svulmede, men Formen manglede. Den skabte Hotel Rambouillet — det er dette sjeldne Selskabs uomstridelige Fortjeneste.

R.—d.

Den spanske Arvefølgekrig i Spanien.*)

En tidligere Afhandling i dette Tidsskrift (Carl den Anden af Spanien, 1869 I, p. 477 og flg.) har søgt at skildre den dybe Fornedrelse, hvortil Spanien ved det syttende Aarhundredes Udgang var nedsunken i materiel som i politisk Henseende. Den dvælede tillige længere ved de Intriguer, som fra fransk Side iværksattes for at bevæge den svage Konge til at testamentere sine samtlige Besiddelser i den gamle og nye Verden til Ludvig den Fjortendes yngre Sønnesøn, Philip af Anjou. Plaget af sine geistlige Omgivelser og ledet af sit Ønske om at bevare sin hele Arv udeelt, gav den ulykkelige Konge endelig efter og undertegnede med Taarer det skjæbnesvangre Testamente, idet han udbrød: »Gud giver og tager Kongeriger; jeg hører allerede til de Døde«.

Testamentet holdtes hemmeligt i den korte Tid, Carl den Anden endnu var ilive. Den tredie November 1700 udaandede han. Hele Madrid stimlede til Slottet, Gaderne vare opfyldte, Forværelset var fuldt af Udsendinge og Grander, der vare begjærlige efter at faae den afdøde Souverains Bestemmelser at vide. Endelig sprang Fløidørene op. — Hertugen af Abrantes traadte frem og forkyndte, at hele det spanske Monarki var overladt til Philip, Hertug af Anjou, og at den afdøde Konge havde befalet, at Regjeringen i

*) Efter Macaulay.

den Tid, der vilde forløbe mellem hans Død og hans Efterfølgers Ankomst, skulde føres af et Raad med Porto Carrero i Spidsen.

Ludvig den Fjortende handlede, som man kunde have ventet, at han vilde handle. Med næppe et Skin af Betænkning brød han alle Delingstractatens Forpligtelser og modtog paa sin Sønnesøns Vegne Carls glimrende Arv. Den nye Fyrste ilede med at tage den i Besiddelse, Hele det franske Hof ledsagede ham til Sceaux. Hans Brødre fulgte ham til den Grændse, der, efter hvad de i deres Kortsynethed indbildte sig, ikke længere var nogen Grændse. »Pyrenæerne,« sagde Ludvig, »have ophørt at existere.« Og dog var faa Aar efter disse samme Pyrenæer Skuepladsen for en Krig mellem Ludvigs Efterfølger og den Fyrste, Frankrig nu sendte til Spaniens Trone.

Dersom Carl havde ransaget Europa for at finde en Efterfølger, hvis moralske og intellectuelle Charakteer lignede hans egen, kunde han ikke have truffet noget bedre Valg. Philip var ikke saa sygelig som sin Forgænger, men fuldkommen saa svag, ligegyldig og overtroisk; snart var han ligesaa hypochonder og excentrisk, og han var endog mere end denne et Siv i sin Dronnings Haand. Hans første Skridt, da han var bleven Konge i Spanien, var at skaffe sig en Hustru. Fra sin Bryllupsdag til hendes Dødsdag var det hans stadige Omsorg at have hende nær hos sig og gjøre, hvad hun ønskede. Saasnart hun var død, var det hans første Skridt at forskaffe sig en anden. En anden blev funden, den foregaaende saa ulig som vel muligt. Men hun var en Hustru, og Philip var tilfreds. Hverken Dag eller Nat, hverken i syg eller sund Tilstand, hverken under Arbeidet eller Hvilen tillod han hende nogensinde at være borte fra sig blot en halv Time. Hans Aand var af Naturen svag, og han havde modtaget en svækkende Opdragelse. Han var bleven opdraget midt i Versailles' forgyldte Elendighed. Hans Bedstefader var ligesaa bydende

stolt i sin private Omgang som i offentlige Handlinger. Alle, der voxede op umiddelbart under Ludvig XIV's Øine, fik et Væsen, som viste, at de aldrig havde vidst, hvad det var at være i Ro. De vare alle tause, skye og keitede. Hos dem Alle med Undtagelse af hans ældste Sønnesøn, Hertugen af Bourgogne, strakte Forkeertheden sig videre end til Væsenet. Dauphinen, Hertugen af Berry og Philip af Anjou vare Mænd af en intetsigende Charakteer. De havde ingen Energi, ingen Villiekraft. De havde været saa lidet vante til at dømme eller handle for sig selv, at ubetinget Afhængighed var bleven nødvendig for deres Beqvemmelighed. Den nye Konge i Spanien, som nu blev befriet for Opsyn, lignede hiin usle germaniske Fange, som da Jernene, han aareviis havde baaret, toges af ham, faldt afmægtig om paa Fængslets Gulv. De Baand, der havde øvet deres svækkende Indflydelse paa den unge Fyrstes Aand, vare nu nødvendige til at understøtte ham.« Førend han fik en Kone, kunde han Intet gjøre, og saalænge han havde en Kone, gjorde han Alt, hvad hun vilde.

Medens denne lade og dorske Dreng var paa Veien til Madrid, var hans Bedstefader i fuld Virksomhed. Ludvig XIV havde ingen Grund til at frygte en Krig med det afmægtige romerske Keiserdømme. Han gjorde kraftige Forberedelser til at møde Keiser Leopold og holdt Generalstaterne i Ave ved en mægtig Hær. Den engelske Regjering søgte han at vinde ved fagre Løfter, men Vilhelm*) lod sig ikke føre bag Lyset. Han gjengjældte fuldkommen Ludvigs Had; og hvis han havde havt frie Hænder til at handle i Overeensstemmelse med sin Tilbøielighed, vilde han have erklæret Krig, saasnart han havde erfaret Testamentets Indhold. Men han

*) Den Tredie, Konge over England og Statholder i Holland, gift med Jacob II's Datter Marie, var 1689 bleven kaldet til Konge i England, da Folket var misfornøiet med den vankelmodige stuartske Konge Jacob II, der gik i Landflygtighed til Frankrig. Red.

var bunden af Parlamentet. Baade hans Person og Handlemaade vare upopulaire i England. Hans indesluttede Liv og kolde Væsen mishagede et Folk, der var vant til Carl den Andens naadige Nedladenhed. Hans fremmede Sprogbetoning og hans fremmede Forbindelser stødte de nationale Fordomme. Hans Regjering havde været en Ulykkes Tid, der afløste en Tid, fuld af hurtig voxende Lykke. Den sidste Krigs (den pfalziske Arvefølgekrig) Byrder og Udgifter, der gik til at bøde paa Mængden af Papiirspengene, føltes haardt. Ni af ti Geistlige holdt i Hjertet med den fordrevne katholske Konge og havde kun aflagt det nye Dynasti Eed for at bevare sine Rettigheder. En stor Deel af Landadelen hørte til det samme Parti. Middelstanden var vel afgjort mod Stuarterne; men den betragtede Vilhelm blot som det mindste af to Onder, og saalænge der ikke var nogen truende Fare for en Revolution imod ham, var den tilbøielig til at modsætte sig og ærgre ham, skjøndt den ikkedestomindre var rede til at staae ham bi med Liv og Gods, naar det gjordes nødvendigt. Den var vred og utilfreds. »Der var«, som Somers udtrykte sig i et mærkeligt Brev til Vilhelm, »en Dødhed og Aandløshed udbredt over hele Nationen«.

Alt i England gik efter Ludvigs Ønske. Whigpartiets eller det liberale Partis Ledere havde trukket sig tilbage fra Magten og vare yderst upopulaire paa Grund af det uheldige Udfald af Underhandlingerne med Ludvig den Fjortende om det spanske Monarki's Deling. Toryerne, som endnu tildeels nærede en vis Forkjærlighed for de fordrevne Stuarter, havde Magten ihænde og vare i afgjort Fleertal i Underhuset. Vilhelm var i den Grad bunden af Partierne i England, at han ikke turde vove at erklære det bourbonske Huus Krig. Han led desuden af en heftig og ulægelig Sygdom. Der var al Grund til at troe, at nogle faa Maaneder vilde løse det

Baand, der endnu forenede hans svage Legeme og hans bydende, uovervindelige Aand. Dersom det lykkedes Ludvig at bevare Freden en kort Stund endnu, var det rimeligt, at alle hans uhyre Planer vilde lykkes. Netop under denne Krisis, den vigtigste i hans Liv, drev hans Stolthed og hans Lidenskaber ham til at begaae en Feil, der tilintetgjorde Alt det, som fyrretyve Aars Seire og Rænker havde udrettet, en Feil, der bevirkede Sønderlemmelsen af hans Sønnesøns Kongerige og bragte fjendtlige Hæres Indfald, Bankerot og Hungersnød over hans eget.

Jacob den Anden døde i sin Landflygtighed i St Germain. Ludvig aflagde ham et Afskedsbesøg og blev i den Grad bevæget ved den høitidelige Afsked og den landflygtige Dronnings Sorg, at han tabte Politikens Hensyn af Sigte og handlede, som man skulde synes, blot af Medlidenhed og en ikke uædel Forfængelighed: han anerkjendte Prindsen af Wales, Jacobs Søn, som Konge af England, og kastede derved Handsken til hele det engelske Folk.

Castilianernes Harme ved Efterretningen om, at tre fremmede Magter havde paataget sig at ordne den spanske Thronfølge, var Intet mod det Raseri, med hvilket Englænderne modtoge Underretningen om, at deres gode Nabo havde gjort sig den Uleilighed at forsyne dem med en Konge. Whigger og Toryer forenede sig om at fordømme det franske Hofs Fremgangsmaade. Krigsskrig hævede sig i Londons City og gave Gjenlyd i enhver Krog af Riget. Vilhelm saae, at hans Time var kommen. Uagtet hans svage og lidende Legeme næppe kunde røre sig uden Hjælp, var hans Aand ligesaa energisk og bestemt, som da han for tredive Aar siden bød Englands og Frankrigs forenede Kræfter Spidsen. Han forlod Haag, hvor han havde været beskjæftiget med at underhandle med Generalstaterne og Keiseren om en Forsvarstractat imod Bourbonnernes ærgjerrige Planer, tog til London, omdannede Ministeriet, og opløste

Parlamentet. Fleertallet i det nye Underhuus var med Kongen, og de kraftigste Krigsforberedelser sattes i Værk.

Før Fjendtlighedernes Udbrud var Vilhelm ikke mere; men de europæiske Fyrsters store Alliance mod Bourbonnerne var allerede sluttet. »Hovedmanden døde,« siger Burke, »men Værket var dannet efter ægte mechaniske Principer, og det var fuldstændig paalideligt i sine enkelte Sammensætninger.« Den femtende Mai 1702 blev Krigen erklæret efter Aftale i Wien, London og Haag.

Saaledes begyndte denne store Krig, der i tolv Aar rystede Europa ligefra Weichselen til det atlantiske Ocean. De to fjendtlige Coalitioner vare med Hensyn til Landenes Udstrækning, Rigdom og Befolkning omtrent lige. Paa den ene Side stod Frankrig, Spanien og Baiern, paa den anden England, Holland det tydske Keiserdømme og en Skare ringere Magter.

Den Deel af Krigen, som her skal fortælles, er, om end ikke den mindst vigtige, dog sikkert den mindst tiltrækkende. I Italien, Tydskland og Nederlandene stode store Midler til store Feltherrers Disposition. Mægtige Slag leveredes. Den ene Fæstning efter den anden blev indtaget. De belgiske Fæstningers Jernkjæde blev brudt. Ved en efter en fast Plan ordnet Række af Operationer bleve de Franske drevne tilbage fra Donau og Po ind i deres egne Provindser. Krigen i Spanien derimod er sammensat af Begivenheder, der ikke synes at staae i Forbindelse indbyrdes. Seir og Nederlag drage ikke de sædvanlige Følger efter sig. Lykkens Hjul dreier sig som i en Drøm; Armeer opstaae af Intet og gjøres til Intet, og dog er den spanske Krig for skjønsomme Læsere af Historien maaskee mere interessant end Marlboroughs og Eugens Felttog. Mailands og Nederlandenes Skjæbne afgjordes ved krigersk Dygtighed; Spaniens derimod afgjordes ved Folkecharakterens Eiendommelighed.

Da Krigen udbrød, var den unge Konge i en meget

beklagelig Stilling. Ved sin Ankomst til Madrid faudt han Porto Carrero i Spidsen for Forretningerne, og han ansaae det ikke for klogt at fjerne den Mand, han skyldte sin Krone. Cardinalen var en blot og bar Intriguant og i ingen Henseende en Statsmand. Han havde ved Hoffet og i sin Embedsstilling erhvervet en sjelden Grad af Færdighed i alle de Kunstgreb, ved hvilke svage Aander styres. Men i den ædle Regjeringskunst, i Kilderne til Folkets Lykke og i Aarsagerne til Folkets Ulykke var han lige saa uvidende som sin Herre. Det er mærkeligt at iagttage Modsætningen mellem den Behændighed, hvormed han beherskede en taabelig Skrantnings Samvittighed, og den Vaklen, han viste, da han var stillet i Spidsen for et Rige. »Enhver,« siger Ludvig i et Brev til sin Gesandt, »veed, hvor uduelig Cardinalen er — han er kun Gjenstand for sine Landsmænds Foragt.«

Nogle faa Besparelser bleve gjorte, der kun ødelagde Privatmænd uden at bringe Staten nogen mærkelig Fordeel. Politiet blev mere og mere uvirksomt. Uordenen i Hovedstaden steg ved franske Eventyreres Ankomst. Disse Uslinger betragtede Spanierne som en undertrykt Race, hvem den nye Herskers Landsmænd ustraffet kunde forhaane. Kongen aad og drak hver Nat, laa i Sengen hver Dag, gabede i Statsraadet og lod de vigtigste Documenter henligge uaabnede ugeviis. Endelig blev han vakt til Liv af det Eneste, hans dorske Natur var modtagelig for. Hans Bedstefader gav sit Samtykke til at han tog sig en Hustru. Valget var lykkeligt: Marie Louise, Prindsesse af Savoyen, en smuk og yndig Pige paa tretten Aar, allerede en Qvinde i Legemets og Sjælens Udvikling i en Alder, da Qvinderne i et koldere Klima endnu ere Børn, blev den Udkaarede. Kongen besluttede at møde hende i Catalonien. Han forlod sin Hovedstad, som han allerede var fuldkommen kjed af. En Skare Tiggere stimlede i et Opløb om ham, da

han drog ud af Byen. Han drog imidlertid midt igjennem dem og begav sig til Barcelona.

Ludvig var fuldkommen overbeviist om, at Dronningen vilde faae Magten over Philip. Derfor saae han sig om efter En, der igjen kunde beherske Dronningen. Han valgte Prindsesse Orsini til første Hofdame, ingen ringe Stilling hos en saa ung Hustru og hos en Ægtemand, for hvem hans Hustru var i den Grad uundværlig. Prindsessen var en Datter af en fransk Pair og Enke efter en spansk Grande. Hun var derfor fortrinlig skikket til at være det franske Hofs Redskab ved det spanske Hof. Hertugen af Orleans kaldte hende i Udtryk, der ere for plumpe til at oversættes, »Capitain Maintenons Lieutenant«, en Benævnelse, som var godt fortjent. Hun forsøgte at spille Madame Maintenons Rolle i Spanien. Men uagtet hun var Madame Maintenons Lige i Forstand, Dannelse og Færdighed i at smedde Rænker, havde hun ikke hendes Selvbeherskelse, Udholdenhed og uforstyrrelige Sindsro, hvilke Egenskaber havde hævet Maintenon fra Enke efter en Nar til den stolteste Konges Gemalinde. Prindsessen var over halvtredsindstyve Aar gammel, men var endnu forfængelig af sine smukke Øine og sin smukke Figur; hun pyntede sig endnu som en ung Pige, og hun gik saa vidt i Lefleri, at hun endog gav Anledning til Skandale. Hun var imidlertid sleben og veltalende og manglede ikke Aandskraft. Den bittre Saint Simon indrømmer, at Ingen, hvem hnn ønskede at vinde, længe kunde modstaae hendes Væsens og Conversations Ynde.

Da Krigen erklæredes i London, Wien og Haag, var Philip i Neapel. Med største Vanskelighed var han ved de meest indtrængende Forestillinger fra Versailles bleven formaaet til at forlade sin Hustru og uden hende begive sig til sine italienske Besiddelser, som dengang truedes af Keiseren. Dronningen ledede imidlertid Regjeringen, og skjøndt hun var et Barn, syntes hun at have været fuld-

kommen saa skikket til at styre Kongeriget som hendes Ægtefælle eller nogen af hans Ministre.

I Aaret 1702 viste en Flaade sig under Hertugen af Ormonds Befaling for Cadix. De spanske Autoriteter havde hverken Penge eller regulaire Tropper. Den nationale Begeistring erstattede imidlertid til en vis Grad, hvad der manglede. Adelen og Jordbrugerne skjøde Penge sammen; af Landalmuen blev der dannet, hvad spanske Forfattere kalde »Compagnier af heltemodige Fædrelandsvenner«, og hvad General Stanhope kalder »noget lumpent Fodfolk.« Dersom Angriberne havde handlet med Kraft og Klogskab, vilde Cadix utvivlsomt være faldet. Men Togets Anførere vare indbyrdes uenige paa Grund af nationale og professionelle Følelser; Hollænderne stode her mod Englænderne, Land- mod Sø-Krigere. Sparre, den hollandske General, var vranten og gjenstridig; Bellasys, den engelske General, begik Underslæb med Provianten; Hertugen af Ormond, som havde Overbefalingen over hele Toget, beviste ved denne som ved enhver anden Leilighed sin Mangel paa de Egenskaber, som store Foretagender kræve. Der holdtes ingen Mandstugt; man lod Soldaterne udplyndre og forhaane dem, man helst maatte onske at holde gode Miner med. Kirker plyndredes, Billeder søndersloges, Nonner krænkedes. Officererne deelte Byttet istedetfor at straffe Ransmændene, og tilsidst forlod Flaaden Krigsskuepladsen, ladet — for at bruge Stanhopes Ord — »med en god Portion Rov og Skjændsel«.

Da Flaaden paa Veien tilbage til England var ud for Portugals Kyst, fik Hertugen af Ormond Efterretning om, at de spanske Skibe, der bragte Skatten fra Amerika, netop vare ankomne til Europa og for at undgaae hans Flaade havde begivet sig til Havnen ved Vigo. Ladningen bestod, siger man, af mere end tre Millioner Pund Sterling i Guld og Sølv foruden mange værdifulde Kjøbmandsvarer. Udsigten til Rov udjevnede alle Trætter. Hollændere og Englændere, Admiraler og Generaler gave ikke hinanden Noget efter i

Virksomhed. Spanierne kunde med den største Lethed have frelst Skatten ved simpelthen at bringe den i Land; men det var en Grundlov for den spanske Handel, at Gallionerne skulde udlosse i Cadix og kun i Cadix. Handelscollegiet i Cadix negtede i Monopolets sande Aand endog under disse Forhold at give Slip paa en eneste Tøddel af sin Forret. Sagen blev bragt for Raadet for de amerikanske Anliggender, der overveiede og betænkte sig netop en Dag for meget. Nogle svage Tilberedelser til Forsvar bleve gjorte. To næsten hensmuldrede Taarne ved Mundingen af Vigobugten bleve besatte med nogle faa, sletbevæbnede og uøvede Bønder; en Bom blev dragen tvers over Indløbet til Bugten, og nogle faa franske Krigsskibe, som havde ledsaget Gallionerne fra Amerika, bleve lagte for Anker indenfor, men Alt uden den allerringeste Nytte. De engelske Skibe brøde igjennem Bommen; Hertugen af Ormond og hans Soldater stormede Forterne; Franskmændene brændte deres Skibe og undslap til Kysten. Seirherrerne deelte nogle Millioner Dollars mellem sig; nogle Millioner flere vare sunkne*) — da alle Gallionerne enten vare tagne eller ødelagte, kom Raadets Befaling til at udlosse!

Da Philip vendte tilbage til Madrid i Begyndelsen af 1703, fandt han Finantserne endnu mere ødelagte, Folket endnu mere misfornøiet, og den fjendtlige Coalition endnu frygteligere end før. Gallionernes Tab havde foranlediget et stort Deficit i Indkomsterne. Admiralen af Castilien, et af de høieste Mennesker i Europa, var flyttet til Lissabon og havde svoret Ærkehertug Carl**) Eed. Kongen af Portugal anerkjendte snart efter Carl som Konge af Spanien og be-

---

*) Det er maaskee Læseren bekjendt, at der i denne Tid er Spørgsmaal om ved Hjælp af Dykkere at optage de sunkne Gallioner.

**) Søn af Keiser Leopold af Østerrig og Dattersøns Søn af den spanske Konge Philip den Tredie.

Red.

redte sig til at understøtte det østerrigske Huus's Fordringer med Vaaben.

Paa den anden Side sendte Ludvig til sin Sønnesøns Hjælp en Hær paa tolv Tusinde Mand under Hertugen af Berwicks Befaling. Berwick var en Søn af Jacob II og Arabella Churchill. Han var bleven opdraget under Forventningen om de høieste Hædersposter, som en engelsk Undersaat kan opnaae, men hans Liv brød sig en ny Bane ved den Revolution (1688), der kuldkastede hans forblindede Faders Throne. Berwick blev en Landflygtig, en Mand uden Fædreland; og fra nu af blev hans Leir ham hans Fædreland, og Iveren for at vinde Ære i sin Stilling blev hans Patriotisme. Med alvorlig og kold Kraft udførte han en Soldats Pligter, der staaer i Lykkens Sold. Hans militaire Redelighed blev angreben af de haardeste Fristelser, men befandtes uovervindelig. Snart kæmpede han mod sin Onkels, snart mod sin Broders Sag; men aldrig blev han dog mistænkt for Forræderi eller endog blot for Slaphed.

Tidlig paa Aaret 1704 blev en Hær, der bestod af engelske, hollandske og portugiske Tropper, dragen sammen paa Spaniens vestlige Grændse. Ærkehertug Carl var ankommen til Lissabon og viste sig personlig i Spidsen for sine Folk. Berwicks militaire Dygtighed holdt de Allierede, der stode under Lord Galways Befaling, i Schak under hele Felttoget. I det Sydlige af Landet blev der derimod kæmpet en haard Kamp. En engelsk Flaade under Sir George Rooke, der havde adskillige Regimenter ombord under Prindsen af Hessen-Darmstadts Befaling, viste sig udfor Gibraltarklippen. Denne berømte Fæstning, som Naturen næsten har gjort uindtagelig, og mod hvilken alle Krigskunstens Midler forgjæves ere blevne opbudte, blev tagen saa let, som om den havde været en aaben By paa flad Mark. Garnisonen laa og bad istedetfor at staae paa sin Post. Nogle faa engelske Sømænd klattrede op ad Klippen —

Spanierne capitulerede, og det britiske Flag plantedes paa de Volde, fra hvilke Frankrigs og Spaniens samlede Hære og Flaader aldrig have kunnet rive det ned. Rooke seilede videre til Malaga, leverede en fransk Escadre en Kamp i Nærheden af denne Havn og vendte efter en tvivlsom Træfning tilbage til England.

Men større Begivenheder forberedtes. Den engelske Regjering havde besluttet at sende en Expedition til Spanien under Anførsel af Charles Mordaunt, Jarl af Peterborough. Denne Mand var, omend ikke den største, saa dog den besynderligste Personlighed paa sin Tid, Carl den Tolvte end ikke undtagen. Peterborough maa i Virkeligheden betegnes som en sleben, veloplært og erotisk Carl den Tolvte. Hans Mod forenede fransk Fremfusenhed med engelsk Stadighed. Hans Aands Frugtbarhed og Virksomhed var næsten utrolig. Det viste sig i Alt, hvad han tog sig for, i hans Felttog, hans offentlige Forretninger, hans fortrolige Brevvexling, hans lette og populaire Conversation. Han var en trofast Ven, en ædelmodig Fjende og i sin Adfærd en fuldendt Gentleman. Men hans glimrende Talenter bleve næsten gjorte ubrugelige for hans Land ved hans Letsind, Rastløshed, Pirrelighed og usunde Nyhedssyge. Hans Svagheder havde meer end een Gang bragt ham i alvorlig Forlegenhed og havde tilskyndet ham til at begaae Handlinger, der vare hans humane og ædle Charakteer aldeles uværdige. Hvile var ham utalelig. Hans Lyst var det at flyve Europa rundt iilsommere end en vandrende Coureer. Den ene Uge var han i Haag, den næste i Wien. Saa faldt han paa at besøge Madrid, og næppe var han naaet derhen, før han bestilte Heste og foer til Kjøbenhavn. Ingen Ledsager kunde holde hans Iilfærdighed ud. Ingen legemlig Svaghed kunde holde ham tilbage, og Alderdom, Sygelighed, ja selv truende Dødsfare gjorde næppe nogen Virkning paa hans uforfærdede Aand. Lige før han underkastede sig den skrækkeligste chirurgiske

Operation, talte han saa livligt som en ung Mand i Sundhedens fulde Kraft. Dagen efter Operationen vilde han tiltrods for sine Lægers indstændige Begjæring reise bort. Han lignede et Skelet. Men hans fyrige Aand holdt ham oppe under Trængsler og Lidelser, der maatte synes at bringe den stærkeste Mand i Graven. Forandring i Sysselsættelse var ham ligesaa nødvendig som Forandring i Opholdssted. Det morede ham at dictere sex eller syv Breve paa een Gang. Folk, der havde Forretninger med ham, beklagede sig over, at, uagtet han talte med stor Indsigt om enhver Ting, kunde han aldrig holde sig til Kjernepunktet i Sagen. »Lord Peterborough,« siger Pope, »kan sige meget Smukt og Livligt i sine Breve; men hans Tankegang er alt for let og spingende; naar derimod Lord Bolingbroke skriver til en Hersker eller Statsmand, fæster han sin Opmærksomhed paa det Punkt, der er det meest reelle i Sagen, stiller det i det stærkeste og smukkeste Lys og behandler det saaledes, at det tjener hans Hensigt bedst.« Hvad Peterborough var i Forhold til Bolingbroke som Skribent, var han i Forhold til Marlborough som Feltherre. Han var i Sandhed den sidste af de vandrende Riddere, tapper indtil Dumdristighed, gavmild indtil Ødselhed, velvillig i sin Handlemaade mod Fjender, den Undertryktes Beskytter og Qvindens Beundrer.

I Juni Maaned 1705 ankom denne mærkelige Mand til Lissabon med fem Tusinde hollandske og engelske Soldater. Der indskibede Ærkehertugen sig med et stort Følge, som Peterborough paa egen Bekostning underholdt paa det Prægtigste under hele Reisen. Fra Lissabon drog Flaaden til Gibraltar, og efter at have taget Prindsen af Hessen-Darmstat ombord styrede den mod Nordost langs Spaniens Kyst.

Den første Plads, Expeditionen anløb efter at have forladt Gibraltar, var Altea i Valencia. Philips usle Styrelse havde vakt almindelig Utilfredshed i denne Provinds. Fjenderne vare hjerteligt velkomne; Landalmuen styrtede

ned til Kysten med Levnetsmidler og raabte: »Længe leve Carl den Tredie.« Nabofæstningen Denia overgav sig uden Kamp. Peterboroughs Phantasi blev sat i stærk Bevægelse; han fattede Haab om at ende Krigen med eet Slag. Madrid var kun tredive Mile borte; der var næppe en befæstet Stilling paa Veien, og Philips Tropper vare enten ved Portugals Grændser eller paa Cataloniens Kyst. I Hovedstaden var der intet Militair med Undtagelse af nogle faa Hestfolk, der dannede en Æresgarde om Kongens Person. Hans Forestilling om at bryde ind i Hjertet af et stort Kongerige med en Hær paa kun syv Tusinde Mand var for vovelig til at falde i Ærkehertugens Smag. Prindsen af Hessen, som under den sidste spanske Konges Styrelse havde været Gouverneur i Catalonien, og som overvurderede sin Indflydelse der, var af den Mening, at man øieblikkelig skulde seile derhen og angribe Barcelona, og Peterborough maatte føie sig efter disse Planer.

Den sextende August ankom Flaaden fra Barcelona, og Peterborough fandt, at det ham af Ærkehertugen og Prindsen betegnede Forsøg var saa vanskeligt, at det næsten blev umuligt. Den ene Side af Byen beskyttedes af Havet, den anden af Montjuichs stærke Fæstningsværker. Voldene vare saa udstrakte, at tredive Tusinde Mand næppe vilde have været tilstrækkelige til at indeslutte dem. Besætningen var ligesaa talrig som Beleirerne, og de ypperste spanske Officerer vare i Byen. De Forhaabninger, Prindsen af Darmstadt havde sat til en Folkereisning, bleve sørgelig skuffede. Kun omtrent femten Hundrede bevæbnede Bønder sluttede sig til dem; men deres Tjeneste kostede langt Mere, end den var værd.

Ingen General har nogensinde været i en beklageligere Stilling end den, hvori Peterborough nu befandt sig. Han havde altid modsat sig Planen om at beleire Barcelona, men hans Modstand var bleven afviist som ubeføiet, og nu skulde han til at udføre en Plan, som han altid havde

anseet for umulig at realisere. Modsatte Meninger gjorde sig gjældende i hans Omgivelser, og han blev dadlet af Alle. Ærkehertugen og Prindsen bebreidede ham, at han ikke strax havde angrebet, men fremkom ikke med nogen Plan, der kunde sætte syv Tusinde Mand til at udrette det, hvortil der behøvedes tredive Tusinde. Andre bebreidede deres General, at han havde opgivet sin egen Overbeviisning for at føie Carls barnagtige Griller, og advarede ham imod at offre sine Mænd paa et Forsøg, der umuligt kunde lykkes. Den hollandske Overbefalingsmand erklærede reent ud, at hans Soldater ikke vilde røre en Haand: »Lord Peterborough kunde befale, hvad det saa skulde være, men at begynde paa en saadan Beleiring var Galskab; man skulde ikke sende Mennesker den visse Død imøde, naar der ingen Fordeel var at vinde.

Endelig efter tre Ugers Uvirksomhed forkyndte Peterborough det som sin faste Bestemmelse at hæve Beleiringen. Det tunge Skyts bragtes ombord, og Tiberedelser til atter at indskibe Tropperne gjordes. Carl og Prindsen vare rasende, men mange af Officererne bebreidede paa den anden Side Generalen, at han saalænge havde opsat den Forholdsregel, han endelig havde anseet det for nødvendigt at tage. Den tolvte September var der Glæde og offentlig Bespiisning i Barcelona i Anledning af denne store Befrielse. Den følgende Morgen vaiede det engelske Flag paa Montjuichs Volde. Een Mands Geni og Kraft havde gjort samme Gavn som fyrretyve Batailloner.

Ved Midnat kaldte Peterborough Prindsen af Hessen til sig, med hvem han i nogen Tid ikke havde talt. »Jeg har besluttet, Sir,« sagde Jarlen, »at forsøge et Angreb; De maa ledsage os, dersom de anseer det for passende, og see, om jeg og mine Mænd fortjene det, De har behaget at sige om os.« Prindsen studsede. »Angrebet,« sagde han, »var haabløst, men han var rede til at tage sin Deel deraf;« og uden videre Discussion lod han sit Rytteri opstille.

Femten Hundrede engelske Soldater samledes under Jarlens Befaling. Nogle Tusinde stilledes i Reserve ved et nærliggende Kloster under Stanhopes Befaling. Efter en Marsch i idelige Slyngninger langs Foden af Høiderne naaede Peterborough og hans lille Hær Montjuich's Volde. Der gjorde de Holdt til Daggry. Saasnart de bleve opdagede, styrtede Fjenden frem indenfor Ydregraven for at møde dem. Det var netop det, som Peterborough havde gjort Regning paa, og paa denne Eventualitet havde han derfor beredt sine Folk. Engelskmændene modtoge Ilden, styrtede frem, løb indenfor Graven, kastede Spanierne paa Flugt og trængte indenfor Fæstningsværkerne paa samme Tid som de Flygtende. Før Garnisonen havde fattet sig ovenpaa denne første Overraskelse, var Jarlen Herre over Udenværkerne, havde taget nogle Stykker Skyts og ladet opkaste et Brystværn for at dække sine Folk. Han sendte da Bud efter Stanhopes Reserve. Medens han ventede paa denne Forstærkning, ankom den Efterretning, at tre Tusinde Mand vare under Marsch fra Barcelona til Montjuich. Han red øieblikkelig ned for at tage dem i Øiesyn, men aldrig saasnart havde han forladt sine Tropper, før disse bleve overfaldne af en panisk Skræk. Deres Stilling var i Sandhed fuld af Farer; de vare komne ind i Montjuich, de vidste næppe hvorledes; deres Antal var ringe, deres General var borte, deres Mod svigtede dem, og de styrtede afsted for at rømme deres Plads. Peterborough erfarede dette i rette Tid til at standse Tilbagetoget. Han galopperede op til de Flygtende, henvendte nogle faa Ord til dem og satte sig selv i Spidsen for dem.

Lyden af hans Stemme og Synet af hans Ansigt gjengav dem alt deres Mod, og de marscherede tilbage til deres tidligere Stilling.

Prindsen af Hessen var falden under Angrebet, men ellers gik Alt godt. Stanhope ankom; den Afdeling, der var marscheret ud fra Barcelona, trak sig tilbage; det svære

Skyts blev udskibet og rettet mod Montjuichs indre Værker, der lidt efter lidt faldt. Peterborough befriede med sin sædvanlige Ædelmodighed de spanske Soldater fra sine seirrige Troppers Vildhed og lod sin Rival, Prindsen af Hessen, stede til Jorden med stor Pragt.

Indtagelsen af Montjuich var den første af en Række glimrende Foretagender. Barcelona faldt, og det var Peterborough, der havde Æren for med en Haandfuld Mænd at have taget en af de største og stærkeste Fæstninger i Europa. Han havde ogsaa Æren for — og det var hans ridderlige Charakteer ikke mindre dyrebart — at have frelst den smukke Hertuginde af Popoli, hvem han mødte flygtende med udslagne Haar, for Soldaternes Raseri. Han drog endog meget snildt Fordeel af den Skinsyge, med hvilken Catalonierne betragtede Castilianerne. I Provindsens Hovedstad, hvor han nu havde opslaaet sit Qvarteer, garanterede han dem alle deres Rettigheder og Friheder, og saaledes lykkedes det ham at vinde Befolkningen for det østerrigske Huus's Sag.

Det aabne Land erklærede sig nu for Carls Sag. Tarragona, Tortosa, Gerona, Lerida, San Mateo aabnede deres Porte. Den spanske Regjering sendte Greven af Las Torres med syv Tusinde Mand for at vinde San Mateo tilbage. Jarlen af Peterborough tvang ham med næppe tolv Hundrede Mand til at hæve Beleiringen. Hans Officerer raadede ham til at være tilfreds med dette overordentlige Held. Carl trængte ind paa ham for at faae ham til at vende tilbage til Barcelona, men ingen Forestillinger kunde standse en saadan Aand midt paa en saadan Løbebane. Det var i Hjertet af Vinteren; Landet var bjergrigt, Veiene vare næsten ufremkommelige, Folkene vare slet klædte, Hestene vare udmattede, og den retirerende Hær var langt talrigere end den forfølgende. Men Vanskeligheder og Farer vare uden Betydning for Peterboroughs Energi. Han drog videre, drivende Las Torres foran sig. Nules overgav sig ved den

blotte Skræk for hans Navn, og den fjerde Februar 1706 ankom han i Triumph til Valencia. Der fik han at vide, at en Troppeafdeling paa fire Tusinde Mand var paa Vei til at forene sig med Las Torres. I Nattens Stilhed brød han op fra Valencia, gik over Xucar, faldt uformodet over Fjendens Leir og dræbte, adspredte eller fangede hele Forstærkningen. Valencierne vilde næppe troe deres egne Øine, da de saae Fangerne blive indbragte.

Imidlertid besluttede Hofferne i Madrid og Versailles, forbittreed og foruroligede ved Barcelonas Fald og det omliggende Lands Frafald, at gjøre en stor Anstrengelse. En betydelig Hær, af Navn anført af Philip, men i Virkeligheden af Marschal Tessé, faldt ind i Catalonien. En Flaade under Greven af Toulouse, en Søn af Ludvig den Fjortende, viste sig for Barcelonas Havn. Byen blev paa een Gang angreben baade fra Land- og fra Søsiden, og Ærkehertugens Person svævede i betydelig Fare. Peterborough marscherede da i Spidsen for omtrent tre Tusinde Mand saa iilsomt som muligt fra Valencia. At levere en stor, regulair Armee under en af Frankrigs Marschallers Befaling et Slag vilde med en saa lille Styrke være Daarskab. Jarlen tog derfor sin Tilflugt til den lille Krig. Han tog sin Stilling paa de nærliggende Bjerge, trættede Fjenden ved uophørlig at forurolige ham, tilintetgjorde de enkelte omstreifende Afdelinger, afskar Forbindelsen med det Indre og indsmuglede Hjælp baade af Tropper og Proviant i Byen. Han indsaae imidlertid, at den eneste mulige Undsætning for de Beleirede maatte komme fra Søen. Hans Instrux fra den britiske Regjering gav ham den øverste Magt ikke blot over Hæren, men ogsaa over Flaaden, hvorsomhelst dens Nærværelse var ham nødvendig. Om Natten seilede han ud i en aaben Baad uden at indvie Nogen i sin Plan. Han blev omtrent et Par Miil fra Kysten taget op af et af Skibene i den engelske Escadre. Saa snart han var ombord, overtog han først selv Commandoen og sendte en Jolle

med sine Befalinger til Admiralen. Vare disse Befalinger blevne udstedte et Par Timer før, vilde man rimeligviis have kunnet tage hele den franske Flaade.

Nu stak derimod Greven af Toulouse strax ud i rum Sø. Havnen var aaben. Byen var befriet. Den følgende Nat hævede Fjenden Beleiringen og trak sig tilbage til Roussillon. Peterborough vendte tilbage til Valencia, en Stilling, han foretrak fremfor enhver anden i Spanien; og Philip, som havde været fraværende fra sin Hustru i nogle Uger, kunde ikke udholde Adskillelsen længere og flygtede til Madrid for igjen at slutte sig til hende.

I Madrid var det imidlertid umuligt baade for ham og for hende at forblive. Peterboroughs glimrende Fremgang paa Spaniens Østkyst havde gjort den sløve Galway skinsyg. Han trængte frem lige til Hjertet af Spanien. Berwick trak sig tilbage. Alcantara, Ciudad, Rodrigo og Salamanca faldt, og Seirherrerne marscherede mod Hovedstaden.

Philip blev alvorligt opfordret af sine Raadgivere til at flytte Regjeringens Sæde til Burgos. De Allieredes Avantgarde blev allerede seet paa Høiderne foran Madrid. Man erfarede, at deres Kjernetropper vare i Spidsen. Den ulykkelige Fyrste flygtede med sin Dronning og hele Hoffet. Efter at have reist otte Dage under en brændende Solhede paa slette Veie, og efter at have sovet otte Nætter i elendige Hytter, af hvilke een styrtede sammen og nær havde knuust dem begge, naaede de endelig Gammel-Castiliens Hovedstad. Imidlertid havde Fjenderne i Triumph holdt Indtog i Madrid og udraabt Ærkehertugen til Konge i Hovedstadens Gader. Arragonien, der altid havde været skinsyg paa Castiliens Forrang, fulgte paa denne Tid Cataloniens Exempel. Sarragossa faldt fra uden at have seet nogen Fjende. Den Gouverneur, som Philip havde sat over Carthagena, sveg sin Pligt og overgav de Allierede Spaniens bedste Arsenal og sidste Skibe.

Toledo havde i nogen Tid været Tilflugtssted for to

ærgjerrige, urolige, hævngjerrige Intriganter, Enkedronningen og Cardinal Porto Carrero. De havde længe været dødelige Fjender. De havde staaet i Spidsen for Østerrigs og Frankrigs modsatte Partier. Enhver af dem havde vexelviis hersket over den foregaaende Konges svage og forstyrrede Aand. Tilsidst havde Præstens Rænker seiret over Qvindens Smigrerier, og Dronningen var skamfuld og forbittret flygtet fra Hoffet, hvor hun engang havde været den Første. I sin tilbagetrukne Stilling var hun snart bleven forsonet med ham, hvis Kunstgreb havde tilintetgjort hendes Indflydelse. Cardinalen, der havde havt Magten længe nok til at overbevise Alle om sin Udygtighed, var bleven sendt tilbage til sin Ærkestol, forbandende sin egen Daarskab og det Huses Utaknemmelighed, som han kun altfor godt havde tjent. Fælles Interesser og fælles Fjendskaber forsonede de faldne Rivaler. De østerrigske Tropper bleve uden Modstand indladte i Toledo. Enkedronningen kastede den Sørgedragt, som en Enke efter en spansk Konge ellers altid bærer, og straalede af Juveler. Cardinalen velsignede Fjendernes Faner i sin prægtige Cathedralkirke og illuminerede sit Slot til Ære for den store Befrielse. Det syntes, som om Kampen var endt til Ærkehertugens Fordeel, og at Philips eneste Udvei var en skyndsom Flugt til hans Bedstefaders Besiddelser.

Saaledes dømte de, der ikke kjendte den spanske Folkecharakteer. Der er intet Land i Europa, der er saa let at overrumple som Spanien; der er heller intet, der er saa svært at erobre. Intet er foragteligere end den regelrette militaire Modstand, Spanien gjør en Fjende; Intet frygteligere end den Kraft, der sprudler frem, naar dets Troppers Modstand er knust. Dets Hære have længe havt altfor stor Lighed med uordnede Hobe; men dets udisciplinerede Skarer have i en usædvanlig Grad været i Besiddelse af krigersk Aand. Soldaten mangler i Sammenligning med andre Soldater militaire Egenskaber; men

Bonden har ligesaa mange af disse Egenskaber som Soldaten. I intet Land ere saa stærke Fæstninger blevne tagne ved Overrumpling; i intet Land have ubefæstede Byer gjort store Hære en saa rasende og haardnakket Modstand. Krigene i Spanien have siden Romernes Dage havt en eiendommelig Charakteer; en uudslukkelig Ild brænder vildt under Asken, og længe efter at den tilsyneladende ganske er udslukt, er den atter flammet op, voldsommere end nogensinde.

Castilianernes Opførsel under Arvefølgekrigen var meget charakteristisk. Uagtet de havde Overvægten i en talrig Befolkning og en gunstig Beliggenhed, vare de skammeligt blevne tilsidesatte. Alle den spanske Krones europæiske Besiddelser vare tabte. Catalonien, Arragonien og Valencia havde anerkjendt den østerrigske Prinds. Gibraltar var bleven taget af nogle faa Matroser, Barcelona stormet af nogle faa, sletberedne Dragoner. Fjenderne vare trængte ind i Halvøens Centrum og havde opslaaet deres Qvarteer i Madrid og Toledo; under Alt dette havde Nationen næppe givet Livstegn. Den Rige kunde næppe bevæges til at give eller blot til at laane til Krigens Understøttelse; Tropperne havde hverken viist Disciplin eller Mod; og nu endelig, da Alt syntes tabt, da den meest Begeistrede maatte synes at have opgivet alt Haab, nu vaagnede Nationalaanden vild, stolt og uovervindelig. Folket havde ligget i Dvale, da Omstændighederne endnu indgjøde Haab; det samlede hele sin Kraft til Fortvivlelsens Tid. Castilien, Leon, Andalusien, Estremadura reiste sig paa een Gang; enhver Bonde anskaffede sig et Gevær eller et Spyd; de Allierede vare kun Herrer over den Grund, de traadte paa. Ingen Soldat kunde vandre hundrede Alen fra Hovedtroppen uden at løbe Fare for at blive hugget ned. Landet, gjennem hvilket Erobrerne havde marscheret til Madrid, og som de indbildte sig at have betvunget, stod heelt og holdent i Vaaben bag dem. Deres Forbindelse med Portugal var afbrudt. Paa

samme Tid begyndte for første Gang Penge rigeligt at tilflyde den flygtende Konges Skatkammer. »Iforgaars«, siger Prindsesse Orsini i et Brev fra denne Tid, »bragte Præsten i en Landsby, der kun bestaaer af et Hundrede og tyve Huse, et Hundredre og tyve Pistoler til Dronningen. »Min Hjord,« sagde han, »undseer sig ved at sende saa Lidt; men den beder Eder at troe, at der i denne Pung er et Hundrede og tyve til Døden trofaste Hjerter.« Den gode Mand græd, medens han talte, og i Sandhed, ogsaa vi græd. Igaar sendte en anden lille Landsby, hvori der kun er tyve Huse, os halvtredsindstyve Pistoler.«

Medens Castilianerne som een Mand grebe til Vaaben for Philips Sag, tjente de Allierede ligesaa kraftigt samme Sag ved deres Misgreb. Galway stod i Madrid, hvor hans Soldater svælgede i en saa bundløs Tøilesløshed, at Halvdelen af dem laa paa Hospitalerne. Carl forblev nølende i Catalonien. Peterborough havde taget Requena og ønskede at marschere fra Valencia til Madrid og forene sig med Galway; men Ærkehertugen negtede sit Samtykke til Planen. Den fortørnede General forblev følgelig i sin Yndlingsby ved Middelhavets yndige Kyster, han læste Don Quixote, gav Baller og Soireer, forsøgte forgjæves at dressere valenciske Tyre til Kamp paa Arenaen og gjorde Cour, og det ikke forgjæves, til de valenciske Qvinder.

Endelig rykkede Ærkehertugen ind i Castilien og befalede Peterborough at forene sig med ham, men det var for seent: Berwick havde allerede nødt Galway til at rømme Madrid, og da hele de Allieredes Styrke var samlet ved Guadalaxara, blev den funden at være afgjort ringere i Antal end Fjendens.

Peterborough affattede nu en Plan til at vinde Hovedstaden tilbage; den blev forkastet af Carl. Den pirrelige og af sin Hæder forfængelige Helts Taalmodighed bristede. Han havde Intet af den Sindsro, der gjorde Marlborough skikket til at handle i fuldstændig Overeensstemmelse med

Eugen og til at udholde de hollandske Deputeredes plagende Mellemkomst. Han forlangte Tilladelse til at forlade Armeen. Tilladelsen blev beredvilligt given; han reiste til Italien. Som Paaskud til hans Afreise tjente en Befaling af Ærkehertugen at hæve et Laan i Genua paa den spanske Statskasses Credit.

Fra dette Øieblik og lige til Kampens Ende løb Lykkens Flod stik imod den østerrigske Sag. Berwick havde stillet sin Armee mellem de Allierede og Portugals Grændser. De trak sig tilbage til Valencia, ankom til denne Provinds og efterlode omtrent ti Tusinde Fanger i Fjendens Hænder.

I Januar 1707 kom Peterborough tilbage fra Italien til Valencia, men kun som Privatmand. Man spurgte ham tilraads, og hans Raad synes at have været meget forstandigt. Han erklærede det som sin bestemte Mening, at man ikke skulde foretage nogen angribende Bevægelse mod Castilien. Det vilde være let, sagde han, at forsvare Arragonien, Catalonien og Valencia mod Philip. Indvaanerne i denne Deel af Spanien vare Ærkehertugen hengivne, og hele Befolkningen vilde gjøre det bourbonske Huses Hær Modstand. Om kort Tid vilde Castilianernes Begeistring synke. Philips Regjering maatte begaae upopulaire Handlinger. Nederlagene i Nederlandene maatte nøde Ludvig til at kalde de Hjælpetropper, han havde sendt sin Sønnesøn, tilbage. Først da var det Tid at slaae det afgjørende Slag. Dette udmærkede Raad blev forkastet. Peterborough, der nu havde faaet Ordre til at komme tilbage til England, afreiste, før Fjentlighederne aabnedes, og med ham reiste de Allieredes gode Aand. Næppe nogensinde har en General gjort saa Meget med saa ringe Kræfter; næppe nogensinde har nogen General udfoldet saa stor Originalitet og Tapperhed paa een Gang. Han besad i allerhøieste Grad Kunsten at forsone dem, han havde underlagt sig; men han var ikke ligesaa heldig i at vinde deres Hengivenhed, som kæmpede

ved hans Side. Han blev tilbedt af Catalonierne og Valencianerne, men blev hadet af den Prinds, han næsten havde gjort til en stor Konge, og af de Generaler, hvis Held og Anseelse hang sammen med hans. Den engelske Regjering kunde ikke forstaae ham. Han var saa excentrisk, at den ikke satte nogen Lid til den Klogskab, han i Virkeligheden besad; han fyldte sine Depecher med Epigrammer, og Ministrene mente, at det vilde være høist uklogt at betroe Ledelsen af den spanske Krig til en saa urolig og romantisk Person. De gave derfor Commandoen til Lord Galway, en prøvet Veteran, en Mand, der i Krigen var, hvad Molières Læger vare i Medicinen, en Mand, som ansaae det for langt hæderligere at gjøre en Feil med Bibeholdelsen af Reglen end at opnaae et Held ved et Brud derpaa, og som endog vilde have skammet sig for sig selv, hvis han havde taget Montjuich paa en saa hensynsløs Maade som Peterborough. Denne store Anfører leverede nu Felttoget 1707 efter de meest videnskabelige Regler. Paa Sletten ved Almanza mødte han Bourbonnernes Hær. Han opstillede sine Tropper i Overeensstemmelse med de Methoder, der vare foreskrevne af de bedste Skribenter, og tabte i nogle faa Timer atten Tusinde Mand, et Hundrede og tyve Faner, hele sin Bagage og hele sit Artilleri. Umiddelbart derefter erobredes Valencia og Arragonien af de Franske, og i Slutningen af Aaret var det bjergfulde Catalonien den eneste Deel af Spanien, der endnu holdt fast ved Carl.

»Husk dog Barn,« siger den gale Kone i »Spectator« til sin Husbond, »at Duehuset faldt den Eftermiddag, da vor efterladne Tjenestepige spildte Salt paa Bordet.« — »Ja, min Kjære,« svarer Gentlemanen, »og den næste Post bragte os Underretning om Slaget ved Almanza.« Ethvert Uheld i Spanien var i nogen Tid blevet antydet ved Varsler, der vare langt klarere end Uheldet med Saltkarret: en utaknemmelig Prinds, en udisciplineret Hær, et uenigt Krigsraad, Misundelse, der triumpherede over Fortjenester,

og en talentfuld Mand, som blev tilbagekaldt, medens Overbefalingen betroedes en pedantisk og sløv Person. Slaget ved Almanza afgjorde Spaniens Skjæbne. Tabet var saa stort, at endog Marlborough eller Eugen næppe vilde have kunnet gjenoprette det; det kunde idetmindste ikke gjenoprettes af Stanhope og Stahremberg.

Stanhope, som overtog Befalingen over den engelske Hær i Catalonien, var en Mand af hæderlig Dygtighed baade som Kriger og Borger, men mere skikket til en anden Plads end til den første. Stahremberg, en methodisk Taktiker af den tydske Skole, blev sendt af Keiseren til Commandoen i Spanien. To trættende Felttog paafulgte, under hvilke ingen af de fjendtlige Hære udrettede andet Mærkeligt, end at de begge vare nærved at døe af Sult og Kulde.

Tilsidst, i Aaret 1710, besluttede Overanførerne for de Allierede at vove dristigere Foretagender. De begyndte Felttoget med en forvoven Bevægelse, trængte ind i Arragonien, sloge Philips Tropper ved Almenara, sloge dem igjen ved Saragossa og rykkede frem til Madrid. Kongen var igjen en Flygtning. Castilianerne grebe atter til Vaaben med den samme Begeistring, som de havde udviist 1706. Erobrerne fandt Hovedstaden øde. Indvaanerne lukkede sig inde i deres Huse og vægrede sig ved at vise den østerrigske Prinds noget Tegn paa deres Ærefrygt. Det var nødvendigt at leie nogle smaae Børn til at raabe Hurra for ham i Gaderne. Imidlertid flokkede Adelen og Prælaterne sig om Philip i Valladolid. En Folkeskare i et Antal af tredive Tusinde fulgte deres Konge fra Madrid til hans nye Residens. Ansete Qvinder gjorde Reisen til Fods hellere end at blive tilbage. Bønderne lode sig i tusindviis hverve. Penge, Vaaben og Proviant bleve i Overflødighed skaffede tilveie ved Folkets Iver. Landet rundt om Madrid blev foruroliget ved smaae Afdelinger af uregulairt Rytteri. De Allierede kunde ikke sende en Depeche til Arragonien eller

tilføre Hovedstaden Levnetsmidler. Selv i den umiddelbare Nærhed af Staden var det usikkert for Ærkehertugen at holde Jagt.

Stanhope ønskede at overvintre i Castilien, men han stod ene i Krigsraadet, og det var i Sandhed ikke let at forstaae, hvorledes de Allierede kunde have holdt sig midt i en saa fjendtlig Befolkning paa en saa ugunstig Aarstid. Carl, hvis personlige Sikkerhed var Generalernes første Omsorg, blev i November med en Rytterescorte sendt til Catalonien, og i December begyndte Hæren sit Tilbagetog til Arragonien.

De Allierede havde nu at gjøre med en sand Mesterhaand. Kongen af Frankrig havde sendt Hertugen af Vendôme som Overanfører til Spanien. Denne Mand udmærkede sig ved sin Urenlighed, sit brutale Væsen, sin plumpe Skjemt og den Frækhed, hvormed han overlod sig til den væmmeligste af alle Laster. Hans Ladhed var næsten utrolig, endog under Felttog laa han hele Dage i sin Seng. Hans besynderlige Sløvhed havde været Grunden til nogle af de alvorligste Nederlag, det bourbonske Huus havde lidt. Men naar han ved en eller anden stor Omstændighed reiste sig, var hans Opfindsomhed, Kraft og Aandsnærværelse saa stor, som de ikke fandtes hos nogen anden fransk General siden Luxembourgs Død.

I denne Crisis var Vendôme sig selv. Fra Talevera brød han op med sine Tropper og forfulgte de Allieredes flygtende Hære med en for Aarstiden og Landets Beskaffenhed utrolig Hast. Han marscherede Nat og Dag. I Spidsen for sit Rytteri svømmede han over Henares's opsvulmede Støm og indhentede efter faa Dages Forløb Stanhope, som var i Brihuega med sin venstre Fløi. »Ingen,« siger den engelske General, »og heller ikke jeg havde Anelse om, at de havde noget Fodfolk nærmere end nogle Dagsmarscher fra os; vor Ulykke skyldes den utrolige Hurtighed, hvormed deres Hær bevægede sig.« Stanhope havde

netop Tid til at sende Besked til Hærens Centrum, som var nogle Mile fra Brihuega, da Vendôme kom over ham. Byen blev omringet fra alle Sider. Voldene bleve nedskudte med Kanoner; en Mine under en af Gaderne sprang. De Engelske vedligeholdt en frygtelig Ild, indtil deres Krudt var bortskudt. De kæmpede derpaa med fortvivlet Mod med Bajonnetten mod den overvældende Fjende. De stak de Huse i Brand, som Angriberne havde taget. Men Alt var forgjæves. Den brittiske General indsaae, at Modstand kun bevirkede et unyttigt Blodbad. Han capitulerede, og hans tappre lille Hær maatte overgive sig paa hæderlige Betingelser.

Næppe havde Vendôme undertegnet Capitulationen, førend han fik Underretning om, at Stahremberg var under Marsch for at bringe Stanhope Hjælp. Øieblikkeligt blev der truffet Forberedelser til et Hovedslag. Dagen efter, at Englænderne havde nedlagt deres Vaaben, holdtes det haardnakkede og blodige Slag ved Villa-Viciosa (tiende December. 1710). Stahremberg blev Herre over Valpladsen, men Vendôme høstede alle Slagets Frugter. De Allierede fornaglede deres Kanoner og trak sig tilbage henimod Arragonien. Men selv der havde de intet blivende Sted. Vendôme var i Hælene paa dem. De flygtede til Catalonien, men Catalonien blev oversvømmet af en fransk Hær fra Roussillon. Tilsidst tog den østerrigske General med sex Tusinde udmattede og nedslaaede Mand, Levninger af en stor og seirrig Hær, sin Tilflugt til Barcelona, som næsten var det eneste Sted i Spanien, der endnu anerkjendte Carl.

Philip var nu meget sikkrere i Madrid end hans Bedstefader i Paris. Alt Haab om at erobre Spanien i Spanien var udslukt for de Allierede; men paa andre Punkter blev det bourbonske Huses Magt aldeles brudt. De franske Hære havde lidt en Række Nederlag i Tydskland, Italien og Nederlandene. En umaadelig Styrke, stolt af sine Seire, stod paa Frankrigs

Grændser. Ludvig XIV var bleven nødt til at ydmyge sig for Seirherrerne. Han havde endog tilbudt at svigte sin Sønnesøns Sag, men hans Tilbud blev forkastet, og man forlangte, at han selv skulde fordrive sin Sønnesøn fra Spanien. Dette syntes dog Ludvig for haardt. Han havde været beredt til at opoffre alle sine Erobringer; men nu fandt han atter sin indre Kraft igjen. Han vilde Intet foretage mod sin Ære og ikke selv føre Vaaben imod sin Sønnesøn; før vilde han selv med sit Folk gaae til Grunde. Da de Allierede stode fast paa deres Fordringer, opløstes Congressen i Gertruydenberg uden Resultat (1710).

De Allieredes Overmod skulde imidlertid snart faae sin fortjente Løn. I Sommeren 1710 var Torypartiet kommet til Roret; Folket var utaalmodigt over den voxende Skattebyrde, og den dygtige engelske Statsmand St. John, senere Viscount Bolingbroke, overtog Ledelsen af de udenrigske Anliggender med den Hensigt at slutte Fred, naar dette kunde lade sig gjøre med Fordeel.

Da døde Ærkehertug Carls Broder, Keiser Joseph den Første, den syttende April 1711, og Europas Ligevægt blev nu alvorlig truet, da Carl (VI) blev tydsk Keiser og arvede alle sin Broders Stater; Bolingbroke indledede nu Fredsunderhandlinger med Frankrig, Østerrigerne alene vare ikke Franskmændene voxne, og den langvarige Fred endte i Utrecht 1713. Philip beholdt Spanien og de amerikanske Besiddelser; men Carl fik de fleste forhenværende spanske Besiddelser i Europa.

L. Nyegaard.

Bartholomæusnattens Fortsættelse i Meaux ved Paris.*)

Det umenneskelige Slagteri, der i Historien er bleven brændemærket med Navn af Blodbrylluppet, er unegtelig, naar man tager alle Omstændighederne i Betragtning, den største Forbrydelse, der er bleven udøvet i den christne Verden siden Forfølgelserne mod de Christne under det romerske Keiserdømme. Albigensernes og Valdensernes Udryddelse, Inqvisitionens Rædsler og Spaniernes Grusomheder i den nye Verden krænkede, hvor afskyelige de end vare, dog ikke i en saa forfærdelig Grad alle guddommelige og menneskelige Love, som den berygtede Bartholomæusnat den fire og tyvende August 1572.

Medens denne Nats Begivenheder ere velbekjendte, og Henrik af Anjous Bekjendelser for sin Læge, Miron, have kastet Lys over de forskjellige Hovedmænds Deelagtighed i denne Katastrophe, ere Fortsættelserne af Blodbadet og dets Gjentagelser rundt om i Frankrigs Stæder, selvfølgeligt mindre bekjendte. De storartede Rædsler i Hovedstaden fordunklede ganske de mindre i Provindsstæderne.

Vi ville fremdrage eet Exempel paa disse, nemlig fra Byen Meaux, der ligger omtrent fem Mile Nordost for Paris ved Marnefloden.

---

*) Efter A. Carro, histoire de Meaux et du Pays Meldois 1865.

Løverdagen den tre og tyvende August 1572 udbredte sig i Meaux det Rygte, at Admiral Coligny var bleven dræbt i Paris. Det var det bekjendte Mordforsøg af Skurken Maurevel, Guisernes leiede Snigmorder, der havde skudt paa Admiralen og saaret ham i Armen. Ligesom denne Udaad havde bragt hele Paris i Bevægelse, saaledes fremkaldte den ogsaa megen Uro i Meaux. Men der skulde snart komme større Ting.

Næste Dag, Søndagen den fire og tyvende August, Klokken syv om Aftenen, sprængte en Coureer fra Paris ind i Byen og begav sig lige til det Huus, hvori Kongens Procureur, Louis Cosset, boede, Det var en Mand, som stedse var beredt til at lyde Magten og derfor var meget søgt af Magthaverne, naar de behøvede Handlinger, som man ikke vel kunde foreslaae en retskaffen Mand. Dronning Catharina af Medicis kjendte godt sine Folk; thi det var hende, der med Coureren havde sendt ham en forseglet Pakke.

Samtidigt med Coureren kom ogsaa en Klædehandler, Gilbert Lefroy, fra Paris til Meaux, og han begyndte strax at fortælle, hvad man ved hans Afreise fra Paris vidste om Myrderiet, der havde fundet Sted den foregaaende Nat.

Rygtet herom udbredte sig hurtigt, men de, der vare bestemte til Offre, havde ingen Gavn deraf; thi Cosset, der modtog Pakken ved sit Aftensmaaltid, havde strax forladt dette og givet Ordre til at lukke alle Byens Porte. Derpaa havde han samlet en Bande af Folk, som han vidste, at han kunde stole paa, og var skreden til at arrestere de vigtigste Huguenotter. Han fandt slet ingen Modstand: langt fra at tænke derpaa meente Mange, at de vilde være i større Sikkerhed i Fængslet end i deres Huse i Byen — en Tillid til Øvrigheden som Rettens Haandhæver, der skulde blive sørgelig skuffet! De lode sig derfor frivilligt gribe.

Der var dog Nogle, som forsøgte at skjule sig om Natten, men for de Fleste var det til ingen Nytte, thi de Steder, hvor de havde taget deres Tilflugt, gave netop næste Dag den første Anledning til Voldsomheder og Blodsudgydelse. Tre Beboere i Gaden Vieux-Moulins havde søgt et Tilflugtssted paa Tagene; de bleve tvungne til at stige ned og bleve myrdede. Blandt de første Offre var en Mand, hvis Navn endnu lever i hæderligt Minde i Meaux, nemlig den ædle og ansete Procureur, Jean Maciet. Han blev funden Mandag Morgen hjemme i sit Huus. Da han frimodig og dristig vedblev at spørge om Aarsagen til sin Fængsling, svarede man ham med flere Dolkestød, der strakte ham død ned paa hans Dørtærskel. Hans Huus blev derpaa overgivet til Plyndring.

Da Fæstningsværkerne omkring Forstaden le Marché, der laa paa den anden Side af Marnefloden paa en fremspringende Odde, som Floden her danner, vare blevne sløifede 1562, kunde de Huguenotter, som boede der, slippe bort ved at sætte over Marne, og det havde de ogsaa gjort. Men Snigmorderne, der i Husene fandt de Fraværendes Hustruer, lode disse lide uhørt Vold og skjændige Krænkelser, der ikke lade sig fortælle; fem og tyve af dem bleve dræbte. Disse Grusomheder vare altid ledsagede af Plyndring, en Belønning, der var tilsagt de blodige Fuldbyrdere af Dronning Catharines Ordrer. Den nedrige Cosset holdt sig da heller ikke for god til selv at tilrive sig en stor Deel af Byttet. En samtidig Historieskriver forsikkrer, at hans Huus var saa fuldt deraf, at man næppe kunde komme ind i det.

Imidlertid maatte man ogsaa gjøre en Ende paa de Fangne i Slottet, der saa meget mere havde Grund til at troe sig i Sikkerhed, som de paa en Maade vare under Retfærdighedens Beskyttelse. Henimod Mandag Aften begav Cosset sig derhen med sine Haandlangere og gik op af den tredive Trin høie Steentrappe, der endnu den Dag idag

fører til Forhørssalen, men dengang ikke som nutildags var indesluttet i en Bygning. Mange gamle Folk kunne endnu huske den som Ydretrappe.

Staaende øverst paa Trappen fremtog Cosset en Liste og opraabte Navnene paa de Fangne. En for En traadte de ud af den lille Fængselsdør ved Siden af dette Sted og bleve modtagne med Pistolskud eller Stød af Dolke, Kaarder og Hellebarder. Retsskriveren Nicolas Maciet, Jeans Broder, kastede sig paa Knæ og opsendte brændende Bønner: de bleve afbrudte ved et dødeligt Stød. Mange gjorde ligesaa, blandt Andre Quentin Croyer, der lydelig bad Gud at tilgive hans Fjender: de loe kun deraf. En Anden blev formelig levende skaaren i Stykker og Een, der havde faaet sit Laar knust, blev slæbt igjennem Byen paa en lille Vogn, før han blev myrdet.

Alt blev dog ikke færdigt paa een Gang. Bødlerne, der følte sig hungrige og trætte, gik bort for at spise til Aften, derpaa kom de atter tilbage og fortsatte deres Haandværk, indtil de havde drevet det til halvfjerdsindstyve Offre; de gravede da en lang Grav i Fængselsgaarden; deri kastedes de Døde, hvis Been sandsynligviis ligge der endnu.

Om Natten vaagnede to af de saaledes jordede Ulykkelige, som Bødlerne havde antaget for døde, skjøndt de kun vare saarede, af deres Afmagt. Da de kun vare ganske skjødesløst bedækkede med en Smule Jord, lykkedes det dem at komme bort og slæbe sig hen til en Afkrog, hvor de skjulte sig. Men deres Haab om Redning var forgjæves. Næste Dag forraadte deres Blodspor dem, de bleve trukne frem, fik deres Rest uden Medlidenhed og kom nu for bestandig til at gjøre deres Staldbrødre i Ulykken Selskab.

Om Natten mellem Torsdag og Fredag gjorde man en Udflugt til det saakaldte Jødeqvarteer, hvor sytten Mennesker bleve myrdede med Dolkestik og kastede i Marnen. En af dem, Pierre Foullé, var ikke død, men kunde holde sig oven Vande og lod sig drive af Strømmen til Villenay, hvor

han fandt et Skjulested: Han blev helbredet og levede siden i femten eller sexten Aar.

Flere Gader, deriblandt Vieux-Moulins, mistede næsten hele deres Befolkning.

Man forsøgte at forevige Mindet om disse Rædselsscener ved at slaae to Medailler. Paa den ene læstes: Pietas armavit justitiam (Fromheden har væbnet Retfærdigheden!) Skjøndt Kongen ikke siden vilde vedkjende sig, hvad der var skeet i hans Navn, beholdt dog den af alle Retsindige afskyede Cosset sit Embede. — Revolutionstiden var dog menneskeligere og fordømte Carrier og lignende Uhyrer. Da Pøbelen i Meaux vilde efterligne Septemberdagene i Paris — ligesom Bartholomæusnatten — og den fjerde September 1792 havde stormet Fænglet og dræbt fjorten Fanger, bleve fire af Hovedmændene henrettede. Mærkeligt nok havde de uden at tænke derpaa ganske baaret sig ad som Bødlerne fra 1572. De lode sig give Listen over Fangerne, kaldte dem frem En for En og myrdede dem, efterhaanden som de viste sig, med Øxe- og Sabelhug eller Hammerslag, og dette skete netop ved den samme Fængselsdør, der havde seet det gruelige Myrderi to Hundrede og tyve Aar i Forveien.

A. Fabricius.

Peder Skram kaldet „Vove-Hals for Dannemark“.*)

Det har uden Tvivl været i et af de første Aar efter 1500, formodentlig 1502, at Peder Skram fødtes paa Gaarden Urup i Nørrejylland, en Miils Vei nord for Horsens ad Aarhus til. Slægten var gammeladelig og gammeljydsk: den nævnes fra Erik Menved's til Frederik IV's Dage, og en Mængde Eiendomme i Nørrejylland samt Runtoft i Angel havde været i dens Medlemmers Besiddelse.

Peder Skrams Fader hed Hr. Kristen Skram, men Drengen opkaldtes efter sin Farfader, Hr. Peder Skram den Ældre, om hvem Følgende er at melde, fordi Sønnesønnen i visse Maader synes at have slægtet ham paa: Han var i sin Ungdom, i Erik af Pommerns Dage, kommen for Skade at slaae en anden Adelsmand, Ebbe Maagenssøn, ihjel, da de engang, efter tidligere Undsigelse, mødtes mellem Urup og Horsens ved Hansted Huulvei, hvor de med deres Følge af væbnede Borge- og Stuekarle »holdt en haard Feide.« Den i Ordets bogstavelige Betydning »drabelige« Seirherre maatte i den Anledning flye ud af Landet, men vendte siden tilbage med Christopher af Baiern, da denne Herre kom hertil for at styre Danmark i den bortrømte Kong Eriks Sted. Og nu traf det sig, at den vordende Nordens Konge under Landstigningen ved Gjedser faldt i Vandet, og »der var Ingen af hans Følge, de baierske Mænd, saa lidt bange for dette Element, som Peder Skram,« hvorfor denne sprang

*) Efter de i „Kjøbenhavnske Selskabs lærde Efterretninger“ og i „Danske Magasin“ meddelte Haandskrifter og flere andre trykte Kilder.

i Søen, fik den Druknendes Kjortel fat og Personen uskadt op for Dagens Lys. Til Løn for Redningen bragte Hr. Christopher et Forlig istand mellem den dræbte Ebbe Maagensøns Frænder og Hr. Peder Skram, som derefter levede i Landet med Ære og døde som Rigets Marsk.

Peder Skrams (den Yngres) Moder var Anna Reventlov, Datter af Knud Reventlov til Søbo paa Fyen, og her kom Drengen til at opholde sig i flere Barndomsaar. Moderen døde nemlig fra ham, da han var fire Aar gammel, og hans Fader sendte ham foreløbig til Mormoderen paa Søbo, Fru Margrethe Urne, for »der at opfødes udi Gudsfrygt.« Senere, i sit niende Aar, kom han i Huset hos »ædelig velbyrdig Mand og strenge Ridder«, Hr. Ove Lunge til Tirsbæk, for sammen med hans Børn at lære at læse og skrive, hvilket var nok for en Helt i de Dage, da Mange, som holdtes for boglærde, kun vidste Lidet mere. Endelig sluttedes hans Barndomsopdragelse derved, at han sattes til ædelig, velbyrdig Mand, Hr. Henrik Gøye til Skjørringe, og »han hannem tjente for en Dreng« — det vil sige, han lærte Krigsdont og Ridderfærd ved i forskjellige Stillinger at følge Hr. Henrik.

Han voxede altsaa op under de gunstigste personlige Vilkaar, tilhørende en rig og anseet Slægt i den mægtige Adelsstand og veiledet af fremragende Folk. Men ogsaa de almindelige Tidsforhold vare af den Beskaffenhed, at de kunde fremme Udviklingen af betydelige Personligheder; thi Danmark nærmede sig et af de store Vendepunkter i national, religieus og politisk Henseende. Christjern II havde sat sig fast paa Danmarks og Norges Throner, og han stod ikke alene i Begreb med at vinde Sverige, men hans Haand var ifærd med at skabe den kongelige Enevælde, idet han kuede Stormændene og holdt med Borgernes og Bøndernes menige Almue og blev hjulpen af den. Hans Gjerning var ikke lykkebaaren, thi Adelen havde ikke blot Styrkens Ret men ogsaa Rettens Styrke: selv den kraftige

Christjern svigtede sin egen Sag, uden Haab og Tro, saasnart de jydske Herrer opsagde ham Huldskab, og selv de dygtigste Borgermænd havde ingen bedre Udvei end under Tidernes Ugunst at støtte sig — først til Kongen, der vilde skaffe dem Lighed paa Frihedens Bekostning, senere til Hansebyerne, der maaskee kunde have gjort dem baade til frie og selvstyrende Bymænd og til Kongers og Adelsmænds Lige, men hvis Seir idetmindste vilde have været til stor Fare for Danskheden og let kunde have skaffet Tydskheden Seir over Øresund og i hele Danmark. Adelen slog derimod ikke blot Bom for Enevælden — det var vel dens mindste Fortjeneste, eftersom dens egen Faamandsvælde næppe var lettere for Landet — men den værnede for Folkets Nationalitet: Folkets Dygtighed, dets Modtagelighed for god Paavirkning udenfra og dets Evne til at begrændse denne Paavirkning, til at hævde sin Selvstændighed i Udviklingen fandtes frisk og frodig hos disse Adelsmænd, der med stærk Haand jog de lybske Hjælpere bort fra vore Strande, men hvis klare Aand samtidig var rede til at optage den forbedrede Kirkelære, som dengang kom hid fra Saxernes Land. Høi og herskende stod Adelsmanden i hine Dage, rig paa Gods og rig paa Rettigheder, men ogsaa høisindet og med en i alle Maader fyldig udviklet Personlighed, vaabenfør og vaabenglad, styrelysten, men ogsaa styredygtig, stolt af sin Byrd og dens givne Krav, men tillige villig til at øve dens Pligter saavelsom dens Rettigheder, ydmyg i Sjælens Inderlighed med en Barnetro, der i sin Reenhed var præget af en i Sandhed hellig Eenfold. Til at udfylde en stor Plads under saa store Forhold voxede Peder Skram op, og han blev ikke Kaldelsen utro.

Hr. Henrik Gøye, under hvem Ynglingen skulde tjene sine Sporer, var ogsaa Mand for at give god Form til godt Tømmer: han var rig og høibaaren, han var ridderlig kjæk og ridderlig trofast. Hvor nær han stod Kong Christjern i

i dennes gode Dage — og han svigtede ham ingenlunde i de onde — kan skjønnes deraf, at ligesom hans Broder Maagens havde været Kongens Ombud, da Dronningen blev viet som Brud i sit Hjem, saaledes var han selv hendes Brudefører paa Reisen fra Nederlandene, da hun seilede hertil. At Peder Skram fulgte ham paa denne Færd, meldes dog ikke, og han var vel dengang (1515) knap kommen i Tjenesten: derimod var han med ham paa Sverigestoget 1518, paa Seiladsen til Stockholm, ved denne Byes frugtesløse Beleiring og ved Brænkyrka-Nederlaget. Efterat have bestaaet denne sin første Krigsprøve med al personlig Hæder maatte han efter Hjemkomsten sørge for sine private Sager: Faderen var død allerede før Sverigestoget, og paa dette var hans ældre Broder Knud falden ved Brænkyrka. Med Orlov forlod Peder Skram derfor sin Husbonde for at tage sin Fædregaard i Besiddelse og for at skifte med sine to Søstre, eller rettere med deres Mænd, Iver Dyre og Corfits Hardenberg. Da disse Sager vare ordnede, vendte han tilbage til Hr. Henrik Gøye, blev af denne — formodentlig 1519 — gjort »væragtig« og fulgte ham med to Heste, da det strax efter Nytaar 1520 atter gik løs mod Sverige.

Med Otto Krumpen som Hærfører og med Henrik Gøye som sin Husbonde var Peder Skram altsaa med ved Sveriges Erobring, til Seiren paa den frosne Sø ved Bogesund, ved Stormen paa Ramundabodas Braader i Tiveden og atter ved Langfredagskampen paa Fyrisvold ved Upsala. Allevegne fik Ynglingen, som dengang knap var atten Aar gammel, Roes for at have kæmpet som en Mand og blandt de Forreste. I Tiveden blev han mærket for Livstid af en Piil, der traf hans venstre Skulder, og i Upsalastriden — hvor det nær var gaaet ilde for de Danske, hvis ikke en gammel Soldat havde samlet de vigende Folk om Fanen, som han rêv fra en skrækslagen Fændrik og fæstede paa en Gjærdepæl; hvor Otto Krumpen blev to

Gange saaret, men dog holdt ud, og hvor Bannerføreren Hr. Maagens Gyldenstjerne ramtes saaledes, at han ikke blot maatte lade Banneret synke, men selv, halv besvimet, knap kunde hænge paa sin Hest og var paa Nippet til at føres fangen bort af nogle Svenske — dèr udmærkede Peder Skram sig særlig, idet han i Slagets Tummel kom Hr. Maagens tilhjælp i Tide, slog den ene af Svenskerne ned og jog hans Kammerat afsted, saa at Bannerføreren og maaskee selve Hovedbanneret reddedes ved hans Kjækhed.

Efter Blodbadet i Stockholm og Hjemkomsten til Danmark trak Peder Skram sig tilbage fra Tjenesten hos Hr. Henrik Gøye, dog næppe paa Grund af Uvillie mod Kongen og hans nærmeste Mænd, hvilket kan skjønnes deraf, at han nu tog Tjeneste hos Aarhus Bisp, Ove Bille, i hvem han ikke blot atter fandt en af sin Tids værdigste og bedste Mænd, men netop ogsaa den af de jydske Herrer, der holdt længst ud med Christjern II. Umiskjendeligt var det imidlertid og en Lykke for ham og hans Fædreland, at han saaledes i god Tid blev skilt fra Henrik Gøye, saa at han siden ikke kom til at tage Deel i dennes uheldige, om end nok saa ædle Kamp mod Frederik I og altsaa undgik sin fordums Herres slette Kaar: efter Kjøbenhavns Indtagelse at maatte gaae i Landflygtighed som fattig Mand. Tvertimod havde han, ligesom Ove Bille og den øvrige jydske Adel, endnu tidligere svoret Hertug Frederik Troskab som Konge, og han fægtede paa dennes Side ved Kjøbenhavns Beleiring (1523), da Henrik Gøye førte Forsvaret med stor Udholdenhed og Opoffrelse. Under samme Beleiring fik han to slemme Saar: et Kaardestød i høire Arm og et Stik af et tveægget Sværd i den høire Haand. Alligevel nøiedes han ikke med den Krigerfærd, han kunde være med til i Hjemmet, men søgte udenrigs at finde end mere Øvelse og Kampglæde; thi ligesom en adelig Ynglings gode Opdragelse »i de Dage ei kaldtes at gjøre Hof-Reverentser og Complimenter, men at ride Dyst og bruge

Glavind,« saaledes drog den unge Godsherre ikke til fremmede Hovedstæder for at blive buden til Maaltider om Dagen og gjøre Dandserinder sin Opvartning om Aftenen, men han reiste ud for at øve sine Kræfter, naar der ikke syntes at være Brug for dem i Hjemmet. At granske i Bøger, var ikke Peder Skrams Sag — den danske Adels lærde Mænd vise sig først senere i Aarhundredet, da Reformationens Indførelse havde vænnet dem til større Agt for »den sorte Konst« — og en omhyggelig Godsstyrelse skulde den unge Riddersvend mindst have lært af Hr. Henrik Gøye, som netop, hvad dette Punkt angaaer — som Eier af Gisselfeld, hvilket han havde faaet istedetfor Skjørringe — har efterladt sig ringere Roes end paa alle andre Omraader. Men at svinge sit Sværd for en høi og god Herre, det var en Adelsmands Lyst og Ære i de Dage, med hiin Tidsalders vistnok snevert begrændsede, men i sig selv desto stærkere Formaal.

Det var til Tydskland, at Peder Skram gjorde sin krigerske Udenlandsreise, og han fandt der ingen Mangel paa Leilighed til Kamp. Gammel Forbittrelse over geistlige og verdslige Stormænds Undertrykkelse havde født unge Kræfter, idet den frembrydende Reformation havde udtalt Frihedens Ord, og skjøndt folkelig Frihed i det Hele taget ikke laa indenfor Luthers Synsvidde, kunde den stakkels Almue dog ikke skjønne bedre, end at den ligesaa godt og retmæssigt som de verdslige Herrer kunde vinde Uafhængighed ved at sige sig løs fra den romerske Kirke og sprænge alle Baand. Saaledes blev den kirkelige Reformation paa mange Steder til en borgerlig Revolution, udbredt især over store Strækninger af det vestlige Tydskland — en Revolution med hensynsløse Voldsgjerninger og alle Raahedens Rædsler, der lagde Luther de haarde Ord i Munden, at man skulde slaae Bønderne ned som gale Hunde. Peder Skram deeltog i to saadanne Stridigheder: i en mindre, som Ærkebispen af Bremen havde med

nogle Urostiftere i og ved Verden, og i den større Kamp mellem Churfyrst-Ærkebispen af Mainz og Mændene i det skjønne Frankenland, frygtelige Bønderhobe, der tildeels fik stærke Borgriddere med sig, som den navnkundige Götz von Berlichingen. Hverken deres Tal eller deres vilde Tapperhed forslog i Længden; deres Oprør qvaltes i Hundredetusinders Blod, og de fik det værre end før, i Tydskland saavelsom andetsteds, hvor lignende Feider fandt Sted. Om Peder Skrams Deeltagelse er iøvrigt ikke Andet at melde, end at han fik et farligt Spydsaar i Lænden, men dog slap med Arret uden videre Meen, og at han tilligemed sin Reisefælle fra Danmark, Knud Sparre, høstede megen Hæder, idet bl. A. den høie Churfyrst-Ærkebisp, en af Datidens mees fremragende Herrer, »for alt sit Raad berømte dennem og gav dem hver to Maaneders Besoldning over deres rette Besoldning og lod dennem siden geleide igjennem hans Land, og fornævnte Hr. Peder Skram drog herind i Danmark igjen, som var det Aar 1524.«

Frederik I sad nu saa nogenlunde fast i Sædet, og Peder Skram »sagde ham sin Tjeneste for en hans Naades Hofsinder«, men noget Nærmere, om hvordan han tilbragte de fem, sex sidste Aar af Tyverne, vides ikke; forsaavidt han var blandt Kongens personlige Omgivelser, har han sagtens for en Deel levet paa Gottorp; da det ikke omtales, har han næppe deeltaget i Bekæmpelsen af den Opstand som Søren Norby reiste Aar 1525 i Skaane, heller ikke i nogen anden almindelig Strid; derimod finde vi ham Aar 1531 i Nørrejylland, hvor han formodentlig har boet i sit Hjem paa Urup, men hvor hans Ophold dog kun omtales formedelst en Drabssag, i hvilken kan af Hidsighed havde gjort sig skyldig.

En Mand ved Navn Anders Vinter var nemlig kommen i en Trætte med Peder Skram, om hvis første Begyndelse denne siden ved Forhøret sagde, »at det var hannem langt at sige.« Nok er det, at de en Dag traf

hinanden, hver med en Svend i Følge, ved Aarhus Domkirkedør og kom i Skjænderi, som endte med, at Peder Skram »udgreb en Kniv og slog til hannem med«, hvorpaa Anders Vinter søgte at undløbe, men blev indhentet paa Kirkegaarden og nedhugget med Sværd af Peder Skram — hvilken Gjerning Sidstnævnte nogle Aar senere sonede overfor den Dræbtes Frænder ved at give »halvfjerdsindstyve Mark i gyldene og hundrede Mark i rede Penninge« som Bøde efter Overeenskomst.

Vigtigere end denne Drabssag er Peder Skrams Deeltagelse i de offentlige Hændelser med Christjern II i Aaret 1532.

Eftet otte Aars spildte Omflakken, afviste Krav og frugtesløse Tryglen havde denne ulykkelige Konge uden Land i Efteraaret 1531 taget det overtvert med sin Svoger Keiser Carl V. Da han istedetfor de Penge, han havde tilgode, og den Bistand, han havde meent at kunne regne paa for Svogerskabets Skyld, kun fik tomme Løfter og daadløse Ord, hvervede han paa egen Haand i Østfrisland nogle ledige Landsknægte og brød ind i Nederlandene, hvor han med og mod sin Svogers, den keiserlige Landsherres Samtykke tiltvang sig en rustet Flaade, med hvilken han seilede over Nordsøen; han landede i Begyndelsen af November i Norge. Her vare Mange velsindede imod ham; inden Maanedens Udgang fik han det norske Rigsraad og Stænderne til at hylde sig i Oslo, og næsten hele Landet erkjendte ham for Konge; men at Seiren ikke dermed var vunden, skulde snart vise sig. Slotsherren paa Akerhuus, Maagens Gyldenstjerne, snakkede sig fri for at overgive denne faste Plads, og Vinteren gik hen. Den gamle Kong Frederik i Danmark havde langt fra været i nogen behagelig Stilling, da Christjern seilede ad Norden til, uden at Nogen vidste, hvor han vilde lande, om maaskee ved selve Kjøbenhavn; thi der var megen Misnøie hjemme og tvivlsomt Forhold saavel til Sverige som til Hansestæderne. Han havde dog

listet sig gjennem den værste Tid, havde nu faaet Bistand baade af Kong Gustaf og af Lybekkerne og sendte foreløbig i Marts Maaned nogle Skibe til Norge for at holde Øie med Sagernes Gang og leilighedsviis yde nogen Hjælp. Peder Skram fik denne Commando, og han skilte sig særdeles heldig ved sit Ærinde. Det var endnu stærk Frost, og de indre Fjorde vare tillagte, saa at de dansk-lybske Skibe ikke kunde naae op til Oslo, undtagen eet, som blev iset ind; og Peder Skram brugte nu det gamle Krigspuds at lade nogle Folk — kun halvtredsindstyve Mand — trække hvide Skjorter over deres Harnisker og hver bære en Pose med Krudt og Kugler under Skjorten, hvormed det lykkedes dem en tidlig Morgenstund at smutte forbi Kong Christjerns søvndrukne Vagter og komme ind paa Akerhuus til Maagens Gyldenstjerne, der ved denne Undsætning fik Anledning til endnu en Stund at trække det ud med Slottets Overgivelse, som Kong Christjern ikke magtede at tiltvinge sig, da hans Hær var stærkt formindsket, og mange af hans Folk vare misstemte ved den trættende Vinterkrig, der gik i Langdrag, uden at de fik enten Bytte eller regelmæssig Sold. Ydermere lykkedes det Peder Skram at faae fat paa nogle nederlandske Fartøier, der skulde hjælpe Kong Christjerns Beleiringshær for Akerhuus, men som selv bleve slagne i en Kamp udfor Tønsberg. Endelig udskrev Peder Skram en Brandskat i Norges sydlige Lehn, til Straf for Folkets beredvillige Overgang til Christjern — hvilken Brandskat han mod behørig Qvittering overgav til Kong Frederiks Rentemester i Kjøbenhavn, hvor han kort efter Paaske, i April Maaned, var vendt tilbage med velforrettet Sag.

Men i Mai Maaned maatte han paany til Norge, denne Gang som Deeltager i et større Tog af forenede danske og lybsk-vendiske Skibe, hvis Førelse var betroet Maagens Gyldenstjernes Broder, Knud Gyldenstjerne, udvalgt Biskop i Fyen, Danmarks sidste krigerske Prælat. At usøvante Herrer, som Peder Skram før og Knud Gyldenstjerne nu,

fik Commando tilvands, er mindre underligt, end det kunde synes, eftersom de altid havde Skippere med sig, som ledede Navigationen.

Det er bekjendt, hvorledes Knud Gyldenstjerne sveg Christjern II. Efter at have indledet Underhandlinger med denne sendte han Peder Skram selvanden over Land med Skrivelse til Kong Frederik, om han vilde godkjende Underhandlingspagten. Sendebudene traf Kongen i Sjælland paa Gundersløv og vendte tilbage til Norge med den Beskeed, at Kong Frederik ingenlunde samtykkede, men vilde have Kampen fortsat, indtil Christjern overgav sig paa Naade og Unaade. Hertil tog Knud Gyldenstjerne alligevel ikke Hensyn og, dølgende den afgjørende Indskrænkning i Fuldmagten, fik han Christjern til at opgive Striden og »med fri Leide« drage til Danmark, til nærmere Samraad og Aftale med hans Farbroder, Kong Frederik. Den udvalgte Biskop og de andre danske og lybske Herrer satte alle, med bindende Høitidelighed, Seglene under dette Løfte — undtagen Peder Skram; han alene holdt sig fri for hiin Falskhed, ved hvilken Christjern II narredes til en Overgivelse, der kostede ham Friheden i syv og tyve Aar, Resten af hans Liv. Da denne Sag længe efter lagdes Knud Gyldenstjerne til Last, stod Peder Skram da ogsaa med Palmer i Hænderne som en ærlig Mand og lydig Fuldbyrder af Kongens Befaling.

Peder Skram var imidlertid bleven tredive Aar og fandt det paa Tide at tage en Hustru. Efter at have »betænkt sig med Slægts og Venners Raad« lod han da ved sin Slægt og sine Venner ædelig, velbyrdig Mand, Hr. Tyge Krabbe til Bustrup, Danmarks Riges Marsk, »tiltale om hans kjære Datter,« Jomfru Elsebe Krabbe, og ved Midsommerstid 1533 — da Adelen var samlet i Kjøbenhavn til Kongevalg efter Frederik I's Død, som havde fundet Sted paa Gottorp i April Maaned — — blev det unge Par trolovet i Vor Frue Kirke af Biskop Ove Bille, »udi syv Bispers og to og tyve Ridderes og mange andre Velbyrdige af Adel deres Nær-

værelse.« Ægteviede bleve de dog først efter syv Fjerdingaars Forløb.

Som bekjendt blev der ingen Konge valgt paa bemeldte Herredag i Kjøbenhavn; et fuldt Aar gik hen, inden — i Juli 1534 — først de jydske Bisper og Herrer og strax derefter deres Standsfæller paa Øerne og i Skaane (saavidt de kunde komme afsted dermed) kaarede Hertug Christian (III) til Konge. De vare næppe engang da naaede saa vidt, hvis de ikke havde været under et haardt Tryk. Grevefeiden (see dette Tidsskrift 1869. II, Pag. 400 og flg.) var nemlig allerede, fra Mai og Juni Maaned af, i fuld Gang i Rigets østlige Halvdeel, hvor Almuen i Forening med Lybekkerne under Grev Christophers Førelse med det Gode og med det Onde fik den fangne Kong Christjern hyldet, uden at Stormændene paa nogen Maade evnede at gjøre Modstand. Peder Skram, hvis Godser jo ikke heller laae i de Landskaber, hvor Nøden raadede stærkest, holdt sig imidlertid udelukkende til den udvalgte Konge og var ham i hele Grevefeiden trofast og nyttig trods nogen Anden. Allerede i 1534 synes han at have hjulpet med at jage Modstandernes, fornemlig Lybekkernes Skibe, men vissere og vigtere ere hans Bedrifter i Aaret 1535. Efter at han i Marts havde holdt Bryllupsfærd hos sin Svigerfader i Helsingborg, reiste han til Stockholm for af Kong Gustaf Vasa at modtage de Skibe, hvormed denne vilde bistaae sin Svoger og Forbundne, den udvalgte Konge i Danmark. Dennes Sager stode paa en Maade ret gunstigt, idet han havde ikke ubetydelige Hærsamlinger til sin Raadighed saavel østfor Øresund som vestfor Storebelt; men hans Styrke var væsentlig lammet, saalænge Lybekkerne beholdt Magten tilsøes, og skjøndt Johan Rantzau fik Forbindelsen mellem Jylland og Fyen nogenlunde sikkret ved Brohoveder og Blokhuse baade ved Hindsgavl og ved Snoghøi, vare Hanserne dog Herrer i den øvrige Deel af Lille Belt og i hele Farvandet ved Fyens Kyster, hvor de fornemmelig

støttede de befæstede Pladser: Assens, Svendborg og Nyborg, i deres Modstand mod Konge-Hertugens Tropper, ligesom de beherskede Øresund. Under disse Omstændigheder var det altsaa af yderste Vigtighed at vinde Herredømmet paa Søen, thi uden dette var alt Andet forgjæves eller i det Mindste høist usikkert; og da Størstedelen af den danske Flaade, tilligemed Kjøbenhavn, var i Almuens og de Lybskes Hænder, beroede Afgjørelsen til Syvende og Sidst paa, hvilke Skibe der kunde faaes til Hjælp andetsteds fra, og paa det Held, hvormed disse kunde optræde.

Kong Gustaf var nu saare mistænksom mod sin Svoger og lidet villig til at yde ham mere Bistand end høist nødvendigt; men paa dette Omraade var Nødvendigheden øiensynlig, ligesom det ubetinget maatte være meget fordeelagtigt, ogsaa for Sverige som selvstændig Stat, at hindre Hanserne fra at fortsætte deres Enevælde i de skandinaviske Farvande. Som en Følge heraf lod han Peder Skram faae et Dusin Fartøier, Orlogsmænd og nogle Transportskibe, alle vel i Stand og seilfærdige i Slutningen af April; Admiralskibet var den »stora Kraveln«, en ypperlig Seiler og saa stor, at den kunde tage et Tusinde Mand Tropper ombord foruden en Besætning paa tre Hundrede Matroser og Søfolk; den alene, siges der, havde ligesaa mange Kanoner som fire af de andre Skibe. Peder Skram heisede sit Flag paa denne vældige Skude, men havde ved sin Side — dog under sig — Måns Svensson som de Svenskes særlige Befalingsmand. Kong Gustaf paalagde indstændig sine Høvedsmænd i denne Krig, baade tillands og tilvands, at gaae hinanden tilhaande og fornemmelig at gjøre Alt for Søkampens lykkelige Udfald, »ty I vete väl sjelfve, att på samma flotta hänger menige Sveriges rikes välfärd.« Til Måns Svensson gav han en særskilt Advarsel mod de Danske: »ty man kan icke än till fullo förstå, om de Danske nu mera än för äro alla der de synas, det må du tänka till; man ser ingen längre än till tänderna.« Fælleskampen tilsøes gik imidlertid

med Held og Enighed, hvilket upaatvivlelig for en stor Deel kan regnes Peder Skram som øverste Befalingsmand til Gode. Vel gjordes der enkelte Gange Mytteri mod ham ombord paa hans eget Skib, og det var med stor Nød, at han kom fra dem, da de overfaldt ham, medens han laa i sin Seng. Men Grunden til Oprøret var kun, at han ikke vilde tillade tøilesløs Plyndring, og selv de svenske Høvdinger vidnede om hans Retsind.

Først i Mai laa den svenske Flaade for Gulland, hvis Lehnsmand var den danske Konge-Hertugs Mand, og hvor Peder Skram derfor blev forstærket med nogle danske Fartøier, ligesom han sammesteds fik nogle Skibe til Hjælp fra Hertug Albrecht af Preussen, Kong Christian III's anden Svoger og Forbundsfælle. Den tredivte Mai løb den forenede Flaade sydpaa i Østersøen, styrede mod Øresund og fik underveis fat paa tre hollandske Skibe, af hvis Besætning de modtoge den Underretning, at den fjendtlige Flaade laa under Bornholm, 26 Seilere stærk, hvoriblandt ni store Orlogsmænd, og at Admiralskibet hed »Mikkel«. Peder Skram havde, med Stort og Smaat, henved fyrretyve Fartøier til sin Raadighed, og der var ingen Grund for ham til at undgaae Fjenden. Han fandt ham paa det angivne Sted, og skjøndt det var en rygende Storm, gik han ham ufortøvet paa Livet. »Stora Kraveln« fik alle de Seil satte til, som det for Blæsten var gjørligt at føre: Peder Skram vilde gjerne selv lægge til ved den lybske Mikkel og naaede, et Par Miil foran de andre Skibe, saa tæt ind paa Tydskerne, der flygtede af al Evne, at »Mikkel« fik sit Skrog gjennemboret paa ni Steder og aldrig mere blev sødygtig. Havde nu Peder Skrams andre Skibe kunnet vinde betids frem, vare hele den nærværende Afdeling af den fjendtlige Orlogsmagt maaskee bleven ødelagt, men de fleste af Skibene, især de preussiske, vare ringere Seilere, og »Stora Kraveln«, som var saa langt forud, maatte først alene, derpaa selvanden tage hele Kampen med den fjendt-

lige Flaade paa sig; den led derfor Meget paa Master og Toug, og den skal ikke have havt mere end fjorten Mand uskadte, da Natten gjorde Ende paa Striden; den fjendtlige Flaade dreiede nordpaa, ad Kjøbenhavn til.

Peder Skram havde gjerne fulgt efter, men kunde ikke, da hans Nærværelse med Skibene var mere trængende nødvendig i andre Farvande. To Dage efter Kampen under Bornholm stod nemlig Slaget ved Øxnebjerg (ellevte Juni 1535), og for at støtte og benytte Konge-Hertugens Seir tillands behøvedes en ny Seir paa Havet. Peder Skram kom derfor i den beleiligste Stund, da han ufortøvet satte Coursen ad Fyen til. Han seilede Sønden om Smaalandene — den hurtigseilende »Stora Kraveln« altid nogle Mile forud — og opsnappede underveis adskillige lybske Skibe med meget værdifulde Ladninger. Snart traf han Hansernes Orlogsmænd, gjorde Jagt paa dem langs Fyens Kyst og fik dem endelig klemte saaledes ind i »Snevre Sund« ved Svendborg, at alle de store lybske Fartøier vare tagne eller ødelagte, inden en Uge var gaaet efter Øxnebjergkampen. Dette var ikke blot at slaae Hovedet paa Sømmet, hvad Christian III's seirrige Herredømme angaaer, men de forenede dansk-svenske Flaaders Overmagt paa Østersøen var herved vunden, medens Hansebyernes sidste Forsøg paa at gjøre Østersøen til deres Indsø — et Forsøg, som var saa nær ved at lykkes paa Grund af Forbindelsen med de danske Borgeres og Bønders Almue — var qvalt netop i rette Tid.

Nu var det Peder Skram let at holde Storebelt aabent for de seirende Landtroppers Overgang fra Fyen til Sjælland. Først toges Tranekjær paa Langeland og Korsør, hvormed Landgangen var sikkret. Dernæst brandskattedes*) Langeland, Lolland, Falster og Møen, som havde gaaet Grev

*) Det var herunder, at det ovenomtalte Mytteri mod Peder Skram skete ombord paa Admiralskibet.

Christopher tilhaande, men nu indtoges af Christian III's Mænd — Nykjøbing og Aalholm dog først noget senere. I Løbet af Juli kunde den udvalgte Konge bemægtige sig hele Sjælland, undtagen Kjøbenhavn, Kallundborg og Helsingør, samt alt det danske Land hiinsides Sundet undtagen Malmø, Landskrona og Varbjerg. For at hindre Undsætning til de nævnte Byer ved Sundet lagde Peder Skram sig midt i Juli op udenfor Kjøbenhavn, hvis Beleiring fra Landsiden Kong Christian begyndte sidst i Maaneden, og skjøndt Blokaden lammedes derved, at Amager ikke blev besat før i Beleiringens sidste Maaned, (den varede netop et Aar), saa har den iøvrigt vistnok en Tidlang kunnet være temmelig fuldstændig; thi foruden sine danske og senere tilkomne norske Skibe havde Peder Skram til sin Raadighed baade preussiske og svenske Fartøier, hvilke sidste Kong Gustaf Vasa trods sin idelige Mistænksomhed mod den danske Svoger dog ikke unddrog ham.

I de første Maaneder af Beleiringen forefaldt ikke andre mærkelige Hændelser tilsøes, end at nogle engelske Skibe, der skulde bringe de Beleirede Undsætning, bleve deels slagne deels tagne, og at de Beleiredes eget Forsøg paa at holde Indløbet til Byen aabent blev tilintetgjort, ved hvilken Leilighed et stort lybsk Orlogsskib, der havde ligget inde i Havnen, fandt sin Grav i Dybet udenfor Rheden.

Men i November sendte Lybekkerne og deres vendiske Forbundsfæller en Flaade med Mandskab, Krigssager og Levnetsmidler til Kjøbenhavns Undsætning. Tilsammen var der atten Skibe, hvoriblandt nogle Orlogsmænd, men de fleste vare mindre Fartøier, der ikke gik dybt. De store Skibe bleve liggende ud for Dragør, de smaae sendtes videre frem med Befaling at holde sig saa nær som mulig ved Saltholm. Peder Skram fik dem vel stoppede ved at lægge sig ind paa Grundene efter dem med nogle væbnede Baade, men blev ved denne Leilighed saaret, saa han maatte brin-

ges i Land; et dobbet Hagelod havde truffet ham i det venste Been, og han blev først ordentlig forbunden i Kongens Leir af Kongens egen Chirurg. Imidlertid havde Fjenden faaet denne Ulykke at vide, hvorfor han næste Dag fornyede sit Forsøg og denne Gang med bedre Held, bl. A. fordi den preussiske Admiral Johan Peine, som imidlertid havde Overbefalingen i Peder Skrams Sted, kom paa Grund med et stort Skib, saa man havde sin Nød med at hjælpe ham flot igjen. Derover lykkedes det Undsætningen at slippe ind til Byen; men den udvalgte Konge beklagede sig høilig, begav sig ogsaa selv til Peder Skrams Sygeleie og sagde til ham: »Min Søn! havde Du været oven Senge, da var denne Ulykke ikke vederfaret os, som skete idag.«

Ved Juletid var Peder Skram saavidt bedre, at han kunde gaae ved Krykkestok, og han overtog nu igjen sin Admiralsbestilling; men af Hensyn til Vinteren og tildeels paa Grund af Pengemangel maatte han lade den forenede Flaade lægge op; den overvintrede i Landskrona Havn, medens Landkrigen blev fortsat uden Afbrydelse. Peder Skram deeltog ogsaa i denne, idet han paa Kongens Bud tog Kartover og Slanger fra de oplagte Skibe og brugte dette grove Skyts til Beleiringen af Krogen — hvor nu Kronborg er — saa at denne faste Plads alt i Januar 1536 maatte overgive sig. I Februar sluttede Lybekkerne Fred, men de andre (vendiske) Hansebyer og Meklenborg fortsatte Krigen og søgte at skaffe Kjøbenhavn fornyet Undsætning, hvorfor Kongen sendte Peder Skram et Bud, som denne modtog Fastelavnssøndag, med Manelse om at gaae tilsøes. Dette lod sig dog ikke strax gjøre paa Grund af Frosten. Isen i Landskrona Havn var en heel Alen tyk, og skjøndt der isedes fire Døgn itræk, blev Resultatet dog ikke bedre, end at Skibene toge alvorlig Skade, medens mange Folk frøs ihjel, deriblandt endog en Adelsmand »inde i Køien hos Peder Skram«. I Marts Maaned kom Flaaden da endelig ud, og Peder Skram krydsede langs Sjællands

Østkyst og rundt om Falsters og Lollands Søside og tog henved en Snees fjendtlige Skibe, af hvilke eet var lastet med Støvere og Mynder til den meklenborgske Hertug i Kjøbenhavn, til Brug ved hans Jagter paa Amager. Under dette Togt havde Peder Skram ingen svenske Skibe med sig, thi paa den Tid var Kong Gustaf Vasas idelige Mistænksomhed mod de Danske forøget med særlig Misfornøielse af forskjellige Grunde, og han havde kaldt sin Flaade hjem; længere hen paa Sommeren lod han sig vel atter stille tilfreds, og femten svenske Orlogsskibe vendte (i Juni) tilbage til Sundet, men Kong Christians Sager havde imidlertid faaet en god Vending, og efter Peder Skrams ovennævnte Krydstogt synes i det Hele ingen Begivenhed af Vægt at være forefalden tilsøes. Kun fortjener det at meldes, at Flaaderne i Øresund i Juli Maaned maatte holde en Slags Skinkamp med endeel Skibe, som i den Anledning vare samlede: det var Meningen at gjække Kjøbenhavnerne, for at de derpaa skulde føle sig des mere skuffede. Men hvad Svenskernes Hjælp i denne Krig, baade tillands og tilvands, angaaer, saa havde Kong Christian ganske sikkert fuld Føie til i Stockholm at lade frembære sin og det danske Rigsraads venlige Tak: de priste det svenske Krigsfolks redelige og mandige Optræden og erkjendte, »at Svenskerne i denne Nød havde bistaaet Danmarks Rige saa trolig, at den Velgjerning aldrig nogen Tid burde blive forgjættet, saa længe Verden stod.« Uheldigviis bestod Takken alt dengang mere i de fagre Ord end i fagre Handlinger, og ulykkeligviis blev det værre og ikke bedre i den Henseende, da en ny Slægt og en ny Tid voxede frem.

»Der Hr. Peder Skram kunde ingen Skibe mere fornemme udi Søen, løb han tilbage til Kjøbenhavn og blev der liggende, til Byen blev opgiven.« Den ene Udsigt til Hjælp havde glippet efter den anden, Mistillid trykkede Sindene, og Hungersnødens Rædsler piinte baade Sjæl og

Legeme; Aarsdagen efter Beleiringens Begyndelse var Alt forbi, i August Maaned holdt Kongen og Dronningen Indtog i den ødelagte Hovedstad, Borger- og Bondestanden maatte friste »alle overvundne Folks sædvanlige Kaar: haardere Undertrykkelse og Trældom,« og Adelen blev i dobbelt Grad Seirherrer, eftersom ogsaa Geistligheden blev kuet, idet Reformationen gjennemførtes efter Kongens og Adelens enige Beslutning og Menigmands Godkjendelse paa Rigsdagen i Kjøbenhavn, i October 1536.

Peder Skrams uvisnelige Fortjenester i Grevefeiden bleve ikke uden paaskjønnende Vidnesbyrd fra Kongens Side. Ved Kroningsfesten i August 1537 blev Peder Skram ikke blót, tilligemed flere Andre, slaaet til Ridder af Kongen, men denne tilføiede særskilt og saa høit, at alle Omkringstaaende kunde høre det: »Du dyre Helt! Du est vel værd, at jeg slaaer Dig til Ridder.« Paa samme Herredag 1537 kom Peder Skram i Danmarks Riges Raad, og Forlehninger, som han alt under Frederik I havde begyndt at faae, fik han selvfølgelig end mere nu; vi nævne her under Et: »Skyden og Skyden-Syssel« (ɔ: Bradsbjerg [Skien] i Norge), paa ti Aar; 1536 Harritsborg-Slot og -Lehn samt Helsingborg Slot, paa tre Aar; 1547, paa et Aar, »Vor Gaard« i Roeskilde, Haraldsborg Lehn og Svenstrup Lehn; 1548 indtil 1555, Helsingborg og Landskrona Slotte; 1557 Brev paa Halmstad Herred 1558 Laholm Slot og 1565 (da sidstnævnte hallandske Lehn var blevet svært medtaget i Krigen) tillige Bradsbjerggaard med Skie Syssel og Gemsø Kloster« (ved Skien).

I de første Aar efter Grevefeiden var der ingen anden Ufred herhjemme at deeltage i for Peder Skram end et Krydstogt i Aaret 1538 efter Sørøvere, men da han endnu i November Maaned forblev ude, overfaldtes han Mortens Aften under Stevns af en svær Storm; han havde et skjønt Skib ved Navn »Svanen«, men det maatte sættes paa Land, Masterne kappes og Mandskabet reddes i Baade. »Og som

han kom mod Land med samme Baad, sloges Baaden om med hannem, og en stor Bølges Vand tog ham med sine Medfølgere i Vandet igjen, og af Guds store Naade slog en anden Sø dem op paa Landet igjen, og Hr. Peder Skram tog sin Daggert i den ene Haand og slog i Sandet og holdt sig med, mens Søen løb tilbage igjen.«

1541 deeltog han som Rigsraad i Brømsebroforliget mellem de to nordiske Konger, og 1542 var han atter i Sverige, men denne Gang for at gjøre Tjeneste som Landkriger. Det var i den saakaldte Dackefeide, det sidste men ogsaa det farligste Oprør, som Gustaf Vasa havde at bestaae, inden det svenske Folk lærte ret at finde sig i hans Kongedømme med dets nye, faste Styrelse. I Henhold til mange, baade gamle og nye Løfter sendte Christian III nogen Hjælp, og Peder Skram var Anfører herfor, men hans Troppers Tal var kun to Hundrede Ryttere og tre Hundrede og halvtredsindstyve Mand Fodfolk, og disse vare i enhver Henseende saa slet rustede, at de Danskes Deeltagelse i Kampen hverken bragte dem selv synderlig Ære eller Kong Gustaf synderlig Fordeel. Imidlertid gjorde Peder Skram, hvad han formaaede, og det var maaskee Mere, end den svenske Hærfører, Grev Peder Brahe, i sin Krønike har havt Lyst til at omtale. Alligevel blev Dacke-Feiden ingenlunde bragt til Ende i Aaret 1542, men Peder Skram drog dog, da det led ud paa Efteraaret, hjem til Danmark, og blandt de Tropper, som Kong Christian III i Aaret 1543 sendte sin Svoger til Hjælp, var han ikke med.

Der kommer nu mange Aar, fra hvilke Lidet eller Intet er at melde om Peder Skram. Han styrede sine Lehn, og særskilt vides det, at han byggede det faste Slot i Landskrona, som hidtil havde været en aaben By: han kastede den første Steen i Grundvolden, hans Hustru, Fru Elsebe Krabbe, den anden. Som Admiral førte han den Flaade til Norge, paa hvilken Kongesønnen Frederik førtes til dette Land for at hyldes der. Men nogle Aar senere, 1555, begjærede han

Fritagelse for samme Admirals-Embede, hvilken Kong Christian tilstod ham, deels af Hensyn til den Tjeneste, Peder Skram nu i tre og tyve Aar havde ydet ham og hans Forgængere paa Thronen, deels fordi Peder Skram, skjøndt endnu ingen gammel Mand, følte sig forulempet af adskillige legemlige Skrøbeligheder, som han havde paadraget sig ved det anstrengende Kampliv og de mange Saar, han i dette havde modtaget.

Denne Hvile varede dog kun otte Aar; thi i den saakaldte nordiske Syvaarskrig maatte han deeltage paa forskjellige Maader. Endnu før Krigen var erklæret og rigtig aabnet, havde danske og svenske Skibe indladt sig i en Kamp under Bornholm, og denne Kamp var løben saare uheldig af for de Danske; bl. A. var Admiralen, Jacob Brokkenhuus bleven fangen (i Forsommeren 1563). Da savnedes den gamle Peder Skram, som ved et Bud hentedes fra sin Gaard Skedal i Halland med saadan Skynding, at han, da han landede i Kjøbenhavn, i samme Øieblik modtoges af en kongelig Befaling om ufortøvet at komme op paa Slottet, inden han gik ud i sin egen Gaard. Og der han indkom for Kongen, Frederik II, klagede denne over, hvor ulykkeligt det var gaaet med Jacob Brokkenhus og hans Flaade, hvorfor Kongen indstændig maatte begjære af Peder Skram, at han paany maatte tage Sømagten nnder sig, og »forsaae Kongen sig visselig til, at han det ingenlunde afslog.« Trods Alderdom og Skrøbelighed gik Peder Skram ind derpaa, hjalp til at ruste Flaaden og løb i Begyndelsen af August ud med den, ad Øland til, medens den danske Landhær samtidig begav sig fra Helsingborg gjennem Halland mod Elfsborg, som blev overgivet i Begyndelsen af September, uden at det dog dengang lykkedes at trænge videre ind paa svensk Grund eller at sætte sig fast der.

Peder Skrams Flaade, som bestod af idetmindste henved tredive Skibe, hvoraf nogle vare lybske, men de fleste danske, havde imidlertid i August Maaned brandskattet

Øland og opbragt to Skibe, af hvilke det ene indeholdt meget Bytte og skulde have bragt vigtige Budskaber til de Svenske. I September Maaned stødte Peder Skram sammen med den svenske Flaade og kom under Gulland i Slag med den. Det var en Kamp paa nært Hold og meget blodig. Peder Skram, ombord paa »Fortuna«, havde kun en mindre Deel af sin Styrke ved Haanden; han fik alt Skytset ført over paa den ene Side af sit Skib og gav grove Salver, men Svenskerne, hvis Admiral var Mads Bagge, bed godt fra sig, og Peder Skram mistede mange Folk, blandt Andet atten Bøsseskytter ved et eneste Skud; ogsaa hans Underadmiral, Frants Bille, faldt tilligemed flere danske Riddere paa »Fortuna«. De Svenske trak sig rigtignok bort, ilde tilredte, men de Danske havde lige saa lidt Seir at rose sig af: »Fortuna« kunde kun ved anstrengt Pumpen, Nat og Dag, holdes flydende. Ikke heller formaaede Peder Skram at holde Søen ryddelig; »de svenske Skibe«, skriver Kong Frederik til ham sidst i Maaneden, »løbe ud og ind, uden at Nogen hindrede dem, hvilket os underligt er at høre.« Forøvrigt blev Peder Skram ude indtil November Maaned, da han førte den hele Flaade til Kjøbenhavn uden at have mistet noget af de ham betroede Skibe.

Hermed ere Peder Skrams Søkampe tilende, men ingenlunde hans Krigerliv. Han var vendt tilbage til Halland og maatte i Syvaarskrigens følgende Tid udholde to Beleiringer af Laholm Slot. Første Gang var i Januar 1565, »og der Hr. Peder har fornummet Fjendernes alvorlige Tilkomst, haver han befalet sin kjære Hustru, Fru Elsebe Krabbe, at hun med sine Jomfruer og Qvindfolk skulde gaae ind paa Steenhuset; han selv vilde blive paa Muren hos sit Skyts og Krigsfolk og vove og sætte med dennem Liv og Blod, og ydermere sagde han: »Det skal Du vide, min Allerkjæreste, at jeg aldrig vil give mig fangen for dennem, mens der er varmt om mit Hjerte.» Fru Elsebe svarede: »Det vil jeg ogsaa love Eder, at dersom vor Ulykke blev

saa stor, at dette Huus blev erobret, da skal de aldrig føre mig levende til Sverige, saafremt som Ord kan komme mig af med Livet.« Hele Natten igjennem blev der skudt fra begge Sider, og Peder Skram var uafbrudt paa Muren uden at give sig Tid til at spise, endsige til at hvile; da Fru Elsebe nu i Dagningen kom ud for at see til ham, fandt hun ham i god Behold, men kom med det Samme til at overvære en Tvist mellem nogle af Folkene. De saae nemlig en svensk Herre tumle sig nedenfor Muren med udæskende Dristighed og Spot, legende med et Sværd, hvormed han spillede i Luften; ham vilde nu Nogle i deres Ærgrelse have skudt, men Bøsseskytten, som de bade om at fælde ham, meente ei at turde vove Lod og Krudt paa enkelt Mand. Da traadte Fru Elsebe hen — Hr. Peder var just i det Øieblik paa den anden Runddeel ved Slottes modsatte Side — og »der hun haver det forstaaet og derhos selv seet den svenske Herres Hofværk, haver hun med haarde Ord befalet Bøsseskytteren at skyde, og sagde: »Al den Stund Loddet ligger i Bøssen, gjør hun ingen Gavn.« Skuddet blev sendt, og Svenskeren fældet. Ellers varede dette Angreb paa Laholm ikke længe; efter det første, spildte Forsøg drog Fjenden hurtig bort fra den i sig selv ikke meget vigtige Plads, idet de lode sig nøie med, efter den Tids Krigsbrug at sætte Ild paa Byen og Slottets Forværk og Møller. Til Tak for denne snare Befrielse lod Fru Elsebe hver Aarsdag derefter, saa længe hun levede, et forældreløst Skolebarn paa fjorten til femten Aar fuldstændig opklæde; »desligeste skrev hun i sit Hjertes Fylde en Psalme, lovprisende Gud for hans naadige Hjælp i Nødens Time.«

For sidste Gang sloges Peder Skram atter paa Laholm, da han var et godt Stykke inde i den tredie Snees af Aar. Det var i Marts 1568, at et svensk Streiftog naaede hans Slot, som de forgjæves søgte at overrumple, og som de med end mindre Held beskøde efter at have lagt sig paa begge Sider af det. Mange af deres Folk faldt, og hurtig opgave

de Tingen og droge bort. »For Flid og anden tro Tjeneste blev ham den aarlige Lehnsafgift af Kongen skjænket,« ligesom han paa anden Maade fik Erstatning for sine Tab ved Krigens Førelse i hans Lehn, saaledes som det ovenfor er nævnt. Og Kongen saae gjerne den gamle ærværdige Mand ofte hos sig i Kjøbenhavn. hvor Hoffet og Byen »havde al den Høiagtelse for ham, som hans store Tjenester krævede«.

Hvor ofte Peder Skram i alle disse Aar har besøgt sin Fædregaard i Jylland, hvor længe han kan have været der, og hvormeget han har kunnet tage sig af dens Styrelse — det kunne vi Intet sige om.*) Men sine sidste Aar tilbragte han i ethvert Tilfælde paa Urup, og hans Oldingsalder blev ikke kort. Efter tre og fyrretyve Aars »ærligt og christeligt Ægteskab« mistede han i Marts 1578 sin kjære Hustru, Fru Elsebe Krabbe, hvis Navn som en ægte Danneqvindes fortjener at mindes sammen med hendes Husbonds. Syv Sønner og elleve Døttre havde hun født ham, af hvilke Børn Forældrene havde den Sorg i Aaret 1566 at miste to Sønner, den ene i Krig, den anden af Sygdom paa Laholm; en tredie Søn, som efter Faderen boede paa Urup, var gift med Fru Kirsten Rosenkrands. Døttrene bleve næsten alle giftede ind i velkjendte Slægter, saasom Tott, Gøye, Brokkenhus, Lange, Bille og Due.

Saa finde vi da sluttelig vor Helt nærme sig sin sidste Stund, medens han efter sin store Livsgjerning tilbragte Livets Aften i Stilhed paa det gamle Urup, som han havde opført eller udbedret statelig, saa at denne Gaard blev et af de skjønneste Herresæder i Danmark. Vi have fulgt ham fra hans Barndom og seet, hvorledes han — ligesom de fleste af hans samtidige Standsfæller — ikke var bleven

---

*) Han havde iøvrigt ogsaa Eiendomme i Halland, nemlig først Skedal, siden (efter Mageskifte med Kongen) Arløse, begge i Sønder-Halland; hans Søn Niels Skram modtog sidstnævnte Gaard i 1580 af Landsdommeren i Sønder-Halland.

opdraget ved boglig Kundskab, men ved at tumles om og deeltage i Livets forskjellige Sysler, tjenende som Kriger tillands og tilvands, reisende hid og did i offentlige Ærinder, arbeidende for det Almene, styrende de store Forlehninger snarere end sin egen Gaard — kort sagt: en Mand af en heelt anden Skole end Nutidens, men en ikke mindre virksom, dygtig og i det Praktiske alsidig Personlighed. Og som han, saaledes Mange. Peder Skrams Bedrifter ere ikke overordentlig mærkværdige i sig selv, men de bleve navnkundige og betydningsfulde trods nogen Andens, fordi han i en forviklet Tid, især i sine første Manddomsaar, ved forenet Held og Dygtighed fik Magt til at lægge et afgjørende Lod i Danmarks Velfærds Vægtskaal.

Der er, alt hvad det Ydre angaaer, noget høist Tiltrækkende ved at forestille sig denne kraftfulde Mand, hvis Legeme, skjøndt det var saa lidet sparet, ei blev opslidt, før han var lige ved den fjerde Snees: en maadelig høi Mand, men stærk, sværlemmet og skulderbred; sit meget lyse »hvidgule« Haar bar han langt, i alt Fald i sine yngre Dage, Skjæget ogsaa temmelig langt og noget kløftet. »Den Tid, han tjente Frederik I for en Hofsinde, kunde der Ingen naae hans Maal med Steen at kaste eller skyde, som i de Dage brugtes til Hove; han var berømt for en af de bedste Rendere (Dyst-Ryttere), man vidste af at sige; kun den ridderlige Kong Christian III fik ham engang kastet af Sadlen. Ret artig kunde han knuge med sin brede Haand; der fortælles saaledes, at han ofte tog en Haandfuld Hasselnødder og krystede dem, saa der tidt kun var tre eller fire hele af dem, naar han aabnede Haanden igjen. Nerveusitet kjendte han ikke det Mindste til, om end Gigten kunde klemme ham som saa mangen veirbidt Ulk baade før og siden; da han engang, fortælles der, havde stor Vee af Tandværk, tog han, som da var ude paa Søtogt, en Kniv i den ene og en Preen i den anden Haand og »haver saa selv opløft samme Tand med Rode« og kastet den i Havet.

At han var »gruelig hastig« af Sind, bliver ikke dulgt og kan skjønnes af det ovenfor omtalte Drab paa Anders Vinter, Aar 1531, ligesom der synes at fremlyse en vis Brøsighed af hans Færd i Retssagen desangaaende, da han paa Dommerens Spørgsmaal om Uenighedens Begyndelse svarede, at »det var hannem langt at sige«; ikke heller brød han sig synderlig om at faae den Dræbtes Eftermaalsmænd forligte: det første Forsøg, hvori han selv deeltog, blev frugtesløst, og ikke før efter et Par Aars Forløb lykkedes det ved en Mellemmand at faae Sagen ordnet. Sligt er imidlertid ligesaa meget et Charakteertræk for Tiden og Standen som for Individet; men personlig Roes tilkommer derimod Peder Skram for den Redelighed, hvormed han optraadte under saadanne Forhold, som dengang ellers idelig fristede til Selvraadighed og Egennytte, fornemmelig ved Brandskatningen af fjendtligt Land: istedetfor at benytte Leiligheden til at berige sig, holdt han ordentlig Regnskab og tillod heller ikke sine Undergive at tilfredsstille deres Vindesyge paa Røveres Viis. Lad ham da end have været baade hidsig og stolt: det var dog som individuelle Træk kun Yttringer af den Personlighedens Fylde, der atter viste sig som frimodig Djærvhed,. saa han »turde dristig udsige sin Mening, hvad ham tykte Ret at være; havde derfor tidt Misundere, endog de turde ikke sige ham det under Øinene«. Og lad ham have været mindre aandsdannet, end vi nutildags kræve det af en saa høitstillet Mand, saa manglede han dog langtfra Elskværdighed, og det Uslebne var ikke Raahed: »han var en meget gesellig Mand udi Selskab, havde godt Yndest af hver Mand, havde stor Lykke til at forlige dem, som vare usamdrægtige.« Mindst savnede hans Sind Dybde, hvilket kan sees af hans religieuse Forhold. Der meldes intet Nærmere om hans Overgang fra den romerske til den lutherske Bekjendelse, men det vides, at han, som i sine unge Aar havde tjent flere fremragende katholske Prælater, altid var en oprigtig og troende Christen. Ligesaa oplysende

som rørende er i saa Henseende det Billede, som en af hans Døttre har givet af ham, fornemmelig fra hans sidste Dage; med en Gjengivelse deraf ville vi slutte vor Skildring, idet vi kun forudskikke den maaskee overflødige Bemærkning, at Fortællingen om Peder Skrams Fromhed i Ord og Handling kun endmere betegner ham som Søn af sin Tid, thi den nye Tro og Lære greb som bekjendt i det sextende Aarhundrede Alles Sind med en Magt, der lige naivt yttrede sig hos Høie og Lave:

»Peder Skram har ingen Dag forgæt, naar han var opstanden, at tage sin Bønnebog og med sine Bønner tjene den evige Gud. Han haver og ingenlunde om Søndagen forsømt at søge Guds Huus, saalænge han havde der Styrke til; men siden hans Alder havde faaet saa stor Overhaand, haver han hver Søndag saavelsom andre Dage ladet prædike det hellige Evangelium for sig i sin Stue og der tidt og ofte brugt Christi Legeme og Blod og desforuden holdt sine Drenge til at læse to à tre Capitler udi Bibelen og desligeste udi Huuspostillen og andre Steder i den hellige Skrift. Saa tidt og ofte han haver fundet sig noget svag, haver han strax begjæret at fordre sin Sognepræst til sig, forligt sig med den evige Gud og har ingenlunde villet tilstede, at han skulde drage fra ham, før han fandt sig noget stærkere igjen.

»Og nu, efter den Dannemand haver saa lang Tid forsøgt den onde Verden baade udi Modgang og udi Medgang og var vel bedaget, saa han var aldeles kjed og mæt af dette Liv, haver altid begjæret med idelig Suk, at Gud vilde naadelig forløse ham, haver den evige gode Gud efter sin guddommelige Villie besøgt ham med sin faderlige Haand, saa han er bleven noget syg om Løverdagen den ottende Juli 1581, hvorfor han strax haver været sin Sognepræst og Sjælesørger begjærende, hvilket og efter hans Villie skete, og der han er kommen til ham, haver han befundet sig noget stærkere at være, men dog haver han ikke villet

ladet ham fra sig den Dag eller Nat, men blev hos ham, om hans Svaghed blev større. Om Søndagen den niende Juli haver han forlovet ham fra sig at drage til Kirken og prædike, og saa prædike for ham, som han og gjorde. Om anden Dagen, som var den tiende Juli, er han bleven om Eftermiddagen meget svag, haver ladet Præsten kalde ind til sig i sit Sengekammer og bad saa Folkene vilde vige ud. Og som Præsten nu talede til ham og sagde: Herre! jeg formærker, at I er meget skrøbelig, da svarede han: Ja, det er sandt, at jeg vist er meget svag; derfor haver jeg og ladet Eder kalde og begjærer gjerne af Eder paa Guds Vegne Trøst og det høiværdige Alters Sacramente, Jesu Christi sande Legeme og Blod, til min Sjæls sidste Spise — og begyndte saa at gjøre en deilig og christelig Bekjendelse efter Herrens Budord, som han selv opregnede og læste det ene efter andet, og med Hjertens Suk beklagede sine Ungdomssynder og Brøst og forgangne Levnet og Ufuldkommenhed, saa at Taarerne løb ham paa Kinderne — og der han nu igjen hørte af Præsten Trøst af Guds Ord, lagde han sine Hænder sammen, takkede og lovede den barmhjertige Gud — og har hans Sjælesørger tilsagt ham Guds Venskab og det evige Liv for Jesu Christi Skyld, og derefter lod indkalde alle sine Folk, og som Præsten nu læste Herrens Bøn, svarede han selv med høi Røst; Amen, og saa annammede udi mange deres Nærværelse Jesu Christi Legeme og Blod og derfor takkede Gud i Himlen, og der det var gjort, læste Præsten Velsignelsen over ham, og (han) svarede selv trøstelig: Amen.

»Som nu saa den Gudstjeneste var overstaaet og fuldkommet, begyndte han at tynges, saa at Alle tykte, at han sov, og det varede, til Klokken var tolv om Natten, og derefter begyndte at røre sig og vaagne op. Da talede Præsten til ham og sagde: Kjære Herre! tykkes Eder, at det er noget bedre med Eder? Da svarede han: Mig lider nu vel, det bliver nu snart godt. Da begyndte Præsten at

tale med ham om det evige Liv og om den Glæde, som er beredt for alle Guds Børn, og der han dette hørte, lagde han sine Hænder sammen og takkede Gud for den naadige Trøst og Husvalelse, og derhos takkede han den gode Gud, at han saa lang Tid havde sparet ham og givet ham saa god en Alder og tilmed Lykke og Fremgang her paa Jorden og nu paa sit Yderste saa naadig undte ham sin Fornuft, og nu vilde han hjertelig begjære med den gamle Simon, at han nu maatte fare i Fred og komme til Glæde og Rolighed.

»Paa den ellevte Juli, som var om Torsdagen, er hans Søn, Niels Skram, tidlig kommen ind til ham, har talt med ham og siddet hos ham noget op paa Dagen, til han tykte, han trættedes, og gad ikke mere talt med Nogen, men haver ligget ganske stille og intet klaget sig i nogen Maade. Derimellem haver Præsten tidt og ofte talt med ham mange trøstelige Ord af den hellige Skrift, om at Jesus Christus haver taalt Død og Pine og fuldgjort fuldkommelig for Synder — da svarede han: Ja, det troer jeg visselig! Og det var de sidste Ord, han talede her i Verden, og der Klokken var mellem et og to, fornam Præsten og de, hos ham vare, at den almægtigste Gud havde kaldet ham til Ro og Hvile.«

Peder Skram døde saaledes paa Urup Gaard, den ellevte Juli 1581, omtrent firsindstyve Aar gammel. Halvsjette Uge senere fulgtes hans afsjælede Legeme til sit Hvilested og »meste Parten af den fornemste Adel her udi Riget« viste ham den sidste Ære. Foran Ligvognen red en af hans Tjenere, som daglig havde været om ham; han førte Ridderens forgyldte Kyrads og hans forgyldte Sværd samt bar det foran Kisten ind i Kirken og holdt det, saalænge Prædikenen varede, og til han var i sin Grav, »og blev samme forgyldte Sværd lagt ned paa hans Kiste og var det samme Sværd, der høilovlig Kong Christian III slog ham, med alle de andre gode Herrer, til Ridder med paa Hans Majestæts

Kroningsdag og førte ved Hans Majestæts egen Side, hvilket Sværd siden blev givet Hr. Peder Skram, og bar det selv i mange Aar med stor Ære.

Det var i Sognekirken ved Urup, Birk-Kirke, at Peder Skram bisattes ved hans forudgangne Hustrues Side. Den Gravskrift, som findes over ham og hans Frue, er — siger Pontoppidan — efter de Tiders eenfoldige og almindelige Formular saaledes lydende:

> Her ligger begrafven erlig oc velbyrdig Mand, Hr. Peder Skram til Urup, Ridder, som udi sin Tid hafver veret fire Kongers Admiral udi Vester og Øster Søen, Mod Rigens Fjender, oc døde Aar 1581 then 11. Dag Juli. Med sin kjære Hustru, erlig oc velbyrdig Fru Elsabe Krabbe, som var Tyge Krabbes Datter af Bustrup, oc døde paa Lauholm Aar 1578 then 8. Martii. Gud gifve denem baade, med alle throe Christne, en gledelig Opstandelse paa den yderste Dag. Amen.

A. Falkman.

Martsrevolutionen i Berlin 1848.*)

De Løfter om en fri Forfatning, som Regjeringerne paa flere Steder i Europa havde givet Folkene, da de trængte til dem for at styrte Napoleon, bleve glemte, da Faren var forbi, og det var derfor intet Under, at Folkene efter en lang og taalmodig Venten tilsidst med væbnet Haand forlangte Opfyldelsen af de givne Tilsagn. Februarrevolutionen i Paris i Aaret 1848 gav Løsenet til Frihedsbevægelsen, og de andre Lande fulgte efter.

I Preussen havde Frederik Vilhelm III i Aaret 1823 indført »raadgivende Provindsialstænder« noget nær af samme Slags som dem, der nogle Aar senere her i Danmark sammenkaldtes af Frederik VI; men da den besluttende og udøvende Myndighed var hos Regjeringen, var Folkefriheden derved næppe kommen et Hanefjed videre. Frederik Vilhelm IV, den sidst afdøde Konge, der 1861 efterfulgtes af sin Broder, den nuregjerende Kong Vilhelm I, blev strax ved sin Regjeringstiltrædelse 1840 bestormet med Ansøgninger og Andragender om en friere Forfatning. Kongen erklærede imidlertid strax ved sin Thronbestigelse, at Indførelsen af en almindelig Landsrepræsentation var af hans Fader bleven anseet for uforenelig med hans Folks Lykke, og gav tillige at forstaae, at han nærede den samme Overbeviisning. Her lod Kongen sig imidlertid lede af Andre;

*) Som Hovedkilde er benyttet: „Tagebücher“ von K. A. Varnhagen von Ense.

det havde været hans Hensigt strax ved sin Thronbestigelse at sammenkalde de saakaldte »Reichsstände« og forkynde dette ved sin Hyldning i Kønigsberg, men den paafølgende Nat blev han omstemt ved indtrængende Forestillinger af sine Ministre og tilbageviste i Vrede alle Provindsialstændernes Bønner om en rigsstændersk Forfatning eller en Fællesforsamling af de forskjellige Provindsers Stænderdeputerede. Siden den Tid fornyede Provindsialstænderne oftere deres Andragender, og Utaalmodigheden blev desto større, jo skarpere Tilbageviisningen var, og jo mere hensynsløst Regjeringen gik frem mod enhversomhelst Frihedsbevægelse, idet man uden Skaansel forfulgte forbudne Bøger og politiske Skribenter, strammede Censurens Baand stærkere og stærkere og lod retslige Forhør, Forbud, Huusundersøgelser og Spioneri høre til Dagens Orden. Dertil kom nu, at Kongen overhovedet vedkjendte sig at være en Fjende af alle Constitutioner og saakaldte »Volksversendungen« og erklærede, at han aldrig vilde give en Constitution. Da udbredte sig i Begyndelsen af Aaret 1844 det overraskende Rygte, at Kongen nu bestemt tilsigtede Indkaldelsen af Rigsstænderne. Det forholdt sig virkelig saaledes; der blev allerede gjort fortrolige Meddelelser derom til Hofferne i Wien og St. Petersborg: derfra var vel Modsigelse at vente, men stærkere vaagnede den i det Indre, idet Kongens Brødre og i Spidsen for dem Prindsen af Preussen, den præsumptive Thronarving, forsøgte at hindre det, og deres Bestræbelser lykkedes kun altfor godt. Den forbittrede Stemning voxede Dag for Dag, og Fordringerne fremtraadte med mere og mere Trods. Da læste man til sin store Overraskelse i »Berliner Staatszeitung« af fjerde Februar 1847 det kongelige Patent om, at Provindsialstænderne, uden at deres Separatexistens ophævedes, skulde sammendrages til en forenet Landdag i Berlin. Hvad der her blev indrømmet, opfyldte imidlertid ingen af de Fordringer, ethvert Folk efter Datidens politiske Udvikling følte sig berettiget til at

gjøre. Landdagen var sammensat efter en meget høi Valgcensus, der krævedes baade for Vælgerne og de Valgte; Borger- og Bondestanden traadte aldeles i Skyggen for Riddere og Herrer. En Berlinerhumorist spøgte hele Dagen over Forfatningsudkastet og lod Folket synge: »Nicht genug, nicht genug!« Ministrene: »Seyd zufrieden, seyd zufrieden!« Man gjorde den ikke uvittige Bemærkning, at den tredie Februar var »Tartuffe« bleven opført i Berlin, og den ellevte April, da den forenede Landdag skulde træde sammen, var Søndagen quasimodogeniti (d. e.: den ligesom nyfødte) med Evangeliet om den vantroe Thomas.

Kongen knyttede aabenbart store Forventninger til Resultaterne af denne Landdag og sagde til Prindsen af Preussen — under dette Navn gik dengang altid den nuværende Konge — de stolte Ord: »Jeg føler i mig Kraft til hurtig at drage de Lande, som Du skal regjere efter mig, ud af den dybeste Fordærvelse, hvori de maatte komme;« men alle hans Undersaatter vare af en anden Mening; enhver gjorde sig for sit Vedkommende den Tilstaaelse, at Forordningen af tredie Februar var et slet, uholdbart Makværk, en Forsmædelse for Affatteren efter Indholdet som efter Formen. Vi meddele her et Par Træk, der noksom vise, hvor lidt man paa høiere Steder begreb eller fattede Situationens Alvor, idet man med Kongen i Spidsen i Virkeligheden lagde den hele Vægt paa reent ydre Bagateller. »Kongen skal være i bedste Stemning og glæde sig til Aabningen af Landdagen. Kongen vil, at denne (Aabningen) skal bivaanes af hele det diplomatiske Corps, han selv vil høitidelig lade sig afhente og i en med sex Heste forspændt, aaben Vogn kjøre fra Potsdam med et glimrende Følge af alle Ministre, Generaler, Geheimeraader etc.; paa saadanne Sager lægges den hele Vægt, alt Andet bliver Biting.«*) Et andet Sted hos samme Forfatter

*) Varnhagen von Enses egne Ord.

hedder det: Kongen er ganske fornøiet og fuldt op beskjæftiget med Anordningen af Salen, Ceremonierne, Beværtningen og enhver Art Prunk. Man gaaer tilbage til Frederik I; hans Throne bliver hidbragt, Ministre og Hofembedsmænd skulle give Middagstafler og Assembléer, Minister, Grev von Stolberg fører Lister og bestemmer for Værten de Gjæster, der hver Gang skulle indbydes.« Folk, der saae lidt dybere i Sagen, sagde rigtignok: »Efter visse Anskuelser vilde det for Landdagen være mere end nok, naar den idag feirede sin Aabnings- og imorgen sin Slutningshøitidelighed; det var dog til Syvende og sidst kun en velkommen Anledning for den snakkesalige Konge til at holde lange Taler.« Kongen aabnede Landdagen med en Tale paa femogtredive Minutter; bag ved ham stod Ministeren, General von Thiele, der havde det skrevne Udkast til Talen i Haanden, og tilhviskede Kongen de første Ord af hvert Punktum; foruden ham var ogsaa Oberst von Willam, der stod bag et Forhæng, beredt til Assistance. Kongen holdt sin Tale i Hast med skarp Betoning og heftige Gebærder; den gjorde et mægtigt Indtryk paa Alle, ikke blot paa hans Tilhørere, men paa hele Tydskland. Kongen kaldte strax den forsamlede Landdag Fuldendelsen af sin Faders Bygning og den nye Indretning Taget derpaa. Preussen var ikke skikket til en constitutionel Forfatning; skulde det ikke falde fra sin Høide, maatte det kun ledes af een Villie. »Jeg føler mig dreven til den høitidelige Erklæring,« saaledes sluttede han, »at det ikke skal lykkes nogen Magt paa Jorden at bevæge mig til at forvandle det naturlige, netop hos os ved sin indre Sandhed saa mægtiggjørende Forhold mellem Fyrste og Folk til et conventionelt, constitutionelt, og jeg vil nu og aldrig tillade, at der mellem vor Herre Gud i Himlen og dette Land indtrænger sig et beskrevet Blad ligesom et andet Forsyn for at regjere os med sine Paragrapher og ved dem erstatte den gamle hellige Troskab; imellem os herske Sandhed.« Han klager nu over Pres-

sens Utaknemmelighed og over, at der i en Deel af den herskede en mørk Fordærvelsens Aand og den frækkeste Løgn, beskæmmende for den tydske Troskab og den preussiske Ære. Og idet han i Anledning af de stærke Rørelser og Bevægelser i Kirken netop paa den Tid berørte Bestræbelserne for at bedrage Folket for Troen paa den guddommelige Frelser, reiste han sig og sagde staaende med den høire Haand opløftet: »Jeg og mit Huus, vi ville tjene Herren.*) Vi ville snart faae at see, hvorlidt Frederik Vilhelm IV's Gjerninger svarede til denne Stortalenhed.

Uvillien og Forbittrelsen var almindelig; nogle Borgere sagde: det var bedst strax at reise hjem og vende »solches Schweinerei« Ryggen. En uendelig Trængsel opstod i Behrenstrasse ved »Staatszeitung«s Bureau; Folk læste Tidenden ved Lygteskin og gjorde deres Bemærkninger: »Bisher konnte man von Unsinn, jetzt muss man von Wahnsinn reden«; (Før kunde man tale om Taabelighed, nu maa man kalde det Vanvid). »Der hat Carl's des Zehnten Geschichte schon vergessen, ja, ja, der redselige, wie immer.« (Han har allerede glemt Carl den Tiendes Historie; ja, ja, han er snakkesalig, som altid.« — I den trykte Tale bleve imidlertid nogle haarde Udtryk udeladte, f. Ex. »at Kongen vilde holde den for en Forræder. der talte til ham om Constitution«. Ved Gudstjenesten i Domkirken blev paa Kongens Befaling den enogfirsindstyvende Psalme sungen; men der forekommer i tolvte Vers det Sted: »Men mit Folk hører ikke min Stemme, og Israel vil ikke tjene mig.« Dagen efter Landdagens Aabning bleve Stændermedlemmerne forestillede for Kongen og vare derpaa til Taffel. Til Schlesierne sagde han, at deres Provinds var hans Krones Klenodie; til Sachserne sagde han ogsaa noget Artigt; Pommern, Brandenborg, Rhinlandet og Vestphalen bleve saa taalelig affundne; men til Preus-

---

*) Josua Bog C. 24 V. 15. Capitlet har til Overskrift: Josuæ sidste Landdag. Hans og Eleasars Død og Begravelse.

serne sagde han: de skulde vise sig Navnet værdige. Under hele Situationens Alvor fattedes det naturligviis heller ikke af og til paa en Spas eller en spøgefuld Yttring: »Der König, sagt man, hat Reichs-Apfel, Reichs-Scepter, Reichspanier, alles Reichs, nur nicht Reichsstände.« Tiden slæbte sig hen, Forbittrelsen steg med hver Dag og udartede af og til til allehaande Spektakler, Opløb, Ituslaaen af Vinduer hos Prindsen af Preussen, det meest forhadte Medlem af det preussiske Kongehuus. Efter en af Sessionerne kaldte Prindsen engang von Vincke, et af de betydeligste Medlemmer af Oppositionen, hen til sig og sagde: »Et Ord under fire Øine.« Vincke saae henved en Snees Personer staae omkring og spurgte derfor smilende: »Kalder Deres kongelige Høihed det under fire Øine?« Prindsen undskyldte sig og meente, det skadede ikke, om ogsaa Andre hørte til; derpaa spurgte han V., om han havde hentydet til ham (Prindsen), da han talte om Kongens Efterfølger, som ikke kunde mene det godt med Forfatningen. Da sagde V. spydigt: »Jeg kan forsikkre, at jeg ved mine Ord ikke i ringeste Maade har tænkt paa Deres kongelige Høihed.« Da Prindsen begyndte at tale om de Rettigheder, han havde modtaget af sine Ahner og vilde efterlade uformindskede til sine Efterkommere, svarede V. blot: »Jeg har ligeledes Ahner og Efterkommere.« Prindsen havde vel givet sit Samtykke til Forfatningen af tredie Februar, men rigtignok med en tredobbelt Reservation. For det Første: at der skulde være et Overhuus; for det Andet: at der ikke skulde forelægges Stænderne noget Budget til Bevilgelse; for det Tredie: Stænderne skulde ikke bekymre sig om de udenlandske Anliggender.

At Hofpartiet med den dybeste Foragt saae ned paa de Deputerede, som om de vare de elendigste af alle Mennesker, er en Selvfølge; navnlig gjalt den nysnævnte v. Vincke for en slet Karl, der havde understaaet sig at persiflere Kongens Tale. Hans Majestæt var under Alt dette stadig en Bold

for de meest vexlende Stemninger; et Øieblik spørger han Landdagsmarschallen von Rochow, hvorledes det gik ham, og da denne svarede: »O ganz gut! saa vedblev Kongen: »Nun das ist doch viel bei allen den Tausenschochschwernoth-Geschichten, die wir jetzt hier haben;« i næste Øieblik er han sysselsat med at lade udfærdige et Album over den forenede Landdag, ethvert Stændermedlem skriver et Blad, Ridderne give deres Vaaben til, Standsherrerne ogsaa Afbildninger af deres Slotte; Medlemmerne faae Aftryk i Fløil og Guld, i Maroquin, paa Lærred, hver efter sin Stand. Med saadanne Snurrepiberier syslede Statens Chef, medens Kløften mellem Regjeringen og de høie privilegerede Stænder paa den ene Side, de lavere, Borger- og Bondestanden paa den anden Side blev dybere og dybere og varslede truende om det Uveir, der snart skulde bryde løs. Altid fik Borgerne en piinlig Erindring om, at de vare Undersaatter; der var snart ikke en Livsstilling, der ikke havde Mere eller Mindre at lide af det herskende Regjeringssystem; at man kun var Borger, fik man allevegne at føle, i Kirke og Skole, ja endog i Theatret. I Hæren blev Landeværnet dybt nedsat mod Linietropperne, der igjen maatte staae langt tilbage for Garden, som i Berlin og Potsdam i Hofgunstens Glands nød det meest afgjorte Fortrin. Gardeofficererne, for Størstedelen af den fornemme og rigere Adel, tyktes sig selv at være Hærens Blomst og opførte sig stolt og frastødende mod Andre.

Engang vare samtlige Medlemmer af de forenede Udvalg leilighedsviis indbudne til en Hoffest; de indfandt sig, og Fleertallet tog sig just ikke fordeelagtigt ud blandt de glimrende Hoffolk og paa en Jordbund, de ikke vare vante til at betræde; man kunde, naar man ellers ikke vidste bedre Beskeed, tage de Herrer Deputerede for opvartende Tjenere, der taalmodig maatte tage mod de naadige eller unaadige Luner, som de faldt. Nogle Stabsofficerer gik saa vidt, at de skjeldte dem ud og haanede dem ganske høit. Et Øienvidne har berettet

følgende Ord, der bleve udtalte fuldkommen hørlige for ham, skjøndt han stod temmelig fjernt: »Diese Kerls, die zu slecht sind uns die Stiefeln zu putzen, müssen wir hier in den Zimmern des Königs sehen, diese Adelsfeinde, diese Revolutionsleute!« (Disse Karle, som ere altfor simple til at børste vore Støvler, maae vi see her i Kongens Værelser, disse Adelsfjender, disse Revolutionsfolk). Flere af Landdagsmedlemmerne, jævne Borgere eller Landmænd, ubekjendte med Hofskik, vare i sorte Halsbind; det var nu en overordentlig stor Forbrydelse, der jo kunde have hele Statens Omstyrtning til Følge. Man tilgav ikke Kongen, at han ikke befalede, at disse »ungebürlichen Kerls» skulde kastes paa Døren.

Da lød den syvogtyvende Februar 1848 Budskabet om, at Louis Philippe, de Franskes Konge, var undflyet i en Fiacre, hans hele Familie splittet til alle Sider og Frankrig proclameret som Republik. Den første Efterretning om den i Paris stedfundne Revolution vakte den største Sensation i Berlin, og et hidtil ukjendt Røre greb Alle. I Kaffehusene, Læsestuerne, overalt, hvor der holdtes Tidender, samlede sig Tusinder af Mennesker i en umaadelig Trængsel; de nyeste Blade søgtes og læstes med en overordentlig Begjærlighed og Utaalmodighed af Hoben, der voxede med hvert Øieblik. Hvem der først fik et frisk Blad i Hænderne, maatte op paa en Stol eller et Bord, for høit at forelæse Indholdet. Forelæseren føiede snart enkelte Bemærkninger til det Oplæste, snart indlod han sig i en omstændeligere, vidtløftigere Betragtning; af og til hørte man vel ogsaa en Opfordring til Efterlignelse, en Anden gjorde Indsigelser: uforvarende dannede sig paa Stedet en politisk Klub, der vel strax igjen skiltes ad, men kun for ligesaa let at fornyes i næste Time. Isærdeleshed vare Læsestuerne overfyldte: Her antog Forelæsningen snart en bestemt Skikkelse og Retning; nogle frisindede unge Mænd toge Sagen i deres Haand, holdt formelige Taler og forklarede

og udviklede Dagens Spørgsmaal. Over Bygningen af Barrikader blev der holdt ordentlige Foredrag, som det syntes, til Belærelse om en historisk Mærkværdighed, men den praktiske Anvendelse heraf gjorde naturligviis enhver Tilhører for sit Vedkommende. De fra alle Tydsklands Egne indtræffende Beretninger om mere eller mindre stormende Efterligninger af Parisertildragelserne forhøiede deres Betydning, saameget mere, som disse Beretninger gik ud paa at vise, hvorledes Regjeringerne andre Steder i Tydskland mere eller mindre havde maattet bøie sig efter Folkevillien; Berlinerborgerne burde, hed det, ikke staae tilbage. Snart vare Læsestuerne for smaae for den store Forsamling: Talerne forlangte at tale til det egentlige Folk og sammenkaldte en Folkeforsamling i det Frie ved Teltene i Dyrehaven.*) Saadanne Forsamlinger vare rigtignok saavel ifølge Landsloven som ved Forbundsbeslutningerne strengt forbudte, men Ingen brød sig derom, og selv Politiøvrigheden viste sig ikke synderlig opsat paa at see noget Ulovligt heri. Politiet traadte snarere i en Slags fortrolig Underhandling med Anstifterne og vilde lade Straffeloven slumre, saafremt kun Førerne gik ind paa visse Betingelser og overtoge Ansvaret for, at Forsamlingen ikke udartede til stormende Optøier. Den første Folkeforsamling holdtes den syvende Marts. Dens ydre Anledning og Gjenstand var Raadslagningen om en Adresse, som skulde udtale Folkets Ønske for Kongen. Forsamlingen var kun lille og bestod meest af simple Folk. Man forlangte Trykke- og Talefrihed, Amnesti for politiske Forseelser, Forsamlings- og Foreningsret, Ligestilling i Rettig-

---

*) Saaledes kaldtes en Række Kaffehuse, der laae ved Spreefloden, og i hvilken Borgerne i Berlin pleiede under Nydelsen af et Kruus Øl at more sig ved at høre Concerter af et Musikcorps, der var posteret paa en Tribune, anbragt i Midten af en stor Plads foran disse Kaffehuse; denne Tribune gjorde nu Tjeneste som Talerstol ved de der afholdte demokratiske Folkeforsamlinger.

heder uden Hensyn til Trosbekjendelse og Besiddelse, Eedsvorneretter, Formindskelse af Hæren og Folkevæbningen, almindelig tydsk Repræsentativforfatning, endelig hurtigst mulig Indkaldelse af den forenede Landdag.

Disse Fordringer stemmede i det Væsentlige overeens med dem, der allerede vare stillede paa andre Steder, og det var med Forsæt, at man heri sluttede sig nøie til det øvrige Tydskland. Adressen fik mere end Tusinde Underskrifter, og Navnene paa saamange ubekjendte, tildeels simple Folk blandt Menigmand gjorde i Kredsen af de rigere Borgere og høiere Embedsmænd en ubehagelig Opsigt; der blev strax fra disse nedlagt Protest herimod til Underskrift; »Vossische Zeitung« gjorde forbittrede Udfald imod »die hochverrätherischen Judenjungen« (høiforræderske Jødedrenge), man spurgte med Uvillie, hvorfor »solche Umtriebe« vare blevne taalte, hvorfor de Skyldige ikke strax vare blevne straffede. I Virkeligheden blev der ogsaa strax fra høieste Sted udstedt flere Arrest- og Udviisningsdecreter, hvis Fuldbyrdelse imidlertid af Politipræsidenten von Minutoli endnu udsattes ved at angive Grunde, som man foreløbig lod gjælde. En Minister yttrede haanligt, at det var bedre at lade disse Mennesker i Ro paa Gaden, hvor de da ved Leilighed kunde betjenes af Geværkolber og Hestehove bedre, end dette var at vente af den civile Øvrighed.

Den nysnævnte von Minutoli, Politipræsidenten i Berlin, spillede for Resten under disse Martsbevægelser en temmelig tvetydig Rolle. Han var en fiin, smidig og ærgjerrig Mand; ved sin Opdagelse og Behandling af de polske Opstandsforsøg havde han vundet Hoffets fulde Fortrolighed. Hans politiske Grundsætning var saavidt muligt at lavere mellem begge Partier, han vilde ikke fuldkomment bryde med nogen af Parterne, derfor smigrede han nu ogsaa Folkesagen og lod sig af Hoffet give Tilladelse til at paatage sig den Maske, der til enhver Tid stod ham an, idet han

da saameget bedre kunde udforske Modstandernes Hensigter og Forbindelser og virke for Hoffets Sag. At faae Folk til at troe dette, lykkedes ham fortræffeligt. Den russiske Gesandt selv, der dog ikke hørte til de Dummeste, var i den Grad hildet af ham, at han paa Spørgsmaalet, hvorfor dog Politiet taalte en saa aabenbar Lovstridighed som en egenmægtig Folkeforsamling, og vænnede Folket til Handlinger, som man dog siden efter vilde straffe, svarede med smilende Tillidsfuldhed: Minutoli havde hele Sagen i sin stærke Haand og stod inde for enhver Fare, der overhovedet slet ikke kunde komme i Betragtning ligeoverfor Nytten af nøie at gjennemskue det hele Maskineri og da med eet Slag tilintetgjøre det. Minutoli forstod lige godt at snakke for alle Parter, for de folkelige Mænd ikke mindre end for Hoffolkene og Diplomaterne, og idet han fortrolig aabenbarede hine de Hensigter, som han tildeels virkelig havde, gav han han sig tilkjende for disse som en Mand, paa hvem de i visse Tilfælde kunde stole.

Da han om Morgenen den ottende Marts, efter at Kongen havde erfaret, at man havde til Hensigt ved en Deputation personlig at overrække ham den Dagen i Forveien vedtagne Adresse, og besluttet paa enhver Maade at ville have dette forhindret, indfandt han sig i en af de saakaldte »Zeitunghallen«, hvor han var vis paa at træffe den udvalgte Deputation, og opfordrede den til at modtage en Meddelelse fra ham. Deputationen traadte strax frem, endskjøndt Nogle troede, der kunde være meent øieblikkelig Arrest, og Medlemmerne lode sig ved de gode Ord og Forestillinger, de hørte, let bevæge til at opgive deres Forlangende og befordre Adressen til Kongen ad den sædvanlige Vei med Posten. Minutoli skildrede dem Kongens Misfornøielse med den Slags politiske Optrin, og raadede til at give efter for denne Svaghed »um sie nicht zu den gefährlichsten Ausbrüchen zu reizen.« Her bleve nu Adskillige hoirostede;

»man maatte tiltvinge sig Adgangen,« hvad imidlertid dog de mere besindige Førere afværgede.

Den anden Folkeforsamling, hvortil Politipræsidenten allerede ikke mere turde negte Tilladelse, fandt ligeledes den niende Marts i større Maalestok Sted ved Teltene; Deeltagernes Antal var nu stegen til fire Tusinde, og Stemningen havde antaget et høiere Sving. Talerne, som havde faaet mere Mod ved det tidligere Held, talte friere og mere indtrængende om Statens Brøst, betegnede skarpere de Hindringer, som maatte falde, de Forandringer, som maatte indtræde, og deres indtrængende Tiltale blev besvaret af et gjentaget, stormende Bifald. Under al denne Opbrusning skinnede dog tydelig igjennem en alvorlig Iver for ikke at overskride Lovlighedens Skranker, ikke at tilstede noget Brud paa Ordenen; man vilde kun lade Regjeringen vide, hvad Folket vilde; det faldt da endnu Ingen ind at tiltrodse sig Noget ved raa Magt; man ventede derimod Alt af Kongens Indsigt og Billighed; Folket skulde vel vise sin Myndighed, men kun ad Tugtens og Ordenens Vei.

Dagen i Forveien havde Kongen ved en Forordning kundgjort, at Censuren skulde hæves, Pressen være fri, men hvad der for Resten i det Hele angik den Sag, skulde forhandles paa Forbundsdagen. Dette vakte den største Forbittrelse. Forbundsdagen havde selv allerede stillet enhver af Regenterne i Tydskland det frit for at afskaffe Censuren; at nu Preussen vilde gaa en anden Vei og atter henslæbe Sagen ved Forbundsdagen, var en ligefrem Fornærmelse, en Haan. Den tidligere Adresse blev stadfæstet og forstærket med en særegen Tilføielse; rolig og taus vendte Folkemassen i den mørke Nat tilbage fra Teltene gjennem Brandenburgerporten til Berlin. Adressen besluttede man at overgive til Byraadet, for at den tilligemed dettes Adresse kunde komme Kongen ihænde, hvad imidlertid de Herrer Byraader afviste: de vilde ikke have noget Fællesskab med det simple Folk. Adresserne vare for Resten ogsaa heelt forkjellige; hvor

Folket med Rette kun saae Grund til Klage, udtalte Byraadet den ydmygste Tak. Begge Parter kunde imidlertid have sparet sig Uleiligheden: ingen af Adresserne blev modtaget; Kongen viste fremdeles den meest afgjorte Misfornøielse med og Uvillie mod den Slags Skrivelser. Folkeforsamlingerne ved Teltene voxede med hver Dag i Tal og Betydning, og Lederne havde Møie med at skaffe adskillige Andragender af en temmelig vild Natur tilside.

Imidlertid erkjendte Førerne for Folkesagen snart, at Regjeringen i sit hoffærdige Egensind ikke vilde gjøre Noget frivilligt, og at de selv ved Tøven og Halvhed kun stærkere vilde ophidse Masserne og bringe dem til det Yderste. En Revolution laa vel ikke i Folkets Sands, men dens Mulighed stod for Øie; for denne Mulighed blev Forberedelserne trufne, og her vare foruden Studenterne endnu Arbeiderne istand til en afgjort Optræden. Snart bleve der dannet et Udvalg for at raadslaae om Arbeidernes Vel. De lavere Folkeklassers Nød kom paa Tale, man forskede efter Aarsagerne og anstillede Sammenligninger. Her udstrøedes nu ligesom af sig selv Revolutionens Sædekorn. En Frihedsadresse til Underskrift blev indlagt i en Privatbolig og talte snart tolv Tusinde Underskrifter. Arbeiderne havde fra Begyndelsen af ingen Tiltro til Løfter; de vilde have Kjendsgjerninger, og hele denne Deel af Befolkningen kom snart i Bevægelse, da de nu saae deres Sag komme paa Tale og lærte at kjende deres Tal og deres Magt. Arbeidere og Studenter vare af Naturen de, der først vare kaldede til den Vaabenkamp, som nu syntes Alle uundgaaelig. Thi det var bekjendt — og mange Yttringer og Tegn stadfæste det — at Kongen og hans Ministre vare imod al fri Udvikling, at man traf militaire Forholdsregler og kun længselsfuldt ventede den gode Leilighed til at lade det uforskammede Folk smage Tugtens Riis, gjøre Indhug paa Masserne eller skyde dem ned. Denne Tænkemaade gav sig aabent tilkjende blandt Gardeofficererne og Hoffolkene, hos

de fleste Generaler og høiere Embedsmænd, og da var der altid kun Tale om »Gesindel, Racher- und Lumpenpack«, da hed det, at der laa ingen Magt paa, om ogsaa hundrede Uskyldige faldt, Hovedsagen var, at der flød Blod, for at Pøbelen kunde skræmmes, og Soldaterne indvies; hvem der blev truffen, var jo heller ikke uskyldig, hvorfor befandt han sig i Opløbet? Som Hovedbærer for dette folkeforagtende og folkefjendske Sindelag, for hvilket Staten kun gjaldt som Militairmagt, stod Prindsen af Preussen; hans hele Omgivelse og Garden, der ganske var underkastet hans Indflydelse, tænkte som han. — Paa Grund af Prindsens politiske Stivsind og strengt militaire Væsen troede man ham skikket til at sikkre Rhinlandene mod de franske Bevægelser; desuden var hans stadige Nærhed Kongen høist ubeqvem, og saaledes blev det besluttet, at Prindsen med sin Familie skulde tage Bolig i Kølln. Tidlig om Morgenen den femtende Marts havde Prindsen besøgt alle Casernerne og taget Afsked med Tropperne, hvorved han i sin Tale med alvorlige Formaninger kraftigt havde henviist til den militaire Lydighed og Ære. Hans Afsked i Casernerne havde vakt Opsigt og den Efterretning, at Prindsen gik til Rhinen, satte Gemytterne i Bevægelse, fordi man troede Freden truet; de Ord, han havde ladet falde, og som i en Fart løb hele Byen rundt, fremkaldte Uvillie og Forbittrelse. Da det nu pludselig hed, at Prindsen ikke reiste, og man saae de allerede pakkede Vogne blive aflæssede, kunde man ikke tænke sig nogen anden Grund, end at Prindsen skulde blive i Berlin, fordi man der havde faaet hans militaire Iver endnu mere nødig end ved Rhinen, men den sande Aarsag til hans Reises Standsning var, at Øvrigheden fra Rhinen havde berettet, at Prindsen ikke skulde komme, da han i Kølln var saa forhadt, at man maatte befrygte Uroligheder, naar han viste sig der. Kongen viste Prindsen Beretningen med megen Skadefryd og yttrede med et Skuldertræk, at under saadanne Omstændigheder kunde der ikke blive Noget af Sagen.

Fuld af Ærgrelse saae Prindsen sig nu offret for et Lune af det af ham hadede og foragtede Folk, og hans Stemning mod dette i Almindelighed blev nu saameget fjendtligere, hvad der noksom fremgik af hans mørke og truende Udseende. Tidligere, et Par Dage efter at Beretningen om Pariserrevolutionen var kommen til Berlin, da Frygt og Skræk greb Alle og ikke mindst de høiere Kredse, der i deres fornemme Hoffærdighed i dybeste Foragt havde seet ned paa Mængden, erindrede Prindsen Kongen, der endnu var lige overmodig og forblindet, om, at Tiden nu var passende til at udtale den saameget ønskede, faste Tidsbestemmelse for Landdagens regelmæssige Tilbagevenden. Kongen foer afvisende op; »Warum? Wer darf mir etwas vorschreiben? Niemand soll mir Forderungen machen! Ich fürchte nicht, ich bin eine geheiligte Person.« (Hvorfor? Hvem tør foreskrive mig Noget? Ingen skal komme med Fordringer til mig. Jeg frygter Ingen; jeg er hellig og ukrænkelig!) Men hvorledes kom Prindsen til at være saa constitutionel? kunde man spørge. »Ganske simpelt«, er Svaret: »vilde Kongen fremad, saa vilde Prindsen holde igjen; nu holdt Kongen igjen, saa drev Prindsen fremad.«

Folkeforsamlingerne ved Teltene gjentoges imidlertid under stedse større Tilløb hver Dag, hvorfor den civile og militaire Øvrighed troede det paa Tide at træde kraftigere op. Det var den trettende Marts; Tusinder af Mennnesker bølgede paa Gaderne, og ligesaa mange Tusinder droge til Dyrehaven, ledige Spadseregængere, tildeels med Koner og Børn, og Nysgjerrige, som vilde see, hvorledes det vilde løbe af, snart ogsaa Arbeidere, som havde taget sig Frihed. Talrige Rytterescadroner havde besat Brandenburgerporten og sendt Streifkorps ud i Dyrehaven; paa nogle Punkter i Byen kjørte endog Kanoner op, overalt forstærkedes Vagterne, Slottet og Tøihuset vare fulde af Tropper. Beredne Gensdarmer saaes i tjenstivrig Alvor, Officerer og Ordonnantser rede hid og did, Afdelinger af Fodfolk droge igjennem Ga-

derne. Omkring Tropperne, hvor de viste sig, opstod hver Gang den største Trængsel af Folk, der hvert Øieblik strømmede til fra alle Stadens Dele. Mange bleve bekymrede, formanede Andre til at gaae bort og bleve dog selv, fængslede af Nysgjerrighed; Andre bøde Politiet Trods, forhaanede det og lode den Slags Vittigheder frit Løb, der aldrig fattes ved slige Leiligheder. En General, der med for stor Selvtillid vilde ride midt gjennem Mængden og derved kom til at sidde lidt løst i Sadlen og i Fare for ganske at tabe Ligevægten, blev forfulgt med Haanlatter. Dog fandt der endnu hverken nogen Fornærmelse Sted fra Troppernes Side, eller viste der sig hos Folket nogetsomhelst Spor af Bevæbning. Kun gjorde disse uforholdsmæssige Foranstaltninger af Regjeringen Indtrykket af en Udfordring, i hvilken man paa een Gang saae Frygt og Overmod. Førerne og Talerne, som under disse Omstændigheder ved deres modige Fasthed havde vundet Meget hos Folket, talte for den tydske Sag og især deleshed for den tydske Flaade, og Politipræsidenten, der var i Nærheden og ved sine Spioner hvert femte Minut fik Efterretning, fandt denne Gjenstand ganske uskyldig; »dies grosze Spielwerk«, mente han, kunde man vel nok indrømme tydske Mikkel. Alligevel blev der siden af høie Militairpersoner gjort ham Bebreidelser for at have forsømt den skjønne Leilighed; »Rytteriet var jo ved Haanden, Pøbelen vilde være bleven godt tilredt deraf.«

Det var det Udseende, Berlin frembød i Dagene fra den trettende til den sextende Marts, da Stemningen yderligere forhøiedes ved det smukke Foraarsveir, som overhovedet udmærkede disse skjæbnesvangre Martsdage. Den fjortende antoge disse Bevægelser en haandgribeligere Natur, blodige Sammenstød mellem Folket og Soldaterne kunde ikke længere udeblive; Tabet paa Hæreus Side var den Dag betydeligt, mange Rytterofficerer bleve saarede ved Steenkast. »Bauerjungen, geht zu Hause und fresst Kommissbrod!« tilraabte Folket Tropperne. Den femtende Marts

kom der Melding til Gouverneuren i Berlin, General Pfuel, at der just i Brüderstrasze var et nyt Opløb; Folkene havde fundet et Liig fra Gaarsdagens Aften, Blodsporene paa Gaden vare synlige, man opreiste Barrikader. »Jeg vilde allerede til at at gaae hjem, siger Øienvidnet og Fortælleren heraf, »fra et Besøg i Banken hos Generalen — Banken var nemlig besat med Tropper, da man befrygtede dens Plyndring af Folket —, da lød der Skrig fra Gaden, vi saae ud af Vinduet: en Hob paa omtrent et Hundrede Karle og Drenge løb brølende foran, ved Siden og bagved tre Officerer, som gik deres Vei langsomt og stille; jeg saae, hvorledes Stene traf dem, hvorledes en hævet Stok faldt tungt ned paa Ryggen af den ene; de knyede ikke, saae sig ikke om, kom om Hjørnet, bøiede ind ad den næste Gade og fandt Tilflugt i Gouvernementshuset, hvis tvende Skildvagter afskrækkede Forfølgerne. Kort efter kom en Afdeling Soldater fra Tøihuset, befriede Officererne og ledsagede dem hen til Tøihuset; Folket havde trukket sig et halvthundrede Skridt tilbage, og Soldaterne kom ikke nærmere, men lode, som om Folkene slet ikke vedrørte dem. En halv Time efter kom stærke Patrouiller, men fandt intet Folk mere, Oprørerne vare strømmede tilbage henimod Slottet. Kongen var i Potsdam, Tropper maatte ledsage ham til Banegaarden; han var bange, han var ganske forstyrret, sagde Folket. — Til Kongens Brug var der anbragt en elektrisk Telegraph fra Potsdam til Berlin; Berlinerne kaldte den »der Klingeldraht zur Ministerklingel« (Klokkestrengen til Ministerklokken).

Samme Dag kom Efterretningen om Opstanden i Wien og Metternich's Afskedigelse, en Efterretning, der den sextende om Aftenen suppleredes med Budskabet om, at Wien stod i Flammer, at Metternich's Palads var ødelagt, at Keiseren havde takket af, Studenterne stormet Tøihuset, Borgerne væbnet sig, og at Militairet var slagen. — Ved den første Efterretning om Wienerrevolutionen og Fyrst

Metternich's Flugt sagde Kongen strax: »Nu maa jeg til Berlin, at man ikke ogsaa skal gjøre mig dumme Streger.« Han var overbeviist om, at hans Navn vilde være fuldkommen tilstrækkelig til at stille enhver Uro og nedslaae ethvert Forsøg paa Oprør. General Pfuel havde trukket Tropperne under Folkets Steenkast noget tilbage i Slotsportalen, lod ikke skyde, men Rytteri sprænge frem, og det lykkedes paa denne Maade at arrestere en Snees Oprørsstiftere. Men Prindsen af Preussen traadte i Vrede hen til Pfuel og sagde: »Hr. General, Alt, hvad jeg med saamegen Møie har skabt, denne gode Stemning til Angreb, har De fordærvet, tilintetgjort mit hele Værk, demoraliseret Tropperne; De har hele Ansvaret derfor, »es ist indigne«, sluttede han. Pfuel svarede rask: »Kongelig Høihed, jeg besværer mig strax over Dem for Hans Majestæt; hvad jeg har gjort, vil jeg svare for.« Han gik til Kongen og forlangte Satisfaction eller Afskedigelse; Prindsen kom til, bad ham tilgive sig sin Overilelse, og saa var Alt godt igjen. Samme Dag samlede sig store Skarer foran Prindsens Huus, idet de skjeldte paa og haanede ham, der stod i Vinduet. Dagen iforveien var hans Søn Prinds Frederik bleven ledsaget fra Slottet hjem under en frygtelig Hujen og Piben. Man saae Soldater bagfra enkeltviis snige sig ind i Prindsen af Preussens Huus: Folket opdagede det snart og haanede ham, der i sin øieblikkelige Afmagt skar Ansigt af Raseri. Kongen derimod skulde være bleg, sagde man, spiste ikke, sov ikke og jamrede høit. Spørger man nu, hvorfor alle Prindserne, navnlig Kongens Brødre og blandt dem specielt Prindsen af Preussen, den nuværende Konge, vare saa forhadte, saa svare vi med en Samtidig: I den sidste Snees Aar havde man ikke hørt om et eneste smukt Træk, hverken af Høimodighed eller af Godhed eller aandelig Kraft, men kun smudsige Historier, Usædelighed, Pengegridskhed, kun sneverhjertede Yttringer, Stolthed, Grovhed og Overmod. Hvorledes kan der saa være Tale om Kjærlighed og Agtelse?

Den syttende Marts gik rolig hen uden Opløb og Forstyrrelse; i Gaderne var det ganske stille, men hvorlænge vilde denne Stilhed vare? Mange troede vel, at det Hele hermed var forbi, andre, mere Klartseende meente derimod, at det kun var et øieblikkeligt Vindstille som et Forvarsel for den Storm, der var sit Udbrud nær, at Revolutionen ligesom lavede sig til et Hovedslag. Den attende sporedes en ny almindelig Gjæring over hele Staden; Klokken to bekjendtgjordes ved en Proclamation, at Kongen havde underskrevet en Pressefrihedslov og havde sammenkaldt Landdagen til den fjerde April. Dette tilfredsstillede vel ingenlunde Alle, men Massen syntes dog glad og strømmede til Hoffet, paa hvis Balcon Kongen traadte frem; men han kunde ikke tale, takkede dybt bevæget og blev hilset af Jubel og et tusindstemmigt Leveraab. Med Eet raabte en Stemme fra det jublende Folks Midte: Bort med Militairet! Andre raabte: Kongen maa betroe sig til sine Borgere. Pludselig og ganske uventet sprænger Cavalleriet frem og gjør Indhug paa det fredelige Folk. Da de første Fanger bleve bragte ind i Slotsgaarden, meest pjaltede Mennesker, Krøblinger, som ikke hurtig nok havde kunnet komme bort, svagelige Gamle og Smaadrenge, som derpaa under allehaande Mishandlinger bragtes ned i Slotskjælderen, traadte Prindsen af Preussen frem og tiltalte Soldaterne heftig: »Grenadiere! warum habt Ihr die Hunde nicht auf der Stelle niedergemacht?« Prindsen havde slet ingen Commando, men tog sig dog for at give Ordre saavel til General Pfuel, som senere til General Prittwitz, der afløste Pfuel i Commandoen over Tropperne. At det ligeledes var fra ham det uventede Angreb paa de fredelige, jublende Folk udgik, var den almindelige Mening. Befalingen til at rydde Slotspladsen, hvor Mængden i sin Glædesruus skreg og raabte Vivat, var bleven forvandlet til en Befaling om at sprænge Folkemassen fra hinanden, hvorefter da Rytteriet med dragen Sabel og i Galop var trængt ind paa Folket;

thi Prindsen og de aristokratiske Officerer fandt Øieblikket gunstigt til at kjølne deres Raseri »und das Gesindel zu Boden zu schmettern.« Et Udraab af den udmattede Konge: »Ak, jeg kan ikke mere, skaf mig Ro, skaf mig de Folk bort« tjente som Paaskud; Prindsen gav Befaling til at skride ind og føiede sagte til: »Und nur tüchtig, blindlings und schonungslos!« Blandt Fangerne befandt sig ogsaa en stakkels theologisk Student, der under Urolighederne den attende Marts saae en god Leilighed til at lægge sin loyale Iver for Kongen for Dagen; men hans Forsøg paa at tale til Folket mislykkedes fuldstændig, og det var med Nød og næppe han slap heelskindet derfra. Da tænkte han: paa en saadan Dag er et trofast Hjerte uskatteerligt for Kongen, og han trængte sig til Slottet; men her var han saa uheldig at komme blandt Fangerne, som bleve indespærrede i Slotskjælderen for senere at bringes til Spandau under stadigt Tractement af Hestehove, Kolbeslag og andre Mishandlinger. Under Alt dette søgte han imidlertid at trøste sig med, at han leed for Kongen.

En grændseløs Forbittrelse greb Alle ved dette uventede og pludselige Angreb af Tropperne; under Hævnskrig og Raabet: Vaaben, Vaaben! adspredte Mængden sig; omkring i hele Staden reiste sig Barrikader, de største og bedst befæstede i de mere krumme og snevre Gader, og Striden begyndte Klokken tre om Eftermiddagen med ligestor Forbittrelse paa begge Sider; Strømme af Blod betegnede Fortsættelsen af den yderst heftige Kamp i Gaderne, der frembød mange af de ved en saadan Leilighed forefaldende rædselsfulde Scener. Det var ikke den Slags Kamp, for hvilken Soldaterne vare uddannede, og trods al udviist Tapperhed maatte Striden blive meget ulige, naar det pludselig regnede ned over dem med Kugler fra Vinduerne, eller Tagsteen, Meubler og alskens Ting kastedes ned fra Husenes Tage. Hele Natten igjennem i det klare Maaneskin lød en uafbrudt Kanon- og Geværild over Staden.

Vi ville nu skildre Kampen lidt mere i dens Enkeltheder uden her strengt at kunne følge dens chronologiske Orden, idet vi lade vor samtidige Hjemmelsmand fortælle: Ogsaa i mit Nabolag var man ivrig ifærd med at bygge Barrikader; da jeg gik hjem fra »den Linden«, saae jeg allerede Alt i fuldt Arbeide, og for ikke at blive spærret ude maatte jeg skynde mig at naae hjem, hvor Dørene allerede vare tillukkede. I Gaderne tilhøire og tilvenstre og foran reiste sig rask den ene Forskandsning efter den anden, bag hvilke vi snart fandt os afskaarne ligesom i en Fæstning. Nogle velklædte unge Mennesker, efter Udseendet at dømme Studenter, gave Veiledning og Befaling. En blandet Mængde, Gaardskarle, Borgere, Gamle og Unge vare ivrige ved Værket; Droschker og Vogne bleve anholdte og omstyrtede, Rendesteensbrædterne og Steenbroen opreves, Kar, Kister og Kasser skaffedes hid; et under Bygning staaende Huus leverede Bjælker, Brædder og Teglsteen; paa Tagene af Hjørnehusene ophobede man et stort Forraad af Brosteen for ovenfra at styrte dem ned paa de Angribende. Alle, selv de ærbareste Mænd og Qvinder, hjalp til, og Alt blev udført uden megen Larm, med stor Orden og Lydighed. Imidlertid lød Trommer fra Gensdarmtorvet, og snart viste sig ogsaa talrige Tropper, der opstillede sig ligefor os og forstyrrede en her næppe paabegyndt Barrikade, hvorefter de atter trak sig tilbage. I Paasyn af Tropperne gik Arbeidet uforstyrret fremad, og den bestemte Holdning hos Førerne, som med indsigtsfuld Ro anordnede det Hensigtmæssigste og ogsaa selv lagde Haand paa Værket, indgjød Beundring og Tillid. Deres Tal var egentlig ringe, næppe tyve, men til dem sluttede sig et Par Hundrede Kæmpere, paa hvem de kunde stole; dog vare de Fleste endnu uden Vaaben, og i alle Huse søgte man efter saadanne. Imidlertid var Kampen andetsteds i fuld Gang, Stormklokkerne løde, Geværild og snart ogsaa Kanonskud hørtes i Afstand. Barrikaden i Kanonierstrasse blev et Par Gange angrebet

af enkelte Skarer af Fodfolk og Rytteri, der dog snart bleve viste tilbage ved Steenkast, Bøsse- og Pistolskud. Medens de Kæmpende trængte sig sammen her, var Barrikaden i Behrenstrasze ikke bleven behørig besat, og en Afdeling Fodfolk rykkede frem for at tage den, men næppe vare de naaede til det Königsmark'ske Huus, før de bleve modtagne med en Hagel af Stene fra det ligeoverfor liggende Tag; med en frygtelig Knittren raslede Stene ned, ledsagede af Skud fra Vinduerne; Soldaternes Ild opad havde ingen Virkning; for ikke ganske at gaae tilgrunde maatte Tropperne hurtigst muligt trække sig bort med Tabet af flere Døde og Saarede. — Da Aftenen indtraadte og dermed Mørket, blev den almindelige Kamp kun saa meget heftigere og frygteligere. Skytset tordnede nu regelmæssigt, blandet med uafladelig Knalden af den stærkeste Geværild: Troppernes endelige Overvægt syntes næppe at kunne betvivles. Barrikadekæmperne ilede fra den ene Barrikade til den anden, hvor Fægtningen var hidsigst og Hjælpen nødvendigst; hvor der intet Videre forefaldt, trak man sig tilbage paa Grund af den tiltagende Nattekulde; dog var der altid en lille Skare, der under prøvede Førere holdt standhaftigt ud og fordoblede sin Aarvaagenhed i samme Folhold, som Tallet formindskedes. — Da hørte man efter længere Tids Stilhed pludselig atter Trommerne, som om Tropper vare i Anmarsch; øieblikkelig vare de Kæmpende beredte, man hørte dem hviske og paa Befalingen af en ungdommelig, velklingende Stemme: »Meine Herren, auf die Dächer!« gik Enhver paa sin Post. Dette Raab, der lød roligt og fast gjennem Mørket, virkede med opløftende magisk Kraft paa den lille modige, udvalgte Skare, der rolig ventede paa, hvad der maatte komme. Dog Faren gik denne Gang forbi; der fulgte intet Angreb, skjøndt Kampen rasede i andre Dele af Staden til Morgenens Frembrud. Med det indtrædende Dagslys hørte den op; mange Barrikader stode urørte, paa dem vaiede sort-rød-gule Smaafaner, Tegnene paa den tydske

Frihed; hele den næste Dag, den Nittende, bleve de staaende, og først mod Aften bleve de borttagne tilligemed Barrikaderne, der nu vare overflødige. Smaafanerne bleve hurtigt erstattede af større, der i stor Mængde vaiede fra Vinduerne og Tagene. En Barrikade var bleven opreist for at afspærre Anhaltstrasse fra Wilhelmstrasse; den var næppe tre Fod høi og slet ikke forsvaret, kun nogle Drenge stode derved. Pludselig kom en Trop Uhlaner sprængende frem; den befalende Officeer gav Ordre til at tage Barrikaden og skaffe den bort; da faldt det en af Drengene ind at raabe: »Ein, zwei, drei, Feuer! Der fulgte intet Skud, men paa det blotte Ord sprængte Officeren med sin Trop hurtigere derfra, end han var kommen, naturligviis til stor Latter og Morskab for Drengene. — Et andet lille Træk af denne Attendemartsdagens Kamp ville vi endnu tilføie. En ung Mand ved Navn Eichler havde paa Dønhofsplatz antændt en Ild, hvor han ligesom havde sit Hovedqvarteer, og hvorfra han ved sine Befalinger ledede Kampen paa alle de nærmeste Barrikader; snart var han ved den ene, snart ved den anden, dog meest ved sin Ild, hvor Kugler i Mængde sloge ned, og hvor han traf sine Anordninger, fordeelte Stridskræfterne og efter indgaaede Meldinger snart forstærkede, snart indskrænkede Kampen, ja, han havde endog sat sig i Forbindelse med fjernere Kamppladse. Punktligt bleve hans Befalinger adlydte, Enhver fulgte hans Anordninger, kun i eet Stykke ikke ganske, i Nydelsen af spirituøse Drikke. Indvaanerne bragte de Kæmpende Mad og Viin, Brændeviin og Kaffe. Eichler besvoer dem kun at drikke Kaffe, men ikke Brændevin, der snart vilde gjøre dem ukampdygtige. En Tidlang gik det, men da Natten blev kold, og Timerne forløb langsomt, greb Folkene ogsaa til Brændevinen, og i den tidlige Morgen laae nogle Dusin bedøvede rundt omkring; Tropperne trængte frem, stødte flere af de Sovende ned, og Eichler maatte vige fra Dønhofspladsen og trak sig tilbage til den næste Barrikade, hvor han igjen holdt Stand. Han

havde brugt sin Stemme saa meget, at han tilsidst ikke havde en Tone mere tilbage, men kun kunde hviske sagte.

Da En undrede sig over det utroligt ringe Tab, Gardetropperne skulde have lidt i Gadekampen den attende Marts i Berlin, svarede man ham tørt: »Bei der Garde ist es so Sitte; sie verliert immer wenig; im Befreiungskrige 1813—15 hat sie fast gar nichtz verloren.« — Forresten varede det ikke længe, før Soldaterne mere eller mindre begyndte at fraternisere med Befolkningen; først gik de enkeltviis over og kæmpede med i civil Dragt paa Barrikaderne, saa vægrede hele Afdelinger Soldater sig ved at kæmpe, gik ind i Husene og vilde ikke komme ud igjen eller lystre Officererne. Insurgenterne lede, ingen Nød; Indvaanerne bragte dem Mad, Viin, Brændeviin og Kaffe. Mange Soldater vilde ikke skyde paa Folket, mange skjøde blindt, idet de bed Kuglerne af Patronerne og kastede dem bort; saadanne afbidte Kugler laae næste Morgen, den nittende Marts, i Mængde paa Gaderne, hvor de opsamledes for derpaa at opbevares som Minder. Tidligere i Martsdagene, da der allerede viste sig Tegn til Uro, kom et Antal Studenter op paa Slottet og udbad sig Tilladelse til at optræde som bevæbnet Skare og i Regjeringens Interesse hjælpe til at haandhæve Ro og Orden. De bleve henviste til Prindsen af Preussens Adjutant, Major Grev von Königsmark; endskjøndt Tilbudet var ganske conservativt, ja næsten bar aristokratisk Farve, saa blev dog den militaire Stolthed krænket derved, og med Hovmod og Foragt bortviste Greven Studenterne, der nu, siger man, for Størstedelen stillede sig paa den modsatte Side og bleve Anførere ved Barrikaderne. Politipræsidenten Minutoli holdt overeensstemmende med sit Princip at lavere efter Omstændighederne snart med den ene, snart med den anden Side; vist er det, at han ved Barrikaderne viste sig som en Ven af Folket, paa Slottet som en ivrig Tjener af Magten; til-

sidst stod han ganske paa Folkets Side. Commandanten i Berlin, General v. Ditfurth, havde vel lagt Mærke til hans tvetydige Opførsel og sagde, da Minutoli endog fik et Fakkeltog, til ham: »Nu, De er i Sandhed en udmærket Politipræsident! Andre Steder komme Embedsmænd af Deres Slags næppe derfra med Livet, De derimod faaer endog et Fakkeltog! Sandelig, De er den Første, det hændes!«

Vi forlade nu Gadekampe og Barrikader for at høre, hvad der imidlertid forefaldt paa Slottet. Her var Alt: Kongen, Prindserne, Dronningen etc. i den yderste Fortvivlelse, overalt herskede Angst, Forvirring, Forsagthed og Hjælpeløshed, Græden og Jamren. Ved det første Kanonskud faldt Dronningen for Kongens Fødder og bad ham for Guds Skyld, ikke at lade skyde: »Lad os flye, raabte hun; vi have ingen Børn, vi have Formue nok. En halv Snees Gange vilde Kongen og Dronningen flye, Vognene stode pakkede, den gamle Prinds Wilhelm skulde, forklædt som Kudsk, kjøre dem; bestandig vendte de efter et Qvarteers Tid tilbage igjen. Ved en saadan Leilighed faldt engang Overborgermester Krausnich for Kongens Fødder og besvoer ham at blive — han vilde blive myrdet, naar han forsøgte at flygte; det troede Kongen og blev. Natten mellem den attende og nittende Marts traadte en anseet Mand ind til Kongen og bad ham bønlig om at give Befaling til, at Tropperne skulde holde inde med Ilden. Kongen laa støttet paa Armen og taug. Da traadte Prindsen af Preussen frem og raabte: »Nei! det skal aldrig skee! aldrig! Før skal Berlin med alle sine Indvaanere gaae til Grunde. Vi maae skyde Oprørerne sammen med Kardætsker.« Kongen blev liggende støttet paa Armen og taug. Samme Nat, da Sagerne stedse stode slettere og syntes ganske fortvivlede, faldt Kongen engang baglænds om i en Lænestol, hævede Øinene og Hænderne mod Himlen og raabte grædende: »O Gott, o Gott! hast Du mich denn ganz verlassen?« Derpaa var han nogle Minutter ligesom bedøvet, indtil en ny Melding atter opskræmmede

ham. Det gik broget til paa Slottet: Alt løb mellem hinanden, Enhver gjorde, hvad han vilde, udmattede Borgere kastede sig paa Sophaerne, Andre satte sig uindbudne til det kongelige Taffel, al Rang, al Etikette var ophævet.

Den nittende flygtede Prindsen af Preussen til Spandau, derfra til Hamborg og videre til London; Prindsen paastod, at Kongen havde befalet ham at gaae bort, Kongen sagde derimod, at Prindsen var bleven angst og selv havde forlangt at komme afsted. Forholdet var, som vi alt have seet, ikke det bedste mellem de tvende høie Herrer Brødre. Det kom endog ikke sjelden til heftige Optrin mellem dem: Prindsen foreholdt ved enhver Leilighed med bitter Haan Kongen, at han opførte sig feigt; Kongen græd af Raseri og sagde: »Jeg er forraadt, men ikke feig, forraadt af mine Ministre og forraadt ogsaa af Dig, hvis Frækhed nu gaaer saa vidt, at jeg strax burde lade Dig sætte fast og stille Dig for en Krigsret.« Broderstriden hørte først op, da man besvoer Prindsen ved Flugt at unddrage sig Folkets Had. Den nittende Marts befalede Kongen at trække Tropperne bort; da Prindsen paa Slottet hørte dette, kom han ganske ud af Fatning og tilraabte Kongen: »Bisher habe ich wohl gewusst, dass Du ein Schwätzer bist, aber nicht, dass Du eine Memme bist; Dich kann man mit Ehren nicht mehr dienen.« Kongen blev ved disse Ord ganske ude af sig selv, og raabte: »Das ist zu arg, Du kannst nicht hier bleiben, Du musst fort.«

Snart indløb der ogsaa Efterretninger om Uro og Gjæring andre Steder i Preussen, navnlig i Rhinprovindserne og Vestphalen. Kongen havde ladet den ovennævnte v. Vincke kalde ved Stafet; han kom og maatte strax i Reisedragt til Kongen, for hvem han skildrede Vestphalen som frygtelig oprørt; han føiede til: »Jeg kan ikke sige, hvor smerteligt det var mig at kjøre ind i Berlin under Kanontorden.« To tilstedeværende Generaler loe deraf. Vincke dreiede sig om imod dem og sagde heftigt: »Hvem der kan lee over denne Kanontorden, han er en slet Preusser.« Kongen sagde:

»Der er heller ikke Nogen, der har leet.« »Jo, disse to Herrer have leet, og det er upassende og slemt, at det kan skee.« Kongen vilde formilde ham og gjøre det godt igjen ved at indbyde ham til Aften. Han svarede: »Nein, Eure Majestæt, ich soupire nicht« og gik sin Vei.

Den attende om Eftermiddagen, da Kampen var i fuld Gang, bragte »Staatszeitung« en Proclamation fra Kongen, der bevilgede Alt: tydsk Parlament, endog tydsk Flaade og constitutionel Forfatning; men man modtog den med Svaret: otte Timer for silde! Folket var nu grebet af en ustandselig Kamplyst, og Striden fortsattes med et Heltemod og Raseri, der voxede med den stigende Hævnfølelse. Tidlig om Morgenen den Nittende læste man et nyt Muuropslag, en ny Proclamation fra Kongen, »geschreiben in der Nacht vom 18. auf den 19.« hvori han med de inderligste Bønner gjentager et tidligere Løfte om alle Troppernes Fjernelse. »An meine lieben Berliner!« saaledes begynder den kongelige Henvendelse til Hovedstadens Beboere. Efterat Proclamationen har berørt, hvorledes en Hob Rolighedsforstyrrere var trængt frem imod Slottets Portal med onde Hensigter, hvorfor det havde været nødvendigt at rydde Pladsen ved Cavalleri »im Schritt und mit eingesteckter Waffe«, efter dernæst at have beklaget, at to Infanterigeværer vare gaaede af af sig selv, »Gott Lob« uden at skade Nogen, fortsætter han saaledes: »Det staaer nu til Eder, Indvaanere i min elskede Fædrenestad, at forebygge større Ulykker. Erkjender — Eders Konge og trofaste Ven besværger Eder derom, – ved Alt, hvad der er Eder helligst, den usalige Vildfarelse! Vender tilbage til Freden, rydder de Barrikader bort, der endnu staae, og sender til mig Mænd, fulde af den gamle Berlineraand, med Ord, som det sømmer sig Eder ligeoverfor Eders Konge, og jeg giver Eder mit kongelige Ord for, at alle Gader og Pladser strax skulle rømmes af Tropperne. Hører Eders Konges faderlige Stemme, I Beboere af mit troe og skjønne Berlin, og forglemmer det Skete, som jeg vil forglemme det

i mit Hjerte for den store Fremtids Skyld, som under Guds Freds Velsignelse vil fremlyse for Preussen og ved Preussen for Tydskland. Han slutter derpaa saaledes: »Eure liebreiche Königinn und wahrhaft treue Mutter und Freundinn, die sehr leidend daniederliegt, vereint ihre innigen, thränenreichen Bitten mit den meiningen.« Geschrieben in der Nacht vom 18—19. Marts. Friedrich Wilhelm.» Folkene reve Proclamationen ned, »det var for silde, Ord hjalp ikke mere, man havde forrædersk overfaldet og nedsablet Folket.« Forresten holdt Kongen sig nok ikke ganske til Sandheden, naar han i sin Proclamation siger, at Slotspladsen blev ryddet af Cavalleriet »im Schritt und mit eingesteckter Waffe;« Berlinerborgerne paastode, at det skete »mit gehobenen Säbeln und im Galopp,« Ordene: An meine lieben Berliner! fik senere et vittigt Hoved det Indfald at anbringe over en Kanonkugle, der var slaaet ind i en Muur!

Den Nittende om Morgenen syntes der ligesom at være indtraadt en Vaabenstilstand efter en stiltiende Overeenskomst fra begge Parter; dog var Stemningen saa ophidset, at det hvert Øieblik ved den mindste Anledning kunde bryde løs igjen. Tropperne havde vel lidt overordentligt, de havde mange Døde og Saarede, deriblandt et stort Antal Officerer, men dog stode deres Sager aabenbart bedst: de betydeligste Barrikader, de vigtigste Gader og Pladser vare i deres Hænder. Da gav Kongen pludselig Ordre til at trække Tropperne tilbage. Hvorfor han gjorde det, i hvilken Udstrækning det skulde forstaaes, om Meningen var, at de blot skulde trække sig bort fra Gaderne eller heelt ud af Byen, paa hvilken Maade, under hvilken Form Ordren kom til Hæren — Alt dette er endnu ikke tilstrækkelig opklaret. Da Kongen mellem Klokken fire og fem om Eftermiddagen den Nittende lagde Mærke til, at Slottet ikke mere var besat af Tropperne, udraabte han: »Um Gotteswillen! wo sind die Truppen? Wer hat das befohlen?« General Prittwitz svarede: »Ikke jeg, Deres Majestæt! Der maa

være udgaaet umiddelbare Befalinger til de enkelte Afdelinger; jeg har Intet befalet, »die Truppen sind mir aus der Hand gekommen.« Kongen har sandsynligviis i sin Angst givet Befaling til, at Tropperne skulde trække ud af Byen, men bag efter skammet sig og ladet, som om han ikke havde befalet det. Vist er det imidlertid, at man saae Officerer, viftende med hvide Lommetørklæder, ride igjennem Gaderne og befale Soldaterne, hvor de fandt dem, at trække bort.

Den Nittende vare alle Tropperne ude af Byen, og Borgervæbningen besatte Posterne, ogsaa Slottet. Her (i Slotsgaarden) skreg Folket heftigt paa Løsladelsen af de Fangne, saavel dem, der endnu opbevaredes i Slotskjælderen, som dem, der allerede vare førte bort til Spandau. Kongen maatte træde frem; han raabte: »Nu, dem skulle I faae,« og tilføiede den slette Spøg: »Men jeg veed ikke, om I endnu ville synes om dem.« Man vidste allerede, at de vare skammeligt mishandlede. Denne ligesaa ubetimelige som kaade Spøg af Kongen bragte Mængden i Raseri; man vilde hævne sig, og Hævnen var af en saa eiendommelig raffineret Charakteer, frembød saa megen Ydmygelse, Haan og Krænkelse for Kongen, at næppe noget kronet Hoved har oplevet noget Lignende. Man bragte nemlig fra alle Sider Ligene af de i Kampen Faldne paa Baarer eller Vogne ind i Slotsgaarden; Kongen skulde nu see, »om han syntes om dem«, raabte man høit; og nu paafulgte den gyselige, lange Begivenhed med dette Ligskue, som Kongen med Dronningen, der ikke vilde forlade ham, maatte bestaae. Ligene vare smykkede med Blomster, grønne Grene og Laurbærkrandse; de blodige Saar vare blottede. Den ledsagende Folkemasse sang og skreg, og pludselig lød Raabet: »Kongen skal komme!« Paa dette bydende Raab viste han sig paa Altanen, der fører ud mod Slotspladsen. Alle havde af Ærbødighed for Scenens Alvor blottet deres Hoveder, kun Kongen havde Hatten paa. Da lød Raabet: »Die Mütze

herab!« og Kongen maatte hele Tiden staae barhovedet; gjentagne Gange maatte han frem og hilse paa Ligene, høre paa Meget og gjøre Alt, hvad der forlangtes. Endelig istemte man en Psalme: Jesus meine Zuversicht! og dermed endte det frygtelige Optrin; hele Folkeskaren sang med og syntes forsonet; Kongen turde nu trække sig tilbage, udmattet og mere død end levende. — Han fik imidlertid ikke længe Ro. En ny Deputation forlangte Kongens Indrømmelse af almindelig Borgervæbning, samt at han skulde begive sig ned i Slotsgaarden for der selv at meddele den forsamlede Mængde Svaret. Næppe sig selv mægtig begyndte han der: »Mine kjære Borgere! De have ønsket, at jeg skulde vise mig iblandt Dem, jeg er kommen.« Her standsede han. »Hvad skal jeg sige mere?« spurgte han en ved hans Side staaende Borger, der havde været med i Deputationen. Kun de faa Ord: »Jeg stiller mig fra nu af med Tillid under mit Folks Beskyttelse og tilstaaer gjerne den forlangte Borgervæbning.« Efter at Kongen havde sagt noget Lignende, kunde han endelig vende tilbage. Om Eftermiddagen samme Dag bekjendtgjordes Indsættelsen af et nyt Ministerium.

Natten mellem den nittende og tyvende Marts var Berlin illumineret og gjenlød af Glædesraab og Glædesskud for den vundne Folkeseir, naturligviis en Gru for de Overvundne. I Nærheden af Slottet var Jubelen stærkest, til Fortvivlelse for dets Beboere. Kongen sendte Bud til Borgervæbningens Hovedvagt og lod bede, at man dog endelig maatte holde inde med den Skyden, Dronningen led saa skrækkeligt deraf, hendes Nerver vare ganske rystede. Borgerne erklærede, at derved var Intet at gjøre, Folket vilde paa en saadan Anmodning svare: Dronningen havde ret godt kunnet fordrage Troppernes morderiske Skyden og ikke ladet dem holde inde: nu maatte hun ogsaa rolig tage imod Folkets uskyldige Glædesskud.

Den tyvende Marts havde Pøbelen isinde at ødelægge

Prindsen af Preussens Palais; et Tog af Studenter og Borgere nærmede sig for at beskytte det, da en Haandværker havde den heldige Tanke at skrive paa Muren med store Bogstaver: Nationens Eiendom. Denne Idee blev optagen med Bifald og Bygningen derved reddet. Samme Dags Aften, omtrent ved Midnatstid, reiste sig en pludselig Allarm; det hed, at Prindsen af Preussen kom med alle Tropperne til Angreb. Strax lød det fra alle Kanter: Til Vaaben! og ved Prinds Albrechts Palais reiste sig en Barrikade. Prindsen, der allerede den Attende havde viist sig som Borgerven, traadte selv frem, beroligede Folket og sendte Bud op paa Slottet, hvorfra der kom den Besked, at Rygtet var uden al Grund.

Den en og tyvende Marts vare Berlins Indvaanere Vidner til et Skuespil, der næsten var endnu mere forbausende end Liigskuet i Slotsgaarden. Dagen iforveien havde Kongen fra Balconen spurgt Borgerne, om det vilde være dem behageligt, naar han næste Dag red igjennem Gaderne, og nu havde man virkelig det Særsyn, at en Konge, der nys var bleven saa dybt ydmyget og forhaanet, der for to Dage siden havde staaet som en Dukke for sine oprørske Undersaatter, ikke skammede sig ved eller fandt det under sin Værdighed i festligt Optog at ride gjennem Gaderne, selv bærende de tre Farver, medens tre Studenter bar Rigsfanen foran ham, og Folket tilraabte ham »Hoch!« Ved en Borgervagt holdt han stille og forsikkrede, at han ikke vidste, hvorledes han skulde finde Ord til at udtrykke sin Tak til dem. Da raabte en Stemme: »Leve Keiseren af Tydskland!« hvorpaa Kongen dreiede sig om og raabte »Nei, nei, det vil jeg ikke!« Da han paa sit berygtede Omridt var kommen til Universitetet, holdt han ogsaa stille, lod Professorerne, saa mange der vare tilstede der, komme frem og sagde under Trængslen af Studenter og Folk blandt Andet Følgende: »Mit Hjerte slaaer høit over, at det er min Hovedstad, i hvilken et saa kraftigt Sindelag har lagt sig for

Dagen. Denne er en stor, uforglemmelig, afgjørende Dag; og idet han henvendte sig til Studenterne, yttrede han: »I Dem, mine Herrer! ligger en stor Fremtid; naar De i Midten eller ved Enden af Deres Liv skue tilbage paa det, ville De mindes denne Dag. Jeg bærer Farver, som ikke ere mine, men jeg vil derved Intet usurpere, jeg vil ingen Krone, intet Herredømme, jeg vil Tydsklands Frihed og Enighed, jeg vil Orden, det sværger jeg ved Gud (hvorved han opløftede sin Haand). Jeg har kun gjort, hvad der i den tydske Historie ofte er skeet, at mægtige Fyrster og Hertuger, naar Ordenen var forstyrret, have grebet Banneret og stillet sig i Spidsen for det hele Folk; og jeg troer, at Fyrsternes Hjerter ville slaae mig imøde, og at Folkets Villie vil understøtte mig.« Han sluttede derpaa saaledes: »Schreiben Sie sich's auf, meine Herren! Schreiben Sie sich's auf, was Ich Ihnen sage, denn es ist für die Nachwelt: Ich trete an die Spitze von Deutschland, in dessen Einheit und Freiheit besteht fortan Preussen noch, nicht anders! Schreiben Sie sich's auf!« Et andet Sted, hvor han gjorde Holdt for at tale til Folket, hændtes det, at en af Tilhørerne ikke ret troede at burde fæste Lid til alle de skjønne Løfter, han gjorde; thi aldrig saasnart havde Kongen endt sin Tale, før en gjennemtrængende Stemme raabte: »Glaub ihm nicht, er lügt, er hat immer gelogen und lügt auch jetzt wieder!« Man styrtede løs paa Manden, Kongen greb i Tøilerne, hans Ledsagere trængte ham fremad, men hiin Mand, der havde raabt, blev under Mishandlinger slæbt i Vagten, medens han uophørligt skreg: I maae sønderrive mig, men jeg raaber dog: »Er lügt, er lügt, glaubt ihm nicht!« Efter et Par Timers Arrest lod man ham imidlertid igjen slippe løs.

Da Kongen efter sit Ridt igjennem Gaderne med det tydske Banner igjen var vendt tilbage til Slottet, trængte en Hob af Gadedrenge og den laveste Pøbel med ind i hans Værelser, tilraabte ham Vivat og jublede, hvorpaa Kongen

tilkastede dem Haandkys, under høitidelige Forsikkringer, slog Armene over Brystet og gav lignende Gebærder tilbedste. Med stor Møie fik man endelig disse Mennesker bort, og den uværdige, ynkelige Historie syntes forbi. Men nu vilde Folket paa Slotspladsen see Kongen; han maatte frem, og derpaa ogsaa Prinds Albrecht, som Kongen omarmede og kyssede. Saa raabte man paa Ministrene; Grev Schwerin, en af de nye Ministre, ilede med at tiltale Folket, brugte alle mulige Phraser og sagde noget saa dumt Tøi, at Grev Armin hemmelig trak ham i Kjolen og tilhviskede ham, at han dog skulde høre op; her maatte kun Kongen tale. Men Schwerin var saa indtagen i sin Tale, at han sagde: »Warum denn? lassen Sie mich doch!« Da han var færdig, vilde man endnu see Flere, men vidste ikke hvem, og da en Stemme faldt paa Humboldt, skreg Alle paa ham, og han maatte komme. Han havde imidlertid Takt nok til kun at bukke uden at tale.

Kongens Ridetour med den tydske Fane og hele hans Adfærd ved denne Leilighed havde, som man kan tænke, frembudt et høist latterligt Skue, der kun faldt i det laveste Folks Smag. De Adelige, Officererne og Hoffolkene vare ude af sig selv af Skam og Forbittrelse over denne kongelige Nedladenhed, der ikke engang forsmaaede Følgeskab af Dyrlægen Urban og andre saadanne Folk, der ved denne Leilighed befandt sig ved hans Side.

Barrikadekæmperne vare i de Dage i Alles Mund. Præsten Krummacher i Berlin prædikede i Marts om Barrikadekæmperne, der med hvide Klæder, Palmer i Hænderne som forklarede Væsener vare indgaaede fra Jorden til Himlen; disse faldne Krigere paa Barrikaderne vare dengang de »Salige, de Forløste«. Paa Barrikadekæmpernes Begravelsesdag havde Kongen allerede gjort sig fortrolig med den Tanke, at han maatte være tilstede ved Liigbegængelsen, og han syntes mindre at føle nogen Skam herover end meget mere Frygt for, at der ved denne Leilighed kunde

blive gjort et eller andet Atentat paa hans Person. Han spurgte alvorlig, hvem der skulde være med ham, af hvilke Folk han skulde omgives, og bad om, at man dertil vilde udsøge de paalideligste Mænd af Borgervæbningen. Bekymringen var imidlertid overflødig; Ingen forlangte, at Kongen skulde gaae med. Fra sine Omgivelser skulde han ikke hente nogen Trøst; thi Hoffolkene vare om muligt endnu mere angst end Kongen.

Det kunde naturligviis ikke feile, at alle Aristokrater og Officerer trøstede sig til en Modrevolution, Troppernes Seir over Borgerpakket, som ganske skulde trædes under Fødder; man svoer Alle dem, som handlede og talte i den nye Tidsaand, blodig Hævn: »Die Verbrecher, die Empörer, das heillose Gesindel, die sollen jetzt Helden heissen. Verrücht! In's Zuchthaus mit den Rachern.« Man fortalte i de Dage en Yttring af en Grevinde v. H.: »Da jeg Natten til den tyvende hørte udraabe: »Ach Gott, nun sind wir alle verloren, der Prinz von Preussen kommt mit den Truppen zurück«, saa klang det for mig som Musik; jeg var henrykt over, at Prindsen kom for at straffe dette nederdrægtige Berlin, ødelægge det i Bund og Grund og jevne det med Jorden. »Min Gud, saa var De jo ogsaa selv omkommen med,« indvendte man hende. »Hätte nicht geschadet,« svarede hun.

Forbittrelsen og Hadet hos Folkepartiet kastede sig fremdeles især paa Prindsen af Preussen. I Boutikkerne saae man hans Billede, hvorunder der stod; »Ausgespielt!« eller det falbødes paa Gaden af pjaltede Drenge under Raabet: Prindsen af Preussen for en Silbergroschen!

Endnu en Tidlang vedligeholdtes Gjæringen i Berlin, der endog af og til udartede til voldsomme Optrin, saaledes som Mængdens Storm paa Tøihuset; men den forbittrede Stemning lagde sig efterhaanden, og lidt efter lidt vendte Alt tilbage til den gamle Ro og Orden.

H. I. I. Schmith.

Søkrigen i Paraguay (1865—68).

Det er i det Følgende vor Hensigt at give en kort Skildring af Krigen paa Floderne Parana og Paraguay, idet vi udelukkende ville holde os til Begivenhedernes Gang med Hensyn til selve Søkrigsførelsen. Vore Kilder ere Reisebeskrivelser, Oplysninger om den brasilianske Flaades nærværende Tilstand, enkelte officielle Rapporter, men hovedsagelig spredte Efterretninger, meest franske, der ere sendte til Europa af Sø-Officerer paa la Platastationen. I mange Retninger frembyder denne blodige Søkrig høist lærerige Episoder. Bebreider man, maaskee med Rette, de Allierede slet Krigsførelse paa mangt et Punkt og utilbørlig Nølen, saa veed man dog ofte ikke, hvad man meest skal beundre: enten de brasilianske Sømænds Adfærd*) paa smalle og grundede Floder, der vare besaaede med Torpedoer og alle Slags Forhindringer, forbi svært armerede Befæstninger, eller den Haardnakkethed, hvormed Paraguayanerne under Lopez forsvarede hver Tomme Vand og Land. Ufuldkomne Pantserskibe, afpassede saa godt, det lod sig gjøre, efter grundede Farvande, der ofte ikke engang tillode Skibene at dreie rundt, have i denne Søkrig spillet en betydelig Rolle og

*) Man vil af det Følgende see, at det saa at sige udelukkende var Brasilien, der førte Flodkrigen, da dets Allierede, Uruguay og den argentinske Republik, ikke mødte med et Søkrigsmateriel, der er Omtale værd.

viist, at der med dem kan udføres Foretagender, som ved lidt nøiere Bekjendtskab maae vække almindelige Interesse.

Forspillet til, at Paraguay blev trukket med ind i de sydamerikanske Uroligheder var Følgende: I April 1863 faldt General Flores, der aabenbart var understøttet af den argentinske Republik (Buenos Ayres) ind i Uruguay (Montevideo, Banda oriental) og tændte Borgerkrigens Fakkel, hvorfor den diplomatiske Forbindelse mellem disse to Stater blev afbrudt. Medens Krigen rasede, sendte Brasilien, der drog sig Uruguays Opløsningstilstand til Nytte, hen paa Aaret et Gesandtskab, der i Ryggen havde en ret anseelig Escadre under Commando af Contre-Admiral, Baron Tamandaré, til Montevideo for at forlange Erstatning for den Skade, Borgerkrigen havde tilføiet brasilianske Undersaatter. Diplomatiske Forhandlinger, hvori forskjellige europæiske Magters Gesandter blandede sig, bilagde ikke Stridighederne, men førte derimod henimod Slutningen af 1864 til en Alliancetractat mellem den argentinske Republik og Brasilien, hvorpaa en brasiliansk Land- og Søstyrke begyndte Krigen med Uruguay.

Under denne Sagernes Tilstand greb Paraguay ind i Begivenhedernes Gang. Lopez havde med Uro betragtet Brasiliens Fremgangsmaade og i den Anledning samlet en tredive Tusinde Mand stærk Armee paa Grændsen samt paa det Kraftigste befæstet den faste Stilling ved Humaïta. Allerede i August 1864 havde han til den brasilianske Gesandt i Asuncion erklæret: »at han betragtede enhver Besættelse af uruguyansk Territorium som et Angreb paa Laplatastaternes Ligevægt, hvoraf Paraguays Sikkerhed og Velfærd for en stor Deel var afhængig, og at han derfor nedlagde den høitideligste Indsigelse imod en saadan Fremgangsmaade, for hvis Følger han ikke kunde bære nogetsomhelst Ansvar.« Da Brasilianerne imidlertid overskrede Grændsen, fik Gesandtskabet i Asuncion sine Passer ud-

leverede den tolvte November: Krigen var erklæret, og Lopez beslaglagde øieblikkelig den brasilianske Paquetdamper »Marquez de Olinda«, som han indrettede til Orlogsmand.

I Rio erkjendte man snart, at man var gaaet for vidt og havde kastet sig ind i Forviklinger, hvis Udfald det var umuligt at forudsee, men Keiserdømmets Ære var allerede for stærkt engageret til at en Mægling, der virkelig blev forsøgt, kunde føre til Noget. Det gjalt nu for Brasilien om saa hurtigt som muligt at gjøre det af med Uruguay, hvilket efter forskjellige Krigsomvexlinger tillands og tilvands — der ligge udenfor vort Omraade — endelig lykkedes. Montevideo, Hovedstaden i Uruguay, faldt i Slutningen af Februar 1865, og General Flores holdt sit Indtog i Spidsen for sine egne og brasilianske Tropper. Glæden i Rio var stor, man havde frie Hænder overfor Lopez, og den fjerde April løb fire mindre Skrueskibe under Linieskibscapitain Gomensoros Befaling op ad Parana for at blokere Paraguayfloden og saaledes stoppe den væsentligste Ind- og Udførsel til og fra Republikken Paraguay. Omtrent paa samme Tid begyndte Lopez uden Krigserklæring Fjendtlighederne mod den argentiske Republik, Brasiliens Allierede, ved at bemægtige sig de tre argentinske Orlogsdampere: »25. Mai«, »Guateguay« og »Salto« og ved at besætte Byen Corrientes; han gav derved Anledning til Trippelalliancen mellem Brasilien, den argentinske Republik og Uruguay, der blev undertegnet i Buenos Ayres den tredie Mai 1865.

Krigens Skueplads blev Floderne Parana og Paraguay, om hvilke vi blot her skulle anføre et Par Ord til Orientering, i det vi i det Følgende, hvor det gjøres nødvendigt, skulle give en nøiagtigere Beskrivelse. Paraguayfloden er den store Pulsaare i det Land af samme Navn, som Lopez regjerer med et fuldstændigt Militairdespoti; den falder i Parana omtrent fire danske Miil ovenfor (NO. for) Byen Corrientes i den argentinske Republik; i nordlig Ret-

ning, fem Mile fra Udløbet i Parana ligger paa den venstre Bred Humaïtas berømte Fæstningsværker, byggede for omtrent femten Aar tilbage ved en Bugtning af Floden, og omtrent et halvt Hundrede Mile høiere oppe ad Floden ligger Hovedstaden Asuncion. Krigsbegivenhedernes Gang vil efterhaanden lære os, hvorledes Lopez anvendte de for ham fordeelagtige geographiske Forhold til sit Lands Forsvar.

Ved sin Beliggenhed dybt inde i Landet — omtrent et Hundrede og halvfjerdsindstyve Mile fra Buenos Ayres —, ved sin haardføre Befolkning og ved et kraftigt Militairregimente besidder Paraguay en overordentlig Modstandskraft i Forhold til sin næppe en Million og fire Hundrede Tusinde Mennesker store Befolkning. Lopez's Flotille bestod næppe af mere end en halv Snees Smaadampere, for det Meste Hjulskibe, men deres Armering og Besætning var fortrinlig. Til denne Styrke kom et stort Antal Smaabaade, Chataer, af en eiendommelig Bygningsmaade, og da disse under Krigen have voldet Fjenden store Ulemper og Tab, skulle vi omtale dem med et Par Ord. Chataen er en stærktbygget, svømmende Rapert af meget haardt Træ, fladbundet, spids i begge Ender, med et lille Dæk langs Siderne; under Dækket anbringes Ammunitionen. En otte og tresindstyvepundig Kuglekanon eller en firsindstyvepundig Granatkanon hviler i en Affutage, der er forbunden med Baadens flade Bund, saa at den ikke kan dreies. Naar Chataen er i Ilden, skjuler dens kun femten Mand stærke Besætning sig i Bunden; Sigtet tages ved at hale i Fortøininger, anbragte iland og i Floden, eller, hvis det kniber, da ved at bruge Pagaier; naar Kanonen skal lades, springe to Mand op paa den forreste Deel af det lille Dæk for hurtigt igjen at forsvinde. Disse Fartøier bygges i meget kort Tid af Matroserne selv, og, da de kun ere fem og tredive til fyrretyve Fod lange, tolv til femten Fod brede og halvanden Fod over Vandet, ere de vanskelige at træffe.

Førend Krigen udbrød, havde Paraguay under Lopez's

Militairdespoti levet i et stadigt Krigsberedskab, og Floden Paraguays Bredder vare paa flere Steder blevne forsynede med stærke Landbatterier. Ved Humaïta, som senere vil blive omtalt tilligemed de øvrige Befætsningsanlæg, var der allerede flere Aar iforveien opført cassematterede Batterier, der beherskede Floden. Hvad Forhindringer i Floden angaaer, havde man under nogle Stridigheder med Nordamerika lært at drage Nytte af dem. Sønden for Asuncion kunde man saaledes allerede i flere Aar til stor Ulempe for al Skibsfart kun passere Floden gjennem en lille Aabning, der dannedes af nogle Estacader paa den ene Side og paa den anden Side af en fremspringende Klippe, som man var nødt til at løbe aldeles tæt op til, og hvor der var anlagt forsvarlige Landbatterier. Denne Estacade blev ikke senere borttaget, skjøndt et Par Skibe i Fredstid vare forulykkede paa den. I Løbet af Krigen byggedes flere saadanne Forhindringer, der i Forbindelse med ofte skjulte Landbatterier, Chataer og Torpedoer i allerhøieste Grad vanskeliggjorde enhver Bevægelse paa en Flod, der i Forveien af naturlige Grunde var yderst besværlig at beseile.

Brasilianerne begyndte Krigen med et Materiel betaaende af mindre Skrue- og Hjulskibe, da Forholdene kun tillode at anvende lavtgaaende Skibe, og da et Land som Brasilien ikke var i Besiddelse af Pantserskibe. Rio de Janeiro blev nu det store Marked, hvor Udlandet kunde afhænde smaae Pantser- og Transportskibe, og paa de keiserlige Værfter arbeidedes der Dag og Nat paa pantsrede Kanonbaade og smaae Monitorer. Skjøndt disse forskjellige Pantserskibe ikke strax optraadte paa Krigsskuepladsen, men efterhaanden som de bleve færdige, ville vi dog nu for bedre Oversigts Skyld under Eet omtale de fleste af dem noget nærmere (om dem alle have vi ikke kunnet finde Oplysninger), da det senere bliver nødvendigt at vide, hvorledes Materiellet saae ud, og hvorledes det svarede til den haarde Prøve, hvorpaa det oftere blev sat.

»Brazil«, bygget i Udlandet; Cassematskib, fire et Hundrede og tyve-pundige, whitworthske og fire otte og tresindstyve-pundige, glatløbede Kanoner; Tvillingskrue, to Hundrede og halvtredsindstyve Hestes Kraft.

»Tamandaré«, bygget i Rio; Cassematskib, to halvfjerdsindstyve-pundige, whtw. og to otte og tresindstyve-pundige, glatløbede Kanoner; firsindstyve Hestes Kraft, et Hundrede og fem og halvtredsindstyve Fod langt, tredive Fod bredt, Dybgaaende omtrent otte Fod.

»Rio Janeiro«, Cassematskib; to et Hundrede og tyve-pundige, whitworthske og to otte og tresindstyve-pundige glatløbede Kanoner; et Hundrede Hestes Kraft, et Hundrede og halvfjerdsindstyve Fod langt, tre og tredive Fod bredt, otte Fods Dybgaaende; (blev i Løbet af Krigen sænket af en Torpedo.).

Disse Skibes Cassematter og Skrogene i Vandgangen udfor Maskinen havde fire Tommer tykt Pantser; den øvrige Deel af Vandgangen kun to Tommers Pantser.

»Cabral« og »Columbo«, byggede i England, havde hver to Cassematter; fire halvfjerdsindstyve-pundige whitworthske og fire otte og tresindstyve-pundige, glatløbede Kanoner; to Hundrede og fyrretyve Hestes Kraft; ti og en halv Miils Fart; et Hundrede og halvtredsindstyve Fod lange, to og tredive Fod brede, næsten ni Fods Dybgaaende; Tusinde og halvtredsindstyve Tons Drægtighed.

»Maria Barros« og »Herval«, byggede i England; Cassematskibe, armerede med fire Kanoner; to Hundrede og fyrretyve Hestes Kraft.

»Lima Barros«, bygget i England; to Taarne, hvert armeret med to et Hundrede og halvtredsindstyve-pundige, whitworthske Kanoner; tre Hundrede og tresindstyve Hestes Kraft; Tvillingskrue; et Hundrede og halvfemsindstyve Fod lange, fem og tredive Fod brede, Dybgaaende elleve Fod.

»Bahia«, bygget i England; eet Taarn, to et Hundrede og halvtredsindstyve-pundige, whitworthske Kanoner; to Hun-

drede Hestes Kraft; Tvillingskrue; ti og en halv Miils Fart; et Hundrede og fem og tresindstyve Fod langt, to og tredive Fod bredt, syv og en halv Fods Dybgaaende.

»Silvado«, to Taarne, fire halvfjerdsindstyve-pundige, whitworthske Kanoner, Tvillingskrue.

Paa Orlogsværftot i Rio blev der under Ledelse af franske Ingenieurer i Løbet af eet Aar bygget sex Monitorer, der sikkert ere de mindste, der flyde paa Søen, ligesom Paraguayanernes Chata er den i Forhold til sin Størrelse sværest armerede, ubepantsrede Baad. Monitorerne vare byggede med fire og en halv Tomme Pantser paa otte Tommer Træ; de vare et Hundrede og tretten Fod lange, sex og tyve Fod brede og havde kun fire og tre Qvart Fods Dybgaaende. Paa Dækket var anbragt et aflangt Taarn, der stod paa en dreiende Platform; man havde anvendt den aflange Form for at vende den mindre Flade, hvor Taarnet var stærkest bepantsret, mod Fjenden. Siden var kun atten Tommer over Vandet. Rattet var anbragt forude, og Roergængeren var beskyttet mod Geværild af en pantsret Skjærm. To Høitryksmaskiner paa tredive Hestes Kraft dreve Dobbeltskruerne, og Farten var to Miil i Timen. Inden i Taarnet stod en halvfjerdsindstyve-pundig, whitworthsk Kanon i Jernaffutage, indrettet til at bringe Systemets Omdreiningspunkt ud til Kanonmundingen; Portaabningen var derved bragt ned til et Minimum af Størrelse, hvilket under Flodaffairerne viste sig at være af yderste Vigtighed. Oventil var Taarnet dækket af tykke Jernstænger. Fire Mand betjente Kanonen, og fire Andre dreiede Taarnet. Skrogets Forende havde Sporeform, og Baaden kunde derfor anvendes som Vædder. Disse Smaaskibe bleve bugserede til Krigsskuepladsen. Endvidere havde Brasilien ladet endeel Seilskibe indrette til Morteerskibe.

De brasilianske Orlogsmatroser, der blive klædte og opdragne fornemmelig efter fransk Mønster, recruteres hoved-

sagelig blandt Fiskerbefolkningen omkring Amazonmundingen og langs med Kysten Nord for Cap St. Roque, og de beskrives som raske, uforfærdede Folk, der ikke staae tilbage for de tappre, dødsforagtende, paraguayanske Søfolk og Soldater. Naturligviis taalte de ikke godt det kolde Clima paa la Plata. Den brasilianske Regjering offrede ikke mindst Penge i denne Krig paa den vidtløftige Transport til og fra den ad Søveien næsten fem Hundrede Mile bortfjernede Krigsskueplads; af disse tilbagelagdes tre Hundrede Mile i rum Sø fra Rio de Janeiro til la Platafloden, og herfra havde man saa igjen omtrent Hundrede og halvfjerdsindstyve Mile besværlig Flodseilads op ad Paranaen, inden man naaede Paraguayfloden.

Som vi have seet, vare Fjendtlighederne begyndte i April Maaned. For at gjøre Blocaden mere virksom og for at bortjage de paraguayanske Orlogsmænd, der havde hjulpet med til Besættelsen af Corrientes, og som gjorde Floden Parana usikker, forstærkede Admiral Tamandaré, der endnu kun havde Træskibe til sin Raadighed, sin lille Avantgarde med fem Skibe, der underlagdes Commandeur Barosso. Paa Grund af den vanskelige Seilads naaede denne Afdeling først Corrientes den fem og tyvende Mai. Den paraguayanske Escadre trak sig ved denne Forstærknings Ankomst op ad Paraguay Floden for at være i Sikkerhed under Humaïtas Kanoner. Uden at Brasilianerne vidste af det, blev der nedenfor Corrientes langs Paranas venstre Bred anlagt betydelige Batterier, der skulde afskære Barosso al Tilførsel af Proviant, Ammunition og Kul, og da Alt var i Orden, gav Lopez sine Skibe Ordre til at tilbyde Brasilianerne Slag. Den tiende Juni om Aftenen forlode Paraguayanerne deres Ankerplads, og hjulpne af en stærk Strøm dampede de ved Midnats Tid forbi den brasilianske Escadre, idet Skibene under Forbifarten vexlede en livlig Kanon- og Geværild. Inden Barosso kom under Damp, var Fjenden forsvunden,

og først et lille Stykke længere nede i Floden fik de to Escadrer hinanden i Sigte ved Riachuelo.*)

De paraguayanske Skibe laae ankrede med Spring tæt ved Flodens venstre Bred i en meget fordeelagtig Stilling, der deels var dækket af Grunde og deels af et mægtigt Landbatteri paa to og tyve otte og tresindstyve-pundige Kuglekanoner og firsindstyve-pundige Granatkanoner. Brasilianerne vare nødte til at løbe igjennem et meget snævert Løb for at komme Fjenden ind paa Livet — en Maneuvre, der paa den ufordeelagtigste Maade udsatte dem for hele den paraguayanske Landstyrkes Ild. Den paraguayanske Escadre bestod af følgende Skibe, hvis Armering er ubekjendt: »Taquary«, Admiralskib, »Paraguay«, »Marquez de Olinda«, den omtalte brasilianske Parqetbaad, »Salto«, »Iguary«, »Ipora«, »Jejuy«, »Ibero«, alle Hjuldampere; desuden sex Chataer, armerede med firsindstyve-pundige Granatkanoner. Admiralskibet laa i Centrum, og Chataerne, hver med en Damper foran og bagved sig, alle i Linie og tæt ved Kysten og, som vi have sagt, ankrede med Spring. Foruden Matroser havde Skibene Soldater ombord, saa at Besætningen ialt beløb sig til omtrent to Tusinde Mand, som desforuden støttedes af Tusinde Mand, der stode iland bag Batterierne.

Den brasilianske Escadre talte følgende Skibe:

»Amazonas«, Hjuldamper, Commandoskib; »Jequitinhonha«, Linieskibscapitain Gomensoros Standerskib, og Skruekanonbaadene: »Paranahyba«, »Belmonte«, »Iguatemy«, »Araguary«, »Beberibe«, »Ipiranga«, og »Mearim«, alle paa sex à otte Kanoner.

Besætningen, derunder indbefattet endeel Soldater, var Tusinde Mand. De brasilianske Skibes Dybgaaende gjorde det meget vanskeligt for dem at maneuvrere i det smalle

*) Beretniug om denne Træfning er tidligere meddeelt i „Tidsskrift for Søvæsen".

Løb under fjendtlig Ild. Barosso angreb strax, da han ikke vidste, at han ogsaa havde med Landbatteriet at gjøre.

»Jequitinhonha« fik Ordre til at angribe Landbatteriet, men uheldigviis blev Lodsen dræbt ved et af de første Skud, og Skibet kom paa Grund tæt ved Flodens venstre Bred, udsat for den meest morderiske Kanon- og Geværild. Chefen, hans Adjutant og fire Officerer bleve snart saarede eller dræbte, men den tappre Besætning vedblev at slaaes, medens den forsøgte paa at faae Skibet flot. Da dette ikke lykkedes, og mange af Folkene vare dræbte, maatte Skibet forlades, dog blev der tilstrækkeligt Mandskab tilbage for under den heftigste Beskydning at fornagle Kanonerne og sætte Ild paa Skibet.

Gjorte dristige ved dette første Held forsøgte Paraguayanerne ved en Kraftanstrengelse at bemægtige sig »Paranahyba«, der havde lagt sig foran »Jequitinhonha«. Det paraguayanske Admiralskib entrede om Bagbord og »Salto« om Styrbord. »Paranahyba«'s Besætning, understøttet af et Compagni Soldater, udholdt en haardnakket Kamp. Dog skulde det ikke være nok med een Angriber paa hver Side, thi »Marquez de Olinda« lagde sig agterude og kastede tresindstyve udvalgte Folk ind paa »Paranahyba«'s Dæk; disse nedsablede strax den Officeer, den Cadet og de menige Matroser, der stode Vagt ved Flaget. Den brasilianske Besætning blev trængt for efter, men om Overgivelse var der ikke Tale; det tredobbelte Angreb forhøiede kun de Tiloversblevnes Mod. Infantericapitainen, en Lieutenant og en Mængde Soldater faldt lemlæstede af Sabelhug, Bajonnet- og Knivstik, men en Dynge fjendtlige Liig laa omkring dem. I denne Kamp paa Liv og Død, Mand mod Mand, saae man en keiserlig Matros, Marcelino Diaz, og to af hans Kammerater gjøre lyst omkring sig. Med Revolvere og Entrebiler udbredte de Død og Ødelæggelse, men bedækkede af Saar bukkede de tilsidst under i denne ulige Kamp. Hvert Øieblik bleve imidlertid Rækkerne tyndere i

denne lille Helteflok, dog syntes Chefen, Garcindo, at der endnu ikke var gjort Nok for Flagets Ære, men fattede den stolte Beslutning at sprænge Skibet i Luften. Forvalteren modtog med største Ro sin Chefs Befaling og begav sig paa Veien til Krudtmagasinet. Men pludselig høres Raabet: Keiseren leve! — det var Commandeur Barosso og Kanonbaaden »Belmonte«, der kom til Undsætning. Rasende styrte Brasilianerne fra Forenden af »Paranahyba« sig imod deres Fjender; Enhver, der ikke vil nedsables, springer overbord — Dækket ligner fra For til Agter en Blodpøl. Den paraguayanske Admiral var blandt de Haardtsaarede, og hans lille Skib havde tre og tredive Døde, otte og tyve Saarede og tyve Druknede.

Medens Alt dette stod paa, havde den brasilianske Commandeur baaret sig ypperligt ad. Efter i længere Tid at have kæmpet i Linien fattede han den dristige Beslutning at bruge sit Skib som Vædder for at komme den haardtbetrængte »Paranahyba« tilhjælp og ende Slaget. En flink Lods hjalp ham, og uden at ændse den heftige Beskydning lykkedes det ham ved fortrinlige Maneuvrer at løbe »Jejuy«, derpaa »Salto« og endelig »Marquez de Olinda« ned. — Slaget var vundet!

Præsident Lopez havde især deleshed paalagt sin Admiral at erobre Kanonbaaden »Belmonte«, da han vidste, at denne var bygget paa den dygtige, franske Skibsbygger Normands Beddinger. Denne Kanonbaad fik i Slaget syv og tredive Skud i Skroget, og Chefen blev nødt til at løbe den paa Grund for at stoppe Lækken. »Iguatemy« havde duelleret med »Paraguay« og tilredt sin Modstander saa ilde, at Resten af Besætningen sprang overbord. »Beberibe«, »Mearim«, »Araguary« og »Ipiranga« sloges med de øvrige paraguayanske Skibe og Chataer, uden at det dog lykkedes dem at faae andet Resultat ud af det end at gjøre Chataernes Ild svagere. Det var først, da Barosso gjorde Mine til at gaae mod det paraguayanske Admiralskib, at

dette gav Signal til at retirere. »Iguary«, »Ipora« og »Ibera« fulgte strax Signalet og benyttede sig af deres ringe Dybgaaende til at undslippe over Grundene. Brasilianerne erobrede de fem Chataer, hvis Besætninger vare sprungne overbord; den sjette sank.

Kampen varede fra om Morgenen Klokken ni til om Aftenen Klokken sex. Efterretningerne om Tabet af Menneskeliv ere noget ufuldstændige; dog var det meget stort paa begge Sider. Brasilianerne havde et Hundrede Døde, deriblandt to Chefer og flere Officerer, og et Tusinde Mand Saarede. Paraguayanernes Tab angives fra otte Hundrede til Tusinde Mand paa Flaaden, et Hundrede Mand paa Landbatteriet og tresindstyve Fanger; det vilde have været endnu større, hvis de ikke havde været gode Svømmere. To af de saarede paraguayanske Chefer bleve tagne til Fange; den ene af dem, Robles, blev bragt ombord i »Amazonas«, men døde efter at have revet Forbindingerne af sine Saar, da han ikke vilde overleve sin Nations Nederlag.

Saasnart Barosso havde opgivet Forfølgelsen, gik han lidt længere ned ad Floden for at reparere sine Skibe og afvente Forstærkning, som Tamandaré havde lovet ham. Underveis blev han angrebet af et skjult Batteri, som han gav det glatte Lag. Chefen paa »Beberibe« blev paa sin Dampskibsbro dræbt af en Geværkugle, uagtet Commandeuren just havde givet Signal til Chefen om at udsætte sig og sin Besætning saa lidt som muligt.

Sin beskedne Rapport endte Barosso med følgende Ord: »Jeg har troet nøiagtigt at have fulgt den mig givne Ordre at ødelægge Fjendens Skibe overalt. De ere ikke alle ødelagte, men vi have gjort, hvad der stod i vor Magt.«

I Rio blev Efterretningen om Seiren modtagen med Begeistring; man talte endog om Sydamerikas Trafalgar, og Brasilianerne have siden den ellevte Juni 1865 betragtet deres Flaade som den første i hele Sydamerika. Desværre var alt det udgydte Blod uden videre Betydning. Vel havde

Paraguay's Flotille lidt et betydeligt Tab, men Lopez vedblev at beholde Corrientes besat og var desuden Herre i sit eget Land. —

Glæden over den ærefulde Kamp ved Riachuelo blev imidlertid kortvarig, da Lopez faldt ind i den brasilianske Provinds Rio Grande og besatte flere Byer, af hvilke han først blev drevet ud i September-October Maaned. Ved Besættelsen af den argentinske By Corrientes havde han ventet at puste til en Revolution til Fordeel for sig, men da hans Haab glippede, foretrak han at trække sig tilbage til sit eget Land og der, ved at forstærke Humaïta og andre Befæstninger, indtage en saa stærk Stilling som muligt.

Efter den ellevte Juni laa den brasilianske Flaade stille og synes at have været meget uvirksom, da den ikke i mindste Maade hindrede Lopez' Tilbagegang fra Corrientes over Parana, hvilket dog ikke havde været vanskeligt. De vigtigere Operationer maatte hvile, til Landstyrken kunde deeltage i dem, thi løbe op ad Paraguay forbi Befæstninger og Chataer, over Torpedoer og Forhindringer vilde med Træskibene have været altfor voveligt i Forhold til det, der kunde vindes, om Forsøget end maatte lykkes blot nogenlunde. Foruden de umaadelige Distancer og andre Naturhindringer, der for de Allierede gjorde denne Krig saa besværlig baade tillands og tilvands, kom yderligere den Langsomhed i Operationerne, der var en naturlig Følge af de forskjellige deeltagende Regjeringers Mangel paa Evne til en kraftig Krigsførelse. Pantserskibene fra Rio vare endnu heller ikke stødte til Admiral Tamandaré, og da de kom, vare de for dybtgaaende, saa man maatte vente paa, at Floden steg efter de aarlige, heftige Regnskyl, og som Følge af at Sneen smeltede paa Andesbjergene.

Endelig begyndte Brasilianerne igjen den syttende Marts 1865 Operationerne paa Floden med Corrientes til Udgangspunkt. Vice-Admiral Tamandaré's Flaade bestod af atten Orlogsmænd — foruden nogle enkelte argentinske Skibe

—, hvoriblandt flere Pantserskibe, armerede med firsindstyve svære Kanoner og med en Besætning af fire Tusinde og fire Hundrede Matroser og Soldater. Ingen af de smaae Monitorer vare endnu færdige.

Det Hjørne af Paraguay, der dannes af Parana, som flyder i vestlig Retning, og af Paraguay, der løber i sydlig Retning, bestaaer fornemmelig af Sumpe og Moradser. Fra Fortet Itapiru, der ligger en lille Miils Vei fra Paraguays Udløb i Parana, altsaa op ad denne paa høire Bred, fører en Vei over Sumpene til Humaïta, og det var derfor en Nødvendighed for de Allierede, der havde besat Corrientes og Paranas venstre Bred, da Lopez trak sig tilbage, at faae fast Fod i denne Egn. Parana er paa sine Steder fuld af Grunde og Smaaøer; man maatte gaae forsigtig tilværks, og den en og tyvende Marts begyndte Contre-Admiral Aivim Oplodningen af Farvandet. Pantserskibet »Tamandaré« og en anden Damper bleve strax hilsede af Batteriet »Itapiru«, der behersker Overgangen over Parana, men uden at ændse Fjendens Kugler fortsattes Oplodningen. Dagen efter aabnede nogle andre Batterier Ilden mod en Afdeling brasilianske Skibe, der laa ved Indløbet til Paraguay, men uden Virkning. Oplodninger og Recognosceringer foretoges nu i flere Dage for at finde det bedste Overgangspunkt for Hæren, men nu begyndte de smaae Chataers store Kanoner at gjøre Ulykker.

Den fem og tyvende Marts, tidlig om Morgenen, ligesom dukkede en af dem op af Vandet og gav sig til at beskyde Hjulskibet »Apa«, hvorfra Vice-Admiralsflaget vaiede. Først seent ud paa Aftenen, efterat Brasilianerne havde kastet en Mængde Skud bort, var »Tamandaré« saa heldig at ødelægge Chataen efter at have været nødt til at forfølge den lige ind under det paraguayanske Infanteries Ild. Den syv og tyvende ødelagdes tre Chataer; samme Dag foretoges en Recognoscering, dækket af nogle Pantserskibe, men pludselig angrebes »Tamandaré« af en dobbelt

Ild fra »Itapiru« og en Chata. Efter halvanden Times Kamp blev Chataen skudt ned, Batteriet ophørte med Ilden, og »Tamandaré«, der ikke kunde dreie rundt i det smalle Løb, bakkede sig ud. Tilfredse med det vundne Resultat og den heldigt udførte Maneuvre aabnede Officererne en Port i det cassematterede Batteri for bedre at bedømme Situationen, men næppe var Porten aabnet, førend en Kugle slog mod dens ene Side, knuste Kjæderne, der holdt Faldporten oppe, og Jernstumper og Kugler saarede og dræbte fire og tredive Mand i Cassematten. Chefen, der mistede det ene Been, døde samme Aften under Amputationen, og en en og tyve-aarig Secondlieutenant, der var den eneste usaarede Officeer, tog Commandoen over Skibet. En Granat sprang ligeledes ombord i Pantserskibene »Barosso« og »Bahia« og gjorde selvfølgelig lyst mellem de mange Mennesker, der vare sammenstuvede i det lille Rum. Idet de øvrige Skibe dækkede »Tamandaré« og besvarede Landbatteriernes Ild, trak de sig tilbage til den sædvanlige Ankerplads paa den venstre Paranabred.

Disse faa Dages Operationer vise tilfulde, hvor vanskelig Krigsførelsen var paa Floden, hvis ene Bred var besat af svært Artilleri, og hvor Skibene ofte maatte løbe saa tæt ind under Land, at Geværerne kunde række dem. Chataerne, der ved deres Lidenhed næsten bleve ædte op af Landet, kunde mange Timer have frit Spil med deres store Kanoner; Hundreder af Skud fra Pantserskibenes skarptskydende Artilleri bleve kastede bort, og var man endelig saa heldig at gjøre det af med en af dem, saa var det som oftest flere Pantserskibe af Millioners Værdi og med flere Hundrede Mands Besætning, der havde beseiret: en ussel Baad med femten Mands Besætning! Lukkede man en Port op, fløi ofte en Kugle ind i samme Øieblik; at vise sig paa Dækket var som oftest en Umulighed paa Grund af Geværild. Under saadanne Forhold skulde der maneuvreres i et Strømfarvand, der paa sine Steder var for smalt til at dreie rundt i, og de af vore

Læsere, der ikke ere søkyndige, bede vi at erindre, at det er en heel anden Sag at styre Pantserskibene fra de lukkede Commandotaarne eller Cassematter, hvor Udsigten ofte er yderst slet, end fra et frit, paa Dækket staaende Rat.

Natten imellem den fjerde og femte April lykkedes det Brasilianerne at besætte en lille Ø lige over for Itapiru; man opkastede i Hast et Batteri, hvorfra Ilden blev aabnet den følgende Morgen, understøttet af Skibene. Lopez vilde tage Øen igjen; den tiende om Natten Klokken tre bleve to Tusinde og fem Hundrede udvalgte Tropper kastede over mod det lille Batteri; en frygtelig Kamp begyndte; et Par Pantserskibe gjorde god Gavn ved at løbe Fartøier og Flaaden ned; ikke mindre end sex Hundrede og firsindstyve Mand bleve liggende døde paa Øen, og lige ned til Corrientes, fire Mile fra Valpladsen, var Floden fuld af Liig; den paraguayanske Anfører, Romero, faldt i Spidsen for sine Folk, og næppe et Par Hundrede af hans tappre Mandskab naaede hjem; Brasilianerne mistede deres Oberst og tre Hundrede Mand.

Trods dette sidste Held var Stillingen ved Itapiru for stærk til, at der med nogenlunde Held kunde forsøges en Overgang paa dette ellers gunstige Sted, og det blev derfor i et Krigsraad bestemt, at, medens Skibene aabnede en heftig Ild paa Itapiru og Paraguayanernes forskandsede Leir, skulde Hæren passere Floden tæt ved Paraguays Udfald i den. Dette lykkedes. Henimod Slutningen af April vaiede det brasilianske Flag fra Itapiru — ikke uden meget udgydt Blod —, og Lopez havde nu Fjenden i sit eget Land.

Havde Forholdene hidtil været vanskelige for Skibene, bleve de dog endnu besværligere, da Paraguayfloden blev Krigsskuepladsen. Vel er denne Flods Leie ikke underkastet saa hyppige Forandringer som Paranas, men den er smallere, Fæstningværkerne langs Bredderne op til Humaïta vare langt betydeligere, og Lopez havde i rigelig Mængde udlagt Torpedoer og Forhindringer. Paraguays Bredder ere

af forskjellig Beskaffenhed; den høire er lav, paa den venstre hæver der sig derimod undertiden Skraaninger eller Skrænter til en Snees Fods Høide; Flodens Brede er fra sex til tolv Hundrede Fod — ved Humaïta endog et Par Hundrede Fod bredere — Alt efter Aarstiderne, paa hvilke Vandstanden kan være tolv Fod forskjellig. Om Natten er Seiladsen, ligesom paa Parana, en Umulighed, naar Farvandet ikke iforveien er oploddet og oplyst fra Baade. Strømmen er ofte meget stærk, saa stærk f. Ex., at de Skrænter, hvorpaa Humaïtas cassematterede Batterier hvile, staae Fare for at undermineres, hvorfor de støttes af uhyre Steensætninger og paa anden Maade. En Miils Vei, inden man kommer til Humaïta, begyndte Anlæget af Batterier og Forhindringer i Floden. Disse sidste bestode, foruden af Torpedoer, af Estacader eller udspændte Kjæder, der bleve baarne oppe af Baade eller Smaaskibe, og bag ved disse havde talrige Chataer deres Tilholdssted.

Det første Batteri, Curuzu, om hvilket Brasilianerne ikke havde nogen nøiagtig Underretning, flankerede den første Række Forhindringer. Batteriet var armeret med tolv Stykker Skyts af forskjellig Kaliber, og ganske kort herfra, længere op ad Floden, var det andet Batteri, Curupaïty, anlagt ovenfor nok en Række Forhindringer. Dette Anlæg var af betydelig Størrelse og armeret med sex og halvtredsindstyve, — nogle Beretninger nævne kun det halve Antal — svære Kanoner.

Humaïta, der ligger ved en skarp Bøining, er en storartet, stærkt forskandset Leir, men da vi blot have med Floden at gjøre, skulle vi anføre, at efter et fransk Opmaalingskaart, vi have for os, var der allerede 1859 monteret et Hundrede og halvtredsindstyve Kanoner i to store cassematterede Batterier og i tolv aabne Batterier. Bestykningen bestod nu af over et Hundrede og firsindstyve svære Kanoner, der beherskede Floden. Brasilianerne uafvidende var der yderligere paa Flodens høire Bred — de tidligere nævnte

Værker laae alle paa den venstre Bred — ovenfor Humaïta ved Timbo opkastet et Batteri paa tolv svære Kanoner.

Forbi disse Batterier, oven eller gjennem disse Forhindringer og op ad denne Flod skulde de brasilianske Orlogsmænd!

Efter flere blodige Træfninger tillands, hvori Paraguayanerne gjerne havde Fordelen, besluttedes et forenet Angreb paa Curupaïty. Den første September løb en Afdeling af den brasilianske Flaade ind i Paraguay med Landgangstropper ombord. Næste Morgen, da de forreste Skibe kun vare en halv Miils Vei fra Curupaïty, angrebes de pludselig af en levende Kanonild fra et maskeret Batteri; det var Curuzu, hvis Kanoner næsten vare skjulte af en foran liggende Kratskov. Skibene svarede strax, men deres Ild var uden videre Virkning, da Fjenden var dækket af Skoven. Flaaden leed derimod betydeligt: Ombord i »Rio de Janeiro« sprang en Granat mod Pantseret nær ved en Port; ti Mand bleve saarede og dræbte i det cassematterede Batteri, men dette var kun Forspillet til en større Ulykke, da det samme Skib kort efter stødte paa to Torpedoer paa engang og øieblikkeligt sank med hele sin Besætning. Et Træskib blev ødelagt, og et Bombardeerskib, der blev lækt under Skydningen, sank. Flere af Pantserskibene havde betydeligt Havari, og en Kanonbaad fik Maskinen ødelagt af en Granat, der sprang i den ene Kjedel.

Med betydeligt Tab tog imidlertid Tropperne Curuzu med Storm, men først, efter at Paraguayanerne havde fornaglet det sværeste Skyts og trukket det lettere med sig. Flaaden gik tilankers lidt nedenfor Curuzu, hvor den en fjorten Dages Tid efter blev overfalden af en orkanagtig Storm, der gjorde Skibene endeel Skade.

Det første Forsøg paa at trænge op ad Floden var saaledes løbet høist uheldigt af; den første Forhindring var ikke naaet, og Torpedoer og et forholdsviis lille Landbat-

teri havde allerede gjort Escadren stor Skade, uden at den havde opnaaet noget egentligt Resultat.

Efter at Veiret havde faaet en roligere Charakteer, indtog Escadren under Admiral Tamandaré den to og tyvende September om Morgenen en Stilling foran Curupaïty og aabnede Ilden Klokken syv. Henimod Middag lykkedes det Pantserskibene »Brazil«, »Tamandaré« og »Barosso« at forcere den første Forhindring uden at støde paa Torpedoer, de allierede Tropper stormede og toge endeel af Forskandsningerne, men efterat have mistet fire Tusinde Mand bleve de tvungne til at gaae tilbage til Stillingen ved Curuzu.

Escadrens Anstrengelser førte heller ikke til Noget; Skibene bleve godt commanderede og maneuvrerede under Fjendens Ild, mellem Forhindringer og Chataer; Fartøierne fiskede Torpedoer; Alt blev gjort, men Kampen var for ulige: Mod Jordvoldene maatte hvert Skud være Centrumskud mod en Kanonmunding for at gjøre nogen Skade, og Klokken halv fem om Eftermiddagen trak Skibene sig ud af Ilden, efterat flere af dem havde lidt en heel Deel af de fjendtlige Staalprojectiler, og uden at have opnaaet andet Resultat end at demontere tre Kanoner. Paa samme Tid angrebet af atten Tusinde Mand Landtropper og en Flaade bestaaende af otte Pantserskibe, to Bombardeerskibe og et større Antal Træskibe og Kanonbaade forblev Curupaïty indtil videre uindtagelig.

Slutningen af 1866 og de syv første Maaneder af 1867 bleve fra begge Sider anvendte til at gjøre de indtagne Stillinger fastere. I Mellemtiden afløste Contre-Admiral Ignacio Vice-Admiral Tamandaré i Commandoen over Flaaden, der Tid til anden bombarderede Curupaïty uden at anrette videre Skade. De Allierede bleve efterhaanden overbeviiste om Umuligheden af at tage Paraguayanernes Stilling med Storm, og i et Krigsraad blev det derfor bestemt at omgaae Stillingen for saaledes at afskære Humaïta alt Samqvem med Hovedstaden Asuncion. Til den Ende skulde

Flaaden forcere Curupaïty og angribe Humaïta fra Floden. I de første Dage af August begyndte de hertil nødvendige Landoperationer, og medens Træskibene bleve ladte tilbage ved Curuzu, gik Admiral Ignacio den femtende August med en Escadre bestaaende af ti Pantserskibe, to Bombardeerskibe og en Avisodamper op ad Floden.

Skibscheferne havde Ordre til at løbe forbi Curupaïty under fuld Fart med lukkede Kanonporte uden at løsne et Skud. Nogle Torpedoer var det lykkedes Admiralen at faae opfiskede, og om andres Beliggenhed havde han i Forveien skaffet sig Underretning. Da Skibene ankom foran Curupaïty, bleve de modtagne af den voldsomste Ild, men vare alle, med Undtagelse af »Columbo«, saa heldige at slippe forbi. Lige ud for Forterne fik dette Skib Skud i Skruen, men Admiralen gav øieblikkeligt »Silvado« Ordre til at tage sin Kammerat paa Slæb, og denne vanskelige Maneuvre udførtes med Hurtighed og Præsicion under en Regn af Kugler og Kardætsker. Dog dette var ikke det eneste Uheld: Chefen paa »Tamandaré« lod, da han troede sig udenfor Skudvidde, en Port aabne for bedre at kunne see sig om. I samme Øieblik slog en Kugle an mod et af Portens Hjørner; Splinter og Jernstumper fløi ind i Cassematten og saarede eller dræbte tretten Mand. Chefen mistede den ene Arm og blev desuden saaret i Hovedet, men det Værste var, at Maskinen blev beskadiget. »Silvado« og »Herval« kom imidlertid hurtigt til Hjælp og slæbte »Tamandaré« videre. Naar man undtager disse Uheld, kom Escadren uden betydelige Havarier og uden at støde paa Torpedoer forbi Curupaïty, og Klokken elleve om Formiddagen begyndte den at bombardere Humaïta. Skibene ankrede med Spring paa den høire Side af Floden, i Læ af en lille Ø, saa at de vare meget vanskelige at træffe for Fjenden; atten Hundrede Fod fra Ankerpladsen, længere op ad Floden, var den omtalte Kjæde udspændt.

Imidlertid var Skibenes Stilling her høist usikker. Da

Lopez beholdt Curupaïty besat, saae Brasilianerne sig nemlig aldeles afskaarne fra al Forbindelse ad Flodveien, og for at vanskeliggjøre et muligt Tilbagetog blev der udlagt talrige Torpedoer. Ignacio blev derfor nødt til at anlægge en Vei gjennem Chacoørkenen, der ligger paa Paraguayflodens høire Bred, og til at slaae forskjellige Broer over Floden, der her har et meget bugtet Løb. Armeen havde imidlertid besat enkelte Punkter ovenfor Humaïta, men Lopez gav den saa meget at bestille, at der for det Første ikke blev Tale om at gaae mod Asuncion.

Flaaden vedblev Bombardementet mod Humaïta, hvis forskjellige Bygninger lede en Deel, men Intet i Forhold til den Regn af Bomber, Granater og Kugler, som bleve kastede mod Stillingen, og efter et Bombardement paa et Hundrede og ti Dage var det væsentligste Resultat, Pantserskibene havde opnaaet, det, at have ødelagt et Par af de Pontonner, der bare den over Floden udspændte Kjæde. Samqvemmet med den øvrige Flaade igjennem Chacodistrictet gik sin uforandrede Gang, og man anlagde endog et lille Stykke Jernvei for at gjøre Forbindelsen regelmæssigere.

Endelig ankom tre af de med Længsel ventede smaae, lavtgaaende Monitorer, der fra Rio vare blevne slæbte til la Plata Floden, og man begyndte igjen at optage de Operationer, der skulde afskære Humaïta den vigtige Tilførsel fra Asuncion ad Flodveien; man erindrer, at Hovedstaden laa ikke mindre end halvtredsindstyve Mile længere inde i Landet.

Netop, som Monitorerne »Para«, »Alagoas« og »Rio Grande« ankom, i Begyndelsen af Februar 1868, steg Vandet syv til otte Fod, og da Regjeringen tilmed stadigt sendte indtrængende Ordrer til at fremskynde Krigen, besluttede man sig til, at en Division bestaaende af tre Monitorer og tre Pantserskibe skulde forsøge paa at dampe forbi Humaïta. Monitorerne skulde først alene gaae forbi Curupaïty for at støde til de øvrige Pantserskibe, der, som vi

have seet, laae tilankers lidt nedenfor Humaïta. Det første Forsøg paa at forene sig med Admiral Ignacio strandede paa Grund af, at Maskinerne arbeidede slet og som Følge af Vanskeligheden ved at styre med Klartskibsrattet. Efter at disse Ulemper vare afhjulpne saa godt, det lod sig gjøre i Hast, lettede Monitorerne en mørk og regnfuld Nat den trettende Februar og dampede op ad Floden, idet de holdt sig nær til den høire Flodbred. Paraguayanerne opdagede Fjenden eg søgte at genere hans Bevægelser, men kun »Rio Grande« blev truffet et Par Gange uden at tage nogen videre Skade. Efter i en Times Tid at have været udsat for Ilden fra Batteriet vare de udenfor Skudvidde og forenede sig med Admiral Ignacio. Under Forbifarten havde Træskibene nærmet sig Curupaïty og søgt at aflede Opmærksomheden ved at beskyde Batteriet.

I fem Dage arbeidede nu de forenede Pantserskibes Haandværkere paa yderligere at afhjælpe Monitorernes Mangler, og den attende var alt klart til at forsøge Vovestykket. Hvad Flodforhindringerne angik, saa havde heldigviis den stærke Strøm, som Paraguayflodens pludselige Stigen foranledigede, gjort dem betydningsløse, idet nogle af Pontonnerne vare blevne revne bort, og Kjæden laa nu omtrent tolv Fod under Vandet, saa at Skibene kunde flyde over dette for Skrue og Skrog saa farlige Sted. Udførelsen af det ærefulde Hverv blev betroet til Commandeur Carvalho, og hans lille Afdeling bestod af følgende Pantserskibe: Cassematskibet »Barosso« med Monitoren »Rio Grande« paa Slæb; dernæst Taarnskibet »Bahia«, Standerskib, med »Alagoas«, og endelig Cassematskibet »Tamandaré« med den tredie Monitor »Para« paa Slæb.

Ved Midnatstid mellem den attende og nittende Februar paa samme Tid, som de tilbageblevne Pantserskibe: »Brazil«, »Lima Barros«, »Columbo« og »Silvado« aabnede en heftig Ild mod Landbatterierne, lettede Skibene og styrede dristigt op ad Floden, men ikke saa snart bemærkede

Paraguayanerne Bevægelsen, førend de paa Kysten tændte store Baal, der foruden at gjøre Skibene synlige for Landartilleristerne, tillige blændede Chefer, Lodser og Roergængere. Enhver, der blot en mørk Nat har lagt til ved Kjøbenhavns Toldbod og saaledes seet, hvorledes et Par Gaslygter kunne virke forstyrrende paa Bedømmelsen af Omgivelsernes Beliggenhed, vil nogenlunde kunne gjøre sig et Begreb om den lille brasilianske Escadres vanskelige Opgave: Mørke, blændende Blus, Tanken om hvert Øieblik at træffe paa Torpedoer, Muligheden af, at en Slæber kunde springe eller blive skudt over og saaledes bringe Uorden blandt Skibene lige under en heftig Artilleriild fra Forter, der kun vare nogle faa Hundrede Alen fjerne, vare de Farer, der skulde overvindes, og beundringsværdigt smukt udførte Søfolkene deres Hverv.

Klokken halv fem om Morgenen var Humaïta passeret af alle Skibene med Undtagelse af »Alagoas«, der havde faaet Slæberen skudt over; efter forskjellige Gjenvordigheder var dog ogsaa denne lille Monitor udenfor Skudvidde. Men Glæden over at være kommen nogenlunde heelskindet forbi Humaïta — vi skulle strax omtale de forskjellige Skibes Passage lidt nøiere — kjølnedes betydeligt, da et Batteri, der var anlagt paa den høire Bred, og om hvilket Escadren ikke havde nogensomhelst Anelse, aabnede Ilden. Det var Timbo-Batteriet, armeret med tolv svære Kanoner, der nu ved høilys Dag skulde passeres paa kort Hold, og, som vi øieblikkelig skulle see, gjorde disse tolv Kanoner mere Skade end alle Humaïtas. Dog Lykken var Brasilianerne god, og den lille Escadre naaede, rigtignok med betydelige Havarier Byen Tuyi, nogle Mile længere op ad Floden, hvor det der staaende brasilianske Armeecorps modtog sine Kampfæller med den meest levende Begeistring.

Som ovenfor berørt løb denne betydningsfulde Expedition ikke af uden talrige og meget alvorlige Havarier for de sex Skibe; det er imidlertid interessant at see, hvilken

Modstandskraft disse ufuldkomne, smaae Leilighedspantserskibe vare i Besiddelse af; thi vel benyttede man Natten til at forcere Flaaden, men ikke destomindre havde man paa meget kort Hold været udsat for Ilden fra mere end et Hundrede og firsindstyve Kanoner, for største Delen otte og tresindstyve-pundige og nogle et Hundrede og tyvepundige, og vi ville derfor nu følge hvert enkelt Skibs Maneuvre, støttet paa officielle Chefsrapporter.

»Barosso«s Chef, der slæbte »Rio Grande« havde havt den ypperlige Idee at anbringe et Talerør mellem begge Skibene, hvilket selvfølgelig meget lettede den samlede Maneuvre, saa meget mere, som Monitoren just ikke udmærkede sig ved god Styring. Tiltrods for Skibenes Langsomhed vare de allerede Klokken et Qvarteer over fire klar af Humaïta. »Barosso« blev kun truffet to Gange og »Rio Grande« en eneste Gang. Klokken tre Qvarteer paa otte blev Timbo-Batteriet passeret, og et mærkeligt Held fulgte disse to Skibe, da »Barosso« kun blev ramt af ti Projektiler, og hele Skaden beløb sig til Tabet af et Anker, Skorstenen gjennemskudt og nogle Buler i Pantsret. Monitoren mistede ogsaa et Anker, som en Kugle slog over i tre Stykker.

Standerskibet »Bahia«, der havde »Alagoas« paa Slæb, styrede meget slet med sit Klartskibsrat og begyndte strax i den haarde Strøm med at løbe »Alagoas« paa Grund og med at rage ombord i »Columbo«, der fik endeel Havari. Udfor Humaïta blev Slæberen skudt over, og overladende Monitoren til sig selv var »Bahia« ovenfor Humaïta Klokken halv fem og passerede Timbo Klokken syv. Standerskibet blev truffet af ialt to og fyrretyve Projectiler, der ikke foraarsagede videre Skade; en Kugle gik gjennem Cassemattens Tag og slog mat ned ved Siden af Ratlinen.

Det var lige ved Flodforhindringen, at »Bahia« forlod Monitoren, der uden Styr af Strømmen blev ført tilbage til de øvrige Pantserskibes Ankerplads, hvor den ragede om-

bord i »Herval«. Da den var kommen klar, dampede den igjen op ad Floden, men nok engang, lige ud for det stærkeste Batteri, mistede den Styret, og Strømmen drev den igjen ned til de andre Skibe; underveis kom Maskinen nok engang i Uorden, netop som Forterne vare passerede, og Strømmen satte Skibet paa Grund. Paraguayanerne concentrerede nu al Ilden mod det lille Skib for at give det Grundskud med deres sværeste Artilleri, men Havariet paa Maskinen var hurtigt udbedret; for fjerde Gang kom Monitoren i Gang og var Klokken halv ti klar af Humaïta. Rasende over ikke at kunne ødelægge Skibet med Artilleriet, gjøre Paraguayanerne et fortvivlet Forsøg paa at entre det fra en Snees Baade, men »Alagoas« løber tre af dem isænk, skyder tre andre ned med Kardætsker og er heldig nok til at komme udenfor Timbo-Batteriets Skudvidde henimod Klokken elleve. Da Monitoren var ankommen til Tuyi, maatte den strax, frygtelig tilredt, løbe sig paa Grund for ikke at synke. Ikke mindre end to Hundrede Projectiler havde ramt Skibet, og hvor de ikke havde anrettet større Skade, var der to til tre Tommer dybe Buler i Pantseret. Flere Plader paa Taarnet bleve bragte ud af deres Leie, Boltene og Inderklædningen løsrevne, og Taarnets Omdreiningsaxe blev kløvet. Den næppe halvanden Fod høie Side af Skroget var næsten ødelagt: flere Plader paa styrbords Side vare gjennemskudte, eller Projectilerne vare blevne stikkende i Træklædningen; paa en Længde af atten Fod var hele Forbindingen ødelagt. Om Bagbord var Siden gjennemskudt af syv Projectiler, og flere Plader fandtes kløvede. Endeel Mennesker bleve saarede i Maskinen, og endelig skulle vi ikke glemme, at »Alagoas«'s saa udholdende Chef og Lodsen under hele den farefulde Seilads maatte opholde sig paa Dækket for at maneuvrere Skibet med nogenlunde Sikkerhed. Saa godt, de kunde, søgte de Dækning af Taarnet, men Chefen blev saaret af Splinter.

»Tamandaré«, der slæbte »Para«, fik en alvorlig Skade

under Humaïtas Kanoner; et Skud eller en Torpedo aabnede en betydelig Læk i Forskibet; Vandet strømmede saa voldsomt ind, at en Deel af Fyrene slukkedes under Kjedlerne, og det var kun med de yderste Anstrengelser, at Skibet kunde holdes flydende, men Chefen gav ikke Slip paa Monitoren trods den øiensynlige Fare for at synke, hvis han ikke vilde sætte Skibet paa Grund under Fjendens Kanoner. Ilde tilredte af Timbo-Batteriet, naaede »Tamandaré« og »Para« Tuyi, hvor begge Chefer løb deres Skibe paa Grund for ikke at synke.

Foruden Lækken var »Tamandaré« blevet ramt sex og halvfemsindstyve Gange: Skorsteen og Damprør vare gjennemskudte, en Kranbjælke bortskudt, et Klyds skudt i Stumper og Stykker, en Pantserplade gjennemboret til Træklædningen, et Par Projectiler vare gaaede igjennem Cassemattens Tag og havde anrettet endeel Skade indenbords, og mange Plader havde faaet dybe Buler. Blandt andre mere eller mindre betydelige Havarier havde et Skud forrykket »Para«s Vædderapparat og derved foraarsaget den Læk, der gjorde det nødvendigt at sætte Skibet paa Kysten.

Kun Halvdelen af Escadren var efter det grove Stykke Arbeide, den havde udført, kampdygtig: »Tamandaré«, »Alagoas« og »Para« stode paa Grund indtil Videre, og Escadrechefen skyndte sig derfor med at fylde »Bahia«, »Barosso« og »Rio Grande« med Kul fra de tre første for at løbe op ad Floden og vise sig foran Hovedstaden.

Den tyvende Februar lettede dissse Skibe og naaede uden videre Uheld til Asuncion, som var aldeles forladt af Befolkningen, der havde søgt Tilflugt paa en lille Ø. Et unyttigt og temmelig uskadeligt Bombardement paafulgte, indtil de fremmede Consuler heiste deres Flage, og da Armeen ikke havde nogen Styrke disponibel til at sende saa langt bort, gik de tre Skibe tilbage igjen til Tuyi. Humaïtastillingen var nu afskaaren sin væsentligste Tilførsel, men Blodet vedblev at flyde i Strømme ved de for-

skjellige frugtesløse Angreb, der fra de Allieredes Side foretoges for at vinde Terrain.

Skibene bleve liggende i de tre Escadrer, hvori Omstændighederne i Løbet af Krigen havde deelt dem: de sex Pantserskibe, der havde forceret Humaïta, ved Tuyi; Admiral Ignacio med de øvrige Pantserskibe mellem Humaïta og Curupaïty, og endelig Træskibene nedenfor Curupaïty.

Natten mellem første og anden Marts gav Paraguayanerne et nyt Beviis paa deres utrolige Dristighed ved et Forsøg paa ved Entring at erobre et af de under Admiralens directe Commando liggende Pantserskibe. Klokken elleve om Aftenen syntes en brasiliansk Patrouillebaad at bemærke et vist Røre af Folk og Baade paa den fjendtlige Flodbred, hvorom der blev afgivet Melding til Admiralskibet »Brazil« og til »Lima Barros«, Eskadrechef Costas Standerskib, der laa Fjenden nærmest. Da Admiralen forudsaae en Entring, sendte han øieblikkelig Ordre ombord til Costa at lade alle Mand blive nede i Skibet, at lukke Lugerne og kun lade en Udkigger, der var klar til at bringe sig selv i Sikkerhed, blive paa Dækket.

Næppe var der gaaet en halv Snees Minutter, førend man kunde skjelne omtrent tredive paraguayanske Baade med fem og tyve Mand i hver og en Officeer i hveranden styre mod »Lima Barros« og entre op paa Dækket. Enten nu Admiralens Ordre blev misforstaaet, eller Costa troede ved egen Hjælp at kunne afslaae Entringen, nok er det, han styrter sig i Spidsen for sine Matroser mod Fjenden, men falder øieblikkelig med kløvet Hoved. Hans Skibschef, Garcindo, optager Kampen, og i nogle faa Minutter raser det frygteligste Haandgemæng paa »Lima Barros»'s Dæk. I Mørket kan desværre det nærliggende Pantserskib »Silvado«s Chef ikke ret see, hvad der gaaer for sig, og efter Admiralens Ordre beskyder han »Lima Barros« med Kardætsker og anretter saaledes et rædsomt Blodbad mellem Ven og Fjende, indtil Admiralen giver Signal til at ophøre

med Skydningen, da han selv med »Brazil« vil lægge paa Siden af det entrede Skib og gjøre det af med Paraguayanerne, men Maneuvren løber uheldig af, og »Brazil«s Vædderapparat tilføier »Lima Barros« betydelig Skade. Entringen mislykkedes, Kampen var for ulige; men mistede Paraguayanerne største Delen af deres Folk, saa blev »Lima Barros« ubrugelig for længere Tid, og saa at sige hele Besætningen omkom deels for Fjendens Revolvere, Huggerter og Knive og deels for »Silvado«'s Kanoner.

Begivenhederne gik deres Gang. Den en og tyvende Marts lykkedes det tre Pantserskibe at sprænge en Krudtmølle i Luften og at løbe de to paraguayanske Dampskibe »Iguary« og »Taquary« i Sænk. Disse to Skibe havde hidtil vidst at undgaae alle Efterstræbelser, dækkede af Landbatterierne. Den følgende Dag opdagede en Patrouillebaad, at Curupaïty var forladt, men istedetfor Kanoner erobrede de Allierede kun Træstammer; Artilleriet havde Paraguayanerne skaffet bort itide, og endelig — Natten mellem den fire og fem og tyvende Juli 1868 — drev Hungersnøden Lopez's tappre Soldater ud af den saa ærefuldt forsvarede Humaïta-Stilling, uden at de Allierede tilføiede deres Fjender det ringeste Tab, og Kampen optoges længere inde i Landet.

Kaste vi nu et Blik tilbage paa dette Afsnit af denne endnu*) ufuldendte, blodige Krig, da giver Skibenes Virksomhed paa Floderne Anledning til en og anden Betragtning. Vel er det ikke europæiske Nationer, der med deres mere fuldkomne Krigskunst og med Nutidens mægtige Krigsmaskiner ere optraadte paa Krigsskuepladsen, men for en Deel tilhører dog Materiellet paa begge Sider den nyere Tids Opfindelser. Lopez's cassematterede Forter vare byggede af engelske Ingenieurer ligesom deres Armering for en Deel skyldte den engelske Industri sin Oprindelse; Torpe-

*) Efterat Lopez, ifølge de sidste Efterretninger fra Sydamerika, er død, maa Krigen vel antages for, idetmindste foreløbig, at være afsluttet. Red.

doer og Flodforhindringer have spillet en ikke ubetydelig Rolle i Forsvaret, og, som vi have seet, blev Størstedelen af de brasilianske Pantserskibe kjøbt i England, Frankrig og Nordamerika, og paa de brasilianske Orlogsværfter var Skibsbygningen underlagt franske Ingenieurer. Pantserskibene vare her kun et Leilighedsvaaben, der efter sin Bestemmelse maatte være i Besiddelse af mange Ufuldkommenheder i Retning af Usaarbarhed, ligesom den sværeste paraguayanske Kanon kun var hundredeogtyve-pundig, men dog viste sig kraftig nok til paa kort Hold med sine Staalprojectiler at slaae igjennem det halvfemte Tomme tykke Pantser, der endnu danner en Mængde Pantserskibes Bepantsring. Der var saaledes i alt Fald ikke nogen paafaldende Uovereensstemmelse mellem Angrebs- og Forsvarsvaabnet — og intet Sted lykkedes det Paraguayanerne paa de smalle Floder at forhindre Pantserskibene i at passere Forter, Torpedoer og Forhindringer.

Af hvilken Grund Admiral Ignacio ikke lod de tre Monitorer slæbe paa Siden af de tre større Pantserskibe, have vi ikke seet oplyst. Som bekjendt forcerede Admiral Farragut i 1864 Mobilebugten med sine Skibe, surrede to og to sammen for kun at udsætte Halvdelen af Maskinerne og Skibene for Fjendens Ild, og var dette skeet her, vilde den lille, langsomme »Alagoas« ikke i den haarde Strøm have løbet saa stor Fare for at gaae tabt. Forresten har allerede Seilskibskrigshistorien afgivet slaaende Exempler paa Muligheden af med god Vind at forcere stærkt armerede Indløb og Flodmundinger ved høilys Dag — vi tænke paa Admiral Duckworths Forcering af Dardanellerne 1807 og paa Admiral Roussin, der trængte ind i Tajoen 1831 —; Dampen og Pantseret have naturligviis i høieste Grad lettet saadanne Foretagender. Lader os til Exempel antage, at et Fort paa et Hundrede Kanoner skal passeres af en Flaade paa fem og tyve Skibe af alle mulige Størrelser paa omtrent fem Hundrede Alens Afstand. Med en rimelig Afstand

mellem Skibene i hverandres Kjølvand vil Linien være omtrent fem Tusinde Alen lang, og med blot sex Miles Fart vil Flaaden kun et lille Qvarteer være udsat for de Hundrede Kanoners Ild. Regnes nu halvandet Minut til hvert Skud, bliver det et Tusinde Skud, som skulle spredes mod en bevægelige Masse, der fylder de fem Tusinde Alen, og som yderligere kan skjule sig bag Krudt og Kulrøg. Denne Beregning, som vi laane af en fransk Forfatter, er gjort med Hensyn til de for nogle faa Aar tilbage brugelige Kanoner; Nutidens svære Skyts kan kun skyde et Skud hvert tredie til fjerde Minut, men desto farligere er naturligviis ogsaa dets Virkning. Vi have opstillet dette lille Tankeexperiment, der sikkert for en eller anden Læser klarere vil oplyse de brasilianske Orlogsmænds Opgave lige over for de paraguayanske Forter, men det var ikke Forterne alene, men ogsaa Torpedoer og Forhindringer, der skulde passeres.

Af disse to Forsvarsmidler er Torpedoen ved sin pludselige og frygtelige Virkning det virksomste, men desværre have vi ikke nøiere Underretning om de paraguayanske Torpedoer, der dog uden Tvivl have været temmelig ufuldkomne, da de sikkert ellers, om det endog lykkedes Fjenden at opfiske en Deel af dem, vilde have anrettet større Skade, end de gjorde. Det var et stort Held for Brasilianerne, at Lopez ikke havde faaet anskaffet Torpedobaade, thi disse vilde upaatvivlelig have viist sig meget brugbare netop her, naar man seer hen til, at Skibene vare tvungne til altid at ligge tilankers om Natten paa de smalle Floder; Paraguayanernes høie Grad af Dødsforagt vilde ikke have ladet det mangle paa Folk til Deeltagere i saadanne Expeditioner.

Afspærring af snevre Farvande ved Forhindringer skriver sig fra Arilds Tid; Athenienserne spærrede Piræus, ligesom baade Russerne under Krigen med Vestmagterne og Sydstaterne i Krigen mod Nordstaterne lukkede deres Havne, Indløb og Flodmundinger, deels ved sænkede Skibe og deels ved udspændte Kjæder, svære Touge, Bomme, Pælebyg-

ninger o. s. v. Den første Maade er selvfølgelig den meest virksomme, men foruden at man herved lukker Døren aldeles til for sig selv, maa man betænke de store Vanskeligheder, der ofte ved Fredens Gjenoprettelse stille sig i Veien for at skaffe disse med Steen fyldte, sænkede Skibe bort. Den anden Art Forhindringer kan vel gjøre Gavn, men foruden at disse næppe nogensinde ville kunne modstaae pantsrede Skibe, der med nogenlunde stærk Fart løbe paa dem, ville Naturforholdene ofte gjøre deres Virksomhed til Intet, og som det oftere er gaaet, have vi seet, at det ogsaa gik her, idet Flodens Stigen tillod Brasilianerne at løbe over de udspændte Kjæder, om end disse modstode Strømmens Voldsomhed. Forhindringer i Skikkelse af Net eller sammenslyngede Toug ville uden Tvivl være de fortrinligste at stille op mod Skrueskibene, isærdeleshed mod dem af disse, der ere forsynede med Dobbeltskruer.

Alle Søtidsskrifter have for Tiden Spalterne fulde af Betragtninger over Vædderangrebets Betydning, og Commandeur Barosso har da ogsaa i Slaget ved Riachuelo leveret sit Bidrag hertil — et Bidrag, der vel ikke kan maale sig med Farraguts eller Tegethoffs, men som ikke desto mindre er et Beviis paa det velfortjente Held, der ofte kroner en smuk Udførelse af en dristig Beslutning, thi sikkert havde ikke Enhver besluttet sig til at bruge et gammelt Hjulskib som Vædderskib. Det omdebatterede Spørgsmaal fik imidlertid her lige saa lidt som i Amerika eller ved Lissa nogen fyldestgjørende Løsning, da de Skibe, der hidtil ere blevne trufne af Vædderangreb, have været hæmmede i den fulde Brug af deres Maskinkraft eller Maneuvredygtighed, deels paa Grund af en eller anden Beskadigelse og deels paa Grund af snevre Farvande. Den største Vanskelighed for ved den nye Angrebsmaade at ødelægge Modstanderen træder først frem der, hvor begge Skibene have Plads nok til at maneuvrere, og dette Forhold var ikke tilstede paa Parana- eller Paraguay-Floden.

En ret interessant Fremtoning i denne Krig finde vi i, at den i Seilskibenes Tid saa yndede Entring et Par Gange har faaet sin Anvendelse her, men det er da igjen de særegne Flodforhold, der have fremkaldt den, thi Dampen har gjort denne Angrebsmaade til en Umulighed, hvor ikke netop begge de stridende Parter ville anvende den, eller hvor Farvandene ere for smaae til at undgaae den. To Gange gjorde Paraguayanerne fortvivlede Forsøg paa at entre de brasilianske Pantserskibe fra Smaabaade, men denne halsløse Gjerning mislykkedes — et Par Torpedoer havde sikkrere ført til Maalet, og Hundreder af Mennesker vilde ikke være blevne offrede til ingen Nytte. Dog Menneskeliv syntes Lopez ikke at bryde sig om, da det fortælles, at han modtog Efterretningen om det store Tab ved Riachuelo, hvor hans Folk, som altid, kæmpede med høi Grad af Tapperhed, med de Ord: »Hvad gjør vel Tabet af nogle Hundrede Mand Paraguay!«

O. Irminger.

Den sicilianske Vesper.*)

Det Hohenstaufiske Huus kom paa Siciliens Throne med Keiser Henrik VI, en blodtørstig Tyran, der til Held for sine Undersaatter dog allerede den otte og tyvende September 1197 døde i Messina.

Hans berømte Søn, Keiser Frederik II, arvede hans Riger. Denne udmærkede Fyrste, der var saa langt forud for sin Tid, at han endog beskyttede Saracenerne paa Sicilien mod Paven, regjerede med Viisdom og Retfærdighed, skjøndt ikke uden at Folket knurrede over de høie Skatter. Hans uophørlige Stridigheder med Paverne og de Modkeisere, disse skaffede ham paa Halsen, ere ligesaa bekjendte som hans sjeldne Dannelse og store Kjærlighed til Kunst og Videnskab. En Blodgang bortrev denne store Keiser den trettende December 1250 i Firenzuola i Apulien; hans Grav sees i Palermo.

Conrad IV fulgte sin Fader paa de tydske Keiseres Throne, og under hans Overhøihed styredes Sicilien af Frederik II's tappre og ædle, uægte Søn, den ridderlige, men halvt saracenske Manfred. Men det lakkede ad Enden med

---

*) Amari: La guerra del vespro Sic. — Giannone: Istoria di Napoli. — Herrera: Comentarios de los hechos de los Espanjoles etc. — Ricordano Malaspina: Istoria Fiorentina. — Sabas Malaspina: Rerum sicul. hist. — Muratori: Annali d'Italia, o. Fl.

Hohenstaufernes Magt; selv Keisernes Levetid blev kortere og kortere. Conrad døde allerede den en og tyvende Mai 1254, sex og tyve Aar gammel; hans eneste Søn var Conradin — den sidste Hohenstaufer. Langtfra at benytte sig af dennes Ungdom til at bemægtige sig Neapel og Sicilien lod den ædle Manfred Vasallerne sværge den fraværende Conradin Troskabseed, men da et Par Aar senere et Rygte om, at Conradin skulde være død i Tydskland, udbredte sig og almindelig blev troet, tilbøde Vasallerne atter Manfred Kronen, hvilken han i stolt Bevidsthed om sin Værdighed og overbeviist om Conradins Død modtog, hvorpaa han blev kronet i Palermo som Konge over begge Sicilierne.

Men Hohenstaufernes uforsonlige Fjende, Paven, hvilede ikke. Han slyngede Banstraalen mod Manfred og stræbte uafladeligt at skaffe ham nye Fjender paa Halsen. Allerede tidligere havde Pave Innocens IV tilbudt forskjellige fyrstelige Personer Manfreds Throne; nu opbød Urban IV og efter hans Død (1264) Clemens IV Alt for at formaae Carl, Greve af Anjou og Provence, Broder til Ludvig IX (den Hellige) af Frankrig, til at styrte den forhadte »Saracener«. Carl lod sig ikke længe nøde; han sluttede en Overeenskomst med Paven, svoer Vasaleed til den hellige Stol og blev derpaa i Vaticanet kronet til Konge af Begge Sicilierne den sjette Januar 1266.

Med en ikke stor, men krigsvant Hær nærmede Carl af Anjou sig Benevent. Her stod Kong Manfred med sine trofaste Saracenere, nogle Tydskere, Italienere og Apuliere. Slaget var kort, men blodigt. Da Manfred saae, at Alt var tabt, styrtede han sig ind i Fjendernes tætteste Hobe og fandt Døden. De franske Krigere kastede en Steendynge op over den faldne Helt, men Pavens Legat lod Kongeliget opgrave og henkaste paa Marken til Føde for Hundene.

Saaledes endte Hohenstaufernes Kongedømme. Men Byttet var skrækkeligt for de ulykkelige Sicilianere. Ofte havde de knurret mod deres schwabiske Herskere, selv mod

Frederik II og Manfred, naar Skatterne bleve for trykkende, men nu skulde snart deres Fortvivlelses Skrig over Carls uhørte Grusomheder og skjændige Udsugelser lyde til Himlen. Selv den græsselige Henrik VI kom ikke Carl nær i Blodtørst og Rovbegjærlighed.

Med Huset Anjous Thronbestigelse fik Guelferne atter Magten, og de undertrykte Ghibelliner kastede deres Øine paa Conradin. Denne ulykkelige Ynglings Skjæbne er bekjendt. Han blev overvunden ved Tagliacozzo (August 1268) fangen paa Flugten, og hans Hoved faldt paa Torvet i Neapel den ni og tyvende October 1268. Og nu gav Carl først sin Grusomhed frit Løb. Romerne havde tidligere udnævnt ham til Senator, men senere atter frataget ham denne Værdighed. Det maatte hævnes. Alle de Romere, der fandtes i Conradins slagne Hær, lod han indespærre i et Huus og levende brænde. Dernæst kom Touren til Hohenstaufernes Tilhængere. Kongen og hans Mordsvende røvede, myrdede, blindede og martrede Slagtoffrene, og værst gik det de ulykkelige Sicilianere, der havde erklæret sig for Conradin. Til dem sendte Tyrannen de vildeste af sine Bøddelknægte, og Guillaume de l'Estendard, »grummere end Grusomheden«, som Sabas Malaspina kalder ham, skjændede det franske Navn ved sin umenneskelige Blodtørst. Agosta havde ved sine Borgeres heltemodige Tapperhed længe forsvaret sig. Ved Forræderi faldt den endelig i de Franskes Magt, og disse skjændte og brændte i Staden og besudlede hvert Huus med Mord, Utugt og Plyndring. Blodet flød i Strømme henad Gaderne, Qvinders og Børns Jammerskrig steg mod Himlen, men Intet rørte dette Umenneskes Steenhjerte. Han lod en Bøddelknegt af gigantisk Kraft hente, og Agostos fangne og lænkede Helte bleve førte frem for denne. Med et bredt Sværd øvede han sit Rædselsværk; naar hans Kæmpekraft trættedes, rakte man ham uhyre Kander med Viin, som han drivende af Blod og Sved tømte for derpaa med fornyet Kraft at fortsætte sit skrækkelige

Arbeide. Trindt om ham laae Dynger af afhugne Hoveder og blødende Kroppe, og i mange Timer varede dette rædsomme Slagteri. Ikke een Sjæl i Agosta blev ilive; de Faa, der undslap fra Guillaume de l'Estendards Bøddelhænder, flygtede til Kysten og ilede ombord paa et lille Fartøi, som gik tilbunds med Mand og Muus. Mange Aar derefter var Agosta en Hob Ruiner, øde, ubeboet, et Rædselens Sted — og saa bebreider man Sicilianerne Vesperhævnen!

Paa Mordscenerne i Agosta fulgte der lignende andre Steder. Overalt randt Strømme af Blod. Conrad Capece, en berømt Kriger og Tilhænger af den myrdede Conradin, blev forladt af sine Folk og overgav sig frivilligt til Guillaume de l'Estendard; denne stak hans Øine ud, slæbte ham til Catania og lod ham hænge. Samme Skjæbne ramte hans Brødre i Neapel og utallige Andre. I deres Fortvivlelse vendte Sicilianerne sig til Paven, og Clemens formanede virkelig ogsaa Carl til »at være en Konge og Hyrde for sit Folk, ikke en Tyran og Ulv,« men det frugtede Intet; Carl spottede Paven og hans Raad og svang Svøben over de Undertryktes Hoveder med endnu større Grumhed. Vel skyldte han Paven stor Taknemmelighed, men denne Følelse kjendte hans Hjerte ligesaa lidt som andre menneskelige Følelser. Tiltrods for den Eed, han havde aflagt til Paven, krævede han Skat af Geistligheden, plyndrede Kirkens Gods, forulempede Tempelherrer og Hospitaliterriddere, som kom til hans Land, forbød sine Undersaatter at handle paa Pavens Stater og negtede at tilbagegive den hellige Stol Havneretten over Cefalu, Patti og Catania. Pavens Venskab for Carl kjølnedes derfor hurtigt og kjendeligt.

Kongen havde vel qvalt Sicilianernes Oprør i Blod, men de ulykkelige Indbyggeres Lidelser tiltoge desuagtet hver Dag; thi tilgive kunde denne uværdige Broder til den hellige Ludvig ikke. De franske Herrer, der havde fulgt ham did fra Anjou og Provence, Officerer, Soldater, Carls Creditorer og hans egen umættelige Rovbegjærlighed skulde

nu tilfredsstilles paa Undersaatternes Bekostning. Ethvert indbringende offentligt Embede, hver kirkelig Præbende blev nu frataget Ihændehaverne og besat med hans Creaturer. Alle Lehn, Domainer, Baronier og Eiendomme, der tilhørte Manfreds og Conradins Tilhængere, bleve dem fratagne og givne til Kongens Mænd. Den kongelige Fiskal og en heel Bande gridske Sporhunde vare uafladelig paa Jagt efter Godser og Eiendomme, der under et eller andet Paaskud kunde røves, og Rovet fordeelte Carl mellem sine Trofaste, der atter bortforlehnede mindre Dele af det Ranede til deres Krigsknægte. I kort Tid var derfor det ulykkelige Land bastet og bundet af utallige fremmede Herrer, raae og haarde Krigere, uden Følelse for Ret og Skjel, som kun tænkte paa hurtigst muligt at berige sig, som haanede og foragtede de Overvundne, pinte, plagede og udsugede dem paa enhver optænkelig Maade og saaledes selv fremskyndede den frygtelige Dag, der skulde bringe de Mishandlede Befrielse og Hævn for tolv lange Aars Lidelser.

For end yderligere planmæssigt at udsuge Folket lod Kongen istedetfor de gamle hohenstaufiske Keisergylden slaae hele og halve Guld-Caroliner af samme Værdi; men skjøndt disse, som Guld, vare foranderlig Cours underkastede, fastsatte han dog selv en bestemt, urokkelig, meget høi Cours for dem og Dødsstraf for hver den, der nedsatte Coursen. Udgav eller modtog Nogen en Carolin for ringere Værd end den af Kongen bestemte, blev hans Gods confiskeret og hans Haand afhugget; men, var han ikke Handelsmand, blev han brændemærket paa Panden med en gloende Carolin. Hvert Aar, ja undertiden flere Gange aarlig lod han i Brindisi og Messina slaae Sølvpenge, der næsten blot bestode af Kobber, gav dem en bestemt, overdreven høi Værdi og tvang Folket til imod dem at bortbytte det Guld og Sølv, af hvilket det endnu maatte være i Besiddelse. Tusinder bragtes herved til Bettelstaven, Handel og Vandel

standsede, og Elendighed og Fortvivlelse greb mere og mere om sig.

Handelen med Salt, Korn og andre Livsfornødenheder gjorde han til et kongeligt Monopol. Flere af Kronens Herligheder, navnlig Tolden, forpagtede han bort for uhyre Summer. Fandtes der ingen Lysthavende, og det hændtes ofte, tvang han rige Borgere til at overtage Forpagtningen af de forskjellige Herligheder, og det paa saa uhørte Betingelser, at de inden kort Tid vare Stoddere. Ofte beskyldte han falskelig rige Mænd for Underslæb, Forræderi eller lignende Forbrydelser og lod dem for Penge kjøbe sig frie for en Straf, de ikke havde fortjent. Kronens store Domainer og Jordegodser tvang han velhavende Landmænd til at modtage i Forpagtning paa saadanne Betingelser, at de efter tre, fire Aar maatte gaae Landet rundt med Tiggerposen paa Ryggen. I Sandhed, end ikke en Tiberius forstod bedre at udsuge!

Overalt strakte Kongens umaadelige Vildtbaner sig, og han forøgede stedse deres Antal og Størrelse ved uden ringeste Erstatning at fratage Bønder og Landeiendomsbesiddere Marker og Viinbjerge, som han lod beplante med Skov og indrette til Dyrehaver. Jagtlove bleve givne, imod hvilke Vilhelm Erobrerens vare milde, og Baronerne og de Mægtige fulgte i dette som i alt Andet Kongens Exempel. Ogsaa de havde jo Hals- og Haandsret over deres ulykkelige Undersaatter. Dommerne trindt om i Landet forjog han og besatte deres Embeder med sine Creaturer. Da disse ikke alene ingen Løn fik, men endog maatte betale Kongen en klækkelig Afgift, saa solgte de Retten for Penge, saa at den Fattige — og det var inden kort Tid de fleste Sicilianere — uden Naade var hjemfalden til de meest barbariske Straffe. Rundt om i Landet oprettedes der Inqvisitionstribunaler, der skulde opspore og straffe Manfreds og Conradins Tilhængere; ja, Kongen gav endogsaa en Lov, hvorved han forbød de Skyldiges Sønner at gifte sig, som

var det vilde Dyr, man ikke uden Fare kunde lade formere sig. Ret og Retfærdighed var intetsteds at faae, thi Kongen var døv for alle Forestillinger og stødte haanligt dem bort, der knælende bade om deres Ret, eller han lod dem pidske og kaste i Fængsel for deres Uforskammethed. Forgjæves skrev, formanede, advarede Clemens, forgjæves sendte han en Legat til ham, ja formaaede endog den hellige Ludvig til at tale Tyrannen tilrette; forgjæves truede Gregor X ham med Himlens Vrede og fratog ham Toscana; — Carls Trods og Overmod kjendte ligesaalidt Grændser som hans Grusomhed og Rovbegjærlighed.

I November 1277 besteg Cardinal Johan Gaëtano af Orsini under Navnet Nicolaus III St. Peters Stol. Han var en myndig og energisk Mand, men Historieskriveren Giannone har udentvivl Ret, naar han strengt dadler hans Havesyge og bebreider ham hans overdrevne Rundhaandethed mod hans talrige og begjærlige Slægtninge. En af disse ønskede at ægte en Datter af Prindsen af Salerno, Carls ældste Søn, og Paven forlangte derfor Kongens Samtykke til dette Giftermaal. Men den overmodige Tyran spottede Paven og sagde: »Han har jo røde Sko, og hans Slægts Herredømme ender ved hans Død; ei sømmer det sig, at Frankrigs kongelige Blod fornedrer sig saa dybt!« Da Paven erfarede dette, blev han optændt af den heftigste Forbittrelse mod Carl, men denne lod haant om Pavens Vrede og foragtede hans Trusler, optaget, som han var, af sine store Rustninger for at styrte Keiseren i Constantinopel, Michael Palæologus, fra den græske Throne. I Constantinopel rustede man sig af al Magt for at møde den truende Fare; men der indtraf snart efter Begivenheder, som bleve skjæbnesvangre for Carl og kostede ham det skjønneste af alle hans Lande.

Den uforsonligste af Carls mange Fjender var uden-

tvivl Constanze, Manfreds Datter, gift med Kong Peter III af Arragonien. Hun, det sidste Skud af Hohenstaufernes mægtige Stamme, syntes at have arvet sine berømmelige Forfædres Kraft og Energi og nærede et brændende Had til Manfreds og Conradins Overvinder. Hendes Bønner og Taarer havde imidlertid endnu ikke kunnet bevæge Kongen, hendes Ægteherre, til at gribe til Vaaben for at hævne de sidste Hohenstaufere; thi Peter var vel en indsigtsfuld og klog Fyrste — Muratori kalder ham den forslagneste Mand i Europa — men han var langsom til at fatte en Beslutning, skjøndt han hverken skyede Vold eller Mord*) for at naae sit Maal, naar hans Beslutning først var tagen. Men Arragonien var et lille, fattigt Rige, og Peters Magt som alle arragoniske Kongers meget indskrænket. Carl derimod herskede med despotisk Myndighed over rige og mægtige Lande, hans Hær var krigsvant og ypperlig udrustet, han selv en erfaren Kriger, og Peter indsaae derfor meget godt, at under almindelige Omstændigheder kunde Udfaldet af en Kamp mellem dem ikke være tvivlsomt.

Men ved det arragoniske Hof levede to berømte og indflydelsesrige Mænd, som ivrigt understøttede Dronning Constanzes Bestræbelser, Roger Loria og Johan af Procida. Den Første, Calabreser af Fødsel, havde maattet flygte fra sit Fædreland for Carls Drabanter, og hans rige Godser vare confiskerede. Johan af Procida var født eller idetmindste opdraget i Salerno, hvor han ved den derværende berømte medicinske Skole havde uddannet sig til en dygtig Læge. Han var en for sin Tid lærd Mand, hjemme i Latin og Græsk, og havde skrevet en Bog om Oldtidens Moralphilosophi. Efter et upaalideligt Sagn skulle hans Hustru og Datter være blevne skjændede af Franskmændene og hans

*) Som Infant havde han ladet sin Broder Fernando Sanchez, der havde fornærmet ham og i det Hele var ham iveien, gribe og drukne.

Søn dræbt, da han vilde forsvare dem. Som Tilhænger af Manfred og Conradin var han erklæret fredløs og hans Gods, deriblandt den ham tilhørende Ø Procida, confiskeret. Selv havde han søgt Tilflugt hos Dronning Constanze, der kjendte og skattede hans Troskab mod de sidste ulykkelige Hohenstaufere. Ogsaa Kong Peter satte stor Priis paa ham og gav ham flere Forlehninger. Disse to Mænd opmuntrede uafladeligt Peder til at drage Sværdet; de skildrede ham Siciliens og Neapels Utilfredshed, Carls blodige Tyranni, Pavens Forbittrelse, den græske Keisers Frygt, der vilde bringe ham til at yde rigelige Subsidier, og det lykkedes dem ogsaa virkelig tilsidst at vinde Kongen for deres Planer.

Medens denne nu rustede sig af alle Kræfter, gik Procida i Aaret 1279 til Constantinopel, hvor han havde en Sammenkomst med Keiser Michael, der hvert Øieblik ventede et Indfald i sit Land af Carl og derfor med Glæde lovede hundrede Tusinde Unzer Guld i Subsidier, naar Kongen af Arragonien ved at aabne et Felttog i Neapel eller Sicilien kunde fordele det truende Uveir. Dernæst drog Procida, forklædt som Minoritermunk, til Sicilien, traadte der i Forbindelse med Gualtiero da Celtagirone, Alaimo da Lentini og andre mægtige Baroner, aabenbarede dem sine Planer og fik, skjøndt ikke uden Møie, disse modige, men forkuede Mænd til at gaae ind paa sine Ideer. Stedse skjult under Munkekutten søgte han derpaa Audiens hos Pave Nicolaus og fandt hos ham den største Redebonhed til at træde i Forbindelse med Carls Fjender. Paven skal endog skriftlig have bestyrket Kong Peter i hans Forehavende og tildeelt ham Investitur over Sicilien. Nu ilede Procida til Arragonien og meddeelte Kongen, hvad han havde udrettet, og medens Peter drev paa Rustningerne, drog den utrættelige Mand igjen til Italien, havde en ny Sammenkomst med Paven og med de sicilianske Baroner, gik derfra med en venetiansk Galei til Constantinopel, hvor Subsidietractaten og

endnu en Tractat om en Familieforbindelse mellem det græske og arragoniske Hof bleve undertegnede. En af Keiser Michaels Hofmænd, Accardo, der medførte tredive Tusinde Unzer Guld af de lovede Subsidier, afseilede derpaa tilligemed Procida til Arragonien.

Men i Mellemtiden var Pave Nicolaus død. Procida erfarede dette paa Reisen af et pisansk Skib, men holdt det hemmeligt for Accardo. De landede paa Malta, hvor de traf sammen med de sicilianske Baroner, i hvem Procida paany med kraftige og begeistrende Ord maatte sætte Mod. Endelig kom de til Arragonien, hvor Kongen med Glæde modtog den græske Gesandt og de medbragte Penge og derpaa yderligere paaskyndede sine Udrustninger. Skjøndt disse bleve drevne med den største Hemmeligsfuldhed, kunde de dog ikke længe forblive ubekjendte. Kongerne af Frankrig, af England, af Castilien, af Majorca lode forespørge, hvad disse store Krigstilberedelser havde at betyde, og hvem de gjaldt. Men det var umuligt at faae noget Tilforladeligt ud af den snue Arragonier; den almindelige Mening var dog, at de vare møntede paa de Vantroe, og Maurerne paa Afrikas Kyst rustede sig derfor ogsaa af al Magt. Ogsaa Carl af Anjou stræbte at udforske Peters Hensigter; maaskee havde han en Anelse om, at det gjaldt ham, da han ikke var uvidende om det brændende Had, Dronning Constanze nærede til ham som en Følge af at hun var den retmæssige Arving til Neapel og Sicilien, og om, at Conradin fra Skafottet havde kastet sin Handske med Bøn om at bringe den til Kong Peter af Arragonien, hvem han saaledes indsatte til sin Arving. Men da alle hans Bestræbelser for at komme under Veir med de spanske Rustningers egentlige Øiemed vare frugtesløse, blev han forbittret og udraabte med sædvanlig Raahed: »Jeg veed nok, at denne Peter er en Løgner og Bedrager; men lad ham kun beholde sin Hemmelighed for sig selv! Carl af Anjou foragter et saa elendigt Rige og en saadan jammerlig Tiggerkonge!«

Med Pavevalget gik det kun langsomt, da de italienske Cardinaler af al Magt kæmpede mod den franske Indflydelse. For at gjøre en Ende paa Sagen greb Carl til voldsomme Forholdsregler. Han ophidsede Pøbelen i Viterbo, saa at den med Magt forjog tre Cardinaler af Familien Orsini fra Conclavet. De Tiloversblevne lod Carl indespærre og give Vand og Brød, medens han hemmelig lod de fransksindede Cardinaler forsyne med mere nærende Spiser, for at de desbedre kunde holde ud i Kampen. Ved slige uværdige Rænker vandt han Seir, og den to og tyvende Februar 1281 blev den ham hengivne Simon af Tours, Cardinal Sta. Cecilia, valgt til Pave under Navnet Martin IV. For at udforske den nye Paves Sindelag sendte Kongen af Arragonien et Gesandtskab til ham, der skulde ønske ham til Lykke og andrage om Munken Raimund da Peñafortes Canonisation. Men Martin svarede barsk, at Kongen af Arragonien ikke maatte vente nogen Naade af den hellige Stol, før han betalte Tribut til denne. Peter var saaledes fuldkommen paa det Rene med, hvad han kunde vente sig af den Pave.

Imidlertid var Elendigheden i Neapel og Sicilien ved Carls uhyre Rustninger mod Constantinopel stegen til det Høieste, og de ulykkelige Øboere besluttede i deres Fortvivlelse endnu engang at anraabe Pavens Mægling mellem dem og deres ubarmhjertige Undertrykkere. De sendte derfor Bartholomæus, Biskop af Patti, og Munken Bongiovanni til Martin IV. Ved Pavehoffet, i Carls Nærværelse, begyndte Biskoppen sin Tale med de Ord: »Herre, forbarm dig over mig, min Datter plages ilde af Djævelen!«*) og

*) Med denne besynderlige, men i hine Tider ikke ualmindelige Anvendelse af Skriftens Ord kan jevnføres Carl den Dristiges Søsters Udraab, da hun stod ved Ludvig XI's Grav: „Herre, havde Du været her, var min Broder ikke død!" — Ligesaa Begyndelsen af Dominicaneren Caccinis Angrebsprædiken mod Galilei og hans Disciple, der med den nysopfundne Kikkert gjennemspeidede Himmelrummet: „Hvi staae I og stirre op imod Himlen, I galilæiske Mænd?" — Utile dulci!

skildrede derpaa under Taarer og Veeklager sit Fødelands sørgelige Forfatning. Men Paven forblev taus, og den forbittrede Carl lod de tvende Geistlige gribe og fængsle. Munken maatte i lang Tid vansmægte i et usselt Fangehul; Biskoppen bestak Fangevogteren og flygtede.

Imidlertid kom Paaskefesten. Indbyggerne i Palermo vare Langfredag forsamlede i Guds Huus til Bøn og Andagt. Da styrtede Skatteopkræverne under Raabet: »Betaler, I Kjættere, betaler!« ind i Kirkerne, slæbte med Magt dem bort, som vare Afgifter skyldige til Kongens Kasse og kastede dem i Fangehullerne. Men det var ogsaa deres sidste Voldsdaad: faa Dage efter brød Uveiret løs i hele sin frygtelige Styrke.

Noget udenfor Palermo staaer paa Høien Oreto en Kirke, der er indviet til den Hellige Aand, og som i hine fjerne Tider hørte til et Cistercienserkloster. I vore Dage er dette Gudshuus omgivet af en i Slutningen af det attende Aarhundrede anlagt Kirkegaard, men fordum var her en frodig Eng, hvor Palermitanerne i fredelige og lykkeligere Tider pleiede at samle sig til Dands og Lystighed. Tirsdagen den en og tredivte Marts 1282 var ligeledes en stor Menneskemasse samlet her, og Vesperklokkerne løde fra de nærliggende Kirketaarne. Da indfandt der sig pludselig et Antal af omtrent to Hundrede Franskmænd, der paa sædvanlig Viis med overmodig Brutalitet fornærmede Mændene og med fræk Tale og uteerlige Gebærder insulterede Qvinderne. Besindige Mænd søgte med Rolighed at formaae Urostifterne til at forføie sig bort, men Skjældsord og Slag var den Løn, de høstede derfor. Blodet begyndte at koge i Sicilianernes Aarer, og da en kaad Franskmand, Drouchet eller Drouet, under Paaskud af at søge efter skjulte Vaaben*) fornær-

*) Det var naturligviis strengt forbudt Sicilianerne at bære Vaaben.

nærmede en ung, smuk Pige*), der støttede sig til sin Brudgoms Arm, brød den længe ulmende Forbittrelse ud i lyse Flammer. »Død, Død over Franskmændene!« raabte den fornærmede Piges Elsker ude af sig selv af Raseri, og en ubekjendt Yngling styrtede frem af Hoben, vristede Sværdet af Drouchets Haand og stødte ham ned. Kraftige Exempler opflamme ofte mere end Ord og Fornuftgrunde, og under Raabet: »Død over Franskmændene!« styrtede Sicilianerne bevæbnede med Stene, Knipler og Knive løs paa deres Fjender. De Franske trak fra Læderet og forsvarede sig tappert; men Kampen var snart forbi; mangen tapper Sicilianer havde maattet bide i Græsset; »men«, siger Amari, »af Franskmænd var der to Hundrede, og disse to Hundrede faldt!«

Nu ilede Hævnerne dryppende af Blod til Staden og berettede, hvad der var skeet. »Død, Død over Franskmændene!« lød det allevegne fra, og et græsseligt Blodbad begyndte. Alle Franske, man traf paa, maatte springe over Klingen. Berusede af Blod og Raseri styrtede bevæbnede Skarer igjennem Gaderne, sloge Dørene ind, gjennemsøgte Huse og Haver og nedsablede skaanselløst de Fjender de traf paa. Qvinder og Børn sønderreve de Dræbtes Liig og slæbte hylende de blodige Lemmer gjennem Gaderne. Man fortæller, at de stridsvante franske Krigere, lammede af Forfærdelse, hverken gjorde Forsøg paa Flugt eller Modstand; men overleverede sig selv til Angriberne og raabte den Ene høiere end den Anden: »Mig, mig, dræber først mig!« Om en Soldat berettes der dog, at han længe forsvarede sig bag et Plankeværk og derpaa for at sælge sit Liv saa

---

*) Samtidige Skribenter nævne hverken hendes Navn eller Familie. Hos nogle Senere er hun en Datter af Angelo, en anseet Borger. Mugnoz, en upaalidelig Skribent i det sextende Aarhundrede, gjør hende til Datter af Adelsmanden Ruggiero Mastrangelo. Sandsynligviis er Angelo identisk med Mastrangelo, der jo aabenbart er contraheret af Messer Angelo.

dyrt som muligt med et frygteligt Raab styrtede sig midt ind imellem Fjenderne og fældede tre af dem, før han selv maatte bukke under. Overdommeren i Districtet Mazzara, Jean de St. Rémy, der tillige var Gouverneur i Palermo, indesluttede sig i sit Palads; men det rasende Folk sprængte Porten og stormede ind i Slottet. Med Nød og næppe slap St. Rémy ud gjennem en Bagdør, kastede sig paa sin Hest og jog derfra i strakt Carriere, begunstiget af den frembrydende Nat. Mørket standsede tildeels Blodsudgydelsen; men den begyndte med fornyet Raseri den følgende Morgen, efter at Folket havde valgt Adelsmanden Ruggiero Mastrangelo til Anfører. Man stormede Minoriternes og Prædikebrødrenes Klostre og myrdede, selv foran Alteret, de Munke, der vare af fransk Herkomst. Bønner og Taarer hjalp Intet; Agostas skrækkelige Hævnere skaanede hverken Oldinge, Qvinder eller Børn. Alt, hvad der hed Fransk, maatte udryddes af Siciliens Jord, raabte de, og de dræbte de diende Børn ved Moderens Bryst, ja skaanede end ikke Barnet i Moderens Liv. Sicilianerinder, der vare frugtsommelige ved Franskmænd, bleve sønderrevne og deres Livsfrugt knust mod Murene. Med Dolken paa Struben tvang man mistænkelige eller ubekjendte Personer til at udtale Ordet Ciciri*); var Tonefaldet fremmedlydende, bleve de stødte ned. Mere end to Tusinde Franske bleve nedsablede i disse to Rædselsdage, og efter Traditionen staaer den bekjendte Søile**) med Jernkorset, som endnu sees i Palermo, som et Minde om Sicilianernes Hævn og Franskmændenes gyselige Undergang.

Endnu i Blodnatten den en og tredivte Marts traadte de indflydelsesrigeste Mænd i Palermo sammen, indsatte et

---

*) Udtales omtrent tschitschiri. Dette Ord, hvis det ellers er et Ord, kan ikke oversættes. Det findes ikke i Academiet della cruscas Ordbog, det bedste og fuldstændigste af alle italienske Lexica. —

**) Den er imidlertid af langt yngre Oprindelse.

Parlament, erklærede Kongenavnet afskaffet for bestandigt og stillede Øen som Republik under den hellige Stols Beskyttelse. Ruggiero Mastrangelo, Arrigo (ɔ: Henrik) Barresi, Nicoloso d'Ortoleva og nogle Flere bleve udnævnte til Folkets Høvdinger. Under Trompeters og Paukers Lyd blev Stadens gamle Fane, en gylden Ørn i rødt Felt, udfoldet og St. Peters Nøgler malede paa den.

Ved Midnatstid kom Jean de St. Rémy forpustet og stønnende til Castellet Vicari, tredive italienske Mile fra Palermo. Da Besætningen i Anledning af Festen sov en dygtig Ruus ud, kunde Gouverneuren først næste Morgen tidligt træffe Anstalter til Forsvar. Men allerede ved Solopgang stode Palermitanerne udenfor Fæstningen; Overdommeren, der paa Muurtinden ledede Forsvaret, blev skudt ned, og Borgen toges med stormende Haand. Besætningen maatte springe over Klingen til sidste Mand, og de lemlæstede Liig henkastedes til Føde for Hunde og Gribbe.

Imidlertid udbredte Rygtet om Palermos Daad sig med Lynets Fart over hele Øen. Allerede den første April begyndte Blodbadet i Corleone, Girgenti og Leucate, den anden i San Giovanni, den fjerde i Catania. Den førstnævnte Stad, der senere fik Tilnavnet den tappre, sluttede efter Myrderiernes Ophør et Forbund med Palermo til gjensidig Hjælp og Beskyttelse og udsendte en Hær paa tre Tusinde velbevæbnede Borgere, som under en vis Bonifazios Anførsel indtoge Castellerne, plyndrede og afbrændte Franskmændenes Huse og nedsablede Beboerne for Fode. I Catania, hvor en fræk Franskmand ved at krænke en ung Kone var den umiddelbare Foranledning til Oprørets Udbrud, gjentoge de samme Blodscener sig. Deelt i tre Hobe drog Sicilianernes Hær gjennem Øen i alle Retninger, og overalt flød Blodet i Strømme. Giannone regner, at mere end otte Tusinde Mænd bleve slagtede i disse skrækkelige Dage. De faa Franskmænd, hvem det lykkedes at undflye, reddede sig til Messina, der var stærkt befæstet og holdtes besat af en

betydelig Troppestyrke. Til Borgerne i denne By sendte Palermitanerne en Skrivelse for at opmuntre dem til at gjøre Opstand. »Ædle Borgere af det herlige Messina,« hedder det heri, »som af Kong Pharao ere nedtraadte i Slaveriets Støv og Skarn, reiser Eder! . . . Reis Dig, Zions Datter, med din gamle Kraft! . . . Reis Dig med Vælde og ryst Aaget af din Nakke! Herren siger til Dig: »Staae op, tag din Seng og gaae, thi Du est karsk; »kæmp modigt mod den gamle Slange,« osv. Gouverneuren i Messina, Herbert d'Aurillon, der tillige var Vicekonge paa Sicilien, forskandsede sig med sine Krigere i det kongelige Palads; men den 28de April begyndte Myrderiet i Staden under Anførsel af Barth. Maniscalco; det franske Vaaben blev slæbt i Skarnet, Messinas Korsfane udfoldet og Republikken proclameret i Christi Navn. Den foreløbige Styrelse overdroges til Adelsmanden Balduin Mussone, og et Raad, hvori blandt Andre ogsaa Historieskriveren Barth. de Neocastro havde Sæde, blev stillet ved hans Side. Under disse Omstændigheder maatte Herbert capitulere; han og hans Folk skulde beholde Livet, men efterlade Vaaben og Bagage, øieblikkelig indskibe sig til Aiguesmortes i Provence og aldrig mere betræde Neapels eller Siciliens Grund. Men da Vicekongen var midt i Strædet, styrede han til Calabrien, forenede sig der med Pietro di Catanzaro og dennes franske og calabriske Ryttere og drog paany mod Messina. Da begyndte Blodbadet igjen den syvende Mai, Stormklokken lød, Franskmændene og deres Tilhængere bleve myrdede, Herbert slap bort, men hans Krigere nedhuggedes til sidste Mand.

Saaledes gik Oprøret og Hævnen sin blodige Gang gjennem hele Sicilien. Store Grusomheder vare begaaede, mangt et uskyldigt Offer havde maattet falde; men i det Hele betragtet var det fra den undertrykte Nationalitets Standpunkt en i disse barbariske Tider berettiget Reaction, fremkaldt ved mange Aars skjændige Tyranni, Grusomhed

og Udsugelser, og i sine Følger af gjennemgribende Betydning for hele Folkets Fremtid. At Sicilianerne ogsaa, selv under de største Voldshandlinger, vare sig fuldelig bevidst, hvorfor og med hvad Ret de udøvede dem, fremgaaes af de gamle Beretninger om Philip Scalambre, Befalingsmand i Val di Noto, og Provençaleren Guillaume de Porcelet eller de Procelles, Commandant i Calatafimi. Disse to Franskmænd dannede ved Mildhed, Retskaffenhed og rene Sæder et fuldstændigt Modstykke til deres Landsmænd. Under Massacren tilføiedes der dem ikke alene intet Ondt, men Oprørerne trøstede og ærede dem, lode dem forblive i rolig Besiddelse af deres Gods og gave dem endog Skibe, paa hvilke de kunde vende hjem til Frankrig.*)

Kong Carl var hos Paven, da denne ved en Skrivelse fra Ærkebispen af Monreale blev sat i Kundskab om Begivenhederne paa Sicilien. Øieblikkeligt ilede han til Neapel, og da han her erfarede sin Ulykke i hele dens Omfang, kom han i den voldsomste Forbittrelse. Som et vildt Dyr

*) Flere Skribenter sætte Procida og hans Machinationer ved det arragoniske Hof i directe Forbindelse med Vesperens Udbrud og berette derhos, at Blodbadet fandt Sted samtidigt i alle Siciliens Byer og var fuldbragt i Løbet af to Timer. Dette er saaledes Tilfældet med Giannone, der dog i det Hele mangler historisk Kritik. Herrera melder ligeledes, at Procida forsikkrede Kong Peter og Paven, at alle Siciliens Stæder og Landsbyer, naar Tiden var kommen, samtidig vilde gribe til Vaaben ved Vesperklokkens Lyd. Ricordano Malaspina veed vel at fortælle om „Gianni di Procita“ og hans gjentagne Reiser til „Paglialoco“ (Palæologus) og „Re Pietro di Raona“ (af Arragonien), men hans Værk ender med Aaret 1281, og hans Brodersøn Giachetto Malaspina, der fortsætter det til 1286 og ligeledes fremhæver, at Vesperen fandt Sted paa Procidas Foranstaltning og efter Aftale med de sicilianske Baroner, gjør Indtryk af ikke at være nogen aldeles paalidelig Beretter. Men de troværdigste samtidige Historieskrivere,

i sit Buur foer han omkring i Salen, beed skummende af Raseri i sin Stok og brølede: »Saa skal jeg da statuere et saa skrækkeligt Exempel paa en Konges Hævn, at de kommende Slægter skulle gyse derved! Ikke Steen paa Steen skal der blive tilbage af disse Byer; en nøgen, ufrugtbar Klippe skal hele Øen blive; Oprørerne og deres hele Slægt skal jeg udrydde under de græsseligste Pinsler!« Han tøvede heller ikke med at gjøre Anstalter til at opfylde sine Trusler. Den næsten 100,000 Mand stærke Hær, som han just stod i Begreb med at sende mod Constantinopel, blev overført til Sicilien og indesluttede Messina til-

---

baade italienske og andre, og da navnlig Sabas Malaspina, der maa ansees for den paalideligste og bedst underrettede af de samtidige Skribenter og desuden som lidenskabelig Guelfer og Pavens Haandskriver maa antages ikke at ville have skaanet Peter og Procida, naar ikke den historiske Sandhed havde gjort ham det til Pligt, tale kun om Peters vidtløftige Planer; om nogen Sammensværgelse mellem ham og Sicilianerne melde de Intet, end mindre, at de Sammensvorne skulde være samlede i Palermo; de give den slette Regjering og Fornærmelser mod Sicilianerne hele Skylden. See ogsaa Dante: parad. c. 6. Heller ikke i Pavens Buller og de følgende diplomatiske Forhandlinger findes der, efter Amari, Noget, som kunde lade Vesperen opfattes som Resultatet af en Sammensværgelse. Desuden blev jo Øen strax erklæret for en Republik og stillet under den hellige Stols, men ikke under Peters, Beskyttelse, og Kongen af Arragonien, der med sin Hær og Flaade var afseilet, ikke til Sicilien, men til Afrika, blev først indkaldt længe efter, da Faren var overhængende, og Baronerne vare komne til Roret. At Peter kan have intrigueret med de sicilianske Stormænd, at Procidas Rolle har været stor og betydningsfuld, skal ikke benegtes; men det maa ansees for afgjort, at Blodbadets Begyndelse og Procidas Virksomhed til Øens Befrielse ikke staae i nogensomhelst directe Causalforbindelse med hinanden, men at Massacren udbrød pludseligt, lynsnart, uden nogen forud lagt Plan og, som vi have seet, i Løbet af en Maaned blev fuldbragt. Mange nyere Skribenter ere ogsaa af denne Mening: Amari paastaaer det saaledes med Bestemthed, Gibbon benegter det heller ikke, og Voltaire spotter over dem, som indrømme Muligheden af det Modsatte.

lands og tilvands. Paven sendte Cardinal di Sta. Sabina til Øen, slyngede Banstraalen mod Oprørerne og lod prædike Korstog imod dem. Men Intet var istand til at nedslaae Øboernes Mod. Vel blev en stor Deel Sicilianere under Bald. Mussone nedhugget ved Milazzo (Slutningen af Juni), men Messina forsvarede sig med stort Heltemod. Qvinder, Børn og Oldinge deeltoge i Kampen og udbedrede de af Krigsmaskinerne ødelagte Mure.*) Alaimo da Lentini commanderede i Byen; men trods denne Adelsmands Mod og Fædrelandskjærlighed, trods Borgernes heltemodige Tapperhed vilde Staden dog udentvivl snart være bukket under og gaaet en blodig Gjengjældelse imøde, hvis ikke endelig Kongen af Arragonien var fremtraadt paa Skuepladsen.

Den tredie Juni var denne Fyrste med en betydelig Hær og Flaade gaaet under Seil fra Spanien. Han styrede mod Afrikas Kyst, landede den otteogtyvende i Provindsen Constantine og beleirede et Sted, som de sicilianske Historieskrivere kalde Andacalle. Da imidlertid Procida, der befandt sig i Palermo, saae, at Messina ikke i Længden kunde holde sig, indskibede han sig med tre andre Herrer til Afrika, og under Navn af Syndici for hele Øen tilbøde de høitideligt Kongen af Arragonien Siciliens Krone i alle deres Medborgeres Navn. Da den kloge Spanier nu saae, at Terningerne vare kastede, at Sicilianerne ved deres blodige Hævndaad for bestandigt havde brudt med Franskmændene og nu kastede sig i hans Arme, tøvede han ikke længere; han styrede med hele sin Hær og Flaade til Sicilien og landede den tredivte August i Trapani, hvor han

*) Herom blev der digtet en Folkesang, hvoraf er opbevaret Begyndelsen:

Deh com' egli è gran pietade
Delle donne di Messina
Veggiendo iscapigliate
Portando pietre, e calcina.

(Ak, hvilken Ynk at see Messinas Qvinder med uredt Haar bære Stene og Kalk!)

blev modtagen med uhyre Jubel. Derfra drog han den fjerde September til Palermo, Øens Hovedstad, hvor han holdt sit høitidelige Indtog under hele Folkets Frydeskrig og derpaa af Biskoppen af Cefalu blev kronet som Konge over Sicilien.

En udførligere Skildring af den Krig, som nu begyndte mellem de to Konger, ligger udenfor denne Afhandlings Plan, og vi skulle derfor indskrænke os til at notere Hovedbegivenhederne i den og følge vore Helte til det Sidste.

Paa Efterretningen om Peters Kroning i Palermo stormede de Franske Messina, men bleve slaaede tilbage med stort Tab (fjortende Septbr.). Da nu tillige Fjenden rykkede mod Staden fra Landsiden, og den førnævnte Roger Loria med den spanske Flaade nærmede sig Indseilingen til Strædet, maatte Carl, ude af sig selv af Skam og Forbittrelse, ophæve Beleiringen og trække sig tilbage til Calabrien, hvorpaa hans lykkelige Medbeiler under ubeskrivelig Jubel holdt sit Indtog i den frelste By. Faa Dage efter tilføiede Jacob Perez, Kong Peters uægte Søn, den franske Flaade et stort Nederlag i Nærheden af Reggio og gjorde 4500 Fanger, ligesom han noget senere (i Novbr.) om Natten satte over Strædet, overrumplede Byen Catana i Calabrien og anrettede et stort Blodbad paa den franske Besætning, ved hvilken modige Daad Peter saaledes fik Fodfæste paa Italiens Fastland. Carl trak sig nu tilbage bag Floden Metauro, og Reggio hyldede Kongen af Arragonien. I Febr. (1283) gik Peter med en Deel af sin Hær over Strædet, trængte igjennem de urskovagtige Tykninger ved Solano og leirede sig paa Bjerget Corona, hvorfra han ved hyppige Skjærmydsler tilføiede Fjenden stor Skade og vandt mere og mere Terrain. Carl af Anjou havde imidlertid forladt sin Hær efter at have overdraget Commandoen til sin ældste Søn, Carl den Halte eller den Lamme, og var ilet til Rom for yderligere at ophidse sin Ven, Paven, og sin Slægtning, Kongen af Frankrig, mod den forhadte

Arragonier. Omtrent paa samme Tid kom Dronning Constanze og hendes Børn, Jacob, Frederik og Violante eller Jolanthe, ledsagede af Procida, til Palermo, hvor Folket med Henrykkelse hilsede Manfreds Datter. Et Parlament traadte sammen i Messina og udnævnte den ældste af Infanterne, Jacob, til Kongens eventuelle Efterfølger. Paven havde imidlertid paa Carls Tilskyndelse paany lyst Interdict over hele Øen, prædiket Korstog mod Indbyggerne, ladet en apostolisk Legat erklære Peter for afsat fra Arragoniens Throne og for tredie Gang sat ham i Ban. Peter brød sig imidlertid kun lidt om Paven og hans Buller; han tvang Geistligheden til at holde Gudstjeneste og sendte den hellige Fader et Par Skibsladninger Præster, der ikke havde villet bryde Interdictet. Den ottende Juni ødelagde Roger Loria den provençalske Flaade i Havnen ved Malta, og Sicilianerne bemægtigede sig flere Punkter i Landskabet Crati. Carl, der imidlertid med Eftertryk var bleven understøttet af Paven og Frankrig, og som fra sine Lande Anjou, Provence og Forcalquier havde sammenbragt en betydelig Hær og Flaade samt store Pengesummer til Krigens videre Førelse, befalede nu sine Generaler og sin Admiral, Arrighino Mari, at operere mod Fjenden med den største Forsigtighed indtil hans nærforestaaende Ankomst; men den femte Juni (1284) viste Roger Loria sig udenfor Neapel, tvang de Franske til et Slag, ødelagde deres Flaade i Bund og Grund og tog Carl den Halte tilfange. Folket i Messina forlangte med høie Raab, at Tyrannens Søn med sit Blod skulde forsone den myrdede Conradins Skygge; men den ædelmodige Dronning Constanze frelste den fangne Prindses Liv og lod ham senere føre til Barcellona. Endnu samme Dag, Slaget stod, ankom Carl til Gaëta med fyrretyve Galeier. Her erfarede han, at Slaget var tabt, hans Flaade ødelagt, hans bedste Mænd faldne, hans Søn fangen og Oprøret udbrudt i Neapel og de omliggende Byer. Dette var Tyrannen for Meget: Had, Fortvivlelse, Raseri, krænket Stolthed, maaskee ogsaa

Samvittighedsnag, bemægtigede sig ham, og en snigende Feber førte ham hurtigt til Graven. Efter at have taget en blodig Hævn over det oprørske Neapel drog han vel atter mod sine Fjender og beleirede Reggio, men Krigslykken var vegen fra ham; han maatte ophæve Beleiringen og trække sig tilbage for Sicilianerne, der nu indtoge talrige Stæder i Calabrien samt Districterne Crati og Basilicata. Disse nye Nederlag gave Carl af Anjou Dødsstødet; piint af en voldsom Feber slæbte han sig med Møie fra Melfi til Foggia, og her endte han sit blodbesudlede Liv — Nogle sige ved Strikken — den syvende Januar 1285 i sin Alders femogtresindstyvende Aar. Kort Tid efter forspiste den hellige Fader sig i en Aalepostei og døde i Perugia.*) Ogsaa Kong Peter fulgte snart (i November s. A.) sine Fjender i Graven, men hans Efterkommere beholdt Sicilien, og denne Ø var for bestandig tabt for Franskmændene.

Fr. Julius Meier.

*) Saaledes fortælle idetmindste adskillige samtidige Historieskrivere, og en Carricatur fra denne Tid synes at bekræfte deres Udsagn. See ogsaa Dante: purg. c. 24.

Søren Norby.*)

I.

Den store Tanke, som Dronning Margrethe havde gjort til Virkelighed, de nordiske Rigers Forening under een Hersker, grundedes ikke paa en almindelig Anerkjendelse af en fælles Nationalitet for Befolkningen i Danmark, Norge og Sverige. Tvertimod havde man dengang en stærk Følelse af den særlige Nationalitet i hvert Rige, ja fra Middelalderen var der endog overleveret en vis Selvstændighedsbestræbelse for de enkelte Landskaber, saa at Beboerne i

*) De benyttede Kilder ere: Allen: De tre nordiske Rigers Historie 1497—1536. — Geijer: Svenska Folkets Historie II D. — Allen: Breve og Actstykker til Oplysning af Christiern II's og Frederik I's Historie. — Ekdahl: Handlingar rörande Severin Norby. — Suhm: Samlinger II D. og nye Saml. III D. — Nye danske Magazin, femte Bind. (Forhandlinger paa Herredagene fra 1523 til 1530). — J. Paludan Müller: Gullands Forhold til Danmark og Sverige. — Octavia Carlén: Gotland och dess fornminnen. — Sick: Nogle Bidrag til Christiern II's Historie under Landflygtigheden. — Nielsen: Historiske Efterretninger om Slavs Herred. — Hoffmann: Efterretninger om velfortjente danske Adelsmænd.

Ekdahl er Hovedkilden fra 1523, til Tidsrummet før den Tid er navnlig Allen benyttet. Desuden have Pontoppidans danske Atlas og Holbergs Danmarkshistorie været benyttede. Oplysninger om den norbyske Familie findes hos Hoffmann og Nielsen.

en eller anden Provinds kun betragtede Beboerne af samme Provinds som Landsmænd i snevrere Forstand. Dette Forhold var selvfølgeligt i høi Grad hindrende for en sikker og kraftig Udvikling af Unionen; men desuden bevirkede mange andre Omstændigheder, at Unionskongernes Opgave besværliggjordes. Navnlig var det vanskeligt at faae Sverige indordnet i Unionen; thi den lov- og retløse Tilstand, som i lang Tid havde hersket i dette Land under en Række svage Konger, havde bragt Magten i Hænderne paa den mægtige svenske Adel. Denne Stand var bleven vant til at af- og indsætte Konger efter Godtbefindende, og ingen Hindringer havde formaaet at standse den paa dens Vei til Magt og Uafhængighed. De mægtige Adelsætter laae i bestandig Strid indbyrdes, og skjøndt dette Forhold var gunstigt for Unionskongerne, da de derved som oftest vare i Stand til at vinde et Parti blandt Adelen, blev det dog ikke af stor Betydning; thi de adelige Herrer skiftede ideligt Parti, og en ringe Omstændighed, der saarede deres Stolthed eller Egennytte, bevirkede ofte en Overgang til den modsatte Leir; Unionshistorien har derfor talrige Exempler at opvise paa saadanne pludselige Overgange. I den svenske Geistlighed havde derimod Unionen i Almindelighed troe og ivrige Tilhængere; thi Kirkens Interesser vare bedre tjente med en ordnet Regjering under en Unionskonge end med et lovløst Adelsherredømme. Det maa dog ikke oversees, at der ogsaa i denne Stand fandtes udprægede Modstandere af Unionen, ja dens meest talentfulde og energiske Fjende Hemming Gad, hørte just til Geistligheden. Bondestanden i Sverige indtog en langt friere og selvstændigere Stilling end i Danmark, og da den frygtede for ved en Forbindelse med Danmark at komme i en lignende fortrykt Stilling som den danske Almue, betragtede den altid Unionen med Mistænksomhed. En dygtig og veltalende Fører kunde i Almindelighed let vække dens Følelse for Frihed og Selvstændighed, naar han fremstillede de danske Konger

som Erobrere, der blot tragtede efter at bringe den under Aaget, og Bonden fulgte villigt den, der førte ham til Kamp mod Fædrelandets Fjender.

Det var saaledes en vanskelig Opgave, Unionskongerne havde at løse, og efter Dronning Margrethes Død formaaede ingen af hendes Efterfølgere af forene den Kraft og Besindighed, der var nødvendig, hvis Unionen skulde blive af Varighed. At den usle og svage Erik af Pommeren ikke var Opgaven voxen, er en Selvfølge; men heller ikke den skikkelige Christopher af Bayern eller den tappre, men ødsle og pragtsyge Christiern den Første havde formaaet at sammensmelte de mange stridende Interesser, og Unionen blev under deres Regjering efterhaanden mere og mere forhadt. Man betragtede snart de danske Kongers Forsøg paa at faae Sverige til at erkjende Unionen som Angreb paa Rigets Selvstændighed, som Erobringskrige, hvis Formaal var at gjøre Sverige til en dansk Vasalstat. Derfor betegnes Tiden under de tre første Konger af den oldenborgske Stamme ved bestandige Feider; slukkedes Ilden ogsaa et Øieblik, ulmede Gnisten dog bestandig under Asken og brød snart ud i nye Flammer, og medens de nordiske Riger fortærede deres Kraft ved indre blodige Kampe, tilvendte Hansestæderne sig Fordelen af Striden ved at bemægtige sig hele den nordiske Handel. Deres gridske Handelspolitik fandt bedst Regning ved et Slags Ligevægtssystem mellem Danmark og Sverige, hvorfor de understøttede den svagere Part, indtil denne var bleven stærk nok til igjen paa egen Haand at optage Kampen. Da Danmark imidlertid ved sin geographiske Beliggenhed og sin Flaade var farligst for Hansestæderne, og da det desuden som oftest indtog en overordnet Stilling i Norden, ville vi i Almindelighed finde Hansestæderne i Forbindelse med Sverige mod Danmark.

En af de Mænd, hvis Navn er knyttet til denne Tid, er Søren Norby. Hans Fødsel er indhyllet i Mørke, og om hans Barndom og Ungdom veed man Intet. Ifølge en

gammel Optegnelse, der er aftrykt i Suhms nye Samlinger, skal han være født »udi Fyen af ærlig, dog den Tid ringe Adel.« At Fyen har været hans Fødeø, er paa Forhaand sandsynligt; thi den norbyske Familie var navnlig udbredt paa denne Ø, og Søren Norby fører i sit Skjold de fyenske Norbyers Vaaben, som paalangs er deelt i to Felter, første Felt rødt, andet Felt blaat med en Tverbjælke af Sølv. Paa Grund af adskillige spredte Oplysninger deels fra Søren Norby selv deels fra Andre hæves Sandsynligheden for, at han virkelig var en Fynbo, til Vished; men dog har indtil de sidste Tider alle Forfattere, baade nordiske og udenlandske anseet det for en Kjendsgjerning, at Søren Norby var født i Norge. Endog Sveriges første Historieskriver, Geijer skriver i »Svenska Folkets Historie«, at »han var född Norman«. Man har forklaret Feiltagelsen deraf, at de samtidige og senere tydske Forfattere have forvexlet Ordene »Norby og Norwegen«, hvorfor han ofte er bleven kaldet »Severin van Norwegen«. Efterhaanden er det gaaet over i Traditionen, at han var en Normand, og Ingen har før i den senere Tid nøiere undersøgt Sagen. Den norbyske Familie hørte ingenlunde til Danmarks mægtige Adelslægter; men den er meget gammel, hvilket allerede kan sluttes af det simple Vaabenskjold. Den var som sagt navnlig udbredt paa Fyen, hvor den har eiet Gaardene Lindskov, Skovsgaard, Erholm o. fl. andre. Denne Green af Familien uddøde 1603; men en nyere Linie har eiet Eiendomme i Nærheden af Ribe. I Slutningen af det syttende Aarhundrede forarmedes disse jydske Norbyer, og Mandslinien uddøde snart; men paa Qvindesiden kan Slægten, der efterhaanden blandede sig med Almuen, efterspores til vore Dage, saa at der endnu i Ribe Amt lever Efterkommere af den samme Familie, der har skjænket Danmark en Helt som Søren Norby. Forskjellige Begivenheder i den norbyske Familie vidne just ikke fordelagtigt om Familiens Medlemmer. Saaledes var der en Dame af denne Slægt, der engang

under Gudstjenesten i St. Knuds Kirke i Odense reiste sig og til Menighedens Forargelse udskjældte Biskoppen, medens han stod paa Prædikestolen. En af de jydske Norbyer blev dømt fra Livet 1595 paa Grund af Drab paa en Tjener, en Anden landsforvistes 1642 fordi han havde aflagt Meneed o. s. v. Samtidig med Søren Norby nævnes en Claus Norby, der var Lehnsmand paa Holbæk, og en Jacob Norby, Broder til Søren; men Ingen af dem spiller nogen fremtrædende Rolle i Datidens Historie. Heller ikke har Familien Norby i Tidernes Løb frembragt Nogen, der kunde gjøre Navnet berømt, undtagen det Medlem af Familien, hvis Liv her skal beskrives.

Søren Norbys Navn nævnes allerede 1503 og endvidere i Aarene 1506 og 1507, altsaa henimod Slutningen af Kong Hans's Regjering. Danmark var i disse Aar indviklet i en Krig med Lybek, og Søren Norbys Virksomhed gik ud paa at opsnappe den rige Hansestads Skuder, som i talrig Mængde færdedes paa alle Dele af Østersøen. Disse Krigsaar have udgjort hans Læretid, i hvilken han opnaaede at blive en dygtig Sømand og at udvikle de Evner, Naturen havde nedlagt hos ham. Der berettes intet Særligt om hans Bedrifter; men at han har gjort sin Pligt, og at Kongen har været tilfreds med ham, kunne vi slutte deraf, at der snart betroedes ham større Foretagender. Lybekkerne havde saaledes gjort Bekjendtskab med den Mand, som senere skulde blive deres farligste Fjende, da de i Juli 1507 sluttede Fred med Danmark i Nykjøbing.

Med Sverige havde Kong Hans ligget i stadig Feide siden 1507. Rigsforstanderen Steen Sture den Ældre var vel død 1503; men Intet var derved forandret; thi Svante Nielsøn Sture, der var bleven udnævnt til Rigsforstander efter Hr. Steens Død, fortsatte dennes Politik. Krigen charakteriseres ved en stor Mængde resultatløse Fredsmøder. Vintertiden var den gunstigste for Svenskerne; thi de kunde da ved deres Indfald i de danske Grændseprovindser hjem-

søge disse uden at give deres udstrakte Kyster til Priis for den danske Flaades Hærgninger. Paa denne Tid af Aaret vare de derfor sjeldent tilbøielige til Fred. Saasnart imidlertid Isen brød op, løb de danske Skibe ud, og deres Bedrifter i Løbet af Sommeren bestode i barbariske Plyndringer paa Sveriges Kyster. Saasnart derfor Foraaret nærmede sig, pleiede Svenskerne at blive fredeligere stemte, og de begyndte da som oftest at underhandle om et Fredsmøde. Naar et saadant derpaa bestemtes, mødte der undertiden slet ingen svenske Underhandlere, eller de mødte, men uden Fuldmagt til at underhandle om Stridens Kjærnespørgsmaal, og saaledes opnaaedes der næsten aldrig noget Resultat ved disse kjedelige og trættende Fredsmøder. For Svenskerne opnaaedes imidlertid dog Hovedøiemedet: at trække Sommertiden ud ved Fredsmøder og den dermed følgende Vaabenstilstand; thi saasnart Vinteren atter nærmede sig, kom deres gode Tid, den fredelige Stemning tabte sig, og snart faldt den svenske Hær atter plyndrende og hærgende ind i de danske Besiddelser. Kong Hans var en mild og sagtmodig Mand, og skjøndt han havde viist, at han kunde føre en Krig med Klogskab og Kraft, saa var han dog altid beredt til atter at stikke Sværdet i Skeden og laane Øre til Fredens Røst.

I denne Krig træffe vi Søren Norby ved Midsommertid 1507 ovre ved Aalandsøerne i Spidsen for ni Mersskibe. Det var første Gang, han som Overanfører over en større samlet Styrke paa egen Haand skulde lede et Foretagende; men denne Begyndelse kom til at varsle godt for Fremtiden. Det faste Slot Kastelholm var af Rigsforstanderen betroet til Steen Turesøn Bjelke, som rigtignok synes at have forsvaret den ham betroede Borg temmelig slet. Efter en kort Beleiring overgav Kastelholm sig, og der blev gjort et rigt Bytte. Høvidsmanden tilligemed hans Hustru gjordes til Fanger; men den Sidste løsgav Søren Norby strax efter. Det var i det Hele taget et gjennemgaaende Træk hos ham,

at han altid behandlede værgeløse Qvinder, Oldinge og Børn med stor Mildhed. Det er saa meget mere at paaskjønne, som det er et næsten enestaaende Træk i Datidens Krigsførelse, der ikke pleiede at tage noget Hensyn hverken til Alder eller Kjøn. Før han atter drog bort fra Aalandsøerne, lod han Kastelholm gaae op i Luer. Ved dette og flere andre heldige Togter, navnlig i Ledtog med Jens Holgersøn Ulfstand, dansk Befalingsmand paa Gulland, og Otto Rud, Lehnsmanden paa Øland, begyndte Søren Norbys Navn at faae en god Klang. Otto Rud var en rastløs og udmærket dygtig Anfører; men hans Tapperhed plettedes ved en forfærdelig Grumhed, der staaer i skarp Modsætning til Søren Norbys humane og ridderlige Optræden overfor sine Fjender. Da Otto Rud saaledes i August 1509 hjemsøgte Finland og indtog Aabo, plyndrede han den ulykkelige By fuldstændig ud, røvede fra Kirker og Klostre Alt, der var af Værdi, og brandskattede dernæst den udpiinte Stad for tolv Tusinde Mark. Rygende Brandtomter, Nød og Elendighed betegnede altid hans Vei. —

Imidlertid stundede Krigen med Sverige mod sin Ende; thi den syttende August 1509 sluttedes der endelig Fred i Kjøbenhavn, hvor Rigsforstanderen gik ind paa Kong Hans's Vilkaar aarlig at betale en vis Sum Penge til Danmark, indtil man i Sverige besluttede sig til at tage enten Kong Hans eller hans Søn Christiern til Konge. Endvidere forpligtede Sverige sig til, hvis der atter skulde udbryde Krig mellem Danmark og Lybek, ikke at yde denne By nogengensomhelst Hjælp. Denne sidste Bestemmelse var meget naturlig; thi i det Øieblik, Freden sluttedes med Sverige, var Kong Hans allerede saa godt som i Krig med Lybekkerne, der ikke havde holdt Nykjøbingfredens Bestemmelser. En dansk Flaade var i Søen for at bortjage de lybske Skibe, som drev ulovlig Handel, og Lybekkerne havde gjort Gjengjæld ved at beslaglægge alt dansk Gods, som var i deres By. For at bevæge Sverige til at slutte Forbund med dem

havde Lybekkerne sendt en mægtig Flaade, rigt ladet med Salt og Humle, til Stockholm. Svante Nielsøn Sture og hans bekjendte Raadgiver, Hemming Gad, modtog Lybekkerne vel og havde Intet imod ved at slutte Forbund med dem at bryde den nys afsluttede Fred med Danmark; men Fredspartiet i det svenske Rigsraad var i Øieblikket Rigsforstanderen for mægtigt, saa at Lybekkerne Intet opnaaede ved den kostbare Udrustning. For dog at udrette Noget havde Anførerne for den lybske Flaade paa Veien til Stockholm ladet gjøre Strandhugst paa Bornholm.

Kong Hans besluttede at benytte den lybske Flaades Fraværelse til at forsøge et Angreb paa Lybek selv og det omliggende Land. Paa fyrretyve Smaaskibe overførtes en Deel Landsknægte, som havde været brugte i Krigen mod Sverige, men nu efter Freden laae ledige. Søren Norby fik Overanførslen baade over Skibene og Landsknægtene. Han fik Ordre til at gjennemplyndre det aabne Land for derved at tage Repressalier for Strandhugsten paa Bornholm, senere agtede Kongen selv at tage til Lybek med en større Hærstyrke, og da skulde det gjælde selve den mægtige Hansestad og dens velbefæstede Havnestad Travemünde. Den attende October landede Søren Norby ikke langt fra denne sidste By og udskibede strax sine Folk. De vilde Landsknægte begyndte øieblikkelig at hærge og plyndre det frugtbare Land. Lybek og Travemünde gik man efter Bestemmelsen udenom; men alle de aabne Stæder og Landsbyer i det Lybek tilliggende District gik op i Luer. I Lybek var alt i Rædsel og Forvirring, som yderligere forøgedes ved den Mængde Flygtninge, som strømmede sammen fra det aabne Land for at frelse sig bag Stadens Fæstningsværker. Søren Norbys Deel af Foretagendet lykkedes altsaa fuldstændigt, men forøvrigt svarede Toget ikke til de Forventninger, man havde gjort sig derom; thi Hertug Frederik havde krydset sin Broders Planer ved at slutte en særskilt Neutralitetstractat med Lybek, og da desuden Vinteren nær-

mede sig, og man hver Dag kunde vente den lybske Flaades Tilbagekomst fra Stockholm, opgav Kong Hans yderligere Foretagender mod Lybek. Hele denne Angrebskrig paa Lybek reduceredes saaledes til et almindeligt Plyndringstog, hvor der vel havde været en Deel Bytte, men ingen Ære at hente. Den lybske Stockholmsflaade havde kun havt en daarlig Lykke med sig; thi af de atten stolte Orlogsskibe, der i Foraaret vare løbne ud fra Travemünde, kom kun sex tilbage, og det endda ilde tilredte. De øvrige gik tilgrunde i en voldsom Storm, der havde overasket Flaaden paa Tilbageveien fra Stockholm.

Tidligt paa Foraaret 1510 løb atter en lybsk Flaade ud for at hævne det forrige Aars Nederlag og navnlig Plyndringerne ved Lybek. De danske Øer Møen og Langeland bleve udplyndrede, og den danske Flaade kunde ikke forhindre det, da den deels ikke endnu var udrustet og deels heller ikke var stærk nok til i aaben Sø at maale sig med Lybekkernes, der i Juli Maaned var voxet saa betydeligt at den nu talte sex og tyve større og sex mindre Skibe. Under disse Omstændigheder maatte Kong Hans gribe til den Nødhjælp at udstede Kaperbreve. Af det paa denne Maade opbragte Bytte forbeholdt Kongen sig en Fjerdedeel. Ogsaa private Folk udstedte saadanne Kaperbreve, og det berettes baade om Jens Holgersøn og Søren Norby, at de paa denne Maade under Krigen erhvervede sig betydelige Rigdomme. Dette satte Søren Norby istand til at forstrække Kong Hans med meget betydelige Pengesummer, for hvilke han fik Haraldsborg ved Roeskilde med tilliggende Herreder i Pant.

Midt paa Sommeren begav den store Hanseflaade sig til Bornholm, hvor man foer vildt frem med Ild og Sværd. Medens Flaaden laa ved Bornholm kom der Bud fra Rigsforstanderen i Sverige til Anførerne om med Flaaden at seile til Kalmar. I Sverige havde nemlig Krigspartiet seiret i Rigsraadet, og Følgen deraf var et Forbund med Lybek i

Juli 1510. I Kalmarsund forbandt nu den lybske Flaade sig med den svenske, og den fyrretyve Seilere stærke Sømagt drog derpaa langs Blekings Kyst, som den naturligviis hjemsøgte med Mord og Brand. Byen Aveskjær lagdes ved denne Leilighed i Ruiner, af hvilke den aldrig senere har reist sig. I August forlod den svenske Flaade Blekings Kyster og satte Coursen mod Lolland, hvor foruden det aabne Land ogsaa Byerne Rødby og Nakskov afbrændtes. Den danske Flaade havde under Alt dette holdt sig i Havn; men en Escadre anført af Henrik Krummedige var dog endelig løbet ud i August og havde landsat en Hær paa Lolland, og udenfor Nakskov lykkedes det Hr. Henrik at tilføie Lybekkerne et føleligt Nederlag, hvorefter de lybske Anførere tvungne af et Mytteri blandt Landsknægtene, maatte vende tilbage til Lybek. Udpaa Efteraaret mistede Danmark Kalmar og Borgholm paa Øland. Disse to vigtige Fæstninger gik navnlig tabt, fordi Danmark ikke havde en tilstrækkelig stor Flaade i Søen; thi af denne Grund havde man ikke kunnet bringe Besætningerne Tilførsel i rette Tid.

Danmark havde saaledes i Løbet af Aaret 1510 dyrt maattet betale Savnet af en tilstrækkelig stor og veludrustet Flaade. Hidtil havde nemlig de danske Konger ikke selv havt Skibe; men disse bleve udrustede af Lehnsmændene og Byerne. Da det nu imidlertid havde viist sig, at det Antal Skibe, der bragtes tilveie paa denne Maade, ikke var tilstrækkeligt, havde Kongen hele Sommeren 1510 været i ivrig Virksomhed med at bygge Skibe. Han grundede herved en Flaade og maa betragtes som Skaberen af den danske Rigsflaade, der fra hans Tid er bleven vedligeholdt af hans Eftermænd. Man kunde imidlertid ikke bygge Skibene saa hurtigt, som Forholdene krævede, og Kongen laante derfor Skibe f. Ex. fra England og Skotland. Vi ville saaledes senere komme til at nævne et engelsk Skib »Peter van Hull«, der kom til at spille en vis Rolle her i Danmark. Ogsaa tog man undertiden udenvidere Kjøb-

mandsskibe, naar de havde en tilstrækkelig Størrelse og Sødygtighed, og udrustede dem til Orlogsskibe.

I Foraaret 1511 kunde en dansk Flaade paa tyve veludrustede Skibe under Anførsel af Jens Holgersøn og Søren Norby vise sig i Østersøen. Med dette Aar indvies den nyere danske Søkrigshistorie, der er saa rig paa glimrende Bedrifter, og med Jens Holgersøn og Søren Norby begynder Rækken af de danske Søhelte, der i Aarhundreder have ført det danske Flag til Hæder og Seir. Flaadens første Hverv blev at ledsage en stor hollandsk Handelsflaade, der endog skal have bestaaet af halvtredie Hundrede Skibe, gjennem Østersøen til Preussen og Lifland. Derefter styrede Flaaden til Trave; men den lybske Sømagt laa endnu i Havn, og selve Travemünde var en altfor stærk Fæstning, til at man med Held kunde angribe den. Jens Holgersøn lod derfor atter heise Seil, og Coursen sattes mod Vismar. Her var Alt i den tryggeste Ro, som ved Efterretningen om den danske Flaades Ankomst forvandledes til den meest grændseløse Forvirring. Der var ingen Kanoner paa Voldene; thi alt Skytset var hensat i et Rum ved Raadhuset, og Nøglen hertil var ikke til at finde. Staden blev et let Bytte, og samtidigt erobredes fjorten i Havnen liggende Skibe. Flaaden seilede derefter videre, satte Folk iland ved Warnemünde for at gjøre Strandhugst og styrede derpaa til Rügen. Paa denne Ø havde Borgerne fra Stralsund store Besiddelser, hvorfor de med en betydelig Styrke satte over til den for at værne om deres Gods; men Jens Holgersøn og Søren Norby sloge dem fuldstændigt og erobrede største Delen af deres Skyts. I Juli vendte den danske Flaade atter hjem til Kjøbenhavn, og Kong Hans kunde vel være tilfreds med det, den allerede havde udrettet.

Lybekkernes Flaade var endelig udrustet og stak i Søen mod Slutningen af Juli. Den talte atten Seilere, med hvilke tre stralsundske Orlogsskibe skulde forbinde sig. Da imidlertid Stralsunderne havde det Lov paa sig, at de altid

kom forsilde, og da man desuden troede bestemt at vide, at den danske Flaade var halet ind og ikke mere vilde gaae ud den Sommer, seilede Lybekkerne ud paa egen Haand og satte Stralsunderne Stævne ved Bornholm. De skulde just til at gaae iland paa denne Ø den niende August for at storme Hammershuus, da den danske Flaade opdagedes i Synskredsen. Det havde nemlig langt fra været Kong Hans's og Flaadens to kjække Anføreres Agt, at de danske Skibe skulde ligge hele Resten af Sommeren i Havn, og ved Efterretningen om den lybske Flaades Besøg ved Bornholm var den danske Flaade strax gaaet tilsøes. Det kom nu ved Bornholms Nordpynt til en blodig Kamp, i hvilken den danske Rigsflaade for første Gang skulde staae sin Prøve overfor en omtrent lige stærk Fjende, og den bestod Prøven med Hæder. I Begyndelsen af Slaget kæmpede man i Slagorden; men Linierne brødes snart, idet hvert Skib søgte sig en nogenlunde jevnbyrdig Modstander, hvorved Slaget opløstes i en Række Tvekampe. Navnlig var Kampen heftig mellem det danske Admiralskib »Engelen« og det lybske »Maria«. »Engelen« var det største og bedste af alle de Skibe, Kong Hans havde ladet bygge, og det betragtedes dengang som et Vidunder i Skibsbygningskunsten. Fem lybske Skibe bleve i Slaget ukampdygtige, og da Aftenen faldt paa, trak Lybekkerne sig ud af Kampen og søgte rum Sø. Et mindre dansk Skib blev taget af Fjenden; men begge Flaader havde indlagt sig Hæder i dette Slag, der begyndte tidligt om Morgenen og først endte ved Nattens Frembrud. Den danske Flaade holdt sig foreløbig krydsende under Bornholm, og da et Par Dage efter Slaget de stralsundske Skibe endelig ankom, seilede de midt ind i den danske Flaade, idet de formodede, at det var deres Forbundsfæller Lybekkerne. Først for seent opdagede de, at det var Dannebrog og ikke den lybske Ørn, der vaiede fra Skibene, og det lykkedes kun det ene af de tre Skibe at undkomme, medens de to andre bleve tagne.

Lybekkerne vare fra Bornholm seilede mod Øst ind i Østersøen, og her vare de saa heldige at tage eller ødelægge hele den store hollandske Kjøbmandsflaade, der var paa Tilbageveien fra den østlige Deel af Østersøen. De toge kun atten af de halvtredie Hundrede Skibe, de øvrige stak de i Brand. Et umaadeligt Bytte faldt i deres Hænder; men paa Hjemveien med det vare de nærved atter at miste det; thi et Par hollandske Skibe, som vare undgaaede Ødelæggelsen, havde bragt Efterretningen derom til den danske Flaade. Jens Holgersøn og Søren Norby satte strax Seil til, og de naaede virkelig ogsaa den lybske Flaade ved Mecklenborgs Kyst. Idet man nu forsøgte med Alt, hvad trække kunde, at hale ind paa Lybekkerne, var »Engelen« kommen dem nærmest og aabnede Kampen; men et Par velrettede Lag fra de lybske Skibe anrettede en Deel Ødelæggelse paa dette Skib, saa at det saae sig nødsaget til at stryge Seil og holde inde med Forfølgelsen, hvilket af de øvrige danske Skibe misforstodes som et Signal til at opgive Kampen, og saaledes naaede Lybekkerne det nærliggende Travemünde med de erobrede atten Skibe og det rige, hollandske Bytte.

Krigen med Sverige var imidlertid gaaet sin Gang; men Fredspartiet havde lidt efter lidt vundet i Styrke, og da Svante Nielsøn Sture endelig døde den anden Januar 1512, fik det fuldstændigt Overhaand. Følgen heraf var en gradviis Hendøen af Krigen med Sverige, og da samtidigt ogsaa Lybek, udmattet af den lange Kamp og de store Tab, som den danske Flaade havde tilføiet det, ønskede Fred, samledes danske, svenske og lybske Udsendinge til et Fredsmøde i Malmø ved Foraarstid 1512. Her blev det bestemt, at Sverige skulde sætte den kjøbenhavnske Freds Bestemmelser i Kraft, saa at det enten aarligt skulde udbetale en Pengesum eller ogsaa anerkjende Kong Hans eller hans Søn som fuldmyndig Konge. Med Lybek og de vendiske Stæder blev man enig om, at hvis Sverige mod Forvent-

ning ikke overholdt Freden, skulde Stæderne afbryde al Handel med dette Rige. Endvidere forpligtede de sig til at betale Kong Hans tredive Tusinde Gylden med aarlige Afdrag i tolv Aar.

I Fredstiden glemte Kong Hans ikke de Mænd, der havde gjort ham saa væsentlige Tjenester i Krigen, og baade Jens Holgersøn og Søren Norby bleve rigt aflagte. Søren Norby fik i Forlehning Børringe Kloster i Skaane foruden Haraldsborg, hvilket han, som allerede omtalt, havde i Pant for udlagte Pengesummer. Kong Hans, der i den største Deel af sin Regjering havde ligget i stadig Feide, snart med Sverige snart med Lybek og snart med begge paa een Gang, opnaaede ikke længe at nyde Fredens Ro efter Krigsbulderet; thi den tyvende Februar 1513 døde han i Aalborg. Hans Søn, den navnkundige Christiern den Anden, som nu besteg Thronen, var født i Juli 1481 paa Nyborg Slot. Han var saaledes en fuldmyndig Mand, der var prøvet baade i Slaget eg Raadet, og som begge Steder havde udfoldet sjeldne Evner. I Historien hævder han — hvad man saa ellers vil sige om ham — sin Plads som den bedst begavede af de oldenborgske Konger paa Danmarks Throne. Han havde blandt andre Egenskaber ogsaa et klart Blik til at vælge sine Folk, han skattede og forstod at benytte Dygtigheden, hvor den fandtes, og en Mand som Søren Norby, der med Tapperhed og Feltherretalent forbandt en opvakt Forstand og prøvet Troskab, kunde derfor være vis paa at blive benyttet til Udførelsen af de mange og forskjelligartede Planer, der krydsedes i Kongens virksomme Sjæl. Kort efter sin Thronbestigelse viste Christiern ham ogsaa en udmærket Ære; thi ved Kroningsfesten, der feiredes i Kjøbenhavn i Juni 1514, var Søren Norby en af de udvalgte Adelsmænd, som ved den høitidelige Procession fra Slottet til Frue Kirke bar Rigsregalierne foran Kongen.

I Juli 1514 indgik Christiern Ægteskab med Elisabeth, en Sønnedatter af Keiser Maximilian. Hendes Broder Carl

kunde vente med Tiden at arve baade Spanien og de store habsburgske Besiddelser saavel i Tydskland som Nederlandene og sandsynligviis ogsaa Keiserværdigheden. Han vilde saaledes blive Europas mægtigste Monark, og det maatte bidrage meget til Christierns europæiske Anseelse, at han kom ind i den rige og mægtige habsburgske Familie. Elisabeth selv var en elskelig Qvinde, hendes Blidhed og opoffrende Troskab mod sin Ægteherre i gode som i onde Dage har for bestandigt indskrevet hendes Navn blandt Danmarks bedste og ædleste Dronninger. Da Nederlandene paa denne Tid vare indviklede i en Krig med Geldern, en Krig, som fra Gelderns Side navnlig førtes ved Kaperier paa hollandske Skibe, sendte Christiern den nederlandske Regjering sit største og bedste Skib »Engelen« til Hjælp i denne Krig. Han satte Søren Norby til Befalingsmand over »Engelen«, og denne indlagde sig nu ved nye Bedrifter i de nederlandske Farvande et berømt Navn ogsaa udenfor sit Fædreland. De samtidige hollandske Krøniker udtale den største Beundring saavel over Skibets Størrelse og udmærkede Bygning som over Anførerens Tapperhed. Imidlertid forblev Søren Norby ikke ret længe i Holland; thi Kong Christiern havde snart Brug for ham andetsteds. »Engelen« var derimod i flere Aar borte fra de danske Farvande, og Christiern maatte senere alvorligt fordre det tilbagesendt, før hans Svoger Carl kunde afsee det.

Grunden, hvorfor Kongen kaldte Søren Norby tilbage, var den, at han agtede at sende ham som sin Lehnsmand til Island. Denne afsides liggende Ø betragtedes som Kongens umiddelbare Eiendom, hvorfor han havde hele Indtægten fra Øen. Fiskeriet under Island var allerede dengang af stor Betydning, og den betydelige Fordeel, der var forbunden dermed, lokkede mange søfarende Nationer til at drive dette forbudne Fiskeri og samtidig Snighandel med Islænderne. Ingen udfoldede dog en saadan Virksomhed i denne Retning som Englænderne, der aarligt sendte hele

Flaader derop. Da denne Handel imidlertid var forbunden med Fare, var det som oftest halve Sørøvere, der fra de engelske Havne om Foraaret seilede ud til Islands Kyster, og disse Folk udøvede ofte Voldsomheder paa Øen, tvang Indbyggerne til at handle mod egen Fordeel, brændte deres Boliger eller udplyndrede dem, naar de satte sig til Modværge — ja engang havde de endog plyndret et kongeligt Skib, der skulde hjemføre Skatten fra Island, og dræbt Kongens Secretair. Christiern klagede i London over alle disse sig aarligt gjentagende Brud paa Tro og Love og fordrede Erstatning hos den engelske Regjering for den Skade, der var anrettet, hvilken han anslog til den betydelige Sum af ti Tusinde Pund Sterling. Det var imidlertid ikke let at komme til en Afgjørelse med den lunefulde engelske Konge Henrik VIII, og Christiern besluttede derfor at sætte en Lehnsmand paa Øen, der var istand til at holde de engelske Fribyttere i Ave og værne baade om Indbyggernes Eiendom og Kongens Interesser. Hertil udsaae han Søren Norby, og derfor var det, han kaldte ham tilbage fra Nederlandene. Ved Foraarstid 1515 drog Søren Norby til sit nye Lehn, hvilket han skulde beholde i tre Aar mod aarligt at svare fire Læster Fisk, som skulde leveres Kongen i Kjøbenhavn. For at hans egne Interesser kunde forbindes med en saa fuldstændig Undertrykkelse af Snighandelen og det ulovlige Fiskeri som muligt, overdroges der ham hele Tolden til Indtægt; af de øvrige Indkomster skulde han have Halvdelen. I vel omtrent to Aar var Søren Norby nu i en ivrig Virksomhed langs Islands Kyster for at opbringe de Skibe, som drev lovløs Handel og Fiskeri, en Virksomhed, som ret passede for ham. Fribytterne fik snart at mærke, at efter den nye Lehnsmands Ankomst var deres gyldne Tid forbi, da de ustraffede kunde forøve allehaande Voldsomheder. I disse to Aar, da Søren Norby færdedes i de fjerntliggende Farvande omkring Islands Kyster, var der imidlertid foregaaet vigtige Begivenheder i

Hjemmet, der atter kaldte ham fra Atlanterhavet til Østersøen. Disse Begivenheder maae betragtes lidt nøiere.

II.

Ved det Møde, som holdtes i Kjøbenhavn et halvt Aar efter Kong Hans's Død, og hvor der førtes Forhandlinger om den nye Haandfæstning, var der ogsaa mødt nogle svenske Sendebud fra Steen Sture den Yngre, en Søn af Svante Nielsøn Sture. Da Freden i Malmø var bleven sluttet, havde Stemningen i Sverige været fredelig; men Meget havde der forandret sig siden den Tid. Den gamle Kamp mellem Sturerne og Trollerne var efter Rigsforstanderens Død atter blusset op. Disse to mægtige Familier vare Repræsentanter for de to modsatte Partier, af hvilke Sturernes vilde et selvstændigt Sverige, Trollernes derimod ønskede en Union mellem de nordiske Riger. Rigsraadet havde udvalgt Erik Trolle til Rigsforstander; men den unge Steen Sture havde forekommet Rigsraadet ved at sikkre sig de vigtigste Fæstninger i Riget. Han henvendte sig ligesom de tidligere Sturer navnlig til den svenske Almue, hos hvem Sturenavnet altid havde havt en god Klang, og Bønderne havde ogsaa nu lovet at følge Hr. Steen, hvorhen han end vilde føre dem. Et Møde i Stockholm blev berammet, og i Juli 1512 mødte begge Partier i Sveriges Hovedstad væbnede som til Slag. Nær var det ogsaa ved en Misforstaaelse kommet til Gadekamp; men Tvisten bilagdes dog, før noget Blod fløød. Ved dette Møde seirede Steen Sture fuldstændigt over sin Medbeiler til Rigsforstanderværdigheden; men Spændingen og Forbittrelsen hos begge Partier vedblev at være lige stor. — De svenske Sendebud ved Mødet i Kjøbenhavn erklærede, at de ikke fra Rigsforstanderen havde nogen Fuldmagt tll at opfylde Malmøfredens Bestemmelser; men i deres Herres Navn forlangte de foreløbigt en Vaabenstilstand og Opsættelse af

de øvrige Spørgsmaals Afgjørelse, Christiern var selvfølgelig misfornøiet hermed; men han havde endnu saa Meget at ordne med Rigsraadet om Haandfæstningen og var desuden ikke beredt paa Krig, hvorfor han indrømmede Vaabenstilstand til Paaske 1516, altsaa i henved tre Aar. Et Møde berammedes til Juni 1515, men udsattes senere til Begyndelsen af 1517 og skulde da holdes i Helsingborg.

Under Stilstanden viste Steen Sture langtfra nogen fredelig Stemning, idet han fremdrog forskjellige Tvistpunkter — i Almindelighed rene Ubetydeligheder — som han ved at stille paa Spidsen søgte at gjøre til væsentlige Stridsspørgsmaal. Den gamle Erkebiskop, Jacob Ulfsøn, havde imidlertid nedlagt sit Embede, hvorpaa Capitlet udvalgte Gustav Trolle, en Søn af Erik Trolle, til hans Eftermand, hvilket Valg Steen Sture ikke havde kunnet forhindre. Rigsforstanderen og den nye Erkebisp hadede hinanden grundigt; det var, som om alt det bittre Had, der i flere Slægtled var gaaet i Arv i de to mægtige Familier, nu havde sammenhobet sig hos disse tvende Mænd. De vare begge opbrusende, bittre og herskesyge, og det var derfor let at indsee, at en Borgerkrig stod for Døren, naar den ene af dem beklædte Rigsforstanderværdigheden, medens den anden svang Krumstaven fra Upsala Høialter. I October 1516 var det allerede kommet saavidt, at Steen Sture indesluttede Erkebispen paa Stæke Slot, hvilket han dyrt svoer at ville jævne med Jorden, da alle de forræderske Erkebisper her havde havt et fast Støttepunkt for deres Stemplinger mod Riget. Gustav forsvarede sig imidlertid kjækt, og da han af Kong Christiern fik Løfte om Hjælp til Foraaret, naar Søen var aaben, kundgjorde han offentligt, at han nu holdt Stæke Slot til Kong Christierns Haand.

Tiden var imidlertid kommen, da i Begyndelsen af 1517 Mødet i Halmstad skulde afholdes; men det kunde iforveien betragtes som afgjort, at man ikke vilde komme til Forlig. Mødet var da ogsaa fuldstændigt resultatløst,

og begge Lande rustede sig nu af al Formue til den nærforestaaende Krig. Christiern trængte navnlig til Penge, og han tillod derfor Bønderne og Borgerne at frikjøbe sig for Ledingstjenesten. Endvidere laante han Penge hos Adelen og Geistligheden, ja han optog endog Laan af de i Afladskisterne nedlagte Summer. For ogsaa at benytte et aandeligt Vaaben, som imidlertid i hine Tider havde stor Betydning, lod han Erkebiskop Birger fra Lund slynge Banstraalen mod Steen Stures gjenstridige Hoved. I den tilstundende Krig havde Kongen Brug for sine troe og dygtige Tjenere, og han kaldte derfor Søren Norby tilbage fra Island. Han betroede ham et af Rigets allervigtigste Lehn, nemlig Gulland, hvilket Søren Norby »med al kongelig Rente og Rettighed, Intet undtaget, skulde have, nyde, bruge og beholde al den Stund, denne Feide mellem os og Sveriges Rige standendes vorder.« Lehnet overdroges ham, som det hedder, »ad gratiam pro servicio facto« (til Tak for udviist Tjeneste). Lehnsbrevet er udstedt den otte og tyvende April 1517; men allerede det følgende Aar blev det forandret derhen, at han skulde have Gulland som Pantelehn paa Livstid mod at opgive Haraldsborg og Børringe Kloster.

Gulland, der nu i otte Aar blev Hovedudgangspunktet for Søren Norbys Foretagender, er en circa syv og tyve Qvadratmile stor, meget frugtbar Ø, der har et i Forhold til sin Bredegrad overordentlig mildt Clima. Øens Beliggenhed har gjort den til et særdeles vigtigt Punkt i Østersøen baade i Krig og Fred. Kong Valdemar Atterdag erobrede den som bekjendt og bragte den derved under dansk Herredømme. Erik af Pommern byggede tæt Syd for Visby det navnkundige faste Slot Visborg 1411, og havde Gulland allerede forhen havt Betydning, fik den det endnu mere, da Visborg med sine syv Taarne truende hævede sig fra den høie Kyst. Under Unionskampene havde Gulland stadig været et Tvistens Æble mellem Danmark og Sverige; men for en kort

Tid var det lykkedes en Adelsmand, Iver Axelsøn Thot, at gjøre sig til Herre over Landet, hvilket han regjerede som en Slags Konge, indtil han 1487 havde maattet overgive Øen til Kong Hans, der satte den tappre Jens Holgersøn Ulfstand til Befalingsmand paa Gulland. 1509 havde Laurits Schinkel faaet Øen til Lehn, og 1517 blev altsaa Søren Norby udkaaret til hans Efterfølger. Det var et slaaende Beviis paa Christierns Tillid til ham, at han netop nu ved Begyndelsen af Krigen med Sverige betroede ham dette vigtige Lehn; men Kongen kunde ikke have fundet Nogen, som bedre var den vanskelige Post voxen. Som en Falk i sin Rede sad nu Søren Norby paa Visborg og speidede ud efter Bytte, og sikker og hurtig som Falken slog han ned paa det, saasnart det viste sig. Snart fløi han ud over Østersøen og opbragte de fjendtlige Handelsskuder, snart drog han mod de svenske Kyster og foretog Streiftog ind i Landet; thi han var en lige dygtig Kriger, hvad enten han commanderede sine Folk fra Hytten paa et Orlogsskib, eller han stormede frem i Spidsen for en Fane Ryttere. Ved sin ivrige og rastløse Virksomhed kom Søren Norby selvfølgelig til at spille en fremragende Rolle i Christierns forskjellige Krige mod Sverige.

I Juni Maaned 1517 angrebes den stærke svenske Fæstning Stegeholm, som indtoges og gik op i Luer. Her var det Carl Knudsøn, en Halvbroder til Steen Sture, som førte Befalingen over de danske Tropper. Han var en vild og ubændig Kriger, der hverken skaanede Qvinder eller Børn; de forfærdeligste Grusomheder bleve begaaede af denne »hjemmefødte Ulv«, som Svenskerne kaldte ham. Det maatte imidlertid være et af de væsentligste Formaal for den danske Flaade om muligt at befrie den haardt betrængte Gustav Trolle, der nu havde været beleiret paa Stæke Slot i tre Fjerdingaar. Der havde været lovet ham Undsætning til Valborgsdag; men Juni og Juli gik tilende, og endnu havde ikke den danske Flaade viist sig i Stock-

holms Skjærgaard. Endelig, omtrent midt i August, ankom den danske Flaade. Søren Norby førte Sømagten; men Carl Knudsøn havde Befalingen over Landgangstropperne, Disse udskibedes ved Vedla, hvor Carl Knudsøn i Spidsen for den danske Hær kjæmpede med sin Halvbroder, den svenske Rigsforstander, som endog i Kampen med egen Haand skal have saaret ham. Den danske Hær blev fuldstændig slaaet, og paa Hjemveien til Kjøbenhavn led Flaaden betydeligt af Jævndøgnsstormene, saa at det hele Tog var mislykket og meget Blod til ingen Nytte udgydt. Steen Stures Parti var blevet langt mægtigere, medens Kongens Tilhængere i Sverige vare blevne modløse og forsagte. Den samtidige Krønikeskriver har derfor ogsaa Ret, naar han mener, at det faldt Kong Christiern tungt at lee, da han paa Sønderborg Slot underrettedes om Slaget ved Vedla. Erkebispen maatte nu dagtinge med Steen Sture; men paa en Rigsdag i Stockholm i November 1517 erklærede de forsamlede Rigsraader, at Gustav ikke længere kunde være Erkebisp, da han havde ført Krig og Avindsskjold mod Riget. De hængte alle deres Segl under den nedskrevne Erklæring, og kun Bisp Hans Brask var saa forsigtig under sit Segl at lægge en Seddel, paa hvilken der stod: »Dette gjør jeg nødtvungent«. Ingen tænkte da paa, at de øvrige Herrer ved at underskrive Documentet ogsaa havde underskrevet deres egen Dødsdom. Forladt af Alle opgav endelig Gustav Trolle Stæke og holdtes derpaa i et Slags Fangenskab, hvorfra han skulde udgaae som en blodig Hævner over sine Fjender.

Imellem Rigerne sluttedes der nu en foreløbig Vaabenstilstand til den tre og tyvende April 1518, hvilket navnlig var fordeelagtigt for Danmark, der herved slap for de svenske Streiftog i Vintertiden, naar Rigets bedste Værn, Flaaden, maatte ligge indefrosset i Kjøbenhavns og Visbys Havne. Christiern anvendte Vinteren til Rustninger, til Hvervning af tydske Landsknægte, til Opbud af Lehnsmændene med

deres Svende, til Udskrivning af Ledingshæren, til storartede Forbedringer i Datidens maadelige Artilleri, til Bygning af nye Skibe paa Bremerholm, kort sagt til Rustninger paa alle Maader. Heller ikke Søren Norby laa i Vintertiden ledig paa Gulland. Da der gik Rygter om, at Steen Sture paatænkte et Angreb paa Gulland, antog han flere nye Svende, saa at han paa denne Tid underholdt sex Hundrede Mand, hvilket faldt ham svært, saa at han skriver til Christiern, at han ikke veed, hvorfra han skal faae Penge, hvis ikke hans udvalgte Helgen, St. Jørgen, staaer ham bi, saa at han fanger godt Bytte fra Svenskerne. Trykkede Pengemangel saaledes Hr. Søren, var Kongen imidlertid i en endnu større Forlegenhed. For at opdrive Penge maatte han pantsætte en stor Deel af Kronens Gaarde. Han laante paa denne Tid baade store og smaae Summer snart af Adelsmænd, snart af Geistlige og Domcapitler, snart af Kjøbstæder og snart af enkelte Borgere. Henad Sommeren var han færdig med sine Forberedelser og i Juni afseilede den to Tusinde Mand stærke danske Hær paa et Hundrede Skibe til Stockholm, hvortil den ankom ved Midsommerstid 1518. Christiern indesluttede strax Byen; thi denne Gang var Kongen selv med paa Toget. Hverken Normalm eller Sødermalm vare den Gang bebyggede; men hele Byen laa paa Slotsholmen, i hvis nordøstlige Hjørne — omtrent hvor det nuværende kongelige Slot ligger — den meget faste Borg var anlagt. I Stockholm beredte man Alt til at modtage Fjenden og forsvare Byen saa længe som muligt. Efter omtrent tre Ugers Beleiring nærmede Steen Sture sig Syd fra til Undsætning for Hovedstaden. Christiern gik ham imøde, og ved Brännkyrka kom det til en hidsig Kamp, i hvilken de Danske først dreve Svenskerne paa Flugt; men da de derpaa ved Forfølgelsen spredte sig for meget, benyttede Steen Sture sig heraf, ordnede atter sine Folk og tilføiede den danske Hær et betydeligt Nederlag. I den svenske Hær kæmpede paa denne Dag Sveriges senere Be-

frier, den toogtyveaarige Gustav Eriksøn Vasa. Deels paa Grund af Nederlaget, og deels fordi den danske Hær led Mangel paa Krudt og Fødemidler, hvorfor ogsaa de tydske Landsknægte gjorde Mytteri, begyndte Christiern at underhandle med Rigsforstanderen. Man bestemte, at der skulde være Stilstand til Juli 1520, og i Mellemtiden skulde der da afholdes et af de evindelige Fredsmøder. Da dette var ordnet, foreslog Kongen Steen Sture en personlig Sammenkomst, men da der i den Anledning sendtes sex fornemme Svenskere ud paa Flaaden, beholdt Christiern disse hos sig og førte dem senere fangne med til Danmark. Denne troløse Svig sætter unegtelig en Plet paa Christierns Navn. Blandt disse sex Mænd var Henning Gad og Gustav Vasa. Imod Tro og Love opsagde Kongen nu ogsaa den nylig sluttede Stilstand, gav Søren Norby Ordre til at gjøre Svenskerne al mulig Skade tilsøes og vendte derpaa tilbage til Kjøbenhavn, hvor han ankom i October.

Saaledes endte Christierns andet Tog mod Sverige ligesaa resultatløst som det første; men Kongen var urokkelig i sit Forsæt; han vilde tvinge Steen Sture til Lydighed, han vilde erobre Sverige og sætte Nordens tredobbelte Krone paa sit Hoved. Danmark var imidlertid udmattet af de store Rustninger, og Christiern indsaae Nødvendigheden af at give lidt Pusterum, før han atter samlede Alt til et nyt Tog. Der foretoges derfor ikke noget afgjørende Angreb paa Sverige i Løbet af Aaret 1519; men Krigen hvilede dog ikke; thi baade paa den norske Grændse og langs Sveriges Østkyst forefaldt der idelige Smaatræfninger. De danske Skibe gjorde Strandhugst snart hist, snart her, medens Udliggerne plyndrede Handelsskibene, som forsøgte at bringe Varer til eller fra Sverige.

Sydvest for Gulland ligger den lange og smalle Ø Øland, ved Kalmarsund adskilt fra Smaalands Kyst. Paa Øens vestlige Side laa det faste Slot Borgholm med sit mægtige Taarn, Kjærnen kaldet. Det laa paa en halvfjerdsindstyve Alen

høi Pynt, som falder brat af mod Kalmarsund, og var af stor Betydning under en Krig mellem de nordiske Riger. Borgholm havde siden 1510 været i Sveriges Besiddelse; men i Sommeren 1519 sendtes Carl Knudsøn og Steffen Webersted med tydske og skotske Knægte til Øland for atter at indtage Borgholm. Det aabne Land besattes naturligviis hurtigt, Indbyggerne udplyndredes, Gaarde og Byer gik op i Luer, og alle Krigens Rædsler hjemsøgte den ulykkelige Ø. Kongen lod imidlertid snart de to Anførere drage til Finland, hvor de fortsatte Plyndringen fra Øland og gjorde, som St. Webersted skriver i et Brev til Christiern, et saadant »Romor, at Kongen kunde have Fornøielse deraf«. Efter deres Bortgang betroedes Borgholms Beleiring til Søren Norby. Han gik frem med sædvanlig Dygtighed og Kraft og erobrede Fæstningen i August 1519. Steen Sture gjorde fra Kalmar i Forbindelse med Befalingsmanden der, Johan Monnssen, af den bekjendte Slægt Nat og Dag, Forsøg paa at tilbageerobre Borgholm. Et Par hundrede Knægte, der havde listet sig over paa Øen, forsøgte at overrumple Slottet; men Forsøget mislykkedes. Dagen efter sendtes fire og tyve Skuder med Folk over, men Søren Norby jog dem atter i Havn efter at have taget nogle og ødelagt andre. I et Brev til Kongen gav han denne det Raad at brænde Alt paa det aabne Land; thi ellers vilde dog Steen Sture gjøre det, og det forekom ham langt bedre, at Kongen selv tog Fordelen.

I September seilede han atter til Gulland, medens Øland overlodes til St. Webersted, der fik det i Forlehning »indtil Paaske førstkommende og siden derefter i de næste fire samfulde Aar» frit uden Regnskab og Afgift mod at holde tre Hundrede Mand til Rigets Forsvar.

Imidlertid havde Kongen arbeidet med rastløs Iver, for at det følgende Aar i alle Henseender kunde finde ham rustet som ingensinde før. Hans Hververofficerer vare spredte over hele Tydskland for at samle Mandskab, fra

Frankrig fik han en betydelig Styrke saavel Fodfolk som Ryttere og Artillerister, og ligeledes erholdt han Leietropper fra Skotland; men da disse næsten udelukkende bestode af fredløse Folk, som vare domfældte for allehaande Forbrydelser, udgjorde disse Skotter med al deres Tapperhed en gudsforgaaen Bande, der i Vildhed og barbarisk Grusomhed endog overgik de berygtede tydske Landsknægte. Desuden opbødes naturligviis Landets Indbyggere, af hvilke Lehnsmændene med deres Svende dannede det svære Rytteri, medens et lettere Rytteri dannedes af Udbuddet fra Kjøbstæderne. Kystbeboerne brugtes til Flaadens Bemanding, hvorimod Landalmuen holdtes hjemme som et Slags Landeværn. Overordentlige Skatter udskreves overalt, og under Livsstraf forbødes al Handelssamqvem med Sverige. Endelig anvendte Christiern ogsaa denne Gang de aandelige Vaaben; thi han havde faaet Paven paa sin Side, og i hans Navn udtaltes et almindeligt Ban og Interdict over Sverige, indtil Erkebispen udløstes af sit Fængsel og Steen Sture underkastede sig. Christiern blev saaledes Pavens verdslige Arm, der førte Sværdet for at sætte den hellige Faders Bud og Befalinger i Kraft.

Saaledes oprandt det i Nordens Historie mærkværdige og for Christiern skjæbnesvangre Aar 1520. Hver Fibre i Statslegemet var spændt til det Yderste, og det var et høit Spil, Kongen spillede; men Indsatsen var Sveriges Krone, hvilken han nu allerede to Gange forgjæves havde grebet efter. I Begyndelsen af Aaret drog Hæren, anført af Otto Krumpen, ind i Sverige. Vi ville her ikke følge dens seirrige Gang i Enkelthederne. Steen Sture kæmpede sin sidste Kamp ved Bogesund den nittende Januar, hvor han selv blev dødelig saaret; derefter tilkæmpede den danske Hær sig den første Februar Overgangen over den skovbevoxede Bjergaas Tiveden, der strækker sig mellem Sveriges to mægtige Indsøer Venern og Vettern. Efter dette Slag faldt Adelen og Rigsraadet tilføie, men saaledes gik det ikke med Al-

muen; thi at den endnu havde Kraft og Mod til at værne om sit Fødeland, derom vidne de to blodige Slag ved Balundsaas (i Nærheden af Vesteraas) og Langfredagskampen ved Upsala; men i den sidste bleve Bønderne fuldstændig overvundne, og lidt efter lidt faldt de derefter tilføie. I Slutningen af April seilede Kongen selv til Sverige. De fleste faste Slotte vare da erobrede, og af vigtigere Punkter vare kun Kalmar og Stockholm tilbage. Det var to heltemodige Qvinder, der befalede paa disse to Steder; thi Fru Anna Bjelke førte Befalingen i Kalmar, og Sten Stures Enke, den ædle Christine Gyldenstjerne, i Stockholm. I Mai indesluttedes Stockholm tillands og tilvands. Flaaden anførtes af Søren Norby, der først da kom til Stockholm, fordi han — for at tilføre Hæren Forstærkning og Proviant — havde tøvet noget i Kalmarsund. Den syvende September saae endelig Christine Gyldenstjerne sig nødsaget til at overgive Hovedstaden, og Christiern holdt sit Indtog i Byen efter først at have lovet, at Alt skulde være glemt og tilgivet. Den fjerde November fandt Kongens Kroning og Salving Sted i Nicolaikirke, den nuværende »Storkyrka«, med al mulig Pragt og Høitidelighed. Ved Processionen bar Otto Krumpen Kronen og Søren Norby Spiret. Kongen salvedes af Gustav Trolle, aflagde derpaa sin Kongeed med Haanden paa Evangeliebogen og tog endelig Alteres Sacramente. Da disse Ceremonier vare forbi, fremsattes en Stol foran Alteret, og siddende paa denne uddelte Kongen Ridderslaget til forskjellige danske Mænd, blandt hvilke Otto Krumpen og Søren Norby vare. Saaledes var Søren Norby atter en af dem, som Christiern særligt fremdrog og ærede. I tre Dage gjenlød derefter Stockholm af de høie Herrers festlige Forlystelser; men den syvende November sammenkaldtes de i Byen værende Herrer og Fruer paa Slottet, hvor Gustav Trolle optraadte som Anklager over den Medfart, han havde lidt. Den ottende November foregik det forfærdelige Drama, der er bekjendt under Navnet »det stockholmske Blodbad«,

hvorved Christiern lod omtrent halvfemsindstyve ansete Svenskere henrette. Søren Norby tilligemed Klavs Bilde havde hiin Aften den syvende November grebet og fængslet dem blandt de paa Slottet forsamlede svenske Herrer, som Kongen vilde ramme med sin Hævn; men det er forresten afgjort, at han i høi Grad misbilligede hele Blodbadet. Han maatte ogsaa efter sin hele ridderlige Tænkemaade afskye den kolde Beregning, hvormed Planen til Slagteriet var udkastet og gjennemført. Det er ogsaa sikkert, at han paa sine Skibe modtog de flygtende Svenskere, og at de hos ham fandt et sikkert Tilflugtssted. Ogsaa de Fanger, han det følgende Aar paa Kongens Befaling førte til Kjøbenhavn, behandlede han mildt og venligt. Blandt disse var Fru Christine Gyldenstjerne, og hans ridderlige Opførsel mod hende gav senere Anledning til Rygter om en Forbindelse mellem ham og Steen Stures høihjertede Enke.

Allerede i December fik Søren Norby en heel mærkelig Befaling fra Kongen, den nemlig, at han skulde holde sig færdig til at drage til Grønland. Det var jo de store geographiske Opdagelsers Tid, og det synes, at Kongen, der altid med sit skarpe Blik fulgte og opfattede Datidens Begivenheder, ogsaa med levende Interesse har omfattet disse Forhold. Det vilde baade være til Hæder og Fordeel for Danmark at tage Deel i de store Opdagelser, og i Søren Norby havde Christiern en Anfører for Toget, der saavel var en ypperlig Sømand og modig Kriger som en efter Datidens Maalestok dannet Mand. Han svarede paa Kongens Bud, at han efter Paaske skulde være beredt til at drage, hvorhen i Verden hans Herre vilde sende ham; men strax kunde han ikke, fordi han først maatte lade sine Skibe udbedre. Før den Tid udbrød imidlertid en Opstand i Smaaland, og Søren Norby fik Nok at gjøre i sit Fædreland, saa at han ikke kom paa Opdagelsesreiser i den nye Verden. Hvem veed ellers, om ikke Historien var kommen til at

nævne Søren Norby ved Siden af Christopher Columbus og Ferdinand Cortez?

En af de væsentligste Grunde, hvorfor Søren Norby ikke kom paa Opdagelsesreiser i »Indien«, var altsaa en Opstand i Smaaland. Den udbrød i Nærheden af Kalmar; men her var netop Søren Norby Befalingsmand, da han til sine øvrige Forlehninger havde faaet dette Slot, efterat Fru Anna Bjelke havde overgivet det til Christiern. Smaaland var dengang Grændseprovinds mod Danmark, og som det ofte gaaer under urolige Forhold, at de stadige Krige særligt skjærpe Nationalitetsfølelsen og Fædrelandskjærligheden hos Grændsebeboerne, saaledes havde Smaalændingerne under Unionskampene udviklet sig til nogle af de Djærveste og meest Selvstændige blandt det svenske Folk. Da derfor Christiern paa sin Tilbagereise fra Stockholm bød Søren Norby at tage Vaabnene fra dem og navnlig berøve dem deres Armbrøst, som var deres Yndlingsvaaben, satte de kjække Smaalændinge sig til Modværge, og saasnart Kongen var dragen bort, udbrød der aabenbart Oprør. Naar nogle af Norbys Svende i Smaahobe vovede sig udenfor Kalmar, bleve de nedhuggede af Beboerne, der samlede sig i Skarer, besatte alle Veie, fyldte Skovene med Forhugninger, afbrændte Kongsgaardene og joge de kongelige Fogeder bort. Søren Norby forsøgte at snakke sig tilrette med Bønderne paa Møre Landsthing; men da han drog bort, skjøde de paa ham og hans Svende. De lagde endog Planer om at overrumple Kalmar; men en saa aarvaagen Befalingsmand som Søren Norby var ikke let at overraske, og Planen mislykkedes da ogsaa. Imidlertid kunde Søren Norby dog ikke betvinge Opstanden og raadede derfor Kongen at lade dem beholde deres Vaaben. Dette skete imidlertid ikke, og Smaaland var stadig uroligt, indtil Befrielsens Time slog for hele Sverige.

Den Mand, der blev Sveriges Befrier, var som bekjendt Gustav Eriksøn Vasa. Han havde været en af de sex

Herrer, som ved Christierns Svig vare bortførte fra Sverige og havde siddet fængslede i Danmark; omsider var det dog lykkedes ham forklædt som Studedriver at slippe bort fra sit Fængsel. I September 1519 var han ankommen til Lybek, hvor han foreløbigt opholdt sig. Han hørte her om Slaget paa Bogesund og Steen Stures Død, og han kunde da ikke modstaae den Længsel, der atter drog ham til hans Fædreland, som nu i sin Nød kunde behøve alle sine Sønner for atter at afkaste det forhadte Aag. Paa en lille Jagt seilede han fra Lybek, slap lykkeligt gjennem Søren Norbys Udliggere og landede ved Kalmar i Mai 1520. Foreløbigt udrettede han imidlertid Intet, og først da Efterretningerne om Blodbadet rygtedes omkring i Landet, lykkedes det ham — dog efter mange Farer og vidunderlige Eventyr — at samle en lille trofast Hob om sig, og paa Mora kaarede i Begyndelsen af April 1521 Dalkarlene ham til »deres og menige Sveriges Riges Herre og Høvidsmand.« Naar han forhandlede med Bønderne, blæste det altid Nordenvind, og gamle Folk udlagde det som et godt Varsel. Som en Lavine voxede nu Gustavs lille Hob, den ene Provinds efter den anden sluttede sig til ham, først Nerike og Bergsland, saa Helsingeland, Vermeland, Dal, Vestergötland og de øvrige Provindser. Her var Nok for det danske Regjeringsraad i Stockholm at tage Vare; thi Gustav havde allerede seiret i aaben Mark over en dansk Hær ved Brunebæk, hvorom det i den gamle Dalkarlevise hedder:

Så körde de Jutar i Brunebäcks elf,
Så vattnet dem porlade om,
De sörjde deröfver, att Christiern sjelf
Han ej där tillika omkom.

I en anden gammel Sang lyder det:

Brunebäcks elf är väl djup og bred — Falivom!
Der sänkte vi så månge Jutar ned — Falivilivilivom!
Så körde de Dansken ur Sverge — Falivilom!

Den ni og tyvende April stod et andet Slag ved Vesteraas; ogsaa her trak Kongens Tropper det korteste Straa. Gustav begyndte nu at indeslutte Slottene og tilsidst ogsaa Stockholm omtrent ved Midsommerstid 1521. Smaaland havde allerede tidligere været i Opstand, som ovenfor er sagt; men det synes, som om Søren Norby ved sine kraftige Forholdsregler dog endnu forhindrede en aabenbar Tilslutning af Landet til Gustav. Fæstningerne langs ned med Sveriges Østkyst vare af stor Betydning, og endnu vare de alle i Christierns Besiddelse. For deres Proviantering sørgedes der godt; thi dette var Søren Norbys Hverv. Selv var han Befalingsmand paa Kalmar; men herfra seilede han ud med større eller mindre Styrke for at undsætte de andre Fæstninger. Paa en af disse — Stegeborg — var Bernhard von Mehlen Befalingsmand; han var en Tydsker af Fødsel og ligesom Steffen Webersted kommet herind med Landsknægtene. Søren Norby gjorde et Forsøg paa at bortdrive den svenske Beleiringsarmee, som havde lagt sig for Stegeborg. Forsøget glippede imidlertid, og Søren Norby maatte tihest flygte fra Kysten ud i Vandet, hvor han blev optagen af en tililende Baad. En svensk Krigsmand havde imidlertid sat efter ham, og før han kunde bøde for sig, havde Svenskeren med sin Staalbue tildeelt ham et Par vældige Slag. Søren Norby blev dog reddet men raabte fra Baaden til sin drabelige Fjende, at han var en tapper Karl og skulde faae ti Mands Sold, hvis han vilde træde i hans Tjeneste. Dette er et lille Exempel blandt mange andre paa, hvor høit Søren Norby skattede Tapperheden, hvadenten han fandt den hos Ven eller Fjende. — Der fortælles, at en Deel svenske Folk, som Søren Norby havde i sin Tjeneste paa Kalmar, løb fra ham, fordi Kongen havde befalet ham at lade dem halshugge. Han skal da selv have givet dem et Vink derom for at frelse dem, idet han sagde, at det var dumt at række Hals som en Kylling, naar man som en ærlig Mand kunde frelse sit Liv. Da

Historien fortælles af svenske Forfattere, vidner den i høi Grad om den gode Mening, man i Sverige havde om hans Ridderlighed og ædle Tænkemaade; men det Hele er iøvrigt en Fabel; thi deels har Kongen ikke udstedt nogen saadan Befaling, og deels skriver Søren Norby selv, at nogle af hans svenske Tjenere vare flygtede bort fra ham, og dem maatte han lade løbe; men nogle Andre, der ogsaa agtede sig bort, fik han fat paa, og »dem lod jeg hugge Halsen af.«

Stegeborg holdt sig imidlertid ikke Aaret ud; thi i December 1521 overgav Bernhard von Mehlen Fæstningen. I de første Dage af November havde Søren Norby sendt Stegeborg Undsætning, og den fire og tyvende December kom han selv, uvidende om, at Slottet var i Svenskernes Vold. Han agtede at holde Juleaften paa Stegeborg; men det blev kun en lidet lystelig Jul for ham; thi da han efter en haard Kamp var kommen ind igjennem Fjorden og troede at være i Ly under Fæstningens Kanoner, mærkede han til sin store Harme og Forbauselse, at han blev beskudt fra selve Borgen. Forbittret raabte han over til Fjenden, at Bernhard som en Forræder havde overgivet Stegeborg. Efter en haard og blodig Kamp lykkedes det ham dog atter at slaae sig ud igjennem den snevre Vig. Han har vistnok havt Ret i sin Mistanke til Bernhard v. Mehlen; thi strax efter Fæstningens Overgivelse traadte denne i Gustavs Tjeneste og blev Befalingsmand paa Stegeborg, ligesom han i de nærmest paafølgende Aar kom til at spille en Rolle, der hverken vidner om Ærlighed eller Klogskab. Lidt efter lidt faldt de faste Borge i Gustavs Vold, saa at der i Begyndelsen af 1522 ikke var andre Slotte af Betydning i Christierns Magt end Stockholm, Kalmar og Aabo, og det var da af saa meget desto større Vigtighed at bevare disse. Saasnart altsaa Isen brød op, som i nogle Maaneder havde hæmmet hans Virksomhed, tilførte Søren Norby saavel Stockholm som Aabo Undsætning. Stockholms Befalingsmand, den kjække Henrik Slagheck, en Broder til den berygtede

Didrik Slagheck, havde havt sin Nød med at holde Byen Vinteren over; men med første aabent Vande vidste han, at Hjælpen var nær, og Søren Norby svigtede ham heller ikke. Saasnart Henrik Slagheck fik Forstærkning, adspredte han ved et Par heldige Udfald Beleiringshæren. Ogsaa ved Aabo bleve de beleirende Svenskere slaaede ved Søren Norbys Medvirkning. Efterat have befriet Aabo beleirede og indtog han det biskoppelige Slot Kusto, og foreløbig var ved hans kraftige Mellemkomst Finland bevaret, Finland, om hvilket Søren Norby i et Brev til Kongen siger, at det »i Rente er den bedste Deel af Sverige«.

Medens Søren Norby var ovre i Finland, var Stockholm atter bleven indesluttet, og det langt fuldstændigere end tidligere. Der var to Hovedleire, en Nord for Byen paa Brunkebjerg og en anden Syd for Byen paa Södermalm. De sattes i Forbindelse med hinanden ved en mindre Leir paa den nuværende Kungsholm, dengang Lidarnø. Ved Flydebroer stod Langholmen, en lille Ø midt i Sundet mellem Kungsholm og Södermalm, i Forbindelse med begge disse Punkter, og saaledes var Byen afspærret paa Vestsiden. Imod Øst var Indløbet til Hovedstaden afspærret ved en mægtig Træbom fra Södermalm over til Djurgaarden, der da hed Valdemarsøen. Til Overflod laa tilmed en lybsk Flaade, større end Søren Norbys, i Stockholms Skjærgaard; thi Lybekkerne havde benyttet den danske Magts Tilbagegang i Sverige til at nærme sig Gustav og erklære Christiern Krig. Det skulde nu falde Søren Norby vanskeligt at undsætte det haardt betrængte Stockholm.

I Foraaret 1522 løb en stærk lybsk Flaade ud for at angribe de danske Kyster. Den truede endog med et Angreb paa Kjøbenhavn; men det blev ved Truslen, ligesom Lybekkerne i det Hele taget paa dette Togt, som foretoges med en mægtig Sømagt, der tilsidst løb op til omtrent 50 Skibe, gik udenom Fæstningerne og nøiedes med den Hæder, de kunde opnaae ved at plyndre de aabne Kyster og værge-

løse Landsbyer. Da den lybske Flaade laa i Øresund, udbredte pludseligt det Rygte sig blandt Mandskabet, at Søren Norby var underveis til Sundet med en stor Flaade, hvorfor den lybske Admiral strax satte Coursen sydpaa og seilede hjem til Lybek. Søren Norby var virkelig underveis, hidkaldt af Christiern, der, som rimeligt var, under de daværende Forhold gjerne vilde have sin dygtigste Hærfører hos sig. Heldigviis traf han ikke paa den lybske Flaade; thi det kan vel næppe betvivles, at han da vilde være bukket under for den store Overmagt. Kongens Befaling til ham om at komme til Kjøbenhavn havde jo imidlertid gjort sin Virkning, da alene Rygtet om hans Ankomst havde været tilstrækkeligt til at blæse Lybekkerne bort fra de danske Kyster. Kongen havde imidlertid begaaet den store Feil i de sidste Aar, da alle Rigets Midler vare gaaede med til de store Landrustninger, at forsømme sin Flaade, og den danske Sømagt indskrænkede sig derfor til den godt udrustede, men ikke store Escadre, som Søren Norby havde ved Sveriges Østkyst. Deraf kan man forklare sig, at Lybekkerne kunde lægge sig udenfor den danske Hovedstad uden i ringeste Maade at møde Modstand fra den danske Sømagt.

Det var i September, at Søren Norby kom til Kjøbenhavn, og han modtog her et storartet Beviis paa Kongens uindskrænkede Tillid til ham. Han havde allerede i Forlehning Gulland, Øland og Kalmar; men dertil fik han nu Kusto Slot, alle de Lehn, som hidtil havde hørt til Aabo, Raseborg og Kumogaard samt endelig hele Nørrebotten. Han fik disse uhyre Forlehninger »frit og qvit uden al Afgift til saa længe vor Naade tilsiger.» Han skulde holde fire Hundrede duelige Karle tilhest og tilfods. »Hvad Bytte, han tager fra Fjenden, skal deles i tre Dele, og skal Kongen have den ene Deel, Søren Norby og hans Folk de to andre Dele. Hvis Kongen, det Gud forbyde, skulde døe, skal han holde Lehnene til Prinds Hans; hvis ogsaa han skulde døe, skal han holde dem til Dronningen, og hvis endelig ogsaa hun

skulde falde bort, da skal han holde sine Lehn »til Danmarks Riges Raads Haand og ingen Anden.»

Det var et stort Ansvar og en mægtig Byrde, Kongen herved lagde over paa sin tro Tjeners Skuldre; thi Søren Norby maatte paa denne Maade paatage sig hele Ledelsen af Krigen i Østersøen og de tilgrændsende Kyster. September Maaned ud opholdt han sig nu i Kjøbenhavn; men i Begyndelsen af October seilede han til Finland, hvor han udrustede omtrent tredive Skuder med Fødemidler. Det gjaldt nemlig om at undsætte det stærkt indesluttede Stockholm, og Søren Norby vilde for enhver Priis vove Forsøget, skjøndt det var en høist vanskelig, ja næsten umulig Opgave; thi han skulde først slaae sig igjennem den overlegne lybsk-svenske Flaade paa atten Skibe og dernæst bryde igjennem den svære Træbom fra Södermalm til Djurgaarden, idet han desuden hele Tiden var udsat for Landbatteriernes Ild. Imod alle disse Forhindringer havde Søren Norby kun ni Orlogsskibe at stille; men han betænkte sig ikke et Øieblik; thi det var en Livssag for Kongens Herredømme i Sverige at redde Hovedstaden, og det dumdristige Forsøg maatte og skulde derfor gjøres. Han seilede ind i Stockholms Skjærgaard en Dag i Slutningen af October eller Begyndelsen af November 1522. Hvad der under Kampen i høi Grad hæmmede hans Orlogsskibes Bevægelighed, var Omsorgen for de tredive Transportskibe, og paa den anden Side nyttede det dog heller ikke at slaae sig igjennem til Slottet uden at faae disse med. I denne fortvivlede Kamp led han et meget stort Nederlag, alle Transportskibene gik tabt, og en stor Mængde Fødemidler og Ammunition faldt i Fjendens Hænder. Det maa næsten betragtes som et Underværk, at han dog reddede alle sine ni Orlogsskibe ud af Skjærgaardens snevre Farvand. Med disse trak han sig derpaa tilbage til Kalmar. I et senere Klageskrift, som han opsatte angaaende al den Vold og Uret, han havde lidt, siger han, at han mistede omtrent sex Hundrede Fanger, og at Fjenderne

holdt disse fængslede et Døgn, hvorpaa »de kastede dem bundne paa Hænder og Fødder overbord og udi Havet, Alt under Larm af Piber, Trommer og Trompeter samt alle deres Stykkers Løsning, paa det at deres Raab og Jamren, inden de druknede, ei skulde høres.» Blandt disse Ulykkelige vare ogsaa tre af Søren Norbys egen Slægt. Med en saa utrolig Grusomhed behandlede Lybekkerne deres Fanger, en Grusomhed, der selv i hine Tider var enestaaende. Ved dette Søren Norbys Nederlag blev Stockholms Stilling endnu betænkeligere; men dog holdt den tappre Befalingsmand, understøttet af den kjække Besætning, Byen et halvt Aar derefter indtil den syvende Juli 1523.

Christierns Sager stode saaledes paa Slutningen af Aaret 1522 heelt slet i Sverige. Gustavs Mod voxede dagligt, han fattede store Planer om en Forbindelse af hele den skandinaviske Halvø fra Nordcap til Falsterbo, og han foretog i Løbet af det følgende Foraar saavel Tog til Norge som til Danmarks skaanske Besiddelser for at knytte disse Lande fastere til Sverige, end det i sin Tid var lykkedes Magnus Smek at gjøre. Christiern gjorde Intet for at forhindre alt dette; thi deels synes det, som om han paa denne Tid har været betaget af en fuldstændig Modløshed, og deels var der ogsaa i Danmark Nok at tage vare.

Der havde nemlig dannet sig en mægtig Sammensværgelse af de jydske Rigsraader i Slutningen af 1522. Den vigtigste Mand i denne var Tyge Krabbe, som personligt følte sig fornærmet af Kongen. Han var ellers en fortjent Mand, der oftere havde udmærket sig i Unionskampene og senere kom til at spille en fremragende Rolle under Frederik den Første og i Grevens Feide. Den Mand, der imidlertid var den ivrigste blandt de Sammensvorne, og som blev Drevet i Maskinen, var Mogens Munk. Kongen indkaldte en Herredag til Kjøbenhavn i November; men Rigsraaderne fra Jylland mødte ikke. Det synes at være et forvovent Spil, som disse Herrer spillede overfor en Konge

som Christiern den Anden; men de havde et sikkert Rygstød i Kongens Farbroder, Hertug Frederik, og Lybek. Hertugen havde altid staaet paa en spændt Fod med sin Broder og senere med sin Brodersøn; thi han havde aldrig kunnet glemme, at han selv, der dog ogsaa var Kongesøn, havde maattet nøies med et Hertugdømme, medens hine havde været mægtige Regenter over tvende Kongeriger. Han havde derfor altid, naar han kunde, krydset deres Planer, hvorfor han havde ligget som en trykkende Hæmsko for en fri Udvikling af deres Politik, og da han nu saae den Kongekrone, han saa ofte havde drømt om, funkle for sig, modstod han ikke de jydske Rigsraaders Opfordring til at gribe den og sætte den paa sit eget Hoved. Hvad Lybekkerne angik, da hadede denne Handelsstad den nationale Kong Christiern, der paa alle Maader havde indskrænket deres Handelsrettigheder, og de vare naturligviis villige Forbundsfæller, naar det gjaldt om at styrte Christiern den Anden fra Danmarks Throne. Paa en Reise, som Kongen i Januar 1523 foretog sig til Jylland, havde Mogens Munk en Samtale med Kongen. Da han gik, lod han sin Handske ligge, og i den laa Opsigelsesbrevet fra de jydske Raader. Disse gjorde nu Alt for at vinde Fodfæste og bevægede ogsaa snart en stor Deel af den lettroende Almue til at falde fra den Konge, der altid havde været netop dem en god og mild Herre, og følge Adelsmændene, som vare deres naturlige Undertrykkere. Ogsaa Søren Norbys Troskab søgte de jydske Raader, der constituerede sig som Rigsraad, at rokke. I Brevet til ham, der er dateret Viborg den en og tredivte Januar, minder Raadet om, at Christiern i ingen Maader havde holdt sin Haandfæstning, at han fortrængte Adelen og lod sig raade af »Trælle og Skalke«, blandt hvilke nævnes Didrik Slagheck og Hans Mikkelsen. (Den Sidste var som bekjendt en udmærket dygtig og hæderlig Mand, der kun havde den Feil ikke at være adelbaaren). Dog forbander navnlig Raadet den »fordærvelige

Qvinde Sigbrit» som Kongens onde Aand, og der indføres snildt i Brevet en Bemærkning om, at, som man havde hørt, var Søren Norby »noget nær selv om Halsen kommet« ved samme onde Qvindes Raad. I Brevet fortæller Raaderne dernæst, at de nu formedelst alt dette havde opsagt Kongen Huldskab og Troskab, og de »bede kjærligt og byde strengeligt«, at han nu vil gjøre det Samme og holde sine Lehn til Danmarks Riges Raad; men Søren Norby afviste naturligviis deres Opfordring. Et Møde i Februar mellem Kongen og Oprørerne havde ingen Følger, Kongen begav sig tilbage til Sjælland, og i Marts rykkede Hertug Frederik op i Jylland med en Hær. I rivende Fart faldt nu Alle fra Kong Christiern, selv saadanne Mænd, som han altid havde hædret ved sin Tillid. Den sex og tyvende Marts hyldedes Frederik paa Viborg Landsthing, og ved samme Leilighed var det, at Christierns Love høitideligt opbrændtes »som stridende og fordærvelige mod Politi og godt Regimente.» Hele Jylland hyldede derpaa Frederik, og snart var ogsaa Fyen i hans Besiddelse. Medens alt dette gik for sig, sad Christiern selv modløs og raadvild i Kjøbenhavn; han var ligesom lamslaaet af Ulykken, al hans gamle Daadkraft og Ihærdighed var forsvunden. Stillingen var ganske vist ogsaa fortvivlet; men man skulde mindst have tiltroet Christiern den Anden, at han uden Sværdslag vilde opgive sit Rige. Heller ikke varede denne sørgelige Tilstand hos ham længe; thi hans senere Liv viser, at han med Taalmodighed og Kraft kunde bære Ulykkens tunge Byrde. I April besluttede Christiern at opgive Alt og forlade sit Rige for i Udlandet at søge Hjælp hos sin Svoger, Keiser Carl. Til Befalingsmand paa Kjøbenhavns Slot udnævnte han før sin Bortreise Henrik Gjø og til Borgmester og Formand i Malmø Jørgen Kok, to Mænd, der ogsaa viste sig hans Tillid fuldstændigt værdige. Den trettende April gik han ombord med sin Hustru, den ædle Elisabeth, og sine tre Børn. Kjøbenhavns Borgere, der vare Kongen in-

derligt hengivne, flokkedes ved Strandbredden for at see den elskede Konge drage bort, og Folket har selv skildret sin Sorg i den bekjendte Sang, der begynder saaledes:

Bort da fløi den gamle Ørn
Alt med sine Unger saa smaae —

Indbyggerne i Kjøbenhavn og Malmø viste ogsaa i Gjerning, at, om de end vare sørgende Smaafugle nu, da »den gamle Ørn« havde forladt dem, saa havde de dog baade Næb og Kløer til at værge deres Rige mod Høgen, der »sad i Egetop og bredede sin Vinge.«

III.

Efter Kong Christierns Flugt forandredes Søren Norbys Stilling selvfølgelig fuldstændigt. I Begyndelsen kunde han endnu handle efter Samraad med Henrik Gjø og Jørgen Kok; men da Kjøbenhavn og Malmø senere efter et tappert Forsvar overgaves, stod han fuldkommen ene. Gulland, den længe omtvistede Besiddelse, som allerede havde kostet de forskjellige Østersømagter saa meget Blod og saa store Pengesummer, som ved sin Beliggenhed var saa betydningsfuld baade i Krig og i Fred, denne Ø var endnu stedse i Søren Norbys Besiddelse, og han lod den hverken lokke fra sig ved glimrende Løfter eller rive fra sig ved Magt. Han holdt den med Troskab til sin gamle Herre, der nu ensom og forladt fjernt fra Danmark flakkede om i fremmede Lande. Vi have allerede seet, hvorledes de danske Rigsraader forgjæves søgte at rokke hans Troskab; ogsaa Gustav Vasa forsøgte det, men til ingen Nytte. Da man ikke kunde vinde Gulland med det Gode, anvendte man Magten, og nu begyndte derfor Søren Norby den trodsige og fortvivlede Kamp saavel mod Danmark som mod Sverige og Hansestæderne, der fortrinsviis har gjort hans Navn berømt; thi i denne Kamp er det, at hans Talent først udfoldede

sig i al sin Storhed. Aldrig raadvild, aldrig forsagt vidste han altid at benytte sine forholdsviis smaae Midler mod sine mægtige Modstandere. Hans Haand var løftet mod Alle, som Alles mod ham; men det urokkelige Haab hos ham, at Kong Christiern atter engang ville komme tilbage og bestige sine Fædres Throne, holdt ham oppe. Hvis han imidtid før den Tid maatte overgive Gulland, da vilde han hverken udlevere det til Sverige eller til de af ham saa forhadte Lybekkere; men han vilde da betroe sit Lehn til Kong Frederik i Danmark, saa trængtes det dog idetmindste ikke bort fra hans Fædreland. Saaledes omtrent har Søren Norby tænkt, naar han overveiede sin farlige Stilling efter Christierns Flugt; men han har da sikkert ogsaa lovet sig selv, at, før det kom saa vidt, at han overgav sit Lehn til Kong Frederik, skulde enhver Udvei være spærret og ethvert Haab udslukt. Hvad der har hjulpet ham en Deel ud over de første Vanskeligheder, var den Spænding, der fra Begyndelsen var mellem de to nordiske Konger. De havde arbeidet hinanden i Hænderne, saalænge det gjaldt om at bekæmpe den fælles Fjende, Christiern II; men Frederik havde ingenlunde ved sin Thronbestigelse opgivet Unionskongernes Politik, og Gustavs Planer gik ud paa atter at forbinde Skaane, Halland og Bleking med Sverige, ja det synes endog, at han har drømt om en Forening af hele den skandinaviske Halvø under sit Scepter. Gulland ansaae de begge for deres lovlige Besiddelse, og det var derfor kun Frygten for deres fælles, endnu i sin Landflygtighed farlige Fjende, som foreløbig forhindrede en Krig og senere banede Veien til en god Forstaaelse mellem dem. Lybekkerne var det vistnok temmelig ligegyldigt, enten Sverige eller Danmark fik Gulland, naar blot Søren Norby kom bort fra Øen; thi hans Udliggere vare stadig paafærde mod deres Handelsskuder. Han havde kastet sit særlige Had paa disse Kræmmere, og han havde altid, sagde han, »fundet det sundt for sit Helbred og desuden fornøieligt at lugte til deres

Kryderposer og rage i deres Kramkister«. Denne Yttring smager vel noget af Fribytteren; men Søren Norby kæmpede ikke i sit eget Navn eller for egen Fordeels Skyld, tvertimod forarmedes han, der tidligere havde været rig, i denne Kamp for sin svorne Herre, heller ikke behandlede han sine fangne Fjender paa Røveres Viis, men som en ridderlig Helt, og det var ikke ham, men netop Lybekkerne, der fore frem som grumme Røvere mod deres Fanger.

Foruden Gulland havde Søren Norby ved Christierns Bortreise ogsaa Øland, Kalmar og hele Finland i Forlehning. Det vilde i Længden blive ham en vanskelig Sag at hævde disse Bdsiddelser; thi fra Kalmar til Finland var ingen Springvei, og det viste sig snart, at det gik galt, naar han ikke selv var tilstede. Medens han havde været paa sit uheldige Tog til Stockholm i Slutningen af 1522, havde Svenskerne med fire Hundrede Ryttere sat over til Øland, indtaget det aabne Land og indesluttet Borgholm. Indbyggerne vare svensksindede og understøttede Angriberne. To Hundrede svenske Ryttere droge derpaa atter tilbage til Kalmar, som de indesluttede, saa at baade Borgholm og Kalmar vare i Beleiringstilstand. I Kalmar opholdt Søren Norby sig selv, og herfra skrev han i Marts (altsaa endnu før Christierns Afreise) og underrettede Kongen om Sagernes Stilling. Han havde gjort et heldigt Udfald fra Kalmar, brændt de Svenskes Leir og taget en Deel Fanger. Derefter agtede han at undsætte Borgholm, og naar det var gjort, vilde han løbe med sine Skibe til Gulland for dernæst, saasnart Isen tillod det, at gaae til Finland. Han foreslaaer i sit Brev Kongen, at de Tropper, som i Preussen samledes for dansk Regning, skulde drage gjennem Lifland og Rusland til Finland. Da han ogsaa meente at kunne erholde Hjælpetropper hos den russiske Storfyrste, paatager han sig i Spidsen for denne blandede Hær at fordrive Svenskerne fra Finland og angribe selve Sverige fra denne Kant. Disse

Planer bleve imidlertid krydsede derved, at Gustav og Lybekkerne truede med et Angreb paa Gulland i Løbet af Sommeren, og under disse Omstændigheder turde han ikke forlade sin vigtigste Besiddelse: thi »da skulde denne Almue lettelig være at omvende og støde Fjenden ind paa Landet«. Han sendte saa en af sine betroede Folk, Søren Brun, til Finland med Løfte om snarlig Undsætning, »eller det skal koste min Hals«, og for ikke at svigte sit Ord skrev han atter i September om Undsætning fra den Hær, som samledes i Preussen. Istedetfor at angribe Gulland vare Svenskerne imidlertid med en stor Magt faldne ind i Finland, og Søren Norbys Folk havde næsten strax opgivet Landet. Fra Aabo løb de, saasnart Fjenden nærmede sig, og lagde sig ind deels paa Viborg- og deels paa Kusto-Slot. Ogsaa disse Fæstninger faldt snart, idet nogle af Befalingsmændene lode sig bevæge ved Gustavs Breve og Løfter, medens Resten kun ydede ringe og kortvarig Modstand, og inden Udgangen af Aaret 1523 var Finland fuldstændig i Gustav Vasas Magt.

Ogsaa Kalmar og Øland erobredes i det samme Aar af Svenskerne. Bernhard von Mehlen, hvem vi tidligere have omtalt, idet han først var i dansk Tjeneste, men senere var gaaet over til Gustav og havde overgivet denne det vigtige Slot Stegeborg, var hurtigt stegen i dennes Gunst, saa at han endog var bleven Rigsraad. Han stod nu i Spidsen for de svenske Krigsforetagender mod Kalmar, men kunde Intet udrette der, saalænge Søren Norby selv var tilstede. Da denne imidlertid i Foraaret var reist til Gulland, gjorde selve Borgerne i Kalmar Oprør og aabnede Portene for Svenskerne, der saaledes uden Kamp kom i Besiddelse af Byen. Slottet havde Søren Norby før sin Bortreise provianteret for et heelt Aar; men skjøndt det var særdeles godt befæstet og ofte tidligere havde udholdt en Tørn, overgav det sig nu næsten strax. Det er derfor heller intet Under, at Søren Norby i sin Harme over dette Forræderi i et Brev til Kon-

gen udbryder: »Gid derfor Galge og Hjul slaa dem, at de have opgivet Slottet.« Det var kun en ringe Hævn, han fik over Bernhard v. Mehlen, da det lykkedes ham at tage to Skibe, rigt ladede for dennes Regning med Guld, Perler, Rhinskviin og Malvasier, Altsammen bestemt til at forherlige Bernhard von Mehlens nærforestaaende Bryllup. Han ægtede nemlig paa denne Tid Magrethe Vasa, en Slægtning af Kongen, men ham forresten fjendtlig sindet paa Grund af et Arvespørgsmaal. Denne hendes Stemning mod Gustav var maaskee ikke uden Indflydelse paa hendes Husbonds senere Optræden. Gustav gjorde Bernhard von Mehlen til Befalingsmand paa Kalmar og Øland, og under hans Commando stod ogsaa en Escadre, som skulde søge at holde Farvandet reent for Søren Norbys Krydsere.

Saaledes havde ved Udgangen af 1523 Søren Norby kun Gulland tilbage af sine tidligere Forlehninger, og denne Ø tilligemed Kjøbenhavn og Malmø vare nu de eneste Besiddelser, Kong Christiern havde tilbage af de tre nordiske Riger. At Søren Norby bestandig gjorde sine Fjender stor Skade ved sine Kaperier, vide vi bestemt af flere Efterretninger. Saaledes skilte netop paa denne Tid Danzigerne sig fra Lybekkerne paa Grund af »den ubodelige Skade«, deres Handel led ved hans Krydsere, og det er ogsaa paa denne Tid, at Hertug Albrecht af Mecklenborg fordrede hos Kong Christiern Erstatning paa Vismars Vegne for de Skibe og Varer, som vare tagne fra Byens Borgere af Søren Norby; men det var dog nærmest Lybekkerne, som for Størstedelen vare i Besiddelse af Østersøhandelen, der maatte lide ved hans Kaperier, og som derfor ogsaa ønskede for enhver Priis at faae ham fjernet fra Gulland. Søren Norbys Stilling var just ikke misundelsesværdig; thi han var omspændt paa alle Sider af sine mægtige Fjender, og ved sine Underbefalingsmænds Feighed og Forræderi havde han mistet alle sine øvrige Besiddelser, hvilket dog paa den anden Side bevirkede, at han nu bedre kunde samle

hele sin Kraft til Bevarelsen af Gulland. Han ventede stadig paa Undsætning fra sin Konge, men den udeblev; ja han maatte antage, at han næsten var forglemt af Christiern; thi i hele Aaret 1523 havde han ikke engang modtaget noget Brev med Opmuntring og Trøst fra ham. Han begyndte at lide Mangel paa adskillige Ting, navnlig Krudt og Sølv, hvorimod han havde Overflødighed af flere andre Sager, saasom Smør, Talg, Reb, Hør, Huder o. s. v., da det var disse Handelsvarer, der forefandtes i de opbragte Kjøbmandsskibe. I sine Breve til Christiern foreslaaer han derfor ogsaa, at Stormesteren af Preussen skal forsyne ham med Ammunition og Sølv mod som Betalingsmiddel at erholde disse Handelsvarer i Bytte. Denne Tuskhandel med preussiske Kjøbmænd kom ogsaa istand, og saaledes erholdt Søren Norby sine Fornødenheder. Sølv var ham nødvendigt til deraf at slaae Mynt, og der findes ikke faa Mynter fra denne Tid, der paa den ene Side bære Gullands Vaaben, et Lam holdende en Korsfane med Overskriften: »agne dei miserere mei«, medens de paa den anden Side fremvise Søren Norbys Vaaben og Navn.

Vinteren 1523 maa have været sørgelig for Søren Norby, paa hvem Ulykkerne vare strømmede ind Slag i Slag lige siden Kongens Bortreise, og som nu i Vintertiden maatte sidde stille hen paa Visborg uden engang at have den Fornøielse undertiden at opbringe et Handelsskib, da Søhandelen i disse Farvande ved Vintertid selvfølgelig var ophørt. Hans Misstemning maatte yderligere forøges ved Efterretningen om Kjøbenhavns og Malmøs Overgivelse i Begyndelsen af 1524; thi Henrik Gjø og Jørgen Kok havde endelig seet sig nødsagede til at dagtinge og overgive de to Stæder. Overgivelsen skete paa særdeles hæderlige Betingelser; men for Søren Norby var det nu en sørgelig Kjendsgjerning, at han var den eneste Bærer af Christierns Sag og Gulland den eneste Besiddelse i Norden, som endnu anerkjendte den landflygtige Konge. Omtrent paa samme

Tid indløb endnu en anden, ikke mindre forurolígende Efterretning til ham, nemlig den, at der i Vadstena havde været afholdt en Herredag ved Nytaarstid 1524, paa hvilken det endeligt var lykkedes Lybekkerne ved deres Sendemand, Herman Israhel, at overvinde Gustav Vasas Betænkelighed ved at rette et Hovedangreb mod Gulland. Gustav havde længe søgt at undskylde sig med Pengemangel; men Lybekkerne havde lovet at gjøre Udlæg, hvorpaa Gustav havde svaret, at han allerede skyldte Lybekkerne Mere end nok; men da Herman Israhel lovede lang Henstand med Tilbagebetalingen, og da ogsaa den ansete Biskop Hans Brask i Linköping opmuntrede Kongen til Foretagendet, gav Gustav endelig efter.

Under disse Omstændigheder skrev Søren Norby til Christiern midt i Marts og bad Kongen, om han vilde give ham sin Eed tilbage, for at han, hvis han blev nødsaget til at overgive Gulland, dog maatte kunne mage det saa, at Øen ikke kom bort fra Danmark. I samme Brev klager han ogsaa over Kongens Taushed; men omtrent samtidigt maa han have modtaget et Brev paa Kongens Vegne fra dennes Kantsler, Nicolaus Petri, hvori hans Bedrifter omtales paa den meest smigrende Maade. »Alverden veed at tale om Eders store Manddom og Troskab,« staaer der saaledes, hvorpaa man anmoder ham om at holde ud til det Yderste; »thi det skal komme Eder til Hæder og Ære, saalænge Verden stander.« Endelig loves der ham snarlig Hjælp af ti til tolv Skibe. Dette Brev og Løftet om den længe imødesete Undsætning styrkede Søren Norby til nye Bedrifter, og saasnart Isen brød op, vare hans Udliggere atter i Søen. Han har saaledes allerede i Marts 1524 gjort en meget betydelig Fangst, idet han i Nærheden af Bornholm erobrede en heel Flaade af hanseatiske Skibe. Hans Mikkelsen, som fortæller dette i et Brev til Christiern, tilføier, at »der er en Hylen og Raaben paa ham i alle Søstæder, de vil ham tillivs og fordærve ham;« men han mener tillige,

at Gud har givet Hr. Søren Svøben ihænde til at tugte dem med, for at de skulde vende sig til Gud og kjende deres Skrøbeligheder.

En svag Straale af Haab lyste paa denne Tid for Kong Christiern; thi Keiseren lod til at ville tage sin Svogers Sag i sin Haand, da han havde berammet et Møde i Hamborg ved Foraarstid 1524, hvor der skulde møde Udsendinge fra de nordtydske Lande. Hvis Kong Frederik da ikke vilde give efter med det Gode, skulde han tvinges dertil af de ved Mødet repræsenterede Stater. Fuld af Haab skrev derfor Christiern en Slags Proclamation til sine kjære Undersaatter paa Gulland, hvori han takker dem og først og fremmest Søren Norby for tro og villig Tjeneste, fortæller om Herredagen i Hamborg og det Haab, han knyttede til den, og anbefalede dem Troskab og Lydighed for Fremtiden.

Imidlertid var Gustav Vasa bleven færdig med sine Rustninger mod Gulland. Han var nu ligesaa ivrig med at drive paa Toget, som han før havde holdt igjen, saa at han endog offrede sit eget Sølvtøi for at skaffe de nødvendige Penge. I Spidsen for den forenede svensk-lybske Magt sattes Bernhard von Mehlen som »øverste Høvedsmand, Admiral og Feltherre over vort Krigsfolk og Skibe«. I Mai ankom Flaaden til Gulland, hvis aabne Land hurtigt indtoges, hvorefter Visby med Slottet indesluttedes tillands af to Leire, en svensk og en lybsk, og tilsøes af den forenede Sømagt. Søren Norby var imidlertid paa sin Post, og strax ved Beleiringens Begyndelse udsendte han nogle af sine Orlogsskibe, der om Natten overfaldt den fjendtlige Flaade, erobrede et svensk Admiralskib og tog Admiralen, Ivar Flemming, tilfange. Desuden erobredes flere Transportskibe, rigt ladede med Proviant, Krudt og Kugler. Dagen efter sendte Svenskerne Bud til Søren Norby med den temmelig mærkværdige Begjæring at lade dem faae deres Kugler og Krudt tilbage, hvorpaa Søren Norby da ogsaa svarede, at de kunde jo selv komme og tage det; men forresten skulde

de nok ved Leilighed faae Kuglerne igjen. Beleiringen fortsattes imidlertid, ledsaget af et heftigt Bombardement, navnlig mod Visborg. Et Forsøg paa ved tre Brandere at antænde Norbys Flaade mislykkedes ved hans Snarraadighed, og selve den svensk-lybske Flaade led betydeligt ved Ilden fra Slottet, »saa at Fjenden,« som Søren Norby skriver, »derudaf havde ingen stor Fordeel.« Ogsaa et Forsøg paa fra Landsiden at storme Byen mislykkedes, og Fjenden dreves saa hurtigt bort, at han ikke fik Tid til at medtage sine Saarede og Døde, hvorfor Søren Norby lod disse læsse paa Vogne og bringe ud til Leiren, idet han tillige lod sige, at de en anden Gang »ikke skulde saa hidsigt angribe, før de havde betænkt, hvorledes de vel kunde komme tilbage igjen og derved spare ham den Uleilighed at kjøre dem tilbage.« Saaledes begyndte Beleiringen alt Andet end heldigt for Lybekkerne og Svenskerne.

Som allerede omtalt havde Søren Norby før Beleiringens Begyndelse af Christiern fordret sin Eed tilbage, for at han kunde have frie Hænder og under alle Omstændigheder sikkre Danmark Besiddelsen af Gulland, hvis han skulde blive nødt til at dagtinge. Han var ogsaa af Christiern bleven løst fra sin Eed, hvis han ikke fik Hjælp inden vor Frue Fødselsdag (ottende October); men Christiern bad ham tillige at mage det saa, at han ogsaa for Fremtiden kunde vedblive at have Øen i Forlehning af den danske Krone. Brevet er skrevet i en nedtrykt Stemning; thi Mødet i Hamborg var løbet af uden noget Resultat, og Kongen syntes selv at mistvivle om at kunne bringe sin tro Mand nogen Hjælp. For nu at holde sig den antydede Udvei aaben afsendte Søren Norby i Juni en af sine meest betroede Mænd, Otto Andersøn Ulfeld, til Kjøbenhavn for at tilbyde Kong Frederik Gulland paa den Betingelse, at han vedblev at beholde Øen som Lehn paa samme Vilkaar, hvorunder han havde havt den af Kong Christiern. Frederik I, der saa uventet saae sig den vigtige Besiddelse tilbudt uden

at have gjort et Sværdslag for at erholde den, slog naturligviis til, og Søren Norby var saaledes nu Frederiks Lehnsmand paa Gulland. Herved gjordes en slem Streg i Regningen for Kong Gustav; thi hvis han nu fortsatte Beleiringen af Visby, kom han jo i Strid med Danmark. Frederik I havde strax efter Gullands Overdragelse ladet Gustav underrette derom og fordrede Ophævelse af Beleiringen, da han i modsat Fald maatte sende sin Lehnsmand paa Gulland Undsætning. Hertil kom, at Lybekkerne ikke længere vilde have Noget med det gullandske Foretagende at gjøre, da de meente, at Søren Norby nu som dansk Lehnsmand var uskadelig, eftersom de jo vare i Fred og god Forstaaelse med Danmark. Alt dette sattes ud for Gustav Vasa paa et Møde i Jönköping i Juli; men den svenske Konge kunde endnu ikke beqvemme sig til at gjøre Afkald paa den længe eftertragtede Besiddelse af Gulland, og man berammede derfor et nyt Møde til September i Malmø, hvor begge Konger personligt skulde indfinde sig for at faae de forskjellige Tvistepunkter afgjort; thi der var foruden Gullands Forhold adskillige andre Sager paa Dagsordenen.

Beleiringen af Visby fortsattes imidlertid, og det vilde selvfølgelig have været en særdeles heldig Omstændighed for Gustav, hvis det var lykkedes de svenske Vaaben at indtage Byen og Slottet før Mødet i Malmø; men Gustav blev ikke betjent saa dygtigt eller ivrigt paa Gulland, som hans Interesser krævede. Søren Norby gjorde flere Udfald fra Byen og tilføiede stedse Svenskerne betydelig Skade, brændte endog deres Leir og gjorde en stor Mængde Fanger, Altsammen uden at den svenske Hær ydede nogen synderlig Modstand. Sagen var nemlig den, at Bernhard v. Mehlen paa denne Tid atter begyndte at sadle om. Han sluttede Vaabenstilstand med Søren Norby, ja, der synes endog at være opstaaet et mere fortroligt Forhold mellem de to fjendtlige Befalingsmænd. Maaskee har han ladet sig paavirke af sin

Hustru, der følte sig krænket og forurettet i en Familiesag af sin Slægtning, den svenske Konge, eller maaskee har han, der synes at have været en svag og vaklende Charakteer, lyttet til Søren Norbys overtalende Røst. Det var jo ikke noget Nyt for Bernhard von Mehlen at skifte Parti, da han allerede en Gang forhen havde sveget den Eed, han havde givet Kong Christiern, og en snild Overtaler som Søren Norby kunde vel nok fremstille Sagen saaledes for ham, at det kunde forekomme ham, at han nu ved atter at skifte Parti ikke føiede et nyt Troskabsbrud til det tidligere, men derimod gjorde sin første Forseelse god igjen. Det er derfor heller ikke saa underligt, at en Vendekaabe som Bernhard von Mehlen nu forraadte Gustav, men underligt synes det, at en saa klog og forsigtig Fyrste som Gustav Vasa havde kunnet fatte en saadan Lid til den tydske Overløber, at han havde hævet ham til Rigets høieste Værdigheder, betroet ham Kalmar og Øland og nu endelig givet ham Overanførselen over Hæren og Flaaden ved Gulland. Vi have adskillige Beviser paa det venskabelige Forhold, der var tilveiebragt mellem Søren Norby og Bernhard von Mehlen, idet den Sidste stod Fadder til et af Søren Norbys Børn (det maa have været et uægte Barn, thi Søren Norby var ikke gift), og før sin Bortreise fra Landet forærede han Søren Norby en stor Kartove, en overordentlig værdifuld Gave. Saa slet var altsaa Fristen til Mødet i Malmø bleven benyttet af den svenske Befalingsmand.

Til den bestemte Tid samledes de nordiske Konger i Malmø, hvor Kong Frederik gav Afkald paa den fra Unionstiden nedarvede Fordring: at ansees for Sveriges Overherre; men til Gjengjæld maatte Gustav opgive Blekingen, som han havde erobret, og iøvrigt afstaae fra alle tidligere gjorte Fordringer paa de skaanske Provindser. Hvad Gulland angik, bestemte man, at den af Magterne, som den første September, den Dag, Overeenskomsten sluttedes, fandtes at have havt Visby og Borgen inde, skulde beholde hele

Øen, indtil man ved et Møde, der næste Sommer kort efter Pintse skulde afholdes i Lybek, havde afgjort, i hvis Besiddelse dette meget omtvistede Land for Fremtiden skulde være. Søren Norby skulde forflyttes til et andet Lehn, og i Mellemtiden skulde Gulland betroes til en sikker Mand, som baade havde Svenskernes og Lybekkernes Tillid. Da det nu viste sig, at Svenskerne ikke havde Visborg inde den første September, var der ikke Mere for Gustav Vasas Hær at gjøre paa Gulland, og han kaldte den altsaa hjem. Paa Tilbageveien forliste tre store svenske Orlogsskibe ved Medelsteen, og saaledes endte dette kostbare Foretagende mod Gulland, der fra Begyndelsen havde været ledsaget af Uheld og senere af Forræderi. Gustav havde kun havt Skam og Tab deraf, medens Danmark syntes at skulle høste hele Fordelen. Dog skete heller ikke dette, som det vil vise sig, paa Grund af Søren Norbys Mod, Aandsnærværelse og Snildhed.

Det havde ingenlunde været Søren Norbys Mening, da han tilbød Kong Frederik Gulland, uden videre at overlade ham denne vigtige Besiddelse. Han havde kun grebet til denne Udvei som en Nødhjælp for foreløbig at adsprede det truende Uveir og ride Stormen af. Det var en udtrykkelig Betingelse i Overeenskomsten med den danske Konge, at Søren Norby skulde vedblive at være Befalingsmand paa Visborg, og saalænge det var Tilfældet, var han Herre over Situationen og kunde erklære sig for hvem han vilde. Ved Mødet i Malmø havde Kong Frederik brudt Overeenskomsten med Søren Norby, idet han var gaaet ind paa den af Svenskerne og Lybekkerne fremsatte Fordring, at Søren Norby skulde forflyttes til et andet Lehn. Gullands Befalingsmand greb med Glæde den herved tilbudte Leilighed til at erklære sig løst fra sine Forpligtelser til Kong Frederik, eftersom denne ikke havde holdt sin Deel af Overeenskomsten. Efter Malmø-Forliget sendte Kong Frederik til Gulland Rigsraaderne Anders Bilde, Eske Bilde

og Mikkel Brokkenhus samt den tydske Adelsmand, Sebastian Frölich, der tidligere havde tjent Kong Christiern og staaet under Søren Norbys Befaling. Disse Herrer havde intet Krigsfolk med sig, men deres Ærinde var at overtale Søren Norby til med det Gode at rette sig efter Malmø-Forligets Bestemmelser, saa at han afgav sin Besiddelse. Hvis han ikke vilde indlade sig herpaa, maatte de anvende List for at faae Borgen i deres Besiddelse paa en eller anden Maade. Søren Norby har rimeligviis ikke villet indlade sig paa at forlade eller opgive Øen; men det synes, som om de udsendte Herrer have sluttet en Overeenskomst med ham, rimeligviis for at gjøre ham tryg, medens de ved forskjellige Midler søgte at vinde Besætningen. Navnlig udfoldede Sebastian Frölich en ivrig Virksomhed i denne Retning, og det var ogsaa lykkedes ham ved Bestikkelser at bevæge en Deel af Besætningen til Frafald fra deres Høvidsmand. Ved en Mønstring, som Søren Norby en Dag holdt udenfor Byen, traadte de bestukne Krigsfolk frem og erklærede, at de ikke længere vilde tjene ham, hvorpaa de, omtrent elleve Hundrede Mand stærke, droge bort fra Stedet, saa at han kun beholdt tilbage omtrent tre Hundrede Mand foruden et Hundrede og halvtredsindstyve Mand, som vare paa Slottet. Da han derpaa søgte at overtale de oprørske Soldater, stillede disse sig i Slagorden og fældede Spydene mod ham. Da Sagen tog denne Vending, gik ogsaa Størstedelen af de tre Hundrede Krigsfolk, der hidtil vare forblevne troe, over til Oprørerne, og Søren Norby beholdt kun en lille Skare paa tredive Mand tilbage, som truedes med hvert Øieblik at angribes af de overmægtige Oprørere. I denne kritiske Stilling greb Søren Norby selv Hovedbanneret, og de oprørske Tropper havde dog endnu saa megen Ærefrygt tilbage for deres gamle Befalingsmand, at de droge ind til Byen istedetfor at angribe. De besatte derpaa Staden og søgte at bevæge Besætningen paa Slottet til at aabne Slotsporten; men dette mislykkedes. Ad en

Omvei kom Søren Norby selv med sine tredive Mand efter megen Besvær ind paa Visborg igjen. Da han havde faaet sikkre Beviser for, at det var de danske Sendebude, der vare Skyld i Oprøret, vendte hans Harme sig først og fremmest mod dem, som under hele Tumulten havde opholdt sig paa Borgen. Det var hans Hensigt uden videre at lade dem aflive, men da nogle af hans Folk gik i Forbøn for dem, nøiedes han foreløbig med at indespærre de tre danske Adelsmænd i et Værelse paa Slottet; men Sebastian Frölich »gav jeg et Slag for Hovedet og lod ham sætte i Taarnet«. Da man der nærmere undersøgte bans Person, fandt man hos ham det danske Hovedbanner, som han tilstod, han under Oprøret vilde have plantet for at samle de oprørske Krigsfolk deromkring. Oprørerne, der jo havde Byen besat, forlangte, at de danske Sendebud skulde udleveres; men Søren Norby svarede dem, at, om de end »havde Svansen i Staden«, saa havde han »Hovedet paa Slottet«, og saalænge derfor »Livet sad i ham», agtede han ikke at udlevere disse Forrædere; derimod gik han ind paa Forslaget om et Møde den følgende Dag Kl. 12. Han havde oprettet et Slags Landeværn paa Øen af selve Indbyggerne, hvilket han i Løbet af Natten stævnede ind til Byen, og i Spidsen for denne Styrke og den Deel af Krigsfolket, som var forbleven tro, gik han den næste Dag, medførende de danske Herrer, til Mødet. Efterat være kommen til Samlingspladsen lod han udraabe, at de af Krigsfolket, som agtede at tjene ham paa Kong Christierns Vegne, kunde komme over til ham; de Andre kunde blive, hvor de vare. Det viste sig nu, at Oprørerne havde fortrudt deres Opførsel; thi paa denne Opfordring strømmede de Alle over til Søren Norby, som ogsaa igjen optog dem i sin Tjeneste. Da han havde opnaaet dette, lod han atter de danske Sendebud drage uskadte bort fra Øen.

Søren Norby havde nu et dobbelt Paaskud til fuldstændig at bryde med Danmark og atter erklære sig for

Kong Christiern; thi deels havde Frederik I allerede i Malmø sveget Overeenskomsten, og deels havde han nu ved List og Forræderi søgt at trænge Søren Norby bort fra Gulland, ja maaskee endog at berøve ham Livet; idetmindste paastaaer Søren Norby selv dette. Paa samme Tid sattes han under en høiere og mægtigere Beskyttelse end Kong Christierns, idet dennes Svoger, Keiser Carl, erklærede ham for sin tro Mand og Undersaat og idømte den, der forgreb sig paa ham eller hans Gods, den betydelige Mulkt af ti Mark lødigt Guld. Som Keiserens og Kong Christierns Overadmiral i Østersøen begyndte derpaa Søren Norby sin tidligere Virksomhed tilsøes og gjorde atter ved sine dristige Kaperier Østersøen usikker for danske, svenske og hanseatiske Handelsskibe, og paa denne Maade forløb Slutningen af 1524, uden at nogen for ham særdeles vigtig Begivenhed indtraf. Men dette Aar havde da iøvrigt været rigt nok paa Farer og truende Begivenheder, og han havde maattet opbyde al sin Kraft for at møde Farerne og al sin Kloskab for at undgaae det truende Uveir; men som en dygtig Styrmand havde han uskadt ført sit Skib igjennem den høie Bølgegang. Det var intet Under, at Kong Christiern følte sig taknemmelig mod sin tro Lehnsmand paa Gulland og fra sin Landflygtighed i varme Udtryk bragte ham sin Tak for hans »store Troskab, Ære og Redelighed.«

Gustav Vasa havde i sine første Regjeringsaar Meget at kæmpe imod; thi det svenske Folk havde i Aarhundreder været vant til idelig indre Uro og deraf følgende Lovløshed, hvorved navnlig de adelige Herrer betragtede sig som næsten uafhængige. Der var derfor i denne Stand Mange, som vare misfornøiede med Gustav, naar han som en myndig og bestemt Konge vilde indføre lovbunden Orden i de forvirrede Forhold. Ogsaa Bønderne, til hvis Gunst Magthaverne saa ofte havde maattet beile, vare misfornøiede med Kong Gustav, der var nødt til at udskrive svære Skatter. Stærk Misvæxt og Hungersnød kom til, og

skjøndt Gustav gjorde Alt for at skaffe Korn tilveie, betegnes dog Begyndelsen af hans Regjering ved idelige Oprør, navnlig blandt Dalkarlene, mod »hunger- og barkkonungen«. Almuen i Sverige havde altid næret stor Hengivenhed for Sturerne, og denne Familie kunde maaskee endnu faae Magten i Sverige ved Bøndernes Hjælp; thi vel var Steen Sture død og hans Søn endnu kun et Barn; men dennes Moder, den for sit tappre Forsvar af Stockholm saa bekjendte Christine Gyldenstjerne, levede endnu, og hun var vel istand til at styre Sverige, til den unge Herre blev myndig. Endelig var Misfornøielsen ogsaa meget stor hos Geistligheden; thi det havde været en nedarvet Tradition blandt Prælaterne, at de stode sig bedst ved Unionen, og da nu Gustav ikke blot factisk havde opløst denne men tillige var noksom bekjendt for sine kjætterske Anskuelser og ingenlunde skaanede det rige geistlige Gods for Skat og Tynge, var denne mægtige Stand vel næsten den, der var meest utilfreds med den ugudelige Kjætterkonge. Paa alle disse Forhold havde Søren Norby sit Blik fæstet; thi de maatte selvfølgelig begunstige mulige Planer om atter at bane Veien til Sveriges Throne for Kong Christiern. Det synes, som om Søren Norby paa denne Tid har ladet udsprede Rygter om et forestaaende Giftermaal mellem ham og Christine Gyldenstjerne, rimeligviis for ad denne Vei at nærme sig til Sturepartiet. Hvordan det egentlig forholder sig hermed, er vanskeligt at sige. Christine Gyldenstjerne negter selv, at hun nogensinde har givet ham noget bestemt Løfte, men paastaaer, at hun kun har lovet at ville foretrække ham, hvis hun nogensinde agtede igjen at gifte sig. Hun havde vel engang givet ham en Ring, dog det var ingen Forlovelsesring, men kun en lille Gave til Tak for hans Godhed mod hende i hendes Fangenskab. Det er imidlertid sikkert, at Rygtet var meget udbredt og fandt Tiltro, saa at Gustav Vasa ofte udtalte sin Frygt for denne Forbindelse, medens Christiern II knyttede store Forhaabninger til den. I et Brev

fra denne Sidste til Søren Norby lover Kongen, at, hvis Hr. Søren fik Fru Christine tilægte og derved kunde komme til Regimentet i Sverige, da »maa han frit Saadant annamme, dog i saa Maade, at han skal sige ham til ved sin kongelige Tro og Love, at han vil være Kongens Statholder mod en tilbørlig Afgift.« Christiern tænkte altsaa paa intet Mindre end at gjøre Søren Norby til sin Vicekonge i Sverige, og dette kan ikke forundre os; thi en Forbindelse af det gamle Unionsparti i Sverige med Sturepartiet maatte være meget faretruende for Gustav Vasa, og hvis det virkelig lykkedes at styrte Kong Gustav, kunde Christiern ikke ønske sig nogen bedre Regent i Sverige end den prøvede Søren Norby. Denne satte sig i Forbindelse med Lederne for de forskjellige misfornøiede Partier i Sverige, blandt Andre ogsaa med den oftere omtalte Bernhard von Mehlen, der endnu var Befalingsmand paa Kalmar Slot, skjøndt Gustav siden hans tvetydige Opførsel paa Gulland behandlede ham med Mistillid. Bernhard v. Mehlen gjorde senere ligefrem Oprør mod Gustav, hvorefter han blev forjaget fra Sverige og drog til Tydskland. Medens Søren Norby saaledes arbeidede paa en Forbindelse mellem de misfornøiede Elementer i Sverige til et fælles Foretagende mod Gustav Vasa, havde han samtidigt Bud hos den svenske Konge og forhandlede med denne om Opgivelsen af Gulland mod til Erstatning at faae Finland som et svensk Kronland, og der vexledes mellem ham og Gustav i Løbet af Vinteren flere meget venskabelige Breve om en personlig Sammenkomst. Fra begge Sider dreves disse Underhandlinger imidlertid kun paa Skrømt; thi Gustav kjendte meget vel Søren Norbys Tilnærmelse til Sturepartiet og Bernhard von Mehlen, og Søren Norby havde aldrig mindre end netop dengang tænkt paa at forlade Gulland.

Ogsaa i Danmark var Tilstanden gunstig for Søren Norby og hans Planer; thi Christiern II havde endnu et stort Parti, idet saa godt som hele Almuen og Borgerstan-

den ønskede ham tilbage. De idelige Rustninger, Frederik I havde maatte foretage for at afslaae mulige Angreb af Kong Christiern og de ham venligsindede nordtydske Fyrster, havde nødvendiggjort svære Skatteudskrivninger, i hvilken Anledning Stemningen blant den jydske Almue var meget ophidset, medens der i Skaane var udbrudt aabenbart Oprør. I et Brev fra en af Christierns Tjenere, skrevet i Begyndelsen af Aaret 1525, siges der, at det nu »Gud være lovet« staaer saa ilde til i Danmark, at, hvis Kong Christiern var der med et Tusinde Landsknægte, kunde han tage hele Riget. Paa samme Maade skriver ogsaa Søren Norby i Januar 1525 til Christiern, at, hvis han fik Penge til at lønne femten Hundrede Fodknægte og to Hundrede Ryttere, vilde han med Guds Hjælp sætte sig fast i Sverige og Danmark. Ogsaa den almindelige europæiske Situation maatte synes gunstig for Kong Christiern; thi hans Svoger Keiser Carl, der hidtil havde været optaget af Krigen med Frants I af Frankrig, overvandt i Februar 1525 denne sin Modstander i det berømte Slag ved Pavia, hvor selve den franske Konge blev taget tilfange. Herved fik Keiseren friere Hænder til at understøtte sin landflygtige Svoger. At under alle disse Omstændigheder Søren Norbys Haab om at kunne udrette noget Eftertrykkeligt for Kong Christierns Sag voxede, er ligesaa naturligt, som at Gustav Vasa og Frederik I med Ængstelse iagttoge det optrækkende Uveir og indskærpede deres Slotsbefalingsmænd den største Aarvaagenhed for ikke at overraskes af Søren Norby.

Vinteren var imidlertid af Søren Norby bleven anvendt til Rustninger. Da saaledes Gustav Vasa bortskikkede en Deel Landsknægte, som havde staaet under Bernhard von Mehlens Befaling, droge disse til Gulland, og Søren Norby tog dem i sin Tjeneste, saa at hans Styrke alene af Landsknægte angives til over elleve Hundrede Mand. Fra Holland fik han stor Tilførsel af Penge, Krudt, Vaaben og

Proviant. Endog fra nogle af Gustav Vasas egne Undersaatter fik han Understøttelse, idet Bønderne fra Øland seilede over til Visby med forskjellige Fødemidler, som de omtuskede med Salt. Der har hersket en livlig Virksomhed i Løbet af Vinteren paa Gulland, og det var klart, at der forberedtes et eller andet større Foretagende. Veiret synes at have været meget mildt, saa at Søen ikke var tilfrossen; thi der berettes om den ene Fangst efter den anden, som Søren Norbys Udliggere i Hjertet af Vinteren have gjort blandt de hanseatiske Handelsskibe, som sandsynligviis have villet benytte sig af den aabne Sø til at liste sig gjennem Østersøen paa en Tid, da Udliggerne ellers ikke pleiede at være ude.

Ved en Mængde hinanden modsigende Rygter, som Søren Norby havde vidst at udsprede, var det lykkedes ham at holde Kong Frederik og Gustav Vasa i Uvished om, hvor Faren truede dem; de havde blot en ubestemt Fornemmelse af, at Noget ville skee, men naar og hvorledes, var dem en Gaade. Endelig, i Foraaret 1525, benyttede Søren Norby den gunstige Leilighed, som den oprørske Stemning i Skaane frembød, til at afkaste Masken, idet han sendte sin Underanfører, Otto Stisøn, til Bleking for at beleire Sølvitsborg. Ved sine Forbindelser med de Misfornøiede i Sverige iværksatte han samtidigt et Oprør i dette Rige, for at Gustav Vasa, beskjæftiget hermed, ikke skulde kunne bringe Kong Frederik Undsætning. At Søren Norby valgte Skaane og Bleking til Udgangspunkterne for sit Angreb, er ganske rimeligt; thi deels var Stemningen her ham gunstig, og deels laae ogsaa disse Provindser beqvemt for endnu yderligere at holde de to Konger i Uvished om, hvem Angrebet egentlig gjaldt. Han har maaskee heller ikke selv lagt nogen bestemt Plan, men snarere villet afvente Begivenhederne; thi hvis Opstanden i Sverige lykkedes, kunde han let fra Skaane drage ind i dette Rige og understøtte Oprørerne; men hvis det viste sig, hvad der

ingenlunde var usandsynligt, at der ved Efterretningen om hans Angreb paa Skaane i Danmark skete en almindelig Reisning til Fordeel for Kong Christiern, havde han ogsaa frit Valg til at benytte denne, sætte over Sundet til Sjælland eller en anden af de danske Provindser og om muligt erobre Danmark for sin Konge.

I Marts 1525 var det altsaa, at Otto Stisøn med en Afdeling Krigsfolk seilede fra Gulland til Bleking, hvor han erobrede Sølvitsborg, som ligger tæt ved Grændsen mod Skaane. Derefter gik han ind i denne Provinds, hvor snart efter Aahus faldt i hans Hænder. I April drog Søren Norby selv fra Gulland for i egen Person at lede Foretagenderne i Bleking og Skaane, medens han som Befalingsmand paa Gulland efterlod sin bedste Underanfører, Otto Andersøn Ulfeld, med den Befaling, at han ikke maatte overgive Slottet til nogen Anden end Søren Norby selv, medmindre han havde indhentet dennes Tilladelse gjennem fire paalidelige Mænd af Besætningen. Tyge Krabbe, Danmarks Riges Marsk og Befalingsmand paa Helsingborg, havde strax ved Rygtet om Otto Stisøns Indtagelse af Sølvitsborg samlet den skaanske Adel og drog med denne mod Aahus; men da paa samme Tid Søren Norby med friske Folk kom dette Slot til Undsætning, havde han atter trukket sig tilbage uden Kamp. Bønderne reiste sig Alle som Een, og hvor Søren Norby drog frem, strømmede de til ham og velsignede ham, fordi han atter vilde bringe den gode Kong Christiern tilbage. Tyge Krabbe rømmede hele Landet og indesluttede sig i Malmø, hvis Borgere med stor Uvillie og kun fordi de bleve tvungne af Overmagten aabnede deres Porte for ham og hans Krigere. Kun to faste Punkter holdtes endnu til Kong Frederiks Haand, Malmø og Helsingborg, medens alle de øvrige Byer saavel som det aabne Land vare i Søren Norbys Magt. Denne drog rundt i Landet og modtog Indbyggernes Hyldning paa Kong Christierns Vegne, og forsaavidt var Alt endnu gaaet fortræffeligt. Søren Norby

havde imidlertid, hvilket kan sees af hans egen Beretning, gjort Regning paa strax efter sin Ankomst til Skaane at modtage Hjælp fra Nederlandene; men denne Hjælp udeblev. Kong Christiern gjorde naturligviis Alt, hvad han kunde, for at bevæge den nederlandske Regjering til at afsende den lovede Undsætning; men hans Fjender havde forstaaet at bibringe Dronning Elisabeths Faster, Margrethe, der var Statholderinde i Nederlandene, den Mistanke, at Søren Norby handlede i egennyttige Hensigter og ikke for Kong Christierns Skyld, og naar saa var, vilde hun ingen Hjælp sende. Kong Christiern deelte saa langt fra denne Anskuelse, at han i et aabent Brev til Danmarks Indbyggere og navnlig Skaaningerne (hvori han takker dem for deres Troskab og lover »snarlig, drabelig og trøstelig« Hjælp fra Keiseren) giver Søren Norby en udstrakt Fuldmagt til i Et og Alt at handle saaledes, som han bedst synes, indtil Kongen selv kommer tilbage, idet han tillige forpligter sig til at holde og godkjende Alt, hvad Søren Norby har lovet og gjort; »thi«, tilføier han, »han er den Mand, som vi elsker og agter at lønne og ære fremfor nogen Anden.« Hvad Hjælpen fra Keiseren angik, blev det imidlertid ved Løftet, og der gjordes herved en slem Streg i Regningen for Søren Norby; thi han havde ikke et tilstrækkeligt Antal øvede Krigsfolk hos sig til at kunne modstaae en dansk Hær, naar først Tyge Krabbe havde faaet Undsætning, saa meget mindre, som han ikke kunde være sikker for at angribes i Ryggen fra svensk Side. Hans vanskelige Stilling forøgedes yderligere, da Opstanden i Sverige mislykkedes, saa at Gustav Vasa fik frie Hænder, hvorfor han ogsaa befalede sine Lehnsmænd i Grændseprovindserne at stille deres Krigsfolk til Kongen af Danmarks Raadighed, naar han begjærte det. Det store Antal Bønder, som slet bevæbnede og i uordenlige Skarer fulgte Søren Norbys Banner, kunde ikke tage Kampen op imod øvede Krigere, ja de kunde maaskee end-

ogsaa skade ved at forhindre det regulaire Krigsfolks hurtige Bevægelser.

Frederik I opholdt sig paa denne Tid som sædvanligt i Slesvig og afsendte herfra sin bekjendte Feltherre, Johan Rantzau, med de Tropper, man i Hast kunde skrabe sammen, til Tyge Krabbes Undsætning. Rantzau fik Befaling til desuden at samle, hvad han kunde, af Krigsfolk paa Sjælland og hurtigst muligt sætte over til Skaane. Da han ankom til Kjøbenhavn, mødte han en uventet Forhindring, idet Borgermester og Raad i denne By ikke vilde tillade ham paa een Gang at drage ind i Staden med hele sin Hær. Skjøndt det netop gjaldt om hurtigst muligt at komme over til Skaane, før Søren Norby fik en mulig Forstærkning, maatte Johan Rantzau dog finde sig i det Tidsspilde, der foraarsagedes ved, at Hæren kun afdelingsviis drog ind i Kjøbenhavn og sattes over til Skaane. Han kom dog i rette Tid over til Malmø med sin samlede Krigsmagt, som vel ikke var synderlig stor; men da den bestod af lutter godt bevæbnede, krigsvante Folk, og da den anførtes af en Feltherre som Johan Rantzau, maatte dens Ankomst forøge Søren Norbys farlige Stilling.

Denne havde imidlertid spredt sin Magt meget, idet han havde efterladt en stærk Besætning i Aahus, medens han selv laa med en Afdling Tropper for Helsingborg og beleirede denne By. Endvidere var en Deel af hans Hær i Lund under Befaling af Junker Maurits af Oldenborg, og Resten under Otto Stisøn drog rundt i Skaane for at lede og organisere Opstanden, væbne Bønderne og øve dem i Vaabenbrug, sikkre sig de faste Slotte og opdrive Fødemidler til de forskjellige Hærafdelinger. Denne Adsplittelse af Søren Norbys Magt drog Johan Rantzau sig til Nytte, idet han besluttede snarest muligt at angribe den under Junker Maurits i Lund liggende Styrke, som berettes at have udgjort otte Tusinde Mand, hvilket imidlertid er meget overdrevet. Da den danske Armee den syvende April nær-

mede sig Lund, rykkede Junker Maurits ud af Byen og omgav sin Hær med en Vognborg, hvorpaa der var en Aabning, for at Rytteriet kunde komme ud derigjennem og gjøre Indhug paa Fjenden. Slaget begyndte med en Rytterfægtning, i hvilken Junker Maurits's Ryttere sloges tilbage og forfulgtes af Fjenderne endog ind i Vognborgen. Denne stormedes, og efter en kort Kamp opløstes den hurtigt sammenskrabede og uordnede Hær paa vild Flugt, forfulgt af Johan Rantzaus Ryttere. Strax efter Kampen droge de danske Feltherrer ind i Lund, hvor en stor Mængde Borgere nedhuggedes og deriblandt tresindstyve, som havde søgt Tilflugt i den gamle Domkirke. Kampen havde været kort, men blodig. Søren Norby fortæller, at det Tab, Fjenden led, var større end hans, hvilket dog næppe er rimeligt, og at Fjenden kjørte »firsindstyve Vogne fulde af Døde og Saarede til Malmø, foruden dem, som bleve paa Valpladsen.« Paa den anden Side paastaaes der, at der af Junker Maurits's Hær faldt alene femten Hundrede Ryttere, hvilket naturligviis ogsaa er overdrevet; thi Søren Norby havde næppe ialt saa mange Ryttere. Søren Norby klager over Forræderi fra hans Folks Side og fortæller om sine Artillerister, at de ikke vilde see Fjenden, men rettede deres Vaaben for høit, saa at de skjøde mod Stjernerne paa Himlen. Ligeledes siger han, at hans Befalingsmænd kort før Slaget bortsendte en stor Mængde velbevæbnede Bønder, idet de paastode, at de uden dem vare Fjenderne voxne. Havde dette Forræderi ikke fundet Sted, mener Søren Norby nok, at Slaget ved den hellige Ridder St. Jørgens Hjælp havde faaet et andet Udfald.

Da Søren Norby erholdt den sørgelige Tidende om Slaget ved Lund, opgav han Beleiringen af Helsingborg og drog til Landskrona, hvor Resterne af Junker Maurits's Hær sluttede sig til ham. Denne By indesluttedes snart efter tillands af en forenet dansk og svensk Hær og tilsøes af en lybsk Flaade. Otto Stisøn samlede imidlertid saa mange Bønder, han kunde,

og drog mod Landskrona for at befrie Søren Norby; men Johan Rantzau brød strax ved Efterretningen herom op fra Landskrona og gik ham imøde. Hans velrustede og godt ledede Krigsfolk traf sammen med Otto Stisøns uordnede Bondehær ved Brunktoftelund, en Skov, der ligger en Milsvei fra Landskrona. Kampen fandt Sted den ni og tyvende April, og Bondehæren blev fuldstændig slaaet. Otto Stisøn tog næsten strax ved Slagets Begyndelse Flugten, hvorfor han ogsaa spottes i Visen:

Otto Stisøn med sin blakkede Hest,
Og det sagde Palle vor Grande,
Jeg troer, at Skoven er os bedst,
Han lakked flux efter de Andre.

Bønderne, der saaledes vare uden Anfører, faldt i Hobetal, idet de vilde Krigere rasede med ustyrlig Grusomhed mod de værgeløse Folk. Endelig standsede dog Myrderiet, og de faa Tilbageblevne fik frit Leide til at forlade Skoven, hvori de søgte at skjule sig for deres Forfølgere mod at sværge Kong Frederik Troskab. I det Hele taget foer de adelige Herrer ilde frem mod Bønderne og der fortælles saaledes om Tyge Krabbe, at »han lod de fangne Bønder henrette og deres Hoveder paa Stager stille langs Veiene til Skræk og Advarsel for de øvrige Oprørere«.

Samme Dag som Slaget ved Brunktoftelund stod, skrev Søren Norby til Kong Christiern og skildrede ham de sørgelige Forhold, idet han tillige bønfaldt om en Undsætning af idetmindste et Tusinde Landsknægte, da han saa haabede at kunne optage Kampen mod Johan Rantzau og Tyge Krabbe. I Forventning om denne Hjælp forsvarede han derpaa Landskrona til det Yderste. Byen blev snart fuldstændig afskaaren fra Tilførsler, og skjøndt Søren Norby vel ved sine hyppige Udfald gjorde Fjenden nogen Skade eg erobrede nogle Fødemidler, saa lykkedes det ham dog hverken at sprænge Beleiringen eller forebygge Mangel paa

Proviant i den sletforsynede Fæstning. Der fortælles, at han for at lokke Fjenderne ind under Muren lod nogle af sine Folk ride ud paa Hopper, og naar da de fjendtlige Ryttere forfulgte disse, toge Hingstene Magten fra Rytterne, idet de løb efter Hopperne. Paa denne Maade bragtes Rytterne i et Baghold, hvor Søren Norby selv holdt med sine bedst beredne Ryttere, og hvorfra han pludselig gjorde Indhug paa dem. Saaledes fik han ogsaa Heste, paa hvilke han havde Mangel. Imidlertid saae det dog snart sørgeligt ud i Landscrona; thi selve Byen laa i Aske og en stor Deel af Muren var nedskudt, Provianten var næsten fuldstændig sluppen op, og der var kun et ringe Forraad af Krudt og Kugler. Paa Grund af Alt dette begyndte Besætningen at fordre Byens Overgivelse, og store Hobe af de i Landscrona indesluttede Bønder gik over til Fjenden, saaledes en Gang ikke mindre end otte Hundrede Mand. Den forventede Hjælp fra Nederlandene udeblev bestandig, og Stemningen i Danmark blev som Følge heraf mindre gunstig for Christiern; thi man meente, at, naar han saaledes i Nøden kunde forlade den Mand, der havde offret saa Meget for ham, saa vilde han langt mindre bryde sig om at offre Andre, der havde sluttet sig til hans Sag. At det nu var ude med Søren Norby, var en almindelig udbredt Mening; thi Landscrona maatte jo snart overgive sig, og fik hans Fjender ham først i deres Magt, lode de ham næppe slippe med Livet. Tilsidst saae Søren Norby sig nødsaget til at begynde Underhandlinger med de fjendtlige Anførere om Byens Overgivelse, ved hvilken Leilighed det kom til et heftigt Ordskifte mellem ham og Tyge Krabbe. Den syv og tyvende Juni opgav han Byen, men paa mærkværdig gunstige Vilkaar. Han selv med alt sit Folk fik Lov til med deres Vaaben at drage ud af Byen og hver til Sit; Alt, hvad der var skeet, skulde være tilgivet og glemt, og Søren Norby selv skulde frit have Lov til at drage ud af Riget, om han vilde, naar han først havde overgivet Visborg til Kong Fre-

derik; men hvis han vilde blive i Danmark, skulde han have Sølvitsborg og nogle andre Besiddelser i Bleking i Forlehning. Endelig skulde alle Fanger udleveres inden en Maaned i Kjøbenhavn. I Tillid til dette Forlig, der var undertegnet af det danske Rigsraad og ni af de fornemste Adelsmænd i Leiren for Landscrona, bortsendte Søren Norby tre Faner Krigsfolk og to Tusinde Bønder, der jo Alle ifølge Forliget havde Ret til at drage til deres Hjemstavn; men han paastaaer, at Beleirerne dog overfaldt dem, fratoge dem deres Faner og Vaaben og deels dræbte dem deels toge dem tilfange — Alt mod deres edelig indgaaede Løfter. Med Landscronas Indtagelse endte denne korte, kun tre Maaneder lange Krig, som imidlertid er et interessant Led i den Række af Kampe, som Bondestanden i Slutningen af Middelalderen og i Overgangstiden fra denne til den nyere Tid førte mod den overhaandtagende Adelsmagt. Udeblivelsen af den nederlandske Hjælp havde naturligviis været den væsentligste Grund til Søren Norbys Uheld og dernæst, at han fandt overfor sig en saa talentfuld og energisk Anfører som Johan Rantzau. Havde denne lyttet til sine Underanføreres Raad og tøvet med Angrebet paa Junker Maurits, vilde Søren Norby have faaet sine spredte Kræfter samlede, og i Spidsen for disse havde han været en frygtelig Fjende selv for en Johan Rantzau. Dette indsaae ogsaa denne erfarne Feltherre, og derfor angreb han ufortøvet, og da der saa ingen Hjælp kom fra Nederlandene til Søren Norby, medens Johan Rantzau stadig forstærkede sin Hær baade fra Sverige og Danmark, var Udfaldet let at forudsee.

Det maa synes høist mærkværdigt, at Søren Norby slap for saa godt Kjøb ud af Landscrona; men dette havde sine ganske særegne Grunde. Medens nemlig Krigen i Skaane fandt Sted, havde Lybekkerne for egen Regning angrebet Gulland og gjort Landgang paa Øen i Mai. Baade det aabne Land og Visby erobredes snart; men Visborg holdt den kjække Otto Andersøn Ulfeld trods alle Angreb, saa at han og Søren Norby

samtidigt udholdt en Beleirings Farer og Besværligheder, den Ene paa Visborg den Anden paa Landscrona. Flaaden havde Otto Andersøn været nødt til at lade i Stikken, saa at Lybekkerne bemægtigede sig alle Søren Norbys ved Gulland liggende Skibe, en og tyve i Tallet og for Størstedelen Orlogsskibe. De vare ladede med Skyts, Krudt og Kugler, der skulde overføres til Skaane, og et umaadeligt Bytte faldt saaledes i Lybekkernes Hænder. Søren Norby siger, at de alene af Skyts ved denne Leilighed erobrede elleve Hundrede Stykker, »saasom Bøsser, Slanger, Hovedstykker, Steenbøsser, Skerpentiner og Kartover.« Det kunde nu ingenlunde være i Kong Frederiks Interesse, at Lybekkerne erobrede Gulland, da herved denne vigtige Besiddelse let kunde for stedse trænges fra den danske Krone, og det var derfor heldigt for den danske Konge, at Otto Andersøn holdt ud paa Visborg. Bevarelsen af Søren Norbys Liv var for Tiden af stor Betydning for Kong Frederik; thi Otto Andersøn vilde kun overgive Visborg til sin Befalingsmand. Det gjaldt blot om at faae Søren Norby til at gaae ind paa Overgivelsen af Visborg; var dette væsentlige Punkt først bragt i Orden, kunde man jo maaskee ved Mildhed vinde den udmærkede Kriger for Kong Frederik, og af Alt dette forstaaer man, hvorfor man havde ladet Søren Norby slippe ud af Landscrona paa saa gode Vilkaar, og tillige Løftet om de store Forlehninger, saafremt han vilde blive i Danmark. Lybekkerne syntes imidlertid slet ikke om dette Løfte; thi Søren Norby vilde ogsaa for dem være en besværlig Mand i Kong Frederiks Raad eller som Høvidsmand paa Sølvitsborg. Heller ikke Gustav Vasa var fornøiet med Forliget ved Landscrona. Han havde fulgt Krigen i Skaane med megen Interesse og havde skrevet et hjerteligt Lykønskningsbrev til Johan Rantzau og Tyge Krabbe i Anledning af deres Seire. Derimod skriver han angaaende Forliget ved Landscrona til en af sine Lehnsmænd, at han ikke ret kan forstaae det, men at han under alle Omstændighe-

der var ilde tjent med Søren Norbys Naboskab, naar denne Mand først var bleven Befalingsmand paa Sølvitsborg. I dette sit Brev fremsætter han en Formodning, der snart viste sig at være rigtig, at nemlig de Danske havde afsluttet Forliget for ved Søren Norbys Hjælp at erholde Gùlland tilbage, og naar dette var skeet, kunde de jo »siden forhandle med ham, som dem tykkes«.

Medens Kong Frederik sendte et Par Rigsraader til Lybek for at forhandle med denne Hansestad om de gullandske Affairer, opholdt imidlertid Søren Norby sig i Kjøbenhavn. Det var henved tre Aar siden, at han sidst havde været i denne By, hvor han da af Kong Christierns Haand havde modtaget de store Forlehninger og var bleven æret blandt de Første. Nu blev Opholdet i Hovedstaden gjort ham i høi Grad piinligt; thi Regjeringen behandlede ham med Kulde og holdt mistroisk Øie med ethvert af hans Skridt. En Dag kaldtes han op paa Slottet, og i en stor Forsamling af Danske, Svenske og Lybekkere underkastede man ham et Slags Forhør om hans Færd paa Gulland. Han gjorde strax opmærksom paa, at han ifølge Forliget ved Landscrona ikke var pligtig til at staae til Regnskab for sine Gjerninger, og at Alt skulde være glemt og tilgivet, saa at han altsaa ikke havde nødig at svare paa slige Spørgsmaal. Forresten havde han kun efter ringe Evne tjene sin svorne Herre Kong Christiern, og hvis nogen af de Tilstedeværende kunde overbevise ham om, at han nogensinde havde opført sig anderledes, end det sømmer sig en ærlig Ridder, saa maatte man gjerne straffe ham endog paa Livet. Derefter gik han bort, men senere forsikkrede man ham, at, hvad der var skeet, var Lybekkernes Skyld. Kong Frederik synes at være bleven bevæget ved Søren Norbys djærve Svar; thi han lod samme Dag en Herold forkynde i Byen, at Søren Norby altid mod sine Fjender havde forholdt sig som en ærlig Ridder, og at Alt skulde være tilgivet og glemt; men tilskyndet ved Lybekkernes hadefulde Raad brød han allerede

ti Dage derefter igjen Forliget, idet han offentligt lod forkynde, at alle Søren Norbys Tjenere, som opholdt sig i Kjøbenhavn (Søren Norby siger, at han havde et Hundrede og tyve Ryttere og Heste i Byen) hurtigst muligt skulde begive sig ud af Riget, da de i modsat Fald vilde blive hængte. Søren Norby selv behandledes vedblivende i Kjøbenhavn som en Slags Fange.

I Lybek vare imidlertid de danske Udsendinge den nittende Juli komne til en Overeenskomst med Lybekkerne, ifølge hvilken Søren Norby skulde udlevere Visborg til Kong Frederik, til hvis Haand Slottet og Lehnet da skulde holdes af en Befalingsmand, som Lybekkerne skulde vælge blandt den danske eller holsteenske Adel. I fire Aar skulde derpaa hele Overskuddet af Lehnet tilfalde Lybekkerne, og naar disse Aar vare forløbne, kunde Kong Frederik indsætte, hvem han selv vilde, til Befalingsmand paa Visborg. Som yderligere Erstatning for de Udgifter og Tab, Lybekkerne havde havt af Søren Norby og hans Plyndringer, skulde Kong Frederik for nogle Aar overlade dem Bornholm. Søren Norby forsikkrer, at der tillige bestemtes, at, saasnart han ved sin personlige Mellemkomst havde faaet Gulland overleveret til Kong Frederik, skulde hans egen Person udleveres Lybekkerne til fri Raadighed. De følgende Begivenheder bekræfte unegtelig i høi Grad denne hans Paastand, skjøndt vi have ondt ved at tiltroe den danske Regjering en saa forræderisk Adfærd. Da Otto Andersøn Ulfeld fastholdt sin Erklæring om kun at ville udlevere Visborg til Søren Norby selv, bestemte man sig endelig, skjøndt modstræbende, til at lade ham reise til Gulland. Rigsraaderne Otte Krumpen og Holger Gregersøn Ulfstand bleve udseete til at foretage Reisen med til Gulland for i Kong Frederiks Navn at modtage Lehnet. Med dem sendtes to Hundrede Mand, ligesom ogsaa Søren Norby fik Tilladelse til at medtage halvtredsindstyve Krigere. I Fuldmagten til sine to Rigsraader, udstedt den tre og tyvende August 1525,

paalægger Kong Frederik dem, hvis det var muligt, da at faae Slottet overleveret uden Søren Norbys personlige Mellemkomst; thi man var altid bange for, at han skulde »bruge sine gamle Stykker«. Hvis dette imidlertid ikke lod sig gjøre, skulde Søren Norby, ledsaget af fem af sine Krigsfolk, gaae op paa Slottet, medens de øvrige fem og fyrretyve af hans Flok bleve tilbage som Gidsler, og naar han da kom tilbage og havde overleveret Otto Krumpen Slotsloven og sit Pantebrev paa Gulland, saa først skulde han have det nye Forlehningsbrev paa Sølvitsborg. Skulde mod Forventning Otto Andersøn negte at udlevere Slottet til Søren Norby, da skulde denne tilligemed de andre Herrer og den lybske Beleiringshær søge at indtage Slottet med Magt.

Et stort Skib, »Peter v. Hull«, tilligemed tre andre mindre Skuder laae udrustede for at overføre de to Rigsraader og Søren Norby tilligemed Krigsfolket til Gulland. Alt var ordnet og Dagen for Afreisen bestemt, da en meget uventet Hændelse opsatte denne en Maanedstid. Den noksom bekjendte Skipper Clement, som var udnævnt til Skipper paa »Peter v. Hull«, kaldte nemlig et Par Dage, før Afreisen skulde gaae for sig, de andre Skippere ombord paa »Peter v. Hull«, hvorpaa han overtalte dem til at bringe ombord paa dette Skib Alt af Værdi fra de andre Skibe, dernæst ødelægge disse og saa seile bort med »Peter v. Hull«. De udførte ogsaa deres Forsæt en Aften, da Rigsraaderne og Søren Norby vare gaaede fraborde, og idet de seilede bort, medtoge de et i Havnen liggende Skib »den sorte Jagt«. Som Grund til denne Gjerning angave de, at de ikke havde faaet deres Løn, hvorfor de nu selv toge deres Betaling i de to Skibe. Med disse begyndte derefter Skipper Clement i Kong Christierns Navn sine bekjendte Sørøvertogter i Nordsøen og ved de danske Kyster. Det varede nu en rum Tid, før man fik andre Skibe udrustede til Gullandsfarten, saa at Søren Norby og de to danske Rigsraader først seent i October ankom til Visby.

Otto Krumpen og Holger Gregersøn orsøgte først paa egen Haand Underhandlinger med Otto Andersøn Ulfeld om Slottets Overgivelse, medes de holdt Søren Norby fængslet. De foregav for Otto Andersøn, at han var død, men denne lod sig ligesaa lidt narre til at overgive Visborg, som han lod sig bestikke ved de glimrende Løfter om store Belønninger, som de to danske Herrer gjorde ham. Da saaledes disse Forsøg strandede, maatte de endeligt lade Søren Norby selv forhandle med Slottets Befalingsmand. Dette gjorde han ogsaa efter sit edelige Løfte og overleverede Slottet til de danske Rigsraader, som atter overdrog det til Lybekkerne. Disse satte Henning von Ahlefeld til Lehnsmand paa Gulland i Kong Frederiks Navn, mod at han skulde udbetale dem det aarlige Overskud af Lehnet — alt efter Lybekkertractatens Bestemmelse. De danske Rigsraader havde nu udført deres Hverv og droge derfor bort fra Gulland; men imod Tro og Love tilbageholdtes derimod Søren Norby af Lybekkerne, og han paastaaer, at dette skeete ifølge en hemmelig Aftale mellem de danske Rigsraader og de lybske Anførere. Det var nu Meningen, siger han, at han paa den lybske Flaade skulde føres til Lybek og der endelig bøde med sit Liv for al den Tort og Skade, han havde gjort dem; »men Gud og den hellige Ridder St. Jørgen hjalp mig fra mine Bevogtere, saa at jeg lykkeligt undkom paa et lille Skib.« Da nu den lybske Flaade ankom til Travemünde, droge store Skarer af Folk fra Lybek ned til Havnen for at see deres længe frygtede, nu fangne Fjende; men til deres store Fortrydelse erfarede de da, at »Falken var fløiet«. Saaledes undslap Søren Norby sine Dødsfjender og den pinlige og forsmædelige Død, som rimeligviis havde ventet ham hos dem. Fra Gulland seilede han igjennem Kalmarsund til sit nye Lehn i Blekingen. Det var sidste Gang han saae den Ø, der i en Række af Aar haude været Udgangspunktet for hans Bedrifter. Befolkningen paa Gulland havde deelt Ondt og Godt med den kjække Befalingsmand, huis Navn endnu

lever i Folkets Sagn og Sange paa denne Ø. Søren Norby er her bleven en næsten mythisk Personlighed, hvem man tillægger de meest eventyrlige Bedrifter og dumdristigste Foretagender. Blandt Andet fortælles om ham, at han engang lod gjøre et mægtigt Lys af det Vox, han havde taget fra Lybekkerne. Lyset var saa tykt som en Tønde og saa høit som en Skibsmast, og det blev stillet foran Høialteret i hans udvalgte Helgens, den hellige Ridder St. Jørgens Kirke, af hvilken store Levninger ere bevarede lige til vore Tider. Paa Gulland skal der endogsaa findes Efterkommere af Hr. Søren, der endnu den Dag idag bære Navnet Norby.

Søren Norby var altsaa bleven Kong Frederiks Lehnsmand paa Sølvitsborg. Han sendte ogsaa Kong Christiern et Opsigelsesbrev; men dette er nærmest skeet for en Forms Skyld; thi i Virkeligheden vedblev han at betragte sig som sin gamle Konges Tjener og stod i stadig Brevvexling med ham. Da det imidlertid havde viist sig, at flere tidligere Breve vare bragte i feile Hænder ved utroe Sendebud, iagttoge de nu stor Forsigtighed med deres Breve, og de havde desuden et hemmelig aftalt Tegn mellem sig, som de medgave deres Sendebud, naar de havde saa stor Tillid til dem, at der mundtlig kunde betroes dem saadanne Meddelelser, som man nødig vilde nedskrive. I deres Breve anvendes ogsaa undertiden Ciffre. Foreløbig gjaldt det navnligt for Søren Norby at holde Skinnet vedlige, for at Kong Frederik kunde fæste Tillid til sin nye Lehnsmand, medens denne paany kunde samle Kræfter og afvente en mulig gunstig Leilighed til atter at gjøre Forsøg paa at bane Veien for Kong Christiern til Nordens Kongeriger. Om Udgangspunktet for disse Forsøg var Gulland eller Bleking, var paa en Maade ligegyldigt, kun at Visborg som Fæstning var stærkere end Sølvitsborg, ligesom ogsaa dets Beliggenhed paa en Ø naturligviis var en Deel hensigtsmæssigere. Søren Norby havde ganske vist saaledes aflagt en Lehnseed, som han agtede at bryde ved første gunstige Lielighed; men

den danske Regjering havde ved sin svigefulde Adfærd mod ham just heller ikke forskyldt Ærlighed igjen fra hans Side. Det er naturligviis umuligt at sige, om Søren Norby kunde bevæges til tro og ærligt at tjene Kong Frederik; men hvis det skulde lykkes, maatte det ifølge hele hans Charakteer være ved en aaben og redelig Adfærd ligeoverfor ham. Den danske Regjering var naturligviis meget mistroisk mod ham; men det synes dog, som om han har vidst i Begyndelsen at skikke sig saaledes, at Mistroen lidt efter lidt tabte sig. Kong Gustav var meget misfornøiet med at faae Søren Norby til Nabo og havde helst seet, at denne farlige Mand var bleven fjernet; men da han nu var hans Forbundsfælles, Kong Frederiks Lehnsmand, maatte den svenske Konge holde Fred med ham. At det dog just ikke kunde blive noget meget venskabeligt Naboskab, var let at forudsee; thi foruden al den anden Skade, Kong Gustav tidligere havde lidt af Søren Norby var hertil senere kommet Beleiringen af Kalmar, hvor Bernhard von Mehlen i hemmeligt Forbund med Søren Norby havde gjort Oprør, og hvis Tilbageerobring havde kostet Gustav overordentlig Meget.

Anledningen til Uenighed mellem Søren Norby og Gustav Vasa lod da heller ikke længe vente paa sig. Et af Søren Norbys Skibe var strandet paa Veien fra Gulland til Sølvitsborg i Kalmarsund. Den svenske Befalingsmand lod Ladningen bjerge, og den viste sig at bestaae af Sølv, Vaaben og en Deel Skyts, som Søren Norby tidligere havde taget fra Svenskerne. Dette meente nu Kong Gustav maatte være hans med Rette, og hvad den øvrige Ladning angik, saa beholdt han den som Pant for en Deel Skyts, som Søren Norby til forskjellige Tider havde taget fra Svenskerne, og som Kongen paastod burde tilbageleveres ifølge Forliget i Malmø. Kort før havde Svenskerne taget et andet af Søren Norbys Skibe, paa hvilket hans Datter befandt sig foruden et af hans betroede Sendebud, Søren Brun, og tredive af hans Krigsfolk. Alle disse behandlede Gustav Vasa uden

videre som Krigsfanger; thi han havde et godt Øie til Søren Brun, der som Søren Norbys Sendebud havde været i Kalmar under Bernhard v. Mehlens Oprør, ligesom han ogsaa havde været brugt til flere andre hemmelige Ærinder i Sverige. Søren Norby nedlagde en bestemt Protest mod Kong Gustavs Adfærd, idet han angaaende Skytset gjorde gjældende, at han havde erobret det i aaben og ærlig Feide, saa at det altsaa var hans lovlige Besiddelse, og under alle Omstændigheder manglede Kong Gustav enhver Skygge af Berettigelse til at holde hans Barn og Tjenere fangne. Dette fandt ogsaa Kong Frederik, og han skrev i den Anledning flere meget alvorlige Breve til Gustav, men til ingen Nytte. Under disse Omstændigheder var det meget beleiligt for Søren Norby, at der paa Blekings Kyst strandede et svensk Skib, ladet for Kong Gustavs egen Regning. Han gjorde nu Gjengjæld og beholdt Ladningen. Herimod protesterede paa sin Side den svenske Konge, og tillige paastod han, at Søren Norby havde behandlet Folkene paa Skibet ilde og havde ladet »mange unyttige Ord« falde om ham selv ved samme Leilighed. Gustav Vasa fordrede en øieblikkelig Udlevering af sit Gods og lovede, at Søren Norby saa skulde faae sit Barn og sine Folk udleverede tilligemed Ladningen fra hans Skib, dog med Undtagelse af Skytset. Søren Norby gjorde imidlertid Fordring paa det erobrede Skyts og paa sine Folks Udlevering først og fremmest, hvorefter man saa gjensidigt kunde udlevere de to meget omtalte Skibsladninger. Mange Skrivelser vexledes angaaende denne Sag mellem den danske og svenske Regjering og mellem Gustav og Søren Norby, men ingen af de stridende Parter vilde give efter. I Løbet af Vinteren forstærkede Søren Norby sig imidlertid med Folk, og allerede i Januar 1526 skal han have havt tre Hundrede Ryttere og otte Hundrede Fodknægte i sin Tjeneste. Forbittret over Kong Gustavs Overgreb paa hans Eiendom foretog han Streiftog ind over den svenske Grændse, hvilket naturligviis gav Anledning til nye Besværinger fra

svensk Side, og man forhørte sig tillige hos den danske Regjering, om Sligt skete med dens Vidende og Villie. Kong Frederik saae godt, at der let af denne Gnist kunde blusse en ny Krigsflamme op mellem Rigerne, hvilket øiensynligt har været Søren Norbys Hensigt ifølge den Politik, han stadig fulgte, og for hvilken det vilde være høist kjærkomment, om de to Konger svækkede hinanden ved indbyrdes Feide. Konge Frederik var imidlertid altfor forsigtig, og han skyndte sig derfor at underrette den svenske Regjering om, at Søren Norbys Streiftog skete uden hans Vidende, og at denne skulde faae Befaling til at høre op dermed. — Ogsaa en Flaade søgte Søren Norby igjen at forskaffe sig, og han samlede derfor alle de Skibe, brugelige til Orlog, som fandtes i Blekingen; men desuden overhalede han ogsaa i Søen et stort Hamborgerskib og en hollandsk Bark, hvilke han udrustede til Krigsskibe. Alt dette tydede just ikke paa, at han agtede at spille en rolig og fredelig Lehnsmands Rolle, og Gustav Vasa sendte derfor ogsaa Skrivelser til sine Slotsbefalingsmænd, at de skulde passe vel paa for ikke at overraskes af Søren Norby.

I Begyndelsen af Juni skrev Søren Norby et mærkeligt Brev til Kong Frederik, hvoraf det fremgaaer, at Kongen havde anmodet ham om med tredive til fyrretyve Krigsmænd at komme til Kjøbenhavn for at seile med Kongens Datter Dorothea til Preussen, hvor hun skulde ægte Hertug Albrecht. Søren Norby undskyldte sig imidlertid for dette Hverv; thi han vilde komme til at staae under Otto Krumpens Befaling, hvilket naturligviis maatte være ham meget piinligt, da Hr. Otto handlede saa forræderisk imod ham paa Gulland. Lige over for denne og flere andre mægtige Fjender blandt den danske Adel var han bange for sin personlige Sikkerhed, naar han kun var ledsaget af tredive Tjenere, og han bad derfor Kongen, om han, hvis han endelig skulde med paa Brudefærden, maatte medtage to Skibe og syv Hundrede Mand. Derefter gaaer han over til at klage

over Kong Gustavs Optræden imod ham og beder om Tilladelse til at feide mod Sverige for at faae Erstatning for det ham fratagne Gods, hvis Værdi han — sagtens noget overdrevet — anslaaer til tyve Tusinde Gylden. Han fremstiller snildt Sagen saaledes, som om det var et privat Mellemværende mellem ham og Kong Gustav, hvori Kongen ikke havde nødig at blande sig. Hvis han vandt nogen Fordeel, skulde det ogsaa være til Fordeel for Kongen, og »hvis, som Gud forbyde, at det skulde gaae anderledes end vel, saa vil jeg selv staae mine egne Eventyr.« Hvis Kong Frederik nu virkelig havde givet sit Samtykke til denne Søren Norbys private Feide mod Sverige, er det klart, at der sandsynligviis heraf havde udviklet sig en Krig mellem de nordiske Riger, hvad der naturligviis var Søren Norbys Hensigt. Denne vidste godt, at Christiern samtidigt samlede Tropper for at angribe Danmarks Sydgrændse; men kunde det lykkes at faae Danmark indviklet i en Krig med Sverige, vilde Kong Frederik have Brug for sin Hærstyrke mod Nord, Danmark laa aabent sydfra, og dette Riges Erobring vilde sandsynligviis være let. Imidlertid havde Søren Norby dog forregnet sig, naar han troede at kunne lokke den forsigtige Kong Frederik i denne Fælde. Brevet virkede netop modsat; thi Kongen saae deraf, at hans virksomme Lehnsmand paa Sølvitsborg allerede havde vidst at samle baade Hær og Flaade igjen; men slige Ting vidste han vare farlige i Søren Norbys Hænder, og han gjennemskuede tillige Planen om Tilladelsen til den private Feide. Medens han derfor paa det Strengeste forbød Søren Norby at »foretage saadan Feide og Krig ind paa høimægtige Kong Gustavs eller Sveriges Indbyggere,« sendte han samtidig Erik Brokkenhus til Gustav med Søren Norbys Brev, for at denne selv kunde læse det og vide at tage sig ivare. Søren Norby saae sin Plan mislykket men brød derpaa aabenbart med Kong Frederik, idet han mod dennes strenge Forbud gik tilsøes og begyndte at feide paa Sverige. Følgen

heraf var, at de to Konger sluttede sig sammen med det Formaal dog endelig engang at blive denne for dem begge saa besværlige Mand qvit. I Juli og August var Søren Norby tilsøes og plyndrede langs de svenske Kyster, ja han var endog i Finland, hvor han »gjorde en drabelig Skade« som Gustav Vasa skriver. De svenske Skibe, han traf paa i Søen, ovarhalede han og betragtede dem som god Prise; det var kort sagt en fuldstændig Gjentagelse af hans tidligere Færd fra Gulland. De to Konger rustede sig derpaa baade tillands og tilvands for samtidigt at kunne angribe Sølvitsborg og den norbyske Flaade. Den danske Marsk Tyge Krabbe blev Anfører for den danske Hærafdeling og Arvid Vesgöte, Befalingsmand paa Kalmar, over den svenske. Søren Norbys Stilling var aabenbart mislig, og han klager ogsaa over, at talrige af hans Krigere gik over til Fjenden.

St. Bartholomæusdagen den fire og tyvende August 1526 stod det afgjørende Slag mellem den norbyske og den danske Flaade; thi den svenske synes ikke at have deeltaget i Kampen. Da Søren Norby fik Fjenden isigte under Blekings Kyst, gik han selv med fyrretyve Mand ombord paa et hurtigtseilende Fartøi for at udspeide den fjendtlige Flaade. Imidlertid overlod han Befalingen over sit Admiralskib og Hovedbanneret til en af sine Befalingsmænd, Michel Zuhn. Han havde lagt sin Flaade ved et smalt Sund, hvorigjennem Fjenden maatte passere, før han kunde angribe den norbyske Flaade. Da nu de danske Skibe begyndte at jage den lille Skude, der saa dristigt var løbet tæt ind paa dem, styrede denne ind i det smalle Sund for at lokke den forfølgende Fjende ind i det vanskelige Farvand, hvor Bagholdet lurede. Alt gik efter Ønske, Fjenden lod sig lokke ind i det grunde Løb, hvor et af de bedste danske Skibe »Løven« grundstødte; men imidlertid havde Michel Zuhn spillet Forræder, idet han var flygtet med Admiralskibet, hvilket Exempel var blevet efterfulgt af flere af de andre Skibe. »Var dette ikke skeet«, skriver

Søren Norby, »er det at vente, at megen Ære der kunde vindes, saavist som jeg vil beholde Livet.« Med sin saaledes formindskede Styrke indlod dog Søren Norby sig dumdristigt i den fortvivlede Kamp med den store Overmagt; men han tabte fuldstændigt Slaget, hvori han mistede fire Mersskibe og fire Jagter, som foruden fire Hundrede Fanger og en stor Mængde Skyts, Krudt og Kugler faldt i Seirherrernes Hænder. Selv undgik han dog baade Død og Fangenskab, idet han med et større og to mindre Skibe reddede sig ud af Kampen. Fire Jagter, han havde i Søen, men som ikke havde deeltaget i Slaget, forbandt sig senere med ham; men denne Styrke var altfor ringe, til at han atter kunde optage Kampen. Efterretningen om Nederlaget bevirkede øieblikkeligt Overgivelsen af Sølvitsborg og Opløsningen af den Hær paa ti Tusinde Mand, som Kong Christiern havde samlet i Nordtydskland.

Mismodig og skuffet opgav Søren Norby nu endelig Kampen i Østersøen, hvor han i henved halvfjerde Aar uden nogen Hjælp havde stridt mod de tre nordiske Riger og Lybekkerne med »deres Anhang«, hvor han idelig havde vovet sit Liv og sat sin timelige Velfærd overstyr for sin eedsvorne Konge, hvor hans mægtige Fjender tidt havde troet at have ham i deres Magt, medens han smidig som en Aal dog altid var gledet dem ud af Hænderne. Han havde i denne Kamp udviklet alle sine mærkværdige Egenskaber baade som Hærfører og Statsmand, havde viist, at han kunde lempe sig frem, naar han ikke længer kunde kæmpe sig frem; men først og fremmest havde han viist et Exempel paa udholdende og opoffrende Troskab, der søger sit Sidestykke i Historien.

IV.

Det var for de to Konger et stort Skaar i Glæden over Seiren den fire og tyvende August, at Søren Norby selv var

undflyet. Man udtømte sig i Gisninger om, hvor han vel kunde opholde sig, Skibe udsendtes over hele Østersøen for at opspore og fange ham, og de meest forskjellige Rygter om hans Opholdssted krydsede hinanden i bundløs Forvirring. Tyge Krabbe meente dog at være særlig godt underrettet; thi han skrev til Kong Gustav: »Somme mene, han gav sig til Rusland, og Somme mene, han gav sig til Hærmesteren af Lifland, dog veed jeg vel, at hans Agt var til Hertugen af Mecklenborg«. Medens man nu anstillede en storartet Klapjagt over hele Østersøen efter det kostbare, undslupne Vildt, drog Søren Norby til Storfyrsten af Rusland, Vasilius den Fjerde, og undgik paa Veien derhen lykkeligt sine Forfølgere.

Den russiske Kolos var dengang endnu i sin Vorden. Vasilius's Fader, Ivan, havde 1480 afkastet det trykkende Aag, som Mongolerne i over to Hundrede Aar havde ladet tynge paa Russerne, han havde undertvunget den mægtige Handelsstad Novgorod, Hansestædernes Stapelplads, og underkastet sig de russiske Smaafyrster, saa at han med Rette kunde lade sig kalde »Selvhersker over alle Russere.« En væsentlig Mangel ved den russiske Stat var, at Riget næsten ingen Kyststrækning havde; men fra nu af begyndte de russiske Storfyrster at arbeide sig frem mod Nord til det hvide Hav, mod Vest til Østersøen og mod Syd til det sorte Hav. Ved Østersøen havde Russerne paa den her omtalte Tid Kyststrækningen langs Ingermanland fra Peipussøens Udløb i den finske Bugt til Nevafloden og en ubetydelig Kyststrækning nordfor denne Flod. Da Danmark som oftest i Unionstiden havde staaet i et fjendtligt Forhold til Sverige og Hansestæderne, mødtes de danske og russiske Interesser; thi Rusland søgte at faae Finlands udstrakte og paa gode Havne rige Kyststrækning i sin Magt, hvorved Sverige maatte blive dets naturlige Fjende, ligesom det efter Novgorods Indtagelse var klart, at Forholdet mellem Rusland og Hansestæderne maatte være meget spændt. Til Christen-

hedens Forargelse, der betragtede de græskkatholske Russere næsten som Hedninger og slog dem i Hartkorn med Tyrkerne, Kirkens værste Fjender, havde baade Kong Hans og Christiern II sluttet Forbund med Storfyrsterne. Stor Betydning kunde et saadant Forbund imidlertid aldrig faae; thi begge Parter indsaae godt, at, saasnart den danske Konge var bleven Regent i Sverige, maatte Forbundet forvandles til Fjendskab.

Det er allerede tidligere fortalt, hvorledes Søren Norby havde tænkt paa ved Russernes Hjælp at angribe Sverige fra Finland. Han havde da sendt sit tidligere omtalte Sendebud, Søren Brun, til Storfyrsten for at udbede sig sikkert og christeligt Leide gjennem hans Lande, og Vasilius havde lovet, at han og hans Folk frit maatte komme til Rusland og lige frit drage bort igjen. Kong Christiern havde endog sat saa stor Lid til Storfyrstens Venskab, at han havde tilskrevet Søren Norby, at han godt uden noget saadant særligt Leidebrev kunde drage til Storfyrsten. Da nu Søren Norby efter sit Nederlag saae sig om efter et Tilflugtssted, var det altsaa ganske rimeligt, at han tænkte paa Rusland. Maaskee kunde det lykkes ham at bevæge Storfyrsten til et Angreb paa Finland, og han selv kunde da vedblive at kæmpe i Norden for sin landflygtige Konges Sag. Han satte altsaa Coursen fra Bleking mod den finske Bugt, hvor han foreløbigt lagde sine Skibe ved en lille Ø, medens han for en Sikkerheds Skyld atter hos Storfyrsten i Keiser Carls og Kong Christierns Navn udbad sig frit Leide til og fra det russiske Rige samt Tilladelse til for Storfyrsten selv at fremvise sin Konges hemmelige Brev og Budskab til Vasilius. Gjennem en Adelsmand ved Navn Ivan tilsikkrede Vasilius ham et fornyet Leide og bad ham ufortøvet følge samme Adelsmand til Moskau. Sine Skibe og en Deel af sine Folk efterlod Søren Norby i den finske Bugt, medens han selv med halvandet Hundrede Mand fulgte Ivan til Moskau, hvor han ankom udpaa Efteraaret 1526 efter en forceret Reise,

paa hvilken han ikke havde undt sig Hvile Nat eller Dag for kun hurtigst muligt at faae Storfyrsten i Tale. Havde han vidst, at han blot ilede til et Fangenskab, hvor han skulde tilbringe halvandet Aar i daadløs Uvirksomhed, havde han vel givet sig bedre Stunder.

Strax efter sin Ankomst til den russiske Hovedstad fik han Audiens hos Storfyrsten for at aflevere Kong Christierns Breve. Der anvistes derefter ham og hans Følge Boliger i Byen, medens de afventede Storfyrstens nærmere Svar og Befalinger, og det synes, som om man foreløbig behandlede dem nogenlunde godt. Tiden blev imidlertid snart den rastløse Søren Norby lang, og han anholdt da atter om en personlig Sammenkomst med Storfyrsten; men dette negtedes ham. Naar derefter senere enten han eller en af hans Folk blot nærmede sig til det storfyrstelige Palads, drev Vagten dem bort med Vold. Heller ikke erholdt han noget Svar fra Vasilius paa Kong Christierns Brev, skjøndt han »ofte ja mere end Hundrede Gange anholdt Storfyrstens Raad, Bisper, Hertuger samt Kantsleren derom.« Hans Stilling begyndte aabenbart at blive lidt uhyggelig hos »Selvherskeren over alle Russere«. Hvilken Grund kunde denne vel have til sin mærkværdige Opførsel mod ham? Vilde han holde det givne Leide? Paa alle sine Spørgsmaal erholdt Søren Norby intet Svar, hvorfor han henlevede Tiden i en piinlig Uvished om sin Stilling og Storfyrstens Planer med ham. Den katholsk rettroende Søren Norby angrede nu, men desværre for seent, at han havde betroet sit og sine Tjeneres Liv til de kjætterske Barbarer. Han var fuldstændig afskaaren fra al Forbindelse med Kong Christiern; thi havde han sendt nogen Budbringer til denne »høi eller lav eller blot et Brev bort, vilde det have kostet os alle Livet.«

Kong Christiern var altsaa i den fuldstændigste Uvidenhed om, hvordan det gik hans tro Mand; men han var vistnok tilbøielig til at troe, at Storfyrsten laante Øre til Søren Norbys Planer og med Tropper og Penge vilde understøtte

et Angreb paa Finland. Idetmindste var det en almindelig udbredt Mening, at et saadant Angreb forestod, hvorfor ogsaa Frederik I og Gustav Vasa gjensidigt forpligtede sig til Rustninger i Vinterens Løb, for at de ved første aabent Vande i Foraaret 1527 kunde være i Søen med en anseelig Flaade. Nogle vilde endog vide, at et saadant Angreb paa Finland var i fuld Gang. Saaledes fortælles der i et Brev til Kong Christiern fra Februar 1527, at Søren Norby var i Finland med en Hær paa fire Tusinde Russere og liflandske Knægte, og at Fyrsten af Moskau hverken sparede paa Penge eller hvad Andet, Søren Norby behøvede. Denne Underretning viste sig imidlertid snart at være falsk, og Kong Christiern sendte da over Lifland et Bud, Albreckt v. Minden, til Rusland for at forhøre sig om Sagernes Sammenhæng. Da denne imidlertid ikke kom tilbage, og der heller intet Brev kom fra ham, afsendte Christiern en Adelsmand, Mads Liflænder, med egenhændigt Brev til Storfyrsten; men Storfyrsten modtog lige saa lidt Brevet, som han lod Budbringeren igjen drage bort. Et nyt Brev fra Kong Christiern, afsendt med en anden Adelsmand, Eberhard Oberlacher, havde samme Skjæbne. Endnu et Bud med Brev afsendtes, men Alt uden Resultat; Brevene henlaae ulæste hos Søren Norby, og Sendebudene maatte finde sig i at dele hans Fangenskab i Moskau. Den russiske Hovedstad var som Løvens Hule; thi Alle fik Lov til at komme ind, men Ingen kunde igjen slippe ud derfra.

Det viste sig dog tilsidst, hvorfor Storfyrsten tilbageholdt Søren Norby; thi en Dag blev denne af fem fornemme Russere ført op paa Slottet til en Samtale med nogle af de russsiske Stormænd. Storfyrsten var ikke selv tilstede; men Søren Norby siger, at han opholdt sig i et Værelse ved Siden af, hvorfra han kunde høre Samtalen. De russiske Herrer søgte baade ved Trusler og Løfter at bevæge Søren Norby til at træde i Storfyrstens Tjeneste. De sagde, at, hvis han undslog sig derfor, skulde det koste hans Liv;

men vilde han villigt tjene Storfyrsten, skulde han faae »ni Slotte, Guld og Sølv, Klæder og Klenodier, saa Meget, som ingen Fyrste i Verden kan give«. Da Søren Norby hørte dette, drog han sit Sværd og overleverede det til en af Russerne, idet han sagde, at de maatte gjøre ved ham, hvad de vilde, »hugge ham istykker og skille hans Lemmer fra hverandre«; men Storfyrsten vilde han ikke tjene; thi han vilde ikke bryde sin Eed til Kong Christiern og Keiseren. Da dette Forsøg paa at rokke hans Troskab var mislykket, blandede Russerne Brændeviin i alle de Drikkevarer, han og hans Folk nød, »for« — skriver Søren Norby »at jeg og mine Tjenere maatte blive forvirrede, og de derved kunde lokke mine Tjenere til Frafald.« Dette lykkedes ogsaa tildeels; thi omtrent Hundrede af hans Folk gik i Storfyrstens Tjeneste, og ved Gaver lode nogle af disse sig lokke til at gaae over fra »den christne til den russiske Tro«, en Yttring af Søren Norby, som viser, at ogsaa han betragtede Russerne som staaende udenfor Christenheden. Han fortæller endvidere om alle sine Hændelser i en omfangsrig Beretning, som han efter sin Tilbagekomst fra Rusland indgav til Christiern II, at to af Storfyrstens Mænd og en vis Mester Batholomæus engang havde drukket ham til med stærke Drikke, saa at han tilsidst blev halvt beruset, hvorpaa de atter ved gyldne Løfter havde søgt at lokke ham over i russisk Tjeneste. De lovede ham blandt meget Andet, at han skulde faae Anførselen over en russisk Hær paa tresindstyve- ja paa hundrede Tusinde Mand for dermed at erobre den skandinaviske Halvø for Storfyrsten. Da imidlertid Søren Norby svarede ligesaa djærvt afslaaende paa dette som paa det tidligere Tilbud, forsøgte man ikke oftere at overtale ham. »Fra den Stund,« skriver han, »hørte jeg aldrig noget godt Ord af dem, ei heller brød jeg mig derom.« Istedetfor at agte en saadan Troskab hos sin djærve Fange tog Storfyrsten en meget lav Hævn over ham, idet han deels gjorde Søren Norby og hans Folk Opholdet i Moskau saa ubehageligt som

muligt, deels plyndrede de Skibe, som Søren Norby havde efterladt ved den russiske Kyst, og som indeholdt Levningerne af Søren Norbys Eiendele, saa at denne nu slet Intet havde tilbage af sin tidligere store Formue, men var en i Bund og Grund ruineret Mand. Han angiver selv sit her lidte Tab til ti Tusinde ungarske Gylden.

Da Kong Christiern erfarede, med hvilken Ringeagt hans Sendebud vare blevne behandlede ved det russiske Hof, bevægede han sine to Svogre, Keiser Carl og dennes Broder Ferdinand, der 1526 var bleven Konge i Bøhmen og Ungarn, til at lægge deres Indflydelse i Vægtskaalen for at ufdrie Søren Norby af Fangenskabet. Kong Ferdinand tog sig navnlig med stor Beredvillighed af Sagen, og i Juni 1527 udstedte han et Pas til Rusland for en af Kong Christierns gamle og tro Tjenere, David Herold, der ofte tidligere havde været i Rusland som Budbringer baade for Kong Hans og Christiern II. Mester David var imidlertid dengang en gammel Mand, og han fik Forfald, saa at der ikke blev Noget af hans Reise. Omtrent samtidigt havde Keiser Carl skrevet til Storfyrsten og erklæret, at, da han ved sit Beskyttelsesbrev i sin Tid havde taget Søren Norby i sin Tjeneste, saa fordrede han ham nu frit og uhindret udleveret; men dette Brev havde ikke større Virkning paa den russiske Regjering end Kong Christierns tidligere Skrivelser. Storfyrsten havde, som tidligere fortalt, sine egne Planer med Søren Norby, og der er ganske vist ogsaa stor Sandsynlighed for, at en saa dygtig Hærfører som Søren Norby i Spidsen for de russiske Troppemasser kunde have sikkret Rusland de store Kyststrækninger ved Østersøen, som det russiske Keiserrige først efter mange Kampe og ved store Opoffrelser tilkæmpede sig i det attende og nittende Aarhundrede. Selv efter at Storfyrsten havde indseet, at baade Trusler og store Løfter prellede af paa Søren Norbys urokkelige Troskab, var han ikke tilbøielig til at lade ham drage bort, idet hans personlige Hævnfølelse mod den Mand, der trodsede den russiske Selv-

hersker, snarere ledede ham til at laane Øre til Danmarks og Sveriges Anmodning om at udlevere Søren Norby til dem. Stephan Keylsperger, der som Sendebud fra Kong Ferdinand endelig bevirkede Søren Norbys Løsladelse, skriver udtrykkeligt i sin Indberetning, at, hvis han ikke var kommet i rette Tid og var optraadt saa kraftigt, »havde der blevet handlet anderledes med Søren Norby; thi Kong Frederiks Sendebud i Rusland havde begjært hans Udlevering til den danske Regjering og dertil givet store Gaver«. Ogsaa Søren Norby bekræfter dette og tilføier, at det kun var af Frygt for Keiseren og Kong Ferdinand, men ikke for Kong Christierns eller det givne Leides Skyld, at Storfyrsten tilsidst lod sig bevæge.

Det var i Foraaret 1528, at Stephan Keylsperger affærdigedes til Rusland med Brev til Storfyrsten fra Kong Ferdinand. Samtidigt afsendtes Peter Russe som Budbringer fra Kong Christiern til Rusland, men i Keiserens Navn og med Brev fra denne. De to Sendebud traf »den fromme Ridder og Herre Søren Norby i en elendig Tilstand«. Man søgte først at franarre dem de medbragte Brevskaber; men da de bestemt vægrede sig ved at overlevere dem til Andre end selve Storfyrsten, erholdt de endelig ogsaa Adgang til Vasilius. Da Peter Russe her talte temmeligt djærvt, bød Storfyrsten ham at tie, hvorpaa de overleverede Brevene og fjernede sig. Disse Breve havde imidlertid dog tilligemed Sendebudenes bestemte Optræden den forønskede Virkning paa Storfyrsten, saa at han gav sit Minde til Søren Norbys Afreise, medens han derimod ikke vilde indlade sig paa Søren Norbys Anmodning om Erstatning for det ved Skibenes Plyndring lidte Tab, hvad Søren Norby da heller ikke havde ventet. Glad over dog at være sluppen derfra med Livet begav han sig uopholdelig, fulgt af Stephan Keylsperger, Peder Russe og dem af hans Tjenere, der vare forblevne ham tro, hurtigst muligt fra Moskau til Wilna i Lithauen. Her var han paa polsk Gebeet og altsaa udenfor

Selvherskerens Magt. I Wilna opholdt han og hans Ledsagere sig en Maanedstid i Mai og Juni 1528, og herfra skrev baade han og Stephan Keylsperger til Kong Christiern og aflagde Beretning om Udfrielsen. Brevdrageren var den tidligere for sit trofaste Forsvar af Visby omtalte Otto Andersøn Ulfeld, der nu ogsaa troligt havde deelt Søren Norbys russiske Fangenskab. I sit Brev klager Søren Norby bitterligt over Storfyrstens Fremfærd mod ham, hvorved han var bleven saa fattig, at han endog havde maattet sælge sine Klæder, saa at han nu næppe havde en Klædning, hvori han med Anstand kunde reise videre. Underveis havde Peter Russe lagt fyrretyve Gylden ud for ham, som han beder Kong Christiern betale for sig, ligesom han ogsaa anmoder Kongen om at komme ham tilhjælp i hans sørgelige Armod. I Wilna traf han den daværende polske Konge, Sigismund I, som lod ham kalde til sig og behandlede ham særdeles venligt, idet han baade betalte hans Ophold i Byen og medgav ham halvtredsindstyve Gylden i Tærepenge ved hans Bortreise.

Fra Wilna drog Søren Norby til Breslau, og da Schlesien dengang hørte til Kongeriget Bøhmen, befandt han sig nu altsaa i den ham saa venligsindede Kong Ferdinands Lande. Af et Brev som Søren Norby fra Breslau skrev til Kong Christiern, faaer man atter et Billede af den yderlige Armod, som piinte ham. Overalt paa Reisen havde han maattet laane sig frem; men han havde den Fortrøstning at Kongen vilde sende ham to Tusinde Gylden til Prag, da han havde lovet sine Creditorer ved sin Ankomst til denne By at betale sin Gjæld. Han agtede sig nemlig til Prag, fordi Kong Ferdinand for Tiden, opholdt sig i denne By, og han følte Trang til at bevidne denne sin Tak for den virksomme Hjælp, han havde ydet ham ved Udfrielsen af Fangenskabet. Kong Christiern vilde naturligviis gjerne have opfyldt sin opoffrende og tro Tjeners Bøn; men Kongen havde det selv knapt i sin Landflygtighed, og han var for

Øieblikket ikke istand til at sende ham den forlangte Pengesum. Kong Ferdinand gav vel Søren Norby tre Hundrede Gylden; men da dette langtfra var tilstrækkeligt, maatte denne foreløbigt tage Ophold i Prag, indtil han fik sin Gjæld afbetalt.

Først udpaa Efteraaret kunde han begive sig herfra til Belgien, hvor han opholdt sig deels i Mecheln og deels i Lier. Denne sidste By var det, som var anviist Kong Christiern til Opholdssted under hans Landflygtighed. Søren Norby beboede ikke her det Kongen anviste meget tarvelige Huus, men Værtshuset »het Valk«, som endnu den Dag idag har beholdt sit Navn og den samme Beliggenhed som i hine Tider. Hans Stilling i Belgien var dog ingenlunde behagelig; thi deels vare saavel Kong Christiern som hans Folk efterhaanden blevne mindre velseete af den burgundiske Regjering, og deels befandt Søren Norby sig i en stadig og piinlig Pengeforlegenhed, som Kong Christiern ikke med sin bedste Villie kunde hjælpe ham udover. Der berettes saaledes, at han ved sin Ankomst til Mecheln ikke eiede Andet end den Hest, han red paa, og man har en Opgjørelse af hans Mellemværende med hans Vært i Mecheln for October og November 1528, hvoraf man blandt Andet seer, at han har maattet stille en Guldring i Pant for sin Fortæring, og at Værten har maattet gjøre Udlæg for ham til en Skræder, der bødede paa hans Beenklæder.

Hverken Danmark eller Hansestæderne havde endnu tabt Søren Norby af Syne; thi de frygtede endnu for, at han ved nederlandsk Hjælp skulde udruste Skibe og atter vise sig i Østersøen. Hansestæderne havde derfor ogsaa Sendebud ude ved det burgundiske Hof for at sætte Ondt for ham, ja maaskee bevæge Regjeringen til at udlevere ham. Det synes, som om de have havt hemmelige Spioner i Belgien, der vaagede over enhver af hans Handliger. Søren Norby beklager sig idetmindste selv herover, og i et Brev paaminder en af hans Venner ham om at være forsigtig, thi »der var mange Folk sat ud

paa ham med Befaling at sætte efter ham.« Det er vel ogsaa muligt, at han under sit Ophold i Nederlandene har lagt Planer til at opdrive Penge for at udruste Skibe og med disse forøge den Skare af Kaperskibe, som i Kong Christierns Navn gjorde Nord- og Østersøen usikkre; men han har da snart igjen opgivet disse Planer. Da imidlertid Uvirksomhed var hans rastløse Natur imod, besluttede han i Foraaret 1529 at begive sig til Keiser Carl for at tilbyde ham sin Tjeneste. Keiseren var paa denne Tid indviklet i den anden Krig med sin stadige Modstander, Kong Frants af Frankrig. Krigen førtes for Størstedelen i Italien, og i en saadan Kamp vilde der være en Tumleplads for Søren Norbys Tapperhed og eventyrlige Ridderaand. Da Keiseren opholdt sig i Spanien, vilde han først reise til dette Land for personligt at takke Carl for hans hidtil udviste Velvillie mod ham og dernæst tilbyde ham sin Tjeneste i Krigen mod Frankrig. Hans Venner i Lier søgte at overtale ham til at opgive sit Forsæt, idet de forestillede ham Vanskeligheden ved at reise i Spanien og Italien, naar han ikke var disse Landes Sprog mægtig. Han kunde godt, meente de, indtræde i Keiserens Tjeneste og dog faae Tilladelse til at blive i Tydskland uden at deltage i Krigen i Italien. Da det imidlertid netop var Krigsbulderet, der lokkede ham, lod han sig ikke overtale; men da han underrettedes om, at Keiseren selv fra Spanien havde begivet sig til Krigsskuepladsen, besluttede han at reise lige til Italien, da han jo nu ikke havde Noget at gjøre i Spanien. For at skaffe de nødvendige Reisepenge og et Harnisk solgte han sine Gangklæder og begav sig dernæst paa Reisen til Italien, hvor han ogsaa ankom lykkeligt og vel og blev ansat i Keiser Carls Tjeneste.

Krigen i Italien var imidlertid for største Delen udkæmpet, og der var sluttet Fred mellem Carl V og Frants i Cambray, en Fredsslutning, der er bekjendt under Navnet »Damefreden«, fordi den navnlig kom istand ved Underhand-

linger mellem Keiserens Tante Margaretha, Statholderinden i Nederlandene, og den franske Konges Moder, den bekjendte, herskesyge Louise af Savoyen. Der var kun et Efterspil af Krigen tilbage, idet Florents ikke vilde underkaste sig Damefredens Bestemmelser. Kong Frants overlod Byen til dens Skjæbne, og en keiserlig Hær, anført af Prins Philibert af Oranien, indesluttede Florents i September 1529. I Beleiringshæren befandt ogsaa Søren Norby sig.

Da Carl V i Februar 1530 kronedes til romersk Keiser af Paven i Bologna, reiste Søren Norby fra Florents til denne By for at deeltage i de storartede Festligheder, som forherligede Kroningen. Fra Bologna skrev han sit sidste Brev til Christiern II, hvori han udtrykker sit Haab om engang igjen at komme til at tjene sin gamle Herre og Konge. Saasnart Florents var indtaget, formoder han, at han vil komme med Hæren tilbage til Tydskland, og han glæder sig da ved Tanken om atter at skulle gjensee Kong Christiern. Han fik imidlertid aldrig mere sin Konge at see; thi ikke længe efter endte en Falkonetkugle fra den beleirede By hans eventyrligt bevægede Liv. Hans Dødsdag vides ikke bestemt. Hvitfelt siger, at han døde paa den Tid, da Keiser Carl blev kronet i Bologna; men hans nysnævnte Brev viser, at han overlevede Kroningen. I et Brev fra en af Kong Christierns Tjenere, Cornelius Scepper, som paa denne Tid opholdt sig i Italien, omtales Søren Norbys Nærværelse ved Kroningsfesten og hans Tilbagereise til Florents. Derimod omtales ikke hans Død, og da Brevet er dateret den tolvte Marts, kan man vel deraf slutte, at Cornelius Scepper dengang ikke vidste Noget derom.

Han blev begravet i et Kloster tæt udenfor Florents, og Cornelius Scepper forfattede en latinsk Gravskrift over ham, der omtaler hans Togter mod Nord og Syd, fortæller om hans Bedrifter tilsøes og den Rædsel, han havde indjaget Svenskerne, Gotherne og Slaverne, om, hvorledes han havde trodset saavel den moskovitiske Barbar som selve den

jordrystende Neptun, og ender med at see et Skjæbnens Fingerpeg deri, at han skulde ende sine Dage i Italien, fordi hans Navn ved at knyttes til dette Lands classiske Jordbund vilde udstraale med større Glands over den ganske Verden. Derimod omtaler den kunstige Gravskrift ikke den Egenskab hos den Afdøde, der havde været det væsentlige Ophav til hans Bedrifter, Drivfjedren i hans hele Livsgjerning, den sjeldne og udholdende Troskab mod hans Konge, der ligesaa varmt og kraftigt aander ud af hans sidste Brev til Kongen kort før hans Død som af al hans tidligere Færd. Er der Nogen, om hvem man med Rette kan sige, at han var tro indtil Døden, da er det Søren Norby.

Karl Theisen.

Escobedo's Mord.*)

Iblandt de mange bekjendte Mænd, der faldt som Offre for Philip II's skinsyge Mistanke, var hans Broder, Don Juan af Østerrig, den meest fremragende. Fra sit et og tyvende til sit sex og tyvende Aar havde denne Prinds jevnlig udmærket sig som Anfører for seirrige Hære. Vel var han i Grunden kun Anfører af Navn, da den Tids berømteste Feltherrer, som Doria og Marquien af St. Cruz, i Egenskab af Underanførere og Raadgivere ledede hans Operationer; men kun Faa saae saa dybt i Tingene, og da han var smuk, gavmild og tapper, egnede han sig godt til at blive Gjenstand for Berømmelse. Efter Slaget ved Lepanto var han lige til sin Død Spaniernes Afgud og Gjenstand for deres Forhaabninger; thi Kongen havde dengang ingen mandlige Arvinger, og Philip III blev først født 1578, samme Aar, som Don Juan døde. Under disse Omstændigheder vilde det have røbet en ganske usædvanlig Mangel paa Ærgjerrighed, dersom Don Juan ikke havde gjort sig Haab om Thronfølgen, men denne Prinds var tvertimod vistnok en af sin Tids ærgjerrigste Mænd; ligefra sin første Seir havde han mindre sin Broders Interesser for Øie end det Maal at erhverve sig selv et Kongerige, og han vendte stedse sin Opmærksomhed i den Retning, hvergang der aabnede sig en

---

*) Efter Cornhill Magazine. November 1868.

Udvei for ham til enten ved Giftermaal eller ved Sværdet at vinde en Krone. Han intriguerede med Paven, med Guiserne, med de Misfornøiede i England og Flandern, kort sagt, med Enhver, som han meente, kunde fremme hans Planer, og ved Siden af Alt dette nærede han en langt dybere og farligere Plan, idet han tragtede efter Legitimation og en Infants Rettigheder.

Philip havde længe været misfornøiet med Broderens udenlandske Intriguer, men han blev for Alvor urolig, da han fik Nys om hans høitstræbende Planer i selve Riget. Han satte ham dog ikke ud af Virksomhed, thi det vilde jo netop være at give hans Ærgjærrighed Tøilen, og derfor valgte han at sende ham til Flandern, skjøndt det var et kritisk Tidspunkt, men Kongen sørgede for, at han ikke fik Leilighed til store Bedrifter, idet han hellere vilde opoffre nogle personlige Fordele end see Broderens allerede altfor store Berømmelse forøget. Han omgav ham med Spioner, paalagde sine Hjælpere at lægge Vanskeligheder i Veien for alle hans Foretagender og afknappede hans Indtægter.

I denne vanskelige Stilling tabte Prindsen Modet, og han, som aldrig havde været i Besiddelse af stor Taalmodighed, udtømte sig i bittre Klager over Hoffet og Kongen og lagde de vildeste Planer. Alt dette blev troligt berettet Philip, som fordoblede sine Forholdsregler, navnlig med Hensyn til Udspioneringssystemet. Hans fornemste Agent i denne hæderlige Bestilling var Statssecretairen Antonio Perez. Saavel Don Juan som hans tro Secretair og Raadgiver, Juan Escobedo, betragtede denne Mand som deres oprigtige Ven, medens denne, som med Liv og Sjæl var Kongen eller rettere Kronen hengiven, selv havde tilbudt sin Tjeneste som Spion og i flere Aar røgtet dette Hverv paa en Maade, som om han var født dertil, og med en saadan Klogskab og Dygtighed, at han lige til det Sidste bevarede sine Offres Tiltro. Han gik med Varme ind paa deres Planer, sympathiserede med deres Gjenvordigheder, ja udtalte dristigt mangen skarp

Mening om Kongen, som hine næppe vilde havde vovet at yttre, kort sagt, han lod ikke nogetsomhelst nedrigt Krigspuds i Forræderisystemet uforsøgt. Ethvert Brev, han afsendte eller modtog, blev forelagt Kongen, og han var saa bange for, at hans Herres Interesser skulde lide ved nogen Uagtsomhed fra hans Side, at han fremhævede den mindste Uforsigtighed hos Prindsen eller hans Secretair, indtil Philip fuldt og fast troede, at Don Juan ikke tragtede efter Mindre end hans Liv og Krone. Dette værdige Par retfærdiggjorde og styrkede hinanden indbyrdes i deres Nederdrægtighed. Ministeren fremstillede Kongens Opførsel som den høieste Grad af Samvittighedsfuldhed og Pligtfølelse, og Kongen erklærede, at Ministeren vilde forsømme sine Pligter mod Gud og sin Konge, hvis han handlede anderledes. Don Juan, hvis Stilling tilsidst blev utaalelig, sendte i Juni 1577 Escobedo til Spanien for at fremme hans Interesser og om muligt udvirke hans Tilbagekaldelse. Dette Besøg blev af Philip betragtet med den alvorligste Mistanke, ja endog med Frygt, og han skrev følgende Bemærkning paa det første Brev, han modtog fra Escobedo: »Forløberen er kommen, vi maae skynde os at rydde ham af Veien, før han kan myrde os.«

Hidtil havde Perez ikke næret personlig Uvillie mod Escobedo, og denne havde heller ikke nogen aabenbar Grund til at nære Mistillid til Perez; de vare blevne opdragne sammen hos Ruy Gomez, Philips meest begunstigede Minister, vare samtidigt indtraadte i det offentlige Liv og hørte til samme politiske Parti, hvilket Sidste især knytter Spanierne til hinanden, og endelig var det Perez's Anbefaling, Escobedo skyldte sin nuværende ærefulde Post. Dog snart gjorde Omstændighederne den Sidstes Død nødvendig for den Førstes Sikkerhed.

Der var en Dame ved det spanske Hof af den Slags, der i Middelalderen fremtraadte i et vist romantisk, ja endog heroisk Lys, men i Renaissancetiden udartede til en Blanding af Forfængelighed, Klogskab og Behagelyst. Denne

Dame, Hertuginde af Pastrana og Prindsesse af Eboli, var et værdigt Sidestykke til de »dydige« Skjønheder, Diana de Poitiers og Gabrielle d'Estrées. I sit trettende Aar ægtede hun den trediveaarige Ruy Gomez og var nu Enke, umaadelig rig og af en sjelden Skjønhed, som hendes otte og tyvende Aar kun havde modnet. En lille Feil i det ene Øie fordunklede ingenlunde hendes Skjønhed, tvertimod fandt Kjenderen, Henrik den Fjerde, at den gjorde hende endnu uimodstaaeligere ved de smægtende Blikke og sænkede Øielaag, som gave hende et fortryllende Udtryk af Blufærdighed. — Det var ikke engang lykkedes den smukke og ridderlige Frants den Første at sikkre sig hendes Bestandighed; hvor langt mindre Udsigt var der da for Philip, hvis lave og mørke Sjæl boede i et Legeme, der af en venetiansk Gesandt beskrives som »skaldet og skjægget, tynde Been, en vanskabt Figur og en skrattende Stemme«, ganske som man beskriver en gammel Abe. Paa den Tid, Escobedo kom til Spanien, hviskede man derfor overalt om Prindsessens lystige Levnet, navnlig forargede man sig over hendes Forhold til Philips Yndling, Statssecretairen, hvilket gik saa vidt, at Prindsessens stolte Slægtninge, Silvaeerne, Guzmanerne og Mendozaerne, de ædleste Huse i Spanien, for Alvor tænkte paa at myrde hendes Ridder. Prindsessens Gunst var ogsaa i den Grad iøinefaldende, at der idetmindste i Spanieres Øine kunde være god Grund dertil. Muldyr, belæssede med kostbare Gaver, Penge, Sølvtøi, Bohave og andre Kostbarheder, saae man hyppigt ankomme fra hendes mange Godser til den lykkelige Perez's Port. Han var hendes uadskillige Ledsager i Theatret, ved Tyrefægtninger og Auto-da-fé'r, og i hendes eget Palads var han en saa stadig og velkommen Gjæst, at endog hendes Tjenerskab — der just ikke pleiede at være meget fintfølende i dette Punkt — forargedes i høi Grad. »Engang«, fortæller hendes forbittrede Fætter, Marquien af Fabrera, »blev jeg standset ved hendes Dør og maatte vente imellem hendes Kammerpiger, fordi Perez var hos hende.«

»Min Tjener har ogsaa flere Gange seet ham forlade hendes Palads hemmeligt og paa upassende Tider. Ja, baade jeg og Flere have seet endnu værre Ting, saa jeg mangen Gang har maattet tye til en Kirke for at bede om Kraft til at modstaae min Lyst til at myrde denne Usling.« Escobedo, der var opdraget af Ruy Gomez, var sin Herres Huus hengiven som en trofast Vasal og Spanier. Han interesserede sig af Hjertet for dets Lykke og taalte ikke at see dets Ære krænket. Strax ved sin Ankomst til Spanien aflagde han et Besøg hos Prindsessen og var pligtskyldigst en daglig Gjæst hos hende. Naturligviis naaede Rygtet snart hans Øren og kort efter fik han fuld Bekræftelse derpaa. Harmfuld ilede den værdige Secretair til Prindsessen for at sige hende sin Mening. Uden at han bemærkede en tredie Persons Nærværelse — Perez's Vaabensvend, der hørte og erindrede hvert Ord — holdt han en lang Straffetale for den overraskede og krænkede Dame og erklærede tilsidst, at han ansaae det for sin Pligt at fortælle Kongen Alt. Ubekjendt med hendes Forhold til Kongen anede han ikke, hvilken Forfærdelse denne Trusel vakte hos hende, fordi den kom fra en ærlig og ligefrem Mand, som man kunde vente, vilde udføre den. Kæmpende med forskjellige Lidenskaber udbrød Prindsessen i en trodsig Tone: »Afsted med Eder til Kongen! skjul Intet! siig ham Alt og glem ikke at tilføie, at jeg vil hellere have Antonios Lillefinger end hele Kongens Person. Fra det Øieblik af var Escobedos Skjæbne afgjort. Perez og hans Elskede kjendte Philips Charakteer. De vidste ikke, hvorlænge deres Hemmelighed vilde blive bevaret, eller naar Hævnen vilde ramme dem, men Tusinde daglige Ubehageligheder holdt dem i Aande. Prindsessen saae Escobedo i ethvert spydigt Smiil og hørte ham i den ubetydeligste Bemærkning, ja, selv da Præsten engang i hendes Nærværelse ivrede mod visse Synder, kom hun hjem i rasende Forbittrelse mod »Æreskænderen Escobedo, der havde opægget St. Marys Munke til at fylde deres Prædikener med Fornærmelser mod

hende«. Perez var dog den, der havde meest Grund til at ønske hans Død. Prindsessens Rang, Slægtskabsforhold og Kjøn — hvilken sidste Grund forøvrigt kun gjaldt lidet i Philips Øine — forbød ham at straffe hende med Strenghed, men Perez var kun ved Philip bleven til det, han var. Som en naturlig Søn af en af Carl den Femtes Ministre og legitimeret ved et Diplom af denne Keiser, var Antonio Perez en Mand uden Formue, og, hans Embede fraregnet, uden Indflydelse. Han var tidlig indtraadt i det offentlige Liv og havde derefter gradviis arbeidet sig op til den høieste Stilling. Saadanne Mænd under en saadan Regjering forskaffe sig altid mange Fjender, hvorledes deres Charakteer end er, og Statssecretairens var nu saadan, at den gjorde ham almindelig hadet. Han var smuk, veltalende og klog, men troløs mod Alle undtagen mod Kongen. Desuden var han ødsel, letsindig, hovmodig og ualmindelig havesyg. Mange af hans Samtidige hadede ham, deriblandt den grusomme Hertug af Alba. Perez vidste det, han vidste, at hans Magt stod paa svage Fødder, og indsaae, hvilken frygtelig Fordeel hans Fjender vilde opnaae ved Escobedos Fortælling. Der var altsaa intet Valg, — Manden maatte døe. Heller ikke var den snilde Statsmand i Forlegenhed for Midler til at naae sin grusomme Hensigt. Det var kun nødvendigt, at Escobedo forholdt sig taus i nogle Dage, hvilket han ogsaa gjorde. Vel havde han uden Betænkning allerede fortalt flere Steder, hvad han vidste, men en Levning af Agtelse for hans Herres Hustru havde afholdt ham fra at udføre sin Trusel, og imidlertid benyttede Perez alle de Midler, der stode til hans Raadighed for at opægge Kongen og Raadet mod den ulykkelige Gesandt, hvilket ogsaa fuldstændigt lykkedes ham. Et Cabinetsraad, som i den Anledning var blevet sammenkaldt, erklærede høitideligt, at Statens Vel paatrængende krævede Escobedos Død. Perez havde med en saa forbrydersk Kløgt vidst at gjøre dette indlysende for Raadet, at dets Præsident, Marquis de los Velos, erklærede sig rede til at udtale Dødsdommen med Hostien mellem

Læberne, saa overbeviist var han om Escobedos Farlighed og Nødvendigheden af hans Død. Men nu krævede de samme Statshensyn, som saa ubarmhjertigt fordrede Escobedos Død, ligeledes en hemmelig Henrettelse, altsaa et Snigmord. Philip overgav derpaa Kjendelsen til sin værdige Skriftefader, Munken Diego Chaves, og denne fortræffelige Jesuit fjernede snart de Skrupler, som hans sneverhjertede Skriftebarn mulig endnu kunde gjøre sig, »thi,« sagde han, »den Fyrste, der har Ret til at straffe sine Undersaatter efter Loven, har ogsaa Ret til at gjøre det uden Loven, da han er ophøiet over Loven. Den ene Undersaat kan derfor paa sin Fyrstes Befaling dræbe den anden uden at begaae nogen Synd.«

Dommens Udførelse blev nu overdraget Perez, og han begyndte strax at træffe sine Forberedelser. Disse Forberedelser vare meget betegnende for den Tid, thi der blev sjeldent begaaet nogen overordentlig Forbrydelse uden en Mængde Medskyldige og Hjælpere. Hans Majordomus, Diego Martinez, Vaabendrageren Rodrigo de Morgado og den i hine Dage uundværlige Astrolog bleve først indviede i Planen, og nu udvalgte han ved deres Hjælp passende Redskaber, ikke simple Stimænd, men Folk af god Familie, som vare den Ære værdige at myrde en Adelsmand. Den første Plan var at forgive Escobedo, hvortil der var god Leilighed, da han var en stadig Gjæst hos Perez. Forsøget blev ikke gjort paa den skjødesløse Maade, som er saa almindelig i vore Dage, nei, man gik veloverlagt tilværks ligesom ved et andet vigtigt Foretagende. En Giftblander af Profession eller, som Vidnerne kalde ham, en Apotheker, blev nu hentet fra Arragonien, og der blev hverken sparet paa Penge eller paa Leilighed for ham til at vise sin Duelighed; der blev sendt Folk ud i alle Retninger for at opsøge kraftige Urter og giftige Stoffer, og da han med en rigelig Belønning forlod Perez's Huus, havde han forsynet det med saa mange deels flydende og deels pulveriserede Giftstoffer, at der var Nok til at dræbe det halve Madrid. Ved Hjælp af dette

djævelske Arsenal blev nu en »passende Drik« — som en Historieskriver siger — valgt til det første Forsøg, men Pagen Antonio Enriquez, som skulde bibringe Escobedo den, var ikke ganske uden Samvittighed. »Nei,« sagde den gode Yngling med Værdighed, »jeg vil ikke være en Morder, jeg afskyer den Tanke at besudle mine Hænder med Blod, og jeg vil ved Himlen ikke være med til at forgive et Menneske — medmindre min Herre befaler mig det.« Denne Befaling gav Perez ham tilligemed mange Løfter, nogle politiske, men ganske overflødige Grunde og, hvad der var det Virksomste, »Noget paa Haanden«. Dermed var Pagens Samvittighed beroliget, og han gik fornøiet bort for at udføre sit Hverv. Samme Dag var han ved Middagsmaaltidet yderst forekommende imod Escobedo, og det lykkedes ham to Gange at helde en Nøddeskal fuld af Gift i Secretairens Glas. Efter Maaltidets Slutning tog Escobedo Afsked, og de Øvrige satte sig til Spillebordet, en Nydelse, til hvilken Perez og hans Venner hengave sig i en overdreven Grad; men den Dag var Statssecretairen dog ikke oplagt til at blande Kortene, før han havde forvisset sig om, at den »passende« Drik var bleven bibragt Vedkommende. Denne Drik maa vist næppe have kunnet taale en Sammenligning med den senere saa berømte Aqua tofana, eller ogsaa maa Escobedo have havt en Constitution, der trodsede Giftens Indflydelse, thi han feilede tilsyneladende Intet. Nogle Dage efter spiste han atter hos Perez, og denne Gang blev der givet ham et hvidt Pulver i en Ret Mad tilligemed »Drikken«. Han blev syg deraf uden at ane Grunden, og imedens han holdt Sengen, lykkedes det et andet hæderligt Medlem af Complottet, en Søn af Juan Rubio, Gouverneur af Malfi, at indsmigre sig hos Kokken og skaffe sig Adgang til Kjøkkenet, hvor han meget snildt fik anbragt et Fingerbølfuld Pulver i Escobedos Kjødsuppe, men denne Gang blev Giften opdaget, da den Syge havde smagt en Skefuld af Suppen. Perez havde imidlertid saa godt vidst at forstille sig, at Ingen fattede Mistanke til

ham, og den Slavinde, som havde tilberedt Suppen, blev strax fængslet og halshugget. Saa hurtig kunde Rettergangen undertiden være, endog i Spanien!

Da Forsøget nu var mislykket med Gift, besluttede man at forsøge det med Staal, og den samvittighedsfulde Page blev sendt til sit Fødeland, Arragonien, for at skaffe sig en Stilet med en meget tynd Klinge, »et Vaaben, som langt var at foretrække for Pistolen, naar man vilde myrde Nogen,« — samt en sikker Haand til at føre den. Han udførte sit Hverv paa det Bedste, og samme Dag, da Slavinden blev henrettet, vendte han tilbage til Madrid med sit fortrinlige Vaaben og sin egen Broder, Miguel Bosque. Imidlertid havde Diego Martinez sikkret sig to uforsagte Arragoniere, Gil de Meza, en tro Tilhænger af Perez, og en Skurk ved Navn Insausti; dertil kom den før omtalte Nidding Juan Rubio, og nu var Banden fuldtallig. Strax den næste Dag, den fire og tyvende Marts 1578, mønstrede Majordomus sin Trop Niddinger udenfor Madrid og bevæbnede dem med Pistoler og Daggerter; desuden overgav Martinez dem et interessant Instrument i Form af et Sværd med en bred Klinge, der var riflet paa begge Sider, lige til Spidsen. Nu blev Sørgespillet aftalt og Rollerne fordeelte. Det blev bestemt, at disse Udvalgte hver Aften kulde forsamle sig paa St. Jacobos Plads for derfra at holde Øie med Escobedos Huus og udføre Daaden, naar Leilighed frembød sig. Insausti, Rubio og Miguel Bosque skulde begynde Angrebet, de Andre dannede Reserven.

Tilsidst, efter at have ventet en heel Uge, traf de Escobedo og myrdede ham, ikke tyve Alen fra hans Huus, anden Paaskedags Aften. Insausti havde bibragt ham Dødsstødet med det riflede Sværd, og inden en Time var Mordet bekjendt fra den ene Ende af Staden til den anden. Morderne frelste sig sig ved Flugten, Nogle mistede deres Vaaben, og To tabte deres Kapper, men det farlige Instrument var blevet bragt i Sikkerhed, og det blev siden kastet ned i en

dyb Brønd. Der blev strax sendt Bud til Perez, som tilbragte Paaskeugen i Alcala, og han blev overordentlig glad, da han hørte, at Alt var overstaaet, og at Ingen var bleven fængslet. Det næste Skridt var at skaffe Morderne afveien, og det blev ufortøvet iværksat. Vel forsynede med Penge eller Midler til at forskaffe sig dem — Miguel Bosque fik f. Ex. et Hundrede Guldkroner og Gil de Meza en Guldkjæde, et Sølvbæger og fire Hundrede Guldkroner — bleve de Alle med Undtagelse af den troe Majordomus sendte afsted til Arragonien. Der fik de, som ikke alt vare forsørgede paa anden Maade, hver en Fændriksplads, hvorpaa Juan Rubio reiste til Mailand, Antonio Enriques til Neapel og Insausti til Sicilien. Hermed var Perez dog ikke fuldkommen beroliget, men han fik lidt efter lidt Alle dem ryddede af Veien, som han ikke fuldkommen stolede paa. Astrologen døde pludseligt og meget beleiligt, ligeledes Miguel Bosque; næsten paa samme Tid døde Insausti paa Sicilien, og efter tre til fire Aars Forløb levede kun Fire af dem, der umiddelbar havde deeltaget i Mordet. Af dem vare de Tre saa umættelige som Blodhunde, men den Fjerde, Pagen med den ømme Samvittighed, fik en saadan Rædsel for den allestedsnærværende Perez at han i Aaret 1584 meldte sig som Angiver.

Escobedo var ikke mere, og Don Johan overlevede ham kun kort, thi netop et halvt Aar efter drog han sit sidste Suk i Namur. Han døde af Pest, sagde Nogle; Andre meente af Skarlagensfeber og atter Andre, at alle de Krænkelser og den Modgang, han havde lidt, var Aarsag til hans Død; af Gift, hviskede endelig Nogle, og deres Mening tiltræde vi. Der existerer vel intet Beviis i Form af Tilstaaelser, fremtvungne ved Pinsler eller Samvittighedsnag, ingen skamløse Bekjendelser af trodsig Nederdrægtighed, men vi kjende Philips Charakteer og vide, hvor megen Grund han havde til at hade og frygte sin Broder, og vi vide, at ved Offerets Side stod hiin frygtelige Mand med den var-

somme Tunge og det iiskolde Hjerte, han, som ubarmhjertig havde udført saa mange politiske Snigmord —, den grusomme Hertug af Alba. Heller ikke var det blot hos den simple Hob, at denne Mistanke fandt Indgang, vi finde den ogsaa hos den Tids første Historieskrivere. Bentivoglio omtaler det som en almindelig Mening, at Prindsens Død var altfor pludselig, til at den kunde være naturlig. Cabrera omtaler flere mistænkelige Tegn, som man bemærkede ved Undersøgelsen af Liget, og Herrera siger reentud: Han døde med en stærk Mistanke om Forgiftelse. Dersom man nu vil indvende, at disse Historieskriveres Udtalelser ere altfor ubestemte til at betragtes som Kjendsgjerninger, saa ville vi anføre følgende Anekdote: Dengang den bekjendte Abbed Choisy beskrev Carl den Sjettes Levnet, spurgte Hertugen af Burgund, som interesserede sig meget for hans Værk, paa hvad Maade han vilde lade sig forstaae med, at Kongen var afsindig: »Sire,« svarede Abbeden, »jeg vil sige reentud, at han var afsindig.« Man roste Abbeden almindelig, fordi han havde Mod til at fremstille Sagen i det rette Lys og foragtede de ubestemte Udtryk, hvormed man af Ærbødighed for Kongeværdigheden pleiede at indhylle Sligt, men dersom det paa Ludvig den Stores Tid var en betænkelig Sag at erklære en afdød Konge for afsindig, hvor langt farligere maa det da ikke have været tresindstyve eller halvfjerdsindstyve Aar tidligere at beskylde en anden Konge for at være en Giftblander.

Escobedo var død, men aldrig har Nogens Blod raabt høiere om Hævn end hans. Som Følge af de i Sagen indviklede Parters Indiscretion, faldt Mistanken snart paa Ophavsmændene, og Enhver erklærede uforbeholdent, at det var Antonio Perez's og Prindsessen af Ebolis Værk. Vel gjorde disse de kraftigste Anstrengelser for at bortlede Opmærksomheden fra sig selv og udsprede de ufordeelagtigste Rygter om den Dræbte; de beskyldte ham for de meest vanærende Laster, for at have skændet Folkets Hustruer og Døttre,

kort sagt, for alle de Forbrydelser, som hvæsse Knivene hos det spanske Eolk —, men Alt forgjæves: Don Juans Secretair var en af disse aabne, ærlige Charakterer, som Bagvaskelsen ikke kan hænge ved. Man gjennemskuede derfor strax disse Opdigtelser, som kun bestyrkede den almindelige Mening. Yndlingens talrige Fjender, navnlig de andre Ministre, glædede sig over denne Sag og sørgede for, at den ikke blev glemt. Ansporede og understøttede af mægtige Personer, som endnu holdt sig i Baggrunden, anklagede Escobedos Hustru og Børn offentlig Perez og Prindsessen for Mordet, ja, de gik endnu videre, thi de begjærede og erholdt Audiens hos Kongen og anraabte ham om Hævn. Skjøndt Tidsaanden var grusom, saa var der dog næppe Mange, der vilde have handlet som Philip. Bothwells Proces var et ret smukt Skuespil i sit Slags, men i Henseende til gjennemgaaende Hykleri opviser Historien ikke Mage til den spanske Konges Opførsel ved denne Leilighed. En saadan Stilling vilde have været qvalfuld for en høimodig Aand, men Philip lod ret til at glæde sig derover. Saalænge den offentlige Mening tog den begyndte Retning, risikerede han ikke selv at blive Gjenstand for Mistanke. Derved var allerede Meget vundet, og desuden havde han derved den Fordeel at kunne benytte Anklagen som en Slags aandelig Steile og Hjul til at saare og ydmyge de misundte Yndlinger. Idet han fulgte sin lave og grusomme Naturs Indskydelser, gjorde han derfor intet Forsøg paa at bringe Anklagerne til Taushed, men lyttede med dyb Interesse til deres Klager, modtog deres Oplysninger og lovede dem Alt, hvad de kunde forlange — den strengeste Undersøgelse; thi hvor dristig end Beskyldningen havde været, havde man alligevel intet andet Beviis end Macchiavellis: Naar Du vil vide Ophavsmændene til en Forbrydelse, saa spørg først, hvem der har Fordeel derved.« Det skyldige Par kunde næppe have lidt en haardere Straf, end de sexten Maaneder, der forløb efter deres Forbrydelse, indtil de faldt i Unaade. Hvad maae de ikke have lidt i al denne Tid? —

Skuffelse i enhver Retning, Samvittighedsnag, Frygt og saarede Følelser indadtil, Foragt, Had og Vanære udadtil; forgjæves kæmpede de mod Skjæbnen, forgjæves bestormede de Thronen, den Ene i Tillid til sin Rang og sin Skjønhed, den Anden til sin Klogskab, og Begge stolende paa Kongens Velvillie. Først anraabte de om Hævn, derpaa begjærte de Fred, og tilsidst bønfaldt de kun om Tilladelse til at forlade Hoffet og reise, ligemeget hvorhen, men de opnaaede stedse kun det tvetydige Svar: »Jeg skal ikke glemme Eder!«

Med hver Time bleve Anklagerne dristigere, saavel ligeoverfor Kongen som mod de Paagjældende selv. De gik fra Vink til Kjendsgjerninger og gave deres Had Luft i de groveste Forhaanelser. Matteo Vasquez bemalede saaledes offentlige Documenter med Beskyldninger mod Perez, og selv for dette kunde det ulykkelige Redskab ingen Opreisning faae; han maatte finde sig i Alt, han turde ikke slaae igjen, han maatte ikke svare, han kunde ikke engang flygte, og Tyren var ingenlunde tæmmet, fordi den ikke fik Lov at bruge Hornene. Han maatte i Sandhed misunde Escobedo i hans blodige Grav.

Tilsidst var hele Forræderiet blevet opklaret for Kongen. Og hvad saa? Hvad saa, da hans Yndlingers Troløshed endelig, efter mange Dages Granskning, gik op for hans langsomme Fatteevne, og han saae, at de havde benyttet ham selv som deres Værktøi? Enhver anden Monark vilde ved en eneste Linie og et skarpt Hug have afgjort Secretairens Skjæbne, men Philip var ikke istand til en mandig Hævn. Han vilde nok dræbe, men foretrak at seigpine sit Offer, og desuden fordrede Politiken, at Comedien blev trukken noget længere ud, idetmindste til man fik sikker Efterretning om Prinds Juans Død. Imidlertid bar Kongen Kappen paa begge Skuldre, og ved hyklerske Talemaader gav han sig ofte Mine af at ville dæmpe Anklagernes Iver og trøstede de Anklagede ved en ligesaa hyklersk Deeltagelse. Endelig kom den forønskede Efterretning, men selv da, var

Philip ikke istand til at tage en afgjørende Beslutning. Han kunde jo ikke straffe Prindsessen og skaane Elskeren, og før han kunde lade den Sidste falde i Unaade, var det nødvendigt at have hans Efterfølger i Embedet, hvilket var langt vanskeligere, end man skulde troe, thi skjøndt der var flere Mænd i Spanien, som besade den fornødne Dygtighed, var det ikke let at finde Nogen, der vilde stille sig til Kongens Disposition i den Grad, som han ønskede det. Cardinal Granville blev derfor i Januar 1579 kaldt tilbage fra Italien, men skjøndt han strax begav sig paa Reisen, blev han dog saa forsinket ved forskjellige Uheld, at han først satte sin Fod i Spanien efter samfulde sex Maaneders Forløb. Imidlertid udfandt Philip med sin sædvanlige Lyst til Forstillelse en Grund, som, naar Tiden kom, tilstrækkelig skulde forklare Yndlingens Unaade for dem, der ikke stode bag Coulisserne. Han gav sig nemlig Mine af at være træt af de bestandige Klager fra de stridende Parter og befalede dem at slutte Forlig. Dette var ikke efter Vasquez's og hans Venners Ønske, men de vovede ikke aabenbart at modsætte sig Kongen, der var en ligesaa stor Gaade for dem som for deres Modstandere, og de gik derfor for et Syns Skyld ind derpaa, dog uden i Virkeligheden at formindske deres Fornærmelser og Angreb.

Perez og Prindsessen negtede derimod haardnakket at gaae ind paa noget Forlig, hvilket Kongen vel ogsaa havde ventet, da deres Anklageres Uforskammethed gik saa vidt, at en Forsoning syntes dem altfor ydmygende undtagen som et sidste Middel, og man kan ikke undres over, at denne yderste Udvei endnu forekom dem fjern, naar man betænker, at den mønsterværdige Konge var ganske den Samme imod dem, som han havde været i flere Aar. Han var endnu stedse Secretairens fortrolige, venlige Herre og endnu stedse — saa utroligt det end lyder — Prindsessens Elsker! — Endelig hævede en haanlig Bemærkning for et kort Øieblik det tætte Forestillelsens Slør, hvori denne mærkelige

Aand behagede at indhylle sig, og lod dem skimte den Plan, han rugede over i sit sorte Hjertes Dyb, og da samtykkede de med smertelig Selvovervindelse i at beedige Forsoningen. Den nittende Juli var fastsat til denne Ceremoni, og da de nu endelig havde overvundet deres Stolthed, følte det forpinte Par en Lindring, som næsten lignede Lykke; men et eneste Skridt manglede endnu i deres Sikkerhed, og da de hævede Foden for at gjøre det, svandt den tilsyneladende faste Grund som en Taage bort under dem, og de faldt. Granville ankom den otte og tyvende, og allerede samme Dags Aften, Klokken elleve, gav Kongen Ordre til Perez's og Prindsessens øieblikkelige Fængsling. Den Første blev strax taget til Fange af Hofalcalden, og den Sidste blev paa samme Tid bragt til Fæstningen Pinto. Skjult bag en Kirkehvælving var Kongen selv Vidne til sin Elskerindes Fængsling, og da han ikke længere kunde see hende, da Mørket skjulte den med Vagt forsynede Vogn for hans Blik, og den sidste Lyd af Hestetrampen hendøde i det Fjerne —, da trak han sig i mørk Taushed tilbage til sit Palads og tilbragte Resten af Natten med at gaae op og ned i sit Cabinet —, et Tegn paa Følelse, som man hverken før eller siden har sporet hos ham. Fra dette Øieblik af forsvinder Prindsessen fra Skuepladsen, og vor Opmærksomhed tilhører udelukkende Perez. I Løbet af ikke mindre end tolv Aar see vi ham segne stedse mere og mere under Kongens Hævngjerrighed, der bestandig tøvede med at føre det afgjørende Slag.

Den langsomme Rettergang i hine Dage, især ligeoverfor de Rige og Mægtige, de vigtige Begivenheder, som tildroge sig paa samme Tid, og endelig Philips Vane at tilbringe tolv Timer daglig ved sit Arbeidsbord, hvor han læste hvert Brev og enhver Ansøgning og bragte Uorden i de mange forskjellige Forretninger paa hans vidtløftige Eiendomme, fordi han selv vilde bestyre dem alle —, Alt dette kan tildeels forklare denne usædvanlige Langsomhed, men for Størstedelen maa Grunden dog søges i den Snuhed, hvormed

Perez havde forstaaet at indvikle sin Herre i deres fælles Forbrydelse og hans ligesaa overraskende som store Gaver til at forsvare sig. Philip kunde i lang Tid ikke dræbe ham uden at saare sig selv føleligt, og da hans Haand endelig blev fri og vilde støde til, var Offeret undsluppet ham. Philip pleiede nemlig at drøfte Alt skriftligt, og der fandtes en Mængde Papirer, som vare af stor Vigtighed i Sagen angaaende Escobedo, i Perez's Besiddelse; derfor var det nødvendigt at behandle den Sidste med Varsomhed, indtil Philip var kommen i Besiddelse af de vigtige Papirer, hvilket ikke var let. Efterat man havde holdt Perez fængslet i fire Aar i Alcaldens Huus, og da man ikke ret vidste, hvad man skulde gjøre med ham, gav man ham Tilladelse til at vende tilbage til hans eget Huus under den mildeste Form af Arrest, idet det var ham tilladt at gaae til Fornøielser, modtage Besøg, tilfredsstille sit gamle Hang til Ødselhed og arbeide paa at gjenvinde sin tidligere Magt. Tilsidst meente man at kunne anklage Secretairen for Underslæb og lagde Sag an imod ham derfor. Den begyndte i Mai 1582 og varede til Januar 1585, da det blev klart beviist, at Antonio Perez havde været i næsten alle de mindre italienske Fyrsters Sold, at han havde solgt utallige Embeder, saasom Officeerspladser og Gouverneurposter, og modtaget Bestikkelser af alle Slags Ansøgere, indtil han, der oprindelig var uformuende, kunde udfolde en Rigdom og Pragt, som overstraalede hele den øvrige spanske Adels. Commissionen var imidlertid ikke tilfredsstillet ved disse Oplysninger; den undersøgte ogsaa hans Forhold til Prindsessen og Escobedo og udtalte omsider den Kjendelse, at Ex-Ministeren skulde betale Familien Eboli en Erstatning af syv til otte Tusinde Livres for de Gaver, han havde modtaget af Prindsessen, foruden en Bøde af samme Beløb til Kongen, indespærres i to Aar i en Fæstning og forvises for en Tid af ti Aar fra Hoffet. Man troede nu almindelig, at denne sørgelige Sag dermed var endt, men snart viste det sig, at det kun var

Begyndelsen. I det Øieblik Fæstningens Port lukkede sig efter ham, satte hans Fjender sig i Bevægelse for at bemægtige sig hans Papirer. Man fordrede dem af hans Hustru, men hun negtede at udlevere dem. Man satte hende i Fængsel, og paa hendes gjentagne Vægring truede man hende med den strengeste Behandling, men hun forblev urokkelig. Hendes Frihed var imidlertid af største Vigtighed for Perez, thi hun var hans virksomste Agent og trofast til det Sidste; derfor gik Perez ind paa at løskjøbe hende med de omhyggelig bevarede Documenter. Han fik sikker Leide for den troe Diego Martinez, som havde fulgt sin Herre i Ulykken, og denne Mand udleverede to aflaasede og forseglede Kister til Kongens Skriftefader.

Stor var Philips Triumph, da han nu omsider havde frie Hænder til at fuldføre sin Hævn; han vidste ikke, at Martinez omhyggeligt havde gjennemseet Papirerne og beholdt de vigtigste. Han havde ødelagt Perez, men det var Intet imod, hvad han endnu havde tiltænkt ham. Perez havde for sin egen Sikkerheds Skyld myrdet Escobedo, nu vilde Kongen af samme Grund bringe Perez til Skafottet. Aldrig har der været en øiensynligere Opfyldelse af Skriftens Ord: »Med hvad Maal, I tilmaale Andre, skal der igjen tilmaales Eder.«

Det blev nu besluttet at anklage Perez for Mord. Majordomus, som havde endt sit Hverv, vilde trække sig tilbage til sit Tilflugtssted, men Hoffet havde ikke isinde at lade ham slipppe endnu. To Aar vare forløbne for at komme i Besiddelse af Documenterne, og Aaret 1587 nærmede sig sin Slutning. Vasquez og hans Forbundsfæller havde sikkret sig et betydeligt Vidne, den samvittighedsfulde Page, men det var nødvendigt at have endnu et for at kunne overbevise ham, og der var gjort Alt for at opdrive et saadant; man vidste, at baade Giftblanderen og Kokken opholdt sig i Arragonien, men det var lykkedes den troe Martinez, at tilintetgjøre alle deres Bestræbelser for at faae dem i deres

Magt. Nu havde de jo et, og det allerbedste Vidne, dersom han blot vilde tale; derfor holdt man ham fast trods det givne Leide, men Martinez var ikke som Enriques, og da disse To bleve confronterede, overvældede han Pagen med en saadan Strøm af Bebreidelser, at denne aldeles forstummede. Hverken Trusler, Løfter eller Pinsler kunde lokke Noget ud af den trofaste Tjener, og man var altsaa ikke kommen et Skridt videre. Philip og hans Tilhængere vilde imidlertid ikke opgive Sagen, og da de ikke paa anden Maade kunde skaffe tilstrækkeligt Beviis, besluttede de enten ved List eller Magt at aftvinge Perez selv Tilstaaelsen. Det vante Middel, List, skulde først prøves, og derfor kom den altid beredte Skriftefader, Chaves, frem og skrev lange Breve til Perez, fulde af Tvetydigheder, Casuistik, enhver Art af negativ Falskhed og alle Slags lave Beviisførelser, for at bringe ham til Bekjendelse; men en gammel Ræv som Perez lod sig ikke fange paa den Maade, og derfor udtænkte man et endnu virksommere Middel til at tilintetgjøre den ulykkelige Statsmand. Alle retskafne Mænd følte sig oprørte over denne Behandlingsmaade; vel elskede de ikke Perez, men de harmedes dog over de Midler, man anvendte mod ham, og efter forgjæves at have gjort Kongen Forestillinger desangaaende forbandt de sig med Escobedos Familie, som de snart bevægede til en Forsoning med Ex-Secretairen, saa meget lettere, som Escobedos Slægtninge indsaae, at Sagen i ethvert Tilfælde ikke vilde falde ud til deres Fordeel. I Betragtning heraf opgave de den anden October 1586 Forfølgelsen mod en Sum af tyve Tusinde Ducater, og dermed var Sagen endt for deres Vedkommende. Denne Omstændighed havde imidlertid ingen Indflydelse paa Philips eller hans Raadgiveres Fremgangsmaade; endnu stedse haabede de at bringe Perez til Bekjendelse og fremlagde til den Ende et Document af følgende Indhold: — At Antonio Perez havde handlet overeensstemmende med Hans Majestæts Villie og Samtykke i Henseende til Juan Escobedos Mord, at det var »nødven-

digt til Fangens Frigivelse«, at dette Samtykke blev forklaret og beviist, og at Hans Majestæt tillod Antonio Perez at udtale sig desangaaende.« Efterat dette Document var forsynet med Kongens Underskrift og styrket ved alle optænkelige Grunde, blev det ikke mindre end syv Gange forelagt Perez i Januar og Februar 1590, men han negtede stedse at udtale sig. Listen var mislykket, nu maatte man bruge Magt. Den to og tyvende Februar blev Perez lagt paa Pinebænken og martret i den Grad, at man øiensynlig vilde have revet hans Lemmer fra Kroppen, dersom han havde vedligeholdt sin Taushed, og efter frygtelige Smerter tilstod han omsider at være skyldig i Mordet, men fremstillede det lige til det Sidste som en reen Statssag, hvori han kun havde været Kongens lydige Redskab.

Dersom Perez's Fald, Ødelæggelse, Fængsling og Pinsler vare fulgte umiddelbart efter hans Forbrydelse, vilde den offentlige Mening have været Vidne dertil uden Medfølelse, ja endog bifaldet det, men ved den lange Tid, der hengik, hævede sig efterhaanden en almindelig Uvillie, som naaede den høieste Grad af Forbittrelse ved den sidste Handling. »Hvad!« sagde Hofmændene, »at behandle en Adelsmand, en Statsmand, Kongens Fortrolige, som en simpel Tyv! og hvorfor?« Herefter følte Ingen sig sikker. Saa tydelig blev Uvillien, at den endog blev hørt fra Prædikestolen i det kongelige Capel, og man tør nok sige, at Perez efter den to og tyvende Februar ingen flere Fjender havde i Spanien, paa Kongen og nogle af dennes Slægtninge nær. Under disse Omstændigheder vilde det have været uklogt at fremskynde Sørgespillets sidste Act; desuden laa Perez syg af en hidsig Feber, som Sjæls- og Legemslidelser havde paadraget ham, og man gav derfor hans Hustru og Venner Adgang til hans Celle, deels af Agtelse for den offentlige Mening, deels for at spare hans Liv for Galgen. Medens han saaledes i flere Uger svævede mellem Liv og Død, slappedes Fangevogternes Aarvaagenhed, og det lykkedes ham den

tyvende October, ligesom Jarlen af Nithsdale og Lavalette, at flygte bort i sin Hustrues Klæder. En tro Tjener, Gil de Meza, ventede i Nærheden med Heste, hvorpaa de foer afsted uden at standse et Øieblik, indtil de naaede Arragonien efter et Ridt af firsindstyve spanske Miil. Her var han i Sikkerhed paa Grund af Landets særegne Love; dog stolede han ikke fuldkommen derpaa og tog sin Tilflugt til Klosteret »Martyren St. Peter« i Catalonien. Alle glædede sig undtagen Kongen, der var saa rasende, som han endnu aldrig i sit Liv havde været. Han lod strax hele Perez's Familie kaste i Fængsel og sparede ikke engang to smaae Børn, og de kom heller ikke ud igjen i mange lange Aar. Han lod søge efter ham i Arragonien og befalede sine Embedsmænd at gribe ham død eller levende. Han fremskyndede Processen ved Retten i Madrid, saa at Dommen blev afsagt efter den forbausende korte Tid af tre Maaneders Forløb; den lød paa, at Perez skulde halshugges, hans Hoved sættes paa en Stage, og hele hans Eiendom confiskeres.

Imidlertid opførtes der et mærkelig Skuespil i Arragonien. Kongens Embedsmænd søgte at drage Perez frem fra hans Tilflugtssted, og Rigets Embedsmænd, — hvilket var noget ganske Andet —, som vare satte i Virksomhed af den utrættelige Gil de Meza, ilede i største Hast fra Saragossa for at beskytte ham. Understøttede af Folket, som ikke taalte at see sine Love krænkede, seirede de Sidste, førte Perez med sig til Hovedstaden og indespærrede ham i Statsfængslet som en farlig Forbryder, men i Virkeligheden for at beskytte ham. Her anlagde Philip efter Landets Love paany Sag imod ham, for at have myrdet Escobedo, forraadt Statshemmeligheder og være undveget af Fængslet. Men han gjorde to ubehagelige Opdagelser: først, at Ingen kunde dømmes i Arragonien uden efter en vidtløftig offentlig Proces og for en uafhængig Domstol, og dernæst, at Perez havde tilbageholdt nogle Documenter af umaadelig Vigtighed. Man lod derfor disse Klagepunkter falde, men opgav ikke Proces-

sen; han blev nu anklaget for at have forgivet sin Vaabendrager og Astrologen, og da ogsaa denne Klage snart faldt af Mangel paa Beviser, blev han beskyldt for Underslæb, og der blev indgivet Ansøgning om, at Sagen maatte blive overført til Kongens Domstol; men Perez havde let ved at bevise, at den Lov, i Henhold til hvilken Ansøgningen var indgivet, kun gjaldt for de Embedsmænd, der havde været ansatte i Arragonien, da deres Forbrydelse blev begaaet, og derfor mislykkedes dette sidste Forsøg endnu fuldstændigere end de foregaaende. Endnu havde Philip dog een Udvei, nemlig at bringe Perez ind under Inqvisitionens frygtelige Domstol. Perez var, ligesom alle Sydboere, vant til at bruge stærke Udtryk, naar han blev heftig, og at omtale det Hellige paa en Maade, som er meget almindelig i Spanien og Italien, men som for en Nordbo, klinger som den forargeligste Gudsbespottelse. Man optegnede derfor nogle Udtryk af ham, som man overgav til den mesterlige Casuist Chaves, der snart fik dem udlagte som det skjændigste Kjætteri, omtrent paa følgende Maade: Da man opfordrede Antonio Perez til ikke at tale ilde om Don Juan af Østerrig, svarede han: »Naar Kongen har anklaget mig for at have forraadt hans Hemmeligheder og forvansket hans Breve, saa vil jeg ogsaa retfærdiggjøre mig uden Hensyn til Nogensomhelst, og dersom Gudfader selv traadte i Veien for mig, vilde jeg hugge Næsen af ham.« Lignende Udtryk hørte man Hundrede Gange om Dagen i Madrid uden at lægge Mærke dertil. Men det var Chaves ligemeget, hans Sag var det at skaffe Beviis for Kjætteri paa et Øiebliks Varsel, og man maa indrømme, at han var en Mester i denne Kunst. »Denne Udtalelse,« siger han, »at ville hugge Næsen af Gud Fader smager af det Kjætteri, der lærer, at Gud Fader har menneskelige Lemmer. At Christus har menneskelige Lemmer, kan han ikke anføre som Forsvar, da Talen her er om den første Person i Guddommen«. Paa denne Maade fik Chaves, ved Hjælp af nogen Læsning, stor Samvittigheds-

løshed og lidt Opfindsomhed Perez fremstillet som en Kjætter af værste Slags. Styrket ved denne Udtalelse fordrede Inqvisitionen i Saragossa Perez overgivet til dens private Fængsel, men dette var langt lettere sagt end gjort. Arragonierne holdt ikke af Inqvisitionen; de vare stolte af deres berømte »fueros« (Love), og i dette Tilfælde blev Perez overalt betragtet som en Repræsentant for deres »fueros« i al deres Magt og Reenhed. Desuden havde Perez mange gamle Venner i Saragossa; under sit Ophold havde han vundet sig flere nye, og disse vare altid paa deres Post og rede til at sætte Folket i Bevægelse ved det første Tegn til Forræderi eller Vold fra de kongelige Agenter. Denne Aarvaagenhed var langtfra overflødig, thi Philip havde mange duelige Agenter i Staden, navnlig Marquien af Almenara, som fra det Øieblik, Perez havde sat sin Fod i Riget, ansaae det for sin Pligt at intriguere mod ham paa det Ivrigste, og hvem det tilsidst lykkedes at bevæge de øverste Magistratspersoner til at samtykke i Perez's Overgivelse i Inqvisitionens Hænder. De tillode vel ikke, at Perez blev bortsnappet ved Nattetid eller paa nogen ulovlig Maade, men man fandt dog en Udvei. De mødte en Morgen tidlig udenfor Fængslet, fik Perez i deres Magt og vare just i Begreb med at føre ham bort, da de bleve opdagede af tre af Perez's Tilhængere; da disse imidlertid ikke vare belavede paa at standse dem, saa havde man kort efter Perez i sikker Forvaring i den stærke Fæstning Aljaferia. Nu havde Inqvisitionen ham i sin Magt, men den beholdt ham kun kort. Thi Sarragossa var imidlertid kommen i saa stor Bevægelse, som den længe ikke havde været i. »Contra fueros!« — Frihed! — til Frelse! — Disse velbekjendte Oprørsraab løde i alle Retninger, vakte hele Staden og fyldte Torvet udenfor Raadhuset med en mægtig Folkehob. Nogle Ord fra en af Perez's Venner deelte Hoben i to Afdelinger. Den ene Deel strømmede hurtigt ud af Staden, henimod Aljaferia, og den anden ilede til Marquien af Almenaras Palads, da man med Grund ansaae

ham for at være Ophavsmanden til denne Udaad. Marquien lukkede sine Porte, hvad han nok kunde have Grund til, thi det var saa vild en Folkestimmel, som nogensinde har bestormet en upopulair Embedsmands Huus. Store Stene, Smedehamre og Skud bleve i Masse rettede mod Portene, men disse, som vare opførte i Beamonts og Agramonts urolige Tider, modstode Angrebet godt. Omsider kom Pøbelen dog ind ved Hjælp af en Krigslist og bemægtigede sig sit Bytte. For at frelse Marquiens Liv foreslog En at føre ham til Fængslet, og Mængden var som sædvanlig med den sidste Taler. Men Anførerne vilde ikke lade ham slippe saa let, og før Toget atter var kommet ret i Gang, hævede der sig et frygteligt Raab »Gudsdød, dræb ham! Dræb ham!« hvilket istemtes næsten af Alle. Næppe var det sagt, før man iværksatte Handlingen; den Ulykkelige blev hugget og traadt under Fødder og vilde strax være bleven dræbt, dersom ikke nogle faa Personer af den bedre Klasse, havde banet sig Vei gjennem Mængden og med Magt slæbt ham frem under deres Hæle, blodig og mishandlet, saa han døde nogle Dage efter. Som sædvanlig bleve Oprørerne ganske ustyrlige, da de først havde faaet Blod paa Tanden, som man siger. Til Lykke for Philips Venner havde disse strax skjult sig, og i Mangel af Andet at udgyde sit Raseri over omringede Pøbelen Retspaladset, brølede, truede, udslyngede Pile og Spyd og affyrede flere Skud mod Bygningen til de blege Lærdes Forfærdelse indenfor, og saaledes holdt de Øvrigheden i en dødelig Skræk i hele fire Timer.

Den anden Afdeling af Folkehoben lykkedes det ikke at storme Aljaferia; brølende af Raseri stode de udenfor de tykke Mure, som trodsede alle deres Anfald, men i Tillid til deres stærke Fæstning bekymrede Inqvisitionsherrerne indenfor sig kun lidt om dem. Imidlertid havde Anførerne ladet hente Træ og tørre Qviste for at nedbrænde Porten, men før dette kunde blive iværksat, var Fangen fri. Fra Staden havde man nemlig sendt det ene Bud efter det andet

og stedse mere indtrængende begjært Fangens Løsladelse som det eneste Middel til at undgaae en almindelig Nedsabling! Inqvisitorerne, som ikke vilde bære Ansvaret for en saadan Begivenhed, gave tilsidst efter, skjøndt modstræbende, og udslyngede mangt et Anathema. Perez blev nu i Triumph ført tilbage til Staden, hvor han blev indsat i sit forrige Qvarteer, og Hoben skiltes ad uden videre Optøier, men Retspaladset var i en sørgelig Forfatning efter dette Dagværk.

Philip forhastede sig aldrig med Noget, og han havde desuden paa den Tid Nok at tænke paa, navnlig tre store Krige, et halvt Dusin smaae og flere store Oprør. Det vilde heller ikke have været klogt at kaste et Folk som Arragonierne i Armene paa Henrik den Fjerde, hvilket vilde være skeet, dersom han havde taget kraftige Forholdsregler, medens deres Blod var ikog. Han vidste ret godt, at Perez, denne Mand, som han selv havde drevet til Fortvivlelse og gjort saa farlig, havde et stort Parti iblandt Landets yngre Adelsmænd, at han arbeidede paa at skille Arragonien fra Spanien, som en Republik eller et eget Kongerige eller hvadsomhelst, blot for at blive fri for at adlyde den forhadte Philip, og at han allerede havde foretaget nogle Skridt for at sikkre sig Frankrigs Hjælp. Han besluttede derfor at stille Sagen i Bero, og Arragonierne vare heller ikke utilbøielige til at gaae ham imøde paa Halvveien. De Besindigere iblandt dem bleve foruroligede ved Philips Planer, de vidste, at Folket under tre lange og tildeels constitutionelle Regjeringer havde mistet sine krigerske Egenskaber, og de vidste, hvilken overlegen Styrke Philip kunde føre imod det. Men skjøndt tilbøielig til at see igjennem Fingre med Oprøret var Kongen dog mere end nogensinde opsat paa at faae Perez i sin Magt eller rettere i Inqvisitionens Kløer. Uden Haab om anden Udvei forsøgte Perez at bryde ud af Fængslet, han forskaffede sig en Fiil og arbeidede i tre Nætter paa at

overfile Jernstængerne i sin Celle, men netop som dette var lykkedes ham, blev han opdaget og bragt til et strengere Fængsel. Da sank hans hidtil ubetvingelige Mod, og han sad flere Dage stille i en Krog, plaget af truende Syner. Hans Overgivelse var fastsat til den fire og tyvende September 1591, og den tyvende skrev en af Inqvisitorerne henrykt »at nu var der Intet at befrygte, de fleste Adelsmænd vare vundne, og Folket var altfor ivrigt beskjæftiget med Viinhøsten til at blande sig deri«. Den fastsatte Dag, Klokken elleve, drog Øvrigheden, ledsaget af en Afdeling Musketerer og Gouverneuren i Spidsen for sin Garde henimod Fængslet. Ved Vicekongens Palads sluttede flere Adelsmænd i Spidsen for deres Folk, Alle vel bevæbnede, sig til dem. De kom til Torvet, der, ligesom alle Hovedgaderne, fra den tidlige Morgenstund havde været besat med Soldater. Hidtil var Alt gaaet godt, og intet Tegn tydede paa Oprør eller Modstand. Perez var bleven lagt i Lænker, før han blev bragt paa Vognen, der skulde bortføre ham, og Øvrigheden lykønskede allerede sig selv til den lette Seir, da det pludselig bruste for deres Øren som et stort Vandfald, Larmen blev stedse stærkere og nærmere, og i en Haandevending vare Soldaterne, som holdt Vagt i Gaderne, drevne op paa Torvet, fulgte af en rasende Folkehob i fuldt Oprør og anført af den utrættelige Gil de Meza og nogle flere troe Venner. Uden Betænkning angreb de Soldaterne, som vare opstillede udenfor Fængslet, og da disse vare Arragoniere og kun havde liden Lyst til den Bestilling, man havde sat dem til, løb de strax deres Vei; Adelsmændene med Følge fulgte dette hæderlige Exempel, Nogle flygtede gjennem de mindre Gader, Andre over Husenes Tage, og ti Minuter efter red Perez i største Fart henimod Pyrenæerne. Han forsøgte dog ikke at overskride dem, thi den sidste Begivenhed havde givet hans mørke Planer nyt Liv, og et Par Dage efter kom han tilbage og skjulte sig i Saragossa.

Sørgespillets sidste Act begyndte. Øvrighederne ilede med at retfærdiggjøre sig og udbredte sig over deres Hengivenhed for Kongens Sag og de Farer, de havde udsat sig for. Philip lyttede taus til deres Undskyldninger. Der kom en Deputation for at anraabe om Tilgivelse. Han modtog den uden Vrede og afskedigede den uden nogen Trusel, men han samlede i al Hast ved Arragoniens Grændser en mægtig Hær, anført af den dygtige og paalidelige Don Alonzo de Vargas. Nu forsamlede Cortes sig i største Hast og Forfærdelse, og dersom Ord kunde have afvendt den truende Fare, vilde Arragonien være bleven reddet, da Cortes gjorde de meest indtrængende Forestillinger, modsagde og truede Kongen, prædikede Enighed og Fædrelandskjærlighed, fordømte Vargas og hans Mænd til Døden, dersom han vovede at overskride Grændsen, men Philip brød sig ikke om deres store Ord og Trusler og benyttede sig af sin sædvanlige Forstillelse til det Sidste. Armeen, sagde han, var bestemt for Frankrig, han havde ikke isinde at berøve Arragonierne deres Privilegier, da det altid havde været hans Ønske at hævde deres »fueros« strengt og ubøieligt. Imidlertid marscherede Hæren videre. Skjøndt skjult var Perez dog ikke uvirksom, og alle Arragonierne vare ikke blevne førte bag Lyset, saa at den vankelmodige Regjering endelig blev nødsaget til at træffe alvorlige Anstalter til Forsvar. Men det gik, som man kunde forudsee. Da Vargas nærmede sig Saragossa, drog en lille uøvet Hær under frygtsomme Anførere langsomt og ængsteligt imod ham, men saasnart denne udvalgte Skare fik Øie paa den kongelige Armee, vendte Officererne Ryggen til og løb uden Omstændigheder deres Vei. Selvfølgelig opløstes Rækkerne, og Soldaterne flygtede i største Uorden. Vargas besatte den tolvte November Staden uden Modstand. Paa samme Tid overskred Perez Alperne og naaede Bearn i Forening med Alle dem, der ikke vare slaaede med aandelig Blindhed. I

over en Maaned gik Alt sin rolige Gang. Underhandlere reiste frem og tilbage, Arragonierne indgave Adresser, Philip svarede paa sin gamle Maade, og Ingen blev fængslet, skjøndt Staden talte femten Tusinde prøvede Mænd og Krigere. Omsider aabnedes Sluserne for Hævnens inddæmmede Strøm. Den attende December kom Don Gomez Vasques, den kongelige Befuldmægtigede, og hans værdige Collega, Dr. Lanzi, tilligemed Jeffries af Arragonien til Saragossa. Før Dagen var til Ende, vare alle Fængslerne overfyldte, og de bleve ligesaa hurtigt tømte. Den Anfører, som slet ikke havde kæmpet, faldt som det første Offer. Han blev henrettet uden Forhør efter sex Timers Arrest, og i flere Dage hvilede Skarpretterens Øxe aldrig. Enhver, Høi eller Lav, som Lanzi ved et eller andet Kneb kunde faae i sin Magt, blev sendt i Døden, ja selv Bøddelen blev henrettet af sin Medhjælper. Omsider var Kongens Hævngjerrighed mættet, og nu kom Touren til Inqvisitionen, men der var alt faldet saa mange af de udsete Offre, at Emissairerne trods alle deres Bestræbelser ikke vare istand til at fordømme mere end en Haandfuld paa ni og halvfjersindstyve Personer til Døden. Tidligt om Morgenen den tyvende October 1592, — saa lang Tid var allerede hengaaet, bleve disse ulykkelige Offre, hvoriblandt Perez's Billede figurerede paa en iøinefaldende Maade, førte til Torvet, og den oprørende Offring begyndte. Den varede hele Dagen og endte først ved Fakkelskin Klokken ni om Aftenen efter tretten Timers uophørlig Blodsudgydelse. Da man var mæt af at myrde, udstedte Philip en Proscription i Form af en Amnesti! et Hundrede og nitten navngivne Personer, alle de Præster og Munke, som havde deeltaget i Oprøret, alle de Lovkyndige, som havde forsvaret Landets Rettigheder, alle de Officerer, som havde marscheret mod hans Hær, og alle de Fændrikker, som havde baaret Fanen, blev stillede udenfor Lovens Myndighed. »Fueros« hørte man efter den Tid Intet til, de

vare blevne udslettede med Blod. -- Men Antonio Perez? Mistænkt allevegne, piint af Længsel efter sin Familie, overalt landflygtig, til det Sidste higende efter Magt og stedse skuffet, vandrede han i tyve Aar efter den Tid fra det ene Sted paa Jorden til det andet; altid fattig og ofte i stor Nød endte han tilsidst sin elendige Tilværelse i den trofaste Gil de Mezas Arme.

F. K.

Peter Christian Abildgaard.*)

Peter Christian Abildgaard blev født den to og tyvende December 1740 og døde den en og tyvende Januar 1801**). Han var Søn af kongelig Archivtegner Søren Abildgaard og Anne Margrethe, født Bastholm. Fra sine tidligste Aar blev han af Faderen

---

*) Efterfølgende Skizze var oprindelig bestemt for nu afdøde Fr. Algreen Ussings paatænkte „Danske biographiske Lexicon". — Trykte Kilder: Nyerup og Kraft. Almindelig Literaturlexicon. — Jacobi. „Tale, holden i Vidensk. Selskab over P. C. Abildgaard den syvende Februar 1801" (Jacobis samlede Skrifter udg. af M. F. Liebenberg. Kbhvn. 1817 p. 135. cfr. N. Bibl. f. Physik I. p. 154—59. — Hauch i Lahdes Mindesmærker 4. H. p. 112. — J. Baden. Kjbhvn's Univers. Journ. niende Aarg. 1801. p. 42—44. — E. Viborg. Grundtrækkene af P. C. Abildgaards Levnet og Fortjenester m. Portr. (N. Bibl. f. Læger. 2det B. 1815 p. I—XXVII. og særsk. Aftr.) — E. Viborg. Efterretn. om den Kgl. Danske Veterinairskoles Indr. 1792. — P. C. Abildgaard. Additament. XII ad commentationem histor. de fatis faustis & infaustis Chirurgiæ. 1788. — Riegels. Brevvexling imellem Abildgaard og Riegels 1788. — Molbech. D. Kgl. D. Vid. Selsk. Hist. 1843. — N. M. Petersen. Bidr. t. d. danske Liter. Hist. V. a. p. 315 og 318, b. p. 11, 25 og 99.

En betydelig Samling af Abildgaards egenhændige Breve — for Størstedelen hidrørende fra hans Udenlandsreise 1793—94 — er i Professor Fr. Schierns Besiddelse. Da imidlertid dette udentvivl meget righoldige Materiale ikke har staaet til min Disposition, kan jeg her kun henlede Opmærksomheden paa dets Existens.

**) Baden angiver den anden Febr. som hans Dødsdag. (Univers. Journ. 1801. p. 42).

vænnet til Flid og Grundighed og bestemt til at gaae den studerende Vei. I en Alder af tolv Aar blev han optaget i Kjøbenhavns Cathedralskole; hvor han imidlertid kun blev i fire Aar, idet han 1756 blev ansat paa Hagens Apothek. Dette bestyredes dengang af den dygtige Chemiker Cappel, der snart opdagede Abildgaards betydelige Anlæg og fattede stor Interesse for ham. Da han kort Tid efter overtog Frederiks Hospitals Apothek, fik Abildgaard ogsaa her Ansættelse under ham og drev nu med stor Iver og under hans gavnlige Veiledning Studiet af Chemien. Men Abildgaards videbegjærlige Aand og hans rastløse Drift til Virksomhed lod ham ikke have Ro. Lysten til videnskabelig Forskning, Overbeviisningen om, at han kun ved alvorlig og anstrengt Flid vilde kunne fyldestgjøre den Trang, han følte til at udvide sine Kundskaber planmæssigt og fornuftigt, fremkaldte hos ham Beslutningen om at gjenoptage de afbrudte Studeringer, og med den ham eiendommelige Kraft gjennemførte han sin Beslutning. Al sin Fritid anvendte han nu til paa egen Haand at udvide sine Skolekundskaber, medens han for at tilfredsstille sin Interesse for Chemien nødtes til at anvende Nætterne til Studier og Experimenter. — Først da han var sikker paa at have erhvervet sig de fornødne Kundskaber, aabenbarede han sin Plan for Faderen og Cappel, der begge i Begyndelsen gjorde ham mange Modforestillinger. Han tog nu (1760) Examen artium og det følgende Aar Exam. philosoph. og Baccalaurei-Graden. — Abildgaards mangesidige Dygtighed begyndte allerede nu at blive bemærket og benyttet. Et tidligt udviklet Talent for Tegning bragte ham paa denne Tid i Forbindelse med den berømte Erik Pontoppidan, der benyttede hans Hjælp ved flere Tegninger til »den danske Atlas«; ogsaa hans lægevidenskabelige Studier vandt Anerkjendelse, idet en af den Tids meest bekjendte Læger, Buchwald, antog ham som sin Amanuensis. Men det var ikke alene Abildgaards videnskabelige Dygtighed, der tiltrak sig Opmærksomhed; hans aabne og tillids-

fulde Charakteer, hans elskværdige, beskedne Optræden skaffede ham formaaende Venner og Velyndere, og nu, da Valget af hans Fremtidsvirksomhed forestod, fulgte han sit Kald og røgtede det gjennem hele sit Liv med et saa betydeligt Talent, en saa varm Kjærlighed og trofast Udholdenhed, en saa ubestikkelig Redelighed og Sanddruhed, at han snart og med Rette erhvervede sig sine Landsmænds Beundring og længe før sin Død nød en europæisk Berømmelse.

Allerede fra sine Drengeaar havde Abildgaard næret en afgjort Forkjærlighed for Naturvidenskabens forskjellige Grene, og i de to Aar, der fulgte umiddelbart efter hans Exam. philosophicum, havde hans Studier navnlig gaaet i zoologisk og anatomisk Retning. Han havde netop faaet Løfte om et Reisestipendium, da et andet Tilbud gjordes ham, et Tilbud, der fik en mægtig Indflydelse paa hans fremtidige Virksomhed. — Der herskede nemlig paa den Tid en meget ondartet Qvægsyge i Danmark, og da Collegium medicum paa Grev Bernstorffs Tilskyndelse fik Befaling til at sende nogle yngre dygtige Mænd til Lyon for at studere ved den derværende nye Veterinairskole, faldt det ene Valg paa Abildgaard. Med en aarlig Understøttelse af to Hundrede og halvtredsindstyve Rdlr. (efter Hauchs Angivelse tre Hundrede Rdlr.) i tre Aar reiste han da i Aaret 1763 til Lyon sammen med Stud. med. Krøyer og Stud. chirurg. Bachhuusen. Det varede ikke længe, førend man ogsaa i Lyon fik Øiet op for hans geniale Blik og udmærkede Evner, og dette i Forening med hans i høi Grad vindende Personlighed bevirkede inden kort Tid, at Veterinairskolens Forstander, Bourgelat, tilbød ham en Ansættelse. Men skjøndt baade Tilbudet i sig selv var meget smigrende og Betingelserne særdeles gunstige, afslog han det. Man forsøgte nu paa en temmelig uværdig Maade at sikkre sig ham i Lyon, nemlig ved at vanskeliggjøre hans Ansættelse i Danmark; i denne Hensigt sendte Bourgelat en Indberetning til Abildgaards Protector, den indflydelsesrige Grev Bernstorff, og

udtalte deri sin Misfornøielse med Abildgaards Virksomhed samt frakjendte ham enhver Dygtighed som Veterinair.*) Denne usømmelige Fremgangsmaade førte dog ikke til det forønskede Resultat; thi Abildgaard indsaae, at hans Fædreland kunde drage Nytte af de Kundskaber og Erfaringer, han havde vundet, og — uegennyttig, som han var — stod han fast ved sin Beslutning at vende hjem til Danmark. Han var ingenlunde blind for de betydelige Vanskeligheder, der vilde stille sig iveien for Udførelsen af hans Plan: at oprette en Veterinairskole i Kjøbenhavn; heller ikke overvurderede han sine egne Kræfter i denne Retning, men søgte tvertimod paa enhver Maade at forøge dem og blive sin Opgave voxen. Den sidste Deel af sit Ophold i Lyon benyttede han, saavidt de veterinairvidenskabelige Studier tillode det, til at gjøre sig mere bekjendt med den menneskelige Anatomi, navnlig den pathologiske, samt Fødselsvidenskaben og kom derved i Forbindelse med Professorerne Pouteau og Guérin.

Efter et næsten treaarigt Ophold i Lyon vendte Abildgaard tilbage til Danmark, men han indsaae snart, at Tiden endnu ikke var tilstrækkeligt moden til Fuldførelsen af hans Yndlingsplan. Det laa ikke i Abildgaards Natur at udkaste Planer uden at overveie dem nøie og endnu mindre at opgive dem, naar de engang vare fattede; han ventede derfor taalmodigt og benyttede Tiden til at deeltage i semeiographiske Øvelser under Rottbøll, høre Kratzensteins Forelæsninger over Physik og til at fortsætte sine lægevidenskabelige Studier under den bekjendte Læge Fabricius.

I de første to Aar efter sin Hjemkomst beholdt Abild-

---

*) Muligt er det imidlertid, at denne haarde og ubillige Dom havde sin Grund i Partistridighederne mellem Bourgelat og den bekjendte Veterinair Vitet, idet den Førstnævnte følte sig meget krænket ved, at Abildgaard benyttede hans Modstanders Hjælp ved sine Studier.

gaard den ham tilstaaede aarlige Understøttelse imod at anstille Undersøgelser over Qvægpesten, der nu havde udbredt sig til Sjælland og især rasede voldsomt paa Tersløse Gods i Sorø-Amt. Men da disse to Aar vare forløbne, og Abildgaards Formuesomstændigheder ikke vare saaledes, at han kunde leve uafhængigt, saameget mindre som han den tolvte Juli 1767 havde giftet sig (med Margrethe Christine Jagenreuter), saae han sig nødsaget til at nedsætte sig som practiserende Læge i Kjøbenhavn og disputerede den syvende September 1768 for Doctorgraden (De venæ sectione in suppressis menstruis.). Som Læge vandt han snart stor Anerkjendelse og fik Praxis hos en Deel fornemme og indflydelsesrige Familier. Men under hele denne sin Virksomhed tabte han intet Øieblik sit egentlige Maal af Syne; ved Skrifter og Samtaler med sine formaaende Venner paaviste han de store Fordele ved en videnskabelig Læreanstalt for Veterinairer og de betydelige Misgreb, som Mangelen af en saadan havde foranlediget. Det lykkedes ham at vinde Oeder og Conferentsraad Berger for sin Plan, og i Aaret 1770 fik han Ordre til at udkaste et Forslag om Anlæggelsen af en Veterinairskole ved Frederiksborg. Dette Foretagende mødte imidlertid saa mange Hindringer i de stedlige Forhold, at det kort Tid efter opgaves, og han maatte gjøre et nyt Udkast til Oprettelsen af en lignende Anstalt i Kjøbenhavn. Da hans Forslag vandt Bifald, troede han endelig at have naaet sit Maal, men den store politiske Omvæltning, der fandt Sted ved Struensees Fald 1772, bragte atter en Standsning. Dog havde Abildgaard allerede da kæmpet saa dygtigt for sin Sag, at dens store Betydning var bleven Regjeringen klar. Ved en kongelig Resolution af attende Juni 1772 blev det befalet, at en Veterinairskole skulde anlægges udenfor Kjøbenhavn, og Abildgaard blev opfordret til at paatage sig dette Hverv imod at erholde en Ansættelse ved Skolen med en aarlig Gage af fire Hundrede Rdlr. Da imidlertid de nærmere Bestemmelser forekom Abildgaard uhensigts-

mæssige, vægrede han sig ved at gaae ind paa Tilbudet, og det lykkedes hans utrættelige Velynder, P. A. Bernstorff at faae Planen modificeret, saa at Abildgaard den fjerde Januar 1773 modtog et af Stald-Commissionen udfærdiget Forslag, ifølge hvilket der tilbødes ham en Professorpost ved Skolen med en aarlig Gage af tolv Hundrede Rdlr., dog saaledes, at Veterinairskolen skulde oprettes paa hans egen Bekostning og efter en nærmere bestemt Plan. Abildgaard kjøbte nu (for fem Tusinde Rdlr.) Gaarden paa Hjørnet af St. Anne-Gade og Dronningens Gade paa Christianshavn og lod ufortøvet de nødvendige Ombygninger foretage. Allerede i Juli Maaned samme Aar begyndte han sine Forelæsninger derude og vakte ved sin klare og grundige Fremstillingsmaade en ikke ringe Opmærksomhed; hans Ry gik snart udenfor Danmarks Grændser, og den tiende November 1773 blev han optaget som Medlem af det physiographiske Societet i Lund. Aaret efter blev han udnævnt til Vice-Præsident i Landhusholdningsselskabet og kom ved sin Virksomhed der i stor Yndest hos daværende Overhofmester, General Eichstedt, der kort Tid efter ydede ham vigtig Hjælp. Abildgaard ønskede nemlig at udvide Veterinairskolen, men selv havde han allerede tilsat en temmelig betydelig Sum og kunde ikke offre Mere; det lykkedes nu Eichstedt i Forbindelse med Abildgaards sande Ven, Kammerherre, Staldmester Bülow, at udvirke en kongelig Resolution af femte September 1775, ifølge hvilken Staten overtog en Deel af Omkostningerne. Generalitets- og Commissariats-Collegiet bidroge ligeledes betydeligt, og Overstaldmesteren, Grev Scheel, indtraadte tilligemed Generalmajor Ahlefeldt i Skolens Direction efter en Cabinetsordre af tolvte Februar 1776. En betydelig Udvidelse blev nu foretaget, og Skolen gav Udsigt til et ikke ringe aarligt Overskud; men Abildgaards hæderlige Charakteer fornegtede sig heller ikke her. Skjøndt Veterinairskolen endnu var hans private Eiendom, tog han ikke i Betænkning at offre sine egne Interesser for Statens og indsendte derfor

en Forestilling til Directionen, hvori han udtalte som sin Overbeviisning, at en Stiftelse som Veterinairskolen ikke burde være en enkelt Privatmands Eiendom, men ifølge sin Natur tilhøre Staten. Directionen delte fuldkomment hans Anskuelse, og den niende Juni 1776 overtoges Anstalten af det Offentlige. De temmelig betydelige Samlinger, som Abildgaard eiede, afkjøbtes ham derimod først senere (1784) tilligemed hans Bibliothek, bestaaende af omtrent tre Tusinde Bind.

Samme Aar, hvori nysnævnte Forandring i hans Stilling til Veterinairskolen var foregaaet, valgtes han til Medlem af Videnskabernes Selskab*) og af Collegium medicum**) og skrev i de følgende Aar en stor Mængde — for Størstedelen naturvidenskabelige — Afhandlinger, der optoges i disse Selskabers Skrifter og vidne om hans overordentlig alsidige Lærdom. Allerede tidligere havde han publiceret en stor Deel mindre Afhandlinger i forskjellige Retninger og i 1772 været Medarbeider af »Biblioth. for nyttige Skrifter«. Imod en vis Procurator Rosenlund, der som Pseudonym (Junior Philopatreias) »fyldte Pressen med en stor Mængde usle Piecer,« udgav han under Mærket »Rosentorne« et Par Smaaskrifter, af hvilke navnlig det ene bærer den for Datidens Smag ret betegnende Titel: »Et velmeent Brev og Erindring til alle de Østersers, Hummers, Krabbers, Torskers, Helleflynderes, Skrubbers, Hornfiskers, Skallers, Sandskrubbers, Anciovesers, Negenogeners og Ulkers Sielesørger . . .

---

*) I Aaret 1795 blev han paa Grund af Conferentsraad Jacobis Alder og Svagelighed udnævnt til Selskabets „anden Secretair". —

**) Efter N. M. Petersen (Literat. Hist. V b. p. 11) var Abildgaard selv en af Stifterne. — Den Mængde Commissioner og saavel inden- som udenlandske Selskaber, hvoraf Abildgaard senere blev Medlem, skal ikke nævnes her; en Fortegnelse over dem findes bl. a. St. i Hauch's Biographi over ham (Lahde: Mindesmærker. 4 H. p. 10.).

Junior Philopatreias . . . Hans i Trykken udgivne Gallimathias (etc.) skrevet paa den almindelige Fornufts Vegne af Rosentorne.« Kjøbenhavn 1771 [N. M. Petersen l. c. V. a. p. 318]. Endvidere leverede han i Aaret 1778 under Navnet Andreas Naalemager flere Bidrag til »Alm. dansk Bibliothek«. —

Af størst Betydning var uden Sammenligning Abildgaards veterinairvidenskabelige Arbeider, thi om end de fleste af hans øvrige Skrifter vidne om en stor Overlegenhed over Stoffet, om en samvittighedsfuld og paalidelig Behandling og om Evne til at fremstille klart og bestemt, saa kunne de dog ikke siges at have været epochegjørende. At dette derimod gjælder om hans veterinairvidenskabelige Arbeider, er hævet over al Tvivl, og det er med fuld Ret, at Abildgaard er bleven kaldet »den danske Veterinairvidenskabs Fader.« Hans zoologiske Arbeider, der for Størstedelen findes i Naturhistorie-Selskabets og Videnskabernes Selskabs Skrifter, ere navnlig monographiske Fremstillinger af lavere Dyr, og flere af dem udmærke sig ved en for den Tid sjeldent omhyggelig og exact Behandling. Af særlig Interesse er hans Afhandling: »Almindelige Betragtninger over Indvolds-Orme, Bemærkninger over Hundesteilens Bændelorm« o. s. v. [Naturhist.-Selsk.s Skr. I B. 1. H. p. 26], thi selv om Resultaterne af hans deri publicerede Undersøgelser senere have viist sig i flere Henseender ikke at være fuldstændigt overeensstemmende med Virkeligheden [cfr. v. Baer: »Ueber Linné's im Wasser gefundene Bandwürmer.« Verhandl. d. Gesellsch. naturforsch. Fr. z. Berlin. I. 1829. p. 388 og Steenstrup: »Iagttagelser og Bemærkninger om Hundesteilens Bændelorm.« Oversigt over Vidensk. Selsk.s Forh. i 1857. p. 186], saa har Abildgaard dog Fortjenesten af at være den Første, der anstillede Forsøg over »Indvoldsormes Overførelse fra det ene Dyr til det andet — Begyndelsen til en Række Forsøg, der i det sidste Decennium ere blevne planmæssig gjennemførte efter en større Maalestok og

have bragt Videnskaben og Livet betydelige Resultater« [Steenstrup l. c. p. 187]. — Af mindre videnskabelig Betydning, men dog langtfra uden Interesse er hans Beskrivelse over det store Megatherium-Skelet, der opbevares i det naturhistoriske Museum i Madrid, og som han, uagtet det »ikke var tilladt i dette Cabinet at opskrive og endnu mindre at aftegne Noget«, dog fandt Leilighed til at beskrive og tildeels at afbilde [Vidensk. Selsk.s Skr. Ny Smlg. V. p. 402—414]. Abildgaard deeltog efter O. Fr. Müllers Død i Udgivelsen af det berømte Værk, Zoologia Danica, hvoraf Vol. III udgik fra hans Haand og i flere Henseender staaer over de tidligere udkomne Bind; ogsaa i det efter hans Død udgivne Vol. IV (1806) findes Bidrag af ham.

Den overordentlige Virksomhed, Abildgaard udfoldede som Veterinair, bragte ham og hans Skole i stor Anseelse i Udlandet, og en ikke ringe Deel af de Forbedringer, han indførte herhjemme, vandt særdeles stor Anerkjendelse ved fremmede Veterinairskoler. Af særlig Betydning i saa Henseende var den Forandring, han foretog ved Beslaget; ligeledes skyldes det fornemmelig hans Iver og Udholdenhed, at den spanske Faarerace bragtes til Danmark, og en ikke ringere Fortjeneste har han indlagt sig ved at være den Første, der med tilstrækkelig Sagkundskab og Energi har anviist det eneste Middel til at hindre Udbredelsen af Qvægsyge, nemlig Afspærring og Nedslagtning. Hans bestemte Udtalelser i denne Retning mødte naturligviis i Begyndelsen megen Modstand, men Erfaringen viste snart, at han havde Ret. Som Secretair ved Directionen for Stutterierne — og senere (fra 1789) som Medlem af samme — virkede han med Dygtighed og Klogskab for Hesteavlens Fremme, og her, som overalt, gik hans Bestræbelser ikke alene ud paa at gavne i Øieblikket, men tillige paa at danne en sikker Grundvold for nye Fremskridt ved at opdrage dygtige Elever, der kunde fortsætte, hvad han havde begyndt. At Abildgaards Ønsker i denne Henseende ikke altid fik det fortjente Udfald, kan kun tilskrives

hans grundærlige og retskafne Charakteer, der gjorde ham det saa vanskeligt at troe paa Underfundighed og rænkefuld Egennytte. Han meente i den unge Erik Wiborg at have fundet et Menneske, der med Dygtighed vilde kunne træde i hans Fodspor, og med en næsten faderlig Omhu og en utrættelig Hjælpsomhed tog han sig af hans videnskabelige Uddannelse, kun lidet anende, at det var en Uværdig og en Dødsfjende, paa hvem han bortødslede sin rige Hjælp. Fra det Øieblik af, da denne Person ved sin Lærers egen Medvirkning blev ansat som Lector ved Veterinairskolen (den syv og tyvende Marts 1783), var Abildgaards rolige Virksomhed forstyrret, men taalmodig og overbærende søgte han enhver Undskyldning for hiins Utaknemlighed. Den milde og rolige Maade, hvorpaa han bedømte Wiborgs Adfærd, sees blandt andre Steder ogsaa i et Brev, som han i Aaret 1793 fra Berlin skrev til sin Hustru*)

. . . »Gjør hvad der er at gjøre i enhver Begivenhed og vær roelig i den faste Overb[ev]isning at et got Forsyn styrer og leeder os uagtet vi synes at styre og lede os selv. Laad os være villige til [at] taale alt hvad der hender, ondt og got i Tingenes Kjæde. Det meeste som forstyrrer vor Roelighed er dog i Grunden ubetydeligt.« . . . »Wiborgs Planer maa icke forstyrre Dig — Han er virkelig icke ond, vil intet ondt, men er kun uroelig og forfængelig og vil stedse noget nyt, stedse viise sig som en udmærket Mand. Lad det gaae, han har selv Umagen og Uleiligheden, mig og Dig kan det icke skade. Vær Du kun redelig og retskaffen imod ham, uden at være fortroeligere og aabenhjertigere end han kan taale det« . . . »Hils Wiborg — jeg holder virkeligen af ham, endskjøndt jeg ikke altid kan være af hans Meening« . . . »Lad Du ham tumle sig. Vi have nu tumlet saa længe. Han skal jo selv til Enden staae derfor.

---

*) Brevet findes i Manuscriptsamlingen i Bibliotheket paa Hofmansgave.

For alting maa man ey giøre ham Livet suurt, det confunderer ham og han handler da mindre rigtigt. Det gjør mig ondt, at man regner ham sine Feyl for høit og tillægger ham flere end han har. Han er fremfarende, uklog og vil dog være meget klog, meget forsigtig. Dette er Feyl som af og til kan være ubehagelige for dem, der har med ham at giøre; men det er icke Ondskab, og han bør derfor icke hades.« —

Og dette Menneske, der stod i en saa stor Taknemlighedsgjæld til Abildgaard og behandledes med saa megen Humanitet og Mildhed, undsaae sig ikke ved at benytte de Leiligheder, som Abildgaards tillidsfulde og aabne Adfærd frembød for ham, til at krænke sin Velgjører og hans ædle Venner*). Men for feig til at træde aabenlyst op som Abildgaards Modstander fulgte han sin listige Charakteers Tilskyndelse og fremhyklede Oprigtighed og Hengivenhed mod ham overalt, hvor hans Planer ikke led derunder.

En Anden blandt de Faa, hvis Sindelag var fjendtligt mod Abildgaard, var Niels Detlev Riegels. Denne altfor frugtbare Forfatter havde en ulykkelig Tilbøielighed til at undersøge og critisere Alt og en endnu ulykkeligere til at ville publicere sine Resultater. Denne Svaghed havde ogsaa forledet ham til at vove sig ind paa Anatomiens Territorium, og da hans Forfængelighed ikke blev tilstrækkelig smigret af Abildgaard, benyttede han Leiligheden til i et af sine Skrifter (De fatis faustis et infaustis Chirurgiæ 1787) at udslynge den Beskyldning imod ham, at han tilsidesatte de Pligter, der paahvilte ham som Forstander for Veterinairskolen. Da han umiddelbart derefter med en paafaldende

---

*) Om den Modstand Abildgaard flere Gange mødte under sin Virksomhed i Videnskabernes Selskab, navnlig ved Forkastelsen af tre af ham til Medlemmer proponerede hæderlige Mænd, skyldes Wiborgs Intriguer, vides ikke med Sikkerhed; dog er det ikke usandsynligt.

Smagløshed og Arrogance opfordrede Abildgaard til at holde Forelæsninger over et opgivet Afsnit af Anatomien og at stille Veterinairskolens Cadavere til hans og nogle af hans Venners Disposition, udspandt der sig en kort Brevvexling mellem dem. Den ellers saa taalmodige Abildgaard tog heri kraftigt til Gjenmæle, og hans sidste Brev til Riegels viser, at der dog var en Grændse for hans Godmodighed. Han skriver: »For ethvert anstændigt og fornuftigt Menneske, som vil benytte sig af Veterinair Skolen eller min Underviisning, er Skolen og jeg til Rede; men ikke for Dem. Forresten har jeg slet Intet derimod, at De efter Deres eget gode Forslag, i Deres mig idag tilskrevne Brev, gaaer til Natmanden for at moere Dem. Ved denne Leilighed lader jeg dem tillige vide, for ei at nødes til at beskiemme Dem for Deres Bud, at jeg ikke imodtager flere Breve fra Dem. Jeg har deraf saamange som behøves til et godt Capitel i deres Biographie.«

Men for disse Ubehageligheder fandt Abildgaard en rig Erstatning i sit varme og trofaste Venskabsforhold til mange af den Tids meest fremragende Personligheder. Hædersmænd som Tønder-Lund, Rathke og den verdensberømte Botaniker, Martin Vahl. udgjorde hans nærmeste Omgang, og det usvigelige Venskab, der i Forening med fælles Interesser bandt dem sammen, bar Frugt blandt Andet i Oprettelsen af Naturhistorie-Selskabet*) (1789). — Som Modvægt mod de Skuffelser, Abildgaard havde lidt med Hensyn til sine Forventninger om Wiborg, havde han den Tilfredsstillelse hos en anden af sine Elever at finde den inderligste

*) Den første Plan til dette virksomme Selskabs Stiftelse skyldes Abildgaard, som fremkom dermed den tiende September 1789. (jfr. Fortalen af Suhm i Skrifter af Naturhistorie-Selskabet. I. 1790.) — Til de af Selskabet udgivne Skrifter leverede Abildgaard flere værdifulde Afhandlinger, fornemmelig af zoologisk Indhold.

Taknemlighed og den meest uskrømtede Hengivenhed, nemlig hos den som Videnskabsmand haardt forurettede og som Menneske sikkert miskjendte J. W. Neergaard.

Abildgaard foretog endeel Udenlandsreiser. I Aaret 1784 ledsagede han en vis Rosenørn paa en Reise til Göttingen, 1786 fulgte han med Staldmester Bülow til Pyrmont, 1790 blev han beordret til at foretage en Reise omkring i Danmark for at undersøge Hesteavlens Tilstand og benyttede Leiligheden til at gjøre en Udflugt til Helgoland, hvor han gjorde en Deel geognostiske Iagttagelser. 1793 og 1794 reiste han med Staldmester von der Maase til Tydskland og Italien, hvorfra han ene begav sig til Spanien og Portugal og senere vendte tilbage til Nord-Italien. Med den unge Greve Reventlow bereiste han i Aaret 1798 det sydlige Norge, og to Aar senere reiste han i Selskab med Greve Bille Brahe til det Nordenfjeldske og til Stockholm. Paa disse Reiser stiftede han Bekjendtskab med en Mængde af Samtidens berømte Lærde og modtog overalt Beviser paa den store Priis, som disse satte paa hans videnskabelige Virksomhed.

Over Abildgaards Død er der kastet en mørk Skygge, men vistnok med Urette. Det sagdes, at han i Fortvivlelse over en Modstanders Intriguer og Rænker havde taget Gift, men der foreligger for Lidet, til at man kan fæste Lid dertil, og Abildgaards kraftige og taalmodige Charakteer vidner derimod. Han døde pludseligt i sit Hjem i en Alder af lidt over tresindstyve Aar.

Jonas Collin.

Molières Livshistorie.*)

Jean-Baptiste Poquelin, der senere antog Navnet Molière, blev født i Paris i Aaret 1622. Hans Bedstefader og hans Fader vare Tapetserere eller Meubelhandlere, og det var Bestemmelsen, at Molière skulde oplæres i det samme Haandværk, efter at han havde nydt den nødtørftige Underviisning, som man paa den Tid ansaae for tilstrækkelig for en Kjøbmand eller Haandværker; den unge Poquelin vilde imidlertid ikke lade sig nøie hermed, og efter megen Modstræben fra Faderens Side lykkedes det endelig, navnlig ved Bestefaderens Bistand, at bevæge ham til at sætte Sønnen i et Jesuitercollegium. Den lille Poquelins Bedstefader tog ham ofte med sig til Theatret i Hotel de Bourgogne, og her var det, at hans Tilbøielighed for Theatret vaagnede, og at det gik op for ham, at hans Plads ikke var i Faderens Boutik. Efterat have fuldendt sine forberedende Studier i Collegiet og studeret Philosophi under Gassendi kastede han sig over Retsstudiet til stor Sorg for Faderen, der havde glædet sig til at see ham, den ældste af ti Sødskende, som sin Efterfølger ikke alene i sin Boutik, men ogsaa i det Embede, han beklædte som »Kongens Tapetserer og Kam-

---

*) Taschereau: Histoire de la vie et des ouvrages de Molière; — Ph. Chasles: Oeuvres complètes de J. B. Poquelin Molière. — Génin: Vie de Molière.

mertjener«. For at føie Faderen modtog Molière senere Embedet som »Kongens Kammertjener«.

Den unge Poquelins Tilbøielighed til Theatret gjorde sig imidlertid mere og mere gjældende. Efterhaanden opgav han aldeles sine juridiske Studier for alene at kunne følge sin Lyst til Skuespilkunsten, og i Aaret 1641 see vi ham i Spidsen for et lille Selskab, der meest bestod af unge Mænd af god Familie, som under Navnet »l'illustre théâtre« gave Forestillinger paa forskjellige Steder i Paris.

Paa denne Tid var det, at Poquelin forandrede sit Navn til Molière. Skjøndt han aldrig meddeelte Nogen Motivet til denne Navneforandring, er det dog øiensynligt, at han foretog den alene for at skjule sit Familienavn. Da man paa Molières Tid og endnu længe efter hans Død med en vis Foragt saae ned paa enhver Skuespiller, er det let forstaaeligt, at hans Slægtninge vare fortvivlede over, at han havde valgt denne Vei, og gjorde deres Bedste for at bevæge ham til at forlade den, Noget, der dog ikke skulde lykkes dem. Molière modstod deres Bønner og Trusler, ligesom han senere modstod sin forhenværende Skolekammerat, Prindsen af Contis Tilbud om at blive hans Secretair; og det var ikke alene hans Kjærlighed til Kunsten, der bragte ham til at holde fast ved Scenen, men det var ogsaa — og dette er betegnende for hans redelige Charakteer — hans Omhu for sine Kammerater, hvis eneste Støtte han var. Hvad angaaer Oprindelsen til Navnet Molière, da har man søgt den i det latinske Verbum moliri, ɔ: at anstrenge sig for at komme fremad, men rimeligere turde det være, at det stammer fra en lille Landeiendom, som Familien Poquelin eiede.

I Begyndelsen spillede Molières Selskab kun, fordi det morede dets Medlemmer, og man tog ingen Betaling for Adgangen til Selskabets Præstationer; men efterhaanden som Ressourcerne slap op, begyndte man at tage Adgangen betalt, og tilsidst slog Selskabet sig sammen med Familien

Béjarts Troup og spillede sammen med den deels i Paris, deels i en stor Deel franske Provindsbyer. Molière blev Directeur for Selskabet og arbeidede under dets mangeaarige Omflakken i Provindserne med en saadan Iver ogDygtighed paa at danne de enkelte Medlemmer til dygtige Skuespillere, at Selskabet af Samtidige omtales som det bedste Provindsselskab, man nogensinde havde seet; han var Sjælen i det Hele, han besad selv et sjeldent Talent og forstod med en mærkelig Dygtighed at forme sine Medspillende og udvikle de specielle Talenter, af hvilke enhver af dem var i Besiddelse. I tretten Aar flakkede han saaledes omkring fra Sted til Sted; sin Tid deelte han mellem Uddannelsen af sin Troup, Studiet af de gamle Forfattere og de italienske Lystspildigtere, Iagttagelsen af den ham omgivende Verden og Kjærlighedens Glæder. Molière nærede nemlig en dyb Beundring for den qvindelige Skjønhed, en Beundring, der undertiden bragte ham i ret piquante Situationer; en forunderlig Stilling indtog han i denne Retning i sit eget Selskab mellem Madeleine Béjart, Mademoiselle Debrie og Mademoiselle Duparc; Madeleine Béjart, der var to Aar ældre end Molière, var den Første, der vandt hans Kjærlighed, og det var udentvivl hende, der bevægede ham til at føre det omflakkende Liv i Provindserne. Men hvad enten nu Madeleine var Molière altfor bydende og hovmodig, eller Alderen havde sat sit Stempel paa den tidligere Soubrettes Skjønhed, nok er det, Molière kastede sine Øine paa Mademoiselle Duparc, en majestætisk og classisk Skjønhed, der imidlertid i lang Tid vægrede sig ved at modtage hans Hyldest. Mademoiselle Debrie, der var en særdeles talentfuld Skuespillerinde og paa samme Tid en fuldendt Skjønhed, viste en større Eftergivenhed; det var dog ikke nogen lidenskabelig Kjærlighed, hun nærede for Molière, men kun en overbærende og barmhjertig Medfølelse, og der udviklede sig efterhaanden et inderligt, fortroligt Forhold mellem disse To, som vedvarede, indtil Molière giftede sig. Ved Siden af disse tre

Qvinder opvoxede et Barn, der var bestemt til at skulle udøve en indgribende, overordentlig sørgelig Indflydelse paa Molières senere Liv: det var Madeleines yngre Søster, Armande Béjart.

I Aaret 1658 kom Selskabet tilbage til Paris og opførte i Kongens og Hoffets Nærværelse en Tragedie, »Andromeda«; da tragiske Roller imidlertid vare Molières svage Side, og da han var sig dette bevidst, bad han Kongen om Tilladelse til at maatte spille et af de smaae Divertissementer, der havde forskaffet ham nogen Omtale, og hvormed han »regalerede« Provindserne. Da han havde erholdt denne Tilladelse, spillede Selskabet »le docteur amoureux«, og Kongen var saa tilfreds med dette Stykke og dets Udførelse, at han tillod Selskabet at antage Navnet »la Troupe de Monsieur« og at spille paa Theatret Petit-Bourbon afvexlende med de italienske Skuespillere.

Her standse Molières Læreaar; der begyndte nu for ham en ny Periode, igjennem hvilken der drager sig tre røde Traade, som stadig krydse hverandre: — hans indre lidenskabelige Liv, et Liv, der var saa fuldt af Kummer, som man næppe kan forestille sig det; — hans Kunstnerliv, der var en Række af Triumpher, blandede med sjeldne Nederlag, og støttede ved Ludvig XIV's uafbrudte Sympathi og urokkelige Beskyttelse; — og endelig hans sociale og politiske Liv, der betegnedes ved en hidsig, men dygtig ført Kamp mod Fordommene mod hans Stand og mod den menneskelige Lettroenhed og Svaghed, som han angreb og kastede til Jorden uden Medlidenhed, uden Omsvøb, men ikke uden Behændighed og Finhed. Indtil sit otte og tredivte Aar havde Molière kun skrevet nogle temmelig formløse Smaating efter italiensk Mønster, foruden de to veludarbeidede Comedier »l'Etourdi« og »le Dépit amoureux«, der vistnok ogsaa begge vare baserede paa italienske Forbilleder, men i hvilke dog alligevel Molières Skabertalent og sunde Blik skinnede igjennem. Den moderne Comedie existerede endnu slet ikke,

eller den existerede i ethvert Tilfælde kun som en Efterligning af den antike Comedie; denne Efterligning kunde saa atter enten være directe eller søge Stof og Form hos spanske eller italienske Forfattere, der atter havde taget de Gamle til Forbilleder. Digterne skreve bestandig med Blikket fæstet paa Romerne eller Grækerne; Ingen faldt paa at kaste Øiet paa sine Omgivelser. Selv Molière, der var begavet med en saa mægtig Originalitet, fulgte i Begyndelsen den almindelige Vei: han efterlignede.

»Les Précieuses ridicules« (1659) aabnede en ny Æra. Fra dette Øieblik af følte Molière, at han havde fundet den Vei, han burde følge; han saae, at han ikke længer behøvede at søge saa langt bort som til Aristophanes, Terents eller Plautus; der var Latterligheder nok at revse hos de Mennesker, som levede og bevægede sig omkring ham selv. Fra den Tid af laante de gamle Forfattere ham kun enkelte Situationer, enkelte dramatiske Vendinger, men de vare ikke længer Mønstre for ham; sine Mønstre tog han af det menneskelige Samfund, hvori han levede.

Stoffet til »Les précieuses« hentede Molière fra Hotel Rambouillet, hvor der jevnlig holdtes nogle ret originale Sammenkomster hos Marquisen af Rambouillet. Formaalet for disse Sammenkomster, ved hvilke man saae Blomsten af Tidens Skjønaander, var efterhaanden blevet en forceret Stræben efter at forbedre Sproget og Sæderne, hvorved man imidlertid kun opnaaede at give et levende Billede af den meest storslaaede Affecteerthed og Forskruethed. Med stor Grundighed og Alvor behandlede man aldeles ligegyldige Spørgsmaal; med en barnagtig Raffineerthed søgte man nye Ordsammensætninger og nye Vendinger i Sproget, men istedetfor at simplificere Udtrykkene for Tanken iklædte man de simpleste og almindeligste Ideer et saa forvirret og compliceret Væv af Ord, at tilsidst næppe engang de Indviede forstode Meningen deraf. Denne Forqvakling af Sproget holdt sig imidlertid ikke indenfor Hotel Rambouillets Vægge;

den begyndte hurtigt at sprede sig og bemægtige sig mange Kredse udenfor Hotellet og standsedes først ved Molières vittige Satire i »Les précieuses«.

Den attende November 1659 leverede Molière sin Bataille mod denne falske Smagsretning, der allerede havde fundet saa mange Tilhængere. Man saae det uigjendrivelig Sande i det Billede, Molière havde oprullet, og et stormende Bifald lønnede hans Bestræbelser for at bortrydde den falske Smag. En gammel Mand, der sad i Parterret, blev endog i den Grad reven med af sin Beundring for den frimodige og sunde Comik, der charakteriserede Stykket, at han midt under Opførelsen udbrød: »Mod, Molière, see, det er ægte Comedie!« Selv de ivrigste Tilhængere af den Retning, der havde udbredt sig fra Hotel Rambouillet, maatte yde Molière deres Bifald, paa en saa klar og dog alligevel godmodig Maade havde han viist dem deres Feil.

Da Molière saae de gode Resultater af sit Arbeide, gik han ufortrøden videre paa den Vei, han havde betraadt, uden at ændse de mange Vanskeligheder, der lagdes ham iveien. Man nedrev hans Theater, man beskyldte ham for at have stjaalet Stoffet til sine Comedier hos elendige halvforglemte Farceskrivere, man søgte at latterliggjøre ham i de andre Theatre, man fremkom, som vi siden skulle see, med de meest ubeføiede Beskyldninger imod ham, men Intet formaaede at standse ham paa hans Vei. Med sit skarpe Blik for Samfundets Svagheder revsede han dem i et fuldendt Sprog og med en beundringsværdig Skaberkraft; og det var ikke blot de latterlige Sider hos enkelte Samfundsclasser, han drog frem for Lyset; ogsaa de Pestbylder, der klæbede ved Samfundet og fortærede det under Fromheds Dække, trak han frem af deres Skjul og tugtede paa en saadan Maade, at Ingen kunde tage feil deraf. Det haardeste Slag, han havde at udkæmpe, var hans Kamp med Præsternes Hykleri; alle Slags Hindringer bleve lagte ham iveien, og ligesaa megen Skarpsindighed, Talent og Skaberevne, han

havde lagt for Dagen ved Udarbeidelsen af »Tartuffe«, som han kaldte det Mesterværk, hvori han drager i Kamp mod den falske Gudsfrygt, ligesaa megen Fiinhed, Udholdenhed, Behændighed og diplomatisk Smidighed maatte han anvende for at faae Tilladelse til at lade sit Stykke opføre; Indholdet af det var allerede bekjendt i en viid Kreds, da Molière havde oplæst det i forskjellige Selskaber, første Gang hos Ninon de Lenclos. Endelig blev Stykket opført i Theatret i Palais Royal og vandt umaadeligt Bifald hos Publicum, medens det paa samme Tid skaffede Molière de meest uforsonlige Fjender, hans Satire endnu havde skaffet ham. I sin Fortale til »Tartuffe« siger Molière selv: »Adelsmænd, Precieuser, Læger og bedragne Ægtemænd have alle med en vis Sindsro seet paa, at de ere blevne dragne frem paa Scenen, og de have ladet, som om de ligesom alle Andre morede sig over det Billede, der blev givet af dem; Hyklerne have derimod ikke forstaaet Spøg; de ere blevne vrede og have fundet det forunderligt, at jeg har havt Dristighed til at blotte deres Feil og at udskrige et Metier, med hvilket saa mange hæderlige Mænd have givet sig af. Det er en Forbrydelse, som de ikke kunne tilgive mig, og de have alle væbnet sig med et forfærdeligt Raseri mod min Comedie.« Der var virkelig kommet Uro i Leiren; der blev skrevet imod Tartuffe, der blev talt imod Stykket fra Prædikestolen, og Ærkebispen i Paris, Harlay de Champvallon, en Præst, der var bekjendt for sin Ryggesløshed, excommunicerede Enhver, der læste »Tartuffe« eller saae det opført, Noget, der dog ikke forhindrede, at det blev opført fire og fyrretyve Gange i en meget kort Tid. —

Allerede medens Madeleine Béjart's yngre Søster, Armande, endnu næsten var et Barn, udviklede der sig et inderligt Venskabsforhold mellem hende og Molière. I sit Værk »Molières Tragedy« fortæller Lady Bulwer Lytton forskjellige Smaatræk af Armandes Barndom, hvoraf vi hidsætte Følgende, der giver et godt Billede af den Kjærlighed, Molière nærede

til det livlige Barn: Hele Timer igjennem kunde den lille Pige sidde paa Molières Knæ, naar han arbeidede; naar hun efter talrige frugtesløse Forsøg paa at faae ham til at lytte til sine Historier om Dukker og andet Legetøi ikke fik andet Svar end et let Slag paa Kinden og et: »Det er godt min Lille«, og Pennen rastløst vedblev at fare hen over Papiret, opgav Armande tilsidst ethvert Forsøg paa at indlede en Samtale, skjulte sit lille Hoved ved Molières Bryst og faldt isøvn. Selv de ziirlige Krøller i hans bedste, fiint parfumerede Paryk vare ikke hellige for hende; hun kunde spilde Blæk paa hans Kniplingslommetørklæder og sønderrive hans Manuscripter; aldrig kunde Molière bringe det over sig at skjænde paa hende derfor. Et lille fremtrædende Træk giver især et klart Beviis paa hendes barnlige Herredømme over ham. En Dag, da Molière kom hjem for at klæde sig paa til et Selskab, fandt han Armande liggende paa hans Seng, hvor hans Gallaklædning var henlagt, legende med Katten, der just var ifærd med — til stor Moro for den lille Armande — at flænge i Molières fine Kniplingskrave. Molière vilde til at slaae Katten, da Armande greb hans Arm og sagde, idet Taarerne trillede hende ned ad Kinderne: »Nei, nei, lille Mand, det var ikke Minnie, det var Armande.« »Saa er Armande en meget styg Pige,« svarede Molière og vendte sig bort fra hende. »Nei, nei, kys mig nu og glem det saa.« Men Molière lænede sig til Kaminen og vendte Ryggen til hende uden at svare hende. Da reiste Armande, som dengang var en halv Snees Aar, sig op, og med en Dronnings Mine forlod hun Værelset, idet hun sagde: »De skal komme til at huske, at de har kaldt mig en styg Pige, Herre, for jeg vil ikke mere see Dem for mine Øine.« En halv Time efter var Molière hos Armandes Familie; paa Knæ bad han den Lille om Tilgivelse, og da han bad med et Kræmmerhuus brændte Mandler i den ene Haand og et andet med Kirsebær i den anden, bleve hans Synder ham da ogsaa forladte.

Imidlertid voxede Armande til, og med Aarene voxede ogsaa hendes naturlige Ynde og Aandrighed. I en Dialog i »Le bourgeois gentilhomme« giver Molière selv følgende Billede af hende: »Hun har smaae Øine. — Det er sandt; hun har smaae Øine, men de ere fulde af Ild, de ere de meest glimrende, de meest gjennemtrængende, de meest bedaarende Øine, man kan see. — Hun har en stor Mund. — Ja, men den er saa yndefuld som ingen anden; naar man seer denne Mund, vækker den Længsler hos En; det er den meest tiltrækkende, den kjærlighedsfuldeste Mund af Verden. — Hun er ikke høi. — Nei, men hun har en smuk Figur. — Hun affecterer en Skjødesløshed i sin Tale og sine Handlinger . . . Det er sandt; men det klæder hende godt; der er noget Forførende i hendes Væsen, noget saa Fortryllende, at det drager Hjerterne med sig. — Hendes Forstand . . . — Hun er den aandrigste Qvinde, man kan tænke sig. — Hendes Conversation . . . — Hendes Conversation er henrivende. — Men hun er lunefuld som ingen Anden. — Ja, det indrømmer jeg; men Alt klæder Skjønheden godt; man taaler Alt af den Skjønne.«

Molières Følelser for Armande antoge lidt efter lidt en ganske ny Form, efterhaanden som hun blev ældre; hvad der før havde været en rørende Velvillie, en Beskytters Venskab, blev efterhaanden til en brændende Kjærlighed. Intet bidrog mere til at nære denne Flamme end den unge Piges Taknemlighed, fordi han saa ofte tog hendes Forsvar mod den ældre Søster. Forblindet af sin Lidenskab og opfyldt af Haab om i Gjenstanden for sin Kjærlighed at finde en Gnist af den Ild, der fortærede ham selv, var Molière ikke istand til at skjelne Erkjendtligheden fra Kjærlighed; han troede derfor, at den høieste Lykke var falden i hans Lod, da han den tyvende Februar 1662 ægtede Armande Béjart, et Ægteskab, der skulde have en saa skjæbnesvanger Indflydelse paa Resten af hans Liv. Den fyrretyveaarige Molière havde troet, at han kunde fængsle en livlig, letsindig og

coquet syttenaarig Pige, men det varede ikke længe, inden han fik Øiet op for, hvor grusomt han havde skuffet sig selv.

Armande eller Mademoiselle Molière, som hun nu kaldtes, var en meget talentfuld Skuespillerinde og sang tillige særdeles smukt; i Forbindelse med hendes tækkelige Ydre og overordentlige Coquetteri skaffede dette hende snart en Sværm af Tilbedere blandt den adelige Ungdom ved Hoffet i Versailles. Stolt af den Hyldest, man bragte hende, lod den nysopgaaende Stjerne sig rive med uden at tænke paa den Kummer, hun derved kunde foraarsage Molière. Hun forelskede sig i Greven af Guiche, en Søn af Hertugen af Grammont, som dog imidlertid ikke synes at have villet indlade sig i nogen Forbindelse med hende; da hun endelig blev træt af at sukke forgjæves for ham, bønhørte hun en anden af sine mange Tilbedere, Greven af Lauzun. Dette Forhold varede i nogen Tid, indtil velvillige Venner — Andre sige en skuffet Tilbeder, Abbed de Richelieu — gjorde Molière opmærksom paa, hvad der foregik. Han forlangte en Forklaring af sin Hustru, som forstod at unddrage sig de mod hende reiste Beskyldninger med det Talent og den Kunst, som hun lagde for Dagen ved Udførelsen af sine Roller. Med en vis Behændighed tilstod hun sin Tilbøielighed for Greven af Guiche, Noget, hendes Mand ikke havde hørt omtale; hun paastod imidlertid med megen Bestemthed, at der aldrig havde fundet noget utilladeligt Forhold Sted mellem hende og Greven, idet hun naturligviis vel vogtede sig for at sige, hvis Skyld det var; endelig paastod hun, at hun havde havt Greven af Lauzun til Bedste, og ledsagede denne Forklaring med saa mange Taarer og Forsikkringer, at den stakkels Molière lod sig bevæge til at sætte Tillid til hendes Udsagn. Lang Tid gik der imidlertid ikke, førend han fik Blikket op for, at Alt ikke var, som det burde være, men han var for svag overfor Armande til energisk at kunne bebreide hende hendes Feil; han var sig denne Svaghed bevidst, og han rødmede derover, men det var Alt. Hver Gang,

han i sine Stykker afmaler Scener fulde af Ømhed, Skinsyge, Kiv og Forsoning mellem de Elskende, er det sin Hustru, han har for Øie; det er sin egen Historie, han gjengiver.

Da de havde været gifte i tre Aar, nedkom Armande med sit andet Barn. Molière haabede, at denne Omstændighed og den overbærende Mildhed, han havde viist overfor hendes Feiltrin, skulde føre hende tilbage til Pligtens Vei, men der ventede ham kun nye Skuffelser. Han søgte at forekomme hendes mindste Ønsker, hendes mangfoldige Luner, men hans kjærlige Omhu var hende kun en Byrde; hun saae deri kun en Snare, der vare opstillet for hendes Erkjendtlighed. De Følelser, hendes Mand nærede for hende, vare hende aldeles fremmede; hun saae med Ligegyldighed paa de utallige Bryderier og al den Modgang, hans Stilling og hans Fjender foraarsagede ham, og levede kun for det Bifald og den Hyldest, der kunde tilfredsstille hendes personlige Forfængelighed. Hendes Coquetteri, der samlede en Mængde Tilbedere i hendes Huus, tvang endelig Molière til at søge nogen Ro i et lille Huus, han havde leiet i Forstaden Auteuil; hans brændende Kjærlighed og kun altfor begrundede Skinsyge førte ham imidlertid snart tilbage til hende. Hendes uordentlige Liv foranledigede endelig en Skilsmisse; kun forlangte Molière for at undgaae en offentlig Skandale, at hun skulde vedblive at boe i hans Huus; men de saae aldrig hinanden uden paa Theatret.

Tiltrods for al den Uret, Armande havde tilføiet Molière, tilbad han hende dog, saalænge han levede. En Samtale, han havde med sin fortrolige Ven Chapelle, viser, hvilke Pinsler den store Digter maa have lidt i sin Fortvivlelse over ikke at kunne beseire sin uudslukkelige Lidenskab for Armande Béjart. Chapelle bebreidede ham, at han saa fuldstændig lod sig nedtrykke af Fortvivlelse over at have mistet et Væsen, der var ham uværdigt. Molière svarede herpaa bl. A.: »Min Godhed mod hende har ikke kunnet

forandre hendes Charakteer. Jeg har derfor besluttet mig til at leve sammen med hende, som om hun ikke var min Hustru; men hvis De vidste, hvor jeg lider, vilde De føle Medlidenhed med mig! Min Kjærlighed til hende er saa grændseløs, at jeg endog nærer Medfølelse for hende; naar jeg betænker, hvor umuligt det er mig at beseire, hvad jeg føler for hende, tænker jeg mig paa samme Tid, at det maaskee falder hende ligesaa vanskeligt at tilintetgjøre den Trang, hun har til at være Coquette, og jeg føler mere Tilbøielighed til at beklage end til at dadle hende. De vil maaskee sige, at man maa være Digter for at kunne elske paa en saadan Maade; det er imidlertid min Overbeviisning, at der kun gives een Slags Kjærlighed, og at de Mennesker, som ikke have ladet sig rive med som jeg, aldrig have kjendt den sande Kjærlighed. Naar jeg seer hende, bortveirer en Bevægelse, som man kan føle, men som man ikke kan gjengive i Ord, al Reflexion. Jeg har ikke længer Øie for hendes Feil, jeg seer kun hendes Elskværdighed.« — Man kan tænke sig, hvilken Kamp det maa have kostet Molière for med Fortvivlelse i Hjertet og et ved de knugende Sorger svækket Helbred at kunne lede et Selskab, der saae sin eneste Støtte i ham, at bekæmpe forbittrede Fjenders Angreb og at skrive Værker, som for at finde en god Modtagelse hos den simple Klasse, ved deres Munterhed maatte danne en skærende Modsætning til den forfærdelige Sindsstemning, der som oftest beherskede ham.

Lidenskaben gjorde imidlertid ikke Molière blind for det Latterlige i den Stilling, hvori han befandt sig; han kritiserede sig selv, han undersøgte med Omhyggelighed det gabende Saar; han dadlede sig selv, og han besluttede at straffe sig selv og paa samme Tid at hævne sig. Resultatet var hans andet Mesterværk »Le Misanthrope«. Han hævede og idealiserede alle de Personer, der havde en Part i det Drama, i hvilket han selv var Midtpunktet; han skaanede ikke sig selv, men gjorde tvertimod sin ubetvingelige Skin-

syge og sin ihærdige Lidenskab til Drivfjederen i Værket. Af Armandes Forfængelighed og Letsindighed skabte han en Typus paa qvindeligt Coquetteri, af sin egen overdrevne Søgen efter det Gode, det Ædle i Livet, Menneskefjendens Figur; Greverne af Guiche og Lauzun fremstillede han som to Marquier i den Charakteer, som de to Grever repræsenterede i Livet; selv hans overbærende, aandrige Ven Chapelle fremstillede han, og endelig den fredsommelige Mademoiselle Debrie, der stedse var rede til med sit Venskab at trøste ham, hvem Kjærligheden var bleven en Pinsel og Tortur.

»Le Misanthrope« var et Arbeide, der uden at indeholde nogen Intrigue, var gjennemtrængt af den fineste Satire, der ikke blot ramte de enkelte udpegede Personer, men hele Samfundstilstanden; men det var for stort, for dybt, til at den store Hob kunde forstaae det, og det gjorde derfor i Begyndelsen ingen synderlig Lykke; ved Hoffet forstod man imidlertid Stykket. Mange følte sig ramte, og navnlig var det de to Marquier, der vakte megen Forbittrelse mod Molière, som i det Hele taget havde skabt sig en Skare af uforsonlige Fjender ved sine forskjellige Comedier. I de allerfleste drog han tilfelts mod en eller anden svag Side i Samfundet; snart var det Lægernes Charlatanerier, der maatte undgjælde, snart var det Borgernes honnette Ambition, saa var det Blaastrømperne, det gik ud over, saa Libertinerne, o. s. v. I Begyndelsen lod man sig nøie med at see skjævt til Molière, men det varede ikke længe, inden man gik videre. Naar man seer bort fra de Enkelte, der følte sig trufne, nød Molière en ualmindelig Agtelse; man saae op til ham med Beundring baade paa Grund af hans store Talent som Digter og Skuespiller og den inderlige Godhed, han udviste mod Alle dem, med hvem han stod i Forbindelse, og som trængte til hans Hjælp; selv Ludvig XIV nærede et oprigtigt Venskab for ham, et Venskab, der blev ham til megen Nytte mod hans Fjenders giftige Beskyldninger. Man misundte ham den velfortjente Hæder, han nød, og tilsidst gik

det saa vidt, at Montfleury, en fremragende Skuespiller i det Selskab, der spillede i Hotel de Bourgogne hos Ludvig XIV, anklagede Molière for at have ægtet sin egen Datter. Molière havde, som omtalt, i sine yngre Aar staaet i et fortroligt Forhold til Madeleine Béjart, og man vilde nu insinuere, at Armande ikke var Madeleines Søster, men hendes Datter med Molière; denne havde imidlertid ikke vanskeligt ved at tilbagevise denne infame Beskyldning, og Kongen lukkede fuldstændig Munden paa Bagvadskerne ved selv at staae Fadder til Molières første Barn. Ogsaa ved andre Leiligheder gav Kongen Beviser paa den Agtelse, han nærede for Molière. Saaledes gav han sin impertinente Yndling, Hertugen af la Feuillade en streng Irettesættelse, fordi han, der ikke yndede Molière, en Dag, da han mødte denne, havde ladet, som om han vilde omfavne ham, men istedet derfor havde grebet den stakkels Digter om Hovedet med begge sine Hænder og gnedet det saa voldsomt mod Knapperne i sin Klædning, at Blodet strømmede Molière ud af Næse og Mund. Som vi have omtalt, beklædte Molière Embedet som en af Kongens Kammertjenere. Han skulde i denne Egenskab deeltage i de andre Hoffolks Maaltider, men disse vægrede sig ved at sidde tilbords sammen med Skuespilleren, indtil Ludvig XIV selv skaffede ham en ypperlig Opreisning. Det var Skik, at der om Natten stod en lille Anretning, den saakaldte »cas de nuit«, i Kongens Værelse for det Tilfælde, at Majestæten skulde vaagne op og være sulten. En Morgen befalede nu Kongen, at man skulde lægge to Couverter ved hans »cas de nuit«, og indbød Molière til at spise sammen med sig; fra nu af havde de servile Hoffolk selvfølgelig ikke Noget imod at spise ved samme Bord som Digteren. Man har paastaaet, at Ludvig XIV nærede Venskab for Molière af Egoisme og for at blive smigret, men det kan ikke have været Tilfældet. Hvis det alene havde været Monarkens Forfængelighed, der indgjød ham det Venskab, han viste mod Molière, saa vilde han sikkert ogsaa have viist et lignende Venskab mod

Racine og mange Andre, der viste langt større Iver for at smigre Kongen end Molière.

En Skuespillerinde, Mademoiselle Poisson, giver følgende Billede af Molières Person: »Han var hverken for fed eller for mager; han var snarere høi end lille og havde en ædel Holdning og en smuk, værdig Gang; han saae altid meget alvorlig ud; han havde en stor Næse, en stor Mund og tykke Læber, en brunet Teint og tætte, sorte Øienbryn; den forskjellige Maade, hvorpaa han bevægede disse, gav hans Physiognomi et yderst comisk Udtryk.« Med Hensyn til hans Spil har en samtidig Kritiker fældet følgende Dom efter hans Død: »Han fortjente at sættes i første Række; han var Skuespiller fra Isse til Fod. Det var, som om han talte med flere Stemmer paa een Gang; Alt talte hos ham, og med et Skridt, et Smiil, et Blik og ên Bevægelse med Hovedet gjorde han En flere Ting forstaaelige, end den største Taler kunde have gjort i en heel Time.« Denne Kritik gjælder Molière som comisk Skuespiller; men han optraadte ogsaa i Tragedien, for hvilken han hele sit Liv igjennem havde en stor Tilbøielighed; her bragte han det imidlertid aldrig vidt, og en Gang blev han endog udpeben, da han optraadte i en tragisk Rolle. Hvad hans Forfattervirksomhed angaaer, da var hans Talent saa eminent, at han med Held forstod at benytte alle Former for Skuespillet; det var ikke blot i alle Comediens Nuancer, han forsøgte sig, han skrev ogsaa Tragedier, lyriske og heroiske, en saakaldt Opera-Ballet og endelig en fuldstændig Opera.

Molières nærmeste Omgangskreds bestod af enkelte af Datidens Skjønaander, blandt hvilke han især sluttede sig til Chapelle, la Fontaine, Boileau, Racine, Mignard, Abbed le Vayer, de Jonsac og Roushault. De kom ofte sammen og discuterede literaire Emner, og Molière morede sig meget ved at lytte til sine Venners Discussioner, men tog sjelden selv nogen activ Deel deri; han var det mæglende Element i disse Sammenkomster; han var altid den, der

maatte stifte Fred, naar enten Debatterne havde ophidset Gemytterne, eller Bacchi Gaver truede med at faae Overhaand over den sunde Menneskeforstand; selv var han i høi Grad ædruelig og afholdende, navnlig i sin modnere Alder. Som vi allerede have omtalt, havde han leiet sig et lille Huus i Auteuil, til hvilket han trak sig tilbage, naar Theatret og hans Tjeneste ved Hoffet tillod ham det, for at styrke sin slette Helbred ved Landluften og søge at glemme de Bekymringer og Sorger, som forfulgte ham i hans Hjem. Hans Venner kom ofte ud til Auteuil for at besøge ham. En Dag, da han led mere end sædvanlig af den Brystsygdom, som forkortede hans Dage, fik han Besøg af Chapelle, Lulli, Despreaux og to andre Venner, som den Dag vare særdeles oplagte til at more sig. Da Molière paa Grund af sin Sundhedstilstand var nødt til at holde sig i Ro, anmodede han Chapelle om at agere Vært. Denne opfyldte sit Hverv paa en saa glimrende Maade, at alle Gjæsterne snart vare komne over det Standpunkt, hvor Fornuften sidder ved Roret. De discuterede i denne Sindsstemning allehaande dybsindige, philosophiske Materier og billigede blandt Andet fuldstændig de Gamles Maxime, »at det maa ansees for den største Lykke aldrig at være bleven født og for den næststørste at finde en hurtig Død«; ja, de vare i den Grad enige med de Gamle, at de besluttede paa Stedet at gaae ud at drukne sig. Floden var ikke langt borte, og de vare allerede ifærd med at gaae derhen, da Molière, hvem man havde vækket, kom til. Da han saae, hvor lidt disponerede de vare til at høre paa Fornuft, sagde han: »Men, mine Herrer, hvad har jeg gjort Dem, siden De fatte en saa skjøn Plan og ikke ville lade mig deeltage i den? De ville drukne Dem uden mig? Jeg havde troet, De nærede mere Venskab for mig.« »Han har min Sandten Ret«, sagde Chapelle. »Det er ikke rigtig handlet af os; kom saa da, og lad os allesammen drukne os.« »Saa sagte,« sagde Molière, »det, vi have for, er en Sag, der maa udføres paa en passende Maade. Det er den sidste

Handling, vi udføre i vort Liv, og der bør dog knytte sig en vis Fortjeneste til den. Man kunde være ondskabsfuld nok til at underlægge den et falsk Motiv, hvis vi gik hen og druknede os midt om Natten; man vilde ganske sikkert sige, at vi havde gjort det af Fortvivlelse eller i Drukkenskab. Lad os hellere benytte et Øieblik, der gjør os mere Ære og svarer bedre til vor Adfærd. Imorgen tidlig Klokken otte eller ni ville vi paa fastende Hjerte og for Verdens Blikke Alle gaae ud og drukne os.« »Han har Ret,« sagde Chapelle, »ja, mine Herrer, vi ville først drukne os imorgen tidlig; indtil da ville vi drikke den Viin, der endnu er tilbage i Flaskerne.« Dagens Komme forandrede deres Beslutning, og de fandt det passende endnu en Tid at bære Livets Besværligheder.

Naar man vil søge en Veiledning til Bedømmelsen af en Forfatters Charakteer i hans Værker, vilde man udsætte sig for underlige Feiltagelser. Molières kaadeste Comedier bleve saaledes til i hans sidste Aar, da han pintes baade af legemlige og moralske Lidelser. Han var i Almindelighed taus og alvorlig, og i denne Sindsstemning var han nødt til at fremstille de comiske og latterlige Figurer, i hvilke han skal have været uforlignelig. At der ved Udførelsen af disse comiske Roller, baade i hans egne og andre Forfatteres Stykker, maatte forefalde mange pudsige Scener, der stod i en skjærende Modsætning til Molières mørke Sindsstemning, er en Selvfølge. Grimarest fortæller en saadan Scene. »Molière spillede Sancho i et ældre Stykke »Don Quichote« og ventede i Coulisserne, siddende paa et Æsel, paa det Øieblik, da han skulde ind paa Scenen. Men Æslet, der ikke kunde sin Rolle, vilde strax ind tiltrods for al den Møie, Molière gjorde sig for at holde det tilbage; Molière trak af alle Kræfter i Tøilen, men det hjalp ikke, Æslet vilde ind. I Coulisserne ligeoverfor lo man af fuld Hals over hans fortvivlede Stilling, men man kunde jo ikke gaae over Scenen for at hjælpe ham. Endelig maatte han opgive Ævret; han

holdt sig fast i Coulisserne og lod saa Æslet løbe ind paa Scenen for at spille sin Rolle, som det selv fandt for godt.«

Den Leveviis, der havde været hans Ungdoms Kald, blev ham til en Byrde i den ældre Alder. En Dag sagde han til en af sine Venner: »Beklager De mig ikke, fordi jeg maa indtage en Stilling, som staaer i saa stor Modstrid med det Humeur og de Følelser, som nu opfylde mig? Jeg holder af et roligt Liv, og det, jeg fører, er fuldt af en Uendelighed af hverdagsagtige Bryderier, som jeg ikke havde ventet mig, og som jeg nu maa offre min Tid. De troer maaskee, at min Stand ogsaa har sine behagelige Sider? Men deri tager De feil. Rigtignok søges vi tilsyneladende af de høie Herrer; men de søge os kun, for at vi kunne more dem, og det er en meget sørgelig Lod at skulle være en Slave af deres Luner. Det øvrige Samfund betragter os som fortabte Mennesker og seer haanligt ned paa os.«

Men hvorfor opgav Molière ikke Scenen, da han nu havde saa Lidt tilovers for den? Han havde kunnet gjøre det; ved stor Sparsommelighed havde han samlet sig en Formue, der uden at være betydelig dog vilde have kunnet sætte ham istand til at føre et roligt, sorgfrit Liv. Det franske Akademi havde tilbudt at optage ham som Medlem, naar han vilde opgive sin Stilling som Skuespiller. Grunden til, at Molière ikke vilde trække sig tilbage fra Scenen, kan alene søges i hans dybe Humanitetsfølelse. Molière var en god Mand og viste dette paa mangfoldige Maader; han gav gjerne til de Trængende, han veiledede den unge Racine og hjalp ham frem saa godt, det stod i hans Magt; med en Faders Kjærlighed tog han sig af den unge Skuespiller Baron, behandlede ham som sit eget Barn og uddannede hans Talent for Skuespillerkunsten; kun slet blev han lønnet af dem Begge; Racine billigede Montfleurys Paastand, at Molière havde ægtet sin egen Datter, og Baron lod sig af Armande Béjarts Coquetteri forlede til at blive hendes Elsker. Den største Omhu viste Molière for sine

Skuespillere; han vidste, at det var ham selv, der var Trouppens væsentlige Støtte, og derfor vilde han ikke forlade Theatret.

Da det i denne lille Skizze nærmest har været Hensigten at give et Billede af Molières Liv udenfor Scenen, have vi kun hentydet til den Tendens, der gaaer igjennem hans Værker, og dvælet lidt ved hans to Mesteıværker, der ere saa nøie knyttede til hans Livs Historie. Vi skulle endnu omtale hans sidste Arbeide »Le malade imaginaire.«

Molières Berømmelse var grundfæstet, hans Fjender vare blevne tvungne til Taushed, hans Troup tilbad ham. Den snevre Kreds af Skjønaander, der havde samlet sig om ham, nærede den dybeste Beundring for ham og opmuntrede ham stadig i hans Kamp mod Samfundets Skrøbeligheder. Det sidste Værk, i hvilket han svang Ironiens Svøbe, var »le malade imaginaire«; i dette Stykke, der opførtes første Gang i Februar 1673, angreb han Lægernes Charlataneri og forældede Formalitetsvæsen.

Molière spillede selv Hovedrollen, en gammel Mand, der bilder sig ind, at han er syg, en Idee, som Lægerne paa bedste Maade søge at styrke.

Molières Helbredstilstand havde paa denne Tid forværret sig i en foruroligende Grad; hans Brystsyge var tiltagen, og en qvælende Hoste pinte ham i hans sidste Dage. Ved Stykkets fjerde Opførelse den syttende Februar følte han sig svagere end sædvanlig. Baron og hans Venner søgte forgjæves at overtale ham til at lade være at optræde; Molière svarede dem: »Hvorledes kan jeg gjøre dette? Der er om mig halvtredsindstyve fattige Arbeidere, som leve af deres daglige Indtægt, hvad skulde de gribe til, hvis jeg hørte op med at spille? Jeg vilde bebreide mig selv, at jeg en eneste Dag havde berøvet dem deres Brød, uden at den strengeste Nødvendighed tvang mig dertil.« Det var et eiendommeligt Syn at see den et og halvtredsindstyve-aarige Mand, der selv var saa syg, satirisere over Lægevidenskaben og slæbe

sig frem paa Scenen for at fremstille en indbildt Syg; han var næppe istand til at udtale de Ord, han selv havde skrevet; han led forfærdelige Pinsler, men Forestillingen blev ikke afbrudt. Da den var tilende, blev han bragt til sit Hjem, og her blev han overfalden af en saa voldsom Hoste, at der sprang et Blodkar i hans Bryst. Da han mærkede, hvorledes hans Tilstand var, sendte han Bud efter en Præst; man henvendte sig til to Præster, men de negtede Begge at yde Forfatteren af »Tartuffe« deres Bistand, og da man endelig fandt en Geistlig, der bedre forstod at opfatte sit Kalds Pligter, var Molière død, omgiven af sine Venner og to Nonner, der hver Paaske kom til Paris og altid havde fundet en rørende Gjæstfrihed hos Molière. Erkebispen af Paris, der forfulgte Molière lige til det Sidste, forbød Sognepræsten i det Sogn, hvor Molière boede, at forrette den ved de katholske Begravelser almindelige Gudstjeneste i Kirken; Molières Kiste blev i al Stilhed ført til Kirkegaarden om Aftenen den fire og tyvende Februar 1673, ledsaget af to Præster og henved Hundrede af hans Venner og Velyndere.

I sine sidste Aar levede Molière atter sammen med sin Hustru; det har imidlertid næppe været af Tilbøielighed, at hun atter sluttede sig til ham, men snarere af Egoisme, af egenkjærlig Stolthed over at være saa nær knyttet til den Mand, der havde vundet Paris's, ja hele Frankrigs Beundring. Hvor Lidt hun meente med den Forsoning, der var kommen istand, sees iøvrigt bedst af, at hun nogle Dage efter Molières Død atter optraadte paa Scenen; hun vedblev at føre det galante Liv, for hvilket hun nu var bleven temmelig almindelig bekjendt, indtil hun i Aaret 1677 ægtede en Skuespiller Guérin, med hvem hun fik en Søn, som dog døde i en ung Alder. Med Molière havde hun tre Børn, af hvilke kun det ene, en Datter, overlevede sin Fader. I sit et og tyvende Aar ægtede denne unge Pige en Hr. Rachel de Montalant, men døde barnløs i Aaret 1723.

Ludvig XIV spurgte engang Boileau, hvem der var den

største Digter i hans Rige. »Sire, det er Molière,« svarede Boileau. Kongen bemærkede hertil: »Det troede jeg ikke,« og der er sagtens Mange, der billige denne Bemærkning, Mange, der havde moret sig over de kaade Spilopper, som findes i de fleste af Molières Comedier, uden at have Øie for den den dybe Betydning, der laa i disse. Men, vil man spørge, ved hvilke fremragende Egenskaber var det da, at Molières Comedier, disse Værker, der staae vor geniale Holbergs Comedier saa nær, fik deres store Betydning? En Digters Berømmelse flyder af hans Værker, men om Molière kunde man snarere sige, at hans Berømmelse stammede fra de franske Digteres Værker, der existerede før og efter ham. Aandrige og talentfulde Mænd ere optraadte som Forfattere efter ham, men Ingen har naaet hans Standpunkt. Nogle have skrevet ligesaa muntre Bøger som Molière, Andre have skrevet ligesaa gode Vers, Flere have som han afmalet Tidens Sæder; men Molière har ikke blot latterliggjort og renset Sæder og Skikke, der tilhøre en enkelt Periode; han har studeret og gjengivet Menneskehedens Eiendommeligheder med en saa ophøiet Kunst, at man ved at læse hans Arbeider forbauses mere over sig selv end over det Mesterværk, man har for sig. Molière var mere dyb, end han var fiin og elegant; naar han havde meislet sin Figur, var det umuligt at gjøre den mere fuldkommen; man vil næppe kunne nævne nogen Last eller nogen svag eller latterlig Side ved den menneskelige Charakteer, som han ikke idetmindste har berørt, og paa hvilken han ikke har efterladt et Mærke af sin mægtige Haand. Man kan uden Overdrivelse sige, at hans Arbeider ere den meest fremragende Mærkesteen i den franske Literatur.

—e.

Billedstormen i Nederlandene 1566.*)

Nederlandene besad i Middelalderen et overordentlig stort Antal Kirker og Klostere. Den fuldendte Architektur og omhyggelige Decoration, som udmærkede dem, havde været det første Tegn paa den Aandscultur, som udfoldede sig i Landet. Det var i disse Værker, der var fuldstændig originale, men ikke betegnede med Navne, at den gothiske Aand, der i den mørke Tid havde ligget i Slummer, først skaffede sig et Udtryk. De germaniske Racers tidlige Poesi var udhugget og ciseleret i Stenene. Rundtomkring Gudsfrygtens faste Træ, der havde slaaet saa dybe Rødder i Landets Jordbund, blomstrede den nyvakte Aands yndefulde Frembringelser kraftigt frem. Hvorsomhelst der fandtes en menneskelig Magt, som søgte at skaffe sig et fredeligt Udtryk, hvorsomhelst der rørte sig et Livsprincip, som instinctmæssig stræbte efter at frembringe og smykke — Alt hvad Videnskaben kunde opfinde, Alt, hvad Kunsten kunde frembringe, Alt, hvad den mechaniske Opfindsomhed turde driste sig til, Alt hvad Rigdomme kunde ødsle med — Alt samlede sig om disse prægtige Templer, hvis opadstræbende Spiir tilsidst brøde igjennem den Taage, der nu i saa lang Tid havde ruget over Verden.

Der var mange Hundrede, mere eller mindre mærkvær-

*) Efter J. L. Motley.

dige Kirker i Nederlandene. Omendskjøndt en streng Kritik maaskee kunde beklage sig over i disse den store germaniske Skoles særegne Frembringelser at finde en Udvikling af den practiske Tendens, der udmærkede de bataviske og flamske Grene, og omendskjøndt man maa erkjende en Afvigelse fra det mystiske Princip, der i sine Bestræbelser for at symbolisere den menneskelige Stræben henimod Gudsdyrkelsens Gjenstand tog vel ringe Hensyn til Menighedens Færd —, saa er der dog ikke desto mindre mange kirkelige Mesterværker, der maae ansees som glimrende Vidnesbyrd om den bataviske og belgiske Aand i det trettende og fjortende Aarhundrede. Mange af Kirkerne vare fyldte med Malerier af en Skole, der baade i Henseende til Tid og Fortjeneste havde Forrangen for den, der havde faaet sin Næring fra den germaniske Kunst. Alle Kirker vare befolkede med Statuer, og alle havde de fuldt op af rigt smykkede Capeller; thi Slægt efter Slægt vare de blevne berigede igjennem den Poenitense, der havde kjøbt sig Absolution for Synderne og derved troet at bane sig Vei til Himlen.

Og da, i et Tidsrum af blot sex eller syv Sommerdage og Sommernætter rasede der en Storm, som ødelagde alle disse Skatte! Hvert eneste af disse Templer blev fuldstændig blottet for sit Indhold, ikke fordi man havde til Hensigt at plyndre, men blot fordi man vilde ødelægge. Der var næppe en Provinds eller en By, der slap fri. Kunsten maa græde over denne Vandalisme, og Menneskeheden maa beklage, at det reformeerte Princip saa let gaaer over til Ødelæggelse; men man maa ikke dømme for strengt herom; thi disse Statuer, der stode i Forbindelse med de samvittighedsløse Forfølgelser, som nu i saa lang Tid havde raset i Landet, havde ophørt at være Billeder og vare blevne til Mennesker, til forhadte Væsener; Folket forbandede dem og viede dem alle uden Undtagelse til Undergang.

Der er ingen Tvivl om, at man maa beklage, at dette Billedstormerraseri fandt Sted; thi saadanne Skatte, som

herved gik tabte, faaer man visselig ikke igjen. Vor practiske, om end mindre poetiske Tidsalder virker vel ikke alene for sig selv, men ogsaa for Fremtiden, men den Tid er forbi, da man opfører og smykker store, pragtfulde Domkirker. At klæde den Nøgne, at frelse den Fortabte, at mætte den Hungrige, ikke ved Almisser og Bønner, men ved forebyggende Institutioner og milde Love, og fremfor Alt at udbrede en national Opdragelse, der kan hæve Folket op til et Culturtrin, paa hvilket det hidtil ingensinde har staaet — det er vel ogsaa et nok saa priisværdigt Værk som at sammendynge det ene pragtfulde, geistlige Mindesmærke ved Siden af det andet.

Det vilde blive altfor trættende i alle Enkeltheder at fortælle de Begivenheder, som charakterisere den mindeværdige Billedstorm i Nederlandene. Da Antwerpen var Centralpunktet for den hele Bevægelse, og da den store Domkirke i denne By indesluttede mere Rigdom og Pragt end nogen anden Kirke i hele Nordeuropa, vil det være tilstrækkeligt at give et løst Omrids af de Begivenheder, som hændtes der. Fra Fremstillingen af disse vil man da let kunne slutte sig til den Aand, der herskede overalt. Notre-Dame Kirken, som af Philip II var bleven omdannet til en Domkirke, skriver sig fra Aaret 1124, omendskjøndt den maaskee snarere maa betragtes som et Værk fra det fjortende Aarhundrede. Baade indvendig og udvendig er denne Kirke et tro Udtryk for det Princip, der gaaer gjennem Christendommen. Gjennem den uhyre Sammendyngen af Billeder, gjennem de utallige Ornamenter, gjennem den uendelige Afvexling i Detaillerne er det ledende Princip overalt synligt: fra Spiret i Skyerne til den ringeste Niche i de underjordiske Gravcapeller peger Alt opad. Det var en Helligdom, der ikke saaledes som de hedenske Templer indesluttede en synlig Guddom, men det var en Bygning, hvor de dødelige Mennesker kunde tilbede det usynlige Væsen i de himmelske Boliger. Denne Kirke laa midt i Byens travle Liv som en

hellig Ø i det oprørte Hav. Der findes næppe noget Udtryk til at betegne den uhyre Rigdom, hvoraf Kirkens Indre bestod. Alt hvad Fromhed og religieust Sværmeri kunde falde paa at give, var givet med ødsel Haand, og alle Slags Skatte i Træ, Marmor, Bronce, Guld, Sølv og Ædelstene vare ophobede i uhyre Mængde. Den var inddeelt i fem Skibe med udvendige Rækker af Capeller, men uden Skillerum, saa at den uhyre Kirke dannede et imponerende Hele. Det rige Borgerskab, de syv og tyve Laug og de sex militaire Selskaber, foruden mange andre baade verdslige og geistlige Samfund, havde hvert sit Capel og sit Alter. Gulvet var bedækket med Gravstene, prydede med Billeder af staalklædte Korsfarere eller gudfrygtige Jomfruer; falmede Faner hang i Luften, og Søilerne vare smykkede med Vaabenskjolde af den gyldne Vliesz-Orden, en Orden, der oprindelig var stiftet til Ære for den flamske Industri, men af hvilken baade Konger og Keisere vare stolte af at være Medlemmer. De uhyre og skjønt malede Vinduer luede med bibelske Scener, gamle Portraiter og passende Allegorier i disse glødende Farver, hvis Tab Kunsten ikke noksom kan beklage. Dagslyset, der smeltede sammen med Mørket eller farvedes med et phantastisk Skjær; Præsterne i deres glimrende Dragter og messende i ukjendte Sprog, den mægtige og høitidelige Klang af Choralmusiken, der tonede igjennem Rummet; den overvældende Duft af Røgelse og Myrrah —, Alt bidrog til at betage og henrykke Sandserne. Den Høieste og den Laveste befandt sig stillede lige i denne Helligdom, hvor selv den blodbestænkede Forbryder var sikker, og hvor den verdslige Retfærdigheds Arm var lammet.

Men Ødelæggelsen nærmede sig. Antallet paa dem, i hvis Øine Kirken ikke længere var hellig, voxede Dag for Dag. Saa hellere de belgiske Druiders blodige Gudsdyrkelse, hellere de slagtede Offeres grufulde Skrig som i Nationens hedenske Fortid end denne phantastiske Sammenblanden af

guddommelig Musik, glødende Toner og prægtige Ceremonier med alle de Baal, Galger og Skafotter, der havde charakteriseret det sidste halve Aarhundredes Menneskeoffringer!

Saaledes var Notre-Dame Kirken i Antwerpen, og saa ligegyldige eller rettere fjendtlige ligeoverfor denne architektoniske Skat vare Indbyggerne af denne By, hvis Beboere i en tidligere Tid, Alle som Een, vilde have opbudt deres Liv til Forsvar for det, som de ansaae for deres og Byens Stolthed.

Prindsen af Oranien var bleven indstændig anmodet af Regentinden, Margrethe af Parma, om at være tilstede ved en Conference i Düffel. Efter sin Tilbagekomst til Antwerpen samtykkede han efter en indtrængende Opfordring af Senatet i at opsætte sin Afreise til efter den attende August. Den trettende samme Maaned havde han i Forening med Øvrigheden udstedt en Forordning, som strax efter blev offentliggjort, og som forbød Protestanterne at holde Gudstjeneste, medmindre det skete under aaben Himmel og udenfor Byerne. En Deputation af Kjøbmænd og Andre havde anraabt Prindsen om at forandre denne Beslutning, men han havde bestemt afslaaet deres Begjæring — en Beslutning, i hvilken baade Deputationen og de, der sendte den, fandt sig med Ro, men kun »af særeget Hensyn til og Agtelse for hans Person«. Imidlertid underrettede han Hertuginden om, at det vilde blive meget vanskeligt eller rettere umuligt i længere Tid at indtage en saadan Stilling, og at hans Afreise fra Byen rimeligviis vilde have et Udbrud af Misstemningen tilfølge. Uagtet hun saaledes var bleven advaret mod at lade ham forlade Antwerpen under saa særegne Omstændigheder, var hans Nærværelse dog efter Margrethes Mening uundgaaelig nødvendig ved en Forsamling af den gyldne Vliesz-Orden i Bryssel, hvorfor hun ved gjentagne Breve paalagde ham strax at forlade Antwerpen.

Den attende August indtraf den store, ældgamle »Ommegang«s Ceremoni. Som sædvanlig skred den store Pro-

cession, hvis fornemste Opgave var at føre et uhyre Billede af den hellige Jomfru rundt i Byen, ud af Cathedralkirkens Døre. Fulgt af Laugene, de militaire Corporationer og de religieuse Samfund, Alle i glimrende Dragter og med vaiende Faner, blev Billedet, straalende udstafferet og høit opløftet, baaret rundt i Gaderne under Lyden af Trommer og Trompeter. Et saadant Skuespil var for Øieblikket meest af Alt istand til at irritere og opbringe Protestanterne; men man indskrænkode sig ikke desto mindre til forhaanende Ord og Miner, og der fandt intet voldsomt Udbrud af Misstemningen Sted. Altsom Billedet skred frem i Gaderne, blev det uophørligt hilset med Spydigheder, Forhaanelser og Vittigheder af den raaeste Natur: »Mayken! Mayken! (lille Marie), nu er din Time slaaet; dette bliver vistnok Din sidste Spadseretour, thi nu er Byen kjed af Dig.« Saaledes vare de Hilsener, hvormed den hellige Jomfrues Repræsentant blev modtaget af Mænd, der forlængst havde ophørt at agte den forældede Ceremoni. Nogle faa Kastevaaben bleve nu og da slyngede mod Processionen, medens den skred gjennem Staden, men der skete ikke nogen videre Skade. Da Billedet endelig igjen var stillet paa sin Plads og Høitideligheden, rigtignok noget før Tiden, bragt tilende, syntes man at kunne lykønske sig selv til, at der ikke havde fundet nogen videre Tumult Sted.

Den følgende Morgen var der forsamlet en umaadelig Skare Mennesker udenfor Domkirken. Billedet, der ved lignende Leiligheder pleiede at have sit Stade midt i Kirken, hvor det i den Uge, der fulgte efter Ceremonien, var vant til at modtage Lykønskningsbesøg, havde denne Gang faaet en mindre anseelig Plads bag ved et Jerngitter i Choret.

Denne Forandring, som man havde foretaget for ikke at udsætte det for vanhellige Berørelser, gjorde snarere den modsatte Virkning. En stor Skare af den laveste Pøbel, Læredrenge og lurvetklædte Personer, trængte sig sammen om Billedet, kiggede gjennem Jernstængerne og tillode sig

mangen raa Vittighed. »See, see, Mayken,« raabte de, »er Du allerede bleven bange, see hvor hurtigt Du er fløien tilbage til Din Rede — Du troer maaskee ikke, man kan faae Fingre i Dig der. Tag Dig iagt, lille Marie, Din Time slaaer snart.« Andre trængte under Raabet »Vivent les gueulx« omkring Rækværket og opfordrede paa en raa Maade Billedet til at istemme Raabet. Derpaa spredte Sværmen sig omkring i den prægtige Kirke, spottede Billederne og udtalte Forbandelser over Kors og Alter.

Pludselig besteg en lurvetklædt Person, efter Udseendet at dømme en Haandværker, iført en pjaltet, sort Vest og en gammel Straahat, Prædikestolen, hvor han greb en gudelig Bog, der laa deroppe, og begyndte paa en caricaturmæssig Maade at efterabe Munkenes Prædikener. Nogle af de Tilstedeværende gave lydeligt deres Bifald, Andre deres Forargelse tilkjende, Nogle raabte »længe leve Tiggerne«, medens fra en anden Side en heel Regn af Steen og Snavs slyngedes imod Spotteren, samtidigt med, at man søgte at hale ham ned fra hans Plads ved at trække ham i Benene. Men han forsvarede heltemodig sin Stilling; han slyngede Kastevaabnene tilbage og brødes med sine Modstandere, medens han samtidig fortsatte sin skjændige Spot.

Tilsidst sprang en ung, stærk Sømand, der var en ivrig Tilhænger af den katholske Tro, bagfra op paa Prædikestolen og kastede Haandværkssvenden hovedkulds ned ad Trapperne. Denne greb i Faldet fat i sin Modstander og begge tumlede sig kæmpende paa Gulvet. Ingen af dem kom tilskade, men Signalet var givet til en almindelig Tumult. Et Pistolskud blev løsnet, og Sømanden blev saaret i Armen. Dolke og Knipler svingedes i Luften, og først efter at have modtaget en stor Mængde Puf og Stød lykkedes det Sømandens Tilhængere, der vare betydelig færre i Antal, at føre ham ud af Kirken. Denne Dag skete der Intet videre; det lykkedes Kirkebetjentene at faae Skaren dreven ud af Kirken, og Dørene lukkedes.

Senatet, der just var forsamlet paa Raadhuset, fik Underretning om denne Tumult, der satte det i den største Forvirring. Det saae næsten ud, som om Prindsen af Oranien ved sin Afreise havde taget hele Senatets Forstand med sig, og ligesom i Erkjendelsen heraf var den første Beslutning, der eenstemmig blev antagen, den at sende Bud til ham for at bønfalde ham om at vende tilbage. Imidlertid vilde det være nødvendigt, at Senatorerne traf en eller anden Foranstaltning med Hensyn til sig selv. Det var klart, at en Storm var i Begreb med at reise sig. Den Pest, der med saa rivende en Hurtighed havde udbredt sig i Provindserne, vilde snart rase midt iblandt dem. Symptomerne paa dens frygtede Besøg havde allerede viist sig. Hvilke Forholdsregler skulde de tage? Skulde de udstede en Proclamation? Saadanne Documenter vare blevne udstedte i saa rigelig en Mængde, at de havde tabt al deres Kraft. Skulde de sammenkalde Officererne og give dem Befaling til at stille deres respective Compagnier paa Benene? Skulde de skikke Bud til Formændene for de militaire Foreninger? Disse Forholdsregler vilde have været fortræffelige, naar der havde været Tale om et Angreb eller om en Tumult af almindelig Beskaffenhed —, men hvem kunde vide, hvor dybt Giften var trængt ind i Statens Legeme, hvem kunde vide, med hvilken Grad af Lydighed Borgervæbningen vilde efterkomme Øvrighedens Bud? Naar man ikke kunde sætte sine Befalinger igjennem med Magt, vilde det være bedre ingen at udstede, og det vilde være misligt at sammenkalde Borgervæbningen, naar man ikke kunde være sikker paa dens Lydighed. At samle Leietropper var der ingen Tid til, og desuden vilde Synet af saadanne vistnok snarere opflamme end dæmpe Raseriet. Aldrig har nogen Øvrighed befundet sig i større Forvirring. Den vidste ikke, hvad der var det Sikkreste at gjøre, og i sin Ængstelse for at gjøre Noget galt, valgte den Intet at gjøre.

Efter en lang og forvirret Raadslagning gik den ærvær-

dige Borgemester og alle hans hæderlige Colleger hjem til deres Senge i Haabet om, at Oprørsflammen vilde døe hen af sig selv, eller at de i Drømme maatte komme i Besiddelse af den Viisdom, der syntes at være dem negtet i vaagen Tilstand.

Da det den følgende Morgen blev bekjendt, at der ikke var truffet nogensomhelst Forholdsregler, voxede, som man kunde have forudseet det, Reformatorernes Dristighed. Allerede tidligt var der foran Kirken samlet en stor Skare Mennesker, hvis hele Holdning tydede paa, at dette Døgn ikke vilde løbe slet saa fredeligt af som det foregaaende. De samme Trusler og Forhaanelser bleve udslyngede imod den hellige Jomfrues Billede, de samme Raab og Hyl gjenløde under de hvælvede Lofter. I den første Tid blev der ingen Voldsomheder begaaet, men Mængden tog til med hvert Minut. Uordenerne hist og her, der voxede i Antal og Alvorlighed, syntes at angive, at Katastrophen nærmede sig. En fattig gammel Kone blev Anledning til Billedstormen i Antwerpen. Hun havde i mange Aar siddet foran Domkirkens Dør for at sælge Voxlys og Oblater, og hun ernærede sig af det, som hun tjente ved denne lille Handel i Forbindelse med de smaae Gaver, som Forbigaaendes Medlidenhed skjænkede hende. Enkelte af Sværmen spottede hende og hendes Varer og fortalte hende, at det snart vilde være forbi med hendes Handel, thi nu var Timen kommen, da baade hun og hendes Beskytterinde, Marie, skulde overgives til Ødelæggelsen. Den gamle Kone blev mere og mere rasende og besvarede Trusel med Trusel og Spot med Spot. Idet dun gik fra Ord til Gjerning, tog hun det første det bedste Vaaben, der faldt hende i Hænderne og slog omkring sig til alle Sider. Hendes Modstandere forsvarede sig, som de bedst kunde, og efterat de havde ødelagt alle hendes Varer opfordrede de dem, der forsvarede hende, til at nærme sig. De Forbigaaende stimlede sammen om de Stridende, og

snart efter var Domkirken overfyldt med Mennesker og en rasende Tumult i Anmarsch.

En Deel Mennesker løb skrigende til Raadhuset og bragte Øvrigheden Underretning om det Stedfundne. Senatet med Markgreven af Antwerpen, Johan van Immerzeel, i Spidsen var just forsamlet for at afvente Høvidsmændenes Ankomst, hvem de endelig tilsidst havde bestemt sig til at sammenkalde. Ved Efterretningen om denne Tumult, som Militsen, hvis den itide var bleven samlet, let kunde have forebygget, bestemte Senatet sig til in corpore at begive sig til Domkirken i det Haab, at dets ærefrygtindgydende Nærværelse skulde dæmpe Raseriet. I Overeensstemmelse med denne Beslutning begav Markgreven, der var den øverste Myndighed, sig til Kirken, efterfulgt af de to Borgemestre og alle Senatorerne. Deres Anmodninger i Forbindelse med deres Værdighed og personlige Anseelse gjorde ogsaa i Begyndelsen god Virkning. Sværmen udenfor samtykkede i at trække sig tilbage, og Tumulten inde i Kirken sagtnedes efterhaanden. Men da Aftenen imidlertid nærmede sig med stærke Skridt, paastod en Deel af Mængden, at de vilde blive for at oppebie Aftengudstjenesten. De bleve imidlertid underrettede om, at der ikke vilde finde nogen Gudstjeneste Sted, og at man nok for en enkelt Gangs Skyld kunde undvære Aftensangen.

Da man nu fra forskjellige Sider bestemte sig til at forlade Kirken, bleve Senatorerne opfordrede til at gaae i Spidsen, saa vilde Sværmen nok følge i deres Spor og gaae Hver til Sit. De fortræffelige Øvrighedspersoner, der maaskee ikke havde Noget imod at blive befriede for deres farefulde Hverv, besluttede sig til at følge dette Raad. Men før de forlode Kirken, iagttoge de dog den Forsigtighed at lukke alle Dørene med Undtagelse af en enkelt, som de lode staae aaben, for at de, der bleve tilbage, kunde have et Sted at slippe ud. Det syntes ikke at være gaaet op for Senatorerne, at den samme Dør, der skulde tjene til Udgang for

dem, der vare inde, ogsaa kunde tjene til Indgang for dem, der vare ude, og denne uforudsete Begivenhed indtraf. Ikke saa snart havde Øvrighedspersonerne trukket sig tilbage, før hele Sværmen trængte sig ind ad den aabenstaaende Dør, og Markgreven, der med et lille Følge var bleven tilbage for deels ved Trusler, deels ved gode Ord at skaffe Ro tilveie, blev med Haan dreven ud af Kirken. Derpaa bleve alle Dørene aabnede paa viid Gab, og Folket strømmede skareviis ind, liig et oprørt Hav. Hele Kirken var nu overladt til Oprørernes Naade, og deres Holdning tydede ikke paa Skaansel. Kirkens Værger og Skatmestere trak sig tilbage efter et frugtesløst Forsøg paa at redde de kostbare Gjenstande, og bragte Underretning om det Stedfundne til Senatorerne, som derpaa atter, ledsagede af nogle faa Bevæbnede, vendte tilbage til Stedet. Men efter et Øiebliks Forløb toge de Flugten, grebne af Skræk over de frygtelige Hyl, der løde ud til dem fra det Indre af Kirken, som om usynlige Magter vare i Begreb med at forberede en Katastrophe, som ingen menneskelig Magt var istand til at modstaae. Opfyldte af Frygt for, at det næste Angreb vilde gjælde Raadhuset, samlede de der saa hurtigt, det var dem muligt, al den Styrke, de havde at byde over, og overlode den prægtige Domkirke til dens Skjæbne.

Og nu, — da Nattens Skygger gjorde det Tusmørke, der bestandig herskede i Kirken, endnu mørkere, begyndte Ødelæggelsens Værk. Istedetfor Munkenes Aftensang gjenløde Hvælvingerne af en vild Psalme, udskraalet af Tusinder af opbragte Røster; det havde Udseende af at være et forud aftalt Signal til et almindeligt Angreb. En Bande af Røvere styrtede sig over den hellige Jomfrues Billede, trak det frem fra dets Skjul, gjennemborede det livløse Legeme med Dolke, berøvede det de prægtige, juveelsmykkede Klæder, sønderbrøde hele Billedet i Tusinde Stykker og spredte Stumperne paa Jorden. Et vildt Skraal fulgte paa denne Gjerning, og derpaa fortsattes Arbeidet, i hvilket kun et

forholdsviis ringe Antal af de Tilstedeværende synes at have deeltaget, med utrolig Hurtighed. Nogle vare bevæbnede med Øxer, Andre med Køller og atter Andre med store Hammere; fra alle Sider blev der bragt Stiger, Reeb, Tridser og Løftestænger. Hver en Statue blev revet ud fra sin Niche, hvert et Maleri løsnet fra Væggen, hvert et Vindue knust i tusinde Stykker, hvert et gammelt Monument sønderslaaet og hvert et Billedhuggerarbeide, hvor utilgængeligt det end syntes at være, styrtet i Gruset. Utrættelige, dumdristige, som det syntes begavede med overordentlig Styrke og Behændighed klavrede disse rasende Billedstormere op i de meest svimlende Høider, skrigende som ondskabsfulde Aber, medens de triumpherende ødelagde Aarhundreders langsomtmodnede Frugt. I en vidunderlig kort Tid havde de fuldendt deres Værk.

Hovedalteret var prydet med en pragtfuld Gruppe af et kolossalt Omfang, forestillende den korsfæstede Frelser mellem de to Røvere. Statuen af Christus blev reven ned fra sin Plads ved Hjælp af Reeb og Tridser, medens man med en bitter og blasphemisk Ironi lod de to Røvere urørte indtage deres høie Stade som de Eneste, der vare blevne unddragne den almindelige Ødelæggelse. En overordentlig herlig architektonisk Prydelse, i hvilken Christus sindbilledlig var begraven og som kaldtes »Repositoriet«, smykkede Choret. Dette beundrede Kunstværk hvilede paa en eneste Søile, men hævede sig, Bue ved Bue og Pille ved Pille, til en Høide af to Hundrede Fod, indtil det tabte sig i Hvælvingen foroven. Nu blev det splintret i tusinde Stykker. Statuerne, Malerierne, Billederne, Ornamenterne — Alt laa hulter til bulter paa Gulvet og blev trampet, hugget med Køller og Hammere og knust til Støv. En Flok Skjøger med Alterlys i Hænderne stode rundt omkring og lyste, medens Arbeidet gik for sig. Intet undslap deres altfortærende Raseri. De vanhelligede halvfjerdsindstyve Capeller, opbrøde med Magt alle de Kister, der fandtes med Kleno-

dier, dækkede deres smudsige Pjalter med Præsternes pragtfulde Klædninger, brøde det hellige Brød og drak i store Slurke »Tiggernes« Skaal af de gyldne Kalke, fyldte med den indviede Viin; de brændte alle de kostbare Messebøger og Manuscripter og smurte deres Sko med den indviede Olie, med hvilken Konger og Prælater vare blevne salvede. Det seer ud, som om Enhver af disse ondskabsfulde Skabninger har været begavet med Hundrede Kæmpers Styrke. Hvorledes kan det ellers være gaaet til, at en saa uhyre Ødelæggelse blev foretaget i en eneste kort Sommernat af en Skare Mennesker, hvis Antal efter alle Beretninger ikke kan have beløbet sig til mere end et Hundrede. Der var en myldrende Mængde af Tilskuere, som ved alle saadanne Leiligheder, men det var forholdsviis kun yderst Faa, der deeltoge i Ødelæggelsen.

Det ædleste og rigeste af Nederlandenes Templer var en Ruin; Oprørernes Raseri var vakt, men ikke tilfredsstillet. Hele Sværmen stormede ud af Kirken, Hver med en brændende Fakkel i Haanden, og med Hyl og Raab drog man gjennem Gaderne. Hvor Skaren drog frem paa sin Vei, lød det i Midnattens stille Time: »Længe leve Tiggerne«, og hvert et Billede af den hellige Jomfru eller af Helgenerne, hvert Crucifix, hvert katholsk Symbol, som man traf paa, blev sønderbrudt. Hele Natten igjennem drog man fra den ene hellige Bygning til den anden, ødelæggende Alt, hvor man kom hen. Inden Morgenen brød frem, vare tredive Kirker indenfor Byens Mure udplyndrede. Man trængte ind i Munkeklostrene, brændte deres uvurdeerlige Bogsamlinger og ødelagde deres Altere, Statuer og Malerier; man trængte ned i Kjældrene, opbrød hvert et Viinfad, man fandt dernede, og al den gamle Viin og Øl, som de hellige Mænd Slægt efter Slægt havde havt til Trøst i deres Eensomhed, lod man flyde sammen i een stor Flod. Man aabnede Nonneklostrene, og rædselsgrebne flygtede Nonnerne for at søge Tilflugt hos deres Venner og Slægtninge. Gaderne vare op-

fyldte med Munke og Nonner, der løb hid og did, skrigende og jamrende sig og opfyldte af Frygt for at falde i Hænderne paa de djævelske Calvinister. Men deres Frygt var ugrundet; thi den ikke mindst mærkværdige Omstændighed i disse Begivenheder var denne, at ikke en eneste Fornærmelse eller Forhaanelse blev tilføiet Mand eller Qvinde, og at ikke en Hvid af den umaadelige Rigdom blev stjaalet. Det var en Krig, der blev ført, ikke mod levende Mennesker, men mod Billeder, og den Følelse, der bragte Oprøret til at blusse op, var ikke i mindste Maade blandet med Ønsket om at plyndre. Antwerpens fornemste Borgere, der frygtede for, at Stormen fra de kirkelige Bygninger vilde vende sig til de private Boliger, og at Røveri, Vold og Mord vilde følge efter Vanhelligelsen, ventede hele Natten paa Angrebet og belavede sig paa at forsvare deres Arner. Men deres Forsigtighed var unødvendig. Katholikerne have senere fortalt, at den hele Røverskare var leiet af de Confoedererede og andre mægtige Protestanter for den ringe Løn af ti Styver om Dagen; paa den anden Side er det bleven troet, at Katholikerne selv havde opvakt den hele Storm for at gjøre Reformatorerne forhadte, men begge disse Meninger ere lige ugrundede. Ødelæggelsen blev gjennemført efter den mest storartede Maalestok, men den opvoxede og næredes af en rasende Fanatisme og ikke af lavere Motiver.

To Dage og Nætter endnu rasede Billedstormen ustandset gjennem alle Antwerpens og de nærliggende Landsbyers Kirker. Næppe en Statue eller et Maleri gik fri for Ødelæggelsen, der udelukkende var rettet mod Træ og Stene. Der var ikke en Mand, der blev saaret, og ikke en Qvinde, der blev krænket. Kun nogle Fanger, der i tolv Aar havde vansmægtet i Fængslet, gjenvandt deres længe savnede Frihed. Kunsten blev traadt i Støvet, men Menneskeheden har intet Offer at beklage.

Disse Træk charakteriserede Bevægelsen overalt. Det er vanskeligt at sige, hvor den begyndte, og hvor den endte:

nogle faa Dage i Midten af August Maaned vare tilstrækkelige til at fuldbyrde Værket. Antallet af de Kirker, der bleve Ødelæggelsens Offre, er aldrig bleven constateret. I en enkelt Provinds i Flandern bleve ikke mindre end fire Hundrede Kirker ødelagte. I Limburg, Luxemburg og Namur fandt der ingen Billedstorm Sted. I Mecheln derimod blev Ødelæggelsen fuldstændig gjennemført af halvfjerdsindstyve til firsindstyve Personer, lige for Øinene af det store Concil og den forbausede Øvrighed.

I Tournay, en By, der var berømt for sin geistlige Pragt, havde Reformationen i Sommerens Løb gjort mægtige Fremskridt, og Hadet imellem de to Religionssecter var bestandig voxet til en større og større Styrke.

Den to og tyvende August kom Efterretningen om, at Kirkerne i Antwerpen, Gent og mange andre Steder vare blevne plyndrede, til Tournay. Øieblikkelig opstod der en Bevægelse, der havde til Hensigt endnu den samme Aften at følge det givne Exempel; men denne Gang lykkedes det paa Grund af den store Udholdenhed, som Stadens Generalprocureur, Pasquier de la Barre, udviste, at berolige Folket. Alle Forsigtighedsregler bleve iagttagne, og Soldaterne bleve udcommanderede. Men Forventningen om, at Uveiret vilde drive over, blev skuffet. Ved den følgende Dags Frembrud stormede Pøbelen til Kirkerne og udplyndrede dem aldeles. Malerier, Statuer, Orgeler, Smykker, Guld- og Sølv-Kalke, Reliquieskrin, Messesærke, Chorkaaber, Monstranser, Kors, Candelabrer, Lamper, Røgelsekar — Alt af det kostbareste Materiale, besat med glimrende Perler og Ædelstene, sønderbrødes og spredtes i Dynger omkring paa Jorden.

Billedstormerne stege ned i Gravkamrene og plyndrede de Døde, og de Straffe, som Enkelte af disse i levende Live havde fortjent, kom nu paa en gyselig Maade til at gaae ud over deres livløse Legemer. I en af Hvælvingerne laa det balsamerede Liig af Hertug Adolph af Geldern, den Sidste af Familien Egmont, der havde hersket i denne Provinds.

Det blev trukket frem fra sit Skjul, og omendskjøndt det havde ligget der i halvfemsindstyve Aar, havde det »paa Grund af de udmærkede Kryderier«, hvormed det var balsameret, holdt sig saa godt som uberørt af Tidens ødelæggende Tand. Henslængt paa Kirkens Marmorfliser kom det nu til at ligge flere Dage udsat for Mængdens Forbandelse. Hertugen havde begaaet en Forbrydelse mod sin Fader, og som Følge deraf var Provindsen, der tidligere var bleven regjeret af indfødte Slægter, kommen under Carl den Dristiges Herredømme. Kjed af at vente paa sin Arv efter den gamle Hertug, havde Sønnen reist sig imod denne i ligefremt Oprør. Midt om Vinteren havde han ved Midnatstide trukket den gamle Mand ud af hans Seng og tvunget ham til, barbenet og halvnøgen at tilbagelægge den fem og tyve (engelske) Mile lange Vei fra Grave til Buren over Iis og Snee, medens han selv fulgte ham tilhest. Ankommen til sidstnævnte Sted havde han kastet ham i Fængsel og holdt ham fangen der i sex Maaneder. Omsider stævnede Hertugen at Burgund dem Begge for sit Raad og foreslog her, at Adolph skulde tilstaae sin Fader sex Tusinde Floriner aarlig tilligemed Hertugtitlen til hans Død. Men efter hvad Comines fortæller i sine Memoirer, skal Adolphs Svar have været dette, at han hellere vilde kaste den gamle Mand paa Hovedet ned i en Brønd og selv springe bagefter; hans Fader havde været Hertug i fem og fyrretyve Aar, og det var paa Tide, at han trak sig tilbage. Da Adolph saaledes vægrede sig ved at indgaae paa nogetsomhelst Forlig, var han bleven holdt i Fængsel, indtil han efter Carl den Dristiges Død gjenvandt sin Frihed under Gents mindeværdige Opstand. Oprørerne aabnede hans Fængsel og gjorde ham til deres Anfører i et Angreb paa Tournay. Han blev dræbt foran denne Byes Volde og begravet i Domkirken. Og nu, efter næsten et Aarhundredes Forløb, havde Jorden atter kastet ham op fra sit Skjød, som om Tabet af hans Forfædres Værdigheder, hans Fangenskab og hans Død ikke havde

været Udsoning nok for hans Brøde. Der laa han, atter beskinnet af Solens Lys, omgivet af en Skare raae Mennesker, der tilhørte en senere Generation, men som dog havde bevaret Mindet om hans Synd; der laa Liget af denne Mand, som havde været værre end en Fadermorder, dette Liig, som »de udmærkede Kryderier« havde bevaret fra Undergang, blot for at det kunde blive Gjenstand for Mængdens djævelske Haan og vilde Spot.

En stor Skare af Voldsmændene, der stadigt toge til i Antal, efterhaanden som den skred frem, hærgede hele Provindsen Tournay, efterat Plyndringen af Byens Kirker først var bleven fuldendt. Bevæbnede med Hellebarder, Hammere, og Høtyve fortsatte de Dag for Dag Krigen mod Billederne. Ved Klosteret Marchiennes, der af den Tid blev betragtet som den skjønneste kirkelige Bygning i hele Nederlandene, gjorde Skaren Holdt og gav sig til at synge de ti Bud i Marots's Vers. Næppe var det uhyre Chor blevet færdigt med Afsyngelsen af Forbudet mod Billeddyrkelse:

Tailler ne te feras imaige
De quelque chose que ce soit;
Sy honneur luy fais ou hommage,
Bon Dieu jalousie en reçoit, —

før hele Sværmen blev greben af et pludseligt Raseri. Uden at give sig Tid til at synge Psalmen færdig anfaldt den Marmorstatuerne med et saadant Raseri, at man skulde have troet disse i Besiddelse af Evne til at føle de Slag, der tilføiedes dem. I Løbet af en Time havde de lagt Alt i Ruiner.

Efter at have fuldført denne Daad drog Skaren imod Anchin. Her blev den imidlertid standsede af Seigneur de la Tour, som i Spidsen for en lille Hob Bønder angreb Sværmerne og vandt en fuldstændig Seir. Fem eller sex Hundrede bleve ihjelslagne, Nogle druknede i Floden og de omkringliggende Moser, og Resten adsplittedes. Heraf saae

man, at en større Aandsnærværelse hos den mere besindige Deel af Befolkningen kunde have forhindret Billedstormen.

I Valenciennes blev Tragedien, som et Øienvidne kalder den, opført paa Bartholomæusdagen. Offrene i denne Tragedie vare imidlertid kun Billedstøtter, og der blev næppe ødelagt et saa stort Antal følesløse Stene, som der blev offret levende Mennesker paa en nærforestaaende Bartholomæusdag. Ikke et eneste menneskeligt Væsen blev offret i Valenciennes.

Saaledes, som her er beskrevet, gik den berømte Billedstorm i Nederlandene for sig. Den var et pludseligt Udbrud af Folkets Raseri mod den Kirkes Symboler, for hvis Skyld de Reformeerte havde maattet udholde saa frygtelige Forfølgelser. Den var tillige et Udtryk for den almindelige Sympathi for de Lærdomme, der havde sat sig fast i Folkets Hjerte. Den var en Udskeielse af den samme Følelse, der i Begyndelsen af Sommeren havde bevæget baade Calvinister og Lutheranere til at drage ud i bevæbnede Skarer for at holde Gudstjeneste paa aaben Mark. Forskjellen var alene den, at i denne sidste Forbrydelse deeltog efter en almindelig Beslutning hele Massen af de Reformeerte, og baade Mænd, Qvinder og Børn udsatte sig herved for Dødsstraf. Billedstormen var derimod en Handling, der blev foretagen af en lille Pøbelsværm; omtrent et Hundrede Personer, henhørende til Samfundets laveste Klasser, vare tilstrækkelige til at ødelægge alle Antwerpens Kirker. Det var, som Prindsen af Oranien sagde, kun »en Haandfuld Pak«, som udførte denne Daad. Sir Richard Clough saae ti til tolv Personer ødelægge den ene Kirke efter den anden i Overværelse af ti Tusinde ligegyldige eller rædselsgrebne Tilskuere.

Hvad der dernæst maa fremhæves som en mærkelig Omstændighed ved disse Tumulter, er dette, at Oprørerne saa fuldstændigt afholdt sig fra Plyndringer og personlige Overgreb. En ivrig, men hæderlig Katholik i Valenciennes

har aflagt et mærkeligt Vidnesbyrd i denne Henseende. »Visse Krønikeskrivere,« siger han, »have fuldstændigt misforstaaet Billedstormens Charakteer. Det er blevet sagt, at Calvinisterne dræbte Hundrede Præster i denne By, idet de huggede Nogle ned og brændte Andre over en langsom Ild. Jeg erindrer meget godt Alt, hvad der hændte paa denne afskyelige Dag, og jeg kan forsikkre, at ikke en eneste Præst led nogen Overlast.« — Det Samme var Tilfældet overalt; katholske og protestantiske Skribenter ere enige om, at ingen Voldsdaad er bleven begaaet mod Mand eller Qvinde.

Det vilde ogsaa være let at fremføre utallige Beviser for, at Billedstormerne ganske afholdt sig fra Plyndring. De ødelagde for at ødelægge, ikke for Vindings Skyld. Skjøndt de hørte til Samfundets laveste Klasser, lode de dog store Dynger af Ædelstene, Guld, Sølv og kostbare Stoffer ligge uændsede paa Jorden. De følte instinctmæssigt, at de vilde krænke en stor Sag, dersom de lode sig lede af lave Beväggrunde. I Flandern hængte en Skare af Billedstormere En af deres egen Flok, fordi han havde stjaalet nogle Gjenstande til et meget ringe Beløb. I Valenciennes tilbød man dem store Summer for at lade være med at plyndre Byens Kirker, men de forkastede Tilbudet med Foragt. Den hæderlige katholske Borger, der er vor Hjemmelsmand for disse Facta, siger, at han har optegnet det som en Modvægt mod de mange vrange Fremstillinger af denne Sag og ingenlunde for at sige Kjætterne og Oprørerne Behageligheder.

Naar Billedstormens Charakteer var saadan, hvem tør saa fælde nogen streng Dom over denne Ødelæggelse af livløse Ting i et Land, hvor saa mange Mænd og Qvinder hensynsløst slagtedes af Inqvisitionens Redskaber, og hvor snart Albas Blodret i Henseende til Værdien af de confiskerede Gjenstande og Offrenes Antal skulde fordunkle endogsaa denne rædselsfulde Institution.

Villiam Bloch.

En Pave fra Ghetto.

I det Register over Roms adelige Slægter, som Pave Benedict XIV midt i forrige Aarhundrede lod affatte og henlægge til Opbevaring paa Capitolium, og hvori Pave Pius IX i 1853 forordnede, at ogsaa alle fyrstelige og hertugelige Familier skulde indtegnes, findes endnu Navnet paa en Slægt, der for længe siden er uddød, men som har spillet en af de mærkeligste Roller i den paa Mærkværdigheder rige Historie, der angaaer den romerske Adel i Middelalderen. Det er Pierleonis Slægt, som ikke blot har skjænket Staden Rom mange Consuler, Senatorer, Statsmænd og nogle Cardinaler, men endog hele Christenheden en Pave, endskjøndt dens Ahner stammede fra den meest berygtede og foragtede Afkrog i Rom, Ghetto, Jødeqvarteret, hvorfra den ved Pengenes Magt steg op til fyrstelig Høihed og Glands. En Pave, hvis Oldefader var Jøde — dette Særsyn ville vi her betragte lidt nærmere.

Jødernes Skjæbne var langtfra saa haard i den første Halvdeel af Middelalderen som i senere Aarhundreder. Om egentlige Forfølgelser mod dem berettes der kun lidt, og skjøndt Efterkommerne af det Folk, som Keiser Titus næsten havde tilintetgjort, i Christenhedens Hovedstad kun bleve taalte og maatte leve under mange Slags Tryk og uden borgerlige Rettigheder af nogensomhelst Art, forstode

de døg med den dem eiendommelige Begavelse lidt efter lidt at skaffe sig allehaande Fordele. De havde dengang endnu Lov til at boe i Trastevere, thi det var først Pave Poul IV, der indesluttede dem i det nuværende Ghetto; fra dem udgik de bedste Læger, der udstrakte deres Praxis til de meest ansete adelige Familier i Staden, og mange af dem bleve endog Livlæger hos Paverne. Ogsaa Musikere af jødisk Herkomst træffe vi i Rom, rigtignok først i senere Tider; til dem hørte flere af de berømte Virtuoser ved Pavehoffet i det sextende Aarhundrede. Fremfor Alt opnaaede de romerske Jøder tidligt Mesterskab i den Kunst at ophobe Rigdomme, og Stamfaderen til Huset Pierleoni, hiin stolte romerske Senatorslægt, var ogsaa en af dem, der havde Penge at takke for sin Lykke og Magt. Hvilket Navn han som Jøde bar, kan ikke sikkert angives; den lærde Forfatter af Roms Historie i Middelalderen, Gregorovius, formoder, at han er den samme Person, der i det ellevte Aarhundrede omtales under Navnet Leo de Benedicto Christiano. Hans store Rigdom havde sat ham i Stand til at gjøre sig uundværlig for Pavehoffet i dets Pengenød, og da han sagtens indsaae, at Veien til Rang og Ære vilde være spærret baade for ham og hans Børn, saalænge de vare Jøder, gik han over til Christendommen. Allerede hans Søn, Leo, som en Romerinde af adelig Slægt havde født ham, omtales som et anseet Medlem af det romerske Aristokrati, hvis Sønner ikke havde taget i Betænkning at besvogre sig med den døbte Banquier for at ophjælpe deres ødelagte Finantser ved en rig Medgift. Det Guld, Faderen havde samlet i Masse, forøgede hans Søn med lige Driftighed, og det bar sine Frugter. Gravskriften over ham nævnede ham som »Romernes Consul«, og en romersk Erkebiskop, Alfanus, besang i et Digt, der endnu er til, Stifteren af Huset Pierleoni efter hans Død som en Mand, der havde været den apostoliske Stol tro under alle Forhold, rig paa Gods, adlet ved sin Moders høie Byrd, klog og viis, høit anseet i Rom og anerkjendt næsten i

den ganske Verden, en Prydelse for sin Fædrestad. Med rigtigt politisk Blik havde han sluttet sig til den vældige Hildebrand, Gregor VII, og de Paver, der reformerede i hans Spor, og hans Søn Petrus Leonis, eller Pierleoni, blev efter sin Faders Død en Mand af den høieste politiske Indflydelse og spillede en meget vigtig Rolle i de Investiturstridigheder, der varede et halvt Hundrede Aar. I hans faste Borg ved Siden af Kirken St. Niccolo in Carcere, hvor den betrængte Pave Urban II havde søgt Tilflugt, døde denne Pave, der havde sat Korstogene i Gang, samme Aar, som Budskabet om Jerusalems Erobring af Korsfarerne naaede Europa. Pierleonis Borg — der ligesom de fleste andre romerske Baroners i Middelalderen for de uophørlige Feiders Skyld var bygget tæt op til og ind i et af den romerske Oldtids store Mindesmærker — havde til sit Midtpunkt det kolossale Marcellustheater, ovenover hvis giganstiske Buer af Qvadersteen nu Fyrst Orsinis Palads er opført. Forbundne med denne Borg strakte Pierleonis faste Borgtaarne sig langs med Tiberfloden ned til St. Niccolo in Carcere, et af de gamle romerske Diakonier, der var opbygget i og af Tempellevninger. Flodens Nærhed, Fastheden i den antike Theaterbygning, de vældige Levninger af andre nærliggende, antike Bygninger, t. Ex. Octavias Buegang, gjorde denne Pierleonis Borg, som han ret betegnende havde anlagt ved Slægtens Fødestavn, i Nærheden af Ghetto og Jødebroen, der fører over til Tiberøen, til en af de stærkeste Baronborge i Rom, saa den gjennem lange Tider seirrigt kunde modstaae de heftigste Angreb af Familiens Modstandere blandt Adelen og af Folket, der ofte var fjendsk stemt mod disse Magnater af jødisk Herkomst. Et saadant Angreb, som imidlertid mislykkedes, fandt Sted, da Pierleoni 1116 tog sig for at skaffe en af sine Sønner Værdigheden som Roms Præfect under Pave Paschalis II, der var hans Ven og Skyldner.

Pierleoni døde i Aaret 1128. Gravmælerne over Paverne fra hine Tider ere gaaede under, men denne Rigmands

Mausoleum har Tilfældet bevaret. I Klostergaarden ved St. Paolo staaer en stor antik Marmorkiste fra den sletteste romerske Tid, smykket med Figurer af Apollo, Marsyas og Muserne; den tjente til Grav for Pierleoni, hvem Indskriften priser som en ved Rigdom og Børn uforlignelig Mand. Ogsaa hans vældige Befæstningsarbeider berømmer hiint Gravskrift saavel som hans Loyalitet, og han kaldes Roms Ven og Fædrelandets Prydelse. Pierleoni efterlod sig et talrigt Afkom; en Datter blev Roger af Siciliens Gemalinde, og af hans fem Sønner opnaaede den ene, ved Navn Petrus, at blive kaaret til Pave.

Den unge Pierleoni havde, efterat være bestemt til geistlig Stand, studeret i Paris under Abailard og derpaa ladet sig iklæde Munkekappen i Clugny. Pave Paschalis havde efter hans Faders Ønske kaldt ham tilbage til Rom og gjort ham til Cardinaldiakon af Kirken S. Cosma e Damiano. Under de følgende Paver steg han hurtigt fra Trin til Trin, blev under Calixt II Cardinalpræst af St. Maria i Trastevere, gik siden som pavelig Legat til Frankrig, hvor han afholdt Kirkeforsamlinger, og til England, hvor han optraadte med fyrstelig Pragt, og modtoges høitideligt af Kong Henrik I. Selvfølelse, Dannelse og Talent fattedes ham ikke, og naar han, som hans Modstandere beskyldte ham for, skrabede umaadelige Skatte sammen som Nuntius, fulgte han kun de andre Cardinallegaters Exempel. Længe havde den pavelige Krone været Maalet for hans ærgjerrige Ønsker, og ved Honorius den Andens Død 1130 syntes hans Valg sikkert paa Grund af hans talrige Tilhængere. Men ved et Mindretals Rænker lykkedes det i Valgcollegiet hemmeligt at faae Cardinal Gregor af St. Angelo valgt til Pave og udraabt som Innocents II under Beskyttelse af Familierne Frangipani og Corsi, der vare Pierleonis Fjender. Faa Timer derefter valgte dog Pierleonis Tilhængere, blandt dem Fleertallet af Cardinalerne, den overveiende Deel af Borgerskabet og næsten hele den romerske Adel ham, hvis Oldefader havde

været jødisk Vexeleer i Ghetto, til Christenhedens Overhoved under Navn af Anaklet II. Innocents kunde ikke holde sig mod sine mægtige Modstandere. Samme Dag, han var valgt, maatte han flygte fra Lateranet til sin Beskytter Frangipanis Borg, der laa paa Palatinerbjerget. Kun kort Tid fandt han Ly der, thi Frangipani lod sig ved Anaklets Guld bestikke til at opgive sin Client, og Innocents flygtede da i Smug over Pisa og Genua til Frankrig.

Anaklet II var nu ubestridelig Hersker i Rom. I St. Peters Domkirke blev han af Petrus fra Pontus høitideligt indviet til Pave, tog Lateranet og Kirkeskattene i Besiddelse, og Folket i Rom jublede ham imøde, da han i høitideligt Optog drog igjennem Byen for at lade sig hylde; thi hans Rigdomme havde givet ham Midler ihænde til at tilfredsstille den pengegridske Almue. Som Skik var ved alle slige Processioner, sang ogsaa Jøderne paa deres Samlingssted, ikke langt fra Monte Giordana, Hymner for den nye Pave, og i Spidsen for dem traadte derpaa deres Rabbi frem med den store, tilhyllede Skriftrulle — de fem Mosebøger — for efter ældgammel Sædvane at overrække Paven den. Anaklet tog imod Rullen, læste et Øieblik i den og gav den derpaa til En af sit Følge med den for hans Fædres Afkom uventede og haanlige Besked: »Vi stadfæste Loven, men det jødiske Folk og sammes Skriftfortolkning fordømme vi.«

Paven havde vel fordrevet Modpaven Innocents, men dermed var Kampen dog ikke endnu til Ende. Den forjagne Pave, der beraabte sig paa, at han var først valgt, opfordrede hele Christenheden til at staae ham bi mod sin Modpave i Rom, som han paastod var ulovligt valgt. England, Frankrig, Tydskland, selv en stor Deel af Italien anerkjendte Innocents, og den tydske Kong Lothar udrustede en Hær til et Tog mod Rom for med Vaabenmagt at sætte ham paa Pavestolen. Intet Middel, der kunde styrte Anaklet, lodes uforsøgt. Hans Herkomst var hidtil ikke bleven

synderligt ændset paa Grund af hans Slægts Magt og Rigdom. Nu mindede med Eet hans Modstandere Verden om en stor Forargelse; Innocents og hans Tilhængere udraabte i alle deres Breve og Kundgjørelser den Skandale, at der paa St. Peders Stol sad en Pave, hvis Stamfader var en jødisk Aagerkarl. Derhos lagde man ham de skjændigste Ting tillast; han skulde have berøvet Kirkerne deres Skatte og benyttet Jøderne til at indsmelte de hellige Tempelgaver af Guld og Sølv for at kunne bestikke det romerske Folk med rede Penge. Man beskyldte ham endog for at have bedrevet Blodskam med sin Søster, medens hans Modpave, der var af Papareschiernes gammelromerske Adelsstamme, blev løftet til Skyerne. Ogsaa hans jødiske Udseende spottede man; thi baade han og hans Brødre havde endnu i deres Ansigtstræk bevaret Noget af deres Forfædres Typus.

Anaklet trængtes haardt; men han holdt sig henved otte Aar i sin Stilling med ligesaa stor Dygtighed som Standhaftighed. Han havde krævet, at en upartisk Synode skulde dømme mellem ham og hans Modstander og afgjøre, hvem af dem der var retmæssigt valgt; men der blev Intet deraf, derimod rykkede Kong Lothar med sin Hær mod Rom og førte Innocents II tilbage til Lateranet. Men Anaklet vaklede ikke og veg ei heller. Han forskandsede sig i Engelsborg, der var og forblev i hans Magt tilligemed næsten alle Roms befæstede Taarne; han trodsede mandigt Keiserens Forsøg paa at afgjøre Retsspørgsmaalet med Vaabenmagt, og efterat Lothar havde maattet drage bort, saae Innocents sig ogsaa nødt til for anden Gang efter omtrent tre Maaneders Ophold i Lateranet at flygte til Pisa.

Større Held fulgte Lothar paa hans andet Tog til Rom, da den hellige Bernhard af Clairvaux forstod at vinde Romerne for Innocents, og i Aaret 1137 tog denne Pave atter sit Sæde i Lateranet. Anaklet forblev imidlertid ogsaa i Rom, hvor han tappert holdt sig i St. Peders Stol og Engelsborg. Da tilsidst hans eneste Forbundsfælle, den kjække

Normannerhøvding Roger, Hersker over Sicilien og besvogret med ham, opkastede sig til Dommer over begge Paverne og sammenkaldte et Møde af Cardinaler fra begge Partier, befriede Døden den fem og tyvende Januar 1138 Anaklet fra den Fare at bukke under for sin Modstander. Hans Brødre, Leo, Jordan, Roger og Uguccione Pierleoni, opgave efter hans Død enhver Modstand, dog ikke uden at have opnaaet et fordelagtigt Forlig. Først da Innocents havde indvilget i at give dem og deres Tilhængere fuldkommen Amnesti og betale dem store Pengesummer, hyldede de ham som deres Herre.

Pierleonis Familie forblev i Magt og Anseelse efter Anaklets Død; endog Innocents lod sig bevæge til at udmærke dem ved Embeder og Æresbeviisninger. Ti Aar senere omtales Jordan Pierleoni som Staden Roms Bannerfører og General.

Og hvad er der den Dag idag tilbage af hiin mægtige Slægt, som endnu i det sextende Aarhundrede kunde rose sig af at være beslægtet med Habsburgerne, det østerrigske Keiserhuus? Intet Andet end en Gravskrift med dens Vaaben, en springende Løve og tre Tverbjelker i Mosaik, som Gregorovius opdagede ikke langt fra Ghetto paa et af Familiens Gravsteder, foran Indgangen til Kirken St. Angelo in Pescaria. Dens Paladser ere forsvundne, dens faste Borgtaarne ere blevne Armodens Boliger, og i disse forfaldne Rum slagter nu Ghettos nærmestboende Befolkning sine Bøfler og gjemmer sine Oplag af gamle forslidte Klædningsstykker paa samme Viis som Kludesamlerne gjemme deres Forraad i de hvælvede Rum, der findes paa Vestsiden af Palatinerbjerget ved Foden af de romerske Keiserpaladser.

A. Listov.

Den „gode" Lord Cobham.*)

»Oldcastle døde som en Martyr« ere vægtige Ord i Epilogen til Shakespeare's »Kong Henrik den Fjerde«. I det første Udkast til Stykket fremstilles den af Alverden bekjendte uhyre Kjødklump John Falstaff under Navn af John Oldcastle. Hvorfor valgte den udødelige Digter først dette Navn til sin verdensberømte Comiker, og hvorfor ombyttede han det siden? Hvorfor er Oldcastle først skildret som en topmaalt Nar og siden erklæret for en Martyr? Beauchamp-Taarnet i Tower har været Skueplads for Begivenheder, som kunne forklare Omsvinget.

John Oldcastle var en dygtig Soldat, kløgtig Raadgiver, fiin Hofmand, Tilhænger af Wicliffe's Lære og Beskytter af dennes Forkyndere, Foragter af Munke og Klostervæsen, fuld af Fyr og Flamme, god mod Fattige, heftig mod Stolte og Hovmodige. Som tapper ung Ridder ægtede han den sidste Arving af den gamle Slægt Cobham, hvorefter han tog Sæde i Pairskammeret som Lord Cobham, hvortil fattige og fromme Folk føiede Navnet »den Gode«. Cobhams Navn er sat lidt i Forbindelse med hans Naboes, Hal, der førte et vildt og udsvævende Liv, men sandsynligt er det, at Naboskabet ikke har kunnet lede en saa hæderlig Charakteer som Cobham meget paa Afveie.

---

*) Efter Dixon: Her Majesty's Tower.

Derimod er det vist, at Forholdet imellem denne folkelige Lægmand og hans anden Nabo, Thomas Arundel, Erkebiskop af Canterbury, var i høi Grad spændt. Cobham hadede Munkene, medens Arundel var deres Skytsherre; Cobham forsvarede Friheden i Troessager, medens Arundel lod de saakaldte Kjættere brænde paa Baal. Denne Skik at brænde levende Mennesker, fordi de opfattede Bibelens Ord paa deres Viis, var ny i England, indført fra Udlandet og holdtes for en djævelsk Opfindelse, uagtet den var optagen i den engelske Lovgivning. Cobham udtalte sin Mening frit og uforbeholdent i denne Henseende.

Heraf tog Arundel Anledning til at anklage ham for Foragt for og Opsætsighed mod den hellige Kirke, og han forelagde Kong Henrik den Fjerde Sagen. Kongen var en Ven af Cobham og lovede personligt at ville lede denne hen paa den eneste rette Saliggjørelsens Vei. Det skete ogsaa, men Cobham var mere bibelstærk end Kongen, og da denne indsaae sine Beviisgrundes Afmagt, lod han Erkebispen og Krigeren udfægte deres Kamp indbyrdes uden oftere at ville blande sig i den.

Arundel indstævnede nu Cobham for sit Forum i Canterbury. Cobham mødte ikke, og, da han vidste, at Arundel kunde gjennemføre sin næste Stævning med Vaabenmagt, bemandede og forstærkede han sin Borg, Couling Castle. Arundel fandt nu paa en List: som Stævningsbud sendte han en af Kongens Undergivne, og da denne afvistes, beskyldte han Cobham for Opsætsighed mod selve Kongen. Denne, som værnede om sin Majestæts Værdighed, gav Ordre til sin Vens Arrestation, og Cobham indespærredes i Tower. Her overstrømmedes han af Munke og Klosterbrødre, hans bittreste Fjender, som skulde indpode ham Catechismen, men han behandlede dem som Skolepurke, der ikke havde fordøiet deres Lectier. Arundel følte imidlertid, at han havde sin Fjende i sine Garn. En Fjende af Kirken havde ingen Venner, og en Undersaat, som Henrik den Fjerde var bleven

opbragt paa, kunde ikke vente Barmhjertighed af en Domstol af Geistlige. Og Cobhams Dommere vare hans værste Fjender, lutter Munke.

I hans frimodige Forsvar forekom de Yttringer, at Bibelen altid havde været Rettesnoren for hans Tro, og at ethvert Menneske havde Ret til at eie og tyde denne hellige Ledestjerne; Brødet og Vinen vare kun Sindbilleder paa Frelserens Tilstedeværelse hos sine Troende, men kunde ikke tillægges nogen legemlig Betydning. »Hvad!« udbrød en af Dommerne, »er dette ikke aabenbart Kjætteri?« Cobham svarede: »Apostelen St. Paulus, der var ligesaa viis som I og mere beaandet af Gud, skrev til Korintherne, at Brødet, som vi bryde, er et Sindbillede paa vor Forbindelse med Christus, som Lemmer hørende til eet og samme Legeme, hvis Hoved han er.«

»Ved Vor Hellige Jomfru!« udbrød Erkebiskoppen, »slig Lære skal ikke taales indenfor min Virkens Omraade« — og Synoden dømte Lord Cobham til at lide Døden paa Baalet. Da Dommen var bleven ham forkyndt, og han opfordredes til at sige, hvad der laa ham paa Hjerte, fremførte han følgende mindeværdige Ord:

»I dømme Legemet, som kun er en ringe Ting, men I kunne ikke fordømme min Sjæl, som min Skaber nok vil antage sig i sin Barmhjertighed. Mine Troesartikler vil jeg vedkjende mig indtil min Død, og dertil give den evige Gud mig sin Naade!«

Fra Dominicanerretten førtes Cobham tilbage til Beauchamp-Taarnet, fulgt af Befolkningens Taarer, da hans Ord vare gaaede fra Mund til Mund. Et Stykke Papiir, hvorpaa han havde nedskrevet sin Troes Hovedpunkter, gik fra Haand til Haand og forelæstes i Porte og Gadedøre.

I Fangetaarnet kom det ham for Øre, at hans Fjender havde udbredt, at han for at undgaae Døden paa Baalet, havde skiftet Sind og Tro. For at tilintetgjøre denne Bag-

vadskelse udsendte han gjennem sine Venner fra Fængslet følgende Bekjendelse:

»Eftersom jeg, John Oldcastle, Ridder og Lord af Cobham, ikke blot med Urette er bleven fængslet og dømt, men endog falskelig beskyldt for at have fornegtet min offentlig fremsatte Opfattetse af de kirkelige Sacramenter og navnlig Alterets Sacramente, saa erklærer jeg herved aabenlyst for Alle og Enhver, at et saadant Omslag ikke har fundet Sted i nogensomhelst Henseende.«

Dette Actstykke blev af hans Venner opslaaet paa Kirkedøre, Mure og Porte. Men Folkets Deeltagelse indskrænkede sig ikke blot hertil. Fire Uger efter hans Domfældelse brød en Garver ved Navn Fisher i Spidsen for en dristig Skare Borgere en mørk Octobernat ind i Tower og bortførte den folkelige Helt til hans Eiendom i Smithfield.

Kongen gjorde ingen virksomme Skridt mod den undvegne Kjætter, der i næsten tre Maaneder forblev paa sin Eiendom, uden at Munkene og Klosterbrødrene kunde komme ham tillivs. Erkebiskoppen kunde ikke gjennemføre Kampen mod Folkets Ven; det formaaede kun Kongen, og han vilde ikke for en fanatisk Præst's Skyld skille en tapper Kriger ved Livet, medmindre hans Krone eller hans eget Liv var i Fare; men i saa Fald vilde han ogsaa være streng og ubøielig. Det vidste Arundel, som tillige besad en stor Erfaring med Hensyn til Folkeopstande, Borgerkrig og Thronafsættelse. Ved et Theaterfif havde han opnaaet sin høie Stilling i Kirken, og ved et Theaterfif vilde han knuse sin Fjende, den folkelige, kjække, gode Lord Cobham. En uanet Medhjælp ydede Wicliffe's Tilhængere ham.

Ved forrædersk Tilskyndelse og falske Raad besluttede disse saakaldte Lollardister eller Nølere at udfolde deres Styrke paa en Mark nærved London, hvorved de haabede, at deres General, som de kaldte Lord Cobham, vilde give Møde, og der lovedes, at paa hans Opbud omtrent hundrede Tusinde Mand vilde reise sig. Et saadant Møde vilde

i høieste Grad fortørne Kongen, det vidste Arundel, og han forstod at spille sine Kort.

Kongen var netop ifærd med at feire Julen paa Landet, da han modtog Erkebiskoppens Budskab om, at en Hær af Fanatikere vilde opstille sig ved London under Oldcastle's Commando, og at disse vilde, djævelske Karle lagde an paa at omstyrte Thronen, afsætte Konge og Biskopper, og at oprette en Republik med Kjætteren Oldcastle i Spidsen. Henrik blev rasende, men for at kunne være Begivenhedernes Herre dulgte han sit Raseri og lod Juleløierne have deres vante Løb. Uden at Nogen anede det, indfandt han sig imidlertid i London, lod Portene lukke, samlede i et Nu sine Stridskræfter, lod dem førend Daggry marchere ud mod Lollardisterne, der indbragtes til London som Fanger. Kongen spurgte dem heftigt, hvad de attraaede. Den Forreste, som næppe vidste, med hvem han talte, svarede: »Vi ere gaaede ud for at møde vor General.« »Hvem er Eders General?« »Hvem Anden skulde det vel være end den gode Lord Cobham?«

Olcastle blev nu erklæret fredløs, og en Priis af tusinde Mark sat paa hans Hoved, ligesom ogsaa en særegen Beskyttelse lovedes den Stad, der førte ham lænkebunden til Kongen. Alle disse Belønninger vare imidlertid forgjæves. Som en fredløs Mand vandrede han om fra Sted til Sted, fra By til By, hørte overalt Tale om Belønningen for hans Arrestation, men fandt stedse Mænd og Qvinder beredte til at trodse Død og Undergang for at frelse ham. Som en af Kirken udstødt og fordømt Mand, var det en Dødssynd at yde ham Ly og Føde. Enhver Munk, som han mødte, var en Spion, enhver Præst, han traf paa, en Dommer; dog trodsede han i mere end fire Aar Kirkens og Kronens forenede Magtanstrengelser og husedes af simple Folk, som vare begeistrede for hans Lære og elskede ham for hans Hjertensgodhed og Sandhedskjærlighed.

Efter meer end fire Aars Jagt lykkedes det endelig

Munkene at fange deres Vildt. En Valliser, ved Navn Powis, som havde erhvervet sig Cobhams Venskab ved at antage hans religieuse Grundanskuelser, spillede Judas's Rolle og tog sin Ven tilfange efterat have saaret ham i en fortvivlet Kamp.

Saaret og svag førtes nu Cobham til Tower, og den over ham allerede tidligere fældede Dom fuldbyrdedes paa samme Sted, hvor Kongen havde fanget Lollardisterne. John Oldcastle, den gode Lord Cobham, blev levende brændt paa Baalet. —

Nu kommer Spørgsmaalet: Hvorledes har en saadan Mand kunnet vække og nære Ideen om en Falstaff — en Pralhans, en Kryster, en Vellystning, en Tyv?

Shakespeare er ikke den Første, som paa denne Maade har besudlet Oldcastle. Da han som ung Digter kom til London, fandt han det meget almindeligt, at Skuespildigtere brugte Navnet Oldcastle for en Skryder, Nar, Bajads, ligesom man i det italienske Skuespil og Pantomimen finder staaende Navne for enkelte Charakterer (Pantalon, Cassander o. s. v.), og han benyttede det overeensstemmende med Skik og Brug.

Men hvorledes var man fra Begyndelsen af kommet til at vanære et saa hæderligt Navn? Svaret ligger nær: de første engelske Skuespil forfattedes af Munke og Klosterbrødre, med andre Ord af Oldcastle's uforsonligste Fjender, hvem det gjaldt at gjøre Munkevæsenets ivrigste Modstander foragtet og at retfærdiggjøre hans Død paa Baalet ikke blot som forskyldt ved Opstand mod Krone og Kirke, men ogsaa ved alle tænkelige Lyder og Laster. Omflakkende Comedianter bare Navnet Oldcastle tilskue under denne Forvanskning fra Marked til Marked, fra Kro til Kro, indtil det omsider antog sin udødelige Skikkelse paa Shakespeare's Scene.

Hvorfor forandrede Shakespeare det senere til Falstaff? — dette er et Spørgsmaal, som den store Digters Beundrere

ønske besvaret, og Shakespeare besvarer det selv ved fra Scenen at forkynde:

»Oldcastle døde som en Martyr!«

Heri ligger en Troesbekjendelse fra Shakespeare's Side; han har ikke blot ombyttet et Navn, men et Omslag har fundet Sted i hans religieuse Anskuelser og i hans Opfattelse af de Helte, der have stridt og lidt for Samvittighedsfrihed i Troessager.

Oversat af Bn.

Smaating.

Et Brev fra Jomfruen af Orleans til Hertug Philip den Gode af Burgund.*) Nedenstaaende Brev er fundet i Raadstue-Archivet i Lille af Archivaren Hr. Godefroy den Yngre, hvis Familie har stor Fortjeneste af den franske Historie. Det er dateret den syttende Juli [1429]. Da den franske Historie er rig paa eftergjorte Diplomer, have vi underkastet det nærværende en omhyggelig Undersøgelse. Det fremgaaer af Philip den Godes Historie, at han i sin Egenskab af Hertug af Flandern hyppigt residerede i Lille, endvidere, at han forlod Paris den sextende Juli for at begive sig til sine »artesiske Lande« (états d'Artois) og tilføre Englænderne Hjælpetropper. Det er derfor høist rimeligt, at han kan have modtaget Brevet paa sin Vei gjennem Lille, og, da han som bekjendt intetsomhelst Hensyn tog til det, ladet det ligge efter sig i Lille. At Jomfruen paa den vistnok lykkeligste Dag af sit Liv, da hun fuldførte sin »Mission« og salvede Kongen af Frankrig, som hun omtaler i Brevet, kan have undfanget Ideen til dette vigtige Forsoningsværk, er mere end sandsynligt. Foruden disse historiske Kriterier taler selve Documentets hele Form og Udseende for dets Ægthed. Det er nemlig som alle Datidens diplomatiske Sendebreve skrevet paa Pergament (tolv Tommer bredt og sex Tommer langt) og omviklet med Strimler af samme Materiale, der ere trukne igjennem Brevet og forseglede i Enden (af begge Dele er der tydelige Spor tilbage

---

*) Efter Collection universelle des mémoires particuliers.

navnlig af rødt Lak). Hr. Godefroy's Afskrift er meget nøiagtig, og den nedenstaaende Oversættelse har holdt sig saa nær som muligt til den franske Original.

Jhesus Maria.

Høie og strenge Fyrste, Hertug af Burgund, Johanne, Jomfruen bønfalder Dem i Himlens Konges Navn, min alretfærdige og almægtigste Hersker, at Kongen af Frankrig og De slutte en ærlig, ubrødelig og varig Fred, tilgive hinanden af sit oprigtigste Hjerte Alt, saaledes som det anstaaer ærlige Christne, og dersom det maatte være Deres behagelige Villie at føre Krig, at De da drage mod Sarracenerne,[.] Hertug af Burgund, jeg beder, jeg bønfalder og anraaber Dem, og anraaber Dem saa ydmyg som jeg formaaer, at De ikke længere paafører det hellige Frankrige Krig og at De ufortøvet og inden den korteste Tid lader Deres Mandskab, der er i nogle Stæder og Fæstninger i det omtalte hellige Kongerige, trække sig tilbage [;] og hvad angaaer den høiædle Konge af Frankrige, da er han redebon til, hans Ære uantastet, at slutte Fred med Dem, [;] nu beroer det blot paa Dem, og [jeg] forkynder Dem i Navn af Himlens Konge, min alretfærdige, almægtige Hersker for Deres Velfærds, Æres ja Livs Skyld, at De ikke nogensinde vinder Seir mod de ærlige Franske, og at alle de, der kæmpe mod det nævnte hellige franske Rige, kæmpe mod Kongen Jhesus, Himlens og Alverdens Konge, min alretfærdige og almægtigste Hersker, og [jeg] beder og bønfalder [Dem] med foldede Hænder at De ikke drager i Leding ikke heller i Slag mod os, hverken De eller Deres Mandskab eller Deres Undersaatter, og være De fuldelig forvisset om, hvad end I føre en nok saa talrig Hær mod os, at de Intet vinde mod os, og at der vil opstaae en Ynk saa svar af den store Kamp og det Blod, der vil blive udgyldt i den, af dem, der saaledes drage imod os,[.] og det er henved tre Uger siden,

at jeg sendte Dem en Skrivelse og sendte venlige Breve ved en Herold, at De skulde have været med til Kongens Salvelse, som idag Søndagen den syttende Dag af denne nærværende Maaned foregaaer i Staden Rheims, paa hvilke jeg aldeles intet Svar har erholdt, ikke heller hørt mindste Efterretning siden om den nævnte Herold, [. —] Gud befaler [jeg] Dem og tage [han] Dem i sin Varetægt, dersom dette maatte behage ham og beder [jeg] Gud, at han sende en god Fred. Skreven paa det nævnte Sted Rheims den syttende Dag i Juli [1429].

Paa Bagsiden staaer: »Til Hertugen af Burgund.«

Endnu maae vi tillade os nogle Bemærkninger. Til de indre Kriterier for Brevets Ægthed henregne vi dets naive Mangel paa Titulatur, der, som Begyndelsen viser, ingenlunde hidrører af Mangel paa Ærbødighed for den høie Herre eller af Mangel paa Ydmyghed, men af Ukyndighed, ligesaavel som den Feil mod Anstanden, at hun nævner Kongens Navn først i et Brev til Hertugen. Tonen er den samme, som hun vedligeholdt til sin Dødstime, og var den naturlige Yttring af hendes ærlige Overbeviisning om sin Mission — egentlig kun at befrie Orleans. Havde hun ladet det beroe ved denne Bedrift og ikke ladet sig overtale til at gaae videre, havde Verden sparet at faae et af de meest oprørende Skuespil at see, men rigtignok ikke heller lært hendes Charakteers sande Storhed og hendes igjennem alle Nedværdigelser og Mishandlinger bevarede jomfruelige Reenhed at kjende.

Meddeelt af J. H. G.

H. DRESSEL,
Bogbinder,
Saxkjöbing

